

008.

Bibl. reclus

OVIDIVS NASO

ex antiquo desumtum

PVBLII

OVIDII NASONIS

OPERA OMNIA

EX RECENSIONE

PETRI BVRMANNI.

TOMVS PRIMVS.

AVGVSTAE TAVRINORVM
EX TYPIS VIDVAE POMBA ET FILIORVM
ANNO MDCCCXXII.

TYPOGRAPHVS TAVRINENSIS

L. S.

Ovidium habes, candide Lector, ad nuperrimam editionem, quae Lutetiae Parisiorum duobus ab hinc annis institui coepta est, meis typis diligenter excusum. Duo priora volu-

mina summo studio recensuit I. A. Amar, eaque Burmanni textum ut plurimum referunt, qui idem ferme est atque Heinsianus, editus anno MDCLXVIII. Sic duorum praestantium virorum labore frueris, quorum alter propter criticam subtilitatem, quae in eo fuit eximia, Ovidii sospitator, alter, quod in latinis poëtis ut qui maxime esset pertractatus, verissimus eiusdem enarrator est habitus. His accedunt nonnullae lectionum varietates e regiis codicibus nunc primum depromtae, nec non lectissimae animadversiones, quae sua etiam brevitate se lectoribus commendent. Quum enim post Micyllum, Ciofanium aliosque, ipsa commentariorum mole Ovidiana lectio obrueretur potius, quam iuvaretur, multa de industria omisit vir eruditus, et pauculas notas

a prioribus sumtas, parce admodum scriptori apposuit. Quod percommode factum quis negaverit in poëta praesertim, qui unice venustus esse vellet, nec iam doctis aut senibus, sed puellis et amatoribus scriberet? Est autem interpres quasi verbum monumento additum, quod, si breve sit, spectantis voluptatem adaugeat, si prolixius imminuat. Quod et veteres, qui nusquam non saperent, optime video intellexisse; nam, ut Asconium et Donatum e latinis praeteream, probatiores Homeri et Thucydidis Scholiastae perpaucis vocibus rem sic expediunt, ut nihil magis vereri videantur, quam ne lectoris properantiam multo sermone distineant.

Sed iam praestat Heroides attingere, quas inter praestantissima Ovidii opera ponere non dubitaverim. Per-

tinent vero Heroides ad illud scriptionis genus, ex quo de tragico poëtae ingenio, qui Medeam docuerat, facile quispiam possit existimare; ibi enim et Penelopen et Hypsipylen et Helenam, et si quae aliae illustriores feminae fabulosae aut homericae aetatis sunt, non secus atque heroës in scena faciant, amores suos narrantes invenias. Ac nescio, an, Metamorphosibus exceptis, aliud aptius argumentum potuerit excogitare, et in quo magis omnem omnino poëticam vim expromeret. Quam scienter autem sermonem distinxerit, et in tanta casuum et personarum varietate cuiusque naturam expresserit, tu ipse legendo perspicies. Quid mollius Phaedra, quid Medea superbius, quid denique Sapphone infelicius, quae Phaonem suum muliebribus blandimentis mo-

do permulcens, modo infimis precibus exorans, non aliam se praebet a nobilissima illa poëtria, cuius oden affectuum et spiritus plenam, nobis servavit Longinus?

Haud sane desunt, qui romanum poëtam in eo reprehendant, quod suo se ingenio relinquens, et copiam plus aequo ostentans, severitatem artis videtur negligere. Tanta nimirum fuit mentis illius fertilitas, ut aegre posset coërceri! An vero uberrima aquae vis e saxo penitus erumpens, minus delectat, quam quae per alveum deducta, sedatior fluat? An quia limatius aliquid perfectiusque in Virgilio et Horatio quaerimus, flammeam illam celeritatem atque incredibiles animorum motus, quos in poëtis Tullius admirabatur, in Ovidio parvi faciendos putabimus? Neque illud est omittendum, qua tem-

pestate Romani, et versus, et orationem ad graecam pulchritudinem prorsus effingerent, Ovidium unum e perpaucis fuisse, qui nullius vestigia secutus, nulli pulchri disciplinae addictus, vultum ubique suum sic servaret, ut varius quidem et multiplex, sed numquam sui dissimilis appareat. Id porro quam vehementer ad poëticam laudem pertineat apud nos praesertim, qui imitationis pertaesi, unumquemque scriptorem suum esse volumus, haud multis attinet dicere.

Caeterum hac de re tuum sit iudicium, candide Lector; iam Ovidium adi, et pulcherrimis elegis te oblectans, quibus non alios faciliores exculta antiquitas tulit, Metamorphoses a me propediem exspecta. Vale.

Dabam Nonis April. An. MDCCCXXI.

P. OVIDII NASONIS

HEROIDES

EPISTOLAE PRIMAE

ARGVMENTVM

Orto Troiano bello, ob raptam a Paride Helenam, habitoque a Graecis conventu, cogitur invitus Vlixes ad bellum proficisci, ibique non consilio minus, quam virtute inclaruit. Eversa tandem Troia, Graeci victores reditum in patriam paraverunt: sed, quam laeserant, Minerva, rapto scilicet Palladio, variis eos exagitavit procellis, adeo ut pauci, post varios errores, in patriam incolumes evaserint. Qnos inter Vlixes per annos decem errabundus, varias orbis partes peragravit.

Penelope igitur eius uxor scribit hanc ei epistolam, qua in primis ut redeat monet; maxime, qunm Troia eversa, caeterisque reversis, cunctandi solus causam non habeat *.

* Epistolam hanc graece vertit, versibus elegiacis, Carol. Vtenhovius, primo *Allusionum* libro, p. 126. — Ovidianae graecam subiiciemus.

P. OVIDII NASONIS
HEROIDES

Ignotum hoc aliis ille novavit opus.
(Art. Am. III, 346.)

EPISTOLA PRIMA

PENELOPE VLIXI

Hanc tua Penelope lento tibi mittit, Vlixe:
Nil mihi rescribas ut tamen; ipse veni.
Troia iacet certe, Danais invisa puellis.

N. B. Quae nullius inscribuntur nomine, notae sunt interpretis I. A. Am.

1. *Hanc.* Semel modo Ovidium hoc pronomine, subintellecta *epistola*, usum; Ciceronem quoque semel usurpasse, observat diligentissimus Vavassor, *De vi et usu quorumdam verborum*, p. 86. Burman. — *Lento.* Qui tardius redeas, scilicet Βραδυνόντι.

2. *Nil mihi rescribas ut tamen.* Omnes ante Heinsium edd. *Nil mihi rescribas : attamen ipse veni.* Vnice vera est lectio a I. F. Gronovio prolata, Observat. I, 22: *Nil mihi rescribas ut tamen;* quod recte sic Burmannus: *scribo quidem tibi lento et immemori, non ideo tamen ut rescribas mihi; redi enim ipse potius.* Sed fideliter minus in sua editione repraesentavit, posito post *tamen* commate, quasi *ut* ab *ipse veni* penderet. Lenn. — *Attamen*, servata quam indicat Lennep interpunctione, censeam restituendum.

3. *Troia iacet certe, Danais invisa puellis.* Sic distinguendum putabat Hubertinus: *Troia iacet certe*, etc. ut ait non *certe iacet*, sed *certe invisa.* « Non enim necesse est affirmare Vlixi quod *Troia iacet*, qui hoc ipse optime sciebat ». Quod postremum arripiens Burmannus, pro *certa*, legendum con-

Vix Priamus tanti, totaque Troia fuit.
O utinam tunc, cum Lacedaemona classe petebat,
Obrutus insanis esset adulter aquis!
Non ego deserto iacuissem frigida lecto,
Nec quererer tardos ire relicta dies:
Nec mihi quaerenti spatiosam fallere noctem,
Lassaret viduas pendula tela manus.
Quando ego non timui graviora pericula veris?
Res est solliciti plena timoris amor.
In te fingebam violentos Troas ituros:
Nomine in Hectoreo pallida semper eram.
Sive quis Antilochum narrabat ab Hectore victum,
Antilochus nostri causa timoris erat.
Sive Menoetiaden falsis cecidisse sub armis,

iecit *per te*. Ego vulgarem ut lectionem, ita distinctionem servandam puto. Sensus est: hoc *certe* mihi non obiicies Troiam adhuc stare; Troiam etiam num in causa esse, cur reverti ad me non possis: *Troia iacet certe.* — *Danais invisa puellis*, ob diuturnam maritorum, dum illam obsiderent, absentiam.

4. *Vix Priamus tanti* etc. Vt tandiu absis, nimirum. Frustra igitur se exercent in hoc loco viri docti. Fuit cum et ego versum unum alterumque excidisse suspicarer; sed nullus excidit. HEINS.

5. *O utinam* etc. Iure in Paridem invehitur, qui, cum Helenam rapuerit, tantorum causa malorum exstitit. Vel incogitanti in mentem redit celeberrimum Horatii carmen, I, Od. 13:

Pastor cum traheret etc.

9. *Spatiosam fallere noctem.* Oxoniensis et Lincolniensis, *spatiosas noctes.* Quod mihi praeferendum videtur, quia praecesserunt *tardi dies*; neque nescio poëtis saepe singularem numerum probari; sed hic pluralem recipiendum censeo, quia de longa absentia queritur.

Ita Burmannus; sed contra Heinsii sententiam, ad v. 24; qui vir non eruditione Burmanno minor, praestat multo, tum elegantia, tum ingenii acumine, et non rara emendationum felicitate. Adsentitur et Lennep.

15. *Sive quis Antilochum* etc. Antilochum non ab Hectore, sed ab Aurorae filio Memnone interfectum auctor est Homerus, Od. Δ, 187; quem secuti Pindarus, Pythic. VI, 28, aliique scriptores, quos inter mythographus, auctor fabulae in collectione, quae sub Hygini nomine circumfertur. Vnde pro vulgata lectione, Munckerus *Anchialum* reponere tentabat, ex Homer. Il. N, 185; *Amphimachum*, Scoppa, e Darete Phrygio, cap. 20.

16. *Causa timoris erat.* Francius in ora codicis sui coniecerat, *causa tremoris.* Non male; quae vox saepe cum *timore* fuit commutata. BURM.

17. *Menoetiaden*, Patroclum, Me-

Flebam successu posse carere dolos.
Sanguine Tlepolemus Lyciam tepefecerat hastam;
Tlepolemi leto cura novata mea est.
Denique, quisquis erat castris iugulatus Achivis,
Frigidius glacie pectus amantis erat.
Sed bene consuluit casto Deus aequus amori:
Versa est in cinerem sospite Troia viro.
Argolici rediere duces: altaria fumant:
Ponitur ad patrios barbara praeda Deos.
Grata ferunt Nymphae pro salvis dona maritis:
Illi victa suis Troia fata canunt.
Mirantur iustique senes, trepidaeque puellae:
Narrantis coniux pendet ab ore viri.

noetii filium. Homer. Il. Π, 827; Hygin. Fab. CVI. — *Falsis sub armis.* Non suis, sed Achillis, qui sua oranti ad propellendos Troianos tradiderat. Ibid. 40.

19. *Lyciam ... hastam.* Propter Sarpedonem Lyciae regem, qui Tlepolemum interfecit, Il. Ε, 268; a Patroclo ipse postea interfectus, Π, 501. Eius cadaver in Lyciam delatum describit Homerus, Ibid. 667. CIOF.

20. *Tlepolemi leto* etc. Tlepolemus, Herculis ex Astyoche filius, ob Lycimnium, Herculis avunculum, quem imprudens occiderat, exsul e patria, Rhodios duxit ad Troiae obsidionem. Il. B, 653.

24. *Versa est in cinerem.* Sic libri septem, non *in cineres;* et rectius. Noster, Metam. II, 216:

Cumque suis totas populis incendia gentes
In cinerem vertunt.

Ita et Horatius, III, od. 3, v. 18.

Ilion, Ilion,
Fatalis incestusque iudex,
Et mulier peregrina vertit
In pulverem. HEINS.

25. *Argolici rediere duces.* Nestor quidem, Agamemnon et Menelaus; unde sollicita magis Penelope de sorte coniugis, qui, decem iam annis post excisam Troiam exactis, Ithacam nondum revisit.

27. *Grata ferunt Nymphae. Nymphae* aliquoties apud nostrum dicuntur heroici temporis puellae, eaeque nobiliores, cum nuptae, tum innuptae. Hic igitur intelligantur virorum Graeciae principum ac nobiliorum uxores, cum quarum felici sorte suam viduitatem apte comparat Penelope. LENN.

28. *Victa suis.* Fatis scilicet.

29. *Iustique senes, trepidaeque puellae. Iusti senes*, quia rerum experientia edocti, *suo* quaeque pretio aestimant, et ea *mirantur* tantum, quae vere miranda. Puellae autem *trepidant*, quia vis imaginandi acrior, seu aetatem, seu sexum ipsum respexeris, veluti praesentibus, narratis facit interesse.

30. *Narrantis coniux pendet ab ore viri.* Sic Virgil. Aen. IV, 79, de Didone, quae

Atque aliquis posita monstrat fera proelia mensa,
  Pingit et exiguo Pergama tota mero.
Hac ibat Simois; hic est Sigeia tellus;
  Hic steterat Priami regia celsa senis.
Illic Aeacides, illic tendebat Vlixes:
  Hic lacer admissos terruit Hector equos.
Omnia namque tuo senior, te quaerere misso,
  Rettulerat nato Nestor; at ille mihi.
Rettulit et ferro Rhesumque Dolonaque caesos;

Iliacos iterum demens audire labores
Exposcit, *pendetque* iterum *narrantis ab ore*.

Lucretium uterque aemulatus, I, 36:

Pascit amore avidos inhians in te, Dea, visus,
Eque tuo *pendet* resupini spiritus *ore*.

32. *Pingit et exiguo Pergama tota mero.* Solebant Graeci et Romani post coenam crateras vini in mensam afferre; et multo habito sermone ad multam noctem somnum differre. Ex eo vino aliquid in mensam effundebant. Quem morem hic tangit Penelope, additque ab illis qui bello Troiano adfuerant, effuso in mensam vino signari loca, in quibus rem praecipue cum Troianis habuerant. Tibul. I, Eleg. XI, 31:

Ut mihi potanti possit sua dicere facta
Miles, et *in mensa pingere* castra *mero*. C.

33. *Hac ibat Simois, hic* etc. Virg. Aen. II, 29:

Hic Dolopum manus: hic saevus tendebat Achilles.
Classibus hic locus; hic acies certare solebant.

Eadem prorsus dicendi forma, sed non finis idem: fingit enim Naso, quae revera describit Virgilius.

36. *Hic lacer admissos* etc. Extincto vix Hectore, undique circumfusi concurrerunt Graeci, ut, qui tantum ipsis terrorem incusserat, propiores inspicerent; nec ullus, ait Homerus, Il. X, 369, adstitit, qui non suum illi vulnus infligeret:

Ἄλλοι δὲ περίδραμον υἷες Ἀχαιῶν......
Οὐδ' ἄρα οἵ τις ἀνουτητί γε παρέστη.

Vnde tam deformis et *lacer*, ut mirum non sit, tam foedo aspectu vel ipsos equos *terruisse*, qui ad raptandum ab Achille incitarentur (*admissos*). Hoc enim sensu potest accipi vox *admittere*, et accepit Livius, II, 19. Quod licet obvium, et captu facile, non perspexisse videntur, qui in hunc locum longe adeo excurrerunt, tantumque desudarunt, ut, qui luce clarior, textum omnimodo torquerent vexarentque.

37. *Omnia namque tuo .... nato* etc. Observatum iam a viris doctis, *Miscellan. Observ.* vol. II, tom. I, p. 21, Ovidium hic Homero contradicere, qui profectum ad inquirendum patrem, inscia matre, Telemachum dicit. Odyss. B. Sed nullus video cur non redux matri, quae Nestor ipsi, rettulerit: ipsa fatente,

Rettulerat nato Nestor: at ille mihi.

39. *Rhesumque Dolonaque caesos.* Rhesus rex Thraciae, Troianis opem ferens, prima nocte ex longo itinere fatigatus, in ipsis tentoriis ab Vlixe et Diomede est interfectus. Il. K, 434 et sqq. De Dolone autem, ibid. 314.

Vtque sit hic somno proditus, ille dolo.
Ausus es, o nimium nimiumque oblite tuorum,
Thracia nocturno tangere castra dolo;
Totque simul mactare viros, adiutus ab uno.
At bene cautus eras, et memor ante mei.
Vsque metu micuere sinus, dum victor amicum
Dictus es Ismariis isse per agmen equis.
Sed mihi quid prodest vestris disiecta lacertis
Ilios, et, murus quod fuit ante, solum,
Si maneo, qualis Troia durante manebam,
Virque mihi, demto fine carendus, abes?
Diruta sunt aliis, uni mihi Pergama restant;

40. *Vtque sit hic somno proditus, ille dolo*, auctori *Electorum Etonensium*, et Burmanno in *Addendis* ad epistolas Heroidum, displicebat, propter eamdem proximi pentametri (42) clausulam. Non immerito tamen Burmann. propositam a docto Britanno emendationem:

Vtque sit hic somno proditus, ille *vigil*,

ut duriorem, improbavit. Probabilior certe coniectura viri doctissimi Medenbachii Wakkeri, pro *dolo*, *loco* reponentis. Nihil tamen mutandum: solent talia imprudentibus excidere. LENN.

42. *Tangere castra*. Id est, *pervenire in castra*, ut recte Burman. Exemplis ab eo allatis addas licet Senec. in Hercul. Fur. 422:

Inferna *tetigit*, posset ut supera assequi.

45. *Vsque metu micuere sinus*. Male libri plurimi: *tremuere*, aut *timuere*, aut *tumuere*, aut *metuere*, aut *riguere*. Art. Amat. III, 722:

Pulsantur trepidi, *corde micante*, sinus;

et Tibullus, lib. I, Elegia XI, v. 12:

Nec tristia nossem
Arma, nec audissem, *corde micante*, tubas.

Plautus, Aulul. act. IV, sc. III, 3:

Continuo meum cor coepit artem facere ludicram,
Atque in pectus *emicare*,

ubi digitorum *micationem*, ludum notissimum, respexit. HEINS. — *Dum victor amicum agmen* etc. Graecorum castra intelligit, quae, Dolone Rhesoque caesis, victor Vlixes repetiit. — *Ismariis equis*. Rhesi scilicet, qui dux Thracum: Ismaros enim mons et urbs Thraciae. Malebat Francius, *per agmen Achivum*; sed, ut recte observat Burman., vox *amicum* ostendit timorem iam Penelopen deposuisse, cuius *metu sinus micuere*, donec victorem coniugem inter *amicos* reversum acceperit.

48. *Et, murus quod fuit ante, solum*. *Qua fuit ante solum* malebat Heinsius, probante Burm. secundo, ad Lotichium, tom. 1, p. 103. Mihi vulgatum magis poëticum videtur. LENN.

51. *Diruta sunt aliis* etc. Inveni codicem, in quo *eruta* legebatur, quod non probo. Sic *diruta urbs*, Senec. Quaest. nat. III, 2, et Agam. 651:

Moenia Divûm fabricata manu,
Diruta nostra.

Incola captivo quae bove victor arat.
Iam seges est ubi Troia fuit: resecandaque falce
Luxuriat Phrygio sanguine pinguis humus.
Semisepulta virum curvis feriuntur aratris
Ossa: ruinosas occulit herba domos.
Victor abes; nec scire mihi, quae causa morandi,
Aut in quo lateas ferreus orbe, licet.
Quisquis ad haec vertit peregrinam litora puppim,
Ille mihi de te multa rogatus abit;
Quamque tibi reddat, si te modo viderit usquam,
Traditur huic digitis charta notata meis.
Nos Pylon, antiqui Neleia Nestoris arva,
Misimus: incerta est fama remissa Pylo.
Misimus et Sparten: Sparte quoque nescia veri,
Quas habitas terras, aut ubi lentus abes.
Vtilius starent etiam nunc moenia Phoebi.
(Irascor votis heu levis ipsa meis!)
Scirem ubi pugnares, et tantum bella timerem;
Et mea cum multis iuncta querela foret.
Quid timeam, ignoro: timeo tamen omnia demens;

et Virgil. Aen. XI, 279:

Nec mihi cum Teucris ullum post *diruta* bellum — Pergama.

Sic enim legendum, ex veterrimo Vaticano codice, non *eruta*, ut in vulgatis. Et sane, quemadmodum plus est si *disiecta moenia*, quam si *deiecta* dicamus, ita plus est *diruta*, quam *eruta*. Heins.

55. *Curvis feriuntur aratris ossa.* Virgil. Georg. I, 496:

Aut gravibus rastris galeas pulsabit inanes.

Qui versus, quanto praestet Ovidiano, seu numerosam verborum dispositionem, seu delectum attenderit, nemo sane diu multumve quaesierit.

63. *Neleia arva.* In quibus *Neleus* regnavit, qui XII filios suscepit, ex quibus Nestor unus superstes. Homer. Il. A. Hygin. X. Ciofan.

66. *Aut ubi lentus abes. Lentus agas*, in chartaceo Scriverii; quod prae vulgato placet, si *habites* quoque reposueris, ut in uno Mediceo exstat. Heins.

68. *Irascor votis heu! levis ipsa meis.* Sensus est: cum prius optarim ut Troiam quamprimum everteretis, iam, mutata sententia, *meis* ipsa *votis irascor*; nam *utilius starent etiam nunc moenia Phoebi.* Et sic iam olim viri docti exposuerunt. Sunt tamen, qui ita malint accipere, ut hic non *vota* pro excidio urbis Troiae, sed illud

Et patet in curas area lata meas.
Quaecumque aequor habet, quaecumque pericula tellus,
Tam longae causas suspicor esse morae.
Haec ego dum stulte meditor, (quae vestra libido est!)
Esse peregrino captus amore potes.
Forsitan et narres, quam sit tibi rustica coniux,
Quae tantum lanas non sinat esse rudes.
Fallar; et hoc crimen tenues vanescat in auras:
Neve, revertendi liber, abesse velis!
Me pater Icarius viduo discedere lecto
Cogit, et immensas increpat usque moras.
Increpet usque licet: tua sum, tua dicar oportet
Penelope: coniux semper Vlixis ero.
Ille tamen pietate mea, precibusque pudicis
Frangitur, et vires temperat ipse suas.

reprehendat, quod antecedenti versu imprudenti exciderat, *utilius starent* etc. statim ipsa corrigens. Sed non videt Cl. Lennep quomodo *votum* illud dici possit.

75. *Quae vestra libido.* Exponendum de *libidine* omnium maritorum, quos tangit hic Penelope. Elegantem vero usum pronominis *qui* in hac locutione, iam notavit Hubertinus. BVRM.

76. *Esse peregrino captus amore potes.* Sua Penelopen fallebat suspicio: Circe etenim et Calypso Vlixen diu quidem, sed invitum, detinuerunt. Impeditus erat, non *captus*.

83. *Increpet usque licet* etc. Nescio an praeferenda sit distinctio docti viri, in *Miscell. Observ.* vol. VI, tom. I, p. 195; et Burm. secund. in Anthol. lat. I, p. 135:

Increpet usque licet; tua sum, tua dicar oportet:
Penelope coniux semper Vlixis ero.

Certe ut huic, ita vulgatae postponenda est Heinsii interpunctio: *tua sum, tua dicar oportet Penelope coniux: semper Vlixis ero.* LENNEP.

Quanta vis, quantumque affectus insit in pronomine hoc repetito TVA *sum*, TVA *dicar* etc. noverint, qui absolutissimam hanc perfectae coniugis effigiem et exemplar immortale, sua luce, suoque tempore aestimandum collocaverint. Sic ab ipso epistolae exordio: *tua Penelope.*

85. *Precibusque pudicis frangitur.* Cedit victus pater precibus meis. Eo sensu Virgil. Aen. VII, 594:

Frangimur heu! fatis.

Pudicis. Pudicae uxoris, quae vel a *viduo lecto* non vult *discedere.*

86. *Vires temperat ipse suas.* Id est, sponte sua (*ipse*) de iure paterno remittit, *vires temperat.* Male Heinsius, *temperat ira suas*; nec rectius Burman. *temperat inde suas.* Vulgatae igitur libenter cum Lennep acquiescendum.

Dulichii, Samiique, et, quos tulit alta Zacynthos,
  Turba ruunt in me luxuriosa, proci:
Inque tua regnant, nullis prohibentibus, aula.
  Viscera nostra, tuae dilaniantur opes.
Quid tibi Pisandrum, Polybumque, Medontaque dirum,
  Eurymachique avidas Antinoique manus,
Atque alios referam, quos omnes turpiter absens
  Ipse tuo partis sanguine rebus alis?
Irus egens, pecorisque Melanthius actor edendi,
  Vltimus accedunt in tua damna pudor.
Tres sumus imbelles numero: sine viribus uxor,
  Laërtesque senex, Telemachusque puer.
Ille per insidias paene est mihi nuper ademtus,

88. *Turba ruunt in me luxuriosa, proci.* Iure *turbam* dicit; nam apud Hom. Od. Π, 247, duo et quinquaginta e Dulichio; e Samo vigintiquatuor: e Zacyntho viginti; ex Ithaca vero duodecim venisse memorat Telemachus. *Proci* volunt quidam a *procare* derivari, quod est *lascivius appetere.* Ducebat Vossius a προέω, πρόκειμαι; quasi προκείμενοι, aliis praepositi; non enim ex infimis, qui Penelopes connubium ambirent. Rectius multo a verbo *precari.* — Nec praetermittenda singularis verbi *ruunt* efficacitas, quae Horatianum quiddam sapit. *In me tota ruens Venus* I, Od. 19, v. 9.

90. *Viscera nostra.* Opes, vel ipsis visceribus *meis* cariores, quia *tuae.*

91. *Quid tibi Pisandrum, Polybumque, Medontaque dirum. Medontem,* quem virum optimum, eumdemque Telemachi studiosissimum ex Homero novimus, Od. X, 372, hic prae caeteris *dirum* appellari, est profecto quod miremur. *Polybum, Amphimedontaque* corrigebat Accursius; et memoratur quidem *Amphimedon* inter procorum principes, Od. ibid. 242; et cum Polybo coniunctim, 284. Burmannus quoque secundus, ad Propert. IV, Eleg. 5, 7, *Amphimedonta* legendum censebat; verum paulo hoc audacius.

Lennep.

93. *Turpiter absens.* Turpe tibi longius abesse, quia regni, domus, uxoris et nati curam videris abiicere.

95. *Pecorisque Melanthius actor edendi.* Sic omnino legendum, non *auctor edendi.* Homero in Od. passim dicitur Μελάνθιος αἰπόλος αἰγῶν. *Auctorem* vero fuisse procis *pecoris edendi,* non recordor me legisse. — *Actor* hic, ab *agere:* qui *agebat edendum* pecus.

97. *Tres sumus imbelles numero* etc. Locum hunc Seneca in *Troad.* imitatus est, 506:

> En intuere turba quae simus super,
> Tumulus, puer, captiva.

99. *Ille per insidias* etc. Quas Telemacho proci paraverant; (Od. Δ, sub fin. et Π, 321.) quas omnes Palladis ope et auxilio vitavit.

Dum parat, invitis omnibus, ire Pylon.
Dî precor hoc iubeant, ut, euntibus ordine fatis,
Ille meos oculos comprimat, ille tuos!
Hoc faciunt custosque boum, longaevaque nutrix;
Tertius, immundae cura fidelis harae.
Sed neque Laërtes, ut qui sit inutilis armis,
Hostibus in mediis regna tenere valet.
Telemacho veniet, vivat modo, fortior aetas:
Nunc erat auxiliis illa tuenda patris.
Nec mihi sunt vires inimicos pellere tectis.
Tu citius venias, portus et ara tuis.
Est tibi, sitque precor, natus, qui mollibus annis
In patrias artes erudiendus erat.
Respice Laërten: ut iam sua lumina condas,
Extremum fati sustinet ille diem.

101. *Euntibus ordine fatis.* Turbatur quippe fatorum ordo, quum filii ante patres moriuntur. Inde Tacitus, Annal. XVI, 4: « Servavit *ordinem* fortuna; ac senior prius, tum cui prima aetas, extinguuntur ».

103. *Hoc faciunt* etc. Quid si pro *hoc faciunt*, legamus *huc faciunt?* id est, has partes sequuntur; mihi, Laërtae et Telemacho contra procos favent: (Cicero ad Atticum VII, Ep. 3. « Omnes damnatos, omnes ignominia adfectos, omnes damnatione ignominiaque dignos *illuc facere* ». Id est, ad partes Caesaris confugere) vel hunc versuum ordinem, turbatum admodum, sic constituamus, quod et iampridem tentaverat Dan. Heins.

Sed neque Laërtes, ut qui sit inutilis armis,
Hostibus in mediis regna tenere valet.
Telemacho veniet (vivat modo) fortior aetas:
Nunc erat auxiliis illa tuenda patris.
[H]oc faciunt (*Telemachum, te absente, tuentur*)
Custosque boum, longaevaque nutrix etc.
Nec mihi sunt vires etc. LENN.

Omnia haec a fonte alieno detorta; sponte fluit interpretatio: *Hoc faciunt*, etc. id est, idem mecum *precantur*, scil. ut *Di iubeant*, etc.

110. *Portus et ara tuis.* Constanter nostri, *portus et aura.* Ciofanus notat e suis, *portus et ara*; quod verum est, sicque restituendum. De Pont. II, Eleg. 8, 68:

Vos eritis nostrae *portus et ara* fugae.

Cicero in Verrem, de Suppl. « hic *portus*, haec arx, haec *ara* sociorum ». HEINS.

114. *Extremum fati. Fatis* septem scripti, forte recte, ut intelligat diem a fatis scriptum. *Sustinet* vero est, *differt* ideo, ut veniens condas eius lumina. Metam. X, 188:

Nunc animam admotis fugientem *sustinet* herbis. BVRM.

Certe ego, quae fueram te discedente puella,
Protinus ut redeas, facta videbor anus.

116. *Protinus ut redeas.* Vtcumque properes redire.

— *Facta videbor anus.* Levioris momenti cura, et quae mulierculam potius, quam Vlixis coniugem deceat. Vix claudi poterat infelicius praeclarissima alioquin Epistola; nec ullus erit lector, modo sana mens et rectum iudicium, qui non incongruum certe cum caeteris hoc distichon, alii cuivis, quam Ovidio, libens adscripserit.

ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΤΩ ΟΔΥΣΣΕΙ.

Σὴ τάδε Πηνελόπη βραδυνόςῳ πέμπει, Ὀδυσσεῦ·
  Οὔτι μοι ἀντιγράφοις, αὐτὸς ἵκοιο δέ σύ.
Τροία μὲν, Αργολίδεσσι κόραις ςύγος, ἐξαλαπάχθη·
  Οὐ Πρίαμος μόλις ἦν, Τροία τε πᾶσα τόσου.
Αἴθ' ὁπότεν ςέλλεν ςόλον ἐς Λακεδαίμονα δῖαν,
  Μάχλος ἐποντώθη κ' οἴδμασι θυομένοις.
Οὐκ ἂν ἐγὼ ψυχρὰ λέχος εἰσανέβην πανέρημον,
  Οὔτ' ἐπιμεμφοίμην χῆρα χρόνου τὸ βραδύ·
Οὐδέ τι ζητούσῃ μοι ἀπείρους νύκτας ἐλέγχειν,
  Χηραλέας καμέοι χεῖρ' ἵφος ὑψικρεμές.
Πῆ ποτε τῶν ὄντων φοβερώτερα μὴ πεφόβημαι;
  Πᾶς τις ἔρως πέλεται χρῆμα τι δειμαλέον·
Τρῶας ὀνειροπόλουν κρατερούς σοι ἐναντίον ἐλθεῖν,
  Αἰὲν ἐς Εκτορέην κληδόν' ἄχρους γενόμην.
Εἴ τέ τις Αντίλοχον λέξειε δαμέντ' ὑπὸ χερσὶν
  Εκτορος, Αντίλοχος αἴτιον ἔσκε φόβου.
Ηὲ Μενοιτιάδην ὅπλοισι νόθοισι πεσόντα,
  Κλαῖον ὅτ' εὐτυχίην οὐ δόλος αἰὲν ἔχει.
Αἵματι Τληπόλεμος Λυκίην ἐχλίην' ἐγχείην,
  Φροντὶς ἐκαινίσθη Τληπολέμου θανάτῳ.
Καὶ τέλος, ὅςις ἔπιπτεν ἀνὰ ςρατὸν εὐρὺν Αχαιῶν,
  Ψυχρότερον παγετοῦ κῆρ δυσέρωτος ἔην,
Εὖ δὲ θεὸς σεμνῷ φιλόφρων προνόησεν ἔρωτι,
  Ανδρὸς ἐτεφρώθη Τροῖ' ἔτι σωζομένου.
Ηγεμόνες νόςησαν Αχαιῶν, κνίσσ' ἐπὶ βωμοῖς,
  Βάρβαρ' ἐπικρέμαται θεοῖς πατρίοις λάφυρα.
Νύμφαι δῶρα φέρουσιν ἐπ' ἀνδράσι σωζομένοισι,
  Τῶνδε τρόπαια Φρυγῶν μυθολογευομένων.
Θαυμανέουσι κόραι δειλαὶ, πρεσβεῖς τε δίκαιοι
  Ανδρὸς ἀπὸ ςόματος πᾶσα γυνὴ κρέμαται.

Καί τις ἀριστείας θεμένης ἐπέδειξε τραπέζης,
  Ζωγραφέων οἴνῳ Τροῖαν ὅλην ὀλίγῳ.
Ἐῤῥεε τῇ Σιμόεις, τῇδ' ἦν Σιγήϊον οὖδας,
  Τῇδ' ἔστη Πριάμου πρεσβέος ἀκρόπολις.
Αἰακίδης μὲν τῇ, τῇδ' αὖ σκήνωσεν Ὀδυσσεὺς,
  Τῇδ' Ἑκτωρ ζυγίους ἀμφιδρυφὴς ἐφόβει.
Πάντα γὰρ ἐκπεμφθέντι σε μαστεύειν σέο τέκνῳ
  Εἶπε γέρων Νέστωρ· εἶπεν ἐκεῖνος ἐμοί.
Εἶπε δ' ἐναιρομένους Ῥῆσόν τε Δόλωνά τε, χ' ὅππως
  Ὤλετ' ὁ μὲν προδοθεὶς ὕπνῳ, ὃ δ' αὖτε δόλῳ.
Τλῆς σὺ ἄρ' ὦ λίαν, λίαν τὰ σὰ φίλτατ' ἀπειπὼν,
  Θρᾶκα στρατὸν νυχίαις ἐμβατέειν ἐνέδραις,
Καὶ τόσσους ἅμ' ἐναρίζειν ἑνὸς ἀνδρὸς ἀρωγῇ,
  Εὖγε σέο προνοῶν, καὶ περιφροντὶς ἐμοί.
Αἰὲν ἐπάλλετ' ἐμοῦ κόλπος φόβῳ, ἡνίκ' ἀριστεὺς
  Πύλοις Ισμαρίοις βῆς στρατὸν ἂν φίλιον.
Ἀλλὰ τί πλεῖον ἐμοὶ σφετέραις πορθούμενα χερσὶν
  Πέργαμα, καὶ τοῖχος τοπρὶν ἐὼν, δάπεδον;
Εἴ ἔτι μέλλω ἔσεσθ' οἵη πρὶν Τροῖαν ἁλῶναι,
  Καί μοι χηροσύνης οὔτι πέφηνε πέρας;
Ἀλλοις Τροί' ἐπράθη μὲν, ἀπόρθητος δέ μοι οἴῃ,
  Τὴν βοΐ ληϊδίῳ ξεῖνος ἀροτριάει.
Νῦν σπόρος ἔνθ' ἦν Τροῖα, καὶ ἡ δρεπανητόμος αἶα
  Σφριγᾷ Δαρδανίῳ αἵματι πιαλέη.
Ἀνδρῶν ἡμιταφῆ γύροις κροτέονται ἀρότροις
  Ὀστέ'· ἐρειπώδεις κρύψε δόμους βοτάνη.
Σὺ πτολίπορθος ἐκὰς, καὶ ἡ τρίβη ἥτις ἄδηλος
  Ἐστὶ, καὶ ἥτις γῆ κρύψε σιδηρόφρονα.
Ὅστις ἐπ' ἠϊόνι ξείνην νέα τῇδε πελάζει,
  Κεῖνος ἀπαίρει ἐμοὶ πόλλ' ἐρεεινόμενος.
Σοί τε κομιζομένη, εἴ πού τις ἐναντίον ἔλθῃ,
  Αὐτόγραφος παρ' ἐμοῦ δέλτος ἐπιτρέπεται.
Στείλαμεν ἔς τε Πύλον, Νηληΐδα Νέστορος αἶαν
  Πρεσβέος, ἐκ δὲ Πύλου φήμη ἀνῆλθ' ἀφανής.
Στείλαμεν ἐς Σπάρτην, Σπάρτη δὲ καὶ αὐτὴ ἄϊδρις

Γῆν τίνα νῦν ἔσχες, πῆ τε χρονοτριβέεις.
Κάλλιον εἰσέτι νῦν πυργώματα Φοίβου ἔμειναν.
Μέμφομαι αὐτὴ ἐμοῖς εὔγμασι κουφόνοος.
Εἶδον ἂν ἧχι μάχη, καὶ ἐπέτρεον ἂν μόνον Αρην,
Καὶ πολέων ξυνὴ μέμψις ἂν ἦεν ἐμή.
Οὐκ οἶδ᾽ ὅτ, τι δέδοικα, δέδοικα δὲ πάντα φρενοπλὴξ,
Ες μελεδῶνας ἐμὰς πέπταται εὐρὺ πέδον.
Οσσα τε πόντος ἔχει, καὶ ὅσσ᾽ ἀποφώλια γαῖα,
Αἴτια τοσσατίης οἴομαι ἀμβολίης.
Ταῦτά μου οἰομένης ἀνεμώλια (οἷος ἐφ᾽ ὑμῖν
Οἶςρος ἐνῆν), τάχα σε ξεῖνος ἔμαρψεν ἔρως.
Καὶ τάχα φημίσαις ἂν ὅσον σοι ἀγροῖκος ἄκοιτις,
Ητε μόνον πείκειν εὖ δεδάηκε πόκας.
Ψευδοίμην, καὶ τοῦτο ὑπήνεμον εἴεν ὄνειδος,
Μηδὲ παλιντροπίης ςέρξον ἐλευθερίην.
Ικάριός με πατὴρ παύσασθαι ἀνήνορος εὐνῆς
Προσβιάων, ἀμέτροις μέμφεται ἀμβολίαις.
Μεμφέσθω μὲν· ἐγὼ δὲ σὴ εἴην, σή τε καλοίμην
Αἰὲν Οδυσσῆος Πηνελόπεια γυνή.
Αλλὰ φιληγορίῃσιν ἐμαῖς, καὶ κάμπτεται ἀγναῖς
Ικεσίαις, κρατέων κάρτεος αὐτὸς ἐοῦ.
Δουλίχιοι, Σάμιοίτε καὶ οὓς αἰπεῖα Ζάκυνθος
Πέμψεν, ὄχλος μνηςὴρ ἔχραε μαργὸς ἐμοί.
Σοῖσι δ᾽ ἀναντιλόγως ἐπικοιρανέοντι μελάθροις,
Κάμὰ σέο κτῆσις σπλάγχνα διασκέδαται.
Τοὶ δέ τι Πείσανδρον Πόλυβόν τε Μέδοντα τ᾽ ἀπεχθῆ
Λαβράς τ᾽ Εὐρυμάχου Αντινόουτε χέρας,
Αλλούς τ᾽ ἐγκαταλέξω, ὅσους ἀπέων σὺ παρ᾽ αἶσαν
Βόσκεαι ὠνητοῖς αἵματι σῷ κτεάνοις;
Ιρος ὁ πτωχὸς, σύν τε Μελανθίου ἶς βορομήλου
Πήμασι προσθήκη σοῖς πέλει ὑςατίη.
Τρεῖς ἐμὲν ἀδρανέες τὸν ἀριθμὸν, ἄναλκις ἄκοιτις,
Λαέρτης τε γέρων, Τηλεμάχος τ᾽ ἔτι παῖς.
Χ᾽ ὃς μὲν ἐνοσφίσθη σχεδὸν ἄρτι μοῦ ἐξ ἐπιβουλῆς,
Πανταέκητι Πύλον δ᾽ ἐλθέμεναι μεμαὼς·

Ζεύς μοι ἐπικρήνειεν, ὅπως κατὰ μοῖραν ἑκάστου
 Οσσε καλύψασθαι τόνδ' ἐμὰ, τόνδε τὰ σὰ.
Ταῦτα βοῶν ἐπίουρος ἅμ' εὔχεται, ἡ δὲ τροφὸς γρηῦς,
 Καὶ τρίτος ὁ ῥυπαροῦ πιστὸς ἄναξ συφεοῦ.
Οὐ μὴν Λαέρτης ἀχρήϊος ὢν ὑπὸ γήρως
 Αμφιλαφῶν δύναται δυσμενέων κρατέειν.
Τηλεμάχῳ δὲ πλέον σθένος ἵξεται, εἰ σόος ἔσται,
 Νῦν οἱ ἀμύνεσθαι πάτριον ἄλκαρ ἐχρῆν.
Οὐδέ μοι ἰσχὺς ἔνεστιν ἐλαυνέμεν οἴκοθεν ἐχθρούς.
 Τύνη θᾶσσον ἴκου, αὖρα λιμῆντε τεοῖς.
Εστιν, ἔοιτε σόος πάϊς εὔχομαι, ὄντε τερείνη
 Πατρὸς ἔδει μελετᾶν τέχνας ἐν ἡλικίῃ.
Φράζεο Λαέρτην, ὅππως ἔθεν ὄσσε καλύψης,
 Υστατόν οἱ μοίρης ἦμαρ ἐπικρέμαται.
Η νύ με σοῦ ποτ' ἐοῦσαν ἀποιχομένοιο κορίσκην,
 Φαίης, κ' ἢν ἀνίῃς, αὐτίκα γραΐδιον.

Versionis huius auctor Carol. Vtenhovius, Belga natione, et patria Gandavensis, natus A. D. 1536, patre primum duce, qui non eloquentia minus et virtute, quam natalium splendore inter suos inclaruit, studiorum curriculum est ingressus; quod ut conficeret, Lutetiam venit, unde in Britanniam mox delatus, ibi tunc regnante *Elisabetha*. Cuius quidem partes studiose amplexus scriptis cum defendisset, gratissimam expertus est. Coloniam Agripp. tandem secessit, ubi *apoplectico* fulmine ictus periit, cum annum aetatis ageret quartum et sexagesimum. Inter quae reliquit scripta, numerantur *Epigrammata; Epitaphia graeca et latina: Xeniorum liber; Epistolarum centuria: Mythologia Aesopica, metro elegiaco*; et *Allusionum liber*: in quibus ingenium viri ornatissimum saepe quidem deprehendas; sermonis vero puritatem et elegantiam saepius desideraveris. Quod et animadvertendum in ipsa hac epistola graeca, quam ob rei novitatem potius, quam propter excellentiam, exhibendam hic curavimus.

VLIXIS AD PENELOPEN

RESPONSIO

AVCTORE AVLO SABINO *

Pertulit ad miserum tandem tua casus Ulixen,
  Penelope, chartis verba notata piis.
Agnovi caramque manum, gemmasque fideles:

* Fuit AVLVS SABINVS poëta Ovidio aequalis, nec indignus quem laudaret noster, et immatura morte litterarum studiis praereptum desideraret (*De Pont.* IV, Eleg. 16). Scripserat, ut ex ipso patet Nasone, (*Amor.* II Eleg. 18,) epistolas Ulixis ad Penelopen, Hippolyti ad Phaedram, Aeneae ad Didonem, Demophoontis ad Phylliden, Iasonis ad Hypsipylen. Harum vero omnium exstare omnino nullam affirmat Ger. Ioh. Vossius. « Scio, inquit vir omni doctrinarum laude clarus, sub nomine Sabini legi ternas; *Vlixis ad Penelopen, Demophoontis ad Phylliden*, et *Paridis ad Oenonen*. Sed indignae prorsus Sabino, vel aliquo illius temporis poëta: quin neque nostro si aevo scriptae forent, multum laudis mererentur ». Haec Vossius, *de Poet. Lat.* c. 2. Audiendus nunc vir non ipsi Vossio in arte critica secundus, Nic. Heinsius, qui dictas supra epistolas non ita spernendas indicavit, ut non curis illustraret, et diligentioribus quidem, quam res ipsa postulare videbatur. Sic ille: « Nullos videre mihi contigit codices manu exaratos, in quibus hae exstarent epistolae. In primis etiam edd. desiderantur; nec satis constat cui gloriam inventi huius *thesauri* debeamus. Suspicor tamen id exemplar, quod *Cydippes*, ac *Sapphus* epistolam integram nobis servavit, et *Paridis* auctiorem, usibus hic etiam publicis consuluisse. Eustathius quidem Swarthius, in Analectis lib. 1, c. 2, exemplar calamo descriptum epistolarum Sabini ad partes interdum vocat, quod Casparis Barthii fuerit; eiusdemque ipse Barthius in *Adversariis* subinde mentionem facit. Sed quum et hunc et illum, dum in vivis essent, per amicos rogarim, ut usum istius libri mihi praestarent, atque alter me ad alterum ablegarit, facile intellexi vanam a me spem foveri; nec tanti sane sunt, quae ex illo, si Dis placet, vetusto codice ab iis promuntur, ut salivam nobis de ipso libro evolvendo excitare debeant. Primas itaque harum epistolarum edd., alteram Venetiis, 1485; alteram Parmae procusam, 1489, adhibendas duxi. In caeteris, *divinando* res a me gesta est ». HEINS. — Litem hanc lector quo dirimat facilius, suam Epistolae cuique responsionem subiecimus, quae vulgo ad voluminis calcem iubentur exulare.

3. *Gemmasque fideles.* Annulos scilicet quibus tabellas obsignabant veteres, ideoque *signatorios* aut *sigilla-*

Solamen longis illa fuere malis.
Arguis ut lentum: mallem quoque forsitan esse;
Quam tibi quaeque tuli dicere, quaeque feram.
Non hoc obiecit mihi Graecia, quum mea fictus
Detinuit patrio litore vela furor.
Sed thalamis nec velle tuis, nec posse carere,
Causaque fingendae tu mihi mentis eras.
Nil tibi rescribam curae est, properemque venire:
Dum propero, adversi vela tulere Noti.
Non me Troia tenet, Graiis odiosa puellis;
Iam cinis, et tantum flebile, Troia, solum.
Deiphobusque iacet; iacet Asius, et iacet Hector;
Et quicumque tui causa timoris erat.
Evasi et Thracum caeso duce proelia Rheso,
In mea captivis castra revectus equis:
Tutus et e media Phrygiae Tritonidis arce

torios dicebant, ut discernerent a *sponsalitiis* et *honorariis*.

5. *Arguis ut lentum*. Penelope: *lento* tibi mittit, Vlixe.

7. *Quum mea fictus* etc. « Vlixi erat responsum, si ad Troiam isset, post vicesimum annum, solum, sociis perditis, egentem domum rediturum. Itaque quum sciret oratores ad se venturos, insaniam simulans, pileum sumsit, et equum cum bove iunxit ad aratrum. Quem Palamedes ut vidit, sensit simulare, atque Telemachum filium eius, cunis sublatum, aratro ei subiecit, et ait: simulatione deposita, inter coniuratos veni. Tunc Vlixes fidem dedit se venturum: ex eo Palamedi infestus fuit ». Hygin. Fab. xcv, et Aen. II, 81 et seqq. Metam. XIII, 56 et seqq.

10. *Causaque fingendae* etc. Frustra vitium suspicatus est Burman. *fingit* enim *mentem*, qui illam aliam simulat atque est. Ita *vultum fingere* Caesar dixit, B. G. 39. *Ficto ore*, pro composito ad simulationem, noster, Ep. XVIII, 15. Lennep.

11. *Nil tibi rescribam curae est*. Scripserat Penelope:

Nil mihi rescribas ut tamen,

et probat, qui respondet, Vlixem, eo, quo nos, sensu uxoris mentem perspexisse.

13. *Non me Troia tenet, Graiis odiosa puellis*. In epist. praecedenti: *Danais invisa puellis*. παρῳδεῖ, non imitatur.

15. *Asius*. Hyrtaci filius, Hom. Il. Β. 837 et alibi memoratus; interfectus ab Idomeneo, Il. Ν. 184 et seqq. Nisi forte fuit frater, quem noster Hyrtaciden vocat, Trist. I, Eleg. IV, 24; et in Ibin, 632.

Fatalis palmae pignora capta tuli.
Nec timui commissus equo; male sedula quamvis
Clamabat vates: « Vrite, Troës, equum:
Vrite: mendaci celantur robore Achivi,
Et Phrygas in miseros ultima bella ferunt. »
Perdiderat tumuli supremum munus Achilles,
Sed Thetidi est humeris redditus ille meis.
Nec laudem Danai tanto renuere labori:
Erepti pretium corporis arma tuli.
Quid refert? pelago sunt obruta: non mihi classes,
Non socii superant: omnia pontus habet.
Solus adhuc mecum, qui me tot casibus unus
Duravit, patiens ad mala, perstat Amor.
Illum non avidis canibus Niseia virgo

20. *Fatalis palmae pignora.* Palladium scilicet, quod una cum Diomede *ex arce*, *caesis custodibus*, surripuit.

21. *Male sedula.* Lege, *male credita quamquam.* Metam. XV, 73, de Pythagora:

... Talibus ora
Docta quidem solvit, sed non et credita verbis. HEINS.

Retineo *male sedula.* Nam *male credita* contra mentem poëtae mihi videtur, non enim *credita* fuit: *male credita* vero significat, cui creditum quidem fuit, sed frustra, vel temere, ut centies noster et alii τῷ *male* utuntur; sed *male sedula*, est quae frustra volebat Troianis persuadere dolum latere. BVRM. — Cuius molesta et inimica equo inclusis erat *sedulitas*, ut pote quae possit latentes prodere. Sic Ep. VII, 191:

Soror Anna, meae *male conscia* culpae:

scilicet, in perniciem meam.

22. *Vrite, Troës, equum.* Ad illa respicit Virg. Aen. II, 35:

At Capys, et quorum melior sententia menti,
Aut pelago Danaum insidias, suspectaque dona,
Praecipitare iubent, subiectisve urere flammis.

24. *Vltima bella.* Mallem, *ultima tela.*

28. *Erepti pretium* etc. Metam. XIII, 383.

31. *Qui me tot casibus unus duravit.* Puto *unum duravit.* Nam post τὸ *solus*, odiosa et superflua sit repetitio τοῦ *unus.* HEINS.

33. *Illum non avidis canibus Nereia virgo.* De Scylla haud dubie agit, quam cur *Nereiam* appellet virginem, fateor me non videre. Ne quid te morer, refinge *Niseia virgo.* Virgilius in Ciri, 389:

Per mare caeruleum trahitur Niseia virgo.

Recte, inquis; agitur enim illic de Scylla Nisi. Sed quid hoc ad alteram a Glauco amatam, Phorci et Crateidis

Fregit; non tumidis torta Charybdis aquis;
Non ferus Antiphates, nec in uno corpore dissors
Parthenope, blandis insidiosa modis.
Non quod Colchiacas artes tentaverit herbis,
Non quod solennes altera Diva toros.
Vtraque se nobis mortalia demere fila
Spondebat; Stygias utraque posse vias.
Te tamen, hac etiam spreta mercede, petivi,
Passurus terra tot mala, totque mari.
Sed tu femineo nunc forsan nomine tacta,
Non secura leges cetera verba mea;

nymphae filiam? At confundunt promiscue ambas poëtae, quod ut liquidius appareat, exemplis evincetur. Noster ipse Metamorphoseon libro octavo, et decimo tertio ac quarto etsi manifeste distinguat, tamen in Remedio Amoris 537:

Praeterita cautus Niseida navita gaudet.

Et Fastorum IV, 500:

Et vos Nisaei, naufraga monstra, canes. HEINS.

35. *Non ferus Antiphates.* Lestrygonum rex, qui unum e sociis Vlixis comedit, navesque virosque mersit, praeter quae ipsum Vlixen vehebat. Odyss. K, 116. — *Nec in uno corpore discors Parthenope. Dissors* reponendum: *dissors*, quod diversae sortis est aut naturae, cui opponitur τὸ *consors*, vox Ovidio usitata. Sic et *exsors* sine sorte, ἄκληρος; ita *exsortem honorem* apud Virgilium interpretatur Servius; sic *compar*, *dispar* et *separ*. *Separem urnam* dixit Val. Flaccus lib. V; quomodo et *separem ductum* Prudentius: similiter, *congrex* et *segrex*. Error hic frequenter apud optimos auctores commissus, ut *discors* pro *dissors* legatur, voce parum nota hactenus. HEINS.

36. *Parthenope.* Vna e Sirenibus. — *Insidiosa modis.* Mallet *notis* Douza.

37. *Non quod Colchiacas artes tentaverit herbis. Arte:* prima editio, divide τὸ *a* in duas litteras, et habebis *ci. Circe* pro *Circe.* Emenda igitur locum turbatissimum levi mutatione:

Non quod Colchiacis Circe tentaverit herbis.

De Circe profecto hic agi ex sequentibus liquido apparet. *Altera Diva* est Calypso. HEINS.

40. *Stygias utraque posse vias.* Subintelligas necesse est, *aperire* aut *secludere* vicissim. Quo quidem posito, viderint docti quid censendum de hac loquendi forma, et quatenus poëtam deceat, quem aureae latinitatis aetati libentius quidam adscripserint. Nec adprobem magis *demere fila*, in versu praecedenti. — *Spondebat.* Corrigebat Heinsius, *spondebant.*

44. *Cetera verba mea.* Ne hac nostra quidem aetate, quantumvis litterarum antiquarum incuriosa, vel ipsis tironibus condonandum istius modi *hemistichion.*

Quaeque mihi Circe, quae sit mihi causa Calypso,
Iamdudum ignoto sollicitere metu.
Certe ego cum Antinoum, Polybumque, Medontaque legi,
Heu toto sanguis corpore nullus erat!
Tot iuvenes inter, tot vina liquentia, semper
(Hei mihi! quo credam pignore?) casta manes.
Cur-ve placent ulli, si sunt in fletibus ora,
Deperit et lacrimis non decor iste tibi?
Pacta quoque es thalamo, nisi mendax tela moretur,
Et coeptum revoces callida semper opus.
Ars pia! sed quoties oculos frustrabere lana,
Successum toties ars dabit ista tibi.
Ah! melius, Polypheme, tuo superatus in antro,
Finissem ingratos ad mala tanta dies!
Threicio melius cecidissem milite victus,
Ismaron errantes quum tenuere rates!
Crudelemve illo satiassem tempore Ditem,
Quo redii Stygiis fata moratus aquis!

45. *Causa Calypso*. *Causa* Swarthius, ex veteri libro; nec obuitor, nisi *cura* mavis. HEINS.

48. *Heu toto*. *Vt toto*. HEINS. Sed Francius malebat, *in toto*.

49. *Tot vina liquentia semper*. Etsi non ignorem *vina liquentia* Virgilio bis dici Aeneid. V, 238 et 776, hoc tamen loco magis apposite *licentia* legatur; quod Barthio Adv. XLIV, 11, etiam Swarthioque est visum. *Libera vina* dixerat Horatius, Art. Poët. 85. Sic *licentes Faunos* Statius, Theb. IV, 695. Noster ipse paulo post *vacantia vina*, quo vacuae et otiosae mentes teneantur, dixit. HEINS.

51. *Cur-ve placent ulli*. Malo, *places*. HEINS. — *Si sunt in*. Francius legebat, *si sordent fletibus ora*.

53. *Thalamo*. Mallem, *thalamos*, nisi *pacta* passive capias, ut infra Epist. III, 9; *prima meis tu pacta toris*.

55. *Ars pia*. Scribendum ni fallor:

Ars pia, sed quoties oculos frustrabere lana!
Successum quoties ars dabit ista tibi!

Hoc sensu, ut collaudet dolum et commentum de retexta tela Vlixes; sed ut desperet quodammodo de diuturno rei ipsius successu. HEINS.

57. *Ah! melius, Polypheme* etc. Odyss. I, 216 et seqq. — *Tuo superatus in antro*. *At melius, Polypheme, tuo si pransus in antro*, ex veteri libro Swarthius. Ego nil temere mutem, nisi *deprensus* reponatur. IDEM. Forte, *si prensus*.

58. *Finissem... ad mala tanta dies*. Id est, *dies finissem*, antequam, quae mihi imminebant *mala*, ingruerint.

Vidi ubi (nequicquam quod me tua litera celat)
  Sospes digresso quae mihi mater erat.
Rettulit illa domus eadem mala; meque querentem
  Fugit, ab amplexu ter resoluta meo.
Phyllaciden vidi; contemptis sortibus ille
  Primus in Hectoreas intulit arma domos.
Felix laudata cum coniuge! laeta per umbras
  Illa suum fortes it comitata virum.
Necdum illi Lachesis dictos numeraverat annos:
  Sed iuvat ante suum sic cecidisse diem.
Vidi, nec lacrimas oculi tenuere cadentes,
  Deformem Atriden (hei mihi) caede nova.
Illum Troia virum non laeserat: ille furentem
  Nauplion, Euboicos transieratque sinus.

65. *Rettulit illa* etc. Mater scilicet. Odyss. Λ, 180. — *Meque querentem.* Delrius, Commentario Senecae Troad. 459, *terque querentem* legit; sed nulla opus mutatione. HEINS.

66. *Fugit, ab amplexu ter resoluta meo.* Malim *revoluta;* non enim amplectebatur umbram maternam, sed conabatur amplecti. Libro Metam. XI, 58, de Orpheo Eurydices umbram gestiente amplecti:

...Prendique et prendere captans,
Nil nisi cedentes infelix arripit umbras.

Vbi etiam habes, *revolutaque rursus eodem est*, quomodo vetusti codices: probe omnino. Apud Virgilium Aen. VI, 449, de Caeni:

Rursus et in veterem fato revoluta figuram.
HEINS.

67. *Phyllaciden vidi* etc. Protesilaum, sic dictum a Phylace urbe, cui praefuit.

68. *In Hectoreas intulit arma domos.* Scripserat, puto, Sabinus, *impulit*, ut Metam. XII, 550:

...Immeritas urbes Elinque Pylonque
Diruit; inque meos ferrum flammamque penates
Impulit.

Lucan. lib. VII, 16:

Et quaecumque fugax Sartorius *impulit* arma.
HEINS.

69. *Laudata cum coniuge!* Laodamia. Vid. infra Epist. XIII.

70. *Illa suum fortes it comitata virum. Fortes it;* refer ad τὸ *umbras*, quod praecessit; et hoc vidit Swarthius. HEINS.

75. *Ille furentem Nauplion.* Euboeae insulae rex, et Palamedis pater, ex Clymene, Apollinis filia. « Ilio capto et divisa praeda, Danai cum domum redirent, tempestate et fluctibus adversis, ad saxa Capharea naufragium noctu fecerunt. Quod ut audivit Nauplius, Graecis et Vlixi praesertim infensus, propter filii caedem, facem ardentem eo loco iussit extolli, quo saxa acuta, et locus periculosissimus. Illi naves eo duxerunt, quo facto, plurimae confractae sunt, militesque plu-

Quid refert? animam per vulnera mille profudit,
  Iam reduci solvens debita vota Iovi.
Tyndaris has illi laetas pro foedere poenas
  Struxerat, externos ipsa secuta viros.
Ah! mihi quid prodest, (captivas Teucridas inter
  Quum staret coniux Hectoris, atque soror)
Defectis Hecuben potius legisse sub annis,
  Ne tibi suspectus pellicis esset amor?
Prima meis omen metuendum puppibus illa
  Fecit, non membris ipsa reperta suis.
Latratu miseras finivit moesta querelas;
  Et stetit in rabidam protinus acta canem.
Prodigio tali placidum Thetis abstulit aequor,
  Aeolus infusis incubuitque Notis.
Pervagus hinc toto non felix differor orbe;

rimi cum ducibus tempestate occisi sunt, membraque eorum cum visceribus ad saxa illisa. At Vlixem ventus detulit ad Marathonem (ut recte Scheffer. non *Maronem*); Menelaum, in Aegyptum; Agamemnon cum Cassandra in patriam pervenit ». Hygin. Fab. CXVI.

77. *Animam per vulnera mille profudit. Per adultera tela*, vetus liber Swarthii: non inconcinne. HEINS.

79. *Laetas pro foedere poenas. Laetas* dici opinatur Swarthius εἰρωνικῶς, sed non persuadet. Puto scribendum, *laeso pro foedere*, lecti scilicet. Ad Cassandram ab Agamemnone amatam refer. IDEM.

80. *Externos ipsa secuta viros.* Malim, *toros*: haec enim duo in Ovidianis codicibus frequenter confunduntur. Sic sequenti epistola, *Graios viros*, pro *Graios toros*; et epistola Herus, *Abydeno viro* in vulgatis. ID.

82. *Quum staret.* Maluerim, *quum starent*. Andromache et Cassandra scilicet.

86. *Non membris ipsa reperta suis.* Non intelligo haec, nec latina puto. Heinsius coniecerat:

Fecit anus membris orba reperta suis.

Sed hoc nimium recedit a scriptis: mallem, *fecit anus membris lapsa* (vel *cassa*) *repente suis*; vel quod magis placet, *fecit, non membris usa repente suis*. Sic *ipse* et *usus* confunditur, lib. III. Am. 1, 42. et alibi. BURM. — Neutri adsentiendum puto; cum enim dicit Hecuben *non suis membris* repertam fuisse, nihil aliud intelligit, quam subitam miserae matris in canem conversionem; quae *reperta* quidem, sed *membris non suis*. Metam. XIII, 567:

90. *Aeolus infusis incubuitque Notis.* Malim *effusis*. In Ibin, 33:

Parsque eadem coeli Zephyros emittet et Euros.

I. Metam. 264:

Emisitque Notum. HEINS.

Et, quocumque vocat fluctus et aura, feror.
Sed si Tiresias tam laeti providus augur,
Quam verax vates in mala nostra fuit;
Et terra et pelago, quidquid mihi triste canebat,
Emensus fato iam meliore vagor.
Iam mihi nescio quo comitem se in litore iungit
Pallas, et hospitibus per loca tuta trahit.
Nunc primum Pallas versae post funera Troiae
Visa mihi: medium temporis ira tulit.
Quidquid Oilides commiserat, omnibus unus
Peccavit: Danais omnibus ira nocens.
Nec te, Tydide, cuius modo noverat arma,
Eximit: errato tu quoque ab orbe venis:
Non Telamone satum capta de coniuge Teucrum:
Non ipsum, pro quo mille fuere rates.
Felix Plisthenide, quacumque in sorte fuisti
Coniuge cum cara! non gravis illa fuit.
Seu venti fecere moras, sive aequora vobis;
Ad nulla est vester damna retentus amor.
Oscula nec venti certe tenuere, nec undae:
Promptaque in amplexus brachia semper erant.
Sic utinam errarem! faceres tu mollia, coniux,
Aequora: te socia, nil mihi triste foret!

92. *Quocumque. Quacunque*, editi olim. Heinsius volebat, *quocumque vocant*. Virgil. Ecl. III, 49: *Veniam, quocumque vocaris.*

93. *Sed si Tiresias, tam laeti providus augur* etc. Odyss. Λ, 99 et seqq. Horat. Serm. lib. II, sat. v.

101. *Omnibus unus peccavit.* Virgil. Aen. I, 45:

Unius ob noxam, et furias Aiacis Oilei;

qui Cassandrae virgini, in ipso Palladis templo, vim intulerat; quam iniuriam Dea ut ulcisceretur,

Illum exspirantem, transfixo pectore, flammam,
Turbine corripuit, scopuloque infixit acuto.
Ibid. 48-49.

Quidquid Oilides. Quidquid et Oenides Edd. aliae.

102. *Omnibus ira.* Forte *ille*. Heins.

103. *Cuius modo noverat arma.* Scribe, *foverat*. Ovidius Trist. lib. I, Eleg. iv:

Causa mea est melior, qui non contraria *fovi*
Arma. Heins.

107. *Felix Plisthenide.* Menelaum haec spectant, cum Helena uxore ad paternos lares contendentem, capta iam Troia. Heins.

Nunc quoque, Telemacho tecum mihi sospite lecto,
  Omnia sunt animo iam leviora mala.
Quem tamen infestas rursus queror ire per undas,
  Herculeam Sparten, Nestoreamque Pylon.
Ingrata est pietas, cui tanta pericula subsunt:
  Nam male commissus fluctibus ipse fuit.
Sed labor in fine est: occursum in litore vates
  Dixit: in amplexus, care, ferere tuos.
Noscendus soli veniam tibi: tu preme solers
  Laetitiam, et tacito gaudia conde sinu.
Non vi certandum, nec aperta in bella ruendum.
  Sic cecinit laurus ille monere suas.
Forsitan ante dapes, interque vacantia vina,
  Vltoris pharetris utile tempus erit;
Et modo despectum subito mirenter Vlixen:
  Heu! precor, ut properet velle venire dies,
Antiqui renovet qui laetus foedera lecti,
  Et tandem incipias coniuge, cara, frui!

117. *Infestas rursus.* An bis navigavit? *iussum* vel *missum*, opinor, a matre videlicet; ut ad illa respiciat epistolae Penelopes:

Omnia namque tue senior te quaerere misso
  Rettulerat nate Nestor. BVRM.

119. *Ingrata est pietas* etc. Timet, ne, quae ad inquirendum patrem Telemachus itinera suscepit, tot tantisque periculis circumfusa, labefactatam pietatem illius in animo sensim imminuant.

120. *Nam male commissus. Iam male* puto. HEINS.

122. Vulgo, et ipse Burmannus, *in amplexus, care, ferere tuos.* Sed friget illud *care*, a Tiresia dictum Vlixi; nec sanum puto *amplexus tuos*, pro *tuorum* amplexus. Docet quoque versus sequens de Penelope sermonem esse. Itaque non dubitanter correxi:

In amplexus, *cara*, *ferarque tuos.* LEN.

126. *Sic cecinit laurus ille monere suas.* Non ita manifestus Tiresias, qui contra dicat; Odyss. Λ, 119.

Ἠὲ δόλῳ, ἢ ἀμφαδὸν ὀξέϊ χαλκῷ.

127. *Interque vacantia vina.* Hic dici *vacantia* vina, quibus *vacuae* et otiosae mentes teneantur, recte notat Heinsius, ad vers. 49. Mire Forcellinus in lexico, ad vocem *vina*, esse vult parata quidem, sed nondum in mensam illata. Burmanni argutiae satis confutantur ipso Homeri loco, Od. Χ, 9 seqq. 20, 21. LENNEP.

130. *Heu! precor* etc. Malebat Heinsius, *hic, precor, hic properes velle venire dies.* Francius, *quam precor*, vel, *hic precor, ut properet velle venire dies.* Posset et legi: *heu, precor, heu properes ille venire, dies.* Et mox, *antiqui renoves qui laetus foedera lecti.* BVR.

EPISTOLAE SECVNDAE

ARGVMENTVM

Phyllis Sithonis filia, regina Thracum fuit. Haec Demophoontem Thesei filium, e Troiano bello redeuntem hospitio excepit, dilexit, et in coniugium rogavit. Ille ait ante ordinaturum se res suas, et ad eius nuptias reversurum. Profectus itaque quum tardaret, Phyllis, et amoris impatientia, et doloris impulsu, quod spretam se a Demophoonte crederet, laqueo vitam decrevit finire; sed scripta prius Epistola ad Demophoontem, quae morantem urgeret, et ultima, ni protinus rediret, minitaretur. (Serv. ad Virg. Ecl. v, 10. Hygin. Fab. LIX.)

EPISTOLA II

PHYLLIS DEMOPHOONTI

Hospita, Demophoon, tua te Rhodopeia Phyllis
Vltra promissum tempus abesse queror.
Cornua quum Lunae pleno quater orbe coissent,

1. *Hospita.* Quae te hospitio excepit. Ciofan. — *Demophoon.* De Demophoonte et Phyllide, sic Hyginus, lix: « Demophoon Thesei filius in Thracia ad Phylliden in hospitium dicitur venisse, et ab ea esse amatus. Qui quum in patriam vellet redire, fidem ei dedit se ad eam rediturum; qui die constituta cum non venisset, illa eo die dicitur novies ad litus cucurrisse, quod ex ea Enneados graece appellatur. Phyllis autem ob desiderium Demophoontis spiritum emisit: cui parentes quum sepulchrum constituissent, arbores ibi natae sunt, quae certo tempore Phyllidis mortem deflent, quo folia arescunt et diffluunt: cuius ex nomine folia graece *Phylla* sunt appellata ». — *Rhodopeia.* Thressa; a *Rhodope*, qui mons Thraciae, in quem conversam narrant *Rhodopen*, in poenam impietatis.

2. *Vltra promissum tempus.* Post quatuor menses, si *quater* in versu tertio admiseris; si contra *semel*, tunc post unum mensem, ut volnere Ciofanius et Crispinus: sed de hac ultima opinione vide sequentem notam.

3. *Pleno quater.* Quidam, *semel.* Non videtur tempus mihi satis longum, ut Athenas ire, ibique res suas componere, et rursus in Thraciam redire potuerit. Gronovianus et Mediceus, *pleno quater orbe*, quod verum puto, et sequentia confirmant; ubi etiam Hafniensis, *pleno quater orbe*, quod recepimus. Convenit etiam melius puellae impatientius amanti, ut ad ipsum tempus pactum promissa exigeret, non ut tres menses ultra constitutum cessaret, antequam scriberet. Et hoc est quod addit:

Non venit ante suum nostra querela diem.
Burm.

Quam veram observationem esse nemo non agnoscat: an tamen ideo vera sit recepta a Burmanno lectio, non nemini forte dubium videatur. Etenim, si ad ipsum tempus *pactum* promissa exigat, quomodo dicere potest in sequentibus, *spem* suam *lentam* fuisse? Porro negari nequit, multo vehementius stringere:

Cornua cum Lunae pleno *semel* orbe coissent,

Litoribus nostris anchora pacta tua est.
Luna quater latuit; pleno quater orbe recrevit;
Nec vehit Actaeas Sithonis unda rates.
Tempora si numeres, bene quae numeramus amantes,
Non venit ante suum nostra querela diem.
Spes quoque lenta fuit: tarde, quae credita laedunt,
Credimus: invita nunc et amante nocent.
Saepe fui mendax pro te mihi; saepe putavi
Alba procellosos vela referre Notos.

Litoribus nostris anchora pacta tua est.
Luna *quater* latuit; pleno *quater* orbe recrevit;
Nec vehit Actaeas Sithonis unda rates.

Atque ita multo acerbiorem ironiam esse in hoc;

Non venit ante suum nostra querela diem.
LENNEP.

4. *Litoribus nostris* etc. Poëtice, et mira quadam verborum elegantia sententiam hanc exornat: rediturum te intra unius mensis spatium promiseras; quatuor iam effluxerunt, nec tamen redis.

6. *Nec vehit Actaeas Sithonis unda rates.* Naves scilicet ab *Attica* profectas, quae sic dicta, ab ἀκτὴ ripa, quod et ab ἄγω, *frango*, quia feriuntur, *franguntur* indesinenter ripae undarum incursu. Virg. Ecl. IX, 43.

... Insani *feriant* sine litora fluctus.

9. *Spes quoque lenta fuit.* Intricatior sensus, qui iam sollicitum habuisse videtur Alexandrum Paninum, qui Caelium Calcagninum de hoc versu consuluit. Caelius vero lib. 5. Epist. pag. 64, *spem* hic capit pro timore, ut amor diu fucum fecerit Phyllidi, dum moram Demophoontis vario causarum praetextu defendit. Id fecit, ut iam sero credat, quae citra offensam credi non possunt, et quibus etiamnum amor repugnat. Hubertinus cum Caelio facit; sed Antonius Volscus exponit *spem lentam*, quae longa exspectatione sine successu rerum consumitur; a qua interpretatione non longe abit doctissimus Bentleius, ad Horat. Art. Poët. 172, qui exponit, *quae longa mora extrahitur.* Ego cum illis facerem, qui de metu et suspicione capiunt. Non statim te perfidum credidi, sed lente; nec cito inducere animum meum potui tantam in te esse perfidiam, quia *tarde* solemus credere ea, quae *laedunt*; et nunc etiam, licet invita et mallem non credere, cogor credere te non rediturum, quod maxime mihi nocet et dolet. BURM. — *Fuit.* MSS. quidam *venit.* Sic et Epist. XVII, 108. *spes tua lenta venit*, ex MSS. hac Epist. v. 62:

Quaecumque ex merito spes venit, aequa *venit.*

11. *Saepe fui mendax pro te mihi.* Saepe, ut ipsam me deciperem, causas animo finxi, quae invitum, et reditus impatientem morarentur; sicque fidelem mihi te *mentita* sum.

12. *Alba.* Recte, quia boni ominis fuissent, ut notum ex historia Aegei et Thesei. BURM.

Thesea devovi, quia te dimittere nollet;
Nec tenuit cursus forsitan ille tuos.
Interdum timui, ne, dum vada tendis ad Hebri,
Mersa foret cana naufraga puppis aqua.
Saepe Deos supplex, pro te, scelerate, rogavi,
Cum prece turicremis devenerata focis.
Saepe, videns ventos caelo pelagoque faventes,
Ipsa mihi dixi: si valet ille, venit.
Denique fidus amor, quidquid properantibus obstat,
Finxit, et ad causas ingeniosa fui.
At tu lentus abes: nec te iurata reducunt
Numina; nec nostro motus amore redis.
Demophoon, ventis et verba et vela dedisti:
Vela queror reditu, verba carere fide.
Dic mihi; quid feci, nisi non sapienter amavi?
Crimine te potui demeruisse meo.
Vnum in me scelus est, quod te, scelerate, recepi:
Sed scelus hoc meriti pondus et instar habet.

13. *Dimittere.* Ita omnes fere editiones; sed legendum *demittere.* HEINS. Male: Cicero saepius; et XII ad Att. 18, *discedentem te non sine magno dolore* dimittam. BVRM.

17. *Saepe Deos supplex, ut tu scelerate valeres*, etc. Dubito vehementer an haec satis latina sint, ut vulgo leguntur, et an *prece venerari focis* recte dicatur. Codices vero variant; in priori versu, quidam: *ut tu scelerate redires*, vel *venires — pro te scelerate rogavi*, unus Regius et Leidensis, quod minime reiiciendum puto, quia et rotundiorem versum facit, et sensum optimum exhibet. *Rogare* vero *pro aliquo* contra Scioppium alibi vindicavimus; *cum prece* recepimus ex Palatino et Vaticano. *Cum prece turicremis sum venerata focis:* ut intelligat *comprecationem* proprie dictam, quae preces addebat sacrificio; non dudum ante inducto apparatu, sed subito, et ut res ferebat. BVRM.

19. *Faventes. Ferentes* malebat Francius; nec nego saepe ita Ovidium et alios loqui; sed non ideo ubique in unam formulam cogendi.

24. *Motus. Captus* tres libri, sed nihil muto: *captus amore* fuit Demophoon, cum primum viderat Phyllida; nunc, ut rediret, *moveri* debebat. Vnus etiam Heinsii, *venis;* solemni permutatione. BVRM.

28. *Demeruisse.* Est *demereri*, aliquem aliquo merito sibi constringere; quod *crimen* alii, tu *meritum* reputare debes.

30. *Sed scelus* etc. Habet momentum et similitudinem meriti. Sic Suet. C. Caes. 61. « Equo utebatur, cuius *instar* pro aede Veneris genitricis po-

Iura, fides, ubi nunc, commissaque dextera dextrae;
  Quique erat in falso plurimus ore Deus?
Promissus socios ubi nunc Hymenaeus in annos,
  Qui mihi coniugii sponsor et obses erat?
Per mare, quod totum ventis agitatur et undis;
  Per quod saepe ieras, per quod iturus eras;
Perque tuum mihi iurasti, nisi fictus et ille est,
  Concita qui ventis aequora mulcet, avum;
Per Venerem, nimiumque mihi facientia tela,
  Altera tela arcus, altera tela faces;

stea dedicavit ». Et Virgil. Aeneid. VI, 865:

... Quantum instar in ipso est!

31. *Iura, fides, ubi nunc?* Heinsius malebat, *iura fidesque ubi sunt.* In Francofurtensi erat, *Iura, fides ubi sunt?* sed *ubi nunc* elegantius. BVRM. Sic Dido Virgiliana, in eodem fere rerum articulo, exclamat, Aen. IV, 597:

... En dextra, fidesque!

— *Commissaque dextera dextrae.* Dextram cum alicuius dextra coniunxisse pactum erat apud veteres, cuius religionem nemo ausus esset violare; cuique ea fides adhibebatur, ut satis fuerit Priamo, quo omni metu et suspicione solveretur, suam illi dextram Achillem protendisse. Il. Ω. 671.

32. *Quique erat in falso plurimus ore Deus.* Deos omnes intellige quos testes vocabat Demophoon perpetuae erga amantem fidei. Nec ita tamen respuenda opinio, quae per *Deum*, Cupidinem interpretatur; et *plurimum* refert ad promissa saepe saepius data Phyllidos numquam deserendae.

33. *Hymenaeus.* Bacchi et Veneris filius, nuptiarum Deus, sub cuius nomine *socios annos*, id est coniugii societatem promiserat Demophoon.

34. *Sponsor, obses. Sponsor* est qui suum nomen pro alieno dat: *obses*, qui se ipsum tradit pro datae fidei pignore. Gall. *garant*, *ôtage*.

37. *Perque tuum mihi urasti* etc. Neptunum intellige. Hic enim Thesei pater creditus fuit. — *Fictus* praetuli cum Burmanno. Neque tamen vera esse non potest altera plurimarum membranarum, priscarumque editionum lectio, *falsus;* ea nimirum significatione, qua Metam. IX, 24: *Iupiter aut* FALSVS *pater Herculis* etc., ut *falsus* idem notet ac *fictus.* — *Nisi;* dubitat adhuc Phyllis utrum genus suum ex Neptuno vere Demophoon praedicasset; an forte, sicut amorem suum erga hospitam, firmum redeundi propositum, aliaque multa, ita et originem illam *falso* iactasset. LENN.

39. *Nimiumque mihi facientia tela.* Otiosa certe et supervacua repetitio τοῦ *tela* possit videri. Scripti nonnulli *tella. Bella*, codex Franciscanorum Patavinus. Vnde legebam, *nimiumque mihi facientia belli.* Nunc vero recordatus τὸ *facere* cum tertio casu frequenter ab Ovidio iungi, nil muto. *Facere alicui* pro *facere ad aliquem*, Fast. IV, 807. HEINS. Douzam legisse *officientia*, notaverat Francius,

Iunonemque, toris quae praesidet alma maritis,
  Et per taediferae mystica sacra Deae.
Si de tot laesis sua numina quisque Deorum
  Vindicet, in poenas non satis unus eris.
At laceras etiam puppes furiosa refeci,
  Vt, qua desererer, firma carina foret;
Remigiumque dedi, quo me fugiturus abires.
  Heu patior telis vulnera facta meis!
Credidimus blandis, quorum tibi copia, verbis:
  Credidimus generi, nominibusque tuis:
Credidimus lacrimis: an et hae simulare docentur?
  Hae quoque habent artes, quaque iubentur, eunt?
Dîs quoque credidimus: quo iam tot pignora nobis?

42. *Taediferae Deae.* Cereris Eleusiniae, quod praesentissimum numen Atheniensibus. Sic et Εκάτα δᾳδοφόρος Bacchylidi, in fragmentis, dicta. pag. 264 Edit. Steph. HEINS.

44. *In poenas non satis unus eris.* Recte *eris* cum melioribus scriptis, et editis nonnullis. Sequenti etiam versu: *At laceras* pro *ah*, probe Puteaneus et alii multi; quod indignationem efficacius exprimit. HEINS.

45. *Furiosa.* Id est, furenti amore obcaecata, praerepta. Sic Dido apud Virg. quae de Aenea et sociis bene merita fuisset obiectans, Aen. IV, 375:

Amissam classem, socios a morte reduxi.
Heu furiis incensa feror!

50. *Credidimus generi nominibusque tuis.* Lege sic, vel invitis libris, non autem *numinibus*, ne bis idem dicat. Sequitur enim mox, *Dis quoque credidimus. Genus* et *nomen* saepe coniungunt auctores optimi. — *Generi nominibusque.* Praeclaro amantium ortu muliebris vaniloquentia gaudet; et inde quoque maior iurantibus viris fiducia. Sic Dido, Aen. IV, 12:

Credo equidem, nec vana fides, genus esse Deorum.

52. *Quaque iubentur.* Nihil muto. Prudent. Apoth. 838:

Surda prius, iam docta sequi quacumque iubentur.

Sic recte Codex optimus Bodleii: vulgo sine sensu, *quodcunque iubetur*. Doctissimus iuvenis Slichtenhorstius, *cumque iubentur*. De iussis lacrimis vide omnino locum Iuvenalis Sat. VI, 274. HEINS. Has artes pariter adhibet uterque sexus, nec viris cedunt mulieres, si credamus hisce carminibus nostri poëtae, Art. Am. III, 291:

Quo non ars penetrat! Discunt lacrymare decenter,
Quoque volunt plorant tempore, quoque modo.

53. *Quid iam tot pignora nobis?* Puteanus codex, *quod iam.* Lege omnino, *quo iam*; elegans locutio, sed plerumque ab imperitis librariis interpolata. HEINS. — Nec sane tot *nomina* ad fidem confirmandam congerere tibi necesse fuit; uno quolibet

Parte satis potui qualibet inde capi.
Nec moveor, quod te iuvi portuque locoque:
Debuit haec meriti summa fuisse mei.
Turpiter hospitium lecto cumulasse iugali
Poenitet, et lateri conseruisse latus.
Quae fuit ante illam, mallem suprema fuisset
Nox mihi, dum potui Phyllis honesta mori!
Speravi melius, quia me meruisse putavi:
Quaecumque ex merito spes venit, aequa venit.
Fallere credentem non est operosa puellam
Gloria! Simplicitas digna favore fuit.
Sum decepta tuis, et amans et femina, verbis:
Dî faciant, laudis summa sit ista tuae!
Inter et Aegidas media statuaris in urbe:

ex his quae tu pignora reditus esse dicebas, decipi potui.

55. *Nec moveor* etc. Non illud me movet, quod portu et regnis meis exceptum, iis, quibus possem, opibus iuverim; sed *poenitet* hospitii beneficio, quod officium commune est, cumulum *lectum iugalem*, non sine dedecore, addidisse, et latus lateri adiunxisse.

56. *Haec*. Rectius *hoc*, multi ex scriptis. HEINS. sed mox *summa ista;* et Pont. IV, 1, 4:

Accedet meritis haec quoque summa tuis.

Vbi etiam codices multi, *hoc*. inf. Ep. III, 8. *Quamvis hoc quoque culpa tua est*. BVRM.

61. *Quia te*. Libri quatuor, *quia me;* atque ita legendum esse, deque suis meritis hic loqui Phyllidem sequens versus liquido arguit. HEINS.

62. *Quaecumque*. Nihil temere mutandum; mallem tamen, ut est in quibusdam MSS. *emerito;* vel *cuicumque ex merito*. vid. ad Ep. IV, 26; et V, 7. BVRM. — *Quaecumque ex merito* etc., aequum est eum bene sperare, qui de aliquo bene meruit. HVBERT.

63. *Fallere credentem* etc. Sic Iuno ironice ad Venerem, cum ardens Dido Aeneam fureret, Aen. IV, 93:

Egregiam vero laudem, et spolia ampla refertis,
Tuque, puerque tuus!

credentem; quae totam se perfido crediderat.

64. *Simplicitas* etc., candor ingenuus, quo me tibi tradidi, dignus sane fuit, quem alio pretio rependeres.

66. *Di faciant, laudis summa sit ista tuae!* Vltima sim, quam deceperis!

67. *Inter et Aegidas* etc. Ironice haec et quae sequuntur. Thesei enim labores extollit magnificentius, quo maligniori in luce collocet filii gesta, quorum summa est, puellam *credentem* turpiter decepisse. — *Statuaris:* stes media in urbe, statua donatus.

Magnificus titulis stet pater ante suis.
Cum fuerit Scyron lectus, torvusque Procrustes,
Et Sinis, et tauri mixtaque forma viri;
Et domitae bello Thebae, fusique bimembres,
Et pulsata nigri regia caeca Dei:
Hoc tua post illum titulo signetur imago:
» Hic est, cuius amans hospita capta dolo est. »
De tanta rerum turba, factisque parentis,
Sedit in ingenio Cressa relicta tuo.
Quod solum excusat, solum miraris in illo.

69. *Cum fuerit Scyron* etc. Legant, colligant omnes patris tui titulos et præclare facta, nomina nempe Scyronis, Procrustae, Sinis etc. Hi famosi latrones, quorum primus Megara, alter Corydalum in Attica, postremus vero Corinthiacum isthmum infestabant. Scyron viatores spoliatos e saxis præcipites agebat; Sinis arboribus incurvatis ita alligabat, ut resurgentibus, eorum membra discerperentur. Famosus est Procrustae lectus, cui praetereuntem quemque aequabat, longiores amputando, distrahendoque breviores. Hos omnes mactavit Theseus, ut narrant Plutarch. vit. Thes. init. et Diod. Sic. Eadem Ov. iterum Metam. VII, 432. *Racine*, *Phèdre*, *act.* 1, *scen.* 1.

70. *Mixtaque forma*. V. Aen. VI, 25:

... Mixtumque genus, prolesque biformis,
Minotaurus inest, Veneris monumenta nefandae.

Partim enim hominis, partim tauri membris constabat Minotaurus, Pasiphaës filius, quem in labyrintho Cretae trucidavit Theseus. Vid. Catul. Nupt. Pel. et Thes. 113; et Ovid. Metam. VIII, 153.

71. *Et domitae* etc. Creon, Thebarum in Boeotia rex, qui Argivis sepulturam negaverat, a Theseo peremptus est. — *Bimembres*. Centauri, qui superne homines erant, umbilici tenus, infra autem equi: inter Pyrithoi nuptias a Theseo interfecti.

73. *Hoc tua post illum* etc. *Illum* refer ad Theseum, Demophoontis patrem.

74. *Hic est cuius amans hospita capta dolo est*. Libri quinque, *hospite dolo*: ut hic idem innuat, quod in Helenes epistola:

Certus in hospitibus non est amor.

Hospes dolus, ut *cymba hospes*, apud Statium, Sylv. V, 1, 252. Heins.

76. *Sedit in ingenio Cressa relicta tuo*. Sensus est: e tot tamque praeclare gestis a Theseo, solum hoc in animo tuo haesit imitandum, Ariadne quondam a patre derelicta!

77. *Quod solum excusat, solum miraris in illo*. Hoc unum in Theseo *imitaris*, quod tot inter gloriose facta excusandum putat, et velit posteris subtrahere. Sic fere comicus noster: *les Femmes Savantes*, A. 1, s. 1.

Quand sur une personne on prétend se régler,
C'est par les beaux côtés qu'il lui faut ressembler.

Mirari, saepe pro *imitari*.

Heredem patriae, perfide, fraudis agis.
Illa, nec invideo, fruitur meliore marito;
Inde capistratis tigribus alta sedet.
At mea despecti fugiunt connubia Thraces,
Quod ferar externum praeposuisse meis.
Atque aliquis: « Doctas iam nunc eat, inquit, Athenas!
Armiferam Thracen, qui regat, alter erit. »
Exitus acta probat. Careat successibus opto,
Quisquis ab eventu facta notanda putat.
At si nostra tuo spumescant aequora remo,

78. *Heredem patriae, perfide, fraudis agis.* Perfidiae, non paternae virtutis, heredem te geris. Quam sententiam, bis terque, more suo, et mira verborum varietate, poëta iam extulit.

79. *Illa, nec invideo, fruitur meliore marito.* Hunc locum expressisse videtur Seneca in Oedipo, 488, ubi ita est de Baccho et Ariadne ipsa:

Naxos Aegaeo redimita ponto
Tradidit thalamis virginem relictam,
Meliore pensans damna marito. CIOF.

80. *Tigribus.* Baccho sacrae; *capistratae* dicuntur a *capistro*, quo animalium capita involuta tenentur ne fugiant, et quo facilius regantur.

81. *At mea despecti* etc. *Despectae* legendum statuebat Walckenar. ad Euripidis Phaenissas, p. 515. Male, ut puto. Manifesta hic imitatio Virg. Aen. IV, 534:

... Rursusne procos irrisa priores
Experiar, Nomadumque petam connubia supplex,
Quos ego sum toties iam dedignata maritos!

83. *Atque aliquis* etc. Amare Thrax quidam, quem loquentem inducit.

85, 86. *Exitus acta probat* etc. Heinsius ad h. l. *exitus acta probat*, « id est, inquit, bonus *exitus facta* probanda esse efficit; sed opto ut *successu careat*, quisquis *facta* culpanda esse credit, post bonum exitum. » Voluit, ni fallor, post *malum*. Sed eam quoque vulgi opinionem, bono exitu probari facta, suam fecisse Phyllida non puto; sicuti nec Burmannus putabat, cui priora verba, *exitus acta probat*, Thracum esse videntur, illudentium credulae nimium Phyllidi, et exprobrantium ipsi facilitatem, qua se hospiti tradidisset, cum *ex eventu* nunc perfidiam Demophoontis videret. Sequentia autem verba, ipsius Phyllidis, voventis successibus omnes carere, qui ita argumentarentur. Mihi vero Thracum, sive Thracis cuiusdam, sermo multo concinnius versu 84 absolvi, quam ad medium v. 85 continuari; ac similiter opponenda ei Phyllidis responsio planius, et Ovidiano mori convenientius ab incipiente, quam a medio versu, initium ducere. LENNEP.

87. *At si nostra.* Nihil certe tuti supererit poëtis, si ex his quoque verbis obscoeni aliquid et Venerei liceat exsculpere, ut fecit Mariang. Accursius in Diatribis ad lib. IV Metam. Pro *spumescant*, *canescant* est in editione principe. BURM. Sensus obvius: si da-

Iam mihi, iam dicar consuluisse meis.
Sed neque consului: nec te mea regia tanget,
Fessaque Bistonia membra lavabis aqua.
Illa meis oculis species abeuntis inhaeret,
Quum premeret portus classis itura meos.
Ausus es amplecti, colloque infusus amantis

tur, quem speraveram exitus; si redis, ut promisisti.

88. *Iam dicar consuluisse meis.* Duplex hic sensus occurrere videtur. Vel enim dicit: praedicabunt mei consilium me rectum cepisse; vel, *dicar* Thracum utilitati *consuluisse*, talem accipiendo, qui ipsos regeret, maritum. Vtrumque recte, et ad rem.

89. *Nec te mea regia tanget.* Vulgo exponitur: nec *regia mea* tibi cordi erit. Vir tamen doctus (Miscell. observ. Vol. VI, tom. 1, p. 196) per *Enallagen* accipiebat, pro, *nec tu meam tanges regiam;* et negari nequit illuc aliquo modo ducere sequentia,

Fessave Bistonia membra lavabis aqua.

Esset tamen paulo durior *Enallage.* Lennep. — *Tangit. Tanget,* tres libri; quod arridet. Heins. *Tangit* editiones priscae et scripti fere omnes, ut et inf. Ep. V, 81:

Non ego miror opes, nec me tua regia *tangit.*

Sed hic sequor Heinsium; diffidit enim iam puella, et desperat de reditu. Burm.

90. *Fessaque Bistonia membra lavabis aqua.* Sic quidem omnes legunt; et addunt commentatores, negationem esse intelligendam, ut sit sensus, nec lavabis membra aqua Bistonia. Ego vero legendum censeo, *Fessave Bistonia* etc., per disiunctivam particulam, quo pacto nihil supplendum in expositione erit. Nam disiunctivae negationibus subiectae, etiam ipsae negandi vim habent. Micyll. — *Fessaque Bistonia* etc. Periphrasis admodum poëtica, et cuius sensus est: Thraciam nunquam revises. — Dicta autem regio *Bistonia,* a Bistone urbe, quam olim condiderat Bisto, Martis et Callirhoë filius. Est quoque *Bistonis* lacus, ad quem alludit, cum dicit, *Bistonia membra lavabis aqua.*

91. *Illa meis oculis* etc. Hic, et qui sequuntur versus, ad 102 usque, molles ita fluunt et numerosi, ut aurem iucundissima voluptate, et affectu tenerrimo animum simul perfundant. Nihil hic, quod intempestive luxuriet; omnia dicas pleno e pectore manare. — *Abeuntis inhaeret.* Ita legendum Ep. VII, 26:

Aeneas oculis semper vigilantis *inhaeret.*

Et Trist. IV, III, 19, ex MSS:

Vultibus illa tuis tamquam praesentis *inhaeret.*

Rectius etiam legeretur, *illa meis species oculis.* Heins. Vell. Pater. II, 37. *Pene stulta est inhaerentium oculis ingeniorum enumeratio.*

93. *Amantis. Amanti* conieceram; atque ita chartaceus Vossianus. Metam. IX, 602, ut scribendum puto:

Vidisset lacrymas, vultus vidisset amantes.

Contra Fast. VI:

... Vultus velamine celat amatos. Heins.

Oscula per longas iungere pressa moras:
Cumque tuis lacrimis lacrimas confundere nostras;
Quodque foret velis aura secunda, queri:
Et mihi discedens suprema dicere voce,
Phylli, face exspectes Demophoonta tuum.
Exspectem, qui me nunquam visurus abisti?
Exspectem pelago vela negata meo?
Et tamen exspecto. Redeas modo serus amanti:
Vt tua sit solo tempore lapsa fides.
Quid precor infelix? iam te tenet altera coniux

94. *Oscula.* Moreti: *Iungere per longas basia pressa moras.* Sed a voce *basia* studiose abstinuit Ovidius, neque in omnibus eius operibus vel semel occurrit, nisi nequitia librariorum, qui eam *osculis* saepe eiectis substituerunt. BVRM. — *Oscula — pressa.* Presse infixa, qualia solent esse amantium, quae non *pressis* tantum labiis, sed dentibus, plerumque, et vel ipso morsu infe*a*ntur. Hor. I, Od. 13, v. 11:

.... Sive puer furens
Impressit memorem dente labris notam.

98. *Face.* *Fac* editio pr. et multi scripti; sed male. Fast. I, 287:

Iane, face aeternos pacem, pacisque ministros.

v. 690:

Et face ut emtori verba dedisse iuvet. HEINS.

100. *Exspectem* etc. Vivida et indignantis iteratio, cui novum etiam robur additum ex ipsa interrogandi forma. Sed quam *varium et mutabile semper femina!* Vt prona mox redit ad mitiores animi sensus! *Et tamen exspecto!*

102. *Tempore lapsa fides.* Vt fides tua labatur, id est, deficiat, solo temporis intervallo, non autem reipsa. Serius redeas quam a te iuratum fuit, sed serius ocius, redeas tamen. — *Lapsa.* Vnus codex *lassa*, alius *laxa*, vel *laesa*. Porphyr. Paneg. ad Constant.

.... Curis sub Martis iniqui,
Nullis *laesa* fides. HEINS.

Sic et Horat. I, Od. 33, v. 3:

... Cur tibi iunior
Laesa praeniteat fide.

Francius etiam mallet, *et tua* etc., ut est in quibusdam scriptis. BVRM.

103. *Iam te tenet.* Solita mulieribus loquela. Sic Penelope Ep. I, 75. Notandum autem est qua arte unum semper querelarum genus variaverit Ovidius; quomodo alias loquendi formas, alios colores nec diversos tamen ad eadem saepe saepius iteranda, adhibuerit, praestigiator mirificus. — *Altera coniux.* Videtur alludere ad Laodicen virginem, quam Plutarchus tradit clam cognitam Demophoonti, Munichum filium gennisse: alii Callionem fuisse scribunt. VOLSCVS. Quae hic Volscus de Laodice, et filio Demophoontis Municho ex illa nato refert, ea antequam in Thraciam et ad Phylliden venisset Demophoon, acciderant. Quam fabulam prolixe tradit Parthenius in Eroticis, nisi quod is

Forsitan, et, nobis qui male favit, amor.
Vtque tibi excidimus, nullam, puto, Phyllida nosti.
Hei mihi! si, quae sim Phyllis, et unde, rogas.
Quae tibi, Demophoon, longis erroribus acto
Threicios portus, hospitiumque dedi:
Cuius opes auxere meae: cui dives egenti
Munera multa dedi, multa datura fui;
Quae tibi subieci latissima regna Lycurgi,
Nomine femineo vix satis apta regi:
Qua patet umbrosum Rhodope glacialis ad Haemum,
Et sacer admissas exigit Hebrus aquas.

Acamantem nominat fratrem Demophoontis, pro eo quem Plutarchus et alii Demophoontem vocant, a quo Laodice compressa Munichum pepererit. Micyl.

105. *Vtque tibi excidimus.* Ita Senec. Med. 561: *Excidimus tibi.*

106. *Si quae sim Phyllis, et unde, rogas.* Vulgata contemtus et vilitatis formula, qua ignotos compellare consueverant; ut Virg. I, Aen. 369:

Sed vos qui tandem, quibus aut venistis ab oris?

ubi τὸ *tandem* inservit vehementiori animi commotioni. Ita Flor. I, 18, de Tarentinis: *Sine discrimine insultant; qui enim aut unde Romani?* quem locum eiecto glossemate egregie constituit Salmasius. Livius XXIII, 34: *Cum quaereret qui et unde, et quo tenderent cursum.* Burm. — *Si quae sim Phyllis.* Nullum certius oblivionis indicium, quam contumeliosa illa interrogatio, qua fingit illum nomen etiam ignorare Phyllidis, de qua tam bene meruit. Sed si *quae sim rogas*, addit Phyllis, respondebo tibi, eam esse me *quae.... cuius......*

107. *Erroribus. Errantibus*, codex Patricii Iunii. Lege *longis erratibus.* Metam. IV, v. 567:

... Longisque *erratibus* actus
Contigit Illyricos profuga cum coniuge portus.

Quae illic veterum librorum lectio. — *Acto.* Nostris litoribus, post tot errores appulso. Virg. Aeneid. III, 338:

... Quis te ignarum nostris Deus *appulit oris*?

111. *Latissima. Laetissima* erat in Puteaneo a manu prima; sed fertilem fuisse Thraciam negant scriptores, et nec *caelo laetam, nec solo.* Infecundam, nisi qua mari propior, et frigidam esse dicit Mela, lib. II, 2. Quare retineo vulgatam. — *Regna Lycurgi* periphrasis est Thraciae, ut Virgil. Aeneid. III, 14:

Thraces arant, acri quondam regnata Lycurgo.

Huius autem opportune hic mentio iniicitur, ut beneficium suum eo magis commendet, quae exceperat portubus suis Demophoonta, unde saevus et inhospitalis Lycurgus solitos erat non modo arcere hospites, sed occidere. Burm.

114. *Sacer.* Bene; sive quod omnes fluvii *sacri*, et Deorum numero adscri-

Cui mea virginitas avibus libata sinistris,
Castaque fallaci zona recincta manu.
Pronuba Tisiphone thalamis ululavit in illis,

pti, sive propter Bacchi orgia. *Nilus sacer*, ob sacra Aegyptia, ubi vide Gevart. Avien. Descript. Orb. *Sacer Alpheus*, propter ludos Olympiacos. *Sacer Eurotas* Virgilio, ob Palaestricam. Posset tamen legi *celer*, quia *admissae aquae* sequitur: sic a Senec. Theb. 607, vocatur *rapidus Hebrus;* et ita Amor. I, Eleg. VIII, 50:

Vt celer admissis labitur amnis aquis. HEINS.

Pro *exigit*, in Sarraviano codice erat *exserit;* sed nihil mutandum: eleganter enim notat evolvere, et expellere aquam per ostium in mare: ita Propert. III, Eleg. XIX, 3:

Tu quoque, qui aestivos spatiosius *exigis* ignes,
Phoebe, moraturae contrahe lucis iter.

Silius III, 295:

.... Aut *exigit* Vmber
Nare sagax e calle ferae.

Livius III, 61: *Pulsum vos immissis equis exigite e campo.* Eadem ratio in locutione *exigere ensem*, de qua alibi. BVRM.

115. *Cui mea.* Mallem hoc distichon legere cum nota interrogationis, ut *cui* cum stomacho pronuncietur; id est, quam infido et periuro amatori virginitatem libandam dedi? Epistol. seq. 61: *Cui me, violente, relinquis?* BVRM. — *Cui mea virginitas* etc. Non est cur hoc distichon cum interrogationis nota legatur; et verbum *cui*, *cum stomacho pronuncietur*, ut malebat Burmann.

116. *Castaque fallaci zona recincta manu.* Nos ad Virginensem Deam, quam illi prisci colebant ac venerabantur, referendum existimamus. Solebant enim viri prima nocte sponsae zonam in Virginensis Deae honorem solvere, quod Homerus in Λ Odysseae, his verbis tetigit, 244. λῦσε δὲ παρθενίην ζώνην; hoc est, *solvit autem virginalem zonam*; ad quod est quoque referendum Catulli carmen: *Quod zonam solüit diu ligatam;* licet aliter, non bene, sentiant commentatores. SCOPPA. Festum adeas in verbo *Cingulo*, cuius haec sunt verba: « Cingulo nova nupta praecingebatur, quod vir in lecto solvebat, factum ex lana ovis: ut sicut illa in glomos sublata coniuncta inter se fit, sic vir suus secum cinctus, vinctusque esset. Hunc Herculaneo nodo vinctum vir solvit ominis gratia: ut sic ipse felix sit in suscipiendis liberis, ut fuit Hercules, qui LXX liberos reliquit. » Dicebatur et cestus: unde *incestae* nuptiae appellatae, prohibitae, non legitimae; in quibus *cestus* non esset adhibitus. CIOF.

117. *Pronuba Tisiphone.* Sic Seneca, Oedip. 644:

Et mecum Erinnyn pronubam thalami traham.

Auctor Octaviae, vers. 24:

Illa, illa meis tristis Erinnys
Thalamis Stygios praetulit ignes. H.

Nihil frequentius poëtis, quam infaustis nuptiis *pronubas* et auspices Furias adhibere. — *Pronuba Tisiphone.* Noster, de nuptiis Procnes et Terei, Metam. VI, 428:

.... Non pronuba Iuno,
Non Hymenaeus adest, non illi gratia lecto;

Et cecinit moestum devia carmen avis.
Adfuit Alecto, brevibus torquata colubris;
  Suntque sepulcrali lumina mota face.
Moesta tamen scopulos fruticosaque litora calco;
  Quaque patent oculis aequora lata meis,
Sive die laxatur humus, seu frigida lucent
  Sidera, prospicio, quis freta ventus agat.
Et quaecunque procul venientia lintea vidi,
  Protinus illa meos auguror esse Deos.

Eumenidae tenuere faces de funere raptas;
Eumenides statuere torum, lectoque profanus
Incubuit bubo, thalamique in culmine sedit.

Vlulavit. Proprie dictum. Virgil. Aen. IV, 168:

... Summoque *ulularunt* vertice Nymphae

118. *Et cecinit moestum devia carmen avis.* Malas aves designat, et bubonem inprimis, qui « deserta incolit, nec tantum desolata, sed diractiam et *inaccessa.* » Plin. X, 12. Hinc apud Statium, de *via Domitiana*, IV Sylv. Carm. III, 59:

His parvus [nisi *deviae* vetarent]
Inoûs freta miscuisset Isthmos.

Quem locum, quia non caperent, vix credibile quomodo vexarint interpretes. Testis Cl. Markland. ad locum citatum.

119. *Torquata.* Sic et *torquatae colubrae.* Priscian. Perieges. p. 395:

Psittacus hic viridis decoratus torque rubenti
Nascitur.

Horat. Ep. Od. V, 15:

Canidia brevibus implicata viperis
Eminet. HEINS.

Vossianus, *luta face.* BVRM.

121. *Moesta tamen* etc. Quamquam nulla spes reditus sit miserae, *litora* tamen *calcat*, et qua potest latissime, *aequora* prospicit, ut vela deprehendat, si quae redeuntem Demoph. nuntient. Recte igitur *litora* et *aequora;* nec quidquam immutandum praeter Cl. Burmanni sententiam, qui multum hic frustraque ipsum se et lectorem torquet, et legendum tandem proponit:

Moesta tamen scopulos, fruticosaque *culmina* calco,
Quaque patent oculis *litora* lata meis.

Haec ego, cum fortuna quadam inter manus meas inciderunt, quae in *Heroidum epistolas* annotavit vir hereditariae in literis antiquis famae, Cl. Lennep, cuius vel ipsum nomen meritam in rebus criticis auctoritatem servabit. Porro, locum hunc ita distinguit et emendat, suadente collega nostro doctiss. *Boissonnade*:

Moesta tamen scopulos fruticosaque litora calco:
Quaque patent oculis aequora lata meis,
[Sive die laxatur humus, seu frigida lucent
Sidera] prospicio quis freta ventus agat.

Qua ratione omnis difficultas tollitur.

123. *Laxatur*, aperitur. Terram nocturno frigore constrictam sol matutinus tepeuti calore *laxat* et aperit. Virg. Georg. II, 330:

.... Zephyrique tepentibus auris
Laxant arva sinus.

126. *Meos....... Deos.* Non sane numina quaevis mihi propitia, ut volunt fere omnes: solus est ipsi pro cunctis

In freta procurro, vix me retinentibus undis,
  Mobile qua primas porrigit aequor aquas.
Quo magis accedunt, minus et minus utilis adsto:
  Linquor, et ancillis excipienda cado.
Est sinus, adductos modice falcatus in arcus;
  Vltima praerupta cornua mole rigent.
Hinc mihi suppositas immittere corpus in undas
  Mens fuit; et, quoniam fallere pergis, erit.
Ad tua me fluctus proiectam litora portent,
  Occurramque oculis intumulata tuis.
Duritie ferrum ut superes, adamantaque, teque;
  Non tibi sic, dices, Phylli, sequendus eram.
Saepe venenorum sitis est mihi: saepe cruenta
  Traiectam gladio morte perire iuvat.
Colla quoque, infidis quia se nectenda lacertis

numinibus Demophoon. Sic Euripid. Iphigen. in Aul. et *Racine*, Iphig. act. 3, sc. 5:

.... Vous êtes en ces lieux
Son pere, son époux, son asyle, ses dieux.

128. *Mobile qua*. Legendum puto *quo*; *qua* autem, id est *ubi*, minus hoc loco congruit. Cior.

129. *Vtilis*. Insolens ea vox in hoc sensu. *Quo magis accedunt venientia lintea*, eo *minus sum utilis* mihi; eo minus aliquid facere possum quod prosit; nam sensim deficiunt animus et membra, et inter ancillarum manus *cado*; ut de Didone Virg. Aen. IV, 391:

.... Suscipiunt famulae, collapsaque membra
Marmoreo referunt thalamo.

131. *Est sinus adductos modice falcatus in arcus*. Modice curvatus, arcus instar qui tenditur.

132. *Cornua mole rigent*. *Fronte*, codex Augeli Aprosis. Vintimiliae. Heins. Ita et in Ambrosiano codice legitur: quae lectio ab indocto librario proficisci nequiit; quamvis enim omnia contra vim aquarum excitata opera *moles* dicantur, eleganter tamen eminentia in illis loca *frontes* dicuntur; ita hic in *cornibus frons* est. Plinius XII, 7: *Frontem Caucasi* dixit; et alii passim. Graeci μετώπα vocant procurrentia in mare loca. Burm.

133. *Immittere*. *Submittere*, quidam; Douza *dimittere*, teste Francio, qui ipse malebat *demittere*.

137. *Duritie ferrum ut superes, adamantaque, teque*. Quamvis quidquid durum duritie *superes*, *teque*, qui vel ferro et ipso adamante durior, non poteris quin dicas etc. — *Duritia*. *Duritie* scripti. sic Epist. IV, 85, iidem codices, et Met. I, 401, et IV, 750: ubi male *duritiam*. ita forte *materie*, Ep. VIII, 511, et Ep. IX, 19. Heins.

141. *Colla quoque* etc. Nulli certe, modo limatum paulo sit iudicium, probabitur insolens haec et violenta collatio inter lacertos amantis qui amantem premit, et laqueum fatalem,

Praebuerunt, laqueis implicuisse libet.
Stat nece matura tenerum pensare pudorem:
In necis electum parva futura mora est.
Inscribere meo causa invidiosa sepulcro;
Aut hoc, aut simili carmine notus eris:
Phyllida Demophoon leto dedit, hospes amantem:
Ille neci causam praebuit: illa, manum.

quo suspensa vitam Phyllis statuit finire. Nemo certe ingenio unquam indulsit licentius.

142. *Praebuerant. Praebuerint* scripti nonnulli. Sed codex Puteaneus optimus, et quatuor alii, *praebuerunt*; vere. Sic epistola Didus:

Nec steterunt in te virque paterque meus.

Sic Virgilius, Ecloga quarta, 61:

Matri longa decem tulerunt fastidia menses.

— Probe etiam veteres nonnulli, *implicuisse libet*, pro *iuvat*, quod iam praecesserat; nisi quis illic *libet*, cum uno Ambrosianae Bibliothecae reponi malit. HEINS.

143. *Matura.* Hoc loco est festina, ut Senec. Oedip. 73: *Matura poscens fata.* Troad. 600: *Me fata maturo exitu facilique solvant.* HEINS. — *Tenerum pensare pudorem. Miserum,* libri duo: ut Met. lib. X, 411:

..... *Miseroque* pudori
Parce, ait.

Ep. IX, 19:

Quid nisi notitiae est, *misero* quaesite pudori!

Valer. Flac. VII, 411:

Flagrantesque genas vidit, *miserumque* pudorem. HEINS.

144. *In necis electum.* Scriverianus, Argentinus, Francofurtensis, et undecim alii scripti, cum editione antiqua Veneta; quod multo elegantius mihi vulgata lectione *electu.* Ita supra V, 44: *In poenam non satis unus eris.* Et Ep. XVIII, 216, ex bonis codicibus:

Lumen in adspectum tu modo semper habe.

Flor. II, 6: *In causam belli deleta Saguntus.* Et centies alibi. BURM.

145. *Inscribere.* Malim *inscribende*, ut aptius cum sequentibus cohaereat. HEINS. Sed in pentametro posset legi, *atque hoc, aut simili.* — *Sepulcro.* Cum Paris ad Helenam rapiendam proficisceretur in Graeciam, Phyllidis sepulcrum in Threicii Pangei promontorio exstabat. Auctor Coluthus, *de Raptu Helenae.* CIOF. *Causa invidiosa;* quae legentium odium in te concitabit.

148. *Ille neci causam.* Rectius quam *necis*, quicquid membranae nostrae dissentiunt. Fast. I, 674:

Haec praebet causam frugibus; ille, locum.

Vulgatam tamen tuentur loca Art. Am. II, 40:

.... Tamen hospes et ensem
Praebuit, et causam mortis, Elissa, tuae.

Et Ep. VI, 195:

Praebuit Aeneas et causam mortis et ensem. HEINS.

DEMOPHOONTIS AD PHYLLIDEN

RESPONSIO

AVCTORE AVLO SABINO

DEMOPHOONTIS AD PHYLLIDEN

RESPONSIO

Phyllidi Demophoon patria dimittit ab urbe,
  Et patriam meminit muneris esse tui.
Nec face Demophoon alia, nec coniuge captus,
  Sed tam non felix, quam tibi notus erat.
Thesea, quo socero nequicquam, Phylli, timebas,
  Impuleritne ignes forsitan ille tuos;
Turpe pati nobis! regno ferus expulit hospes:
  Hunc illi finem longa senecta dedit.
Qui modo peltiferas fudit Maeotidas armis,
  Alcidae magni non minor esse comes:
Qui socerum Minoa gravi sibi fecit ab hoste,
  Mirantem monstri cornua victa sui.
Arguor exsilii, quis credat? causa fuisse:

1. Male *demittit*, aliae editiones. BVRM.

4. *Sed tam non felix. Sed tamen felix* prima editio. Latet mendum. Forte, *Esset tam felix.* Sensus certe tale quid postulat. HEINS. Francius volebat, *Tam felix utinam.*

5. *Quo socero nequicquam, Phylli, timebas. Tumebas* reponendum asserit Heinsius: quo auctore, non dicit, nec video; sed ridet magis, qui e priori lectione sensus nascitur. Poterat enim *timere* Phyllis, *ne* Demophoonta Theseus pater revocaret ad se, sicque illorum amores *impelleret*, obturbaret etc.: fere vero odiosus, e reponenda lect. sensus; neque ex ipsius Phyllid. verbis de Theseo deprehendas ita eam tali *socero tumuisse.* Ed. prim. *Timebas.*

10. *Alcidae magni non minor esse comes.* Imo:

Alcidae magni, non minor ipse, comes. H.

— Emendatoris sagacitatem quis hic, ut centies alibi, non miretur? Quid vero de textu ipso in tanta rerum verborumque perturbatione? Servandus igitur, sed non ablegandacorrectio.

13. *Arguor auxilii, quis credat, causa fuisse?* Prima editio, *Arguor exsilii quem credis.* Scribo non audaci coniectura, et distinguo:

Arguor exsilii, si credis, causa fuisse.

Vel, *quis credat*, per parenthesin interrogatoriam. IDEM.

Nec tacitum frater, nec sinit esse reum:
Dum thalamos, inquit, dilectae Phyllidos urges,
Et tuus externo cessat in igne furor;
Fluxere interea pede tempora lapsa fugaci,
Praevenitque tuas flebilis hora moras.
Forsitan aut nondum fractis occurrere rebus,
Aut poteras fractis utilis esse tamen.
Cur potiora tibi Rhodopeïa regna fuere,
Quaeque magis regnis cara puella fuit?
Intonat his Athamas: eadem mox obiicit Aethra,
Infelix functae iam prope sortis anus;
Et quod non condant nati sua lumina palmae;
Fecisse haec nostras arguit usque moras.

14. *Nec tacitum frater, nec sinit esse reum.* Corrigendum, si quid video:

Nec tacitum frater me sinit esse reum.

Tacitum non sinit esse *reum*, quia palam et aperte accusat. IDEM.

19. *Forsitan aut nondum fractis occurrere rebus.* Reponendum tam hoc, quam sequenti versu, *fractis* pro *factis*, sic postulante sententia. Malim etiam *fractis succurrere rebus*, quam *occurrere*. Naso in Tristibus, I, Eleg. V, 35:

Quo magis, o! pauci, lapsis succurrite rebus.

Factae res, ut in illo Horatiano II, Sat. III, 18:

.... Postquam res mea Ianum
Ad medium fracta est. HEINS.

— *Occurrere*, elegans: est enim opem ferre, antequam mala invaluerunt; praevenire. Iustin. XXIX, 4: «Quibus tot tantisque rebus obsessus, cui rei primum *occurreret*, ambigebat. BURM.

21. *Cur potiora tibi.* Imo *cur*, tam hic, quam proximo versu; nisi illic *quo* malis. Praeterea arridet, *Cur potiora tuis*, ut τῷ *regnis* subintelligatur. HEINS. *Cum potiora mihi*, edd. Ald. Bersm. et Plant.: deinde Heinsio placebat, *cur-ve magis regnis c. p. f.* forte: *Num potiora tibi* etc.

23. *Intonat his Athamas.* Lege *Acamas.* Is enim Thesei filius, Demophoontis frater, ex belli Troiani, cui interfuit, scriptoribus notus. De eius et Laodices amoribus, vid. Parthenium in Eroticis, cap. XVI. Ceterum Acamantem ac Demophoontem fratres equo Troiano cum aliis proceribus se credidisse testatur Quintus Smyrnaeus, XII, 321.

Δημοφόων τε καὶ Ἀμφίμαχος, κρατερός τ' Ἀγαπήνωρ.
Σὺν δ' Ἀκάμας τε Μέγης τε κραταιοῦ Φυλέος υἱός.

Et Tryphiodorus, in eadem de equo narratione:

Δημοφόωντ' Ἀκάμας τε δύω Θησῆϊα τέκνα. H.

26. *Fecisse hic nostras.* Puto *haec*: de Aethra enim est sermo, non de Acamante. HEINS.

Non equidem inficior: multum clamavit uterque,
  Staret Threiciis quum mihi puppis aquis.
Poscunt, Demophoon, quid cessas? carbasa venti:
  Demophoon patrios respice iure Deos.
Respice; et exemplum, qua gaudes, Phyllida sume:
  Sic amat, ut terra nolit abire sua;
Vtque redire velis, non ut comitetur euntem,
  Te rogat; et praefert barbara regna tuis.
Me tamen haec inter tacitum convicia saepe
  Adversis memini vota tulisse Notis.
Saepe abitura tuo ponentem brachia collo,
  Gavisum in fluctus aequora mota truces.
Nec metuam hoc, ipso coram genitore, fateri:
  Libertas meritis est mihi facta tuis;
Dicere, non duro dilectam Phyllida liqui
  Pectore: nec praeceps vela ferenda dedi.
Et flevi; et flentem solando, saepe remansi,
  Quum staret cursus iam mihi certa dies.
Denique Threïcia veni rate; non dare Phyllis
  Quam potuit, iussit tardius ire ratem.

30. *Respice iure Deos.* Scripserat Sabinus, *respice, dure;* nisi praefers, *iture;* sed alterum praestat. IDEM.

40. *Libertas meritis est mihi facta tuis.* Placet reponi:

Libertas meritis haec mihi *parta* tuis:

vel *pacta*. HEINS.

41. *Dices non duro.* Vt a superioribus haec aptius dependeant, legendum *dicere.* IDEM.

45. *Threicia rate.* Atqui suis navibus, sed refectis, rediit Demophoon; et *remigium* tantum dedit Phyllis. Vid. Ep. III, 45; neque etiam sensum video in vulgatis: si enim venit Demophoon *Threicia rate*, quomodo Phyllis non potuit illi *dare ratem?* haec contraria mihi videntur. Si audacia detur, refingerem:

Remige Threicio veni; nem non dare Phyllis
  Quem voluit, iussit tardius ire ratem.

Vel,

Remige Threicio veni, rate nam dare Phyllis
  Quem potuit, iussit tardius ire meam.

Vt excuset Demophoon suas moras, quas in remiges confert, quibus instruxit classem Phyllis Demophoontis, et simul illis mandavit, ut tardius impellerent naves, nunc demum refectas; ipsa aut potuerat dare integram et recentem, sed noluit accipere. Videant me acutiores. BVRM. Nihil mutandum censuit Lennep.

Ignosce et fasso! memor es Minoidos ipse;
Antiquus necdum pectore cessit amor;
Et quoties oculis circumdat sidera, dixit:
« Quae fulget caelo, nostra puella fuit. »
Illum dilecta Bacchus sibi cedere iussit
Coniuge: desertae crimen at ille subit.
Exemploque patris periurus dicor et ipse,
Nec quaeris causas, Sithoni dura, morae;
Nec satis ampla putas redituri pignora, si me
Non amor alterius, non amor ullus habet.
Nullane fama tibi turbatos, Phylli, penates
Theseos, et miserae rettulit acta domus?
Non laqueos audis cari me flere parentis?
Flebilior laqueis, hei mihi! causa subest.
Non fratrem Hippolytum? cecidit miserabilis ille,
Praeceps attonitis per freta raptus equis.
Non tamen excuso reditus: licet undique fata
Accumulent causas, tempora parva peto.
Thesea, quod superest, patrem tumulabimus ante:
Succedat tumulo non sine honore decens.

49. *Et quoties oculis circumdat sidera, dixit.* Opinor a Sabino relictum fuisse:

Et, quoties oculis circumstant sidera, dixit.

Vt persiet Demophoon in incepto ad patrem sermone; aut, si propius insistendum vulgatae lectioni:

Et quoties oculos circumstant sidera, dixit.

Sed tum paulo ante refingatur:

Ignoscet fasso: memor est Minoidos ipse. HEINS.

59. *Laqueos cari me flere parentis.* De laqueis Thesei nihil mihi lectum; et de patre, ut adhuc vivo, sed exsule regni, mox locuturus est: quare legendum, *carae me flere parentis.* Et ita citat hunc locum Meursius in Theseo, cap. xxx, ut Phaedram intelligat, quae laqueo vitam finivit. Sed an recte unus idemque Demophoon doleat Hippolyti casum, et maternae mortis infamiam, viderit Sabinus: nisi per illa verba, *flebilior laqueis hei mihi causa subest*, indicet, matris crimina causam esse tristiorem ipsa eius morte. BVRM.

63. *Non tamen excuso reditus.* Quae tamen non affero ad excusandum me quod non redeam. Similiter omnino Tacitus, Annal. I, 44: « *Reditum* Agrippinae *excusavit*, ob imminentem partum et hiemem. »

66. *Non sine honore decens.* Legendum *decet*: par est parentem honori-

Da spatium veniamque, peto: non perfidus absum;
  Nec mihi iam terra tutior ulla tua est.
Quidquid mite fuit post diruta Pergama: quidquid
  Aut bella, aut pelagi detinuere morae,
Sola fuit Thrace: patria quoque iactor in illa:
  Auxilium superes casibus una meis.
Si modo mens eadem! nec quod sit iam mihi dives
  Regia, Cecropia non minor arce, movet:
Nec patris offendunt casus, nec crimina matris;
  Nec iam non felix omine Demophoon.
Quid si Phoebeam peterem, te coniuge, Troiam,
  Perque annos sequerer bella gerenda decem?
Penelopen audis: toto laudatur in orbe,
  Exemplum fidi non leve facta tori.
Illa pie, sic rumor ait, mendacia telae
  Struxit, et instantes distulit arte procos:
Quum properata palam revocaret stamina noctis,

fice mandari terrae mortuum. Heins. Nescio an recte. Lennep.

67. *Da spatium*. Lege: *Des spatium veniamque, peto.* Heins.

68. *Tutior ulla.* Mallem *gratior*, vel *laetior*. Heins. malebat *mitior*.

70. *Aut bella.* Suadebat Francius, *aut belli*.

71. *Patria quoque iactor in illa. In ipsa*, scribendum putabat Heinsius: male. De Thracia enim agitur, quam patriam *quoque* vocat Demoph. et in qua *iactari* se dicit, curis scilicet angi, sollicitari, propter Phyllidis amorem.

73. *Nec quod sit iam mihi dives regia.* Heinsio *tibi* et Burmanno praeferendum videbatur. Respici nimirum hic putarunt ad mentionem a Phyllide factam suae regiae, Epist. III, 89. Sed agi h. l. de Demophoontis regia satis, ut videtur, ostendunt sequentia. Lennep.

79. *Toto laudatur in orbe.* Malo:

Penelopen audis, toto laudetur ut orbe.

Quomodo in Tristibus Naso, V, Eleg. XIV, 37:

Cernis, ut Admeti cantetur, et Hectoris uxor.
Heins.

80. *Fidi. Fidei* Edit. Bersm.

81. *Illa pie. Piae telae.* Heins.

82. *Instantes distulit arte toros.* Diu est, quod *procos* corrigendum vidi: confirmat id prima editio. De Pont. III, Eleg. 1, 107:

Aemula Penelopae fieres, si fraude pudica
Instantes velles fallere nupta procos.
Heins.

Nec aliter Virgilius in Culice, Horatius, Statius, Claudianus, et alii passim, quoties de Penelope sermo instituitur.

83. *Revocaret stamina noctis.* Scribe:

Cum properata palam revocarent stamine noctes.
Idem.

Atque iterum in lanas omne rediret opus.
At tua ne fugiant spreti connubia Thraces,
Phylli, times: ulli nubere, dura, potes!
Estque tibi pectus cuiusque accedere taedas?
Obstat perfidiae nec metus iste tuae?
Ah! tibi quantus erit facti rubor! ah! tibi quantus
Tum dolor, adspicies quum mea vela procul!
Damnabisque tuos sero temeraria questus!
Demophoon, dices, hei mihi, fidus erat!
Demophoon rediit, et saevos forsitan Euros
Passus, et hibernas dum quoque currit aquas.
Ah! cur nescio quam properavimus, hei mihi! culpam?
Rupi, quam ruptam sum mihi questa, fidem.
Sic tamen, ac potius sic perstes, quam mihi de te
Vlterior tangat pectora, Phylli, dolor!
Quos tibi, me miserum! laqueos, quae fata minaris?

Noctu, marg. Bersmanni, recte: ni *palam* sit luce, interdiu. vid. ad Nuc. 147 cum Penelope stamina *palam* properata, revocaret *noctu*.

84. *Omne rediret. Reneret* coniecerat Heinsius.

87. *Estque tibi pectus cuiusque accedere taedas.* Puto:

> Estne tibi pectus cuiusquam accedere taedae.

vel *accendere taedas*. IDEM. *Accendere taedas*, iam Passeratius ad Propert. III, Eleg. XVIII, p. 523, produxerat.

92. *Demophoon, dices. Dicens*, Heinsius: ita Douza correxerat.

93. *Demophoon redit huc. Rediit* recte prima editio. Producit enim ultimam syllabam in *rediit*, *adiit*, *abiit*, *subiit*, *iniit*, Ovidius, nec sine aliorum poëtarum exemplo, quamquam locis ab interpolatrici manu plerumque male acceptis. HEINS.

94. *Passus, et hibernas dum quoque currit aquas.* Prima editio, *dum quoque credit.* Eruditi autem varie tentarunt. Heinsius, *dum properavit*, vel, *dum freta currit.* Francius, *huc ubi currit.* Burmannus, *et hibernas, dum modo currat, aquas.* Mihi legendum videtur: *et hibernas, dum neque curat, aquas.* LENNEP

95. *Ah! cur nescio quam properavimus* etc. Versum hunc sine dubio corruptum, ita Francius refingebat: *Ah! cur nescio quam properavi credere culpam.* Satis certe commoda sententia: possit vero in sensum illum etiam ita legi: *Ah! cur, nescio quam properans mihi fingere culpam, rupi* etc. LENNEP. Ingeniose quidem tentatum; sed audacter nimis, vel in Pseudo-Sabinum.

99. *Quos tibi.... laqueos* etc. Ad ea respondet, quae Phyllis ipsa, Epist. II, 141:

> Colla quoque, infidis quia se nectenda lacertis

Et nimis audaces gens habet ista Deos.
Parce, precor: famamque domus mihi crimen habentis
Perfidiae, gemina ne preme, dura, nota.
Excuset patrem fatis in parte relicta
Gnosis: non merui, cur ferar ipse nocens.
Nunc venti mea verba ferant, qui vela tulerunt.
Est animus reditus: sed pia causa tenet.

Praebuerunt, *laqueis implicuisse libet.*

100. *Et nimis.* Forte, *Vt nimis audaces gens habet ista Deos!* HEINS. Vel potius, *Et nimis audaces gens habet ista manus.*

103. *Excuset patrem fatis in parte relicta Gnosis* etc. Sic intelligas: *Relicta Gnosis*, id est Ariadne deserta, Theseum patrem potest *in parte* fatis excusare, utpote quam (sup. 51)

Illum dilecta Bacchus sibi cedere iussit etc.

Itsque faterum legibus obtemperare, quamvis invitus, debuit. Inde tamen *desertae crimen subiit*, et nocens ab illa est habitus, quae *fatis* tamen poterat excusare. Ego vero non merui cur, vel *in parte*, nocens a te habear.

105. *Nunc venti mea verba ferant* etc. Alludit ad versum 25, Ep. Phyllidos:

... Ventis et verba et vela dedisti.

Vnde legendum coniiciebat Medenbach, teste et probante Lennepio:

Nec venti mea verba *ferunt.*

EPISTOLAE TERTIAE

ARGVMENTVM

Postquam Phrygiam Graeci adpulerunt, urbes Troiae finitimas, praecipueque Lesbo insulae oppositas, hostili more aggressi populari coeperunt. Achilles quidem utramque Ciliciam, et Thebanam, et Lyrnesiam invasit. Expugnato inde Chryncsio oppido, duas egregia forma virgines abduxit, Astynomen, Chrysae sacerdotis filiam, et Hippodamiam, Brisae natam; quae postea patronymice Chryseis et Briseis cognominatae sunt. Chryseida Achilles Agamemnoni concessit, servata sibi Briseide.

Quum vero Agamemnon Deorum iussu suam Chrysae natam reddere coactus fuisset, Achilli Briseida per vim eripuit; iratusque Achilles ab armis aliquandiu secessit, nec ullis precibus, aut donis moveri potuit, ut iram deponeret; nec ipsam Briseida recipere voluit, quamvis Agamemnon illi ultro remisisset.

Hanc ergo Briseis epistolam Achilli mittit, qua ferociorem animum emolliat, et ad arma revocet, se tamen prius recepta. (Hom. Il. A, B, I et Π. Dictys Cret. II.)

EPISTOLA III

BRISEIS ACHILLI

Quam legis, a rapta Briseide litera venit,
  Vix bene barbarica graeca notata manu.
Quascumque adspicies, lacrimae fecere lituras;
  Sed tamen et lacrimae pondera vocis habent.
Si mihi pauca queri de te dominoque viroque
  Fas est, de domino pauca viroque querar.
Non ego poscenti quod sum cito tradita Regi,

1. *A rapta Briseide.* Rapta scilicet ab Agamemnone, qui Deorum iussu, et Calchante ministro coactus Chryseida patri suo reddere, ut flecteret iram Apollinis, suam Achilli captivam eripi iussit. Quod quidem, licet inviti, exsequendum susceperunt Eurybates et Talthybius, qui Agamemnonis praecones. Iliad. A, 320. sqq:

Ἀλλ' ὅγε (*Agamemnon*) Ταλθύβιόν τε καὶ Εὐρυβάτην προσέειπεν,
Τώ οἱ ἔσαν κήρυκε καὶ ὀτρηρὼ θεράποντε·
Ἔρχεσθον κλισίην Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος.
Χειρὸς ἑλόντ' ἀγέμεν Βρισηΐδα καλλιπάρῃον·
Εἰ δέ κε μὴ δώῃσιν, ἐγὼ δέ κεν αὐτὸς ἕλωμαι,
Ἐλθὼν σὺν πλεόνεσσι· τό οἱ καὶ ῥίγιον ἔσται.

2. *Vix bene barbarica* etc. Nil mirum si puella Cilix, ideoque *barbara*, graecas literas minus bene noverit.

4. *Pondera vocis habent.* Suus enim et lacrimis est sermo, qui vim aliquando non minorem habet, quam ipsa verba. — *Hae lacrymae*, Ed. prim.

6. *Fas est.* Forte *fas sit*, nisi totus locus melius ita sit constituendus:

Sit mihi pauca queri de te dominoque viroque,
Fas si de domino pauca viroque queri.

Nam Puteaneus et Regius *queri.* — Non recte: solet enim noster simili repetitione verborum aliquando argutari. Vid. Ep. XV, 39. Color autem desumtus e iure, quo vetitum servos de dominis queri, ut ex Plut. lib. IX de Rep. adnotabat Bersmannus. Burm.

7. *Sum cito.* Forte *tam cito*, et mox ex scriptis, *hoc quoque culpa tua est.* Heins. Respexit forte illa Catulli, Carm. LXVIII:

Non ita Caecilio placeam, cui credita nunc sum,
Culpa mea est, quamquam dicitur esse mea. Burm.

Culpa tua est; quamvis hoc quoque culpa tua est.
Nam simul Eurybates me Talthybiusque vocarunt,
  Eurybati data sum Talthybioque comes.
Alter in alterius iactantes lumina vultum,
  Quaerebant taciti, noster ubi esset amor.
Differri potui: poenae mora grata fuisset.
  Hei mihi! discedens oscula nulla dedi:
At lacrimas sine fine dedi, rupique capillos.
  Infelix! iterum sum mihi visa rapi.
Saepe ego decepto volui custode reverti;
  Sed, me qui timidam prenderet, hostis erat.
Si progressa forem, caperer ne forte timebam,
  Quamlibet ad Priami munus itura nurum.
Sed data sim, quia danda fui: tot noctibus absum,

9. *Nam simul Eurybates* etc. Nusquam forte mirandum magis, magisque laudibus extollendum eminet ingenium Homeri, quam quum *iracundus*, *inexorabilis*, *acer* Achilles, qui manum vix a regum rege abstinuerat, religiose adeo et comiter pavidos praecones excipit; et triste, quo functuri venirent, ministerium veneratus, Patroclum placide iubet Briseida ipsis tradere, quae invita sequitur ad navem: ἡ δ' ἀέκουσ' ἅμα τοῖσι γυνὴ κίεν. Il. A, 348. sqq. — *Vocarunt*. Exprimit graecum κηρύσσειν, quod proprium praeconum: idem forte quod Caesar, V. de Bell. Gall. 26, dixit *conclamare*. HEINS.

12. *Quaerebant taciti* etc. Mirum quippe illis videri debebat, tam facile captivam Achillem dimittere, quam mox retenturum se tanto animi impetu, et tam vehementi oratione, in principum concilio dixerat. Iure igitur *quaerebant* praecones, *ubi amor* ille Achillis in Briseida — *Noster ubi esset amor*. « Imo *vester*, inquit Heinsius, vel invitis libris. Nisi interpretaris *amorem* qui *inter nos* fuit ». Atqui haec unice vera est interpretatio. LENNEP.

13. *Poenae mora grata fuisset*. *Grata* mihi *mora*, quae tantum dolorem (*poenam*) paulo saltem distulisset.

16. *Iterum sum mihi visa rapi*. Briseidem raptam ante fuisse non legi. Quare arripio, quod in plurimis codicibus est exaratum, *visa capi*; expugnata scilicet ab Achille Lyrnesso. Briseis ipsa hac eadem Epistola:

> An tantum, dum me *caperes*, fera bella probabas!

19. *Caperer ne forte*. Quidam *nocte*; sed praestat quod est in Naugerianis libris et Francofurtensi, *forte*. HEINS. *Forte* iam coniecerat Aaron Baltalens, qui offensus voce *nocte*, qualuor hic versus, ut spurios, eiicere volebat, vel servatos ordine mutare.

21. *Sed data sum*. *Data sim*, Puteani codex optimus; et quidem vere

Nec repetor: cessas, iraque lenta tua est.
Ipse Menoetiades, tunc, cum tradebar, in aurem,
Quid fles? hic parvo tempore, dixit, eris.
Non repetisse parum est: pugnas, ne reddar, Achille.
I nunc, et cupidi nomen amantis habe.
Venerunt ad te Telamone et Amyntore nati;
Ille gradu propior sanguinis, ille comes;
Laërtaque satus, per quos comitata redirem.
Auxerunt blandae grandia dona preces:

ac eleganter: demus enim me datam esse. Heins.

23. *Ipse Menoetiades* etc. Tale nihil apud Homerum; iubenti amico paret tacite Patroclus; Hom. loc. cit. 345. Sed quis invideat Menoetiadi sensum hunc commiserationis in miseram Briseida, cuius dolor Patroclum fugere non poterat, quem amicum semper fuerat experta, ut patet ex Homer. Il. T, 287 et sqq.? — *In aure.* *In aurem* rectum est. Mart. V, Epigr. 6:

> Nescio quid dominae teneram qui garrit in *aurem*.

25. *Nec repetisse.* *Non* editiones fere omnes et scripti; quod probo. De usu vero vocis *parum* vide Gronov. ad Plin. XXI, 13. Epist. IX, 47: *Haec mihi ferre parum est.* Quinctil. Decl. IX, 12: *Parum est quod insanos perluli fluctus.* Ita *parum habere* Velleii Paterc. II, 76: sic et *minimum est;* de quo ad Quinct. Decl. II, 1, et VI, 17. Burm. — *Pugnas, ne reddar.* Quum enim fracti iam bello Graeci, et, urgente Hectore, ad extremum prope redacti, ad Achillem misissent qui flecterent animum, et revocarent ad pugnam, reddenda Briseis primum erat oblatae ab Agamemnone fidei pignus:

> ... μετὰ δ' ἔσσεται, ἣν τότ' ἀπηύρα,
> Κούρην Βρισῆος. Il. I, 273.

Sed iniuriae memor Achilles dona omnia, et ipsam, quam tantopere dilexerat, constanter respuit. Invisa quippe illi quaecumque ab Agamemnone: Ἐχθρὰ δέ μοι τοῦ δῶρα. Ib. 378.

26. *I nunc, et cupidi.* Lege *I nunc, I cupidi.* Heins. Sed nihil opus contra scriptos; licet enim elegantius τὸ *et* subintelligi quoque censeat Heinsius ad Claudian. 1. de Rapt. Pros. 99; mille tamen exempla occurrunt, ubi exprimitur. — *I nunc* etc. Ironice; quasi dicat Briseis: *I nunc*, et virum te recuperandae Briseidos *cupidum* praedica! Iratorum more: sic fere Alecto ad Turnum:

> I nunc, ingratis offer te, irrise, periclis!
> Thyrrenas, i, sterne acies! Aen. VII, 425.

28. *Ille gradu propior sanguinis.* Telamon quippe, qui Aiacis pater, frater erat Pelei; ideoque Achilles et Aiax patrueles. Quo quidem titulo ille nititur in contentione uter Achillis arma possideret, Aiax-ne, an Vlixes.

> Frater erat: *fraterna peto* Metam. XIII, 31.

30. *Auxerunt blandae grandia dona preces.* *Blandas preces*, Puteani liber cum reliquis plerisque: alii quatuor cum Meuteliano, *blandae preces;*

Viginti fulvos operoso ex aere lebetas,
  Et tripodas septem, pondere et arte pares:
Addita sunt illis auri bis quinque talenta;
  Bis sex, adsueti vincere semper, equi:
Quodque supervacuum, forma praestante puellae
  Lesbides, eversa corpora capta domo;
Cumque tot his, sed non opus est tibi coniuge, coniux
  Ex Agamemnoniis una puella tribus.
Si tibi ab Atrida pretio redimenda fuissem,
  Quae dare debueras, accipere illa negas?
Qua merui culpa fieri tibi vilis, Achille?
  Quo levis a nobis tam cito fugit amor?
An miseros tristis fortuna tenaciter urget?

quod genuinum Nasonis arbitror, quum *τὰ grandia dona* quarti casus ad sequentia sit referendum; id quod Douzae arridebat. Nisi *lebetes* et *tripodes* mox legas, ut in multis manu exaratis offendi; et tum *blandas preces* admittam; sed et hoc vitiosum. Sic apud Virgilium Aen. III, 466, optimi MSS. *Dodonaeosque lebetas.* Stat. Theb. X, 101 ex MS. *Tapetas.* HEINS. Ego *blandae preces* retineo; licet enim *grandia* essent *dona*, *auxerunt* ea, et pretium maius addiderunt *blandae* preces. Sensus idem in illis Terentii Eunuchi, II, 1: *Munus nostrum ornato verbis.*

31. *Viginti fulvos* etc. Omnia haec ex Homero, I, 264 et sqq.

34. *Bis sex.* In libro Aldino, qui anno M. D. II. impressus est, et in uno Vatic. *bis septem* legitur: male priorem lectionem retinet alter Vatic. et Homer. comprobat lib. iam citato, 265:

... δώδεκα δ' ἵππους
Πηγοὺς, ἀθλοφόρους, οἳ ἀέθλια ποσσὶν ἄροντο

— *Vincere.* Quidam codices *currere*; quae lectio, licet ex glossa videtur esse, posset tamen defendi altero Ovidii loco, I. de Pont. Eleg. III:

Quamque licet longis *cursibus* aptus equus.

Sed *vincere* hic est currendo vincere. HEINS.

35. *Quodque supervacuum* etc. Muliebriter, nec sine invidia: terrent enim Lesbides puellae, quia *forma praestant*; terret magis,

Ex Agamemnoniis una puella tribus,

quae *coniux* Achilli ab Atrida offertur; quia *non opus* est illi *coniuge*, qui habeat Briseida. Omnia haec ingeniose; vere tamen, quia e natura loqueutis.

36. *Corpora capta.* Proprie locutus: in servitutem enim redacti vix hominum nomine digni, *corpora* tantum vocabantur: vid. l. XLIII, §. 9 ff. *de ritu nupt.* et ita passim Graeci σώματα. BVRM.

40. *Negas.* Malim, *neges*, cum altero Scriveriano, per interrogationem. HEINS.

Nec venit inceptis mollior aura meis?
Diruta Marte tuo Lyrnesia moenia vidi:
Et fueram patriae pars ego magna meae.
Vidi ego consortes pariter generisque necisque
Tres cecidisse: tribus, quae mihi, mater erat.
Vidi ego, quantus erat, fusum tellure cruenta,
Pectora iactantem sanguinolenta, virum.
Tot tamen amissis te compensavimus unum:

44. *Nec venit inceptis mollior aura meis. Mollior hora*, optimus Puteani codex, cum aliis nonnullis. Sic Propertius II, Eleg. XXI, 18:

> Extremo veniet mollior *hora* die.

Vbi tamen *aura* quoque in nonnullis codicibus. De Pont. III, Eleg. III, 84:

> Et veniet votis mollior *hora* tuis. HEINS.

Aura melius per metaphoram a navigantibus sumptam quibus favent ventorum molliores aurae. Sic Ovid. Fast. II, 148:

> A Zephyris mollior *aura* venit.

Trist. lib. IV, El. V, 19:

> ... Remis ad opem luctare ferendam,
> Dum veniet placida mollior *aura* Deo.

45. *Diruta Marte tuo Lyrnesia moenia vidi.*. Meminit et ipse Achilles, Il. T, 60, quum amissi Patrocli dolore amens, Dianam vellet ipsam hanc Briseida sagittis transfixisse,

> Ἤματι τῷ, ὅτ' ἐγὼν ἑλόμην Λυρνησσὸν ἀλέσσας.

48. *Tribus.* Distingue *tribus*, *quae mihi*, *mater erat*; tres fratres suos innuit. HEINS. Francius volebat, *quibus*, *quae mihi*, *mater erat*.

50. *Iactantem.* Plurimi MSS. *versantem*: forte praestat. Sic enim loqui amat Stat. Theb. IV, 162:

> Heu qualem *versari* in sanguine vidi.

Sic lege, non *versare*, vel *lapsare*, ut Bernartius ex suis legit. Vulgata tamen non temere reiicienda. Met. V, 59:

> Hunc ubi laudatos *iactantem* in sanguine vultus.

Et X, 721:

> Exanimem, inque suo *iactantem* sanguine corpus. HEINS.

Eadem diversitas est IV. Trist. III, 26:

> Fessaque *iactati* corporis ossa dolent.

Vbi quidam *versati*, ut legitur I, Amor. II, 4:

> Lassaque *versati* corporis ossa dolent.

— *Virum.* Coniugem Mineten, qui Ciliciae rex fuisse traditur.

51. *Tot tamen amissis.* Quidam codices, *nos de tot amissis*, forte pro *nosque*, *tot amissis*, *te compensavimus unum*. Malo tamen: *Tot tamen amissos te compensavimus uno.* HEINS. — Gronovius, IV. Observ. 13, legit:

> Tot tamen amissos tecum pensavimus uno.

Ego Heinsii coniecturam praeferrem; *compensamus* enim damna lucris. Cic. pro Fonteio, cap. 1: « Socii, qui gallicorum bellorum pericula, populo romano coriis remisque *compensarunt*. » Et ita passim alii. BVRM.

Tu dominus, tu vir, tu mihi frater eras.
Tu mihi, iuratus per numina matris aquosae,
Vtile dicebas ipse fuisse capi.
Scilicet ut, quamvis veniam dotata, repellar;
Et mecum fugias, quae tibi dentur opes!
Quin etiam fama est, quum crastina fulserit Eos,
Te dare nubiferis lintea plena Notis.
Quod scelus ut pavidas miserae mihi contigit aures,
Sanguinis atque animi pectus inane fuit.

52. *Tu dominus, tu vir* etc. Sic apud Homer. qui semper afferendus, ubi nobile quid et ingenuum occurrit ab ipso derivatum; sic, inquam, Andromache suum adloquens Hectora, postquam interfectos ab Achille patrem, matrem et fratres commemoravit, exclamat ex animo, Il. Z, 429:

Ἕκτορ, ἀτὰρ σύ μοί ἐσσι πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ,
Ἠδ' κασίγνητος, σὺ δέ μοι θαλερὸς παρακοίτης.

54. *Vtile dicebas* etc. Ironice. Potiorem mihi apud te conditionem fore pollicebaris, quam vel in ipsa stante patria! *Scilicet*, ut *repellar* a te, quamvis *dotata veniam* muneribus quae tibi mecum Atrides remittit.

55. *Scilicet, ut, quamvis veniam dotata, repellar.* Simplicius est, quod Scaligero placebat, *repellas*. Sequitur enim: *Et mecum fugias, quae tibi dantur, opes*. DAN. HEINS. *Repellas*, Puteaneus; placet. Pro *dantur* mox, Lovaniensis unus, *dentur*. HEINS.

57. .... *Quum crastina fulserit Eos* etc. Expresse dixerat Achilles, Il. I, 357 et sqq.: Αὔριον ἱρὰ Διὶ ῥέξας κ. τ. λ. — *Fulserit hora*; Ita est in libro Vaticano. CIOF. *Eos*, optimus Puteaneus: caeteri omnes, *hora*; perperam.

58. *Nubiferis Notis*. Id est *ventis adversis*; eo usque irae deveneris! Adversi enim *Noti*, ex Troade in Graeciam navigantibus. Is plane Ovidii sensus, et toto caelo aberraverunt, qui aberrantem hic poëtam deprendere se iactitant. — *Lintea plena*. Reponendum *lintea velle*. Notum variare hic libros, quum alii, eo quo edidimus modo, alii *lintea plena* legant. Ego nondum ab iis dissentio, qui ex utraque lectione veram constituunt, et *lintea velle* emendant:

Quin etiam fama est, quum crastina fulserit Eos,
Te dare nubiferis lintea velle Notis.

DAN. HEINS. Sic infra in epistola Oenonis:

Aura levis rigido pendentia *lintea* malo
Suscitat.

— *Te dare*, pro *daturum te*, praesens pro futuro, poëtis familiare, quo promptior currat sententia et expeditior. Noster, Metam. VII, 739:

... Dum census *dare* me pro nocte pacisci.

60. *Animi pectus inane fuit*. Malim *animae pectus inane fui*: ut apud Statium, *Tirynthius almae Pectus amicitiae*; si locus sanus est. *Animae*, ut infr. hac Epistola, 142:

Sustinet hoc animae spes tamen una tui.

Ibis: et o, miseram cui me, violente, relinques?
  Quis mihi desertae mite levamen erit?
Devorer ante, precor, subito telluris hiatu,
  Aut rutilo missi fulminis igne cremer,
Quam sine me Phthiis canescant aequora remis,
  Et videam puppes ire relicta tuas.
Si tibi iam reditusque placent, patriique Penates,
  Non ego sum classi sarcina magna tuae.
Victorem captiva sequar, non nupta maritum:

Sic Metam. XII, 487: *Corpus inane animae* dixit. Heins.

63. *Devorer ante, precor* etc. Sic Dido apud Virg. IV, 24:

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
Vel Pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
Pallentes umbras Erebi, noctemque profundam.

Maiori quidem verborum apparatu, sed uterque recte et scienter: hic enim Epicum carmen; Epistolam ille scribebat.

65. *Canescant aequora remis.* Feliciter admodum Tragicus noster:

Voyez tout l'Hellespont blanchissant *sous nos rames.* Iphig. 1, 5.

Sic patrium sermonem ditare, sic decet veterum spoliis onustum ad tractandam poësim accedere.

67. *Si tibi tam reditus* etc. Ego vulgatam *iam* cum Burmann. retinendam censeo, et hic loci vim habet. Quovis enim alio tempore praematurus hic in patriam *reditus*; et ignava, durante ad Troiam bello, domi quies Achilli, gloriae cupidissimo, *non placuissent.* Lennep. — *Si tibi iam.* Placet, quod in margine libri sui, quem cum Palatinis contulerat, et quo usi sumus, annotaverat vir eximius Ianus Gruterus: *Si tibi tam reditusque placent.* Dan. Heins. —Scribe *tam placent*, ut Grutero videbatur et Douzae. Epist. Sapphus:

Si *tam* certus eras hinc ire.

Similiter peccatum, Metam. X, Fab. Myrrhae, 339:

Nunc quia *tam* meus est, non est meus.

Quum libri editi ac scripti constanter illic exhibeant, *iam meus.* Sequenti etiam versu rectius reponas: *Non ego sim.* Heins. — *Patriique penates.* Vid. ad Ep. V, 126. Quidam scripti hic *sociique.*

68. *Non ego sum classi sarcina magna tuae.* Sic apud Sophoclem Philoctetes ad Neoptolemum, 487 et sqq.

Τόλμησον, ἐμβαλοῦ μ' ὅπῃ θέλεις ἄγων,
Ἐς ἀντλίαν, ἐς πρῷραν, ἐς πρύμνην θ', ὅποι
Ἥκιστα μέλλω τοὺς ξυνόντας ἀλγυνεῖν.

69. *Victorem captiva sequar* etc. Quae modo Achilli invidebat coniugem unam ex Atridae filiabus, utpote cui *non opus*, quia Briseis erat; rogat nunc supplex, ut liceat *captivae* sequi *victorem*; nec ullum detrectat servitii genus, modo sequatur!

Improbe amor, quid non mortalia pectora cogis! Aen. IV, 412.

Est mihi, quae lanas molliat, apta manus.
Inter Achaiadas longe pulcherrima matres
In thalamos coniux ibit, eatque tuos:
Digna nurus socero, Iovis Aeginaeque nepote;
Cuique senex Nereus prosocer esse velit.
Nos humiles, famulaeque tuae, data pensa trahemus;
Et minuent plenas stamina nostra colos.
Exagitet ne me tantum tua, deprecor, uxor,
Quae mihi nescio quo non erit aequa modo.
Neve meos coram scindi patiare capillos:
Et leviter dicas: Haec quoque nostra fuit.
Vel patiare licet, dum ne contemta relinquar:
Hic mihi vae miserae concutit ossa metus.
Quid tamen exspectas? Agamemnona poenitet irae,
Et iacet ante tuos Graecia moesta pedes.
Vince animos iramque tuam, qui cetera vincis.

78. *Quae mihi nescio quo non erit aequa modo.* Perperam, et nescio quo sensu, *erat*, hic legendum quidam censuerunt. Fugerat-ne quidquid delicatum, exquisitum quidquid in illo animi affectu, quo, coniugem Achillis, fuerit quaecumque, ante reformidans, *iniquam* sibi fingit Briseis, quamvis nesciat, aut potius reticeat pudice, *quo modo?*

80. *Et leviter.* In Gronoviano erat *leniter et dicas.* Editio vetus contra metrum *et leniter*, quod exponunt sine ira, et turbatione: sed recte se habet vulgata: *leviter* vero *dicere*, est non vehementer, non voce magna et sublata, ut increpantes solent, sed quasi suppressa; nolim, dicit Briseis, te uxorem, me *exagitantem*, increpare iracunde; sed voce submissa dicas: *haec quoque nostra fuit.* Amor. III, 30:

Tu *leviter* puerum posce quid ipse velis. B.

81. *Vel patiare licet.* Vel hoc ipsum, *scindi capillos*, non respuit Briseis, modo non ab Achille *contemta* deseratur.

82. *Concutit ossa metus.* Multi codices *concitat;* alii etiam *tremor* vel *timor.*

85. *Vince animos, iramque tuam* Vicit etenim, sed qualiter decebat Pelei filium. Vid. apud Homer. T, 56, et sqq.; et quanta inde voluptas Achivorum agmen perfuderit, testatur idem his verbis, ibid. 74:

... Οἱ δ' ἐχάρησαν ἐϋκνήμιδες Ἀχαιοί,
Μῆνιν ἀπειπόντος μεγαθύμου Πηλείωνος.

Quod ridicule prorsus, ne dicam inepte, vertit unus e nostris:

Tout le camp s'écria dans son transport extrême:
Que ne vaincra-t-il point! il s'est vaincu lui-même.

Quid de tali versione senserit arbiter

Quid lacerat Danaas impiger Hector opes?
Arma cape, Aeacida, sed me tamen ante recepta;
Et preme turbatos, Marte favente, viros.
Propter me mota est, propter me desinat ira;
Simque ego tristitiae causa modusque tuae.
Nec tibi turpe puta precibus succumbere nostris:
Coniugis Oenides versus in arma prece est.
Res audita mihi, nota est tibi. Fratribus orba
Devovit nati spemque caputque parens.
Bellum erat: ille ferox positis secessit ab armis,
Et patriae rigida mente negavit opem.

ingenii elegantissimus *Voltaire*, vid. *Quest. Encycl.* ad verb. *Esprit.*

86. *Quid lacerat Danaas impiger Hector opes?* Elegans coniectura est I. H. Hoeuftii, viri politissimi, (in *Periculis criticis*, p. 275) pro *impiger*, legentis *integer*. Potest tamen etiam vulgata ferri: est enim apposita h. l. et ad movendum Achillem vel inprimis apta mentio indefessae Hectoris in premendo vexandoque Graecorum exercitu pertinaciae. Lennep.

87. *Arma cape, Aeacide. Aeacida* codex alter Regius, ut Silius de Homero ad Achillem:

> Felix Aeacida, cui tali contigit ore
> Gentibus ostendi.

Noster Met. VII, 800:

> ... Iuvat ô meminisse beati
> Temporis, Aeacida.

Quomodo optimae membranae: sic et lib. XI:

> Aeacide, dixit, votis potiere petitis. H.

— *Arma cape, Aeacida, sed me tamen ante recepta.* Et recepit quidem, Il. T. Caeterum, generosum quiddam, et plusquam muliebre spirat locus hic; et sensus profert imbecillis puella, qui virum non dedeceant.

89. *Desinat.* Vossianus, Leidensis, et Basileensis *finiet;* unde *finiat* scribendum: ita Metam. II, 103, ex MS. *Finierant monitus.* Sic *praecipitat* Virg. I Aeneid. et Stat. VIII Theb. 155. Plura exempla congessit Bernartius, ad Stat. II Theb. 43. Heins.

92. *Coniugis Oenides* etc. Meleager, Oenei et Altheae filius. Historiam fusius Phoenix enarrat, apud Homer. Il. I, 525 sqq.

94. *Spemque caputque sui.* Eleganter. *Spes* enim proprie de liberis, in quibus egregia indoles prospicitur. Virg. VI Aeneid. 364, et X, 524: *Per spem surgentis Iuli.*

95. *Bello erat ille ferox.* Recte Puteaneus, *Bellum erat: ille ferox.* — *Ille ferox positis secessit ab armis.* Ex Homeri loco citato, 590:

> Καὶ τότε δὴ Μελέαγρον ἐΰζωνος παράκοιτις
> Λίσσετ' ὀδυρομένη. — κ. τ. λ.

Et inferius paulo, 595:

> Τοῦ δ' ὠρίνετο θυμὸς ἀκούοντος κακὰ ἔργα·
> Βῆ δ' ἰέναι. — κ. τ. λ.

Sola virum coniux flexit. Felicior illa!
  At mea pro nullo pondere verba cadunt.
Nec tamen indignor: nec me pro coniuge gessi,
  Saepius in domini serva vocata torum.
Me quaedam, memini, Dominam captiva vocabat:
  Servitio, dixi, nominis addis onus.
Per tamen ossa viri, subito male tecta sepulcro,
  Semper iudiciis ossa verenda meis;
Perque trium fortes animas, mea numina, fratrum,
  Qui bene pro patria, cum patriaque iacent;
Perque tuum nostrumque caput, quae iunximus una;

97. *Sola virum coniux flexit.* Alcyone, Hygino CLXXIV, quae et Cleopatra Autonino Liberali, et Homero, cuius Scholiastae hanc Idae Apharei et Marpissae Eveni filiae natam faciunt, ut et Apollodorus in Bibliotheca: quo teste, post Meleagri mortem sese ipsa interemit. H. — Cleopatra nomen erat, cui pater et mater, *Alcyonem* cognomen addiderant: Ἀλκυόνην καλέεσκον ἐπώνυμον. Il. I, 558.

98. *At mea pro nullo pondere verba cadunt.* Gruterus, *proh nullo pondere!* Sed frustra, ut recte vidit perspicacissimus Gronovius, ad Livii lib. I, cap. XXI: *pro nullo pondere*, id est, tanquam sine pondere. Fast. IV:

... Pro magna teste vetustas
Creditur. HEINS.

100. *In domini serva vocata torum. Dominum torum*, codex Lincolniensis: placet. Sic *dominos Deos* dixit Ep. IV, 12; *dominas manus*, Amor. lib. II, El. v, 30. HEINS.

102. *Servitio, dixi* etc. Eo ipso incumbit gravius onus *servitii*, quod me *Dominam*, quum sim *captiva*, vocas, molesta verborum cum rebus oppositione.

103. *Ossa... subito male tecta sepulcro.* Vix bene composita, tumulo propere nimium parato.

104. *Iudiciis.* Ianum Vlitium maluisse *suppliciis*, notavit Francius; sed nihil movendum docent loca, de Pont. III, v, 52:

Candida *iudiciis* illa sit hora meis.

Et IV, 3:

Ille ego *iudiciis* unica musa tuis.

Et Eleg. X:

Iudiciis igitur liceat Flaccoque tibique
  Talibus Augusti tempus in omne frui. B.

106. *Qui bene pro patria, cum patriaque iacent.* Quid enim pulchrius et optabilius, quam iacere *cum patria*, ubi *pro patria* bene, *sed frustra* propugnaveris!

107. *Perque tuum caput.* Solemne apud veteres genus hoc iurisiurandi. Sic apud Euripid. Helena, in carmine tragico, quod ipsius nomine inscribitur:

Ἀλλ' ἁγνὸν ὅρκον σὸν κάρα κατώμοσα.

Et Dido Virgiliana, Aen. IV, 492:

Testor cara Deos, et te germana, tuumque
Dulce caput.

Perque tuos enses, cognita tela meis!
Nulla Mycenaeum sociasse cubilia mecum
 Iuro: fallentem deseruisse velis.
Si tibi nunc dicam, Fortissime, tu quoque iura,
 Nulla tibi sine me gaudia facta: neges.
At Danai moerere putant. Tibi plectra moventur:
 Te tenet in tepido mollis amica sinu.
Et si quis quaerat, quare pugnare recuses;
 Pugna nocet: citharae, voxque, Venusque iuvant.
Tutius est iacuisse toro, tenuisse puellam,
 Threiciam digitis increpuisse lyram,
Quam manibus clypeos, et acutae cuspidis hastam,
 Et galeam pressa sustinuisse coma.
Sed tibi pro tutis insignia facta placebant;
 Partaque bellando gloria dulcis erat.
An tantum, dum me caperes, fera bella probabas?

108. *Cognita tela meis!* Quam modice, quam decenter ea tangit, quae *gravem Pelidae stomachum possent* commovere!

109. *Nulla Mycenaeum* etc. Hoc idem affirmat Agamemnon, interprete Vlixe, apud Achillem, Il. I, 274:

Καὶ ἐπὶ μέγαν ὅρκον ὀμεῖται,
Μήποτε τῆς εὐνῆς ἐπιβήμεναι.

112. *Nulla tibi sine me gaudia facta.* Puto, *pacta*. Art. Am. III, 461:

Si dederint, et vos gaudia *pacta* date.

Sic et *pactae noctes* apud Propertium IV, Eleg. 3. Potest et vulgata ferri. Heins. Recte mutavit Heinsius coniecturam: nam latine dici *gaudia facere*, iam, ut vindicaret antiquum interpretem, ostendit Drusius; Plin. VII, 42: « Caetera exempla fortunae variantis innumera sunt. Etenim quae *fecit magna gaudia*, nisi ex malis? »

114. *Te tenet in tepido* etc. Nec vanus miserae terror; nam, Homero teste, Briseidis locum iam exceperat Diomede quaedam, Phorbantis filia, quam e Lesbo Achilles adduxerat. Il. I, 666.

116. *Voxque Venusque iuvant.* Cum Burmanno recipere non dubitavi, quoniam Achillem, ad naves sedentem, non modo citharam pulsasse, verum et fortia virorum facta voce, sive cantu celebrasse, apud Homerum legimus, Il. I, 186, sqq:

Τὸν δ' εὗρον φρένα τερπόμενον φόρμιγγι λιγείῃ,
Καλῇ, δαιδαλέῃ, ἐπὶ δ' ἀργύρεον ζυγὸν ἦεν·
Τῇ ὅγε θυμὸν ἔτερπεν, ἄειδε δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν.

121. *Sed tibi pro tutis insignia facta placebant.* Scripserat Ovidius, ni fallor, *prae tutis*. Heins. Potest vero et alterum ferri. Lennep.

123. *Probabas.* Quatuor codices pa-

Cumque mea patria laus tua victa iacet?
Dî melius! validoque, precor, vibrata lacerto
Transeat Hectoreum Pelias hasta latus.
Mittite me, Danai; dominum legata rogabo:
Multaque mandatis oscula mixta feram.
Plus ego quam Phoenix, plus quam facundus Vlixes,
Plus ego quam Teucri, credite, frater, agam.
Est aliquid, collum solitis tetigisse lacertis,
Praesentisque oculos admonuisse sui.
Sis licet immitis, matrisque ferocior undis;
Vt taceam, lacrimis comminuere meis.
Nunc quoque, sic omnes Peleus pater impleat annos,

rabas; nescio an male. Epist. V, 89: *Nulla parantur bella*. BVRM.

124. *Laus tua victa iacet. Tibi victa*, alter Scriverianus; et Helmstadt. paulo venustius. Vid. Ep. VIII, 100. HEINS.

125. *Valido vibrata. Librata*, codex illustris Archiepiscopi Lincolniensis: sic Metam. II, 311:

Dextra *libratum* fulmen ab aure.

Sed utram lectionem praetuleris, parvi admodum refert.

126. *Pelias hasta*. A Pelio Thessaliae monte; vel ut alii volunt, a Peleo Achillis patre, qui ea potissimum valuit. Illius erat magnitudinis, ut qui caetera arma induerit Patroclus, unam hastam non sumserit:

Ἔγχος δ' οὐχ ἕλετ' οἶον ἀμύμονος Αἰακίδαο. Il. II, 140.

127. *Mittite me, Danai* etc. Ita sibi, amorique praefidit, ut nihil dubitet, quin, si *legatam* Danai miserint, plus apud Achillem possit et agat, quam *Phoenix*, quam *facundus Vlixes*: sed plus in *osculis* ponderis, quam in verbis ponit. Muliebris quidem; ignoscenda vero in Briseide iactantia.

130. *Plus ego quam Teucri frater*. Aiax Telamonius, qui Teucri frater, et unus fuit e legatis ad Achillem, ut supra vidimus, 27.

131. *Est aliquid* etc. Imo certe magnum aliquid amantis collum premere, *solitis* praesertim lacertis.

132. *Praesentisque oculos admonuisse sui*. Debita laus Heinsio persolvatur, qui primus omnium lucem hic e cali ine variantium lectionum elicuit; et vulgatam,

Praesentesque oculos admonuisse sinu,

velut inurbanam respuit, et ineptam. Legebat igitur:

Praesentisque *oculis* admonuisse sui.

Quod melius ad sensum, et propius insistit Puteani codicis vestigiis, qui lepidissimum hunc versum exhibet, qualem omnes postea recipiendum merito iudicarunt.

133. *Matrisque ferocior undis*. Alludit forsan ad hunc Homeri locum, Il. Π, 203:

Σχέτλιε, Πηλέος υἱέ, χόλῳ ἄρα σ' ἔτρεφε μήτηρ,

Sic eat auspiciis Pyrrhus in arma tuis!
Respice sollicitam Briseida, fortis Achille;
Nec miseram lenta ferreus ure mora.
Aut, si versus amor tuus est in taedia nostri,
Quam sine te cogis vivere, coge mori:
Vtque facis, coges: abiit corpusque colorque:
Sustinet hoc animae spes tamen una tui.
Qua si destituor, repetam fratresque virumque:
Nec tibi magnificum femina iussa mori.
Cur autem iubeas? stricto pete corpora ferro:
Est mihi, qui fosso pectore sanguis eat.
Me petat ille tuus, qui, si Dea passa fuisset,
Ensis in Atridae pectus iturus erat.
At potius serves nostram, tua munera, vitam:

136. *Eat auspiciis Pyrrhus in arma tuis*. Sic codices plerique: et sane id elegantius. Sic *ire in hostem*, *in pugnam*; *concitare in arma*, *ruere*, *ferri*, *mittere*, *venire*, *trahi in arma*, et similia. Statius, Theb. VIII:

Imus *in arma* palam.

Noster Ovid., Amor. I. El. IX, 35:

Hector ab Andromaches complexibus ibat *in arma*.

Τὸ *in* enim infesti animi significationem interdum prae se fert. Noster infra:

Ensis in Atridae pectus iturus erat. HEINS.

139. *At si versus amor tuus est in taedia nostri*. Optime Gruterus legebat: *Aut si versus amor tuus est in taedia nostri*. DAN. HEINS. *Aut*, Puteanus, nec pauci alii ex melioribus: placet. HEINS.

141. *Vtque facis, coges*. Talem te erga me geris, qui mori citius ocius Briseida coges. — *Abiit corpus colorque*. Iam sum ego, prae macie, pallidior.

142. *Sustinet*. In Aldinis legitur: *sustinet hoc animae spes tamen una tui*: ut sit dictum *hoc animae*, pro hanc animam, hoc sensu, una tamen spes tui, sive quam de te habeo, sustinet hanc animam, hoc est vitam meam; caeteris, ut corpore et colore, delabentibus. MICYL.

146. *Est mihi sanguis* etc. — Intelligas: est animus, qui mortem non reformidet, nec ensem tuum.

147. *Si Dea passa fuisset*. Pallas, quae, irruentem iam ense stricto in Agamemnona, Achillem continuit, dextram comis implicans. Il. A, 197.

149. *At potius serves*. *Ah* Puteaneus cum duobus aliis; vid. Ep. XIX, 105. HEINS. Mihi prisca lectio praestabilior visa. Post illam concessionem, *stricto pete corpora ferro*, paullatim ad se rediens Briseis mitiori hic cogitationi indulget, et quasi dicit: cur vero id facias? Quin *potius serves* iterum, quam olim mihi concessisti, vitam? LENNEP. — *Tua munera*, vitam. Quam

Quod dederas hosti victor, amica rogo.
Perdere quos melius possis, Neptunia praebent
Pergama: materiam caedis ab hoste pete.
Me modo, sive paras impellere remige classem,
Sive manes, domini iure venire iube.

mihi dedisti, vitam serves rogo. *Hosti* pepercisti; cur non *amicae?*

153. *Me modo, sive paras* etc. Quamcumque partem fueris secutus, seu reditum pares, seu maneas, revoces Briseida precor; non amans, non coniux, sed *dominus*, qui servam *iure* suo *iubet venire.*

154 *Domini iure venire iube.* In Epistola Acontii:

Iamdudum dominae *more* venire iube.

Et sic edd. omnes primariae. Non damno hanc lectionem: Puteaneus tamen cum tribus aliis, *domini iure.* HEINS.

EPISTOLA QVARTA

PHAEDRA HIPPOLYTO

ARGVMENTVM

Interemto Minotauro, Theseus Ariadnen, Minois et Pasiphaës filiam, quam ob latam sibi ab eam opem ducturum se uxorem promiserat, cum Phaedra sorore navi impositam abduxit. Sed, monente Baccho, in insula Naxo dereliquit, et Phaedram sororem duxit; quae, absente Theseo, in Hippolyti privigni amorem exarsit, quem hac illi Epistola profitetur. — Vid. Plutarch. in Thes. — Pausan. I, 22; II, 32. — Hygin. Fab. 47, 243. — Euripid. — Senec. in Hippol.

EPISTOLA IV

PHAEDRA HIPPOLYTO

Qua, nisi tu dederis, caritura est ipsa, salutem
  Mittit Amazonio Cressa puella viro.
Perlege quodcunque est: quid epistola lecta nocebit?
  Te quoque, in hac aliquid, quod iuvet, esse potest.
His arcana notis terra pelagoque feruntur:

1. *Qua, nisi tu dederis.* Regius, et duo alii codices:

Quam nisi tu dederis, non est habitura, salutem.

Quod mihi mollius fluere videtur. Huic Epistolae egregie respondit Sidronius Hosschius, nulli poetarum recentiorum inferior. BURM.

2. *Amazonio viro.* Hippolyto scilicet, Thesei filio, ut constat inter omnes, qui de eo fabulati sunt, et Amazonis, cuius nomen non satis certum. Alii enim Hippolytam, Antiopen alii vocant, quae soror Hippolytae, iuxta Pausaniam; filia vero, si fides Isocrati. Quaecumque autem fuerit, dono cessit Theseo, ab Hercule concessa, quem comes impiger et strenuus sequutus fuerat Theseus in bello Amazonico. Testes Hygin. XXX: Diod. Sicul. IV, et Tzetzes ad Lycophr. — *Cressa puella*: Phaedra, quae Minois filia et Pasiphaes; de qua plura apud Apollod. Bibl. III, 1. — *Puella.* Duplex hic notanda poetae sollertia, qui nomen invisum novercae dum fugit, *puellam* fingit Phaedram, ut adulterii crimen minuat, et intactae virginis specie iuvenem simul capiat facilius, si capiendus.

3. *Perlege.* Hominis quippe mores noverat, qui non ad legendam modo, sed ad *perlegendam* alliciendus erat Epistolam, quam mitteret Phaedra, cuius amor certis adeo signis innotuerat Hippolyto, ut ipsam fugere decreverit. Quod quidem impulit, ut quae nec posset dicere, nec auderet, scriptum transmitteret.

4. *Quod iuvet, esse potest.* Quo velit adducere, non sine arte insinuat. « Insinuatio surrepat animis, maxime ubi frons causae non satis honesta est, vel quia res sit improba, vel quia ab hominibus parum probatur. » Quinct. IV, 1.

5. *His arcana notis.* Sequenti versu repetitur *notas*, sine ulla specie elegantiae. Forte hic scripserit, *His arcana modis*; ita *notae* et *modi* confun-

Inspicit acceptas hostis ab hoste notas.
Ter tecum conata loqui, ter inutilis haesit
Lingua; ter in primo destitit ore sonus.
Qua licet et sequitur, pudor est miscendus amori:
Dicere quae puduit, scribere iussit Amor.
Quidquid Amor iussit, non est contemnere tutum:

funduntur, II. Met. 452. Burm. — *His..... notis.* Literis, characteribus. Diu multumque inter doctos disputatum est, an illis, quae vocantur *heroica*, temporibus aliquis esset in scribendo *literarum* usus; an tabulis tantum ligneis, et cera, vel alia quacumque materia inunctis, signa quaedam insculperent, more hieroglyphico. Quam sententiam qui tuentur, Homeri locum afferunt Il. Z, ubi de epistola agitur, quam misit Praetus ad Iacobaten, ut tolleret Bellerophonta. Non enim hic *γράμματα*, quod est *literas*, at *σήματα*, *signa*, legimus. Similiter et Euripides *δέλτον* vocat, id est *tabellam*, epistolam quam Theseus in manibus Phaedrae post mortem illius deprehendit; et ne quid superesset dubii in verbi *δέλτον* significatione, addit paulo post *πεύκην*, sic indicans qua ligni specie *tabella* esset confecta. — *Terra pelagoque feruntur.* Non possum quin huc adducam *αἴνιγμα* lepidissimum Antiphanis poëtae, servatum ab Eusthatio, in Commentariis ad Homerum, l. sup. c. Proponit, solvitque Sapho:

> Ἔστι φύσις θήλεια, βρέφη σώζουσ' ὑπὸ κόλποις
> Αὐτῆς· ταῦτα δ' ἄφωνα βοὴν ἵστησι γεγωνὸν,
> Καὶ διὰ πόντιον οἶδμα, καὶ ἠπείρου διὰ πάσης,
> Οἷς ἐθέλει θνητῶν.

Solutio autem haec:

> Θήλεια μὲν γάρ ἐστι φύσις ἐπιστολὴ,
> Βρέφη δ' ἐν αὐτῇ περιφέρει τὰ γράμματα,
> Ἄφωνα δ' ὄντα τοῖς πορρωτάτω λαλεῖ
> Οἷς βούλεθ'· ἕτερος δ' ἄν. — κ. τ. λ.

7—8. *Ter tecum conata loqui, ter inutilis haesit lingua* etc. Ovidium hic ob oculos habuisse crediderim Apollon. III, 654, qui sic de Medea:

> Τρὶς μὲν ἐπειρήθη, τρὶς δ' ἔσχετο.

Neque ita multo post, 685:

> Πολλάκι δ' ἱμερόεν μὲν ἀνὰ στόμα θυῖεν ἐνισπεῖν·
> Φθογγὴ δ' οὐ προὔβαινε παροτέρω.

— *Ter in primo destitit ore sonus.* Sunt qui *restitit* legendam contendunt, et in uno Lovaniensi exstat. Tres alii, *constitit.* Sed nil mutandum; etsi succurrunt illa Laodamiae:

> Semper in his apta narrantia verba resistunt.

Virgilianum quoque istud:

> Incipit effari, mediaque in voce *resistit.*

Pro vulgata enim lectione stat locus ille Fast. II, v. 823:

> Ter conata loqui, ter *destitit*: ausaque quarto
> Non oculos ab humo sustulit illa suos. D.

9. *Et sequitur.* Exponunt, conveniens, utile est: sed melius *facile est* redditur, ut Gronov. diatribes Statianae cap. XLV. Quinct. VIII, 6: « Refert autem in quantum dictus tropus oratorem *sequatur.* » Et ita saepius. Burm.

11. *Quidquid amor iussit, non est contemnere tutum.* Et causam mox ad-

Regnat, et in dominos ius habet ille Deos.
Ille mihi primo dubitanti scribere, dixit:
Scribe; dabit victas ferreus ille manus.
Adsit, et, ut nostras avido fovet igne medullas,
Figat sic animos in mea vota tuos.
Non ego nequitia socialia foedera rumpam;
Fama (velim quaeras) crimine nostra vacat.
Venit Amor gravius, quo serius: urimur intus,

dit; quia scilicet *in dominos ius habet ille deos*. Sic Euripides, apud Clement. Alexandr. Stromat. VI:

Ἔρως γὰρ ἄνδρας οὐ μόνους ἐπέρχεται,
Οὐδ' αὖ γυναῖκας· ἀλλὰ καὶ θεῶν ἄνω
Ψυχὰς ταράσσει, κἀπὶ πόντον ἔρχεται.

Et Anacreon, od. LVIII, 4:

Ὅδε καὶ θεῶν δυνάστης,
Ὅδε καὶ βροτοὺς δαμάζει.

— Chorus, apud Senec. Hippolyt. 283, seqq:

Nulla pax isti puero... Iuvenum feroces
Concitat flammas: senibusque fessis
Rursus extinctos revocat calores.

14. *Scribe: dabit victas ferreus ille manus*. Translatum a victis in acie, qui *manus* suppliciter protendunt, seu vitam orantes a victoribus, seu praebentes catenis onerandas. — *Ille*. Hippolytum designat, nec tamen audet nominare. Quae *puellae* modestia! Sic apud Racine, Phed. I, 3:

Même au pied des autels que je fesais fumer,
J'offrais tout à ce Dieu que je n'osais nommer.

16. *Figat sic animos in mea vota tuos*. Ego certe cum Burm. *frangat* mallem, praesertim quod *frangat animos* phrasis sit h. l. valde apposita. Sed quum illa lectio nulla codd. auctoritate nitatur, sit vero in quibusdam, ipso Burm. teste, *fingat*, hanc duntaxat probabilem scriptorum librorum lectionem, quamvis elegantis coniecturae, praeferendam duxi. Lennep. — *Figat*. Francio non videbatur hoc verbum respondere τῷ *fovet*; quare ille refingebat:

Adsit, et ut nostras avido *vorat* igne medullas,
Vrat sic animos in mea vota tuos.

Codices vero nihil mutant, nisi quod in quibusdam sit *fingat*; quare quum librarii saepe haec verba supposuere pro *frangat*, et *figere animos* sit insolentius dictum, hic mallem *frangat*, quod τῷ *fovere* non est contrarium; ut enim meas medullas *fovet* et mollit igne suo: ita tuum animum durum *frangat* in mea vota: quo velim sensim adducat.

17. *Nequitia*. Hic pro lascivia ponitur, qua in cuiuscumque amplexus ferimur, et opponitur amori: amore ergo Hippolyti, non libidine se moveri scribit. Non intellexit haec Crispinus, qui explicat inepte: *non libidinosa levitate foedera, quae tu mecum iniveris rumpam*. *Socialia* illa *foedera* respiciunt nuptias cum Theseo initas; hoc sequentia indicant. Burm. — *Socialia*. Ita lege apud Stat. II. Achil. 354. ex MSS:

... Quis enim illicitis *socialia* rumpi
Pacta dolis, etc. perferat?

ubi vulgo *genialia* legitur. Heins.

19. *Venit amor gravius*. Quidem

Vrimur; et caecum pectora vulnus habent.
Scilicet ut teneros laedunt iuga prima iuvencos,
  Frenaque vix patitur de grege captus equus:
Sic male vixque subit primos rude pectus amores;
  Sarcinaque haec animo non sedet apta meo.
Ars fit, ubi a teneris crimen condiscitur annis:
  Quae venit exacto tempore, peius amat.
Tu nova servatae capies libamina famae;

libri *urit amor*, ut III. Amor. I, 20; sed nihil opus. I. Am. VI, 20:

Nec mora, venit amor.

Et vide mox ad vers. 26. HEINS. Douzae tamen placebat, *urit*.

20. *Caecum pectora vulnus habent.* Minime damno hanc lectionem. Non minus eleganter tamen unus ex meis, *tacitum vulnus*. Apposite apud Maronem, Aen. IV, 65:

... Est mollis flamma medullas
Interea, et *tacitum* vivit sub pectore vulnus.
HEINS.

Sed et idem Maro, ibid. 2:

... Gravi saucia cura
Vulnus alit venis, et *caeco* carpitur igne.

21. *Laedunt.* Codex Ambrosianus *urunt*, quod elegantissimum; et nisi praecessisset *urimur*, sine ulla haesitatione amplecterer. BVRM.

23. *Primos rude pectus amores.* Broukhusium maluisse *primo amori* notavit Francius; sed quamvis uterque casus huic verbo iungi possit, hic aptius puto *amores*, quia continuat Poeta metaphoram a iugo inceptam; et ita *rude pectus* male *subit* amores, qui sunt grave iugum; quo sensu puto aptius esse casum quartum; sic Tibul. I, Eleg. IV, 41:

Nec te poeniteat duros *subiisse* labores.
BVRM.

25. *Vbi. Vt à teneris* novem libri; *ut* pro *ubi*, saepe Noster. Vid. Epist. XV, 1; II. Art. Am. 590; IV. Fast. 255, et passim. HEINS. *Vt a teneris crimen quum discitur annis*, antiqua editio et codex Palatinus.

26. *Quae venit exacto tempore, peius amat.* Sententia est Propertii, qui, I, Eleg. VII, 26:

Saepe venit magno foenore tardus amor?

ubi *magno foenore* pro *peius*; et *tardus* pro *exacto tempore*, recte interpreteris. — *Quae venit. Cui venit* legebat Faber ad Lucretii, lib. III, pag. 480: et ita iam olim ad marginem codicis sui Heinsius notaverat, et haec adiecerat: forte *cui venit*; scilicet amor, et refer ad *venit amor gravius*. Locutio autem est mere Ovidiana. Sic Ep. V, 8, ex MSS:

Cui venit indignae, poena dolenda venit.

Art. Am. II, 11, ex MSS:

Nec satis est venisse *tibi*, me vate, puellam.

Et passim. BVRM.

27. *Libamina famae.* Vetus editio, qua usus Gruterus, *flammae*; sed *famae* praestat: ita *perdere famam*, Ep. V, 6. Multi codices hic quoque, solemni permutatione, *formae* habent: sed *famam* illibatam pudicitiae se huc usque servasse, et in unius Hippol. gratiam se peccaturam ostendit. BVRM.

Et pariter nostrum fiet uterque nocens.
Est aliquid, plenis pomaria carpere ramis,
Et tenui primam deligere ungue rosam.
Si tamen ille prior, quo me sine crimine gessi,
Candor ab insolita labe notandus erat;
At bene successit, digno quod adurimur igni:
Peius adulterio turpis adulter abest.
Si mihi concedat Iuno fratremque virumque,
Hippolytum videor praepositura Iovi.

28. *Et pariter nostrum fiet uterque nocens.* Vehementer, et iure quidem, Ovidium hic insectatur Iul. Caes. Scaliger, ut qui omnium pessimo utitur argumento, quo in amorem sui Hippolytum Phaedra inducat. Quis enim hominem, vel nequam, ad peccandum illexerit, demtis peccandi illecebris? Nemo sane hic agnoscat, quod *Boil.* Ep. VII;

... *La douleur vertueuse*
De Phèdre, malgré soi, perfide, incestueuse.

29. *Est aliquid, plenis pomaria carpere ramis.* Non is sum qui putem cum Catullo decere castum ipsum poëtam esse, *versiculos nihil*: duriores tamen mihi videntur, qui nonnullis in locis vituperandum poëtam, incusant hic libidinosius genio indulsisse, et rei turpitudinem, verbis nequicquam honestasse. Crediderim potius Ovidium *puellae*, ut vocat, ingenio obtemperavisse, et suavissimum Catulli locum, *Carm. Nupt.* 39, seqq. respexisse:

Ut flos in septis secretus nascitur hortis,
Ignotus pecori, nullo contusus aratro,
Quem mulcent aurae, firmat sol, educat imber;
Multi illum pueri, multae optavere puellae:
Idem, quom tenui carptus defloruit ungui,
Nulli illum pueri, nullae optavere puellae:
Sic virgo, dum intacta manet, tum cara suis; sed
Quum castum amisit, polluto corpore, florem, etc.

Multum quidem interest Phaedram inter et Virginem Catullianam: sed ne turpe per turpius.

30. *Deligere.* Pro *deligere*, *discicere* in antiqua ed. invenit Heins. Scripti plurimi *diligere*. Leidensis, et alii nonnulli *colligere*: omnes frustra. Burm.

31. *Si tamen ille prior.* *Sic tamen* Puteani liber cum plerisque aliis. Sed verum est, quod ex aliis profert Naugerius, quodque ego in uno alteroque offendi, *Si tamen.* Vulgati, *Sed tamen.* Sequenti versu idem Puteaneus *igni* pro *igne* [illegible], ut saepe alias. Iustianus et Gronovianus, *aestu*: etiam non male. Heins.

32. *Labe.* Proprie macula, quae candorem foedat. Vide Somnium, Amor. III, Eleg. v, 44.

34. *Turpis adulter abest.* Quaeri possit, utrum bene per oppositionem dicatur *turpis adulter peius adulterio*, pro, *res ipso adulterio peior.* Vetus autem lectio *obest*, nullam omnino difficultatem habet, planissimo sensu: turpis adulter (*turpis* tam ad animum quam ad corpus refer) magis quam ipsum nocet adulterium. Lemaire.

36. *Videor.* Vatican. Farnesian. Ex antiqua ed. *Videar*: Rectius.

Iam quoque, vix credas! ignotas mittor in artes:
  Est mihi per saevas impetus ire feras.
Iam mihi prima Dea est, arcu praesignis adunco
  Delia: iudicium subsequor ipsa tuum.
In nemus ire libet, pressisque in retia cervis,

37. *Mittor in artes. Mutor*, Puteaneus codex et Argentinensis: venuste, nisi malis *nitor*. Vide notas Art. Am. III, 667. *Miror* alter Mentelianus. *Credas* pro *credes*, quinque libri; sic Epist. XVIII, 99:

Quam multos credas iuvenes optare, quod optas.

— Coniecturam Heinsii *nitor* firmant Mentelianus et Francofurtensis. Sic Flor. IV, 11: *Niti in decus*. Lucan. Phars. V, 197:

Tanta patet rerum series, atque omne futurum
Nititur in lucem. BURM.

— Rectius multo, quam magna ex parte sequimur, Edit. princ. circa M. CCCC. LXX, impressa, *Mittor*. Tuetur quoque Lennep. Elegans est, inquit, *nitor in ignotas artes*, ut *nitimur in vetitum*: sed nec veterem damno lectionem *mittor*, quod est, quasi *invita*, contra naturam mei sexus, *agor*, *abripior*, *ire iubeor*. Nutrix ad Phaedr. apud Euripidem: ἐπὶ θῆρας πόθον ἐςέλλου.

38. *Est mihi per saevas impetus ire feras*. Haec, et quae sequuntur, ex Euripid. Hippol. 215:

Πέμπετέ μ' εἰς ὄρος· εἶμι πρὸς ὕλαν,
Καὶ παρὰ πεύκας ἵνα θηροφόνοι
Στείβουσι κύνες,
Βαλιαῖς ἐλάφοις ἐγχριμπτόμεναι.
Πρὸς θεῶν, ἔραμαι κυσὶ θωΰξαι,
Καὶ παρὰ χαίταν ξανθὰν ῥῖψαι
Θεσσαλὸν ὅρπακα,
Ἐπίλογχον ἔχουσ' ἐν χειρὶ βέλος.

Quam viride, quam concinne totum hunc locum noster contraxit RACINE, in hanc erumpens exclamationem! *Phèdre*, I, 3:

Dieux! que ne suis-je assise à l'ombre des forêts:

— *Per saevas impetus ire feras. In feras ire*, recte et eleganter dici vidimus modo, Epist. III, 36; sed *per feras ire*, non placet, nisi transfixas velit intelligi; ut nec *saevas feras* probo. Quare forte scripserit, *per silvas impetus ire feras: silvae ferae* eleganter dicuntur. Vid. Heins. ad Claud. Cons. Olybr. 186. Sic *fera Aetna*, Propert.; *fera arva*, Manil. I, 86. Vt vero hic *ire per silvas*, ita Epistol. V, 64: *Per fluctus impetus ire fuit*. BURM. Doctiss. viro libentius adsentiar, ni cito occurreret:

In nemus ire libet.

39. *Arcu praesignis adunco, Delia. Cornu adunco*, Scriverianus liber. Sic κέρας pro arcu, etiam apud graecos poëtas est invenire; ut apud Anacreontem, sub finem Odae III, Cupido de arcu suo: Κέρας ἀβλαβὲς μέν ἐςι. Claudianus de Raptu Proserpinae II, 205: *Intento festinat Delia cornu*. HEINS.

40. *Iudicium subsequor ipsa tuum*. Quas tu partes sequendas iudicasti. Dianae scilicet et ipsa *subsequor*: venatrix, venatorem.

41. *Pressisque. Prensis*, Puteanea excerpta, et quinque libri ex nostris; sed *pressis* probum est. Virgil. III, Georg. 413;

Ingentem clamore *premes* in retia cervum.
HEINS.

Hortari celeres per iuga summa canes:
Aut tremulum excusso iaculum vibrare lacerto;
Aut in graminea ponere corpus humo.
Saepe iuvat versare leves in pulvere currus,
Torquentem frenis ora sequacis equi.
Nunc feror, ut Bacchi furiis Eleleides actae,

42. *Hortari.* Quidam codices, *citari*, alii *sectari*; quod placet. Prop. III, Eleg. XII, 14:

Sectari patrios per iuga longa canes

Senec. Hippol. 110: *Iuvat excitatas consequi cursu feras.* Heins. Nihil muto: *Hortari* enim, ut et *monere*, verbum est venatorum. Noster Metam. X, 537: *Hortaturque canes.* Praeterea Broukhusius, ad Tibul. I, Eleg. 4, 18, mallet hic:

Hortari celeres per iuga longa canes.

Sed constanter *summa* retinent codices, et imposuit fallax memoria Heinsio, cuius monitu Broukhusius ita corrigebat. Praeterea maius meritum, et laboris insoliti impetum indicat vulgata lectio, ut etiam enitatur in *summa iuga.* Burm.

45. *Saepe iuvat versare leves in pulvere currus.* Euripides, Dram. citat. 228:

Δέσποιν' ἁλίας Ἄρτεμι λίμνας,
Καὶ γυμνασίων τῶν ἱπποκρότων,
Εἴθε γενοίμαν ἐν σοῖς δαπέδοις,
Πώλους Ἐνέτας δαμαλιζομένα.

Sed Ovidio noster propior; *Phoed.* ib.

Quand pourrai-je, au travers d'une noble poussière,
Suivre de l'oeil un char fuyant dans la carrière!

46. *Ora sequacis equi.* Quidam *fugacis*; *sequacis* Puteaneum exemplar et Scriverianum cum quatuor aliis, tam hic, quam Epistola Herus initio:

Flectitis aut freno colla *sequacis* equi.

ubi etiam *fugacis* vulg. Virg. X, 365:

Vt vidit Pallas Latio dare terga *sequaci*.

Remed. Amor. 246:

Nunc leporem pronum catulo sectare *sequaci*.

— Obvius apud scriptores vocis huius *sequax* usus; sed nulli cessit felicior, quam Lucret. III, 316:

Naturas hominum varias, *moresque sequaces*.

Vt *flexiles* dicat, et cerae instar *tractatu faciles*.

47. *Vt Bacchi furiis* etc. Vnum e Bacchi nominibus *Eleleus*; quod Ovidii auctoritas Metamorphoseos IV, 15, probat:

Nycteleusque, Eleleusque parens.

Quod nomen Apollinis etiam esse Macrobius prodidit, dictumque illud, Ἀπὸ τοῦ ἐλίττεσθαι περὶ τὴν γῆν: quod alterno scilicet meatu circa terram volvi videatur. Sive igitur a volutione huiusmodi, sive ab *Elele* Bacchantium voce (quam etiam a sonis Bacchum dixere et *Bromium* et *Iacchum*) sive et ipse, qui et Apollo sit, a rotatione illa perpetua dictus *Eleleus* est; unde *Eleleides*, non *Eleides*, ut omnes ad Egnatium usque Edd. — *Nunc feror ut Bacchi* etc. Chorus ad Phaedram, apud Eurip. 141:

Σὺ γὰρ ἔνθεος, ὦ κούρα,
Εἴτ' ἐκ Πανὸς, εἴθ' Ἑκάτας,
Ἢ σεμνῶν Κορυβάντων,
Ἢ ματρὸς ὀρείας φοιταλέου.

Quaeque sub Idaeo tympana colle movent:
Aut quas semideae Dryades, Faunique bicornes,
Numine contactas attonuere suo:
Namque mihi referunt, quum se furor ille remisit,
Omnia: me tacitam conscius urit Amor.
Forsitan hunc generis fato reddamus amorem,
Et Venus e tota gente tributa petat.
Iupiter Europam (prima est ea gentis origo)
Dilexit, tauro dissimulante Deum.
Pasiphaë mater, decepto subdita tauro,
Enixa est utero crimen onusque suo.
Perfidus Aegides, ducentia fila secutus,

48. *Quaeque*) *Quique* rescribi Mycillus velit, nt de Gallis intelligatur. At argute Ovidius Gallos tanquam feminas hic describit; pro qua lectione libri stant veteres uno consensu. *Gallas* simili modo Catullus in Galliambo vocavit, ubi passim ludit, Attyn tanquam femiuam describens, quem et Anacreon, Od. XIII, vocat *ἡμίθηλυν*, *semimarem*.

53. *Generis fato reddamus amorem*. Phaedra enim e Solis gente; Sol vero quum Martis et Veneris adulterium Vulcano denunciasset, indicii iniuriam Venus aegre tulit, et in omnem Solis progeuiem amoris impatientiam immisit; sed in nullam vehementius, quam in ipsam Phaedram. Recte igitur poëta noster dicentem inducit:

Puisque Vénus le veut, de ce sang déplorable
Je péris la dernière, et la plus misérable.

Quod e Sophocle fideliter expressum est, Antig. 907. Ipsa loquitur:

Λοισθία 'γὼ καὶ κάκιστα δὴ μακρῷ
Κάτειμι.

Reddamus tributa. Solvamus quae *petit* a genere nostro ira memor Veneris. *Reddamus et petat*, pro *reddimus et petit*. Eleganter *forsitan* subiuuctivo iungit in sensu optativi graeci.

55. *Europam*) *Europen* Sarravii liber, ut noster etiam alibi. Heins. Vid. I Art. Am. 322.

56. *Dissimulante Deum*. Non sine consilio hic Phaedra nominat Deum tauro dissimulatum, et Europen ab eo dilectam, ut ipse Iupiter, impuris lusibus, quasi viam alteri Pasiphaës tauro sternat, et amoris portentosi horrorem minuat.

58. *Enixa*, *τετοκυῖα*, pariendi dolore et actu perfuncta. Aen. III, 391:

... Foetus enixa iacebit.

Crimen onusque. Vere mirabilis hic versus, tum brevitate, tum praesertim egregia translatione qua poëta mentem criminis consciam eo dolore affectam fingit, quo corpus parientis; *onus* enim ipsum *crimen* erat. — *Vtero crimen onusque suum*. Ita nos ex veteri lectione correximus; sed et recta prior lectio. *Enixa est utero crimen onusque suo*. Vt iuferius in Canace, 64:

Et positum est uteri crimen onusque mei.

59. *Ducentia fila secutus*. Quae prae-

Curva meae fugit tecta sororis ope.
En ego nunc, ne forte parum Minoia credar,
In socias leges ultima gentis eo.
Hoc quoque fatale est: placuit domus una duabus;
Me tua forma capit; capta parente soror.
Thesides Theseusque duas rapuere sorores:
Ponite de nostra bina tropaea domo.
Tempore, quo vobis inita est Cerealis Eleusin,
Gnosia me vellem detinuisset humus.
Tunc mihi praecipue, nec non tamen ante, placebas:
Acer in extremis ossibus haesit amor.
Candida vestis erat; praecincti flore capilli;

buerat Ariadne, Phaedrae soror:

Errabunda regens tenui vestigia filo.
CATVL. Carm. LXIV, 113.

60. *Fugit tecta.* In Vaticano, Ambrosiano, et Hafniensi erat, *subiit tecta*; etiam non male; et vox haec *subiit* melius securum et interritum Thesei animum arguit, qui infamia illa caede tecta *subire* auderet, Ariadnes filo confisus. Nec permutatio horum verborum, *subire* et *fugere*, insolens librariis; sic apud Virgil. X Aen. 344, in codicibus est, *protinus hasta subit*, ubi vulgo *fugit*. Apud Lucanum quoque IX, 540, pro *te segnis Cynosura subit*, in quibusdam libris est *fugit*. BVRM.

61. *Minoia credar.* Quidam *dicas*, alii *credas*. Duo etiam *Minoida*; unde posset legi, *ne forte parum Minoida credas*. Sed nihil muto: inf. VIII:

... Ne non Pelopeia *credar*. BVRM.

62. *In socias*) *In solitas*, unus Heinsii: non male.

63. *Duabus.* Septemdecim codices *duobus*; manifesto errore. Aemulatus est Seneca, Hippol. 665:

Domus sorores una corripit duas,
Te, genitor: at me natum. BVRM.

67. *Eleusin.* Nominativus graeca forma ut *Delphin*, *Attyn*. Eleusis urbs Atticae fuit, sic dicta ab ἔλευσις quod est *adventus*. Huc enim post quaesitam per totum terrarum orbem filiam advenerat Ceres. Ibi mysteria in huius Divae honore celebrabantur, quibus omnes fere Athenarum iuvenes initiari solebant.

68. *Gnosia me vellem* etc. *Gnossia humus*, Creta; dicta sic e Gnosso oppido. Solemne hoc amantibus, ut quod fuerit, non fuisse exoptent. Sic infelix Dido, Aen. IV, 657:

Felix, o nimium felix, si litora tantum
Nunquam Dardanidae tetigissent nostra carinae!

Sic et apud nostrum RAC. exclamat *Oenone*, postquam furentem Hippolyti amore Phaedram audivit:

Voyage infortuné! rivage malheureux!
Fallait-il approcher de tes bords dangereux!

71. *Praecincti flore capilli.* Huius argumenti opinor fuisse tragoediam Euripidis, quae Ἱππόλυτος στεφανηφόρος inscribebatur. Meminerunt eius non uno in loco Stobaeus et Hesychius,

Flava verecundus tinxerat ora rubor:
Quemque vocant aliae vultum rigidumque trucemque,
Pro rigido, Phaedra iudice, fortis erat.
Sint procul a nobis iuvenes, ut femina, comti:
Fine coli modico forma virilis amat.
Te tuus iste rigor, positique sine arte capilli,
Et levis egregio pulvis in ore decet.
Sive ferocis equi luctantia colla recurvas;
Exiguo flexos miror in orbe pedes.
Seu lentum valido torques hastile lacerto;

Heins. Certe nihil hic Ovidii locus ad titulum earum facere mihi videtur; nam coronam Dianae offert Hippolytus apud Euripid. vers. 73; ubi vid. Barnes. In Eleusiniis Ceres colebatur, cuius mysteriis initiandus vel operaturus hic Hippolytus, conveniente sacris habitu describi videtur. Burm.

72. *Tinxerat.* Senec. Hippol. 376: *Non ora tingens nitida purpureus rubor.* Nisi mavis *pinxerat*; hoc enim distichon expressit Senec. Hipp. 650:

... Presserant vittae comam,
Et ora flavus tenera pingebat pudor. Heins.

73. *Vocant.* Malim *vocent.* Heins.

76. *Fine coli modico forma virilis amat.* Minori apparatu ornandus vir quam mulier. Vt enim ait Euripides personatus apud Comicum, Thesmoph. 147:

Τίς δαὶ κατόπτρου καὶ ξίφους κοινωνία;

Suam ipse *Electram* παρῳδῶν, quae exoptabat,

.... εἴη πόσις
Μὴ παρθενωπὸς, ἀλλὰ τἀνδρείου τρόπου.

79. *Sive ferocis equi.* Tale quidpiam admiratur Scylla in Minoë, Metamorph. VII, 25:

Seu caput abdiderat cristata casside pennis,
In galea formosus erat, seu sumserat aere
Fulgentem clypeum, clypeum sumsisse decebat.
Torserat adductis hastilia lenta lacertis:
Laudabat virgo iunctam cum viribus artem.
Imposito calamo patulos sinuaverat arcus;
Sic Phoebum sumtis iurabat stare sagittis.

— *Luctantia colla recurvas.* Sic priscae editiones et scripti codices: placet; nam *torques* mox sequitur. Praeterea duo exemplaria *fugacis equi* exhibere iam supra monui; idque praetulerim, quod *ferocem lacertum* mox subiungat. Heins. Mihi *ferocis* placet, propter τὸ *luctantia.*

80. *Exiguo flexos miror in orbe pedes.* Miratur hic Phaedra et laudat artem qua tractaret equum Hippolytus; flecteret in orbes, et quidem *exiguos*, quod laudis summum et artis. Ea iam, sed ornate magis Virgil. G. III, 117 — 191:

... Insultare solo et gressus glomerare ...
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare
Compositis, sinuetque alterna volumina crurum.

81. *Seu lentum valido*) *Vastum* libri veteres sat multi; ut scripserit forsan Ovidius:

Sive *actum* valido torques hastile lacerto.

Ora ferox in se versa lacertus habet.
Sive tenes lato venabula cornea ferro;
Denique, nostra iuvat lumina, quidquid agas.
Tu modo duritiem silvis depone iugosis:
Non sum materia digna perire tua.
Quid iuvat incinctae studia exercere Dianae;
Et Veneri numeros eripuisse suos?
Quod caret alterna requie, durabile non est:
Haec reparat vires, fessaque membra novat.
Arcus, et arma tuae tibi sint imitanda Dianae:

Aut quod malim, *seu quassum;* sic Metam. VIII, 404: *Valida quatiens venabula dextra;* nisi quis malit *iactum.* Heinsius. Ambrosianus habet *rigido;* sed vulgata sana est. II *Fast.* 11: *Si mihi non valido torquentur pila lacerto.* Vide et Epist. III, 125: praeterea *vastum hastile* placet, quod feroci et valido lacerto convenientius. De qua voce vid. ad VIII Metam. 359. *Lentum* Crispinus interpretatur ponderosum, et ideo incurvatum: an ergo et *lentae salices*, et *lenta virgulta* et similia *ponderosa* sunt? Sed videbat parum valido lacerto convenire *lentum* hastile; quare *vastum* rectius. Burm. — *Lentum*, Edd. primar.

86. *Non sum materia digna perire tua.* Non sum digna, quae peream, te praebente ac suppeditante causam et materiam mortis. Eleganter et latine dictum; nec credidissem interpretationis indigere hunc locum, nisi invitus deprehenderem Tanaquillo Fabro, homini erudito, in Lucretium animadversionibus, p. 480, perperam visum esse castigari oportere: *non sum duritia digna perire tua;* idque obnitentibus membranis, quotquot a me sunt inspectae. Praeterea, quum praecesserit iam versu proximo *durities*, odiosa omnino eiusdem vocis sit repetitio et ingrata. Heins.

88. *Numeros.* Vices, partes. Cic. de Divin. I, 23: « Veritatis omnes numeros in se habere; » de Fin. III, 24: « continere omnes numeros virtutis; » et de Nat. Deorum, II, 34: « Perfectum expletumque omnibus suis numeris et partibus ».

90. *Fessaque membra novat.* Recte potiores scripti, pro *renovat.* Sic in Fastis I, 622:

Ingratos nulla prole *novare* viros,

quod in liberis patres renasci videantur. Sic *novare gregem* dixit Statius, Theb. X, 223; et *novare pignora*, eodem libro, 791. Denique *membra novare*, Valerius Flaccus lib. III, 423, apposite ad hunc Nas. locum:

Hic sale purpureo vivaque nitentia lympha
Membra *novat*, seque horrificis accommodat actis. Heins.

91. *Arcus, et arma tuae tibi sint imitanda Dianae*) *Sunt* scripti nonnulli. Scribo et distinguo, ut melius cohaereant:

Arcus, ut arma tuae tibi sint imitanda Dianae,
Si nunquam cesses tendere, mollis erit.

— Non sine invidia *tuae*; quae totum

Si nunquam cesses tendere, mollis erit.
Clarus erat silvis Cephalus, multaeque per herbam
Conciderant, illo percutiente, ferae.
Nec tamen Aurorae male se praebebat amandum:
Ibat ad hunc sapiens a sene Diva viro.
Saepe sub ilicibus Venerem, Cinyraque creatum,
Sustinuit positos quaelibet herba duos.
Arsit et Oenides in Maenalia Atalanta:
Illa ferae spolium, pignus amoris, habet.
Nos quoque iam primum turba numeremur in ista:
Si Venerem tollas, rustica silva tua est.
Ipsa comes veniam; nec me latebrosa movebunt
Saxa, nec obliquo dente timendus aper.

sibi *te* vindicat, nec ullum patitur Veneri, amori locum superesse.

93. *Clarus erat sylvis* etc., et 99: *Arsit et Oenides* etc. Cephali adducit exempla et Meleagri, qui, quum eam, quam Hippolytus, vitam viverent, amori tamen inservierunt.

94. *Conciderant.* Alter Moreti *inciderant;* unus Heinsii *ceciderant*: proxime ad veram lectionem, quae est in Lovaniensi codice, *deciderant:* eleganter. Ita Statius VIII Theb. 124:

Vt leo Massyli, quum lux stetit obvia ferri,
Tunc iras, tunc arma citat; si decidit hostis,
Ire super satis est, vitamque relinquere victo. B.

96. *Sapiens.* Quae providerat sibi amatorem pulchrum et iuvenem. Foede admodum dicta; quod enim *sapientiam* vocat, senem nempe maritum pro iuvene proco derelinquere, probrum istud et infamiam vocare debebat castus Hippolytus. — *A sene.* A Tithono marito suo sene. Fuit autem Tithonus Laomedontis filius, et Priami frater, qui ex Aurora filium suscepit Memnonem. Quidam, *de sene.* — *Diva.* Aurora.

98. *Sustinuit positos quaelibet herba duos*) *Quaelibet*, est obvia quaeque, licet vilissima et non delicata; etiam gramen, ut solebant aevo simplici et aureo. Propert. I, Eleg. 8, 4:

Et sine me vento *quolibet* ire paras.

Petron. 127: *In hoc gramine pariter compositi.* Vid. Epist. V, 14. BVRM.

101. *Iam primum.* Francius malebat, *quam primum.*

103. *Nec me latebrosa movebunt Saxa.* Legitur et *salebrosa;* quae lectio fortasse verior. NAVGER. Optime in uno Palatino scriptum erat: *Nec me salebrosa movebunt Saxa.* DAN. HEINSIVS. *Salebrosa* priscae editiones cum uno Mediceo; quod et in suis Naugerius invenerat. Propert. lib. III, Eleg. 14, 15:

Luna ministrat iter, demonstrant astra *salebras.*

Ita *salebrosus pastillus* auctori Moreti, et *salebrosa semita*, Apuleio Metam. lib. VIII. HEINS. *Latebrosa* est in Editione Veneta 1492.

Aequora bina suis oppugnant fluctibus Isthmon,
  Et tenuis tellus audit utrumque mare.
Hic tecum Troezena colam, Pittheia regna:
  Iam nunc est patria gratior illa mea.
Tempore abest, aberitque diu, Neptunius heros:
  Illum Pirithoi detinet ora sui.
Praeposuit Theseus, nisi si manifesta negamus,

105. *Equora bina suis oppugnant fluctibus Isthmon.* Troezena in Isthmo quodam seu Chersoneso sitam fuisse, quod Burmann. credebat, nemo, ut puto, veterum tradidit. Isthmon intellige Corinthiacum, a quo non remotissimam fuisse Troezena docet Plinius H. N. IV, 5. Lennep.

106. *Audit.* Slichtenh. ex lib. VI Metam. 419:

Quaequae urbes aliae bimari clauduntur ab Isthmo,

legebat *claudit;* sed nihil mutandum. Senec. Thyest. 113:

Vicina gracili dividens terra vada,
Longe remotos latus *exaudit* sonos.

Stat. I Theb. 335, in descriptione Isthmi:

... In mediis *audit* duo litora campis.

Silv. V, 399:

... Fractasque in rupibus undas
Audit Tartessos latis distermina terris. H.

Intelligit fauces Chersonesi, in quibus Troezene utraque parte fluctibus maris feriebatur. *Ambit utrumque* erat in duobus: *utrimque* vero et *utrumque* facile confudisse librarios ex Propertio, lib. III, Eleg. 20, 22, constat; et postea vidi Gronuvium ad Senec. Thyest. 112, hunc versum ita adducere, licet nihil moneat. Burm.

109. *Tempore abest, aberitque diu.* In tempore, et opportune abest; quae duo Plautus etiam in Asinaria coniunxit. Sic Cicero in Offic. *Ad caenum tempore venit.* Quo modo et alibi idem. Heins. — *Tempore abest, aberitque diu,* etc. Solvit quae proposito obesse potuissent. Theseus *abest;* res igitur facilis: *aberitque diu,* nunquam forte rediturus. Demto sic periculo, invidiose transit ad ea quae patrem in odium filii poterant adducere. — *Neptunius heros.* Ironice dictum crediderim; minime enim *heroica,* quae mox referet.

111. *Praeposuit Theseus,* etc. Maligne recenset Phaedra Thesei coniugis facinora. *Praeposuit* Hippolyto Pirithoum: Phaedrae fratrem Minotaurum clava prostravit; ipsamque Antiopen Hippolyti matrem *ense peregit,* et ne *nuptam* quidem, ne regna paterna quondam occuparet filius. Quinetiam *fratres addidit* (Demophoonta scilicet et Antilochum, vel, ut alii volunt, Acamanta) qui aditum omnem ad solium praecluderent. Sicque mulier artificiosa Hippolytum undique circuit, torquet et oppugnat, ut innata ingenuo adolescenti in parentem pietas, ex animo sensim elabatur. — *Nisi nos manifesta negemus. Negamus* potiores scripti. Puteaneus et Farnesianus, *nisi si manifeste negamus.* Scribe, *nisi si manifesta negamus.* Eleganter. Epistola Helenae:

At tu dissimula, nisi si desistera mavis.

Remedio Amoris:

Pirithoum Phaedrae, Pirithoumque tibi.
Nec sola haec nobis iniuria venit ab illo:
In magnis laesi rebus uterque sumus.
Ossa mei fratris clava perfracta trinodi
Sparsit humi: soror est praeda relicta feris.
Prima securigeras inter virtute puellas
Te peperit, nati digna vigore parens.
Si quaeras ubi sit, Theseus latus ense peregit:
Nec tanto mater pignore tuta fuit.
At ne nupta quidem, taedaque accepta iugali.
Cur? nisi ne caperes regna paterna nothus.
Addidit et fratres ex me tibi: quos tamen omnes
Non ego tollendi causa, sed ille fuit.

Posse pati facile est, nisi ei patientia deeit.

Ita enim censeo rescribendum.

113. *Nec sola haec ad nos iniuria venit.* Ab iis quae sunt levioris momenti, in ea excurrit quae insigniorem perfidiae coniugis in uxorem, et patris in filium notam prae se ferunt, ut veniat Hippolytus in societatem iniuriae. Quapropter sequenti versu,

In magnis laesi rebus *uterque sumus.*

— *Sola nec haec*, scripti, praeter Barberinum codicem et alterum Lovaniensem Societatis Iesu, in quibus: *Sola nec haec nobis iniuria venit.* Eleganter. Τὸ *venire* enim cum tertio casu iungit frequenter Ovidius, ut in Fastis lib. V, 648, fide optimorum codicum:

Et tandem Caco debita poena venit.

Sic et Graeci ἔρχεσθαι, pro *esse.* Propertius multus quoque est in hac locutione. Heins. Mollius fore, si legatur, *sola neque haec*, censebat Francius.

118. *Nati digna favore parens.*) *Digna vigore*, uno consensu, praeter Helmstadiensem, scripti; et vere. Silius III, 112:

... Gelidosne scandere tecum
Deficiam montes coniux tua! crede *vigori*
Femineo.

Posset et *rigore* legi cum excerptis Vossianis, ut supra: *Te tuus iste rigor.* Heins. Si vero vulgatam *favore* tueri alicui libeat, referat ad illa quae sequuntur:

Nec mater tanto pignore tuta fuit.

121. *At nec nupta.* Mollius est, *at ne nupta quidem*, ut est in Francofurtensi et plurimis aliis, nec non in vetustis editionibus aliquot. Burm.

122. *Ne caperes regna paterna nothus.* Lege cautum erat a Solone apud Athenienses, ne quis *nothus* in paternam hereditatem unquam succederet. Quod et Comicus refert, in Avibus, 1660:

Νόθῳ δὲ μὴ εἶναι ἀγχι-
στείαν, παίδων ὄντων γνη-
σίων· ἐὰν δὲ παῖδες
Μὴ ὦσι γνήσιοι, τοῖς
Ἐγγυτάτω τοῦ γένους
Μετεῖναι τῶν χρημάτων.

124. *Sed ille fuit, Non ego tollendi*

O utinam nocitura tibi, pulcherrime rerum,
In medio nisu viscera rupta forent!
I nunc, et meriti lectum reverere parentis;
Quem fugit, et factis abdicat ille suis.
Nec, quia privigno videar coitura noverca,
Terruerint animos nomina vana tuos.

causa, *sed ille*, *fui*, malebat Franc., ut Epist. VIII, 41: *Tu mihi*, *quod matri pater*, *es*; sed parum refert.

127. *I nunc*, *et meriti*. Scripti nonnulli *immeriti*, vel *emeriti*. In quibusdam vetus lectio est erasa. Excerpta Iureti et Helmstad. *sic meriti*. Puteanens, *ii meriti*, a manu prima. Lego:

I nunc, I, meriti lectum reverere parentis.

— Reperecrat Burmann. in Francofurt. excerptis, et in textum censuerat inducendum: *I nunc*, *sic meriti* etc. Nihil tamen mutandum; sed observatione dignam iudicavimus insignem mulieris impudentiam. — *Lectum reverere parentis*, *Quem fugit* etc. Quam dissimilis meretrix haec putida, nec ipso, quo rapitur, animi tumultu excusanda, ab illa Phaedra quam in scenam Euripides primum, et Seneca deinde protulerunt? Vix enim, apud priorem, 350 sqq. et diu multumque a fida nutrice sollicitata, fatalem erga Hippolytum amorem fatetur. Audet quidem, et ipsi privigno, apud Senecam, fateri; sed quanta verecundia; quanto, ut ita dicam, sui ipsius pudore, Hippolytum adit, alloquiturque! Locus, ex parte saltem, afferendus, 602 sqq. Conspecto vix quem furebat:

... Ora coeptis transitum verbis negant.
Vis magna vocem mittit, at maior tenet.
Vos testor, omnes Caelites, hoc, quod vola,
Me nolle.
Hipp. Animusne cupiens aliquid, effari nequit?
Phaed. Curae leves loquuntur: ingentes stupent.
Hipp. Committe curas auribus, mater, meis.
Phaed. Matris superbum est nomen, et nimium potens;
Nostros humilius nomen affectus decet.
Me vel sororem, Hippolyte, vel famulam voca;
Famulamque potius.

Et quae sequuntur, mirabili adeo arte in drama gallicum translata!

Hipp. Amore nempe Thesei casto furis.
Phaed. Hippolyte, sic est: Thesei vultus amo
Illos priores, quos tulit quondam puer,
Quum prima puras barba signaret genas,
Monstrique caecam Gnossii vidit domum,
Et longa curva fila collegit via.
Quis tum ille fulsit! vta.

128. *Ille*. Mallem *ipse*. Heins.

129. *Nec*, *quia privigno* etc. Miranda sane conclusio, et digna quae tale exordium consequeretur! Nec ego longius, quae sequuntur, interpretandis immorabor: hoc unum observare satis erit, Phaedram eo usque insanire, ut non animadvertat, nullum esse ex his quae affert argumentis, quod non castum, piumque adolescentem asperare, terrere, alienare debeat.

130. *Terruerint animos* etc. *Animum tuum*, Iunianus codex. — *Nomina vana*. Privigni scil. et nover-

Ista vetus pietas, aevo moritura futuro,
  Rustica Saturno regna tenente, fuit.
Iupiter esse pium statuit, quodcunque iuvaret;
  Et fas omne facit fratre marita soror.
Illa coit firma generis iunctura catena,
  Imposuit nodos cui Venus ipsa suos.
Nec labor est; celare licet. Pete munus ab illa:
  Cognato poterit nomine culpa tegi.
Viderit amplexos aliquis; laudabimur ambo.
  Dicar privigno fida noverca meo.
Non tibi per tenebras duri reseranda mariti
  Ianua: non custos decipiendus erit.
Vt tenuit domus una duos, domus una tenebit.
  Oscula aperta dabas; oscula aperta dabis.
Tutus eris mecum, laudemque merebere culpa;

eae. Sic apud Lucan. I, 313, sed alio sensu:

... Nomine vana, Catones.

131. *Ista vetus pietas, aevo moritura futuro.* Id est, argentea aetate, quae auream brevi subsequuta est, et ea quoque Iuvenalis opinio, Sat. IV, 1, 15:

Credo pudicitiam, Saturno rege, moratam
In terris.

Cuius vestigia *forsan* exstitisse credit tamen,

... Et sub Iove, sed Iove nondum
Barbato.

132. *Rustica Saturno regna tenente.* Refer *rustica* ad *regna* quae tunc Saturnus *tenebat;* non ad *pietatem*, ut sine sensu quidam.

134. *Fratre marita soror.* Sligtenhorstio videbatur legendum, *fratris amica soror.* Heins. Insolentior scilicet ipsi videbatur constructio: ut et Douzae, qui capiebat *fratre* pro *fratri;* sed ita et Horat. III, Od. 5:

Milesne Crassi *coniuge barbara*
Turpis maritus vixit. Burm.

137. *Nec labor est; celare licet.* Scribe, *Non labor, et celare licet*, ut τὸ *est* subintelligatur. Heins.

139. *Viderit amplexus aliquis*] *Amplexos* Puteaneus. Val. Flaccus lib. IV, 701; qui locus non est sollicitandus:

.... Pallentia iungunt
Oscula, vix primis *amplexi* luminis oris.

Silius XII, 741:

Inque vicem *amplexi*, permista voce triumphum
Tarpeii clamant Iovis. Heins.

Priscianus, lib. VIII, multis exemplis adstruit veteres *amplecto* et *amplexo* dixisse, et profert illud ex Petronio fragmentum: *animam nostro amplexam in corpore;* περιπλεχθεῖσαν. Burm.

142. *Non custos.* Eleganter talem amorem *incustoditum* vocat Tacitus Ann. XII, 4.

Tu licet in lecto conspiciare meo.
Tolle moras tantum, properataque foedera iunge.
Qui mihi nunc saevit, sic tibi parcat Amor!
Non ego dedignor supplex humilisque precari.
Heu! ubi nunc fastus, altaque verba? iacent.
Et pugnare diu, nec me submittere culpae
Certa fui; certi si quid haberet Amor!
Victa precor, genibusque tuis regalia tendo
Brachia. Quid deceat, non videt ullus amans.
Depuduit, profugusque pudor sua signa relinquit:
Da veniam fassae, duraque corda doma.
Quo mihi, quod genitor, qui possidet aequora, Minos?

147. *Properataque foedera.* In membrana Scriverii et mea erat, *sociataque foedera*, pro varia lectione, quod non est contemnendum; sic *sociare cubilia*, Ep. III; et similia. In Barberiniano et Basileensi codice erat, *properataque gaudia*; forte bene. Art. Am. II, 481:

Cum quo sua *gaudia* iungat,
Invenit in media. HEINS.

Non placet *sociata*, quod librarius repetisse ex vers. 17 videtur. *Properata* enim vult vel *foedera* vel *gaudia* iungi, quia metuebat Thesei reditum, qui tunc temporis absens: si quid mutandum, mallem *sperataque gaudia iunge*. In Scriveriano erat etiam, *Tolle moras, oro.* BURM.

150. *Heu! ubi nunc fastus, altaque verba? iacent.* Distinguendum sic putabat Drakenborch, probante Burm. Secund. ad Propertium II, Eleg. 2, 2. LENNEP.

151. *Et pugnare diu.* Mallem, si per libros veteres liceret:

Pugnavique diu, nec me submittere culpae
Certa fui.

Pugnavique diu violenta Cupidinis arma
Effugere infelix. Metam. IX, 542.

155. *Depuduit, profugusque pudor sua signa reliquit.* Scribe, vel invitis libris, *profugusque rubor:* quod omnino concinnius. *Relinquit*, praeterea Puteaneus et alii ex melioribus. *Depudere* etiam in Amoribus dixit, lib. III, Eleg. 11, 4:

Et quae *depuduit* ferre, tulisse pudet.

ut quidem illic optime Iureti excerpta. Suetonius, *depudere didicerat.* HEINS. *Depudescere* Apulei. dixit, lib. X Metam. Forte:

Depuduit, profugusque pudor vix signa relinquit. BURM.

Sic Medea apud Apollon. Rhod. Argonaut. III, 785:

Ἐῤῥέτω αἰδώς,
Ἐῤῥέτω ἀγλαΐη.

157. *Quo mihi*] *Quod mihi sit genitor* vulgo quidem legitur. Ego vero legendum censeo, *Quid mihi, quod genitor* etc. aut certe, *Quo mihi, quod genitor;* perinde ut Horatius dixit:

Quo mihi fortunae, si non conceditur uti!

ut sit oratio ἐλλειπτική, pro, *quid* vel *quo* mihi prodest, quod genitor mihi est Minos? MICYL.

Quod veniant proavi fulmina torta manu?
Quod sit avus, radiis frontem vallatus acutis,
  Purpureo tepidum qui movet axe diem?
Nobilitas sub amore iacet. Miserere priorum:
  Et, mihi si non vis parcere, parce meis.
Est mihi dotalis tellus, Iovis insula, Crete:
  Serviat Hippolyto regia tota meo.
Flecte feros animos. Potuit corrumpere taurum

158. *Quod veniant proavi* etc. Vulgo Minos filius Iovis creditur Ζηνὸς Μίνωα τέκεν. Il. Ν, 450. Ergo Iupiter avus Phaedrae erit; sed quum duo Minoes fuerint, et secundus Lycastae filius, prioris nepos, poterit Iupiter longius a Phaedra quidem removeri, nec tamen *proavus* dici, sed *abavus*: quamvis Poetae hos gradus non ita diligenter servant, imo nec ipsi saepe Historici; testis Vell. Paterc. I, 2; confundi vero duos Minoas docuit egregie Broukhusius ad Propert. III, Eleg. 17, 27. Sed *proavus* proprie quoque Phaedrae dici potest Iupiter per matrem: Pasiphaes enim pater Sol, et huius Iupiter; et sequens distichon indicat, Nasonem hoc potius stemma elegisse, quia in altero Minoes confundi solebant. Ceterum in Francofurtensi codice erat a manu prima, *Proava fulmina missa manu*; elegantissime; et ita *Proava tropaea*, Propertio lib. IV, 11, 29, asserere volebat Barthius, non probante Broukhusio. Burm.

159. *Vallatus.* Eleganter, quasi corona cinctus, ita ut radii acuti illi telorum speciem praebeant. Et ita Lucianus de Saltatione, p. 505, edit. Bourdel. dicit Aethiopes radiorum instar tela capiti circumdare: et hoc illis vicem pharetrae praestare Claud. Idyll. IV, 23, in Nilum:

Et gens compositis crinem *vallata* sagittis.

ut recte Heinsius restituit pro *velata*; quod verbum hic quatuor codicibus insederat. Burm.

160. *Qui movet.* Mentelianus pro diversa lectione, *vehit*; ut in Amor. I, 13, 2:

Flava pruinosum quae *vehit* axe diem.

Fast. III, 518:

Purpureum rapido qui *vehit* axe diem. B.

— *Qui movet axe diem.* Pro *movet*, legendum arbitrabatur Wakefield *rotat*, quod Statio, quam Nasone, dignius censebat Lennep.

163. *Est mihi dotalis tellus* etc. Tenendum, quod ad hunc locum inter alia recte observat Burmann., poëtam, parum de historia sollicitum, omnia Phaedrae lenocinia tribuisse, quibus Hippolytum corrumpere posset; et ideo splendidae etiam *dotis* mentionem fecisse. Quin immo fieri poterat, ut, mortuis fratribus, in Minois regnum Phaedra aliquando succederet, illudque, quasi in dotem, viro adferret. Lennep.

165. *Flecte feros*] *Ferox* Sarravian. sed male. Catalect. Pith. p. 46. *Flecte truces animos*, ut Heins. ad Ovid. II Met. 482, correxit, sed nihilominus distichon hoc nescio quo modo non satisfacit, nec Ovidianae venae esse videtur, ut fortasse aeque ac praecedens sit intrusum. Aptius

Mater: eris tauro saevior ipse truci?
Per Venerem, parcas, oro, quae plurima mecum est:
Sic nunquam, quae te spernere possit, ames.
Sic tibi secretis agilis Dea saltibus adsit,
Silvaque perdendas praebeat alta feras.
Sic faveant Satyri, montanaque numina Panes;
Et cadat adversa cuspide fossus aper.
Sic tibi dent Nymphae, quamvis odisse puellas
Diceris, arentem quae levet unda sitim.
Addimus his precibus lacrimas quoque: verba precantis
Perlegis; et lacrimas finge videre meas.

enim oratio procederet, si illa connecterentur:

Et mihi si non vis parcare, parca mais.
Par Venerem parcas, oro etc. BVRM.

— *Potuit corrumpere taurum Mater.*. Quam pie, quam decenter portentosum hoc matris facinus in memoriam revocat! quam venuste inprimis et eleganter Hippolytus cum tauro comparatur!

175. *Addimus his lacrimas precibus quoque.* Ad preces redit et lacrimas; sed frustra. Quid enim preces, quid lacrimae apud Hippolytum, qui sane epistolam hanc, si vere scripta fuisset, ad finem usque (data viri indole) non perlegisset? — *Addimus his precibus lacrimas: quoque* etc. Acute in libro suo Gruterus distinxerat:

Addimus his pracibus lacrimas quoque:
verba precantis
Perlegis, et lacrimas finga videre meas.

176. *Perlegis, et lacrimas finge videre meas*] *Perlege et*, tres libri. Lincolniensis, *Perlege, sed;* bene, nisi fallor. Certe illud *Perlegis* subnatum videtur ex primo verbo sequentis epistolae. At vero opinor unam literam elisam esse, et scribendum *Perlegito.* Volui aliquando *dum legis*, vel *ut legis:* optimo sensu, nisi quod longius absit a vulgata scriptura. HEINS. Ego vero legerem:

.... Varba precantis
Perlegis, at lacrimas finga videre meas.

Addimus nos quidem precibus nostris lacrimas, sed quas tibi non possimus praesenti fundere: tu tantum *legis* verba, aut, ut spero, et initio Epistolae rogavi, *perleges;* sed quaeso, finge lacrimas te simul videre, quas ego *addo* quidem verbis dum scribo, sed ad te perferendas, ut verba, dare non possum. BVRM.

HIPPOLYTI AD PHAEDRAM

RESPONSIO

SIDRONIO HOSSCHIO AVCTORE *

* P. Burmanni gravissima auctoritate inducti (vid. not. init. praeced. Epist.) legimus et nos quoque *egregiam* hanc Hippolyti ad Phaedram responsionem; diuque satis haesimus dubii, utrum Ovidianae Epistolae Hosschianam appenderemus; an indignam omnino iudicaremus, quae Nasoni comes adderetur. Hoc ut faceremus, impellebat, nec ita parum, viri fama, quem nulli aetatis suae (quae tamen ingeniorum ferax, et poëseos latinae cultrix studiosissima) poëtae secundum Burmannus praedicabat. Deterrebat vero ipsius Epistolae mediocritas, quae stylo Senecae magis, quam Ovidii, conscripta videbatur; et per verborum ambages, vel nimiam sententiarum frequentiam, ultra modum promissa; non ea tandem, quae primum inter auctoris Poëmatia locum obtineat. Quum sint tamen nonnulla, quae tollere velis et possis, non eam lectori invidebimus, integramque illius iudicio permittimus.

Natus erat Sidron. Hosschius, gallice *Hossch*, in regione Iprensi, A. D. 1596; Tungris obiit, 4 septemb. 1653, carminum laude clarus; virtutum fama clarior. Illius opera Antuerpiae primum collecta, 1656, denuo edidit *Barbou*, Parisiis, 1723.

HIPPOLYTI AD PHAEDRAM

RESPONSIO

Mirabar, quid crebra sibi suspiria vellent,
Fixaque luminibus lumina saepe meis;
Et blandae nimium voces, quaeque ora silentis
Mutato toties signa colore dabant.
Nec poteram verae similem mihi fingere causam,
Cur gemitus nullo laesa dolore dares.
Iam scio, tendebas casses mihi: detegit illos
Impia sacrilega litera scripta manu.
Non tibi laedendi studium, dignumque noverca
Ingenium, quamvis magnus ademit amor.
Privignis aliae miscent aconita novercae:
Tu me, quam possis laedere, peius amas.
Perlegis? an primis te frangit epistola verbis,
Tollere cum voto spem quoque visa tuo?
Perlege; sed timeo, ne scribam mollius aequo,
Et desint animo ne mea verba suo.
Nec rescripsissem: sed, ut es sine mente, veremur,
Ne tibi tu dicas: Vicimus! ille tacet.
Vt tibi sim facilis, nec, quae petis, ipse recusem,
Turpiter, et nullo victa pudore, rogas.
Quod simul ut legi, de Divis questus, et ipso,
Si tuus est proavus, quem pudet esse, Iove.
Iupiter, hoc probrum, dixi, stirpisque, tuumque
Dissimulas, et adhuc crederis esse Deus!

Plecte, pater, crimen: quid in alta Ceraunia saevis?
  Aut quid in immeritum fulmina perdis Athon?
Haec spectas, et adhuc spectaris, Phoebe? Neque illa
  Visa Thyestea res tibi digna via est?
Non trepidos avertis equos? Non conscia saltem,
  Ne videant neptem, lumina nube tegis?
Sic ubi te iustae Superum devovimus irae,
  Visa minor merito nostra querela tuo est.
Scilicet idcirco populos vitamus, et urbes,
  Illecebrasque aulae, femineosque choros;
Idcirco silvas colimus; castaeque Dianae,
  Laude pudicitiae, proxima cura sumus,
Vt spolium nostri referas infame pudoris?
  Hoc meruit virtus, hoc meus ille rigor?
Talia conanti meritae tibi dicere lingua
  Haesit, et in primo destitit ore sonus.
Non calamum excussit digitis scribentibus horror?
  Non opere in medio diriguere manus?
Non subiit saltem mandantem talia ceris
  Te pudor? At ceras erubuisse reor.
Quid queror extinctum tibi non venisse pudorem?
  Pessima facundam te quoque causa facit:
Exemploque Iovis tam detestabile crimen
  Contendis fieri posse, nec esse nefas.
Hoc proprium sceleri est: larvam sibi semper honesti
  Quaerit, et hoc velo coepta pudenda tegit.
Invitam sed, ais, qui Divis imperat ipsis,
  Et Divum Deus est, scribere iussit Amor.
Ficta canis; nocuisse tibi sua tela, suisque
  Vri te flammis ipse Cupido negat.
Stipite te Stygio, sanieque tumentibus hydris
  Perculit, et stimulat de tribus una soror.
Nec regnat lascivus amor; quid inania fingis
  Regna? nec in superos ius habet ille Deos.

Casta Diis mens est, casti sine crimine mores,
  Et coelo digni, dissimilesque tuis.
Sed finxit Superos peccandi exempla libido,
  Vt nil turpe sibi duceret esse nefas.
Pirithoum Theseus, inquis, nobisque tibique
  Praetulit: hoc quae te credere causa iubet?
Nemo igitur fidum colat, aut invisat amicum:
  Si facit, externum praetulit ille suis.
Quod carpis furiosa, tuoque in coniuge damnas,
  Laudares, sana si modo mente fores.
Nomen inextinctum longo laudabilis aevo
  Est habitura patris Pirithoique fides.
Quid sit amor, sentis? furor est; post omnia mentem
  Eripit: exemplo res manifesta tuo est.
Quid quereris fratrem clava cecidisse trinodi?
  Opprobrium vestrae sustulit illa domus.
Quod nisi fecisset, caesus pater esset ab illo:
  Quis non, quod Theseus fecit, in hoste facit?
Curae cuique sua est medio in discrimine vita:
  Natura, ut perimas, ne perimare, docet.
Quamquam haec culpa tuae est, si qua est modo culpa,
  Illa viam docuit, consiliumque dedit: (sororis:
Iudicium tibi pervertit mentemque libido:
  Quae bona sunt damnas, impia facta probas.
In vitiis recti speciem reperire laboras,
  Ipsaque te virtus iudice crimen habet.
Crimen amicitia est; crimen tibi, nolle perire:
  Res pia, quem ratio damnat et horret, amor.
At repetit poenas maternae iniuria caedis:
  Saucia Theseo concidit ense parens.
Esto: me genitor, quo matrem, laeserit ense:
  In te quod fecit, praeter amare, scelus?
Quam bene Theseo caderes quoque victima ferro!
  Et, si digna Dii dent tibi fata, cades.

Occidit infelix sine causa et crimine mater:
  Non satis in poenas mors foret una tuas.
Quam mihi tu suades, vindicta est tetrior illo
  Crimine, quo genitrix a patre caesa fuit.
Scilicet incesti castam placavimus umbram,
  Pessima tu pellex, peior adulter ego?
Si quid adhuc manes, matremque a funere posset
  Laedere, quid gravius, quod pateretur, erat?
Tene ut amem, quae, quum revocas delicta parentis,
  Me laceras? Nam sunt dedecus illa meum.
Ad genus, et natos maiorum infamia transit.
  Huic pater est, illi causa ruboris avus.
Tantalus est Pelopis, Menelai dedecus Atreus;
  Natarum Danaus, Pasiphaëque tuum.
Multa patri licet obiicias, tamen omnibus illis,
  Quod tibi nunc votum est, turpius esse puta.
Nec refero caesae solatia nulla parentis:
  Femina iam non est ulla verenda mihi.
Nunc omnes odisse licet: nunc odimus omnes;
  Te quoque, quam soleo matris habere loco.
Atria vestibulum sunt aulae vasta paternae:
  Pendet in his veterum barbara praeda ducum.
Hic spectare licet pictas ex ordine pugnas,
  Caesaque Thesea plurima monstra manu;
Immanemque suem; populumque e nubibus ortum;
  Et bovis, et fratris cornua fracta tui;
Cercyonemque, Sciningue, et cum Scirone Procrusten,
  Et pulsata nigri tertia regna Dei.
Haec mihi spectanti, quamvis in imagine tantum
  Visa, tamen causae saepe fuere metus:
Te tamen haec inter pictam si monstra viderem,
  Tu mihi, tu terror maximus una fores:
Et merito: quid namque tuis furiosius ausis?
  Nullum odium est isto maius amore scelus.

Quo magis admiror, quid sit tibi scribere famam,
Nunc quoque quum violas, labe carere tuam.
Quam, si labe vacat, cur non stultissima servas?
Cur, quod habes, summum prodigis ipsa decus?
Pulchrius haec magnos ornat, quam purpura, reges.
Hanc sceptrum, hanc titulos, hanc diadema puta.
Hac sine, dedecorant honor et sua nomina magnos:
Hac sine, maiestas regibus ipsa probro est.
Nec tamen, ut iactas, fama est tibi criminis expers.
Perdidit hanc, quisquis non retinere cupit.
Quod tibi prae nostris sordet tua regia silvis;
Iudice me, silvae te quoque, Phaedra, decent;
Sed quales, meritoque, tuam tenuere sororem,
Quum sine se Thesei vidit abire rates.
In quibus humani nusquam vestigia cultus,
Sed videas solis cognita lustra feris.
Illic venandi studio teneare licebit;
Illic horteris per iuga summa canes.
Vt pedibus nostras tangas impura nefandis?
Si ferat hoc, silvis non bene Virgo praeest.
Nec tibi mens damis, nec mens est retia cervis
Tendere, nec cursu praemia nostra sequi;
Praeda tuis ego, quam captares, retibus essem:
Praeda ego, per silvas quam sequerere, forem.
Ante, precor, novus Actaeon in montibus errem,
Et lacer a canibus devorer ipse meis.
Quod Venerem tollam, quod agam sine coniuge vitam,
Est mea iudicio rustica silva tuo.
Rustica sit sane, vitiis aulaeque tuisque
Dum caret, et casta est, quodque sequamur, habet.
At studiis est clara meis; infamis, et ipsis
Detestanda feris, te veniente, foret.
Cur, ne deficiam, metuis mihi? nempe labores
Alterna requie, vitaque nostra carent.

Falleris: alta quies sibi mens est conscia recti:
Hac fruor; haec semper pectora nostra fovet.
Haec mihi per montes, praeruptaque saxa vaganti,
Qua recreor, comes est, aegraque corda levat.
Quam iuvat hic aulae strepitu fumoque carentem,
Et procul invidia vivere, teque procul!
Ad requiem satis est patulae sub tegmine fagi,
Et temere in viridi procubuisse solo.
Illic e silvis veniens, aut vallibus, aura,
Frondeaque ardores sat levat umbra meos.
Interea gemit in patriis avis Attica silvis,
Et violare toros admonet esse nefas.
Quid requiem ingeminas? Requies in crimine nulla est:
Ex illo, si qua est, nata Megaera fuit.
Hoc unum taedis animos ardentibus urit,
Hoc unum Stygias condit in ossa faces.
Ipsa tuas furias, et caecos consule motus:
Non secus ac thyrso concita Baccha, furis.
Mentis inops raperis; nec adhuc, nisi mente, scelesta es:
Si re peccasses, quo raperere modo?
At mihi, sic dives promissis litera spondet,
Coniugii dos est Creta futura tui.
Nil agis: ut violem tam sanctae foedera legis,
Non mihi tu tanti, totaque Creta tua est.
Regna mihi spondes? ut te, sic odimus illa.
Quae mihi sunt odio, finge placere tamen.
Qui potiar, nisi per fratrum patrisque cruorem?
Hoc quoque tu suades? hoc tuus ausit amor?
Ah! te, Demophoon, miseror, teque, inclyte Theseu;
Te, quia Phaedra uxor; te, quia Phaedra parens.
Forsitan hostiles iras, aut bella timetis:
At Phaedrae vobis est metuendus amor.
Este tamen de me securi: tendere solis
Insidias labor est noster, eritque feris.

Vnicaque ambitio est, ne figat missa lacertis
Alterius plures, quam mea cuspis, apros.
Quid mihi cum regnis, si rex qui sustinet, angi,
Et semper trepida sceptra tenere manu?
Omnes si Superi dicant mihi: Regna capesse:
Hostibus haec, dicam, Dii date, quaeso, meis.
Hei mihi, curarum quot millia, quotque timorum,
Quot luctus circum regia tecta volant!
Nec regno careo: regnum mihi libera mens est,
Et proba, quam captam nulla cupido tenet.
Imperat haec odiis, et amoribus; imperat irae,
Et domat imperio spemque metumque suo.
Exulat hinc procerum livor, scelerumque repertrix
Ambitio, et quidquid sceptra timenda facit.
Et regnum mihi sunt silvae: dominamur in illis,
Deque feris, tanquam gente, tributa peto.
O valeant populi, regum tormenta suorum:
Ingenium sensi mitius esse feris.
Has inter Pietas habitat, Rectumque Pudorque,
Coelestesque ipsi: non habet aula Deos.
Historias quid stulta mones peccare docentes?
Te petis, et telis conficis ipsa tuis.
Ex his, quos memoras, cuius placet exitus? aut quod
Flagitium lente poena secuta fuit?
Arserit Oenides in Maenalia Atalanta;
Prima sepulcralis fax fuit illa rogi;
Infelix iuvenis pariter cum torre flagrabat:
Tam miseri mater funeris auctor erat.
Mater erat: quid si, quod tu mihi, Phaedra, fuisset?
Ah! ego sic potius sim tibi flamma, precor.
Vulcani temerasse torum quam nollet Adonis,
Tunc quum fulminei dente cadebat apri!
Auroram Cephalus; Cephalum vindicta secuta est,
Dum procul uxorem credidit esse feram.

Credidit, et misso rupit praecordia telo:
  Exitio unius vulnus utrique fuit.
At tu, si pudor est, exemplis talibus uti
  Parce: fugam sceleris, non scelus illa docent.
Poena comes culpae est: specta modo singula: nunquam
  Impuros claudo deserit illa pede.
Nemo nocens impune fuit: si caetera desint,
  Mens sibi delicti conscia poena sua est.
Sic mihi pro stimulis addis, stultissima, frenos:
  Et me, ne faciam quod petis, ipsa mones.
Esse putas aliquid, si fratrem Iuno virumque
  Det tibi, quod me sis praepositura Iovi.
At mihi si vel te, vel Erinnya nubere cogat
  Iupiter, huic dicam: Me, Dea tristis, habe.
Fata quid accusas? Si vis ea vincere, vinces.
  Praetendis vitio nomina vana tuo.
Cur metuis, vesana, parum Minoia credi?
  Cur-ve times, ut sis dedecus ipsa tuis?
Pone metum tamen; ut possis Minoia credi,
  Quod petis a nobis, hoc voluisse sat est.
Peccavit, quicumque cupit peccare: voluntas
  Sola, nec admisso crimine, crimen habet.
Iam iam Cecropias haec ibit fama per urbes,
  Et qua spargit avus lumina, rumor eris.
Ipsa tui fies index manifesta doloris:
  Conceptum haud poteris dissimulare nefas.
Cur ita vaticiner, quaeris? quia victa furore es.
  Talis amor furor est, indiciumque sui.
Si tamen hoc urget fatum Minoidas, at nos,
  Sanguis Amazonidum, turba pudica sumus.
Si legem legi vis cedere; cedat honestae
  Turpis; Amazoniae Gnossia vestra meae.
Sed bene conveniunt contraria, iudice Phaedra:
  Nam nitor, et nostro pulvis in ore decet;

Et rigor, et cultus, et vincti flore capilli,
  Neglectaeque decent et sine lege comae.
Horrida nunc placet, hirsutisque accommoda silvis;
  Quae primum placuit, candida vestis erat.
Et cur non mores potius mirare pudicos?
  Hac tibi non formae laude probandus eram.
Quum faciem tantum laudas, cultusque comasque,
  Ponentis laqueos uteris arte lupae.
Sic blandum tenui dum fundit arundine carmen,
  Decipit incautas carminis auctor aves.
Credula sic tenero dum Siren pectora cantu
  Mulcet, in exitium caecaque saxa trahit.
Scimus, quae lateant illo sub gurgite Syrtes!
  Nostra per has numquam cymba feretur aquas.
Nec precibus, nec me lacrymis, nec laude movebis;
  Hic pergam silvis durior esse meis.
Hoc scopulos vincam, montanaque saxa rigore:
  Quem melius celebres, me decet iste rigor.
Vt pelago rupes, tibi sic rigor ille resistet.
  Sentiar hoc uno vir tibi, Phaedra, modo.
Interea caput hoc, incensa dolore repulsae,
  Mille per insidias, docta noverca, pete.
Ex quibus ut partem vitemus, non tamen omnes,
  Quamlibet admissis effugiemus equis.
Sive tamen ferro me perdes, sive veneno,
  Multo, quam nunc es, lenior hostis eris.
Non ego, ne peccem, discerpi in frusta recuso.
  Saepe, quod est durum ferre, tulisse iuvat.
Et iuvat, et pulchrum est vitae praeferre pudorem:
  Sic occumbentes mors vetat ipsa mori.
Eventura cano: sic nobis somnia dictant.
  Non mea sunt nulla somnia digna fide.
Nunc deturbari videor mihi rupibus altis;
  In mare nunc mergi, vorticibusque premi.

Nunc mihi nocturnis fodiuntur viscera telis,
Perque cor, et venas ensis inanis abit.
Excutiunt pavidos simulacra minacia somnos,
Et vigili quaero vulnera vana manu.
Nunc loris velut implicitus, raptorque trahorque;
Quaque trahor, longas sanguine signo vias.
Astitit ipse nigris Morpheus mihi nuper in alis,
Et querulo tales edidit ore sonos:
Infelix iuvenis, tua, si potes, effuge fata.
Non tibi nox vanos obiicit atra metus.
Mox inhibens cursum fugientis: Siste quadrigas,
Inquit, in ancipiti ne lacerere fuga.
Sic ait, et somnus me deseruere Deusque:
At non deseruit pectora nostra pavor.
Inde vigil mecum repetens mea somnia, dixi:
Nox aperit nobis, quod feret una dies.
Namque per hos semper volitas manifesta tumultus:
Igne micant oculi: dissipat aura comas.
Et modo ceu taedas fugienti tendis in ora;
Et modo ceu stimulas in mea fata patrem.
Haec me non modice, fateor, spectacula terrent:
Parte aliqua voto sunt tamen apta tuo.
Ad nos dant aditum, et patimur: sic denique, Phaedra,
Non aliter nobis aspicienda veni.
Qua me cumque petes rabie, quocumque furore,
Nil audere tuo peius amore potes.

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLA QVINTA

OENONE PARIDI

EPISTOLAE QVINTAE

ARGVMENTVM

Quum Hecuba, Cissei filia et Priami uxor, gravida esset, ardentem se parere facem, qua Troia omnis incenderetur, somniavit. Territus itaque Priamus ad oraculum confugit; et responso accepto filium Hecubam esse parituram, qui patriae exitium afferret, partum, statim ut ederetur, interfici iussit. Mota vero materna pietate Hecuba, puerum, qui Paris postea dictus, pastoribus regiis clam alendum credidit. Qui, quum iam adolevisset, Oenonen adamavit, eamque, si nonnullis fides, uxorem duxit. Orta vero contentione Iunonem inter, Pallada et Venerem, de pulchritudine, arbiter a Iove Paris delectus est, qui tantam litem componeret. Regnum Iuno, Pallas sapientiam obtulit; Venus autem, mulierum pulcherrimam; quae res totum ipsi iudicem conciliavit. Agnitus deinde Paris a patre Priamo, Spartam navigavit, raptamque Helenen, Menelai uxorem, Troiam abduxit. Quo audito, Oenone conqueritur, hac Epistola, de perfidia coniugis; Helenenque Graecis reddat, suadet. Vid. Dictys Cret. — Quint. Calab. X, 260 sqq.

EPISTOLA V

OENONE PARIDI *

Perlegis? an coniux prohibet nova? perlege: non est
  Ista Mycenaea litera facta manu.
Pegasis Oenone, Phrygiis celeberrima silvis,
  Laesa queror de te, si sinis esse, meo.
Quis Deus opposuit nostris sua numina votis?
  Ne tua permaneam, quod mihi crimen obest?
Leniter, ex merito quidquid patiare, ferendum est:

* Excerpta Puteani et nonnulli ex nostris sequeos distichou Oenones Epistolae praefigunt, quod ab aliis rectius abest:

Nympha suo Paridi, quamvis meus esse recuses,
Mittit ab Idaeis verba legenda iugis.
HEINS.

1. *An coniux prohibet nova?* Helenen attingit, quam Lacaedemone raptam Paris Troiam nuper secum advexerat, non sine ingenti Oenones invidia. — *Non est Mycenaea facta manu.* Non est hostilis haec litera; non a Menelao scripta. — *Facta.* Aeque dicas, et recte semper, *scribere*, aut *facere* literam: vel apud eos, qui soluta oratione scripserunt, invenias: « Inde ad Antiochum *facit* literas. » Iustin. XXVII, 2. Obvium apud poëtas.

3. *Pegasis Oenone.* Ἀπὸ τῆς πηγῆς. Cebrenis quippe, vel Xanthi fluvii Oenone filia fuit; unde dicta *Pegasis*, id est, nympha Nais; sic et Musae, *Pegasides* vocari solent, ab Hippocreneo fonte.

4. *Queror de te... meo*] *Meus*, quia tibi me iugali vinculo consociasti: eo maior iniuria (*laesa queror*), quo sanctius ius violatum.

7. *Ex merito*] *Emerito* Barberini codex; sed nihil motem. Sup. Epist. II, 62:

Quaecumque *ex merito* spes venit, aequa venit.

ubi pariter turbant libri; et Ep. XI, 96:

Et iubet *ex merito* scire, quid iste velit.

Vell. II, 118: « Ita se res habet ut, quod accidit, etiam *ex merito* acci-

Quae venit indignae poena, dolenda venit.
Nondum tantus eras, quum te contenta marito,
Edita de magno flumine Nympha, fui.
Qui nunc Priamides, absit reverentia vero,
Servus eras: servo nubere Nympha tuli.
Saepe greges inter requievimus arbore tecti;
Mixtaque cum foliis praebuit herba torum.
Saepe super stramen foenoque iacentibus alto,
Defensa est humili cana pruina casa.
Quis tibi monstrabat saltus venatibus aptos;
Et tegeret catulos qua fera rupe suos?
Retia saepe comes maculis distincta tetendi;
Saepe citos egi per iuga summa canes.

disse videatur ». Ita lego, et paulopost, *ex merito aestimare*. BURM.

8. *Quae venit indignae*. Immeritae: opponitur *ex merito*. — *Dolenda*; cum *dolore* subeunda.

11. *Absit reverentia vero*. Alii *adsit*, atque ita quinque ex nostris; quomodo apud Horatium, *liceat concedere veris*. Helmaestad. *assit*. III Art. Am. 617: *adsit modo certa voluntas*. HEINS. — *Adsit reverentia vero*. Grata minus Paridi revocatura Oenone, poscit ut verum sibi dicere liceat. — *Absit*; pellatur *reverentia*, ut *verum* solum audias.

12. *Servo nubere Nympha tuli*] *Nympha*, per emphasim; quasi dicat, quamvis tu *servus*, et ego *Nympha*, et *edita de magno flumine*, non sum dedignata tibi *nubere*. — *Tuli*; solemnis haec loquendi forma apud Nostrum, Met. XIII, 460:

Scilicet aut ulli servire Polyxena *ferrem*.

ibid. XI, 447:

Nec *tulit* Halcyonem in partes adhibere pericli.

13. *Saepe greges* etc. Iucunda admodum amanti, vel miserrimae, praeteritarum, quae effluxerunt, voluptatum recordatio; et legentis animum potenter afficit sortis utriusque oppositio pathetica.

16. *Defensa est* etc. Libri veteres multi, *deprensa*; alii, *depressa*: unde *defensa* scribendum censuit Parrhasius; et vere quidem. Tot undique, ad confirmandam lectionem, concurrunt exempla!

17. *Quis tibi* etc. Locorum scilicet imperito, *saltus monstrabat?* Verba sunt beneficia exprobrantis.

20. *Per iuga summa*] *Iuga longa*, Puteanens et Ioreti excerpta, cum aliis multis. Quomodo Propert. III, Eleg. 12, 14:

Sectatur patrios per iuga *longa* canes.

et Virgil. XI, 544:

... Iuga *longa* petebat
Solorum nemorum.

— *Per iuga longa*. Sic dicta montium *iuga*, quia continuatione *iunguntur*. Haec grammatici: poëtae vero, continuos montes graphice *iuga longa* descripserunt; et Noster inprimis, Ep.

Incisae servant a te mea nomina fagi;
Et legor Oenone, falce notata tua:
Et quantum trunci, tantum mea nomina crescunt.
Crescite, et in titulos surgite recta meos.
Populus est, memini, fluviali consita ripa,
Est in qua nostri litera scripta memor.
Popule, vive precor, quae consita margine ripae,
Hoc in rugoso cortice carmen habes:
Quum Paris Oenone poterit spirare relicta,
Ad fontem Xanthi versa recurret aqua.
Xanthe, retro propera; versaeque recurrite lymphae:
Sustinet Oenonen deseruisse Paris.
Illa dies fatum miserae mihi dixit: ab illa

XVI, Parid. ad Helenam, v. 108, *longa dat Ida trabes*; ubi vid. quae notavimus.

24. *Crescite* etc. Pathetice sermonem ad ipsas arbores vertit. Sic Gallus apud Virgil. Ecl. 10, 54: *crescent illae; crescetis, amores.* — *In titulos surgite meos.* Id est, dies quaeque titulos corroboret, quibus vel infidum Paridem Oenone possit coniugem sibi repetere.

27. *Quae consita margine ripae* etc. Mallem *quae margine consita rivi*; et multi codices sequens distichon praeponunt huic. Burm.

28. *Rugoso.* Rugis aspero; vetustatem arboris indicat. Codices multi, *nomen habet*, pro *carmen*: perperam; nam *carmen* certe, quod subsequitur distichon.

29. *Quum Paris* etc. Ipsa sunt quae Paris in cortice populi carmina inscripserat, perpetuum amoris perpetui indicium.

30. *Ad fontem Xanthi.* Xanthus haud dubie ex monte decurrebat, unde ἀνάντεν, ut retro posset flecti. Claud. I, in Eutr. 353:

Prona petant retro fluvii iuga.

ita enim cum melioribus MSS. legendum. Heins.

31. *Xanthe, retro propera* etc. Iterum se ad loca ipsa convertit, quae totidem testes peieratae nunc fidei Paris advocaverat: sed quam vivide, quam vehementer!

Xanthe, retro propera, versaeque recurrite lymphae!

Vbi inepte, et nullo poëseos sensu, qui *Nymphae*, pro *lymphae* scripserunt.

33. *Illa dies fatum miserae mihi duxit*] *Dixit*, Puteaneus, Argentinensis, et quatuor alii; bene, apto ad hanc rem verbo. Horat. III, Od. 3:

Sed bellicosis fata Quiritibus
Hac lege *dico*.

Virg. Ecl. 1, 16:

Saepe malum hoc nobis, si mens non laeva fuisset,
De coelo tactas memini praedicere quercus.
Saepe sinistra cava *dicebat* ab ilice cornix.
Heins.

Ita enim codices complures; non *praedixit*. Vid. Heyn. loco citato, Ecl. 1.

Pessima mutati coepit amoris hiems;
Qua Venus et Iuno, sumtisque decentior armis,
Venit in arbitrium nuda Minerva tuum.
Attoniti micuere sinus, gelidusque cucurrit,
Vt mihi narrasti, dura per ossa tremor.
Consului; neque enim modice terrebar, anusque,
Longaevosque senes: constitit esse nefas.
Caesa abies, sectaeque trabes, et, classe parata,
Caerula ceratas accipit unda rates.
Flesti discedens: hoc saltem parce negare.
Praeterito magis est iste pudendus amor.
Et flesti, et nostros vidisti flentis ocellos:

34. *Coepit amoris hiems.* Egregie translatum a navigantibus: suas enim tempestates, suam et tranquillitatem novit amor. Frigide nimium, si referas ad illam anni tempestatem quae autumnum excipit: quod tamen nonnulli.

35-36. *Qua Venus, et Iuno, sumtisque decentior armis* etc. Attingit etiam Paridis iudicium, cuius ante meminerunt Lycophron, Euripides, Virgilius; deinde Coluthus et Lucianus. — *Venit in arbitrium.* In iudicium de pomo, quod Veneri Paris concesserat, quae mulierum pulcherrimam ipsi promiserat.

37. *Attoniti micuere sinus.* Subitam animi perturbationem indicat, quae proditur exterius frequenter iterata nervorum trepidatione, et tremulo totius habitus motu.

38. *Tremor*] *Timor*, Lovaniensis et Iunianus; male.

40. *Constitit esse nefas.* Ex eorum scil. responsis, quos consului, *constitit*, nullus superfuit dubitandi locus, quin *nefas*, nescio quid mali inde mihi immineret.

41. *Parata.* Gronovii et tres alii *peracta*, quod verum puto, quia vulgo minus frequens. Sueton. Calig. 21: *Quorum operum a successore eius Claudio alterum peractum.* Oth. 6: *Peragere domum auream.* Has voces saepe confuderunt librarii. Vid. VI Fast. 587 et 629. BVRM.

44. *Praeterito magis est iste pudendus amor.* Amor *iste*, qui te ad rapiendam Helenam impulit, magis est *pudendus*, tibi turpior, *praeterito*, quam ille qui me tibi coniunxerat. Sunt qui legant *pigendus*; nec ita male, sed alio prorsus sensu. Malim, quem, Burmanno duce et aliis, praeponendum censui. Sic Horatius I Od. 27, 15: *Erubescendos ignes.*

45. *Nostros vidisti flentis* etc. Nangerius *madidos* malit, quod est in nonnullis scriptis; sed frustra. Am. lib. I, Eleg. 8, 108:

Vt mea defunctae molliter ossa cubent.

Vbi tamen MS. *ut mihi*; et lib. III, Eleg. 2, 39:

An magis hic animi meus est, non aëris aestus!

Trist. IV, El. 3, 19:

Vultibus illa tuis, tanquam praesentis inhaeret.

Miscuimus lacrymas moestus uterque suas.
Non sic appositis vincitur vitibus ulmus,
Vt tua sunt collo brachia nexa meo.
Ah! quoties, quum te vento quererere teneri,
Riserunt comites! ille secundus erat.

Vt legunt veteres libri, et lib. V, 8, 5:

Nec male te reddunt mitem placidumque iacenti
Nostra.

Vt ibi legit Slichtenhorstius. Epistola Cauuces, 77:

Sic mea vibrari pallentis membra videres.

Ita nempe reponendum censeo. Epistola Acontii, 48:

Inque meo cupidi rapta ferere sinu.

Quomodo et illum versum ex vestigiis optimi codicis emendandum opinor. Trist. II, 89:

At, memini, vitamque meam moresque probabas,
Illo, quem dederas, praetereuntis equo.

Quod male mutant libri veteres. Seneca Hippolyto 119:

... Quie meas miserae Deus,
Aut quis iuvare Daedalus flammas queat!

Ausonius Epist. XXIV, 20:

... Nec culpa duorum
Ista, sed unius tantum tua.

Virgilius Ciri 273:

Quod te per Divûm crebros obtestor amores,
Perque tuum memoris haustum mihi pectus alumnae.

Qui locus nullo modo sollicitandus. Horatius lib. I, Sat. 4, 22:

... Quum mea nemo
Scripta legat, vulgo recitare timentis.

HEINS.

— Nimius multum Heinsius in congerendis tot exemplis, quae nihil, aut fere nihil ad rem faciunt; nec ullo modo difficultatem infringunt, quae tota hic in locutione versatur insolita, *nostros ..... flentis*; pluralis scil. cum singulari numero, in una eademque persona commissione. Quae tamen vera lectio est, quum in Edd. constanter occurrat quae ius habent et auctoritatem MSS. Miror hic tacuisse interpretes, et Lennep. praesertim, qui certe non emunctae minus, quam caeteri, naris. Ego pro viribus conabor explicare. Ambo flevimus: *et flesti*, et *vidisti* flentem me: ergo utriusque flentis *ocellos*, id est *nostros*, vidisti. Quod quidem e sequentibus patet manifestum:

Miscuimus lacrimas moestus *uterque* suas.

48. *Brachia nexa meo*] *Nexa* veteres libri omnes, Basileensi excepto; quod probum est. Statius Sylv. V, Carm. 4, 15:

At nunc, heu, aliquis longa sub nocte, puellae
Brachia *nexa* tenens, ultro te, Somne, repellit.

Theb. IV, 26:

... Certant *innectere* collo
Brachia.

Silius Italicus III, 412, ex optimis membranis:

... Fluit omnis ab antris
Nereidum chorus, et suetu certamine nandi
Candida per spicuum *connectunt* brachia ponto.

Licet alii legant *convertunt*. HEINS.

50. *Ille* (ventus) *secundus erat.* Amore suo in Oenonen distractus Paris, varias immorandi causas nectebat,

Oscula dimissae quoties repetita dedisti!
Quam vix sustinuit dicere lingua, Vale!
Aura levis rigido pendentia lintea malo
Suscitat, et remis eruta canet aqua.
Prosequor infelix oculis abeuntia vela,
Qua licet, et lacrymis humet arena meis.
Vtque celer venias, virides Nereidas oro;
Scilicet ut venias in mea damna celer!
Votis ergo meis alii rediture redisti!
Hei mihi, pro dira pellice blanda fui!
Adspicit immensum moles nativa profundum;
Mons fuit: aequoreis illa resistit aquis.

quas inter, *ventos adversos*, ridebant comites. Ventus quippe et navigaturis *secundus*, et ipsi Oenonae, quae Paridem in dies tentabat distinere. Argute nimis: sed pro ingenio poëtae, qui istius modi nugis plus aequo delectatur: in hoc certe minime laudandus.

53. *Rigido.* Iunianus *Phrygio*, et ita coniceeram. Sic III Fast. 529, pro *rigidis columnis*, rescribendum *Phrygiis* monui. HEINS. *Gelido*, Bersmanni editio.

54. *Canet aqua.* Albescit spumosa.

56. *Et lacrymis.* Quidam codices *in lacrimis*; forte recte, nam amat Noster similes locutiones. Ep. I, 14:

Nomine *in* Hectoreo pallida semper eram.

Et mox infra, 138:

... *In* immensis qua tumet Ida iugis.
BVRM.

58. *Venias in mea damna.* Vt qui Helenam secum reduceret: quo *damnosius* nihil quum posset Oenone pertimescere, nihilominus reditum abeuntis, et illum *celerem*, optabat ex animo.

59. *Ergo.* Corripit hic ultimam Ovidius, quod Heins. ad I Trist. 1, 87, umquam fieri ab Ovidio negat.

60. *Hei mihi, pro dira pellice blanda fui!* Puteaneus et alii nonnulli ex melioribus, *Et mihi.* Gronovianus, *Et tibi.* Puto Ovidium scripsisse:

Et Dis pro dira pellice blanda fui.

Vt Noster alibi:

Et pro delictis hostia blanda fuit. HEINS.
— *Blanda fui.* Blandus, pro supplex, saepius a poetis usurpatur. Sic *blandum thus* apud Propert. IV, Eleg. 6, 5. *Pro dira pellice:* Helena scilicet, quae tot ipsi Paridi et Troianis mala secum esset allatura. *Pellex* autem dicitur respectu tantum mulieris, non viri.

61. *Adspicit immensum* etc. Poëtice locum describit, unde revertentem e Graecia Paridem *prima* prospexit. — *Resistit aquis.* Vndarum impetus immota sustinet.

62. *Illa resistit.* Scribendum, opinor, *icta.* Ita proprie aquis *ici* et *feriri* dicuntur litora, et scopuli, et naves. Vid. XI Metam. 556, et ad Valer. Flac. IV, 48. Pro *nativa* vero, erat in Vossiano codice *ignata*, quod est *innata*; ut Epist. VII, 37:

Hinc ego vela tuae cognovi prima carinae,
  Et mihi per fluctus impetus ire fuit.
Dum moror, in summa fulsit mihi purpura prora.
  Pertimui: cultus non erat ille tuus.
Fit propior, terrasque cita ratis attigit aura:
  Femineas vidi, corde tremente, genas.
Non satis id fuerat: quid enim furiosa morabar?
  Haerebat gremio turpis amica tuo.
Tunc vero rupique sinus, et pectora planxi,
  Et secui madidas ungue rigente genas:
Implevique sacram querulis ululatibus Idam.
  Illinc has lacrymas in mea saxa tuli.
Sic Helenę doleat, desertaque coniuge ploret;

... Innataque rupibus altis
Robora. BVRM.

63. *Cognovi prima carinae*] *Cognovi*, libri omnes scripti: sed *prospexi*, quod Ciof. et Heins. magis arridebat, confirmat Lucan. VIII, 46.

64. *Impetus ire fuit.* Quo citius in amplexus tuos irruerem.

66. *Cultus non erat ille tuus.* Purpurea vestis, quam non solebat gestare Paris, et quae feminam proderet.

69. *Non satis id fuerat.* Feminam scilicet adspexisse; sed et ipsam haerentem turpiter in gremio Paridis; quod non dubium proditae et desertae amicae prioris signum. — *Turpis amica*, refertur ad v. 44: *pudendus amor.* — *Morabar.* Sensus est, non satis fuerat hoc vidisse; quid enim esset quod me moraretur? Furor certe egit, ut propius cognoscerem; non sufficiebat mihi ad dolorem movendum, feminas praeter spem procul in navi vidisse; quare nihil erat quod me in furorem actam retineret, quin propius inspicerem omnem tuum comitatum; in quo vidi mox gremio tuo turpem amicam haerere. [Simili formula Ep. XII, 117:

Nec tamen extimui; quid enim post illa timerem!

Et Ep. XVI, 221:

... Quid enim tamen omnia narrem!
BVRM.

71. *Tunc vero.* Micylli et Venetae editiones, *tunc flevi*, quod et in Mediceo, et uno Heinsii codice exstat.

72. *Secui ungue rigente genas*] *Comas*, Iunii et Scriverii codices: sed merito *genas* Burmannus restituit: quia, inquit, verius possunt dici lacrymis madere, quam comae.

73. *Querulis ululatibus Idam*] Idem meliores, quomodo saepe alibi Noster.

74. *In mea saxa.* In saxa, quae mei in te amoris conscia fuerant, et notas passim adhuc servabant.

75. *Sic Helene doleat.* Quam experitur infelicitatem, in Helenam imprecatur. — *Ferat.* Vicissim patiatur, quae patienda mihi intulit. — *Desertaque.* Posset legi non ineleganter, *deiectaque*: ut Ep. XVII, 230; sed et vulgata recte se habet.

Quaeque prior nobis intulit, ipsa ferat.
Nunc tibi conveniunt, quae te per aperta sequantur
Aequora, legitimos destituantque toros.
At quum pauper eras, armentaque pastor agebas,
Nulla, nisi Oenone, pauperis uxor erat.
Non ego miror opes, nec me tua regia tangit,
Nec de tot Priami dicar ut una nurus.
Non tamen ut Priamus Nymphae socer esse recuset;
Aut Hecubae fuerim dissimulanda nurus.
Dignaque sum, et cupio fieri matrona potentis:

77. *Nunc tibi conveniunt*, *quae* etc. Invidiae, et quidem amarissimae, plena sunt haec verba. — *Quae.* Istius modi mulieres, quae *per aperta aequora*, quemcumque fors tulerit casum, obvium quemlibet sequuntur; et illos *destituunt*, qui sibi cesserunt *legitimi*. — *Nunc tecum veniunt. Nunc tibi conveniunt*, Puteani et Iureti, et Mentelianus codex, et Francof. aliique nonnulli ex praecipuis: recte; qui loquendi modus Nostro familiaris. Amor. III, Eleg. 8, 15:

Lecte manus, cui nunc serum mala *convenit* aurum.

Epistola Sapphus, 183:

Grata lyram posuit tibi, Phoebe, poëtria Sappho.
Convenit illa mihi, *convenit* illa tibi.

Caeterum *sequantur* etiam et *destituant* libri potiores agnoscunt, non *sequuntur* et *destituunt*, cum vulgatis. Heins.

78. *Toros.* Primus Ambrosianus, alter Mentellii et Moreti, *viros*: sed alii omnes *toros*; quod verum puto. Burm.

80. *Nulla, nisi Oenone* etc. Quasi dicat: Priami filium aliae sequuntur, ambitione magis, quam amore ductae: at ego Paridem, quum pastor et pauper, sequi non sum dedignata.

81. *Nec me tua regia tangit.* Iisdem iam verbis Phyllis ad Demophoontem, 89: *Nec te mea regia tanget.* Vitiosum forsan; sed vix effugiendum in tam frequenti rerum earumdem recursione.

83. *Non tamen ut Priamus.* Perperam quidam rescribunt, *aut Priamus.* Propert. II, Eleg. 15, 21:

Non tamen ut vastos ausim tentare leones.

Virgilius Aen. XII, 813:

Iuturnam, fateor, misero succurrere fratri
Suasi, et pro vita maiora audere probavi;
Non ut tela *tamen*, non ut contenderet arcu.

Sic et Ovid. III Art. Amat. 209.

85. *Dignaque sum et cupio.* Τὸ *et* abest a libris plerisque. Codex Patavinus praeterea, *potenti.* Tanaquillus Faber, notis ad Lucretii lib. III, p. 480, corrigebat:

Dignaque sum regis fieri matrona potentis.

Quae coniectura longissime abit a vestigio editae ac scriptae lectionis. Sequenti versu, *quas possint*, non *possunt*, meliores. Sic Briseis, 70:

Est mihi, quae lanas molliat, apta manus.
Heins.

Sunt mihi, quas possint sceptra decere, manus.
Nec me, faginea quod tecum fronde iacebam,
Despice: purpureo sum magis apta toro.
Denique, tutus amor meus est tibi: nulla parantur
Bella, nec ultrices advehit unda rates.
Tyndaris infestis fugitiva reposcitur armis:
Hac venit in thalamos dote superba tuos.
Quae si sit Danais reddenda, vel Hectora fratrem,
Vel cum Deiphobo Polydamanta roga.
Quid gravis Antenor, Priamus quid censeat ipse,
Consule; quis aetas longa magistra fuit.

86. *Sunt mihi, quas* etc. Puellari nimium studio haec de *manibus*, quas sceptra decerent, praedicat Oenone; et lascivientis est poetae potius, quam feminae vere amantis. Nec inculpatus abiit noster ipse RACINE, gallicarum scilicet arbiter elegantiarum, qui quemdam induxerit, de Berenice Tito dicentem:

On *sait qu'elle est charmante*, *et* de si belles mains
Semblent vous demander *l'empire des humains*.

87. *Iacebam*] *Cubabam*, Lovaniensis. HEINS. *Saepe iacebam*, alios legere notabat Dousa.

89. *Tutus amor meus est tibi.* Sic, et recte quidem, distinxit Puteanus et alii quidam. Male Heinsius scribendum putabat:

Denique tutus amor meus est. Mihi nulla parantur etc.

Nec solitam hic tanti viri, et optime de Nasone nostro tot in locis meriti, sollertiam agnosco.

91. *Infestis reposcitur armis.* Nereus ad Parid. apud Hor. I, Od. 15:

... Mala ducis avi domum,
Quam *multa repetet* Graecia *milite*.

— *infestis armis*; plusquam *inimicis*; quae mala secum *inferent*.

92. *Hac dote.* Bellum tibi pro dote affert. Sic, at multo vehementius furiis accensa Iuno, de Lavinia Aeneae desponsata Aen. VII, 318:

Sanguine Troiano et Rutulo dotabere, virgo;
Et Bellona manet te pronuba:

93. *Vel Hectora fratrem, vel* etc. Confer celeberrimum Homeri locum, Iliad. H, 348, ubi

Antenor censet belli praecidere causam; HORAT.

reddendo scilicet Helenam, et quas secum opes advexerat. Cui quidem consilio fortiter repugnat Paris, et,

... Vt salvus regnet, vivatque beatus,
Cogi posse negat. HOR. I, Ep. 2, 10.

95. *Quid gravis Antenor, Priamus quid suadeat ipse*] *Censeat*, Lovaniensis. Sic in Epistola Helenae 211 vetus codex:

Quid Priamus de me, Priami quid *censeat* uxor!

Recepimus hanc emendationem quam poscit verbum *consule*. *Consulebant* enim, qui sententias rogabant: *censebant*, qui dicebant. H.

Turpe rudimentum, patriae praeponere raptam.
  Causa pudenda tua est; iusta vir arma movet.
Nec tibi, si sapias, fidam promitte Lacaenam,
  Quae sit in amplexus tam cito versa tuos.
Vt minor Atrides temerati foedera lecti
  Clamat, et externo laesus amore dolet;
Tu quoque clamabis. Nulla reparabilis arte
  Laesa pudicitia est: deperit illa semel.
Ardet amore tui: sic et Menelaon amavit;
  Nunc iacet in viduo credulus ille toro.
Felix Andromache, certo bene nupta marito!
  Vxor ad exemplum fratris habenda fui.
Tu levior foliis, tunc quum sine pondere succi,

98. *Causa pudenda tua est.* Non ita tamen *pudenda*, quum ex ipso Homer. loco, Il. H 362, constet, Helenam quidem Paridem retinuisse; sed opes illius, domesticis cumulatas opibus, se Argos ultro remissurum promisisse:

... Γυναῖκα μὲν οὐκ ἀποδώσω.
Κτήματα δ' ὅσσ' ἀγόμην ἐξ Ἄργεος ἡμέτερον δῶ,
Πάντ' ἐθέλω δόμεναι, καὶ ἔτ' οἴκοθεν ἄλλ' ἐπιθεῖναι.

99. *Nec tibi, si sapias* etc.] *Si cupias*, quidam; sed *si sapias*, libri praestantiores; quae lectio plus et melius ad sensum facit. — *Fidam promitte Lacaenam. Quae* etc. A praeteritis in suspicionem inducit futuri, et invidiae stimulis tentat exagitare Paridem.

101. *Vt minor Atrides.* Menelaus, qui natu minor Agamemnone fratre: quot vero annis, incertum; nec tanti refert inquirere. — *Temerati foedera lecti Clamat* etc. Ius coniugii vindicaturus, ab hospite adultero tam turpiter violatum! — *Clamat:* praedicat, per totam Graeciam celebrat, quo gravius irarum pondus in raptorem Troianum suscitet.

103. *Tu quoque clamabis.* Perperam sequentia distinguuntur in vulgatis libris, ac si clamantis Menelai verba sint; quod poëta minime voluit: forte tamen *damnabis*, et versu superiore *damnat* legendum. Heins. Nihil muto: *clamare* enim est hic Deos inclamare ob *temerati foedera lecti*. Vid. ipsum Heinsium ad Petron. 58. B.

105. *Ardet Amore tui* etc. Exemplo perfidiam Helenae portendit; ut quae Menelaum, quamvis amatum, deceperit, te quoque decipiet, licet *amore tui* nunc *ardere* videatur.

106. *Nunc iacet in viduo credulus ille toro.* Nunc in toro quem deseruit Helena, iacet viduus, coniuge orbatus, mentitae cuius pudicitiae credulam nimium fidem praebuerat.

107. *Certo marito*] *Certo.* Vni scilicet, fido et constanti.

109. *Tu levior foliis* etc. Ad exemplandum potius, quam ad augendum crimen amantis; et mente leviorem, quam ex animo perfidum, Paridem sibi conatur effingere.

Mobilibus ventis arida facta, cadunt;
Et minus est in te, quam summa pondus arista,
Quae levis assiduis solibus usta riget.
Hoc tua, nam recolo, quondam germana canebat,
Sic mihi diffusis vaticinata comis:
Quid facis, Oenone? quid arenae semina mandas?
Non profecturis litora bubus aras.
Graia iuvenca venit, quae te, patriamque domumque
Perdet: io prohibe; Graia iuvenca venit.
Dum licet, obscoenam ponto, Dii, mergite puppim.

111. *Et minus est in te, quam summa pondus arista*] *Quam in summa*, antiquae editiones, et Gryphii et Bersmanni. Sic ap. Phaedr. IV, 4: *Plus esse in uno saepe, quam in turba boni*; ubi Schefferus eiicere *in* volebat. *Levius est in te*, etiam Lovaniensis codex. BURM.

113. *Hoc tua, nam recolo*] *Refero*, libri nonnulli, eodem sensu: sic Remedio Amoris 299:

Saepe *refer* tecum sceleratae facta puellae:

— *Canebat*, propria vox, de vaticinantibus; et inde ad poëtas translata, qui *vates* ideo dicuntur, quia nonnihil habent commune cum ipsis vatibus.

114. *Diffusis comis.* Per humeros sparsis, more vaticinantium; quibus nunquam *comptae mansere comae*, Virg. Aeneid. VI, 48.

115. *Quid facis, Oenone* etc. Verba sunt Cassandrae excidium Troiae vaticinantis. — *Quid arenae semina mandas?* Metaphorice ductum ab agricolis, qui *semina* amittunt, si forte in arena sparserint. Proprio sensu; amas frustra Paridem.

116. *Non profecturis litora bobus aras*] *Bubus*, recte quidam libri, atque ita ubique ex auctoritate optimorum codicum castigandum. Auson. Ep. V, *Abactis bubus*. Vid. Met. XIV, initio; et I Fast. 244, ex MSS. Proverbii vero speciem obtinuit haec locutio. Noster in Tristibus lib. V, 4:

Non sinet ille tuos litus arare boves.

Iuvenal. Satyr. VII, 48:

In pulvere sulcos
Ducimus, et sterili litus versamus aratro.
HEINS.

117. *Graia iuvenca venit.* Per contumeliam dicit. Nec aliam ob causam Io et Praetides in vaccas immutatae, nisi quia mulieres impudicae. Πόρτις Helena, apud Lycophr.

118. *Perdet*] *Perdat*, septem codices bonae notae, et Bersmanni edit. — *Io!* Dictio hoc loco commiserationis et doloris plena; alibi laetitiae.

119. *Obscoenam ponto demergite puppim*] *Obscoenam*, infaustam, mali ominis. *Obscoenique canes*, Virgil. G. I, 470. Duplicem verbi etymologiam ponit Varro de Ling. Lat. VI; vel a *scena*, ut *obscenum* dicatur quidquid *in scena* palam proferri non potest: vel a *scaeva*, quod est *sinistra*, ut proprie *obscoenum* dicas, quod mali auspicii est, bonaeque *scaevae* adversans. Quo quidem sensu usurpatum passim apud auctores reperias.

Heu! quantum Phrygii sanguinis illa vehit!
Dixerat. In cursu famulae rapuere furentem:
At mihi flaventes diriguere comae.
Ah! nimium vates miserae mihi vera fuisti!
Possidet en saltus illa iuvenca meos.
Sit facie quamvis insignis, adultera certe est.
Deseruit socios, hospite capta, Deos.
Illam de patria Theseus, nisi nomine fallor,
Nescio quis Theseus, abstulit ante sua.
A iuvene et cupido credatur reddita virgo?

120. *Heu! quantum Phrygii sanguinis illa vehit!* In partes iterum vocandus Horatius, cladem et proelia quum Nereus vaticinatur, quae Phrygiis Danai, ob raptam Helenam erant illaturi:

Eheu, quantus equis, quantus adest viris
Sudor! quanta moves funera Dardanae
Genti! Carm. lib. I, Od. 15.

Sic et Sibylla Virgiliana, Aeneid. VI, 88:

... Bella, horrida bella,
Et Tybrim multo spumantem sanguine cerno.

121. *In cursu famulae rapuere furentem.* Plura dicturam medio in sermone famulae corripuerunt; vel quia, *lassato iacuit defecta furore* (Lucan.) *Furentem*, divinantem; nam solemne *furere*, de divinatione. — *Rapuere.* Priamus enim imperaverat, ut quoties Cassandra solveret os in oracula, toties eam famulae coërcerent marmorei thalami claustris, ut insanam. Meminit Lycophron et eius interpres.

123. *Nimium vera.* Val. Flacc. V, 6:

At memor Aesonides nimium iam vera locuti Phineos.

Ita *verus Calchas*, Stat. II Achill. 7. Ipsa Cassandra apud Aeschyl. Agamemn. 1249:

Καὶ σὺ μ' ἐν τάχει παρὼν,
Ἀγὰν γ' ἀληθόμαντιν, οἰκτείρας, ἐρεῖς.

124. *Possidet en saltus* etc. Vsurpatam a Cassandra metaph. sequitur. Per *saltus meos*, intelligenda eorum possessio, quae prius Oenones, nunc sunt Helenae.

125. *Sit facie quamvis insignis* etc. Invidiosa concessio, unde multo, quae sequuntur, acerbiora in Helenam consurgent. — *Praesignis*, codex Ambrosianus: recte. Noster Met. XII, 216:

Cinctaque adest virgo matrum, nurumque caterva
Praesignis facie. HEINS.

126. *Deseruit patrios, hospite capta, Deos.* Codices exarati omnes, *Socios Deos:* vere; nam *patria* mox sequitur. Deos enim coniugales intelligit. HEINS.

127. *Theseus* (*nisi nomine fallor*). Puellaris quidem, sed ingenuose mendax simplicitas, quae fingit ignorare se, quae scire tanti Oenonen referebat, quum doctorem omnium peritissimum habeat amorem. Fatebitur et ipsa, non ita multo post:

Vnde hoc compererim tam bene, quaeris? amo.

129. *A iuvene et cupido* etc. Iuvenis

Vnde hoc compererim tam bene, quaeris? amo.
Vim licet appelles, et culpam nomine veles;
Quae toties rapta est, praebuit ipsa rapi.
At manet Oenone fallenti casta marito:
Et poteras falli legibus ipse tuis.
Me Satyri celeres, silvis ego tecta latebam,
Quaesierunt rapido, turba proterva, pede:
Cornigerumque caput pinu praecinctus acuta
Faunus, in immensis qua tumet Ida iugis.

erat Theseus, et cupidus: quis credat, igitur *virginem*, id est intactam, Helenam remisisse? Sic reddit stupri suspectam. — *Credatur reddita virgo?* Illibatam tamen domum fratres reduxisse narrant Mythograph. et ab Oenophoro, Hippothoontis filio violatam.

131. *Vim licet appelles.* Contendas licet, ad excusandam Helenam, *vim* illi a Theseo illatam fuisse. — *Et culpam nomine veles.* Virg. Aen. IV, 172:

Coniugium vocat; hoc *praetexit* nomine *culpam.*

Et Noster, de Medea, Met. VII, 69:

Coniugiumne putas, speciosaque nomina *culpae*
Imponis, Medea, tuae!

Multi codices, *celes.* Sic et Graeci quoque,

Φάντασμα περιτίνων.

132. *Quae toties rapta est,* A Theseo primum, deinde ab ipso Paride. — *Praebuit ipsa rapi.* Vix quidquam excogitari possit iniuriosius. Qua autem facilitate *se rapiendam praebuerit,* vidend. apud Coluth. *de Raptu Helenae*, 300 sqq.

133. *At manet Oenone* etc. Adducta satis superque in suspectionem et contemptum pellice; ad se redit Oenone; et contrariis contraria rependens, fidam castamque Oenonen *fallenti marito*, opponit Helenae, quae credulum coniugem non dubitavit decipere. — *Casta.* Mallem *fida.* HEINS.

134. *Poteras falli legibus ipse tuis.* Exemplo scilicet, quod ipse mihi tu praebueras; nec defuit occasio; nam *me satyri celeres* etc. Sic eleganter apud Val. Flac. lib. IV, de Amyco caestibus a Polluce interfecto, quod genus pugnae ipse praescripserat Graiis, Lycus ait,

Bellove magis laetarer, et armis
Procubuisse meis, quam lege quod accidit ultus
Ipse suo.

Vbi notandum *ultus* sumi passive; nec audiendus Carrio, qui lectionem *usus*, quam vitiosi codices habent, defendit; in plerisque etiam *accidit.* HEINS.

136. *Quaesierant*] *Quaesierunt*, liber chartaceus Lovaniensis, et placet: sic *steterunt*, *dederunt*, *tulerunt*, et similia, penultima syllaba correpta. HEINS.

138. *Qua tumet Ida.* Vbi magis densa est arboribus, vel magis alta. Caeterum plurimi scripti habent, *et immensis qua tumet Ida iugis;* quare forte legendum:

Me Satyri celeres, silvis ego tecta latebam;

Me fide conspicuus Troiae munitor amavit:
  Ille meae spolium virginitatis habet:
Id quoque luctando: rupi tamen ungue capillos,
  Oraque sunt digitis aspera facta meis.
Nec pretium stupri gemmas aurumve poposci;
  Turpiter ingenuum munera corpus emunt.
Ipse, ratus dignam, medicas mihi tradidit artes;
  Admisitque meas ad sua dona manus.
Quaecunque herba potens ad opem, radixque medenti
  Vtilis in toto nascitur orbe, mea est.
Me miseram, quod amor non est medicabilis herbis!
  Destituor prudens artis ab arte mea.

Quaesierunt, rapido turba proterva pede;
Cornigerumque caput pinu praecinctus acuta
Faunus, et immensis qua tumat Ida iugis.

Quaesierunt me Satyri et Faunus in silvis, et montis Idae ingis. Burm.

139. *Me fide conspicuus* etc. Apollinem designat, qui *fide*, id est cythara, arte musica *conspicuus*, prae caeteris insignis, et Troiae, cum Neptuno, *munitor*, ipsam vehementer amavit; et *spolium* quidem *virginitatis*, victoriae signum, retulit; sed non sine pugna; sed ruptis capillis, et ora turpiter laceratus. Sicque vel ipsam cladem commendat a persona victoris, et victae, ad obsistendum, contumaeia.

141. *Rupi tamen ungue capillos.* Non suos, ut puto, sed Phoebi capillos rupit; et sic etiam cepit Ruhnken. Epist. Crit. I, p. 72. Lennep.

143. *Nec pretium stupri* etc. Non ea erat Oenone, quam gemmis, aurove captam, vel Phoebus ipse irretiret; sed quam duceret laudis studium, et spes artes ingenuas ediscendi: *medicas mihi tradidit artes.*

145. *Medicas.* Vide Lycophron. Alexandr. V, 61, et ibi Scholiasten et Commentarios.

147. *Radixque medendi Vtilis*] *Medenti* malim: *medens* pro *medicus.* Ep. Cydippes, 14:

Adiuvet at nulla fessa *medentis* ope.

149. *Me miseram! quod amor non est medicabilis herbis.* Nec quavis alia arte sanabilis. Rura nequicquam Gallus petit, et versatur inter pastores, unum fieri optans ex illis: quam vana sint haec remedia brevi expertus, exclamat, Ecl. X, 60:

... Tamquam haec sint nostri medicina furoris!

Nequicquam infelix Dido,

Instauratque diem donis, pecudumque reclusis
Pectoribus inhians, spirantia consulit exta.
. . . . Quid vota furentem,
Quid delubra iuvant! Aen. IV, 63.

Et Phaedra nostra, postquam ea recensuit, quae tentaverat, ut, si posset, infandum ex animo amorem exterminaret, quam vere exclamat quoque:

D'un incurable amour remèdes impuissans!

150. *Destituor prudens artis ab*

Ipse repertor opis vaccas pavisse Pheraeas
  Fertur, et e nostro saucius igne fuit.
Quod neque graminibus tellus fecunda creandis,
  Nec Deus, auxilium tu mihi ferre potes;
Et potes, et merui: dignae miserere puellae;

arte mea] *Deficior*, scripti potiores; optime. Sic Trist. II, 407: *Tempore deficior*; ubi male *deficiam*. Caesar libro III Belli Civilis 64: *Quum gravi vulnere adfectus et viribus deficeretur.* — *Defici stercore* Columella II, cap. 15, 16. *Si deficiatur omnibus rebus agricola* libro VII, 9. Statius Saturnalibus:

Iam iam *deficior*; tuoque Baccho
In serum trahor ebrius soporem.

Quomodo probe vetusta editio Parmensis. Apud Virgil. Aeneid. XI, 43:

... Cur indecores in limine primo
Deficiuntur?

Ita vetustus codex: caeteri omnes, *deficimus*. Heins.

151. *Ipse repertor opis vaccas pavisse Pheraeas Fertur.* Sensus est: Neque tamen mirum videri debet, me non posse mederi morbo, id est amori meo: quum nec ipse Apollo, inventor ac deus medicinae, idem hoc potuerit: ut qui amore impulsus, Admeti armenta paverit. Sumptum autem exemplum hoc est ex hymno Callimachi in Apollin. 47, ubi ille:

Φοῖβον καὶ νόμιον κικλήσκομεν, ἐξ ἔτι κείνου
Ἐξότ' ἐπ' Ἀμφρυσσῷ ζευγίτιδας ἔτρεφεν ἵππους,
Ἠϊθέου ὑπ' ἔρωτι κεκαυμένος Ἀδμήτοιο.

Nisi quod Callimachus ἵππους vocat, quas hic Ovidius *vaccas* dicit. Sed in hoc non multum momenti. Mic. — Bene *Repertor opis*: ipse enim apud Nostrum, et fugientem alloquens Penei filiam:

Inventum medicina meum est; *opiferque* per orbem
Dicor, etc. Metam. I, 521.

152. *Et e nostro saucius igne fuit.* Pauci codices, et, post Gryphium, recentiores quaedam editiones, *dicitur, et nostro*; sed antiquiores et Aldinae cum Lovaniensi codice, *fertur et a nostro*; quod praetulimus: *a* hic ponitur pro *post.* Sensus est: Phoebus, postquam me amavit, etiam Alcestida (de *Alcestide* quam Phoebus amarit, legere me non memini: veriora dabit Broukhus. ad Tibull. II, 3, 2) deinde amavit. Quid miri ergo, si *repertor* medicinae, et qui mihi medicas artes tradidit, ipse adhuc, postquam me amaverat, non potuerit ab amore se continere, si nec ego, accepta medendi arte, nondum resanuerim? Passim autem praepositio haec ita a Nostro ponitur. — *E nostro igne*, mihi simpliciter est ab eodem *igne*, quo etiam nos flagramus. Lennep. Recte.

153. 154. *Quod neque graminibus* etc. *Nec Deus auxilium tu mihi ferre potes.* Egregie, et amantum more, qui nunc minis, nunc precibus agunt, iam furiosi, mox deiecti, nusquam sui similes. Sic Dido Virgiliana, postquam dirissima quaeque in Aeneam imprecata est:

Ire iterum in lacrymas, iterum tentare precando
Cogitur, et supplex animos submittere amori.

Non ego cum Danais arma cruenta fero.
Sed tua sum, tecumque fui puerilibus annis:
Et tua, quod superest temporis, esse precor.

156. *Non ego cum Danais arma cruenta fero.* Non ego causa tibi belli et quidem luctuosissimi, quod raptam Helenam insequetur. Dido quoque, Aeneid. IV, 425:

Non ego cum Danais Troianam exscindere gentem
Aulide iuravi.

158. *Et tua, quod superest temporis, esse precor.* Et fuit etenim. Vulneratus quippe graviter a Philoctete Paris quum ad Oenonen confugisset, artis opem imploraturus, quam illa denegavit, inter redeundum in Ida monte expiravit. Vbi quum e more a pastoribus cremaretur, quae longe sequuta fuerat Oenone, in eumdem se rogum immisit praecipitem. Sic Quint. Calab. X, 247 et sqq. Paulo aliter Dictys Cret.; sed in eo consentit, quod Oenonen Paridi superstitem non vixisse aeque narrat.

PARIDIS AD OENONEN

RESPONSIO

AVCTORE AVLO SABINO

Quae satis apta tibi tam iuste, Nympha, querenti
  Rescribam, fateor quaerere verba manum:
Quaerit, nec subeunt; sentit sua crimina tantum:
  Solvere, quae sentit, non sinit alter amor.
Si levat hic iras, ipso me iudice, damnor.
  Quid refert? causa tu meliore cares;
Damnatumque tibi me sub sua iura Cupido
  Retrahit: alterius sic quoque praeda sumus.
Prima meis tu pacta toris: fassusque iuventam
  Te primum accepta est coniuge noster amor.
Nondum tantus eram: quo me genitore superbum

1-2. *Tam iuste, Nympha* Rectius foret, *Nymphae tam iusta querenti*. Vid. I Am. 3, 1. — *Rescribam*. Malim *rescribat*. Heins.

5. *Si levat hic iras*] *Si levat hoc*, doctissimus Gronovius, nec dubium quin recte. Idem. — Dubium nullum, quin agatur hic de *altero amore*, Helen. scil., qui *non sinit* etc. et Oenones *iras* non *levat* immerito.

6. *Quid refert? causa tu meliore cares.* Sensus requirit, ut *cales* pro *cares* substituatur; id est, irasceris, indignaris: nisi praetuleris *cades*, vel *cadis*. — *Cades* iam Bersmannus conieceret. Non satis congruere videtur eum sequentibus, *damnatumque tibi*; is enim, cui *damnatur alter*, certe *causa cadere* dici non potest. Len.

7. *Damnatumque tibi me sub sua iura Cupido*] *Non sub sua iura* primae editiones. Legendum videlicet, *non sub tua iura*. Heins. Nihil move: nam est aptissima inter haec oppositio, *damnatum* Oenonae, *retrahi* a Cupidine sub *sua* iura. Mallem tamen:

Damnatumque tibi me sub nova iura Cupido
  Retrahit.

Novus et *suus* ubique fere confuderunt librarii. Vid. II Am. 5, 37; III Fast. 34, et alibi. *Damnatum tibi*, eleganter: ita Cicero II Verr. 8: *Hunc hominem Veneri absolvit, sibi condemnat*. Senec. IV de Benef. 4: *Sic debitori suo creditor saepe damnatur, ubi plus ex alia causa abstulit, quam ex credito petit*. Burm.

Arguis, hoc dominus tunc retinendus eram:
Non ego Deiphobum sperabam, aut Hectora fratrem,
Quum pastos agerem, te comitante, greges;
Reginaeque Hecuben, non matris, nomine noram:
Et fueras illi digna manere nurus.
Sed non est rationis amor: te consule, Nympha:
Laesa es: sed laesam scribis amare tamen.
Quumque petant Satyri connubia, quum tua Panes;
Reiectae memor es tu tamen usque facis.
Adde, quod hic fatis amor est adiutus, et illum
Praescia venturi viderat ante soror.
Nondum Tyndaridos nomen mihi sederat aure,
Nec cecinit Graios illa vocare toros.
Omnia vera vides: superant mea vulnera tantum;
Vtque tuam supplex poscere cogar opem.

12. *Hoc dominus tunc retinendus eram*] *Hoc domino*, Gronovius. Pulavi quondam, *huic domino tunc renuendus eram:* habeo et alias coniecturas in promtu, sed in quibus mihi non satisfaciam: τὸ *eram* in fine versus repeti non placet; pro quo *erum* fortassis, aut *era* scriptum fuerit, omissa, ut solet, aspiratione. Sensus erit non incongruus, si legas:

... Quo me genitore superbum
Arguis, hoc domino, te retinendus hara.

vel quid simile. HEINS.

15. *Reginaeque Hecuben, non matris, nomine noram.* Sic ex ingeniosissima Heinsii coniectura legendum: olim enim,

Reginamque Hecuben, nisi matris nomine etc.

Quod ita absurdum, ita omni sensu inops videtur, ut incastigatum a Burmanno iuste miretur Lennep.

16. *Digna manere.* Mallem *venire.*

18. *Laesa es, et laesam.* Vt versui consulatur, si hunc ita admiseris, scribe:

Laederis, et laesam scribis amare tamen.

Ita Vossius in Arte Grammatica coniectabat. Possis etiam:

Laesa licet, laesam scribis amare tamen.

21. *Hic fatis*] *His fatis* editiones Bersm. Plant.

24. *Nec cecinit* etc. Putidam, nec immerito, vulgatam censet et probat Cl. Lennep. « Illud enim, inquit, ex antecedentibus dubium non est, quin facta fuerit in hoc versu mentio Paridis cum Helena coniugii, iam praedicti a Cassandra, ante cognitum Paridi ipsum nomen Helenae. Itaque probabilis certe, et amplectenda Heinsii emendatio:

Et cecinit Graios illa vocare toros.

Supplendum autem *me* ex antecedenti *mihi*; nisi malis *me cecinit.*

25. *Vera vides*] *Fides*, Bersm. edit.

26. *Vtque tuam supplex poscere co-*

Te penes arbitrium nostrae vitaeque necisque:
  Victuri iam nunc pectora sume tibi.
Flevisti, memini, tamen hac in voce canentis:
  Et, mala, dixisti, sint precor ista procul!
Nec si fata ferant, tulerint sic cetera quamvis,
  Vt possim Oenone perdere laesa Parin!
Tot superare metus, qui me, nec credere cogit,
  Ignoscas, idem te quoque fallit Amor.
Imperat ille Deis: quum vult, in cornua tauri,
  Quum vult, in pennas destruit ille Iovem.
Non foret in terris tanto miranda decore
  Tyndaris, heu flammis nata puella meis!
Si sua non cycno mutasset Iupiter ora.
  Fluxerat in Danaës aureus ante sinus:
Piniferamque Iden falsus lustraverat ales:
  Inter Agenoreas constiteratque boves.
Victorem Alciden dominae quis pensa tenere
  Crederet? at lanas nere coëgit Amor.
Dicitur et Coa sedisse in veste puellae:

gor opem] *Cogar* lege. Reliqua, inquit, quae soror praedixeral, iam apparuerunt vera: unum superest, de vulneribus meis, ut cogar tuam opem exposcere. HEINS. — Forte:

Iamque tuam supplex poscere cogor opem.

28. *Victuri iam nunc pectora sume tibi*. Adsere, vindica tibi illius animum et amorem, qui tuo beneficio sit victurus. — *Victuri iam nunc pectora sume tibi*. Haec quoque foede corrupta sunt, nec libet coniecturis minime certis indulgere, ne abutamur otio. Prima editio, *Victurae iam nunc pectore*. HEINS., qui et volebat, *victa viri*. Forte:

Fixa viri iam nunc pectora sume tui.

36. *In pennas destruit*] *Instruit* Bersm. Delr. ad Senec. Octav. 766, *distrahit*, vel *detrahit*, emendabat.

41. *Piniferamque Iden*) *Piniferamque*, quo epitheto de Ida etiam usus Statius lib. III Silv. 4, 12:

Pinifera multum felicior Ida.

Virgilius Aen. V, 449:

Aut Ida in magna radicibus eruta pinus.

Sic et *Pinifer Simois* Statio dictus Theb. XII; est enim Phrygia pineis silvis instructissima, unde et Idaeae Matri haec arbor sacra. HEINS.

45. *Dicitur et Coae sedisse in veste puellae*. Lege *Coa in veste*. Omphale enim Lyda, non Coa. Propertius lib. I, Eleg. 2, 1:

Quid iuvat ornato procedere, vita, capillo,
  Et tenues *Coa veste* movere sinus!

In hac insula Pamphilen Latoi filiam primum invenisse subtilioris texturae artificium scriptores tradunt. Videatur Salmas. ad Solinum, pag. 101.

Illa Cleonaeo tecta leone fuit.
Te memini Phoebum, Oenone, mea crimina dico,
Fugisse, et nostros praeposuisse toros.
Non ego praestabam Phoebo: sed tela Cupido
His in te voluit legibus ire sua.
Consolare tamen digna tua pellice damna:
Quam tibi praetulimus, nata puella Iove est.
Sed quod nata Iove est, minimum me tangit in illa:
Quod non est facies pulchrior ulla, nocet.
Atque utinam formae iudex incallidus essem
Creditus Idaeis, Pegasi Nympha, iugis!
Non mihi Iunonis, nec obesset Pallados ira,
Laudata est oculis quod Cytherea meis.
Dividit haec aliis flammas celeresque paresque:
Vt libitum est, nati temperat ipsa faces.
Non tamen evaluit vitare domestica tela:
Quos aliis arcus, et sibi dura tulit.
Deprensam coniux illam in Mavorte dolebat.
Testibus hic Divis, cum Iove questus erat.
Iam dolet et Mavors, terras ultroque reliquit:
Praetulit Anchisen his habitura suum.
Anchisen propter voluit formosa videri:

46. *Illa Cleonneo* etc. Fuit Cleone oppidum quoddam mediocre, distans ab Argo stad. 120; a Corintho 90. Hinc *Cleonaeus leo*, qui et Nemeaeus dicitur.

55. *Iudex incallidus*. Praestiterit, *male callidus*; mox etiam forte, *blandita est oculis*, pro *laudata*.

65. *Terras ultroque*] *Coelo terrasque relicto. Praetulit An. hinc h. suum* Bersmann. in margine libri.

66. *Praetulit Anchisen his abitura suum*. Prima editio, *habitura*. Gryphiana, *hinc abitura*. Lego, *huic habitura*. Heins. Forte:

Iam dolet et Mavors, terras ultorque reliquit;
Praetulit Anchisen huic habitura suum.

Doluit Mavors primo ob Adonin, quem ille, figura apri adsumta, obtruncasse fertur, et ita ultus iniuriam suam terras reliquit. Illa vero Anchisen suum praetulit, quem deinde, quum suos amores inconsultus praedicasset, *Divum pater*

Fulminis afflavit ventis, et contigit igni.
Virg.

Visaque post latam iacuit ulta deam.
Quid mirum est potuisse pari succumbere amori,
Immunis sub quo non fuit ipse Paris?
Quam laesus Menelaus amat, non laesus amavi.
Adiice, non laeso quod comes ipsa fuit.
Et magnos, video, cogi mihi rapta tumultus:
Armataeque petunt Pergama mille rates.
Non vereor belli ne non sit causa probanda:
Est illi facies digna movere duces.

68. *Visaque post latam iacuit ulta Deam.* Sic vulgata. Quem inquinatissimum locum sic constituendum opinabatur Heinsius: *Divaque postlatos marcuit ulta Deos*; vel *languit*, amore scilicet, ulta in semetipsa toros Vulcani et Martis posthabitos. Vel etiam, *bisque ita* (aut *bis Dea*) *postlatos marcuit ulta Deos.* Burmannus autem vulgatam in textu retinere, quam ullam Heinsianarum emendationum admittere, maluit; ipse locum, ut videtur, pro conclamato habens. Nimirum haud satis adtenderunt viri docti ad proxime antecedentem versum,

Anchisen propter voluit formose videri;

cuius inter extremam partem, et huius, de quo agitur, principium, nexum aliquem intercedere necesse est, qui, semel animadversus, viam nobis haud difficilem sternit ad verba vitiosa corrigenda. Facile enim patebit ista conferentibus, in utroque versu sermonem esse de nobili illo formarum iudicio, cuius mentionem hic Paris facit, ad probandum, ipsam quoque Venerem, quamvis Deam et Amoris matrem, aeque tamen ac mortales, filii sui faces experiri; quae quum Marti iam Anchisen, hominem Deo praetulisset, eumque tam perdite amaret, ut propter hunc maxime *formosa* prae caeteris Deabus *videri* voluisset, aliasque Deas in certamen secum pulchritudinis descendere aegre tulisset, eas tamen *ulta* esset, *visa* Paridis iudicio formosissima:

Anchisen propter voluit formosa *videri*;
Visaque, collatas sic fuit ulta Deas.

Ita si legas, erunt, ni fallor, omnia perspicua. LENNEP.

69. *Quid mirum est potuisse pari succurrere amori, immunis sub quo non fuit ipse Paris?* Nihil etiam hic sani apparet. Erunt tamen omnia perspicua, si reponas:

Quid mirum est potuisse Parin succumbere Amori,
Immunis sub quo non fuit ipsa parens!

Praecedentia abunde confirmant hanc lectionem. HEINS. — Optime.

73. *Cogi mihi rapta tumultus*] *Cogit*, lege; pro *rapta* etiam *Sparta* malim, ut versus sic constituatur:

Et magnos [video] cogit mihi Sparta tumultus.

Nolit Lennep. et malit in versus principio *At magnos* pro *Et magnos*; ut sit, inquit, obiectionem occupantis. Totus adsentior.

75. *Belli ne non sit causa probanda.* Propert. illa, II, Eleg. 2, 49, respexit, ut ex veteri libro sunt emendanda:

Si mihi nulla fides, armatos respice Atridas:
  Quam sibi sic repetunt, sic metuenda mihi est.
Quod si vertendae spem mentis concipis huius,
  Cur cessant herbae, carmina cur-ve tua?
Quum te nec Phoebi solertior artibus ulla est,
  Phoebeaeque Hecates somnia vera vides.
Tecum sideribus, tecum deducere Lunam
  Nubibus, et memini surripuisse diem.
Pascebam tauros: interque armenta leones
  Obstupui placidos vocibus ire tuis.
Quid retro Xanthum, retro Simoënta vocatum
  Adiiciam cursus non tenuisse suos?
Ipse pater seu rem, natae male tutus haberet,

Digne quidem facies, pro qua vel obiret Achilles,
  Vel Priamo belli causa probanda fuit.
HEINS.

78. *Sic metuenda mihi est.* Lege:

Quam sibi sic repetunt, sic retinenda mihi est,

Mihi, scilicet armato; vel lege:

... Armatos respice Atridas:
Quam sibi sic repetunt, estne tuenda mihi.

HEINS. *Sic retinenda mihi est*, Bersm. et Plaut.

81. *Quum te nec Phoebi.* Scribe, ut latinitatis ratio habeatur, *Nam te.* ID.

83. *Tecum sideribus, tecum deducere Lunam Nubibus* etc. *Coelo deducere Lunam* olim refingendum videbatur, quod et Scaligero placuisse animadverto, ut ad imitationem illorum haec dicta sint:

Carmina vel *coelo* possunt deducere Lunam VIRG.

Et Propertii, lib. II, Eleg. 21, 37:

Et iam Luna negat toties descendere *coelo.*

Certe Lunae deductio in magicis notissima, qua arte Sagae Thessalae in primis nobiles. Caeterum quod *deducere* est optimis auctoribus, de quo verbo satis obvio in veterum commentariis nos alibi plura congessimus, id *deripere Lunam coelo* et *devocare* est Horatio in Epodis. Hunc vero Sabini ad locum quod spectat, cum quo diligentius perpendo, eo certius adducor, ut pro *tecum* non *coelo*, quomodo prius, sed *tectam* opiner reponendum: sic denique versum emendem ac distinguam:

Te cum sideribus tectam deducere Lunam
  Nubibus, et memini surripuisse diem. H.

— Multo melius idem Heins. in Adversar. I, c. 12, nostro quidem iudicio, legendum proposuerat:

Te cum sideribus coelo deducere Lunam,
  Nubibus et memini surripuisse diem.
LENN.

— *Cum sideribus*, intelligas de satellitio, quo cinctam poëtae Lunam fingunt. Senec. in Octav. 389:

Orbem Phoebes, astra quem cingunt vaga.

89. *Ipse pater seu rem natae male tutus haberet.* Diu me exercuit hic locus, et quidem frustra; nec tamen defuit successus post longam meditationem, dum alia ex aliis, ut fit, se

Cantatas quoties restitit inter aquas!
Nunc locus Oenone est; nunc illam ostende: parabis
Sive tuos ignes pellere, sive meos. *

se offerunt. Scriptum fuerat primo a librariis, *Ipse pater ceu rem*. Vnde *seu rem* postea factum, quum nil mutari debuerit: promiscue enim duae istae literae *u* et *b* inter se confunduntur: *ceu ren* igitur, pro *Cebren*, quomodo Oenones pater dictus. Deinde, pro *haberet*, suspicor *habore*, vel *haboret* exaratum fuisse, addita temere aspiratione. Quare omnia iam sint perspicua, si refingas versum hoc modo:

Ipse pater Cebren, natae male tutus ab ore,
Cantatas quoties restitit inter aquas!

Parthenius in Eroticis, cap. IV: *Ἀλέξανδρος ὁ Πριάμου, βουκολῶν κατὰ τὴν Ἴδην, ἠράσθη τῆς Κεβρῆνος θυγατρὸς Οἰνώνης.* Apollodorus lib. III, 12: *Ἀλέξανδρος δὲ Οἰνώνην τὴν Κεβρῆνος τοῦ ποταμοῦ θυγατέρα γαμεῖ.* HEINS.

91. *Nunc locus Oenone est: nunc illas tende, paravit.* Sic omnes ante Heins. Edd. qui locum hunc mendosissimum ita constituendum restituit:

Nunc locus Oenone est: nunc illam ostende: parabis
Sive tuos ignes pellere, sive meos.

Nunc tibi locus est, nunc ostende illam Oenonen, quam modo dixi. — *Illam ostende*, ut apud Auctorem Herculis Oetaei 277: *Coniugem ostende Herculis.* — *Illas tende*, pro *illam ostende.* Sic supra, epistola Vlixis, *curas* pro *curae est.* Epistola Didus initio, *meritae famam*, pro *merita et famam.* Saepe per hasce editiones a librariis peccatum, quod innumeris exemplis facile confirmaverim. — Viri sagacitatem quis non hic, ut alibi centies, demiretur?

* Lectorem, credo, satis superque instruximus, ut, perpensis diligenter utrimque causis, pronuntiet nunc, index legitimus, utrum hae tres epistolae, quae trecentis et amplius abhinc annis, sub A. Sabini nomine circumferuntur, genuinum sint, an adulterinum huius poetae opus. Si quis adhuc dubitandi locus, perlectis Vlixis et Demophoontis Responsionibus (ubi, licet rerum sint inopes, nec ullo fere sententiarum lumine illustrentur, enitent tamen nonnulla, quae Ovidio tribuas non iniuriose) solvitur hic omnino difficultatis nodus. Quid enim in hac ultima deprehendas, quod Ovidium, vel a longinquo, referat, sive res ipsas, sive, qua efferuntur, verborum vim spectes et elegantiam? Scribentem haec non fallit, viros esse litteratos, quorum grave mihi et appetendum iudicium, qui non sic existiment; et nonnullo in pretio *Sabinianas* (quas ego *Heinsianas* melius dixerim) Epistolas habeant; nec ita parvi ducant faciendas, quae Heinsium vicissim et Burmannum, nuperrimeque Lennepium exercuerint. Sed hoc ipso, meo quidem sensu, comprobatur, quam foedae, quam pravae e prelo primum exierint, quum vix tantorum medicorum ope collata resanuerint. *Vix* dico, et iure quidem: quot enim, tot iam feliciter emendatis, supersunt emendanda, ut ad Ovidium, iusto semper intervallo, aliquando accedant! Ceterum, quid ea de re sentiam, libere et ex animo protuli, concessa ut decet, aliis aliter sentiendi facultate.

EPISTOLAE SEXTAE

ARGVMENTVM

Quum in Colchidem, vellus aureum Peliae iussu relaturus vela daret Iason, inter navigandum Lemnon adpulit, ubi ab Hypsipyle, quae regnum ibi obtinebat, hospitio lectoque amice exceptus, duos annos exegit, Ovidio teste, Colchidis prorsus et velleris immemor. Sed instantibus sociis, ne sibi et fatis deesset diutius, gravidam Hypsipylen reliquit, rediturum se Lemnon, et ducturum uxorem iterum atque iterum pollicitus. Sed vix Colchos advenientis amore incensa Medea, Aeetae regis filia, sopito, qui vellus custodiebat, dracone, taurisque subactis, aureum vellus Iasoni tradidit, et cum ipso avecta, in Thessaliam devenit.

Quae quum Hypsipyle forte rescivisset, hanc Epistolam Iasoni mittit, qua et perfidiae arguit, et quae mala imminent ominatur. Plura de Hypsipyle apud Apoll. Rhod. I - Stat. Theb. IV et V. - Valer. Flacc. II. - Apollod. I, 9; III, 6. - Hygin. 15, 74.

EPISTOLA VI

HYPSIPYLE IASONI *

Litora Thessaliae reduci tetigisse carina
Diceris, auratae vellere dives ovis.
Gratulor incolumi, quantum sinis: hoc tamen ipso
Debueram scripto certior esse tuo.
Nam, ne pacta tibi praeter mea regna redires,
Quum cuperes, ventos non habuisse potes.
Quamlibet adverso signetur epistola vento;

* Etiam huic epistolae praefigitur distichon in Excerptis Puteani:

Lemnias Hypsipyle, Bacchi genus, Aesone nato
Dicit: et in verbis pars quota mentis erat

Vbi tamen malo *mentis inest*. H.

1. *Litora Thessaliae* etc. Vnde profectus Iason cum Argonautis, ad conquirendum aureum vellus. De quo plura suo loco dicemus, ad Ovid. Metam. VII. — *Reduci carina.* Salva scilicet: nam, teste Servio ad Virg. Aen. I, 394, proprie dicuntur *reduces*, qui pericula evaserunt:

Namque tibi *reduces* socios, classemque relatam
Nuncio.

2. *Diceris.* Fama quidem accepi; malim a te, et par erat. — *Vellere.* A *vellendo:* mos quippe olim lanam *vellere*, non tondere. Isidor. XIX, 27.

3. *Quantum sinis.* Quantum mihi per te licet, qui de reditu uxorem ne admonueris quidem. — *Hoc ipso;* per ellipsim, pro *de hoc ipso;* et genuina lectio est, quamvis *ipsum* probet Dousa, et habeant alii *ipse;* alii autem *ipsa.*

5. *Praeter.* Hic est *prope.* Mallem *propter;* vide VIII Met. 258; sed tamen Statius Theb. IX:

Iamque fere medium Parnassi frondea praeter
Colla tenebat iter.

Nisi et illic *propter* legas. Heins. Cur autem, quum usurpet quoque soluta oratio? Liv. XL, 41: « Ad septem millia hominum in naves impositos, *praeter* oram Etrusci maris Neapolim transmisit (Fulvius) ». Posset et *propere in mea regna.* — *Pacta tibi* etc. Insulam Lemnon designat, quam in dotem Iasoni pepigerat Hypsipyle. Alii, *pacta quidem.*

6. *Quum cuperes* etc. Excusat primum, quo vehementius in ipsum insurgat, ubi de perfidia certior.

7. *Quamlibet.* Naugerius notat in quibusdam legi, *quolibet adverso;*

Hypsipyle missa digna salute fui.
Cur mihi fama prior, quam nuntia litera, venit,
Isse sacros Marti sub iuga panda boves?
Seminibus iactis segetes adolesse virorum,
Inque necem dextra non eguisse tua?
Pervigilem spolium pecudis servasse draconem;
Rapta tamen forti vellera fulva manu?
Haec ego si possem timide credentibus, ista
Ipse mihi scripsit, dicere: quanta forem!
Quid queror officium lenti cessasse mariti?

quam lectionem adstruere conatur ex alio loco:

Quaslibet admissas detinuere rates.

Perperam; nam et illic *quamlibet* legendum. Vid. sup. Epist. IV, 98, et inf. hac Epist. 140. Trist. IV, 7, 4: forte etiam *signatur*, non *siguetur*. Heins. — *Quamlibet adverso* etc. Hoc est: qui ventus obstabat quominus ad Lemnon adpelleres, qui vetuit ne ad me saltem scriberes? Merueram sane, ut, vel e longinquo, *salutares*.

10. *Sacros Marti boves*. Tauros scilicet, quos Soli Vulcanus dono dederat, ut gratum se praeberet, quod fusum gigantium pugna, in proprio curru benignus exceperat. *Clavier* ad Apollod. I, 9, 23. — *Sub iuga panda. Incurvata*; a *pandere*; sic apud Virgil. G. II, 445: et *pandas* ratibus posuere *carinas*.

11. *Segetes virorum*. Idem Noster Metam. III, 110:

... Crescitque *seges* clypeata *virorum*.

— *Seminibus iactis*. Sparsis dentibus draconis Cadmaei. Pugnam hanc Iasonis cum gigantibus e terra repente natis, et tauros fatales iugo submissos, Apollon. III, et Valer. Flaccus VII, egregie descripserunt: prior quidem stylo pene Homerico; nec ita procul a Virgiliana elegantia interdum, posterior.

12. *Dextra non eguisse tua*. Vt qui invicem se se interemerint.

15. *Haec ego si possem timide credentibus*] *Hoc* ego etc., meliores scripti; et saoe *Haec* ac *ista*, minus apte cohaerent. Lege:

O ego, *si* possem timide credentibus, ista
Ipse mihi scripsit, dicere, quanta forem!

— *Haec ego si possem* etc. Ita intelligas: o quam felicem me praedicarem, si iure vix credentibus affirmaverim: haec ipse qui fecit, propria manu ad me tradenda curavit; et quae renuntio, coniux prior nuntiavit. Quantum inde mihi decus accedat, quam Iaso non indignam iudicaverit, cui talia scriberet; et quanta simul felicitas uxori tanti viri! Haec omnia in verbis *Quanta forem*.

17. *Quid queror officium* etc. Questa tantum adhuc de Iasonis incuria, quae facilem habeat excusationem, ad graviora transit, perfidiae scilicet suspicionem. — Quid inter se differant *officium* et *obsequium*, locus monet adnotandi. Prius enim *devoir*, *obligation*, qualia sunt coniugis in uxorem; patrum in liberos etc. Posterius vero (*obsequium*), facilitas, indulgentia;

Obsequium, maneo si tua, grande tuli.
Barbara narratur venisse venefica tecum,
In mihi promissi parte recepta tori.
Credula res amor est: utinam temeraria dicar
Criminibus falsis insimulasse virum!
Nuper ab Haemoniis hospes mihi Thessalus oris
Venerat; et tactum vix bene limen erat:
Aesonides, dixi, quid agit meus? Ille pudore
Haesit, in opposita lumina fixus humo.
Protinus exsilui; tunicisque a pectore ruptis,
Vivit? an, exclamo, me quoque fata trahunt?
Vivit, ait: timidumque mihi iurare coëgi.

quod gallice, *un acte de complaisance.* — Nec omittendum quidquid lateat exquisitum in verbis: *maneo si tua!*

19. *Barbara narratur venefica.* Iniuriose Medeam designat, quae, quamvis regis filia, et quidem potentissimi, qui ab ipso Apolline originem ducebat, nihil aliud hic, quam *venefica*, quae Iasonem magicis artibus ceperit.

20. *Recepta.* Plurimi MSS. et edit. *futura*; etiam bene. Art. Am. I, 566:

Atque erit in socii foemina parte tori.

Sed recte se habet *recepta.* Vid. sup. ad epist. II, 55: mox V, 95, ut quidam codices habent:

.... Thalamoque *receptus* in uno. H.

21. *Vtinam temeraria dicar* etc. Quantumvis ad credulitatem propensa, utpote quae *amans* (*credula res amor est*), non sine quodam metus et pudoris sensu ad incusandum Iasonem venit Hypsipyle; et velit *criminibus falsis insimulasse!* Sed quid obiiciendum, non rumori tantum, qui falsus potuit increbrescere, sed hospiti, quae viderat enarranti?

23. *Ab Haemoniis oris.* Thessalicis: dicta enim Thessalia *Haemonia.*

24. *Tactum vix bene limen erat.* Vix ingredienti superatum.

25. *Aesonides — quid agit meus!* Vere amantis exclamatio est. *Meus*, scil. maritus. — *Ille pudore haesit.* Tacuit pudibundus; quia vetabat *pudor* ne coniugis aures pudendis nunciis offenderet.

26. *Lumina fixus humo.* Id est, fixos habens oculos: hellenismus poëtis latinis usitatissimus. — Libri tres *apposita*; quod rectius fortasse Heinsio videbatur. Minime sane; melius enim quae ob oculos, *opposita*, quam *apposita*, dicuntur.

29. *Timidumque mihi iurare coëgi.* Magna hic variantium, ne dicam aberrantium lectionum farrago. Si fides enim Naugerio, legas:

Vivit, ait, timidam; *quod ait* iurare coëgi.

Micyllus vero proponebat: *quod amat, iurare coëgi.* At corrigendum putabat Heinsius:

Vivit ait timida, timidum iurare etc.

Sed unde tanta haec perturbatio, quum nihil habeat vulgata lectio, quod non affectui exprimendo subserviat felicissime? Prae pudore enim

Vix mihi, teste Deo, credita vita tua est.
Vtque animus rediit, tua facta requirere coepi.
Narrat aenipedes Martis arasse boves;
Vipereos dentes in humum pro semine iactos,
Et subito natos arma tulisse viros;
Terrigenas populos civili Marte peremtos,
Implesse aetatis fata diurna suae.
Devicto serpente, iterum, si vivat Iason,

haerebat hospes; et vel *vivere* Iasonem et *valere*, ita timide asserebat, ut *timidum iurare* Hypsipyle coëgerit.

30. *Vix mihi, teste Deo, credita vita tua est.* Ita me terruerant pericula, quae adeunda tibi fuerant: ita de tua salute eram anxia, ut vix *vivere* te *crediderim*, quamvis id affirmaret, vel *Deo teste*, quem interrogabam hospes, et *iurare* coëgeram.

31. *Vtque animus rediit.* Turbant hic denuo libri. Sed excerpta Iureti cum uno Patavino, *Vt rediit animus.* Recte: producitur enim Nasoni aliisque poëtis passim ultima eius verbi syllaba, quemadmodum et in *adiit*, *abiit*, *iniit*, *praeiit*, *subiit*, *praeteriit*, et similibus, de quibus suo loco.

32. *Narrat aenipedes.* Correctores interpolarunt *Rettulit aenipedes*: nam vetusta exemplaria, *Narrat et aeripedes*; vel, *Narrat aeripedes.* Codex Helmaest. *Narrat aripedes.* Lege, minima mutatione:

Narrat aenipedes Martis arasse boves.

Epistola Medeae, 93:

Iungis aenipedes inadusto corpore tauros.

Quomodo et illic scribendum *aeneus* et *aenus*, pro aeneo, passim poëtae. Martialis Spectaculorum Epigramma XXVII, 7, *ignipedes* vocat hos tauros.

Ignipedes posset sine Colchide vincere tauros.

Sed vide ne et *illic aenipedes* sit corrigendum; quamquam *ignipedes Solis equi* Nasoni et Statio dicantur. *Aeripedem cervam* habes apud Virg. Aen. VI, 803. In loco Martialis *iungere tauros* pro *vincere*, castigandum recte vidit Gronovius. Hyginus XXII: «Itaque Aeeta Iasoni hanc simultatem constituit, si vellet pellem auratam auferre, tauros aeripedes, qui flammas naribus spirabant, iungeret». H.

33. *Vipereos dentes.* Serpentis scilicet quem Cadmus interfecerat, et cuius dentes, Palladis iussu, in agros Thebanos sparserat: Metam. III, 105. Sed dimidiam partem servaverat, quam Aeetae postea Phryxus tradidit. Plura in Metam. VII, 120 et sqq. Apollon. III, 1339; Val. Flacc. VII, 32 sqq.

35. *Civili Marte.* Bello inter se conserto. — *Fata diurna*, quae diei unius spatium vix expleverant.

37. *Devicto serpente.* Ita quidem in aldinis legitur, ut sit sensus: postquam autem audissem tandem etiam devinctum draconem, sive serpentem, a quo custodiebatur vellus etc.; iterum, prae timore ac sollicitudine scilicet, quaero, num vivat Iason etc. Alii autem *devictum serpentem* legunt, ut cum praecedentibus cohaereat, et sit ordo: ille retulit aeripedes boves, vipereos dentes, et ex iis armatos vi-

Quaerimus: alternant spesque timorque fidem.
Singula dum narrat, studio cursuque loquendi,
Detegit ingenio vulnera facta tuo.
Heu! ubi pacta fides? ubi connubialia iura?
Faxque sub arsuros dignior ire rogos?
Non ego sum furto tibi cognita. Pronuba Iuno
Adfuit, et sertis tempora vinctus Hymen.
At mihi nec Iuno, nec Hymen, sed tristis Erinnys
Praetulit infaustas sanguinolenta faces.
Quid mihi cum Minyis? quid cum Tritonide pinu?
Quid tibi cum patria, navita Tiphy, mea?

ros e terra natos, mox a se mutuo interemtos; postremo et serpentem, sive draconem devictum. Atque ibi tamen ego iterum quaesivi etc.; sed haec non ita magni momenti. Mihi tamen aldina lectio magis probatur. Micyl.

39. *Studio cursuque loquendi.* Id est, narranti studiose quae feceras, excidit ut ea detegeret quae tantum mihi dolorem erant allatura. — *Vulnera;* iniuriam ex Medeae raptu illatam significat.

41. *Heu ubi pacta fides*] *Heus*, quidam codices. Ambrosianus: *Dic ubi;* sed nihil muta. Vid. ad Ep. IV, 150.

42. *Faxque sub arsuros dignior ire rogos.* Dignior, quae funeribus, quam nuptiis praefuerit, utpote quae tam infaustum hymenaeum consecrarit.

43. *Furtim.* Scriverii, Francofurtensis, et quatuor alii *furto*, quod recipere non dubitavimus, quia id elegantius, et bonis auctoribus usitatum novimus; sed saepe vox haec a librariis loco mota. Ita apud Virgil. IV, 337, ex optimis membranis:

.... Non ego hanc abscondere *furto*
Speravi, ne finge, fugam.

Et Statio reddidit Bernart. I Theb. 312, qui pluribus de ea voce agit. Idem Statius V, 494: *Vaga litora furto Incomitata sequor;* ubi itidem alii codices *furtim.* Burm.

47. *Quid mihi cum Minyis?* Cur *Minyae* a poëtis Argonautae vulgo nominentur, non satis constat inter veteres. Apollon. enim I, 229, nomen ducit a Mynia quodam, cuius Alcymede filia Aesoni nupserat, et Iasonis mater fuit. Alii vero, a populis qui regionem Iolco vicinam incolebant; alii denique, ab ipso urbis, vel fluvii cuiusdam nomine; sed probanda magis Apoll. opinio. Vid. Scholiast. ad locum citatum.

48. *Quid tibi cum patria, navita Tiphy, mea?* Argo navi gubernator praepositus Tiphys, Agnii filius iuxta Apollod.; Phorbantis vero, si Hygino fides. Non Dii concesserunt, ut quo tenderent, Argonautas Tiphys duceret; sed quum apud Mariandynos adpulissent, ibi morbo confectus, in regenda navi successorem habuit Ancaeum, ut quidam volunt; Erginum vero, plurimi. Orph. Apollod. II, 860. Hyg. 14, 18. Valer. Flacc. V, 13 sqq.

Non erat hic aries villo spectabilis aureo;
  Non senis Aeetae regia: Lemnos erat.
Certa fui primo, sed me mala fata trahebant,
  Hospita feminea pellere castra manu;
Lemniadesque viros, nimium quoque, vincere norunt.
  Milite tam forti vita tuenda fuit.
Vrbe virum vidi, tectoque animoque recepi:
  Hic tibi bisque aestas, bisque cucurrit hiems.

49. *Villo spectabilis aureo.* Multi codices, *fulvo spectabilis auro*, ut *vellera fulva* supra dixit; sed nihil mutandum temere. Val. Flacc. VIII, 122:

..... Villisque comantem
Sidereis totos pellem nunc fundit in artus.

50. *Non senis Aeetae* etc. Is Medeae pater, Solis et Persae filius, apud quem aureum vellus asservabatur. — Totius loci sensus est: Quid mihi commune cum Argonautis; cur-ve, quum Colchos peterent, vellus relaturi, Lemnon adpulerunt? Quam magnifice autem et amice simul Iasonem et socios exceperit Hypsipyle, narrat Valer. Flacc. II, 310 sqq.

51. *Certa fui primo* etc. Id est: mens prima fuerat Iasonem et comites litore Lemniaco propellere; sed quae nunc me tangunt, fata invitam trahebant; ideoque venientes *recepi*, et Iasonem inprimis *tectoque animoque!* Et reipsa Argonautas primum Lemniades armis tentaverant hospitio probibere, et pugnam describit Statius Theb. V, 350 sqq. — *Mala fata trahebant.* Plautus in Bacchidibus: *Pro libidine fata agunt homines.* Ciof. Pro *mea fata*, *mala fata* Puteaneus, et duo alii: sic *malus error* et similia. Noster in Amorib. III, Eleg. 9, 35:

Quum rapiant *mala fata* bonos.

Eadem varietas inf. Epist. XII, 35. H.

25. *Pellere castra manu*] *Domo* Vossii excerpta et codex Iunii; sed nihil mutandum suadent sequentia. *Castra* vero hic recte Hubertinus classem interpretatur. Virg. IV, 604:

.... Faces in *castra* tulissem.

Vbi vid. Serv. Burm.

54. *Milite tam forti vita tuenda fuit.* Alii *ripa*, quod Heinsio non ita displicebat, eo quod *ripam* pro *litore* sumi, non insolitum, vel apud scriptores optimae notae; et non de *vita*, sed de *hospitio arenae* tunc certamen.

55. *Vrbe virum vidi.* Tò *vidi* vehementer friget; nec iuvant tamen membranae nostrae. Scribo:

Vrbe virum vidua, tectoque animoque recepi.

— *Viduam urbem* eleganter dixit, quod viri in ea omnes ab uxoribus essent obtruncati: nihil notius hac fabula; eamdem coniecturam Capoferreo etiam in mentem venisse serus nunc intelligo. Heins. — Ingeniose quidem et pereleganter, ut solet; sed ita parum video unde tantopere *vidi* hoc loci frigeat, ut contra mihi videatur pathetice admodum exprimere quid senserit Hypsipyle, conspecto primum in urbe sua Iasone. *Vt vidi, ut perii* etc. Virg. Ecl. VIII, 41.

56. *Bisque aestas.* Quatuor tantum menses huic morae tribuit Val. Flacc.

Tertia messis erat, quum tu, dare vela coactus,
  Implesti lacrymis talia verba tuis:
Abstrahor, Hypsipyle: sed, dent modo fata recursus,
  Vir tuus hinc abeo: vir tibi semper ero.
Quod tamen e nobis gravida celatur in alvo,
  Vivat; et eiusdem simus uterque parens.
Hactenus: et lacrymis in falsa cadentibus ora,
  Caetera te memini non potuisse loqui.
Vltimus e sociis sacram conscendis in Argo:

lib. II, 367; multo elegantius et verisimilius. Fortasse Nasoni longius tempus placuit, quia duos ex hoc coitu filios natos sciebat, *Euneum* et *Delphilum*. Hygin. Fab. XV et CCLXXIII. *Thoanta* et *Euneum* vocat Lutat. ad Stat. VI Theb. 340; sed geminos peperit. Stat. V Theb. 464, et Noster ipse mox 121. BVRM.

57. *Dare vela coactus.* Instante in primis Hercule, qui conficiendi itineris impatiens, in nave remanserat, quo maiori exempli auctoritate Lemniadum illecebris captos posset socios increpare. Caeterum, unus inter poëtas Ovidius, qui de Argonautis narraverunt, tres annos in Lemno immoratos commemorat. Vid. Apollon. Val. Flacc.

58. *Implesti lacrymis talia verba tuis.* Malo *lacrimis suis*, vel contra membranarum auctoritatem. HEINS. Sed cur non *tuas lacrimas*, perfidas, tibi usitatas, interpretari liceat, et ita codicum omnium fidem sequi? BVRM. — *Implesti lacrimis verba.* Poetica sane et feliciter audax locutio haec, *implere verba lacrimis*; quod quidem soluta oratio expressisset: *Non potuisti quin fleres, talia dicendo.* Qui limes sermonem metricum a pedestri discriminat.

59. *Sed dent modo fata recursus.* Sic libri meliores. Alii: *Si dent modo fata recursum.* HEINS.

60. *Vir tuus.* Apollonius lib. I, 892 et seqq. fingit Iasonem non promisisse reditum, neque ergo connubium, sed petiisse, ut puerum natum sibi in Thessaliam mitteret. Minus certe amatorie. BVRM.

61. *Quod tamen* etc. Quamvis invitus a te abstrahar, *vivat*; id est, ne dolori nimio indulgeas, ut servetur, et *vivat*, quod gestas in alvo amoris nostri pignus.

63. *Cadentibus.* Gottorphianus *fluentibus*; quod minime spernendum, quum maiorem hoc loco vim habere mihi videatur, quasi sponte et ubertim provenerint, nec co..tae, aut simulatae visae sint Hypsipylae; atque ita facilius per illas decepta fuerit. Hinc *flumina* lacrymarum et *imbres* passim occurrunt. BVRM. — *Lacrimis in falsa cadentibus ora.* Praefingit sibi perfidiam; non enim *falsus* Iason, qui Medeam nondum noverat. Verus vero discedens rediturum se Hypsipyles *virum* (*vir tibi semper ero*) promiserat.

65. *Vltimus.* Atqui Apollonius, Argon. I, 910, primum navem conscendisse canit, cui accinit Statius V Theb. 480:

... Primoque ferit dux verbere pontum.

Sed illi magis solliciti videntur fuisse,

Illa volat: ventus concava vela tenet.
Caerula propulsae subducitur unda carinae:
Terra tibi, nobis adspiciuntur aquae.
In latus omne patens turris circumspicit undas:
Huc feror; et lacrymis osque sinusque madent.
Per lacrymas specto; cupidaeque faventia menti
Longius adsueto lumina nostra vident.
Addo preces castas, immixtaque vota timori,
Nunc quoque te salvo persoluenda mihi.
Vota ego persolvam? votis Medea fruatur?
Cor dolet; atque ira mixtus abundat amor.
Dona feram templis, vivum quod Iasona perdam?
Hostia pro damnis concidat icta meis?

ut bonum nobis ducem Iasona, quam doctum amatorem exhiberent. At Ovidius aptius fingit, et decorum magis fraudi Hypsipylae ab Iasone factae, eum *coactum* ab Hercule et aliis, *ultimum* tandem in navem compulsum. Valerius, licet non expressis verbis dicat Iasonem ultimum conscendisse, haesisse tamen cum Castore et Polluce, diutius reliquis Argonautis, in amplexibus Lemniadum, innuit lib. II, 425. Burm.

66. *Illa volat.* Alludit ad Elymon Ἀργοῦς, quae idcirco *cita* navis a veteribus dicta est. Cior. — *Ventus concava vela tenet.* Implet vela, in orbis modum tumefacta.

67. *Subducitur unda carinae.* Sic et apud Virg. Aeneid. III, 564:

Tollimur in coelum, curvato gurgite; et iidem
Subducta ad manes imos descendimus *unda*.

71. *Cupidaeque faventia menti Longius* etc. Ipsi oculi, quamquam lacrymis obducti, solito longius prospicere videbantur, quasi *faverent* Hypsipylae, quam longissime Iasonem subsequi exoptanti.

73. *Addo preces castas* etc. Recte *castas*; uxor enim coniugi adprecabatur. — *Immixtaque vota timori*; timide suscepta, ob ipsum quod reformidabat periculum.

75. *Vota ego persolvam?* Iure quidem indignantis haec et quae sequuntur. Quid enim indignum magis, quam vota solvere Hypsipylen pro salute Iasonis, dum salvo fruetur Medea?

76. *Irae mixtus*] *Ira*, libri fere omnes. Heins.

77. *Dona feram*] *Tura*, Gronovius, quae est glossa τοῦ *dona*; quae vox, et tura, et omnia quae Diis offeruntur, notat. Burm.

78. *Hostia pro damnis concidat icta meis!* Melius *concidat*, pro *concidet*; sic et in praeced. vers. *perdam* pro *perdo*, et paulo ante *fruatur*. Senserat, et restituendum curavit Heinsius, cuius quidem ingenii acumen, et in emendando sagacitatem spectatissimam satis nunquam laudaveris, vel quum quidquid proposuerit, non ideo admittendum censueris.

Non equidem secura fui; semperque verebar,
  Ne pater Argolica sumeret urbe nurum.
Argolidas timui: nocuit mihi barbara pellex.
  Non expectata vulnus ab hoste tuli.
Nec facie meritisve placet; sed carmine movit:
  Diraque cantata pabula falce metit.
Illa reluctantem curru deducere Lunam
  Nititur, et tenebris abdere Solis equos.
Illa refrenat aquas, obliquaque flumina sistit:

79. *Non equidem secura fui.* Res enim *solliciti plena timoris amor* (Ov.); et *omnia tuta timet* (Virg.). Sed unde minus suspicabatur Hypsipyle, repente exorta tempestas, quae totam subrueret. Timendum quippe ne Iasonis pater, qui Thessaliae rex, Thessalicam uxorem ducere filium iuberet, et iubenti Iason invitus pareret.

81. *Argolidas timui*; sic enim scribendum, non *Argolicas*, plurimis exemplis probabit Heinsius. — *Argolidas* Puteaneus: sic *Argolis Alcmene* Met. IX, 276; et *Argolides puppes* Remedio Amoris 735. Statius Theb. IV:

.... Argolidasque habitu praestabo maritas.

Sic malo, quam cum vulgatis *Argolicas*. H. — *Nocuit mihi barbara pellex*; unde iniuriae sensus acrior resurgit: non enim *uxor* Medea, sed *pellex*; non *graeca*, sed *barbara* etc.

82. *Non expectata* etc. *Expectato*, fere omnes; recte Heins. e Puteaneo.

83. *Carmine movit.* Iunianus, Lovaniensis, et tres alii *carmina novit*; non male; I Amor. 8, 5:

Illa magas artes Ææaque carmina novit. HEINS.

Ita Claudianus I in Eutrop. 274:

Tu telas, non tela pati, tu stamina nosse.

84. *Diraque cantata pabula falce metit.* Herbas designat (*pabula dira*) e quibus Medea succos exprimebat, et quas *falce* incantata metebat, quo maiorem nocendi vim haberent.

85. *Illa reluctantem* etc. Vel invitam e curru Lunam deducere Medea nititur. Concessa haec antiquitus magicis artibus potestas, ut famulam sibi Lunam parere cogerent. *Carmina*, si Virgil. fides, *vel coelo possunt deducere Lunam*: Ecl. VIII, 69; et apud Tibull. I, 8, 21: *Cantus et e curru Lunam deducere tentat.* Ideoque magno clangore cymbala quatiebant, ne vox incantata ad Lunam usque perveniret. — Quae ad hoc superstitionis genus pertinent, loca collegere iamdudum viri docti, quos inter unum Cerdam, ad Virg. loc. qui omnium instar erit, lectori indigitandum putavimus.

87. *Obliquaque flumina sistit.* Duo libri, *fulmina*; ut apud Senecam Tragicum, *Obliqui via fulminis.* Forte rectius; ne bis idem dicat, et ita legendum contendit Delrius ad Senec. Herc. Oet. V, 455. Cornelius Severus, Aetn. 635, *Obliquos ignes* dixit. Senec. Natur. Quaest. lib. I, cap. 1; et II, 58: *De fulmine: quare oblique fertur.* Senec. Thyest. 358:

Quem non concutiet cadens
Obliqui via fulminis. BURM.

— *Illa refrenat aquas, obliquaque flumina sistit.* Non male qui *fulmina*;

Illa loco silvas, vivaque saxa movet.
Per tumulos errat passis discincta capillis,
Certaque de tepidis colligit ossa rogis.
Devovet absentes; simulacraque cerea figit,
Et miserum tenues in iecur urget acus.
Et quae nescierim melius. Male quaeritur herbis,

nihil tamen immutandum censuerim: *flumina* enim recte *obliqua*, id est *curva* dicuntur, quorum impetus eo difficilius *sistitur*, quo velocior, ex ipsis, quae praecipitem morantur, obstaculis.

88. *Vivaque saxa movet.* Quamquam *loco movere* proba sit locutio, ut Senec. de Vita beat. 27: *Nec ideo aut loco eam movent*; mallem tamen hic *trahit*, ut codices Vossii, Scriverii, et Gottorphiensis babent; est autem verbum magicum:

Te quoque, Luna, traho. Met. VII, 207.

— *Vivaque saxa movet.* Eo sensu *viva*, quod magicis carminibus eruta, loco movebantur, vel moveri credebantur.

89. *Per tumulos errat* etc. Sparsis capillis, et soluta veste; sic enim postulabat res magica. Plura vide apud Lucanum in Pharsalia lib. VI, vers. 654 et seqq.

90. *Certaque de tepidis colligit ossa rogis.* Puteaneus, *colligat*. *Cunctaque ossa* Scriverianus et Hafniensis. *Curtaque* suspicatur doctissimus Gronovius, Observationibus Ecclesiasticis, cap. 5. Heins. Nihil equidem mutandum: non enim omnia ossa, licet minuta, utilia erant magicis artibus, sed praecipue calvae et praesegmina quaedam, ut iam Hubertinus vidit; et Reinesius Epist. XXX ad Dauminm, hanc lectionem retinendam esse se persuasisse Gronovio scribit. *Colligit* vero non est movendum: Horat. I, Sat. 8, 22:

.... Quia ossa legant, herbasque nocentes. Burm.

91. *Simulacraque cerea.* Cereas effigies dicit, quae devovendos repraesentabant, et acubus infixae, in ignem abibant liquefactae. — *Simulacraque cerea fingit.* Puteaneus *figit*. Optime, ut de defixionibus magicis agatur. Vidit id iam Salmasius. Seneca Hercule Oetaeo:

.... Hoc, inquit, magae
Dixere amorem posse defigi malo.

Paulo aliter Persius Sat. V, 16: *Ingenuo culpam defigere ludo*, tanquam aculeo tangere satyricis reprehensionibus. Valer. Flacc. lib. VII, 463, de Medea:

Carmine nunc totos volvit figitque per ortus Aesonidae. Heins.

92. *Et miserum tenues in iecur urget acus.* Infigit, ulcerat devotum iecur, quod sedes amoris praecipua ferebatur, ea spe, ut ille simul perceuteretur, cuius ceream imaginem percutiebat. Simile quiddam conferendum ex *Henriade* lib. V, ubi mirandis carminibus magicum describitur sacrificium.

93. *Et quae nescierim melius.* Sic enim interpungendum; adeo non Medeae peritiam magicae artis invidet Hypsipyle, ut contra talium ignarae sibi ex animo plaudat. — *Male quaeritur herbis* etc. Aldina haec lectio, quae iam servanda Micyllo videbatur, et retinenda prorsus, quamvis legendum Heinsius proposuerit:

Moribus et forma conciliandus, amor.
Hanc potes amplecti, thalamoque relictus in uno,
Impavidus somno, nocte silente, frui!
Scilicet ut tauros, ita te iuga ferre coëgit;
Quaque feros angues, te quoque mulcet, ope.
Adde, quod adscribi factis procerumque tuisque
Se favet; et titulo coniugis uxor obest.
Atque aliquis Peliae de partibus, acta venenis
Imputat, et populum, qui sibi credat, habet.
Non haec Aesonides, sed Phasias Aeetine

Et *quas* nescierim melius etc.

Vel

Et quae *nescierit* melius *maga*.

Quem exhibet vulgata, sensus est ita lucidus, et quam effert sententia loquenti personae tam conveniens, ut nihil ultra sit inquirendum.

95. *Hanc potes amplecti.* Miratur, et iure quidem, Iasonis audaciam, qui tam formidandos amplexus non reformidet; et somno securus fruatur, tali accumbens uxori.

96. *Frui.* Non damno hanc lectionem: sed nescio, an non elegantior sit Argentinensis codicis lectio *premi*, id est, tam alte et secure dormire, ac si nullum tibi periculum a maga illa immineret. Profundus enim somnus arguit abesse omnem timorem et sollicitudinem. Burm.

99. *Adde quod* etc. Adde, quod in partem laudis a te et sociis comparatae, venturam se gloriatur. — *Adscribit*. Plin. IX, Epist. 13: *Consule te, consule illas, an velitis adscribi facto, in quo ego comite non egeo, sed non ita gloriae meae faverim, ut vobis societatem eius invideam.* Alter Plinius VII Hist. Nat. 26: *Oppida* DCCCLXXVI *in ditionem redacta victoriae suae adscripsit.* Cic. lib. IX ad Fam. 14: *Hominum opinio me adscribit socium tuis laudibus.* Burm.

100. *Se favet*] *Se facit.* Edd. prim.

101. *Peliae de partibus.* Recte *partes* dixit; nam populi pars favebat Peliae; pars Aesoni. Valer. Flacc. I, 70, de Iasone iter a Pelia mandatum auspicaturo. — *Acta venenis imputat* etc. Nec desunt qui quod fortiter egeris, *acta*, magicis artibus imputent, *venenis* scil. medicamentis quae tibi Medea subministravit; et fidem apud *populum* inveniant.

103. *Non haec Aesonides, sed Phasias Aeetine.* Male nonnulli: *sed filia Phasis Aetae.* Receptam vero lectionem, qua felicitate Heinsius restituerit, postea videbimus: audiendi primum Egnatius et Naugerius. Dubitavi saepe antea, prior inquit, quae maxime probabilis esset carminis huius lectio: an haec ipsa, quam ipsi reliquimus, an quam alii substituere, *Phasias Aetae*, legentes, quum hic, tum in Medea, ut *Aetam* bissyllabum fecerint. Ego, ut contractionem illam, male etiam ab his scriptam, non hactenus legere memini, sic malim trissyllabum servare; ut diphthongus illa corripiatur, sequenti vocali, quod et Graecis et Latinis nostris est peculiare, in duabus scilicet dictionibus.

Aurea Phryxeae terga revellit ovis.
Non probat Alcimede mater tua; consule matrem:
Non pater, a gelido cui venit axe nurus.

Quum enim una terminatur diphthongo, et subsequens a vocali incipiat, corripitur diphthongus praecedens, natura alioquin longa; ut *Insulae Ionio*, ne graeca citem, et *Ilio alto*, et *Pelio Ossam*. Sed et in eadem dictione Virg. quum dixit *sudibusque praeustis*, diphthongum corripuit; quod et Ovidius quoque, Met. VII, 131:

Quos ubi viderunt *praeacutae* cuspidis hastae.

Adde quod vix legas, nisi memoria me deficit, *Aeetam* bissyllabum, vel apud Ovid. Metam. VII, 170, et infra 325. — Sic Egnatius, contra quem Naugerius. *Phasis Aeetae* nullo pacto legi potest, ut *Aeetae* prima corripiatur; neque ulla hic similitudo inter hoc, et *praeustum* Virgilii, aut Ovidii *praeacutum*. Simplex est nomen; illa, composita. Ideo, vel Ovidium hoc nomen ex trissyllabo in bissyllabum contraxisse dicendum est; vel fortasse *Phasias Aeetae* legendum; quod et ex Planude quasi colligi potest, qui in adhuc inedita Heroidum Epistolarum Metaphrasi, locum sic vertit: Οὐ ταῦτ' Αἰσονίδης, ἀλλ' ἡ Φάσιας Αἰήτου θυγάτηρ. Facilis hinc via ad veram probatamque lectionem, quam sic Heinsius nobis restituit. — In veterrimo, inquit, codice Puteaneo pars posterior huius versus in litura cubabat, veteri lectione erasa, cuius tamen e vestigiis utcunque appareret scriptum primo fuisse *Phasias Aetine*, quum τὸ *filia* a manu secunda esset additum. Atque hanc esse genuinam Nasonis ipsius scripturam ausim adfirmare, quam et Meziriacus gallicis in has Epistolas notis, Salmasio suggerente, laudavit. *Aeetine*; ut *Neptunine*, *Nereine*, *Oceanine*, *Adrastine*, *Nonacrine*, *Evenine*, et similia: quod etiam in nominibus obtinet civitatum: sic *Elephantine* in Aethiopia civitas, quam Vitruvius et Mela *Elephantidem*. Insula Aethiopiae *Daphnis*, Plinio et Ptolemaeo est *Daphnine*. Iason Orpheo in Argonauticis Θέσσαλος Αἰσονίδης. Medeam vero Aetinen dictam ab Avieno quoque, Descriptione Orbis apparet, hisce versibus 658 sqq.

Absyrti cautes et crebras protinus arces
Inveniet. Colchos huc quondam cura fidesque
Extulit, insanam sectantes Aetinen.

104. *Aurea Phrixeae terga revulsit ovis*. Ex optimis lib. et ex Servii lib. IV Aeneidos traditione legendum *revellit*. Sic enim *revello* in praeterito, non *revulsit*, ut falso hic docet Hubertinus, atque ita legitur in quibusdam vett. exemplaribus illud ex Metamorphos. IX, 168:

A silvis silvas, et ab arvis arva revelli. C.

105. *Non probat Alcimede mater tua*. Hanc Hyginus XIV, Clymenes filium facit: alii Autolyco natam volunt. Sunt tamen qui Rhoeo vel Polymeden Iasoni matrem adsignent; suspendio vitam finivit. Apollod. I, 9. Vid. Tzetzen Chiliad. VII, Hist. 96, et Scholiast. Apollon. ad lib. I, vs. 45. Sequenti versu malim *quis venit*, ut tam ad matrem, quam ad patrem referatur.

106. *A gelido*] *A Getico* mallet Francius: et ita saepe in Tristibus hae voces a librariis commutatae fuerunt: sed ibi patientius feram, quam hic, quia Getas Hypsipylae incognitos adhuc fuisse reor. BURM.

Illa sibi Tanai, Scythiaeque paludibus udae
  Quaerat, et a patria Phasidos usque, virum.
Mobilis Aesonide, vernaque incertior aura,
  Cur tua pollicito pondere verba carent?
Vir meus hinc ieras, vir non meus inde redisti.
  Sim reducis coniux, sicut euntis eram.
Si te nobilitas, generosaque nomina tangunt;
  En ego Minoo nata Thoante feror.

107. *Illa sibi Tanai*] *Illa sibi a Tanais* potiores scripti. Lege, *Tanai*. Naugerius et Ciofanus ex suis, *a Tanai*. Deinde maior codicum pars cum Puteaneo, *Scythiaeque paludibus undae*: sed *Scythiae udae* restituendum, ut recte quatuor libri veteres: sic et Fast. II, 597, corrigendum *Tyberinides udae*, pro *undae*. Deinde *Phasidos*, sequenti versu, pro *Phasidis*, sex libri: sic *limosi Phasidos* Noster dixit Met. VII; et Catullus, *Phasidos ad fines*. Heins. — *Illa sibi Tanai* etc. Tanais, qui nunc *le Don*, Scythicus amnis Europam ab Asia disterminans, ex Riphaeo monte « adeo praeceps ruit (in Maeoticam paludem), inquit Pompon. Mel. I, 20, ut quum vicina flumina, tum Maeotis et Bosphorus, tum Ponti aliqua, brumali rigore durentur, solus aestus hyememque iuxta ferens, idem semper et sublimis, incitatusque decurrat ». Varia illi nomina: Scythae enim *Silin* vocabant (Eustath. ad Dionys. 14). Quidam vero *Acesinen* et *Iaxarten*. (Stephan. Byzant. in verb.) Vnde autem *Tanais* nomen acceperit, non consentiunt inter se scriptores: alii quippe a verbo Τάνω, quod est *extendi*: alii a *Tano* quodam, qui primus rex Scytharum fuit. Isid. Orig. XIII, 21. Probanda magis haec opinio. Qui nunc accolant populi, *Moscovitae* dicuntur.

108. *Quaerat, et a patria Phasidos usque, virum.* Phasis flumen (nunc *Pêhas* in regione; turcice vero, *Fasch*) ex Armenia oriundum contendit Eratosthenes, apud Schol. Apollon. II, 401. Cui quidem opinioni non ita adversatur Plinius VI, 4, quum in Moschicis montibus fontem illi adsignet, eam Moschicae partem indicans, dubio procul, quae in ipsam Armeniam excurrebat. Sed qui loca recentius descripserunt, apud *Soanes*, qui Caucasi iuga incolebant, oriri Phasin asserunt. Videas quae ad Strabonem Gallicum XI, 3, adnotarunt interpretes doctissimi *la Porte du Theil* et *Gosselin*.

110. *Polliciti pondere*] *Pollicito pondere* libri octo; quod non est de nihilo: sic *polliciti iura tori* Epistola Cydippes, et *pollicita fides* lib. III Fast. 266. Heins.

111. *Vir meus hinc ieras* etc. In ipsum retorquet, quae discedens promiserat, v. 60:

Vir tuus hinc abeo, vir tibi semper ero.

114. *Feror*. Barth. ad Stat. V Theb. 650, ex suis membranis profert *precor*, quod impense placet, et melius respondet τῷ *tangunt*: ego, illa nobilis Hypsipyle, supplex precor; ut supra Phaedra Ep. IV:

Victa precor, genibusque tuis regalia tendo
  Brachia. Burm.

Bacchus avus; Bacchi coniux, redimita corona,
Praeradiat stellis signa minora suis.
Dos tibi Lemnos erit, terra ingeniosa colenti:
Me quoque res tales inter habere potes.
Nunc etiam peperi: gratare ambobus, Iason:
Dulce mihi gravidae fecerat auctor onus;
Felix in numero quoque sum; prolemque gemellam
Pignora Lucina bina favente dedi.

115. *Bacchi coniux redimita corona praeradiat* etc. De corona Ariadnes in astrum immutata, sic Hygin. V, Fab. Astron. «Quo tempore Liber ad Minoa venit, cogitans Ariadnen comprimere, hanc coronam ei muneri dedit, qua delectata non recusavit conditionem stupri. Dicitur etiam a Vulcano facta ex auro et indicis gemmis, per quas Theseus existimatur de tenebris labyrinthi ad lucem venisse, quod aurum et gemmae in obscuro fulgorem luminis efficiebant. Haec existimatur fuisse a Libero patre inter sidera collocata».

117. *Dos tibi Lemnos erit.* Sic in libris Vaticanis: sequor. CIOF. Editiones Bersmanni et aliae *Dos mihi:* sed arridet scriptura optimi codicis Francofurtensis: *Dos tibi Lemnos erat. Erat* est in Gronoviano. BURM. — *Ingeniosa.* Quia scil. ferax soli *ingenium*, coloni votis respondet. Sic *ingeniosus ager* Fast. IV, 684.

118. *Me quoque res tales inter habere potes.* Magna hic inter doctos exorta contentio est, quomodo esset legendus, qui nos detinet, versus. *Lefebvre* enim (Notis ad Lucret.) tentabat: *Me quoque iam matres inter habere potes.* Contra Meziriacus: *Me res dotales* etc. Salmasius: *Me quoque dotales inter* etc. Scribebat vero Cl. Heinsius: *Me quoque, quot tales inter habere potes!* Quae tamen coniectura si minus arrisisset, legendum denique proponebat:

Me quoque *dotatas* inter habere potes.

Sed in tanto hoc tumultu redeundum est, duce Micyllo, ad aldinam lectionem, quam, quia planior simul et simplicior, retinuerunt omnes qui sequuti sunt, et nos ipsi religiose servavimus. Sensus enim: quum ea sit nobilitas meorum, tantaque dos mea, possis non immerito *me quoque*, *ob*, vel *inter* talia ac tanta, te dignam existimare.

119. *Gratare ambobus, Iason.* Barth. ad Stat. V Theb. 713, ita distinguit:

.... Gratare ambobus. Iason
Dulce mihi gravidae fecerat auctor onus.

122. *Pignora Lucina bina favente dedi.* Quam Graeci *Ilithyam* (Εἰλείθυιαν), Latini *Lucinam* vocabant. Plures indicat Ilithyas Homerus, Il. Λ, 270, Iunonis filias. Eustath. ad hunc locum verbi originem ducit ab ἐλεύθω, quasi quae adveniant propitiae parituris. Eamdem esse Lucinam et Dianam innuit Callimachus (in hymno εἰς Ἄρτεμιν) ubi canit Deam hanc eo partubus praeesse, quod Latona mater eam sine dolore peperisset.

Si quaeris cui sint similes, cognosceris illis.
  Fallere non norunt: caetera patris habent.
Legatos quos paene dedi pro matre ferendos:
  Sed tenuit coeptas saeva noverca vias.
Medeam timui: plus est Medea noverca.
  Medeae faciunt ad scelus omne manus.
Spargere quae fratris potuit laniata per agros
  Corpora, pignoribus parceret illa meis?
Hanc tamen, o demens, Colchisque ablate venenis,
  Diceris Hypsipyles praeposuisse toro.
Turpiter illa virum cognovit adultera virgo:
  Me tibi, teque mihi taeda pudica dedit.
Prodidit illa patrem: rapui de caede Thoanta;
  Deseruit Colchos: me mea Lemnos habet.

123. *Si quaeris.* Sic meliores. Ita pro *cognosceris*, duo libri *ignosceris*: hoc est *agnosceris*:

Huius erat facies, in qua materque paterque
Cognosci posset. Met. IV, 290.

Apuleius V Metam. *In hoc saltem parvulo cognoscam faciem tuam.* Sunt Psyches verba ad maritum. Capoferreus, *cognoscor in illis.* Male: nam Iason, non Hypsipyle cognosci debebat similitudine parvulorum, ut illa omnem suspicionem alieni tori a se removeret.

129. *Spargere quae fratris potuit lacerata per agros Corpora.* Metaphora ab agricolis, qui semina in terras proprie spargere dicuntur: sic in Ibin:

Et tua sic latos spargantur membra per agros
Tanquam quae patrias detinuere vias. C.

131. *Hanc tamen.* Vnus Regius, *Hanc ô tu demens*: multi quoque, *Colchis ablate*, alii *oblate*, *oblite*: ego nihil muto: *ablatus* eleganter dictum, pro in diversum a pristina sententia et amore deducto, alienato. Ita mox vers. 150:

Quosque veneficiis *abstulit* illa suis. B.

133. *Adultera virgo.* In multis codicibus *adultera certe*, in quibusdam *certe est*; ut fortasse legendum:

Turpiter illa virum cognovit: adultera certe est.

Vt Epistola praecedenti:

Sic facie quamvis praesignis, adultera certe est.

— Cave ne quidquam immutes. Quid enim effingas, quo non praestet *adultera virgo?* Burmanni diligentiam miror quidem; sed iudicium saepius desidero. — *Me tibi* etc. Ipsam se commendat, exponendo simpliciter quae sit, quae fuerit, et qualem se Medea praestiterit.

136. *Deseruit Colchon*] *Colchos* libri omnes, idque recte; *Colchos* enim non dicitur, sed *Colchi.* Κόλχοι καὶ Κόλχις Graecis. Ennius apud Priscian. de versibus comicis:

Petebant illam pellem inauratam arietis
Colchis imperio regis Peliae per dolum. H.

Quid refert, scelerata piam si vincit; et ipso
Crimine dotata est, emeruitque virum?
Lemniadum facinus culpo, non miror, Iason.
Quamlibet iratis ipse dat arma dolor.
Dic age, si ventis, ut oportuit, actus iniquis
Intrasses portus, tuque comesque, meos;
Obviaque exissem, foetu comitata gemello:
Hiscere nempe tibi terra roganda foret!
Quo vultu natos? quo me, scelerate, videres?

137. *Quid refert, scelerata piam si vincit*] *Referat*, Puteaneus: ex suis profert Naugerius, *Quid refert? vincet* etiam meliores. — *Et ipso crimine dotata est.* Notanda hic egregia vis sententiae simul et verborum: *dotata crimine*, omnium turpissimo, proditione scil.! Quem vero prodidit Medea, ut advenam sequeretur? Patrem, et cum ipso regnum, fatale vellus tradens Iasoni. Quamvis plerumque mollior et illaboratus Naso, non raro tamen illa assequitur orationis ornamenta, quae vel in ipso Marone non transeant inobservata.

138. *Crimine dotata.* Eleganter; quasi crimen esset pro dote: ita loquitur et Iustin. I, cap. 7: *Vxor mariti sanguine dotata regnum viri et se pariter adultero tradidit.* BVRM. — *Emeruitque virum. Demeruitque*, Sarravianus cum quatuor aliis: sed *emeruisse*, pro *demeruisse*, simili significatione occurrit. Sic A. Gellius, quum lib. I, cap. 8, de Laide Corinthia dixisset: *Ob elegantiam formae grandem pecuniam demerebat.* Idem lib. VI, cap. 7, de Acca Laurentia ait: *Corpus in vulgus dabat, pecuniamque emeruerat ex eo quaestu uberem.* HEINS.

140. *Quamlibet iratis.* Qui loquendi modus unice in deliciis est Nasoni; sed ut plurimum e vulgatis libris per inscitos librarios iussus exulare: supra vers. 71

Quamlibet adverso signetur epistola vento.

Epistola Canaces:

Vtraque nos habeat quamlibet arcta duos.

Amor. lib. I, Eleg. 7, 66:

Quamlibet infirmas adiuvat ira manus.

Et alibi passim. HEINS. Francius non inconcinne coniiciebat:

Quamlibet iratis iusta dat arma dolor.

Schottus vero lib. II, observ. 47, dicit se in codice MS. reperisse:

Quodlibet ad facinus ipse dat arma dolor.

Quod et in plurimis Heinsio inspectis exstat: in uno etiam pro *dolor* est *furor*; nec hoc male: *ira* enim *furor brevis* est: sic Virg. I Aen. 154:

.... Furor arma ministrat. B.

141. *Dic, age, si ventis, ut oportuit* etc. Egregia sane prosopopoeia! Quid enim de Iasone, si e nave descendenti, Medea comitante, obvia repente coniux occurrisset, cum natis? Quid optandum melius, quam ut subito tellus hiatu furenti Hypsipylae surripuisset!

143. *Comitata*] *Comitante* Puteaneus, et nonnulli alii. Frustra. Epist. XVI, 113, et II Fast. 463: *Comitata Cupidine parvo.* III Fast. 603: *Solo comitatus Achate.* IV Fast. 425: *Comitata puellis*, et alibi. HEINS.

Perfidiae pretio qua nece dignus eras?
Ipse quidem per me tutus sospesque fuisses:
Non quia tu dignus, sed quia mitis ego.
Pellicis ipsa meos implessem sanguine vultus,
Quosque veneficiis abstulit illa suis.
Medeae Medea forem. Quod si quis ab alto,
Iustus ades votis, Iupiter, ipse meis!
Quod gemit Hypsipyle, lecti quoque subnuba nostri
Moereat; et leges sanciat ipsa suas.

146. *Perfidiae pretio qua nece dignus eras?* Optime; ut et parens meus in notis ad ipsum Nasonem, et postea Salmasius, *de Vsuris* Commentario cap. 2, restituerunt. Multus est passim in hac locutione Naso. Heins.

149. *Pellicis ipsa meos implessem sanguine vultus.* Didonem ipsam clamantem exaudire te credideris, Aen. IV, 604 sqq.

..... Faces in castra tulissem,
Implessemque foros flammis, natumque patremque
Cum genere exstinxem; memet super ipsa dedissem.

Et *Medeae Medea forem*, Virgilius ipse, credo, non respuisset.

150. *Suis.* Lincolniensis, *tuos.*

151. *Quod si quis ab alto, Iustus ades*] *Quod si quid adest* scripti plerique cum priscis editionibus: venuste et vere: nisi quod in Puteaneo, *quod si quod.* To *quid* eleganter redundat. Ennius apud Lactant. lib. I, de Falsa religione, cap 14, in vetustis codicibus: *Itaque pactus est cum Saturno, ut si quid liberorum virilis sexus ei natum esset, ne quid educaret.* Trist. III, Eleg. 3:

At tibi, qui transis, ne sit grave, si quid amasti,
Dicere.

Ita et ibi scribendum ex vestigiis veterum librorum. Trist. V, Eleg. 1:

Delicias si quis lascivaque carmina quaerit,
Praemoneo nunquam scripta quid ista legat.

Sic et ibi corrigendum suspicor; sic in Fastis:

... Pacando si quid ab hoste vacas. H.

— Francius corrigebat, *si quid ab alta Iustus ades votis Iupiter arce meis.* Offendit forte vocula *ipse*, quae iam bis praecesserat, et mox sequitur; sed nihil muta: *ab alto* est *ex alto*, scilicet coelo. Art. Am. lib. I, 633:

Iuppiter ex alto periuria ridet amantum.

Ades precibus, Colinaei et Bersmanni editiones. Burm.

153. *Lecti quoque subnuba nostri.* Glossae H. Steph. Παλλακή, *Concubina, succuba, pellex.* Eaedem *unicuba* μονολεκής. Vetus scriptor de Baptismo Baebiani, inter Poëtas Christianos a Georgio Fabricio editus:

Felix Apra, cui licuit terraque poloque
Coniugis unicubae iuge tenere bonum.

Papias, *succuba, pellex, amica: a succumbendo, latenter iacendo.* Tamen Puteaneo et melioribus scriptis accedo, in quibus *subnuba. Subnuba*, ut *pronuba, innuba*, et similia. Heins. Vide Munkeri notas ad Hygin. Fab. CLXXVII.

154. *Leges sanciat ipsa suas.* Sic scribendum censeo, non autem *ser-*

Vtque ego destituor coniux, materque duorum;
A totidem natis orba sit, aque viro.
Nec male parta diu teneat; peiusque relinquat.
Exsulet; et toto quaerat in orbe fugam.
Quam fratri germana fuit, miseroque parenti
Filia; tam natis, tam sit acerba viro.
Quum mare, quum terras consumserit, aëra tentet.
Erret inops, exspes, caede cruenta sua.

tiat, ut quidam, quos inter liber Vossianus et alter Mentelianus. *Sancire leges*, obvium apud veteres auctores. Lucan. VII, 351:

Romanas sancire volent hoc sanguine leges.

Livius lib. XXIII: *Iam ego*, *inquit*, *sanguine Hannibalis sanciam romanum foedus*. Heins.

155. *Duorum*. Eunei et Nebrophoni; Apollodor. lib. I Biblioth. Euneus et Deiphilus, apud Hygin. XV et CCLXXIII. Scholiastes vero Pindari, in Argument. Nemeaeorum, Eneum et Thoanta vocat. Sic et Stat. Theb. V.

156. *A totidem* etc. Felicissime hunc locum considerat Iulius Caesar Scaliger in *Critico*, cuius verba haec sunt: «Ovidianae Hypsipyles clara admodum imprecatio est; quae neque tumida, neque vulgaris, ac tam rotunda, ut tam brevi gyro, tam composita apud multos etiam excellentes possimus desiderare.» — *A totidem natis orba sit aque viro. Orba a natis* infrequens; usitatum *orba natis*, aut *natorum*. Deinde *illa viro*, Puteaneus, et reliqui plerique. Legebam:

Da totidem natis orba sit, orba viro.

Vid. supra ad v. 29. *Dare* ex veteri formula. *Di date*, et *Di dent*, quorum pleni scriptores antiqui. Heins.

157. *Peiusque relinquat*] *Peiusque relicta*, unus Ambrosianus, Patavinus unus, *paenisque relinquat*: ut *paenisque relicta Exsulet*, videatur corrigendum. Atqui ita Iureti Excerpta prae se ferre postea agnovi. H.

158. *In orbe fugam*. Durius dictum, *quaerere fugam*, *petere fugam* pro fugere, diei novimus. Quare forte hic non reiicienda Vaticani unius lectio, *quaerat in orbe fidem*, ut nusquam fidem, at ubique perfidiam inventuram imprecetur: nisi *quaerat fugam* dictum quis velit, ut *petere fugam*, de quo Davies ad Iul. Caes. II de Bell. Gall. 24; et *petere viam*; Gronov. ad Liv. XLII, 3: nam et hic unus Strozzae habebat, *quaerat in orbe viam*. Burm.

162. *Erret inops*, *exspes*. Multi scripti, *Erret inops mentis*. Male: ita XIV Metam. 217:

Solus, inops, exspes, letho poenisque relictus.

In Ibin, vers. 113:

Exsul, inops, erres, alienaque limina lustres.

In Leidensi erat adscriptum alterum pentametrum:

Et fugiat natis ipsa cruenta suis.

Quod videtur pro varia lectione appositum. Dousae codex habebat, *erret inops mortis*. B. — Diras Hypsipyles in Medeam ut eventus exceperint, videbitur ad Epistolam XII. —

Haec ego coniugio fraudata Thoantias oro:
Vivite devoto, nuptaque virque, toro.

Caede cruenta sua. « Vbi mortua sit Medea, aut quo pacto, minime constat; sed Ibyci tamen et Simonidis fuit sententia, quod quum mortua in campos Elysios venisset, Herculi nupserit. » Nat. Com. Myth. VI, 7. Videas quoque Euripid. in Medea: Diod. Sicul. IV.

164. *Vivite devoto nuptaque virque toro.* Lecto iugali, quem Diris devoveo. Nec votis excidit Hypsipyle. Audivere Dii!

EPISTOLAE SEPTIMAE

ARGVMENTVM

Eversa a Graecis Troia, Aeneas postquam incendio Penates eripuisset, viginti navibus mare ingreditur. Tempestate autem iactatus, in Libyam est delatus, ubi tunc Dido Carthaginem moliebatur, a qua Aeneas una cum sociis liberaliter exceptus amatusque, ea quam familiarissime usus est. Quum vero, Mercurii monitu, in Italiam fatis sibi promissam navigare pararet, Dido animum eius praesentiens, a navigandi proposito hac Epistola tentat revocare; quod si preces et lacrymae non obtinuerint, morituram se scribit, ut mortis causam intelligat praebuisse. Vidend. Iust. XVIII, 4. — Paterc. I, 6. — Aeneid. IV — Metam. XIV, Fab. 2.

EPISTOLA VII

DIDO AENEAE

Sic, ubi fata vocant, udis abiectus in herbis,
Ad vada Maeandri concinit albus olor.
Nec, quia te nostra sperem prece posse moveri,
Adloquor: adverso movimus ista Deo.

1. *Sic, ubi fata vocant* etc. Quod praefigitur vulgo Epistolarum cuique *distichon*, merito a criticis omnibus, velut opus adulterum et auctore indignum, e textu procul exulare iussum est. Hoc huic praeerat:

Accipe, Dardanide, moriturae carmen Elissae:
Quae legis, a nobis ultima verba legis.

Haud scio tamen an non sit praeponendum, si sensum respexeris, genuinis et Ovidianis nimium versibus, qui, vel ab ipso exordio, opus indicant infelix summa, partes licet haud contemnendae sint. Quis enim ferat poetam, in re tam gravi, et tam lamentabili argumento, in istius modi lusus exspatiari luxuriantem? Quis credat unquam Didonem, *certam mori*, et *pallidam futura morte*, si ad Aeneam scripsisset, desperati amoris *ultima verba*, ultimis morituri cycni cantibus assimilasse? Iure igitur Fabius Quintil. Instit. X, 1: « Lascivus *in heroicis quoque* Ovid. »

2. *Concinit albus olor*. Solemnis apud poetas veteres cycni vox, quae eo canora magis, quo mors propius instaret. Quae opinio, etsi poetice arrideat, fide tamen semper caruit apud illos omnes, e quibus auctoritas peti solet. Adeas licet Aelian. Var. Hist. I, 14; Plin. Hist. Nat. X, 23; et Athenaeum IX, 11. — *Albus olor*. Epitheta Aristoteles (Rhet. III, 3), si longiora aut frequentiora, *tertium* in oratione *frigoris genus* adsignat: Ἐν μὲν ποιήσει πρέπει γάλα λευκὸν εἰπεῖν ἐν δὲ λόγῳ, τὰ μὲν ἀπρεπέστερα. Non ergo culpandus est Noster qui, quamvis nemo ignoret, cycni colorem indicandum curaverit.

4. *Adverso movimus ista Deo*. Amore scilicet, qui Didonem usque persequitur, et invitam cogit ad Aeneam scribere, quamvis non *speret* illum tali *prece moveri posse*. Male igitur, qui *averso* legendum censuerunt; longe alius, ut mihi videtur sensus: si enim a Didone *aversus* Deus iste, non amore periisset. — *Movimus*; quasi dicat, extremum hoc nobis, et aegre quidem imposuimus laborem.

Sed merita et famam, corpusque animumque pudicum
  Quum male perdiderim, perdere verba leve est.
Certus es ire tamen, miseramque relinquere Dido;
  Atque idem venti vela fidemque ferent.
Certus es, Aenea, cum foedere solvere naves:
  Quaeque ubi sint nescis, Itala regna sequi.
Nec nova Carthago, nec te crescentia tangunt

—*Adverso movimus ista Deo. Novimus* Puteaneus, cum aliis nonnullis. Basileensis, *vois.* Scribe *vovimus:* ita et corruptum I Amor. Eleg. 3, 3; et 127.

5. *Sed meriti famam.* Gottorphianus et alter Mentelianus, *meritam.* Vnus Mediceus *merita.* Puteaneus *merite.* Scribe:

Sed merita et famam.

Merita vocat beneficia, quae in ingratum Aeneam contulerat: sic Auson. Parentalibus, *merita et famam* coniunxit. Senec. Herc. Fur. 259:

.... Cuncta iam amisi bona,
Mentem, arma, famam, coniugem, natos, manus.

Epistola Sapphus:

Et forma et meritis tu mihi Phoebus eris,

Vbi *et formae meritis* similiter legebatur: qua elisione literarum saepe peccatum. Heins. — *Corpusque animumque pudicum* etc. Qua verecundia, qua verborum castitate haec fere eadem Dido Virgiliana, IV, 321:

.... Te propter eumdem
Exstinctus pudor, et, qua sola sidera adibam,
Fama prior!

Amantem hic agnoscas: illic vero meretricem, quae ne tentat quidem rebus verborum pudorem obtendere. Nec certe commisisset poëta sapientissimus, vel conscribens Epistolam, ut *verborum levitatem*, cum amissi decoris, et vitae mox amittendae *gravitate* compararet. Non eo amator ingenii sui Virgilius.

6. *Perdiderim.* Patavinus *perdideris:* venuste; amat enim Noster secunda persona loqui. Sup. Ep. V, 7:

Leniter ex merito, quidquid *patiare*, ferendum est. Heins.

7. *Miseramque relinquere Dido.* Accusat. graec. Caesar *Didonem* et *Calypsonem* latine dici malebat: sed Quintiliano non displicet seu graecam formam, seu latinam sequi, *quousque patitur decor.*

8. *Atque idem venti vela fidemque ferent.* Complacere nimium sibi videtur Noster in istius modi verborum nugis. Iam enim vidimus, Epist. II, 25:

.... Ventis et *verba* et *vela* dedisti:
Vela queror reditu, *verba* carere *fide.*

Et mox in sequenti versu:

Certus es.... *cum foedere solvere naves.*

Vbi cum verbo colludens, *solvit* simul et *foedus* et *naves.* Quod quidem eo magis repugnat, quod argumentum ipsum Nasonem Virgilio admovet hic propiorem; et uno quoque, ut ita dicam, versu comparationem movet, vel ipsi Ovidio formidandam.

10. *Quaeque ubi sint nescis, Itala regna sequi.* Virgiliana quoque ad ad Aeneam IV, 311:

... Quid si non arva aliena, domosque
Ignotas peteres!

11. *Nec nova Carthago* etc. Virgil. lib. iam cit. 307 sqq.:

Moenia; nec sceptro tradita summa tuo.
Facta fugis; facienda petis: quaerenda per orbem
Altera: quaesita est altera terra tibi.
Vt terram invenias, quis eam tibi tradet habendam?
Quis sua non notis arva tenenda dabit?
Alter habendus amor tibi restat, et altera Dido:
Quamque iterum fallas, altera danda fides.
Quando erit, ut condas instar Carthaginis urbem,
Et videas populos altus ab arce tuos?
Omnia si veniant, nec te tua vota morentur;

Nec te noster amor, nec te data dextera quandam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dida!
Quinetiam Hiberno moliris sidere classem,
Et mediis properas aquilonibus ire per altum,
Crudelis! Quid si nan arva eliena domosque
Ignotas peteres, et Troia antiqua maneret,
Troia per undosum peteretur classibus aequor!
Mene fugis!

Apud poëtam utrumque eadem rerum summa: sed videas, quaeso, quam frigide ab Ovidio tractentur, dum vivit et spirat adhuc amor Didonis, Virgilii versibus tam fideliter commissus. Fecerim equidem lectori iniuriam, si saepius ea de re monendum putaverim. — *Nec te crescentia tangunt Moenia*] *Surgentia* codex Regius; et id rectius putat Burmann.; sed recte moenia quoque dicuntur crescere. Noster Metam. lib. XV, vers. 451:

... Cognataque moenia laetor
Crescere; at utiliter Phrygibus vicisse Pelasgos.

12. *Nec sceptro tradita summa tuo*] *Sceptrum*, Puteaneus a manu prima. Scribo:

Nec sceptri tradita *summa* mei.

Vel *credita*. Metam. lib. XIII, 191:

Hunc tamen utilitas populi fraterque, datique
Summa movet sceptri.

Si quis tueri vulgatam tamen volet habet pro se stantia illa Propertii,

In Veneris tabula *summam* sibi ponit Apelles.

Lib. III, Eleg. 7, 11. HEINS.

13. *Facta fugis; facienda petis.* Male *fugienda*, Aldina, Venetae duae et codices plurimi; neque ex ingenio poëtae, qui verborum antithetis plus aequo gaudet, vel quum non locus.

16. *Arva tenenda*] *Regna tenenda*, tres libri: *arva colenda*, unus Vaticanus: et Mentelii alter, *tuenda*: nihil muta. *Tenere* enim proprium verbum regum, ut notissimum. Praeterea *tenere* convenit praecedenti verbo *habere*, cuius eadem vis, et quod male Dousa antique sumit, pro *habitare*: quum ipse infr. 163, *habendam* explicet *possidendam*. BURM.

17. *Alter habendus amor.* Quem mentiaris, Didonem alteram capturus, ut me cepisti.

18. *Quaque iterum fallas.* Recte scripti *quamque*. *Fallere fidem*: nihil magis obvium apud bonos auctores. Senec. III de Benef. c. 15: « Ita non honestius erat a quibusdam fidem falli, quam ab omnibus perfidiam timeri ».

21. *Omnia si veniant*] *Vt eveniant* quidam ex melioribus, etiam Putea-

Vnde tibi, quae te sic amet, uxor erit?
Vror, ut inducto ceratae sulfure taedae:
Vt pia fumosis addita tura focis.
Aeneas oculis semper vigilantis inhaeret:
Aeneamque animo noxque diesque refert.
Ille quidem male gratus, et ad mea munera surdus;
Et quo, si non sim stulta, carere velim:
Non tamen Aeneam, quamvis male cogitat, odi;
Sed queror infidum, questaque peius amo.
Parce, Venus, nurui; durumque amplectere fratrem,

neus a manu prima; recte: qui error ex elisione vocalium profluxit. Sic apud Phaedrum lib. I, Fab. 11: *Maius ne veniat malum*, pro *eveniat*, perperam nunc legitur. Liv. XXIII, 28: *Cui ut omnia prospere evenient.* Ita scripti: vide illic Gronovium. *Omnia subveniant*, Mentelian. HEINS. — *Nec te tua vota. Facta*, multi codices: quidam *ficta*: forte, *nec te tibi ficta morentur.*

23. *Vror, ut inducto ceratae sulfure taedae, ut pia* etc. Non Heinsium laudo, qui tamen saepissime laudandus, quum hos versus *a vulgatis libris* merito *exulantes* in textum recipit, quamvis *ex auctoritate optimarum membranarum*. Non quod *inelegantes* iudicem, vel Ovidii *indignos*; credo econtra vere Ovidianos esse; sed vid. quae ad vers. 1 huius epistolae adnotandum censui.

25. *Aeneas oculis semper vigilantis inhaeret; Aeneamque animo* etc. Virgilio semper, sed passibus minus iniquis, hic instat Ovidius. Aen. IV, 3 sqq. Ibid. 83:

Multa viri virtus animo, multusque recursat
Gentis honos: haerent infixi pectore vultus,
Verbaque; nec placidam membris dat cura quietem.
... Illum absens absentem auditque videtque.

26. *Aeneamque animo*] *Aenean animo*, meliores: et sic graeco more etiam infra, ac passim alibi in optimis libris scribitur. HEINS. II Art. Am. 348:

Exhibeat vultus noxque diesque tuos.

Vbi nescio, cur ex uno codice, *exhibeant* malit Heinsius, quum hic locus vulgatam manifeste tueatur. BVRM.

27. *Surdus*] *Tardus* Moreti, Hafniensis et Leidensis, quod proprium in amore frigidi et cessantis. Eadem varietas apud Prop. I, Eleg. 8, 41:

Sunt igitur Musae, neque amanti surdus Apollo.

29. *Quamvis male cogitat, odi.* Plinius Nat. Hist. XVIII, c. 5: *Fortissimi viri et milites strenuissimi ex agricolis nascuntur, minimeque male cogitantes*; hoc est minime dolosi. Hausit ex Catone, qui initio Rei Rusticae, de agricolis: *Minime male cogitantes sunt, qui in eo studio occupati sunt.*

30. *Questaque peius amo.* Vidimus iam in Phaedrae Epist. ad Hipp. 26:

Quae venit exacta tempore, *peius amat.*

31. *Parce, Venus, nurui*] *Coniugium* enim *vocabat*, et *culpam* hoc nomine *praetegebat.* Nurus ergo Veneris, quae Aeneae uxorem se praedicabat; ut quondam Creusa:

Frater Amor: castris militet ille tuis.
Atque, ego quem coepi, neque enim dedignor, amare,
Materiam curae praebeat ille meae.
Fallor; et ista mihi falso iactatur imago.
Matris ab ingenio dissidet ille suae.
Te lapis, et montes, innataque rupibus altis
Robora, te saevae progenuere ferae:
Aut mare, quale vides agitari nunc quoque ventis;
Quod tamen adversis fluctibus ire paras.
Quo fugis? obstat hiems: hiemis mihi gratia prosit.
Adspice, ut eversas concitet Eurus aquas.
Quod tibi malueram, sine me debere procellis.
Iustior est animo ventus et unda tuo.
Non ego sum tanti, quamvis merearis, inique,

Dardanis, et divae Veneris nurus!
Aen. II, 787.

Durumque amplectere fratrem, frater Amor etc. Vt lepide, ut ingeniose dicta haec omnia! sed quam ab argumento huius epistolae remota! — *Castris militet ille tuis.* Legemus quoque Amor. I, El. 9, 1:

Militat omnis amans et habet *sua castra* Cupido.

Optime quidem, quia in loco. Quaeque *locum* teneant.

33. *Atque, ego quem cepi* etc. Sensus est: *Militet* Aeneas *in castris tuis*, id est, amet; qua lege non *dedignor*, quem prior amavi, novam amandi causam mihi praebeat. *Curae*, eo sensu, quo apud Virg.:

At Regina gravi iamdudum saucia *cura*.

35. *Ista mihi falso iactatur imago.* Spes scilicet quae ludit miseram, posse Aeneam abeundi mentem exuere.

37. *Te lapis et montes* etc. Non ita procul a Virgilio IV, 366:

... Duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanaeque admorunt ubera tigres.

40. *Quod tamen adversis fluctibus ire*] *Ire maria*, obvium. Ep. Herus, *Hellespontiacam iturus aquam*, ex antiquis libris. Art. Am. II, 47, ex vetustis exemplaribus:

Restat iter coeli; *coelum* tentabimus *ire*.

Amor. II, Eleg. 11:

Fallacesque vias ire Corinna paret. H.

43. *Malueram*] *Maluerim*, Argent. et quinque alii: rectius. Heins. *Quod te malueram*, in antiquis membranis, quas profert Barth. Adv. XXXVII, 13.

45. *Non ego sum tanti... ut pereas* etc. Suum hic tandem et genuinum sermonem amor reperit, aeque facilis iras ponere, seu tollere. Pereuntis iam Aeneae imago amantem turbat, terretque; et *quamvis mereatur*, non vult ut pereat; sed monet, obsecraturque ne *odia exerceat*, quae *magno* ipsi *constarent* etc. Quatuor hi versus sunt inter praestantissimos annumerandi. — *Quamvis merearis.* Mirum

Vt pereas, dum me per freta longa fugis.
Exerces pretiosa odia, et constantia magno,
Si, dum me careas, est tibi vile mori.
Iam venti ponent; strataque aequaliter unda,
Caeruleis Triton per mare curret equis.
Tu quoque cum ventis utinam mutabilis esses!
Et, nisi duritie robora vincis, eris.
Quid? si nescieris, insana quid aequora possint?

hic in modum variant libri veteres. Diversas lectiones subiiciam, ut alienae quoque coniecturae sit locus. Puteaneus, *quid non terreris*: et emendatum *quod*. Vt forte corrigendum sit, *quo non terreris*; vel, *quod non tu reris*. At Puteani et Iureti excerpta, at alter Mentelianus et Francofurtensis, *quod non censeris*, cum quatuor aliis: duo, *quo non cessaris*. Octo alii, *quod non mediteris*; septem, *meditaris*: quatuor, *quamvis mediteris*: totidem alii, *quod tu meditaris*. Scriverianus, *quamvis dimittis*, vel *miraris*: alius, *quod tu non credis*. Itaque scribendum videbatur, *quicquid tu reris*, vel, *quamvis id reris*, vel denique, *quanti me reris*. Nisi propius insistendo vestigiis vetustiorum codicum refugi malis, *quamvis censeris*, ut *censeri* dixerit, quomodo Cicero pro Flacco: *Census es mancipia Amintae*. *Censeri* enim pro aestimare, veteres aevo optimo certum est dixisse. BVRM.

48. *Est tibi vile mori.* Octo etiam libri, *sit tibi velle mori*; sed vulgata praestat: non magni ducas mortem, dummodo me careas. Apud Flor. II, cap. 6, male puto Salmasium rescribere, *gens contumax*, *vilisque morti*, et explicare facilem ad mortem excipiendam; quum *gens vilis mortis*, ea sit, in cuius morte non magnum damnum. BVRM.

49. *Iam venti ponent.* Morandi caussas innectit a tempestate primum hibernosa; deinde a periculis quae tunc imminent navigaturis. Sic Anna soror Didoni suadet ut Aeneam detineat, Aen. IV, 52:

Dum pelago desaevit hyems, et aquosus Orion,
Quassataeque rates, et non tractabile coelum.

Sic et ipsa Dido fugientem iam Aeneam orat: ibid. 430:

Expectet facilemque fugam, ventosque ferentes.

Inest et alia quaedam, in hoc ipso et sequenti versu Virgil. imitatio, quam, etsi longius paulo detortam, adducere non pigebit, quo melius poëtae utriusque innotescat ingenium. Hunc porro locum,

... Strataque aequaliter unda,
Caeruleis Triton per mare curret equis.

Nemo non e Virgilio adumbratum senserit, Aen. I, 158:

... Aequora postquam
Prospiciens genitor, coeloque invectus aperto,
Flectit equos, curruque volans dat lora secundo.

— *Ponent.* Ita passim Noster et alii loquuntur; sed subintelligi debere *mare*, vel *undas* docet locus Horatii lib. I, Od. 3, ubi de Noto:

.... Tollere, seu ponere vult freta. B.

53. *Quid si nescires*] *Nescieris*, tres libri: bene; ultima producta. Simili-

Expertae toties tam male credis aquae?
Vt pelago suadente etiam retinacula solvas,
Multa tamen latus tristia pontus habet.
Nec violasse fidem tentantibus aequora prodest:
Perfidiae poenas exigit ille locus.
Praecipue quum laesus Amor; quia mater Amoris
Nuda Cytheriacis edita fertur aquis.
Perdita ne perdam timeo, noceamve nocenti;
Neu bibat aequoreas naufragus hostis aquas.
Vive, precor: sic te melius, quam funere, perdam:
Tu potius leti causa ferare mei.
Finge, age, te rapido (nullum sit in omine pondus!)
Turbine deprendi: quid tibi mentis erit?
Protinus occurrent falsae periuria linguae,
Et Phrygia Dido fraude coacta mori.
Coniugis ante oculos deceptae stabit imago

ter in *dederis*, *tuleris*, alibi produxit ultimam: ratio est, quod interdum quartam syllabam producebant in *nescieritis*, et *audieritis*, similibusque: quod non vidit Cl. Vir Gerard. Vossius, qui in opere grammatico complura exempla hanc in rem adfert. Heins. — *Insana aequora*. Eodem modo Ep. I, dixit *insanas aquas*. Cior. *Vesana* est in Vossii excerptis.

54. *Tam male*. Vaticanus et Lovaniensis, *quam male*, ut per interrogationem legatur. Francius malebat sine interrogatione, *expertae toties te male credis aquae*; vel, *quam bene credis aquae*. Burm.

59. *Quia mater Amoris*, *Nuda Cytheriacis edita fertur aquis*. In epist. ad Helenam, 24:

In mare nimirum ius habet orta mari.

Ausonius: *Orta mari*, *suscepta solo* etc. Cior.

61. *Perdita ne perdam timeo*, *noceamve nocenti*. Excidit vere calamus toties adnotanti inanem hunc *antithetorum* fragorem, quibus ubique scintillat Ovidiana oratio; unde fit, ut fulgore quidem perstrictus lector stupeat aliquando, incalescat vero rarissime.

64. *Causa ferere*] *Ferare*, Iunianus et Dousae codex, ut sit optantis: mox pro *rapido*, Argentinensis et unus Patavinus *trepido*, ut ad omen referatur. Heins.

65. *Nullum sit in omine pondus*. Vim nullam omen istud habeat, ideoque *finge* dixit. Aeneae ob oculos naufragii sistit imaginem, qua territus, consilium, si possit, mutet.

69. *Coniugis ante oculos deceptae stabit imago Tristis* etc. Vividius Maro Aeneid. lib. IV, 386:

Omnibus umbra locis adero; dabis, improbe, poenas.

Sed ipsum Aeneam hic adloquitur,

Tristis, et effusis sanguinolenta comis.
Quidquid id est, totum merui, concedite, dicas:
Quaeque cadent, in te fulmina missa putes.
Da breve saevitiae spatium pelagique tuaeque:
Grande morae pretium tuta futura via est.
Nec mihi tu parcas: puero parcatur Iulo.
Te satis est titulum mortis habere meae:
Quid puer Ascanius, quid Di meruere Penates?
Ignibus ereptos obruet unda Deos.
Sed neque fers tecum: nec, quae mihi, perfide, iactas,
Presserunt humeros sacra paterque tuos.
Omnia mentiris: nec enim tua fallere lingua
Incipit a nobis, primaque plector ego.

et *accensa* quidem: illic véro *scribit* tantum; et non nihil differt a recto sermone, qui sermo chartis transmittitur. Notandum quoque in Ovidio, qua arte in subsequentem versum remittatur vox *tristis*, quae sic collocata, lectorem cogit imagini subsistere.

71. *Quidquid id est, totum merui, concedite, dicas.* Loci sensus est: Dicas, exclames: quidquid illud poenae est, quod mihi immittitur, totum meruisse me fateor. At vos, o superi, concedite, condonate mihi peccatum. Eodem modo Sil. Italicus VI, 582:

Quidquid id est, dum non vinctam Carthago catenis
Abripiat, poenaeque instaurel monstra paternae,
Gratum est, o superi!

75. *Nec mihi tu parcas*] *Tu curae*, Puteaneus et alii nonnulli ex potioribus. Codices Andreae Schotti in Observationibus, *Nec mihi parcatur.* Non *invenuste:* quomodo et tres ex nostris. Similis vero huic loco, Epist. XIX, 205:

Si tibi non *parcis*, dilectae *parce* puellae. H.

— Non modo non *venustum*, sed praedurum, incipiente praesertim versu, istud *parcatur*.

77. *Quid Di meruere Penates?* Qui fuerint Dii Penates, ambigitur. Alii enim Iovem, Iunonem ac Minervam fuisse aiunt: alii Neptunum et Apollinem; alii denique Coelum ac Terram. Ex scriptore Timaeo refert Dionys. Halicarn. Antiquit. I, caducaea fuisse aerea et ferrea, Troianamque terram fictilem. Hoc fama tantum: sed mox asserit vidisse se in templo quodam Romae *Penates*, qui Troiani dicebantur, forma duorum iuvenum hastatorum, habitu sedentium. Hi tamen Castor et Pollux esse non possunt, quum fratres essent Helenae: Penates vero, multo antiquiores. — Sic Ruaeus ad Aen. II, 717.

79. *Sed neque fers tecum* etc. Insignem *pietate* virum mendacii tentat arguere. Qui enim *pius* in Deos et patrem, qui perfidum se erga Didonem praestiterit?

Si quaeras, ubi sit formosi mater Iuli?
  Occidit, a duro sola relicta viro.
Haec mihi narraras; at me movere merentem:
  Illa minor culpa poena futura mea est.
Nec mihi mens dubia est, quin te tua numina damnent:
  Per mare, per terras septima iactat hiems.
Fluctibus eiectum tuta statione recepi,
  Vixque bene audito nomine, regna dedi.
His tamen officiis utinam contenta fuissem,
  Et mihi concubitus fama sepulta foret!

83. *Si quaeras ubi sit formosi mater Iuli* etc. Creusa, Priami regis et Hecubae filia, Aeneae uxor. — Eo gravius inde petit argumentum Dido in Aeneam, quo ipse rem exponit obscurius, Aen. II, 739:

Substitit, erravit ne via, seu lassa resedit,
Incertum; nec post oculis est reddita nostris.

Et cogitur, in numen *male amicum*, quod *confusam* ipsi *mentem eripuit*, derelictae coniugis scelus reiicere. Vnde scriptores quidam hanc ab Aenea occisam volunt, ex pactione cum Graecis, ne quid ex Priami sanguine superesset. Virgilium Pausanias, in Phocaeis sequutus est: *ἐπὶ τῇ Κρεούσῃ λέγουσιν, ὡς ἡ θεῶν μήτηρ καὶ Ἀφροδίτη δουλείας ἀπὸ Ἑλλήνων αὐτὴν ἐῤῥύσαντο.*

85. *Haec mihi narraras* etc. Variant hic vehementer codices: in Scriveriano erat vulgata quidem lectio, quae sic, a prim. edd. *at me movere merentem: illa minor culpa poena futura mea est*; sed adscriptum pro varia lectione, *nec eram corruptior inde.* In Regio, post *narrabas*, erat spatium vacuum, sed in margine vulgata scriptura. In Francof. erat pro *ure*, *iure.* Ego ex vestigiis veterum puto sic refingi commode posse:

Haec mihi narraras; nec me movere: merentem
  Vre! minor culpa poena futura mea est.

Hoc sensu: debueram ex ipsa tua narratione, de uxore Creusa prodita, perfidiam tuam didicisse etc.; quare me quoque *ure*, ut Creusam in igne et flammis prodidisti; illa enim poena minor adhuc culpa mea erit. Bvrm. — Totus adsentiar interpreti sagacissimo; nisi quod verbum *urere* non eo, quo vir doct., sensu accipiendum existimem. De amore Dido intelligit, et dicit; *ure me*; fac insano, ut merui, amore peream. Nihil hic ad Troiae incendium. Servanda igitur vet. lectio, nec ita recentibus, facile credendum, quamvis Burmanni sententiam toto animo doct. Lennep. amplectatur.

87. *Quin te tua numina damnent*] *Munera*, multi ex scriptis. Puteaneus, *Quin tete munera damnant*: quod omnino repugnat. De Diis certe Aeneae comitibus iam supra egerat. H. In Regio et Francof. erat, *te mea munera*; sed optimum credo Moreti codicis lectionem: *Quin te tua crimina damnent.* Bvrm.

92. *Sepulta.* Lincolniensis *relicta*: male: vid. ad Petron. Fragment. p.

Illa dies nocuit, qua nos declive sub antrum
  Caeruleus subitis compulit imber aquis.
Audieram vocem; Nymphas ululasse putavi:
  Eumenides fatis signa dedere meis.
Exige, laese pudor, poenas, violate Sichaeo:
  Ad quem, me miseram! plena pudoris eo.
Est mihi marmorea sacratus in aede Sichaeus:

676. Burm. — Adde qnod multo magis ad sensum, *sepulta.*

93. *Illa dies nocuit, qua nos declive sub antrum Caeruleus subitis compulit imber aquis.* Non possum quin huc adferam celeberrimum Virgil. locum Aen. IV, 165. Nunquam occurrit freqnentior, qui satis nunquam perlegitur:

Speluncam Dido, dux et Troianus eamdem
Deveniant: prima tellus et pronuba Iuno
Dant signum. fulsere ignes et conscius aether
Connubii, summoque ulularunt vertice Nymphae.
Ille dies primus lethi, primusque malorum
Causa fuit: neque enim specie famave movetur; . . .

96. *Eumenides fatis signa dedere meis.* Forte legendum, auctore Lennep. *Eumenides fati signa dedere mei.* Quid enim, ait, *signa dedere fatis;* nisi forte *Parcas* intelligi velis, quibus *signa* dederint *Eumenides*, nt stamina Didoni nerent infausta? — Pro *fatis*, scribendum Burmann. coniiciebat *thalamis.*

97. *Exige, laese pudor, poenas violate Sichaeo.* Vix sanus hic locus Lennep. videtur. Pntares, inquit, violatum *a Sichaeo* pndorem, quum contra mens Didonis esse debeat violatam *a se* fidem, quam *Sichaeo* servaturam se promiserat. *Fides cineri promissa Sichaeo!* Virgil. Omnis igitur hic difficultas in verbo *Sichaeo*; nec diffitendum esse non uihil in phrasi, praeter Ovidii morem, qnod non ita facile aspectu primo perspicias. Mentem vero poetae hanc esse crediderim: o pudor, quem violavi, poenas a me debitas exige pro *Sichaeo*; id est, vindicem te praestes Sichaei coniugis. Inde paulo post: *Venio tibi debita coniux.* Possit quoque: pudor, quem *laesi*, quem violavi erga Sichaeum etc.

98. *Ad quem, me miseram! plena pudoris eo*] *Quas*, scripti omnes. Occuparat iam editiones nonnullas *Ad quam*; nec auderem id damnare, si scriptorum codicum auctoritate iuniteretur; ut haec, non minus quam sequentia, ad statuam referantur Sichaei, quam aditura sit Dido. Praeterea scribe, *plena ruboris*, ne toties eodem vocabulo utatur, prorsus inconcinne: nam et *pudor* proximo praecesserat versu: et mox subsequitur denuo, *admissi tarda pudore mei.* Heins. — Non ita me, quae virum praestantissimum, offendit vox *pudor* iterum a Didone repetita. Solus hic miseram occupat sensus; nec improvisam certe rem sequuntur verba. Quinimo, verbi repetitionem si tollas, evanescat omnino sententiae vis, aut frigescat saltem, necesse est.

99. *Est mihi marmorea* etc. Totum hoc e Virgilio IV, 457:

... Fuit in tectis de marmore templum
Coniugis antiqui, magno quod honore colebat,

Adpositae frondes velleraque alba tegunt.
Hinc ego me sensi noto quater ore citari.
Ipse sono tenui dixit: Elissa, veni.
Nulla mora est; venio: venio tibi debita coniux:
Sed tamen admissi tarda pudore mei.
Da veniam culpae; decepit idoneus auctor:
Invidiam noxae detrahit ille meae.
Diva parens, seniorque pater, pia sarcina nati,
Spem mihi mansuri rite dedere tori.
Si fuit errandum, causas habet error honestas.
Adde fidem; nulla parte pigendus erit.
Durat in extremum, vitaeque novissima nostrae
Prosequitur fati, qui fuit ante, tenor.
Occidit internas coniux mactatus ad aras:

Velleribus niveis, et festa fronde revinctum.
Hinc exaudiri voces, et verba vocantis
Visa viri, nox quum terras obscura teneret:
Solaque culminibus ferali carmine bubo etc.

100. *Velleraque alba.* Lanam niveam, recte ex Virgilio, interpretes esse docent.

104. *Admissi tarda pudore mei.* Nescit qua fronte coniugem antiquum apud inferos sit aditura; is violatae fidei pudor!

105. *Decepit idoneus auctor.* Intelligas seu de genere ipso Aeneae; seu ironice, de arte qua miseram deceperit: quod tamen minus probabile.

106. *Invidiam noxae detrahit.* Culpam auctor minuit.

107. *Diva parens* etc. Excusat se apud Sichaeum, et causas pergit deducere, quae *noxae invidiam* possunt *detrahere.* Amorem enim, Aeneae genus; pietas in Deos, fidem; et in aetate provectum patrem devotio, mansuros affectus polliceri videbantur.

110. *Adde fidem.* Quam dederat, et fallit Aeneas.

113. *Internas ad aras.* Coram Diis Penatibus, quibus arae sacrabantur in interiori domus parte. De morte autem Sichaei Virgil. I, 350 sqq. Vix credibile quot in errores inciderint, qui lectionem vitiosam *in terras*, vel *ad terras*, aut *in terris*, certatim vitiosius emendare tentaverunt; qui, si cogitassent quam facili lapsu in MSS. menda illaberentur, transpositis, aut permutatis aliquot literis, ut qui Micyllum praecesserunt, nullo fere labore restituissent *internas*, quod integrum praebebat male recepta lectio *in terras*, mutato tantum *r* in *n*. Sicharbas autem, quem *Sichaeum* Virgilius dixit, quia nomen asperius, Herculi sacerdos fuit, et Didonis avunculus, testibus App. Alex. in Libycis, et Iustin. XVIII, quorum auctoritate fretus, *Herculeas aras* legendum Micyllus censebat: Heinsius vero, *Herceas*; quod si non placeret, *infernas* proponebat. Quae invaluit, lectionem bis Maro tuetur, et Aen. I,

Et sceleris tanti praemia frater habet.
Exsul agor; cineresque viri patriamque relinquo:
Et feror in duras, hoste sequente, vias.
Applicor ignotis; fratrique elapsa fretoque,
Quod tibi donavi, perfide, litus emo.
Vrbem constitui, lateque patentia fixi
Moenia, finitimis invidiosa locis.
Bella tument: bellis peregrina et femina tentor:

354: *ille* (Pygmalion) *Sichaeum* etc. et IV, 20: *Anna, fatebor enim, miseri post fata Sichaei* etc.

116. *In duras*] *Dubias*, Basileensis: sic saepe alibi; ut et *fallaces vias*, l. II Amor. 11, 8, quoties de mari agitur. Heins. Recte, et ita esset de navigatione, quae dubia et periculosa, capiendum; ut *ambiguas* dixit Epist. X, 62; et Epist. XVI, 22, *dubias* etiam dixit: sic saepe *dubium* mare, aquam etc. passim Noster et alii: praefero tamen hic consensum codicum, ut *durae* viae sint laboriosae et plenae iactationis. Ita Valer. Flac. Argonaut. lib. I, 566:

... *Durum* vobis iter et grave coeli Institui: sic ecce meus, sic orbe peracto etc.

Cato quoque, apud Lucan. IX, 385:

Durum iter ad leges, patriaeque ruentis amorem.

Ita contra *molle iter*, II Amor. 16, v. 20: has vero voces *durus* et *dubius* frequentissime confuderunt librarii. Burm.

117. *Applicor ignotis*. Puto Ovidium scripsisse, *Adplicor his oris*, ut apud Virgilium I, 616:

... Quae vis immanibus applicat oris?

Applicare remos vadis Trist. III, Eleg. 9. *Scopulis applicare ratem* Propert. lib. I, Eleg. 20. Donatus ad illud Terent. Andr. Act. 5, Sc. 4: *Applicat se ad Chrysidis patrem*; *proprie*, inquit, *de naufrago et egenti*. Epist. Parid. 126: *Applicor in terras*. Enn. Fragm. p. 19 Edition. Scriverianae *quo applicer*: ita legendum, pro *applicem*. Heins. *Ignaris* Moreti codex, ut saepe alibi, pro *ignotis*.

118. *Litus emo*. Qui Carthaginem a Didone conditam scripserunt, App. in Libycis; Eustath. ad Dionys.; Herodian. V; et T. Liv. I, c. 54, in hoc consentiunt, ab Iarba Getulorum rege, mercatam fuisse solum, facti de nomine Byrsam:

Taurino quantum posset circumdare tergo.

Quod ubi obtinuit, corio tenuissimas in partes conciso, stadia occupavit duo et viginti. Intelligit Donatus (ad Aen. I, 37) de pecunia e bubulo corio, quae his temporibus in usu erat, quibus Dido urbis solum mercata sit. Themisth. vero, Orat. I, corium non respuit, sed concessum ab Africanis, non divenditum fuisse solum affirmat.

119. *Lateque patentia fixi Moenia*. Breviter, et iam iam moritura Dido ea quoque recenset apud Virg. IV, 655, quae nomen suum posteris commendarent:

Vrbem praeclaram statui; mea moenia vidi: Vlta virum, poenas inimico a fratre recepi.

— *Finxi*, Putean. et decem alii. Novem, *feci*.

121. *Bella tument*. Parantur, imminent; in eo sunt, ut brevi irrum-

Vixque rudes portas urbis et arma paro.
Mille procis placui, qui me coiere querentes,
Nescio quem thalamis praeposuisse suis.
Quid dubitas vinctam Gaetulo tradere Iarbae?
Praebuerim sceleri brachia nostra tuo.
Est etiam frater, cuius manus impia poscit
Respergi nostro, sparsa cruore viri.
Pone Deos, et quae tangendo sacra profanas:
Non bene coelestes impia dextra colit.
Si tu cultor eras elapsis igne futurus,
Poenitet elapsos ignibus esse Deos.
Forsitan et gravidam Dido, scelerate, relinquas;

pant. Sic dixit Virgil. *aperta* adhuc bella, *tumescere*, Georg. I, 465. — *Tument.* Parenti meo non placebat *tument*: quare insistendum vestigiis Codd. Lugdan. et Scriverii, in quibus *timent*; et legendum *bella timens*, vel *bella tonant*, censebat. Claud. III Cons. Honor. 63: *Civilia rursus bella tonant.* Sed pro vulgata est illud Paterculi lib. II, c. 15: *Mors Drusi iam pridem tumescens bellum excitavit Italicum.* Heins. Vulgata recte se habet. — *Femina tentor.* Tentant, volunt experiri gentes finitimae, quid *femina* possim et *peregrina*, ad defendendam urbem quam statui; et propter te bellum mihi indicunt.

122. *Vixque rudes.* Portae recte *rudes* possent intelligi, nondum arte fabrili perfectae et politae; ut *rudes remi*, Claud. Praef. in Rapt. Proserpinae, et *rude solium*. Sed quum in Puteaneis excerptis sit *virque rudis*, in Leidensi *ad arma*, ego ex vestigiis eorum legere mallem:

Vixque rudis portas urbis ad arma paro.

Vt sit sensus: ego femina, rudis ad arma, vix paro portas urbis, vel etiam, vix paro portas urbis rudis ad arma. Sic infr. Ep. XI, 48, *rudis ad partus*; *rudis ad Veneris furtum*. Epist. XVII, 141, et Iustin. I, 1, *rudes ad resistendum populos*.

124. *Nescio quem.* Vox contemtus est, qua reges isti Aeneam designabant, cuius fama ad eos nondum pervenerat. Audias licet Iarbam, Aen. IV, 215:

Et nunc *ille Paris*, cum *semiviro* comitatu,
Maeonia mentum mitra, crinemque madentem
Subnexus, rapto potitur!

126. *Praebuerim.* Dousa legebat *praebueram*.

127. *Poscit*] *Possit*, constanter libri veteres, quos sequor: nisi legendum *poscent*. Heins.

129. *Pone Deos.* Omitte Deos testari, nec tangas sacra, quae polluis tangendo; et causam addit:

Non bene coelestes impia dextra colit.

133. *Forsitan et gravidam Dido* etc. Elegantius multo et decentius simul nostra apud Virgil. Aeneid. IV, 327:

Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam soboles, si quis mihi parvulus aula
Luderet Aeneas!

Parsque tui lateat corpore clausa meo.
Accedet fatis matris miserabilis infans,
Et nondum nato funeris auctor eris.
Cumque parente sua frater morietur Iuli;
Poenaque connexos auferet una duos.
Sed iubet ire Deus! vellem vetuisset adire;
Punica nec Teucris pressa fuisset humus.
Hoc duce, nempe Deo, ventis agitaris iniquis,
Et teris in rapido tempora longa freto.
Pergama vix tanto tibi erant repetenda labore,
Hectore si vivo, quanta fuere, forent.
Non patrium Simoënta petis, sed Tybridas undas.
Nempe, ut pervenias quo cupis, hospes eris;
Vtque latet, refugitque tuas abstrusa carinas,

Nihil habet huiusmodi sermo, quod non honestissimum quemque lectorem vehementer commoveat: et flenti sic, ultro quis non adfleat? Quos vero commiserationis sensus in illam experiaris, quae culpam nedum dissimulet, iactat ostentatrix libidinosa? quam crudae et inhonestae voces!

134. *Lateat*] *Latitat*, Colinaei et Bersmanni, et priores aliquot editiones, quae et *relinquis*. Male.

135. *Accedat fatis matris.* Malim *matris fato*, ne tres voces in *is* exeant: ita vers. 187:

Quam bene conveniunt *fato* tua munera nostro. BVRM.

136. *Nondum nati.* Scribe *nato*, ut ambiguitas vitetur; et ita Slichtenhorstius. HEINS.

139. *Sed iubet ire Deus! vellem vetuisset adire.* Obiicit ironice Dido, quod Aeneas obiecerat, Deorum scilicet mandata, quae Italiam *non sponte* sequi iubebant; et optat *vetuisset* Deus iste Aeneam Didonem *adire*, quum tam docilem in *fugienda* invenerit.

141. *Hoc duce (nempe Deo)* Ironice. Si enim te, inquit, Iupiter, ut dicis, Apollo, aut Mercurius, vel dea mater *ducerent*, cur *Italiam* semper fugientem, tot inter terrae marisque pericula, et tot annis frustra quaereres?

145. *Sed Tybridas undas.* Tiberis, Tibris appellatus, prius Albula, quod *albescentes* aquas volveret. Tiberis vero dictus, propter Tiberinum, regem Latinorum, qui ibi interierit; nam hic eius, ut aiunt, sepulcrum (Varr. de Ling. Lat. IV). Quod quidem nomen servavit, sed varie scriptum: nam, teste Servio, ad Aeneid. VI: «In sacris *Tiberinus*; in coenolexia, *Tiberis*; in poëm., *Tibris* vocatur».

146. *Hospes eris.* Gebbardus notaverat in ora codicis sui se existimare legendum, *Hostis eras.* Non probo. BVRM.

147. *Vtque latet refugitque tuas*] *Vitatque tuas*, Puteaneus et alii quidam: sic Virgilio V, 629:

Italiam sequimur *fugientem*.

Vix tibi continget terra petita seni.
Hos populos potius in dotem, ambage remota,
Accipe: et advectas Pygmalionis opes.
Ilion in Tyriam transfer felicius urbem:
Hancque, locum regni, sceptraque sacra tene.
Si tibi mens avida est belli, si quaerit Iulus
Vnde suo partus Marte triumphus eat;
Quem superet, ne quid desit, praebebimus hostem.
Hic pacis leges, hic locus arma capit.
Tu modo, per matrem, fraternaque tela, sagittas,
Perque fugae comites, Dardana sacra, Deos:
Sic superent, quoscunque tua de gente reportas,

Abstrusa etiam meliores. Alii aliter, eodem tamen omnes sensu hunc versum libri exhibent. Heins. Immo vero *diverso sensu* multi codices hunc versum exhibent: nam in Regio, Iuniano et sex aliis erat: *Vtque iuvet ventusque tuas, remusque carinas*; et octo alii eodem fere modo, nisi quod *remus* et *ventus* transponant. Leidensis: *Vtque iuvet velumque tuas ventusque carinas.* Scriverii: *Vt moveas remoque tuas ventoque carinas.* In alio erat: *Vtque volet remusque tuis ventusque carinis*; ut *volet carinis* sit dictum, ut *alicui velle*, pro favere, Stat. XI Theb. 510; et dubito valde, an non ad sensum accommodatior sit Regii codicis scriptura, *ut velit*; licet prosperrima utaris navigatione, vix tamen pervenies in terram, quam petis, ante senectutem. *Iuvare* vero proprie ventus dicitur, ut saepe apud Nostrum et alios. Burm.

149. *Hos populos potius in dotem ambage remota*] *Potius populos* cum quibusdam lege, ut versui et metro consulatur: *ambage remissa* deinde meliores; et *Pygmalionos*, sequenti versu, Puteaneus. Sic *incoeptum opus remittere*, et *remittere incepta fila* Noster alibi. — Scribo *avectas opes.* Heins.

152. *Hancque, locum regni, sceptraque sacra tene.* In Puteaneo totus hic versus erat erasus; sed sic, ut liqueret scriptum fuisse *sceptraque sacra*: quod et in aliis plurimis exstat. Heins. — Ego ex vestigiis Barberini, Vossiani et Leidensis codicum recepi,

Hancque, locum regni, sceptraque sacra tene.

Hanc urbem, non illam, quam in Italia quaeris, tene locum regni tui, et ibi sceptra sacra habe. Burm. — Omnes ante Burmann. edd. *Inque loco regis, sceptra sacrata tene.* Sensu, inquit Lennep. satis probabili, sed languide enunciato. Vnde coniiciebat ipse:

Nomen et hic regis, sceptraque sacra tene.

155. *Quem superet*] *Quod superest*, Puteaneus et alii ex melioribus. Forte *Quos superet.... hostes.* Heins.

157. *Tu modo per matrem.* Sic cum decem scriptis: alii *patrem.* De patre mox aget. Erfurtanus *per Venerem*: quod alterius interpretamentum est. Heins.

Mars ferus et damnis sit modus ille tuis,
Ascaniusque suos feliciter impleat annos,
Et senis Anchisae molliter ossa cubent!
Parce precor domui, quae se tibi tradit habendam.
Quod crimen dicis, praeter amasse, meum?
Non ego sum Phthias, magnisve oriunda Mycenis:
Nec steterunt in te virque paterque meus.
Si pudet uxoris, non nupta, sed hospita dicar.
Dum tua sit Dido, quidlibet esse feret.
Nota mihi freta sunt Afrum frangentia litus:
Temporibus certis dantque negantque viam.
Quum dabit aura viam, praebebis carbasa ventis.

162. *Molliter ossa cubent.* Timebant in primis veteres, ne, quae mortuorum corporibus superiaciebatur terra, premeret gravius; ideoque levem et contritum pulverem tumulo iniiciebant, haec precati: *Sit tibi terra levis!* — *Cubent.* Quiescant. Sic apud Maronem Gallus, Eclog. X, 33:

... O mihi tu quam molliter ossa quiescant!

164. *Praeter amasse.* Haec est genuina lectio, quam Vaticanum exemplar habet. Cior. *Amare*, alii.

165. *Non ego sum Phthin*] *Phthias*, Puteaneus cum emendatioribus novem aut decem aliis; vere: foemina *Phthias* et *Phthiotis*. Euripidis Andromache sic de se ipsa ad Chorum; *Andromach.* 119:

Φθιὰς, ὅμως ἔμολον ποτὶ σὰν Ἀσιήτιδα
γένναν.

Apollon. Rhodius Argon. I, 53:

Τοῖσι δ' ἔπι τρίτατος γνωτὸς πέλε νισομέ-
νοισιν
Αἰθαλίδης· καὶ τὸν μὲν ἐπ' Ἀμφρύσσοιο
ῥοῇσι
Μυρμιδόνος κούρη Φθιὰς τέκεν Εὐπολέμεια.

Euripidis exemplum producit Stephanus Byzantius, in Φθία. Heins.

168. *Quidlibet esse feret*] *Quodlibet*, Puteaneus et alii meliores. Propertius tamen II, 11, 18:

Si cuivis nuptae quidlibet esse licet.

Sed et ibi forte scribendum *quodlibet*: malo etiam *sim* et *feram*: sic enim amat Noster. Heins.

169. *Nota mihi freta sunt.* Arguit a natura Libyci maris, quod Didoni magis, quam Aeneae notum erat. — *Frangentia.* Alii *tangentia.* Puto scribendum *plangentia.* Virg. Georg. l. I, 334:

Nunc nemora ingenti vento, nunc litora
plangunt.

Ita Heinsius: sed vulgatam contra Heinsium tuetur Burmann. quod *fluctus a litore frangi* passim a poëtis dicantur, non *litus a fluctibus.* *Radentia* Burmanno secundo placuerat, Anth. Latin. tom. I, p. 490.

170. *Negantque viam.* Forte *fugam*, quia sequitur: *quum dabit aura viam.* H. — Eo libentius adsentiar, quod *fugam* semper Dido Aeneae di-

Nunc levis eiectam continet alga ratem.
Tempus ut observem, manda mihi; certius ibis:
Nec te, si cupies ipse, manere sinam.
Et socii requiem poscunt; laniataque classis
Postulat exiguas semirefecta moras.
Pro meritis, et si qua tibi debebimus ultra,
Pro spe coniugii tempora parva peto:
Dum freta mitescunt, et amor; dum tempore et usu
Fortiter edisco tristia posse pati.
Sin minus, est animus nobis effundere vitam.
In me crudelis non potes esse diu.
Adspicias utinam, quae sit scribentis imago!
Scribimus; et gremio Troicus ensis adest:
Perque genas lacrymae strictum labuntur in ensem;
Qui iam pro lacrymis sanguine tinctus erit.
Quam bene conveniunt fato tua munera nostro!
Instruis impensa nostra sepulcra brevi.

scessum vocat; sed malim in versu posteriori.

175. *Et socii*. Forte *en*. Heins.

177. *Debebimus ultra*] *Vltro*, Puteaneus et Argentinensis; hoc est, si quid tibi debebimus, quod vincat mea beneficia. Heins. Neque verba Ovidii, neque Heinsii interpretationem satis recte capio; nec puto nos obtestari et rogare per ea, quae debemus alteri; neque etiam *debere ultro* eleganter dici: quare Vossiani codicis scripturam amplectimur, et legimus:

Pro meritis, et si qua tibi praebebimus ultra.

Rogat, ut aliquid sibi reddat pro tot meritis, quibus iam eum prosequuta est, et pro illis, quae adhuc praeter ea libens est praebitura. Burm.

179. *Dum freta mitescunt et amor; dum tempore et usu fortiter edisco* etc. Legebatur olim, *Dum freta* etc., *et amor dum temperat usum, fortiter ediscam* etc. Praesentem lectionem restituit Salmasius, e probatissimo Puteaneo, et eam toto animo amplexus est, ut testatur ipse, Meziriacus, Comment. in Ep., tom. II, p. 223.

180. *Dum tempore et usu fortiter edisco* etc. Virgil. quoque IV, 434:

Dum mea me victam doceat fortuna dolere!

184. *Et gremio Troicus ensis adest*] *Ensis*, quem illi ipsi Aeneas dono dederat, et de quo Virg. IV, 646: *Non hos quaesitum munus in usus!*

188. *Instruis impensa*. Argute; *impensa* non pro sumtu capiendum, quod volunt interpretes, sed pro re qualibet ad ornandum sepulcrum idonea. *Instruere* pro ornare, dictum Fast. II, v. 318. Quomodo *instruere hortos*, Tacito libro XV. *Asiam novis*

Nec mea nunc primo feriuntur pectora telo:
Ille locus saevi vulnus Amoris habet.
Anna soror, soror Anna, meae male conscia culpae,
Iam dabis in cineres ultima dona meos.
Nec, consumta rogis, inscribar: Elissa Sichaei!
Hoc tamen in tumuli marmore carmen erit:
Praebuit Aeneas et causam mortis et ensem;
Ipsa sua Dido concidit usa manu.

urbibus instruere, Tertullian. de Pall. nam alia significatione Solinus, cap. primo Polyhistoris, *posuisse sedes*, *instruxisse moenia*, pro struxisse aut condidisse, dixit. HEINS.

193. *Nec inscribar, Elissa Sichaei.* Nam in tumulis mulierum inscribebantur maritorum nomina. Sic apud Lucan. II, 343:

... Liceat tumulo scripsisse: CATONIS MARCIA.

194. *Tumuli.* Codex chartaceus Car. Strozzae, *tituli*. *Titulus* est inscriptio. Am. II, 12, 25:

Adiiciam *titulum* servata Naso Corinna. H.

Sed rectius *marmor tumuli* dici puto: quum *titulus marmoris* potius, quam *tituli marmor* dicendum esset, et Virgilii locus ab aliis productus, *tumulo superaddite carmen*, satis hoc evincit: passim vero permutari a librariis *titulum* et *tumulum* frequentius videbimus.

196. *Ipsa sua Dido concidit usa manu.* Ignorat nemo totam hanc fabulam, cui Ennius in Annal. praeluserat, a Virgilio excogitatam, et contra fidem historiae, arte mira et ad maximam romanae poëseos laudem, in carmen suum inductam fuisse. Servius ad I Aeneidos: «Dido nomine *Elissa* antea dicta est: sed post interitum, a Poenis *Dido* appellata, id est *virago*, punica lingua, quod quum a suis civibus cogeretur cuidam de Afris regibus (Iarbae) nubere, et prioris mariti amore teneretur, forti se animo interfecerit, et in pyram iniecerit, quam se ad expiandos prioris mariti manes exstruxisse, fingebat.» Fusius Iustinus lib. XVIII, cap. 5. Exstat ea de re in Antholog. Graec. IV, 9, epigramma lepidissimum, quod, etsi paulo longius, lectori aegre invideamus.

ΕΙΣ ΕΙΚΟΝΑ ΔΙΔΟΥΣ.

Ἀρχέτυπον Διδοῦς ἐρικυδέος, ὦ ξένε, λεύσσεις,
Εἰκόνα, θεσπεσίῳ κάλλεϊ λαμπομένην.
Τοίη καὶ γενόμην· ἀλλ' οὐ νόον οἷον ἀκούεις,
Αἰσχρὸν ἐπ' εὐφήμοις δόξαν ἐνεγκαμένη.
Οὐδὲ γὰρ Αἰνείαν ποτ' ἐσέδρακον, οὐδὲ χρόνοισι
Τροίης περθομένης ἤλυθον ἐς Λιβύην·
Ἀλλὰ βίας φεύγουσα Ἰαρβαίων ὑμεναίων,
Πῆξα κατὰ κραδίης φάσγανον ἀμφίτομον.
Πιερίδες, τί μοι ἁγνὸν ἐφωπλίσσασθε Μάρωνα;
Τοῖα καθ' ἡμετέρης ψεύσατο σωφροσύνης.

Latinum fecit Ausonius Burdigalensis, Epigr. CXI, vel CXVIII; variant quippe editiones.

IN DIDVS IMAGINEM

Illa ego sum Dido vultu, quem conspicis, hospes,
Assimilata modis pulchraque mirificis.
Talis eram; sed non, Maro quam mihi finxit, erat mens;
Vita nec incestis laeta cupidinibus.
Namque nec Aeneas vidit me Troius unquam,
Nec Libyam advenit classibus Iliacis.
Sed furias fugiens, atque arma procacis Iarbae,
Servavi, fateor, morte pudicitiam,
Pectore transfixo, castus quod perculit ensis,
Non furor, aut laeso crudus amore dolor.
Sic cecidisse iuvat: vixi sine vulnere famae:
Vlta virum, positis moenibus, oppetii.
Invida cur in me stimulasti, Musa, Maronem,
Fingeret ut nostrae damna pudicitiae?
Vos magis historicis, lectores, credite de me,
Quam qui furta Deum concubitusque canunt
Falsidici vates, temerant qui carmine verum;
Humanisque Deos assimilant vitiis.

Denique, ut nihil Lector desideret ex his quae ad Didonem nostram pertinent, addam quoque illius Epitaphium, notissimum certe, quod ita lusit idem Ausonius: est inter *Epitaphia* trigesimum.

Infelix Dido, nulli bene nupta marito!
Hoc pereunte fugis; hoc fugiente peris!

Quod sic gallice quidam e nostris, non ita infeliciter, imitatus est:

Pauvre Didon, où t'a réduite
De tes maris le triste sort!
L'un en mourant cause ta fuite,
L'autre en fuyant cause ta mort!

Charpentier.

EPISTOLAE OCTAVAE

ARGVMENTVM

Oresti, Agamemnonis et Clytemnestrae filio, desponsata fuerat Hermione, a Tyndaro, avo eius materno, cui domum suam Menelaus, dum ad Troiam iret, commendaverat. Sed facti inscius, Hermiones pater, Pyrrho quoque eam promisit, qui ab excidio Troiae tandem reversus, sponsatam rapuit. Quum vero Orestis amorem anteferret Hermione, clam eum monet hac Epistola, ut e vinculis Pyrrhi exsolvat; et hoc quidem facile admodum esse demonstrat. Odyss. Δ. — Euripid. in Androm. et Orest.

EPISTOLA VIII

HERMIONE ORESTAE

Adloquor Hermione nuper fratremque virumque,
  Nunc fratrem; nomen coniugis alter habet.
Pyrrhus Achillides, animosus imagine patris,
  Inclusam contra iusque piumque tenet.
Quod potui, renui, ne non invita tenerer:
  Cetera femineae non valuere manus.
Quid facis, Aeacide? non sum sine vindice, dixi:

1. *Adloquor.* Primum hoc distichon ab omnibus, quos vidi, libris manu descriptis abest, nisi quod in uno meo margini est adiectum, et quidem manu recentiori. Videtur autem eiusdem notae esse cum iis versibus, quos initio epistolae Oenones et Didus extare in nonnullis libris monuimus. Heins. — Etsi distichon hoc ab Ovidio profectum esse non adfirmem, hoc tamen adfirmare posse mihi videor, eo remoto, prorsus ἀκέφαλον epistolam relinqui. Summam enim argumenti versus hi continent; et, quod alias ad versum usque 59, frustra quaeras, ipsius nomen scribentis; et praeterea nescio quid coloris Ovidiani habent. Inepti vero et otiosi, qui Epistolis Oenones et Didus in libris nonnullis praefigunt. Lennep.

3. *Achillides;* bene sic Puteaneus hic, ut in Ibin 301. Sic *Atrides*, *Aegides*, *Pelides*, *Belides*, *Phinides*, *Thesides*, *Driantides*, *Promethides*, *Oenides*, *Amphiaraides*, et similia apud nostrum. Heins. — *Animosus imagine patris.* Animo elatus, facta patris memoria recolens, et aemulandi studio ponens ob oculos. Nec degeneravit quidem; et ipsius patri renarrat Vlysses, Odyss. Λ, 505, quae manu et consilio Pyrrhus egregie fecerit, ad evertendam Troiam. Dictus quoque *animosus* Achilles apud Horat. Serm. I, Sat. 7, 12.

4. *Iusque piumque.* Est idem quod *ius* et *fas*. Feminas claudi scelus est!

5. *Quod potui*] *Quam potui* alter Mentelianus, pro diversa lectione, cum glossa, id est *quantum:* Gottorph. *qua:* alius *quo*. Heins. Nihil muta; nam aeque bene et eleganter *quod potui* dicitur. Ita Terent. Eunuch. II, 1, 9; Heaut. III, 16, et alii. Burm.

Haec tibi sub domino, Pyrrhe, puella suo est.
Surdior ille freto clamantem nomen Orestae
Traxit inornatis in sua tecta comis.
Quid gravius, capta Lacedaemone, serva tulissem,
Si raperet Graias barbara turba nurus?
Parcius Andromachen vexavit Achaia victrix,
Quum Danaus Phrygias ureret ignis opes.
At tu, cura mei si te pia tangit, Oreste,
Iniice non timidas in tua iura manus.
An, si quis rapiat stabulis armenta reclusis,
Arma feras? rapta coniuge, lentus eris?
Sit socer exemplo, nuptae repetitor ademtae,

9. *Clamantem nomen Orestae.* Puteanens *Orestes.* Lege *Orestae;* non enim aliter secundum tertiumque casum eius nominis meliori aevo efferebant: nisi quod Priscianus notet libro sexto, Ciceronem et Sallustium semel *Orestis* casu secundo enuntiasse. *Oresti* est apud Gell. lib. III, cap. 10: « Herodotus, homo fabulator, in primo historiarum, inventum esse sub terra scripsit *Oresti* corpus, cubita longitudinis habens septem. » H.

10. *Traxit*] *Tradit* Basileensis, unde Heinsius olim faciebat *trudit.* Ego nihil muto: est enim elegans oppositio violenti raptus, et placidae deductionis sponsae: quam ducere debebat ornatam et comptam, eam *vi traxit inornatis capillis. In sua castra,* etiam venustius Gronov. Burm.

11. *Quid gravius, capta Lacedaemone, serva tulissem.* Sic prope de Cerere, Fast. IV, 593:

Quid gravius victore Gyge captiva tulissem!
Cior.

13. *Parcius Andromachen vexavit* etc. Deiecta quippe coniuge Hectoreo, Pyrrho nupsit; quem postquam (Aen. III, 330):

Ereptae magno inflammatus amore
Coniugis, et scelerum furiis agitatus Orestes,
Excipit incautum, patriasque obtruncat ad aras;

Heleno Priami filio in coniugem cessit; eoque sensu minus inique ab Achaia victrice *vexata* dici potuit.

15. *Cura mei si te pia tangit.* Dubito an aeque recte *cura pia* dicatur, ac *curae piae sororis;* ita certe loquitur Epist. XIV, 123:

At tu si qua piae, Lynceu, tibi cura sororis.

Quare et hic posset legi: *At te, curae piae si te iam tangit, Oreste.* Sed parum abest, quin praeferam scripturam codicis Balliolensis: *At te causa mei si te pia tangit. Pia causa* passim, pro iusta, aequa: ut mox vers. 20: ubi etiam alii codices *pia cura.* Burm.

17. *Reclusis.* Non grave satis verbum, nec aptum raptori, qui vi effringere fores fingendus. Vid. XIV Metam. 781, ubi de apertis admodum leniter foribus adhibetur. Forte scri-

Cui pia militiae causa puella fuit.
Si socer ignavus vidua sedisset in aula,
  Nupta foret Paridi mater, ut ante fuit.
Nec tu mille rates sinuosaque vela pararis;
  Nec numeros Danai militis: ipse veni.
Sic quoque eram repetenda tamen: nec turpe marito,
  Aspera pro caro bella tulisse toro.
Quid, quod avus nobis idem Pelopeius Atreus?
  Et si non esses vir mihi, frater eras?
Vir, precor, uxori; frater, succurre sorori:
  Instant officio nomina bina tuo.
Me tibi Tyndareos, vita gravis auctor et annis,

psit *revulsis*, vel *refractis*. Burm. — Utrumque coniunxit Plautus, Captiv. Act. 4, Sc. 4, 10:

Cellas *refregit* omnes, *reclusitque* armarium.

20. *Cui pia.* Hunc et sequentem versum plerique codices non agnoscunt, sed male: pro *vacua aula*, tres libri *vidua*. Heins.

21. *Sedisset.* Vulgo *stertisset*, quod verbum miror interpretes tam secure transire, quum certe barbarum sit: dicendum enim *stertuisset:* sed hoc respuit lex carminis. Vid. Vossium de Analog. lib. III, cap. 31. Editiones Venetae et Gryphii cum Palatino codice, *stetisset;* quod aeque vitiosum, nec versus admittit: margo Micylli et Bersmanni, *sedisset*, quod recipi posset: *sedere* enim proprie est desidis et inertis, ut vulgo notissimum; et ita Virgilius in nostri Ovidii sensum utitur, lib. III Georg. 456:

.... Et meliora Deos *sedet* omnia poscens.

Neque minus venustate sua se commendat Regii unius et Heinsiani alterius lectio:

Si socer ignavus vidua plorasset in aula.

Est autem adlusum ad illud, quod graviter Sallustius extulit Catil. 52: *Non votis neque suppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur; vigilando, agendo, bene consulendo, prospere omnia cedunt* etc. Burm.

23. *Nec tu mille rates.* Valde blanditur Vossiani codicis lectio, *nec mihi mille rates* etc.: est enim venustas quaedam in illo pronomine *mihi*, quod vel παρέλκει, ut saepe solet, et millies a viris doctis adnotatum; vel hic vim suam habet, ut valeat, in meam gratiam: ut me vindices a raptore, quemadmodum Menelaus Helenae causa fecit. Burm.

24. *Nec numeros Danai militis.* Sic *numeri militares* passim. *Gallicani numeri*, et *numeri Italici* ac *Illyrici* Ammiano. Tertullianus Apologetico: *Si hostes agere vellemus, deesset nobis vis numerorum et copiarum?* Graecis, σπεῖραι.

31. *Me tibi Tyndareos* etc. Servius ad Virgil. Aen. III, 328: «Hanc, inquit, Hermionem quidam dicunt, quum Oresti esset desponsata, post a Menelao apud Troiam, admirante virtutem Pyrrhi, esse promissam.

Tradidit: arbitrium neptis habebat avus.
At pater Aeacidae promiserit inscius acti;
Plus quoque, qui prior est ordine, possit avus.
Quum tibi nubebam, nulli mea taeda nocebat:
Si iungar Pyrrho, tu mihi laesus eris.
Et pater ignoscet nostro Menelaus amori:
Succubuit telis praepetis ipse Dei.
Quem sibi permisit, genero permittet amorem:
Proderit exemplo mater amata suo.
Tu mihi, quod matri pater, es: quas egerat olim
Dardanius partes advena, Pyrrhus agit.
Ille licet patriis sine fine superbiat actis;
Et tu, quae referas, acta parentis habes.
Tantalides omnes, ipsumque regebat Achillem.
Hic pars militiae; dux erat ille ducum.

Alii dicunt a Menelao quidem apud Ilium Pyrrho desponsatam; sed a Tyndareo Oresti, morante apud Troiam Pyrrho, ut quidam, promissam; ut quidam, coniunctam, tradunt.» Posteriorem traditionem, quam primum a Sophocle vulgatam, cuius tragoedia fuit Ἑρμιόνη, verisimile fit ex Eustathio ad Homer. Od. Δ. Lenn. — *Tyndareos.* Sic codex Leidensis, et editio Veneta anni 1485: ita *Androgeos* Ep. X, 99. Sic et alia similiter nomina graeca pronuntiatione extulit. Heins.

34. *Plus quoque, qui prior est ordine, possit avus.* Respondet obiectioni quam sibi ipsa superiori versu moverat. Aequum autem Hermionae videtur, eum, qui sit *ordine* nascendi *prior*, etiam plus posse, ita ut promissione patris longe valentius censeri debeat actum avi. — *Possit*, an cum Heinsio *posset*, legas, haud multum refert. Lennep.

39. *Permittet amorem.* Vaticanus *concedit* habet: alii tamen malunt *permittet. Concedet*, plerique.

42. *Quas egerat olim.* Nonnulli *gesserat:* reposuit Heins. *egerat*, ex optimo Puteaneo (neque aliter Barberinus, Hafniensis, Mentelianus, Francofurtensis, cum excerptis gallicanis) cum quod latinior sit ea lectio, tum quod elegans sit repetitio *agit:* et ita statim praestat *acta parentis habes*, cum praestantioribus codicibus, quia praecessit *superbiat actis.*

43 44. *Ille licet patriis* etc. Habet sane Pyrrhus, unde *actis* paternis *superbiat;* sed ipsum hunc Achillem regebat Agamemnon: parentem igitur *referas*, Achillis filium regendo. — *Referas.* Non inconcinne reponeretur, *regeras;* sic *regerere convicia;* quamquam absit, ut vulgatam scripturam damnem. Sequenti versu Puteaneus, *ipsumque petebat Achillem*, quod non capio, quid sibi velit. Heins.

Tu quoque habes proavum Pelopem, Pelopisque paren- (tem:
Si melius numeres, a Iove quintus eris.
Nec virtute cares: arma invidiosa tulisti.
Sed tu quid faceres? induit illa pater.
Materia vellem fortis meliore fuisses:
Non lecta est, operi sed data causa tuo.
Hanc tamen implesti; iuguloque Aegisthus aperto
Tecta cruentavit, quae pater ante tuus.
Increpat Aeacides, laudemque in crimina vertit;
Et tamen adspectus sustinet ille meos.
Rumpor; et ora mihi pariter cum mente tumescunt,
Pectoraque inclusis ignibus usta dolent.
Hermione coram quidquamne obiectet Orestae?

48. *Si melius numeres.* Codex Donsae, *altius enumeres:* quod ille probabat, et dictum notabat, ut apud Sallustium *altius repetere.* — *Si melius numeres* etc. Emendabat Nodellius, Observ. Critic. c. 2, cap. 16, *Si medios;* quod ita Lennepio arrisit, ut in textum recipere non dubitaverit. Sic Epist. XVI, 174: *Medios ut taceamus avos.* — *A Iove quintus eris.* Lege *ab Iove.* Sic alibi semper apud nostrum, in optimis membranis. Superiori versu *Pelopen*, graeco more, duo codices. HEINS.

49. *Arma invidiosa.* Quae odium in te concitarent, utpote quae matrem tuam occidissent.

50. *Induit illa pater.* Per ellipsim; *illis te pater induit*, quibus caedem suam ulciscereris; seu pietas in patrem ad vindicandum scelus manus tuas armavit. — Heumannus in Parergis Criticis p. 119, legit: *imbuit illa patrem;* sed quo referendum *ei illa* non video: nam non praecessit mater, quae *imbuisset* patrem; denique quis unquam dixit *imbuere aliquem*, pro interimere, aut alicuius sanguine suas manus *imbuere?* BURM.

51. *Materia vellem fortis meliore fuisses.* Dolet Orestae fortitudinem facinore omnium maxime horrendo, Clytemnestrae matris caede, inclaruisse; sed nec nominat quidem, et facinus indicat tantum.

52. *Non lecta est, sed data.* Oraculi iussu, si fides Euripidi in *Oreste* 28, matrem suam Orestes interfecit.
Φοίβου δ' ἀδικίαν μὲν τί δεῖ κατηγορεῖν;
Πείθει δ' Ὀρέστην μητέρ', ἥ σφ' ἐγείνατο,
Κτεῖναι, πρὸς οὐχ ἅπαντας εὔκλειαν φέρον.

56. *Aspectus*] *Amplexus*, Scriverii et Basileensis: perperam: nec enim Hermione rapta et invita *amplecteretur* Pyrrhum. BURM.

57. *Rumpor;* dolore scilicet; et qui mentis *tumor*, oris idem mihi. *Tumescit* enim dolore animus, ut corpus humorum vitio, donec *rumpatur.* — *Pectoraque inclusis ignibus usta dolent.* Tacita indignatione, quae tanquam ignis latens, pectus sensim *urit.* Poëtice multo magis Virgilius: *Caeco carpitur igne.*

59. *Hermione coram* etc. Facilis cum superioribus, et quae mox se-

Nec mihi sunt vires; nec ferus ensis adest.
Flere licet certe: flendo diffundimus iram;
Perque sinum lacrymae, fluminis instar, eunt.
Has solas habeo semper, semperque profundo:
Hument incultae fonte perenne genae.
Hoc generis fatum, quod nostros errat in annos,
Tantalides matres apta rapina sumus.
Non ego fluminei referam mendacia cygni:
Nec querar in plumis delituisse Iovem.
Qua duo porrectus longe freta distinet Isthmos,
Vecta poregrinis Hippodamia rotis.
Castori Amyclaeo et Amyclaeo Polluci

quentur, connexio, sic interpretando: si Pyrrhus praesente me, suum Orestae facinus obiecerit, matris caedem scil. et *in crimen* illi, quod ego *laudem* voco, verterit, quid faciam? Non mihi sunt vires, non ensis etc.

61. *Flere licet certe* etc. Quia enim non licet arma capere, et ense vindicare dolorem, quod virile est; saltem muliebria arma moveo, quae sunt lacrymae. *Certe* hic est ad minimum, saltem, ut apud Terentium et alios centies. *Si illud ergo non licet, saltem hoc licebit.* Vt in alia re Terentius ait IV, Eun. 2. Neque *diffundere* displicet, quod idem est quod *minuere*, in diversas partes fundendo *exhaurire.* BVRM.

63. *Has solas habeo.* In membranis antiquis, quas producit Barth. XXXVII, Advers. 13, est: *Has semper lacrimas habeo, semperque profundo.*

65. *Hoc generis fatum, quod nostros errat in annos*] *Nam generis fato quod nostros errat*, Puteaneus. Alter Mentel. pro diversa lectione, *regnat in annos; fato* etiam alii nonnulli. Pro *errat*, forte *durat*, ut Ep. VII, 3: *Durat in extremum;* vel *haeret*, vel *perstat* scribendum; et pro *nam*, *num.* Epistola IV, 53:

Forsitan hunc generis fato reddamus amorem. H.

69. *Qua duo porrectus* etc. Achaiam designat, ubi rapta fuit Hippodamia. — *Vecta peregrinis rotis.* Duo sunt advertenda, et quod male codices omnes habent: *detinet*, quum *distinet* dubio procul legendum sit, quod quivis vel mediocriter doctus advertat; et quid sit illud, quod *externas rotas* in Hippodamia hic dicat Ovidius. Nos rem eruditis etiam non paucis ignotam brevi explicabimus, ex Pindaro in primis et Apollonio, qui cum interpretibus suis prodidere, Hippodamiam inter currendum alieno curru, id est procorom, qui cum ea cursu certabant, esse vectam: unde et hoc in loco *peregrinas rotas* Pelopis currum intellexit, quo donatus ille olim a Neptuno est, in amoris compensationem. EGNAT.

Reddita Mopsopia Taenaris urbe soror.
Taenaris, Idaeo trans aequor ab hospite rapta,
Argolicas pro se vertit in arma manus.
Vix equidem memini; memini tamen: omnia luctus,
Omnia solliciti plena timoris erant.
Flebat avus, Phoebeque soror, fratresque gemelli:
Orabat superos Leda, suumque Iovem.
Ipsa ego, non longos etiam nunc scissa capillos,
Clamabam, sine me, me sine, mater, abis!
Nam coniux aberat. Ne non Pelopeia credar,
Ecce Neoptolemo praeda parata fui.
Pelides utinam vitasset Apollinis arcus!
Damnaret nati facta proterva pater.

72. *Taenaris*] *Tyndaris*, alii: *urbe soror*. Puteaneus *Taenaris*, tam hic, quam sequenti versu: probe. Delectatur enim Noster hisce oppositionibus, ut supra vers. 14 et Art. I. — *Mopsopia urbe*. Athenis, quae sic olim dictae, a *Mopso* quodam, qui ibi regnaverat; unde frequenter Athenienses, *Mopsopii*. — *Taenaris soror*. Helenam quoque *Taenariam maritam*, Ep. XIII, 45, vocat:

Aut te *Taenariae* faciem culpasse *maritae*.

73. *Trans aequora*. Vett. Lego *trans aequor*. Heins.

77. *Flebat avus*, *flebatque soror*, *Phoebeque soror*. Euripides, apud Iphig. in Aulid. 49:

Ἐγένοντο Λήδᾳ Θεστιάδι τρεῖς παρθένοι,
Φοίβη, Κλυταιμνήστρα τ' ἐμὴ ξυνάορος,
Ἑλένη τε

Phoebe ergo soror Helenae; legendumque *Phoebe soror*, non *flebatque soror*; quod et iam subodoratus *Meziriac*. Heins. — Egregie quidem Heinsius; sed alii non Helenae sororem Phoeben, sed Leucippi filiam faciunt, et uxorem Pollucis. Vid. ad Propert. I, Eleg. 2, 15, et infr. Epist. XVI, 327.

82. *Praeda parata*] *Petita* Moreti; quod defendi posset ex II Art. Am. 2; sed nihil mutandum. Burm.

83. *Pelides utinam vitasset Apollinis arcus*. Achilles interfectus est ab Apolline ad portas Scaeas, quod vaticinium a matre sua Thetide acceperat. Q. Calaber Paralip. Hom. III, 174. Alii volunt eum, dum Polyxenam, Priami ex Hecuba filiam, cuius forma captus erat, uxorem sibi duceret, in templo Apollinis Tymbraei a Paride, qui ab ipso Deo edoctus erat, qua corporis parte vulnerari posset, interfectum. Idque ostendit Virgil. Aeneid. VI, 57:

Phoebe, graves Troiae semper miserate labores,
Dardana qui Paridis direxti tela, manusque
Corpus in Aeacidae.

Et hic Noster Metamorph. XII, 604:

...Et ostendens sternentem Troica ferro
Corpora Peliden, arcumque obvertit in illum,
Certaque letifera direxit spicula dextra. C.

Nec quondam placuit, nec nunc placuisset Achilli,
Abducta viduum coniuge flere virum.
Quae mea coelestes iniuria fecit iniquos?
Quod mihi, vae miserae! sidus obesse querar?
Parva mea sine matre fui; pater arma ferebat:
Et, duo quum vivant, orba duobus eram.
Non tibi blanditias primis, mea mater, in annis
Incerto dictas ore puella tuli.
Non ego captavi brevibus tua colla lacertis;
Nec gremio sedi sarcina grata tuo.
Non cultus tibi cura mei: nec, pacta marito,
Intravi thalamos, matre parante, novos.
Obvia prodieram reduci tibi; vera fatebor:
Nec facies nobis nota parentis erat.
Te tamen esse Helenen, quod eras pulcherrima, sensi,
Ipsa requirebas, quae tibi nata foret.
Pars haec una mihi coniux bene cessit Orestes:
Is quoque, ni pro se pugnet, ademtus erit.
Pyrrhus habet raptam, reduce et victore parente:
Munus et hoc nobis diruta Troia dedit.

85. *Nec quondam placuit* etc. Testis Homerus Il. A.

87. *Quae mea.* Alter Mentelianus, *quod mea:* tres scripti, *quae mihi:* elegantius.

91. *Non tibi blanditias* etc. Plenus hic affectus, et quidem tenerrimi, sermo; quod eo notandum magis, quo apud Nostrum occurrit rarius. Euripidem dicas ob oculos habuisse, apud quem tam ingenue Iphigenia ad patrem (*In Aulid.* 1220):

Πρώτη σ' ἐκάλεσα πατέρα, καὶ σὺ παῖδ' ἐμέ.
Πρώτη δὲ, γόνασι σοῖσι σῶμα δοῦσ' ἐμὸν,
Φίλας χάριτας ἔδωκα, κἀντεδεξάμην.

92. *Incerto ore.* Imitatum haec Quinctilian. lib. I, notavit Dousa; « ita futurus eloquentissimus, edidit aliquando vagitum, et loqui primum *incerta voce* tentavit ».

99. *Te tamen esse Helenen* etc. Lepidum sane et ingeniosum, et vare Ovidianum; sed ingeniosius forsan, quam quod de ipsa matre nata praedicaret.

101. *Pars haec una mihi* etc. Enumeratis, quas pertulerat, calamitatibus, et *fatis contraria fata rependens*, hoc unum sibi gratulatur, quod coniux illi Orestes cesserit. Quae tamen felicitas, quam lubrica, quum

... Ni pro se pugnet, ademtus erit!

104. *Munus et hoc nobis diruta Troia dedit.* Quis non videt hanc lectionem, quae optimam continet sententiam, multo illa altera, quam substi-

Quum tamen altus equis Titan radiantibus instat,
  Perfruor infelix liberiore malo.
Nox ubi me thalamis, ululantem et acerba gementem,
  Condidit, in moesto procubuique toro;
Pro somno, lacrymis oculi funguntur obortis:
  Quaque licet fugio, sicut ab hoste, virum.
Saepe malis stupeo; rerumque oblita locique,
  Ignara tetigi Scyria membra manu.
Vtque nefas sensi, male corpora tacta relinquo:
  Et mihi pollutas credor habere manus.
Saepe, Neoptolemi pro nomine, nomen Orestae
  Exit; et errorem vocis, ut omen, amo.
Per genus infelix iuro, generisque parentem,
  Qui freta, qui terras, qui sua regna quatit;
Per patris ossa tui, patrui mihi; quae tibi debent,
  Quod se sub tumulo fortiter ulta iacent:
Aut ego praemoriar, primoque extinguar in aevo;
  Aut ego Tantalidae Tantalis uxor ero.

tuunt, *Et minus hoc nobis diruta Troia fuit*, elegantiorem? Quum eam et Planudes, idque alii testati sunt, agnoscat, et Vatic. lib. habeat. Itaque non dubito, quin prorsus vera sit. Ciof. Et recte quidem.

106. *Liberiore malo.* Cui possum indulgere liberius, vel a quo facilius distrahi.

110. *Sicut ab hoste viro*] *Virum*, quinque scripti, et placet. Heins.

112. *Ignara tetigi Scyria membra manu*] *Scyria membra*, Pyrrhum scilicet, quem ex Deidamia in insula *Scyro* pater Achilles susceperat.

117. *Per genus infelix oro.* Lego, *Per genus infelix iuro* etc. Attestatione enim quadam confirmare vult, se aut statim prima hac aetate morituram esse, aut Oresti, superiori legitimoque marito, uxorem futuram. Micyll. *Oro*, Puteaneus et alii multi; sed frustra: sequenti versu, *qui sua regna*, non *et sua*, meliores duodecim: quod sequor: aliter tamen Puteaneus. H.

120. *Quod se sub tumulo fortiter ulta iacent.* Omnino recte *ossa* dicuntur *se ulta*; nec verior, ut Burm. videbatur, lectio Lovaniensis. Diserte Chorus apud Sophocl. in Electra V, 1442: *Ζῶσιν οἱ γᾶς ὑποκείμενοι. Πολύῤῥυτον γὰρ αἷμ' ὑπεξαιροῦσι τῶν κτανόντων οἱ πάλαι θανόντες.* Patri ulciscenti sese quasi manum commodare visus filius. Lennep.

122. *Tantalidae Tantalis uxor ero.* Nec sua spes Helenam fefellit: Pyrrho enim interfecto, in uxorem illam Orestes recepit. Aen. III, 330.

EPISTOLAE NONAE

ARGVMENTVM

Quum rescivisset Herculis uxor Deïanira, novo coniugem amore captum, Iolen Oechaliae regis filiam secum adducere, uxori legitimae praepositurum, tentat primum quae fortiter et magnanime gesserat, in animum revocare, priori famae famam ironice opponens omnino decolorem. Hinc quasi duplex Hercules, quorum unum pudeat alterius necesse esset. Sed praeviam Epistolae tunicam fatalem miserat, quam Deïanirae Nessus, proprio sanguine illitam tradiderat. Quam statim ut Hercules induit,

> Incaluit vis illa mali; resolutaque flammis
> Herculeos abiit late diffusa per artus. Metam. IX, 161.

Quo, inter scribendum, audito, Deïanira, quod imprudens admiserat facinus, tentat purgare, et vitam finire decernit.

Sophocl. in Trachin. -- Metam. loco dicto. -- Diod. Sicul. IV -- Senec. in Hercul. Oet. -- Hygin. Fab. 34.

EPISTOLA IX

DEIANIRA HERCVLI

Gratulor Oechaliam titulis accedere vestris:
Victorem victae succubuisse queror.
Fama Pelasgiadas subito pervenit in urbes
Decolor, et factis inficianda tuis:
Quem nunquam Iuno, seriesque immensa laborum
Fregerit, huic Iolen imposuisse iugum.
Hoc velit Eurystheus, velit hoc germana Tonantis:
Laetaque sit vitae labe noverca tuae.

1. *Gratulor* etc. Totum hoc, et ad versum usque 143, ironice dictum est; quod longius paulo iis sane videbitur, qui norunt quam prudenter et sobrie figuris in sermone sit utendum, ut sua illis gratia simul et vis inhaereant. — *Oechaliam.* Vrbem Euboeae, ubi regnavit Eurytus, Ioles pater, quam quum petenti Alcidae negasset, urbem Hercules expugnavit, et Iolen rapuit, occisis fratribus, et ipso, ut quidam volunt, patre. — *Titulis vestris.* Victoriis scilicet, quae totidem laudis insignia et *tituli.* — Huic denuo epistolae Puteani excerpta et vetustae quaedam editiones, cum codice Regio, sequens distichon praefigunt:

Mittor ad Alciden a coniuge conscia mentis
Litera, si coniux Deianira tua est. H.

2. *Victorem victae.* Annominatio: sic et mox in hac ipsa Epist. Livius lib. XXV: *Quod ni tam in tempore subvenisset, victoribus victisque pariter perniciosa fames instabat.* Val. Max. lib. V, cap. 3: *Themistoclem victorem victi hostis genua complecti.* Cror.

3. 4. *Fama — pervenit in urbes decolor.* Quae non priori famae respondeat, et ab eo, quo res adhuc gestas colore illustrasti, sensim deficiat. Sic Virgilius Aen. VIII, 326, de argentea aetate, quae auream subsequuta est:

Deterior donec paulatim, ac *decolor* aetas

7. *Hoc velit Eurystheus* etc. Hac eadem loquendi formula Virgil.

Hoc Ithacus *velit*... Aen. II, 104.

Id est, ardenter et toto animo exoptaverit.

8. *Laetaque sit vitae labe noverca tuae.* Laetetur Iuno, quod labem adeo

At non ille velit, cui nox, si creditur, una
Non tanti, ut tantus conciperere, fuit.
Plus tibi, quam Iuno, nocuit Venus: illa premendo
Sustulit: haec humili sub pede colla tenet.
Respice vindicibus pacatum viribus orbem,
Qua latam Nereus caerulus ambit humum.
Se tibi pax terrae, tibi se tuta aequora debent:
Implesti meritis Solis utramque domum.
Quod te laturum est, coelum prior ipse tulisti:

turpem vitae prioris splendori ultro inusseris.

9. *Cui nox, si creditur una* etc. Iupiter, Herculis pater ex Alcmene (nota fabula); cui, quod datur uni tantum nocti, spatium inaequale visum est, quo vir *tantus*, Hercules scil. procrearetur. Vnam igitur e geminis noctem effecit, quo diutius cum Alcmene commoraretur. Hinc dictus Hercules ἐφίγονος, a Theocr. Idyl. XXIV, 31; et τριέσπερος, a Lycophr. in Cassandra.

10. *Non tanti.* Slichtenhorstius ex scriptis libris legebat:

Non satis, ut tantus conciperere, fuit.

Atque ita minor Gryphii editio. HEINS. In Moreti codice est, *non tanta*, *ut tantus*; forte bene.

13. *Respice vindicibus* etc. Accedit propior ad maiestatem Virgilianam, Ecl. IV, 17:

Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.

14. *Qua.* Id est *ubi*. CIOF.

15. *Se tibi pax terrae* etc. Sic in veteribus, atque hoc loquendi modo septimo etiam Met. Ovidius utitur:

... Tibi se semper debebit Isson. NAVGER.

Alii codices *pars terrae* habebant. Scribe:

Se tibi pax terrae, tibi se *tuta* aequora debent.

Nam et mare et terras, domitis belluis et monstris marinis, pacaverat. HEINS. — Qui *tuta* cum Heinsio probant, possunt et illa Ovidii nostri adducere ex lib. I Fast. 67:

... Quorum secura labore
Otia terra ferax, otia pontus agit.

Sed quum in nullo codice haec lectio appareat, nos *tota* retinemus. BVRM. — Etsi constantem, teste Burmanno, omnium librorum lectionem, *tibi se tota aequora debent*, e contextu non pellere per nos licet; veriorem tamen etiam nobis visam esse correctionem Heinsii fatemur: *tibi se tuta aequora debent*; hoc est, debent tibi quod *tuta* sint etc. Quid vero *tota*? Num hoc Herculi debebant, quod *tota* essent, quod *aequora*? LENNEP.

16. *Vtramque domum.* Id est, orientem et occidentem, quia inde Sol, ut ex domo egreditur, huc iterum, quasi domum, se recipit. Sen. Herc. Furent. 1061: *Novitque tuas utrasque domos*; et Herc. Oet. 3:

Vtraeque Phoebi sentiunt fulmen domus.

Noster *utrumque Phoebum* dicit I Metam. 338; et *utrumque latus Solis*, II Fast. 136. BVRM.

17. *Quod te laturum est, Coelum prior ipse tulisti.* Frequens, ne frequentior dicam, apud Nostrum, ver-

Hercule supposito sidera fulsit Atlas.
Quid nisi notitia est misero quaesita pudori,
Si maculas turpi facta priora nota?
Tene ferunt geminos pressisse tenaciter angues,
Quum tener in cunis iam Iove dignus eras?
Coepisti melius, quam desinis: ultima primis
Cedunt: dissimiles hic vir et ille puer.
Quem non mille ferae, quem non Stheneleius hostis,
Non potuit Iuno vincere, vincit Amor!
At bene nupta feror, quia nominor Herculis uxor,
Estque socer, rapidis qui tonat altus equis.

borum inter se colludentium strepitus, aut duplex verbi eiusdem acceptio; quod hic praecipue notandum, ubi *ferre* proprio quidem sensu; et quem dicunt figurato, pro *tenere*, *continere*, accipitur. Narratur autem Coelum Herculi sustentandum ab Atlante parumper datum esse, quia res astronomicas, et stellarum motus ab eo didicisset. Haec vero de Hercule Aegyptio ad Graecum translata nemo ignorat.

18 *Hercule supposito*] *Supponere* hic est substituere: ita *vicariam fidem supponere* dixit Cicero pro Rosc. Amerin. 38: *Quibus in rebus ipsi interesse non possumus, in his operae nostrae vicaria fides amicorum supponitur.* *Fulsit* si vero alicui non placet, licet Vossius, lib. III Analog. 33, hoc etiam ex loco probet, ille *fulcit*, pro *fulciit* capiat, vel *fulcivit*. BVRM.

19. *Quid nisi notitia* etc. Id est, quid aliud tibi tot antea praeclare factis peperisti, nisi ut praesens dedecus notum magis pateat? Eodem ferme sensu Marius, apud Sall. Iugurth. 85: «Et profecto ita se res habet: maiorum gloria posteris lumen est, neque bona, neque mala in occulto patitur.»

20. *Si cumulas stupri facta priora nota.* Cum Regio codice scribendum videtur, *Si maculas stupri facta priora nota*: nisi quod *turpi nota* malim, ut est apud veterem poetam:

Cur te dedecoras, formam cur maculas tuam?

Vel, *si macula turpi facta priora notas*, quod est in aliis quibusdam: nonnulli, *cumulus notat*. Vulgata minus est latina. HEINS. In tanta codicum varietate praeferrem ego:

Si macula stupri facta priora notas.

Macula stupri, ut apud Terentium *avaritiae macula*. Neque tamen reiicerem codicis Leidensis lectionem: *Si cumulo stupri facta priora notes*, vel *notas*, ut est in Francof. si post tot amores, nunc cumulo huius stupri notas facta priora. Dousa ex suo codice proferebat;

Si cumulus stupri facta priora notat. B.

21. *Tene ferunt geminos* etc. Vid. venustissimum Theocr. carmen cui titulus Ἡρακλίσκος, Idyll. XXIV.

25. *Stheneleius hostis*. Eurystheus, Stheneli filius, ex Nicippe.

27. *Quia nominer Herculis uxor.* Emphatice *nominer*, non *dicar*: est aliquid in verbo, quod dignitatem amplificat. Sic eadem, sed alio sensu

Quam male inaequales veniant ad aratra iuvenci,
  Tam premitur magno coniuge nupta minor.
Non honor est, sed onus; species laesura ferentem.
  Si qua voles apte nubere, nube pari.
Vir mihi semper abest; et coniuge notior hospes
  Monstraque, terribiles persequiturque feras.
Ipsa domo vidua, votis operata pudicis,
  Torqueor, infesto ne vir ab hoste cadat.
Inter serpentes aprosque avidosque leones
  Iactor, et esuros terna per ora canes.
Me pecudum fibrae, simulacraque inania somni,
  Ominaque arcana nocte petita movent.

Deianira, apud Soph. Thrachin. 559:
Ταῦτ' οὖν φοβοῦμαι, μὴ πόσις μὲν Ἡρακλῆς
Ἐμὸς καλῆται, τῆς νεωτέρας δ' ἀνήρ.
Nec omittendus Scholiastes, qui, qua differant inter se verba πόσις et ἀνήρ. hoc loco scite demonstrat. — *Socer*, Iupiter. — *Quia nominor. Nominer*, Argentinensis, quod requirunt sequentia. Heins.

33. *Et coniuge notior hospes*. Hospitem te saepius, quam virum excipio: hospitium est, non coniugium.

35. *Votis operata pudicis*] *Studiis*, Argentinensis: sic *studiis operata Dianae* Metam. VII, 75; et *studioque operatus inhaesi* lib. VIII, 865. Ita III Fast. 261, ex MSS.:

....Nemori studioque operata Dianae.

Operari autem proprie in sacris. Hafniensis vero habebat, *thalamis operata pudicis*. Forte:

Ipse domi viduae thalamis operata pudicis.

Domi vidua, erat in uno Moreti. H. Retinerem *votis*: vota enim concipiebat, *ne vir caderet* inter tot Athla et pericula; et sacrificiis Deorum pacem expetebat: non agit hic de lanificio, aut aliis pudicarum matronarum *studiis*, sed de *votis* et precibus, *ne vir cadat*. Burm.

38. *Esuros terna per ora canes*. Cerberum intelligit: similiter fere Seneca Herc. Fur. 795, de eod.:

... Vocis horrendae fragor
Per *ora missus terna*, felices quoque
Exterret umbras.

Et Noster Metam. VII, 414:

Implevit pariter ternis latratibus auras. H.

— Hominem in poëtis versatissimum Cl. Schraeder. vehementer offendebat pluralis de uno Cerbero numerus. Miratur iure Lennep.; et tria ex una eademque Epistola III exempla adfert, quae litem omnino dirimant.

40. *Ominaque*. Ego mallem quidem, *somniaque arcana nocte petita movent;* quia rectius *somnia petere*, quam *omina* dici puto. Virg. Aeneid. VII, 89:

Pellibus incubuit stratis, *somnosque petivit*.

Medicinam somnio petere dixit Quartilla apud Petronium; sed quia praecessit *simulacraque inania somni*, acquiesco emendationi Heinsianae *omina*, et intelligo de ominibus per ma-

Aucupor infelix incertae murmura famae;
  Speque timor dubia, spesque timore cadit.
Mater abest; queriturque Deo placuisse potenti:
  Nec pater Amphitryon, nec puer Hyllus adest.
Arbiter Eurystheus irae Iunonis iniquae
  Sentitur nobis, iraque longa Deae.
Haec mihi ferre parum est: peregrinos addis amores;
  Et mater de te quaelibet esse potest.
Non ego Partheniis temeratam vallibus Augen,
  Nec referam partus, Ormeni nympha, tuos:

gica sacra petitis: nox enim *arcana*, quae magiae impenditur. B.

43. *Queriturque Deo placuisse potenti.* Non erat certe Alcmenae, unde sibi gratularetur Iovi placuisse, et filium ex eo suscepisse, quem indefessa Iunonis ira, postquam tot tantisque laboribus infractum vexaverit, infamare nunc tentat apud posteros. Nam eo potissimum sensu *queritur* Alcmene *Deo placuisse potenti*; et exstinctum Herculem malit, quam infamem. — *Potenti.* In uno Strozzae erat, *Deo placuisse tonanti*, quod et pro varia lectione in Scriverii et Sarravii erat adscriptum; neque Heinsio displicebat. *Petenti*, Dousae codex.

44. *Nec pater Amphitryon* etc. Amphitryonem, etiam antequam Deianira Herculi nupsisset, in pugna contra Minyas cecidisse, auctor Apollod. II, 4, sect. 2. Quod igitur hic tanquam vivus adhuc memoratur, vel μνημόνικον ἁμάρτημα est Ovidii, vel ab eo desumptum ex auctoribus hodie deperditis. Lennep. — *Hyllus. Ilos*, alter Lovaniensis: lego *Hyllos*. Heins.

45. *Arbiter Eurystheus* etc. Nihil non in hoc *disticho* adnotandum, quoad verborum vim et proprietatem. *Irae* et quidem *longae*, *arbiter* Eurystheus *sentitur* nobis; id est, semper et ubique infensum nobis experimur. Sic Virgil. Aen. VII, 434:

Sentiat, et tandem Turnum *experiatur* in armis.

— *Arbiter Eurystheus sentitur nobis* etc. Non tantum quia Herculi labores imperabat, sed et quia totam eius familiam persequebatur. Hinc est, quod alios alio dispersos et disiectos dicit. Micyl.

46. *Iraque longa Deae.* Sunt qui *lenta* pro *longa* scribendum existiment: male. *Longa* quidem et infensa adeo fuit *ira* Iunonis, ut non alios, quam Herculis vitae, terminos habuerit.

48. *De te mater quaelibet esse potest.* Recenset Apollod. II, cap. 7, pueros quos Hercules susceperat. Hos inter, ex Deianira, Hyllum, Ctesippum, Glenum et Oniten adnumerat.

49. *Partheniis temeratam vallibus Augen.* Alei regis filia, quam quum Hercules in Parthenio monte deprehendisset, filium ex ea suscepit, Telephum nomine; cuius mentio apud Hygin. 101; Pausan. VIII, 48; Apollod. II, 7.

50. *Nec referam partus, Ormeni Nympha, tuos.* Astydamiam intelli-

Non tibi crimen erunt Teuthrantia turba sorores,
  Quarum de populo nulla relicta tibi.
Vna, recens crimen, praefertur adultera nobis;
  Vnde ego sum Lydo facta noverca Lamo.
Maeandros, toties qui terris errat in isdem,
  Qui lassas in se saepe retorquet aquas,
Vidit in Herculeo suspensa monilia collo;
  Illo, cui coelum sarcina parva fuit.

git, Ormeni regis filiam: nec eam tamen, ex qua filium Hercules suscepit Ctesippum, aut Tlepolemum; ambigitur enim.

51. *Nec tibi*] *Non tibi* meliores. Heins. — *Teuthrantia turba*. Thespii filiae, dictae sic a Teuthrania regione. Iure quidem *turba*, et mox *populus* dicuntur, quinquaginta enim erant sorores, quas omnes (si fabulantibus fides) unius tantum noctis spatio Hercules virginitatis honore defraudavit; una tantum excepta, quam Hercules ministram praeesse voluit templo, quod ipsi Thespiae dicatum erat.

53. *Praefertur*] *Refertur*, multis ex scriptis: sed *praefertur* legendum cum sex codicibus. Deianira de Iole similiter apud Senec. Herc. Oet. 304:

... Capta *praelata est* mihi;
Non praeferetur. Heins.

Praefertur, etiam Francofurtensis.

54. *Vnde ego sum Lydo facta noverca Lamo.* Herculis ex Omphale filius, qui Lydiae regnum post matrem obtinuit.

55. *Maeander, toties qui terris errat in isdem*] *Ripis in isdem* vetus editio. *Terris toties qui volvitur isdem*, unus Vaticanus. *Versat in isdem*, prior Lovaniensis: alter, *regnat in isdem*. *Maeandros* etiam praestantiores libri, ut supra *Tyndareos* V, 31: quomodo et Met. II, 246:

Quique recurvatis ludit Maeandros in undis.

... Phrygiis liquidus Maeandros in undis
Ludit. Met. VII, 1612.

Qua celer et rectis descendens Marsya ripis
Errantem Maeandron adit. Lvc. III, 207.

Vbi perperam vulgo *erectis*. *Rectis*, non recurvatis. Heins. Hic iterum mire variarunt manus librariorum in hoc loco exprimendo. In Vaticano, Intimeliano, Barberino et uno Menteliano erat, *qui se toties concludit in orbem*: in Regio, *toties qui se includit in orbem*, quae lectiones ex librariorum cerebro provenire nequiverunt; occultant enim venustissimam lectionem, et quam a poeta luxuriante, ut solet in his, profectam putem: scripsit nimirum:

Maeandros, toties qui secum ludit in orbem,
Qui lassas in se saepe retorquet aquas.

Ludere dicit *in orbem* Maeandrum, alludens ad saltantes, qui chorum ducunt et in gyrum ludunt. Burm.

56. *Qui lassas in se* etc. *Lassas*, non *lapsas* rescribimus, cum optimis codicibus; et convenit hoc quoque saltatione fatigatis: ita Propertius I, Eleg. 3: *Edonis fessa choreis*; et Noster I Fast. 424: *Sicut erat lusu fessa, quievit humo*. Sic aquas quoque et flumina passim *lassa* et *fessa* poetae dicunt; praesertim *si recurvata sunt*. Noster I Met. 582:

In mare deducunt *fessas* erroribus undas. Id.

— Recte quidem, eo sensu, si pla-

Non puduit fortes auro cohibere lacertos,
  Et solidis gemmas adposuisse toris.
Nempe sub his animam pestis Nemeaea lacertis
  Edidit, unde humerus tegmina laevus habet.
Ausus es hirsutos mitra redimire capillos:
  Aptior Herculeae populus alba comae.
Nec te Maeonia, lascivae more puellae,
  Incingi zona dedecuisse putas?
Non tibi succurrit crudi Diomedis imago,
  Efferus humana qui dape pavit equas?
Si te vidisset cultu Busiris in isto,
  Huic victor victo nempe pudendus eras.
Detrahat Antaeus duro redimicula collo,

cet; sed *adlusisse* hic *ad saltantes* Ovidium, in describendo Maeandro, quis crediderit?

60. *Gemmas adposuisse toris.* Perperam Puteaneus et multi alii, *opposuisse*; nec *imposuisse* probum est, quod alii exhibent. Vopiscus in Aureliano, cap. 7: *Torquem brachialem et annulum adponat.* Vbi contraria sententia, *ne adponat*, puto scribendum. Heins.

61. *Nempe sub his animam pestis Nemeaea lacertis Edidit* etc. Hercules ipse, apud Sophocl. Trachin. 1106:
Ω νῶτα καὶ στέρν', ὦ φίλοι βραχίονες,
Ὑμεῖς ἐκεῖνοι δὴ κατέσταθ', οἵ ποτε
Νέμιας ἔνοικον, βουκόλων ἀλάστορα,
Λέοντ', κ. τ. λ.
Quorum, ut perelegans hic imitatio, ita versio liberior, apud Cic. Tuscul. Quaest. II, 9. Vid. quoque Senec. in Hercul. Oet. 1235 et sqq.

62. *Edidit.* Moreti codex, *perdidit*, Leidensis, *credidit*: sed electa et proba locutio *edere animam* pro mori. Cicero pro Sestio cap. 38: *Ac si tunc P. Sestius, Iudices, in templo Castoris animam, quam vix retinuit, edidisset.* Apud Nostrum quoque, lib. XIV Metam. 777, quidam codices habent *edidit*, sed nos ibi *exsuit* retinemus, et apud Cicer. pro Planc. 37: *Qui pro repub. vitam ediderunt*; ubi alii *dederunt*, *dediderunt*, *reddiderunt*. Burm.

64. *Populus alba*] *Alma* Puteaneus: sed nil muta: superiori versu *myrto redimire*, pro *mitra* liber Hafniensis, ut populus myrto opponatur. Heins. Sed *mitra* probum est. Vid. Senec. Herc. Oet. 375, et Furent. 471. *Cohibere capillos* quoque Lovaniensis, quod nisi praecessisset, reciperem: nam proprium in hac re verbum esse ostendit doctissimus Bentleius ad Horat. III, Od. 14. Burm.

66. *Incingi zona dedecuisse putas*] *Putes* Leidensis: certe *puduit* iam praecesserat. Remed. Amor. 410:

Et nihil est quod se dedecuisse putent.

Vbi similiter *pudet* in quibusdam libris. Praeterea *Maeoniam zonam* excerpta Dousae, ut sit graecismus. H.

70. *Huic.* Sarravianus codex *sic*; bene: illo in habitu. Burm.

Ne pigeat molli succubuisse viro.
Inter Ioniacas calathum tenuisse puellas
Diceris, et dominae pertimuisse minas.
Non fugis, Alcide, victricem mille laborum
Rasilibus calathis imposuisse manum?
Crassaque robusto deducis pollice fila,
Aequaque formosae pensa rependis herae.
Ah quoties, digitis dum torques stamina duris,
Praevalidae fusos comminuere manus.
Crederis, infelix, scuticae tremefactus habenis,
Ante pedes dominae procubuisse tuae.

75. *Inter Ioniacas* etc. Alii *Maeonias inter*, reclamante codicum fide, ex quorum auctoritate lectionem ita restituendam admoneri lectorem voluimus. EGNAT. Lege ex utroque Vat. *Inter Ioniacas* etc. Repetit hunc versum lib. II, de Arte, ubi ita est:

Inter Ioniacas calathum tenuisse puellas
Creditur, et lanas excoluisse rudes.

Maeonia zona paulo ante praecesserat: quare *Maeoniae puellae* hic minus placent. *Inter Ioniacas*, libri veteres. Sed verius puto, *Inter Ioniadas:* quomodo alibi, *Achaiades matres*, *Pelasgiades urbes*, et similia. H.

75. *Non fugis*. Sic cum melioribus, noto graecismo. Sic *fuge credere* apud Lucretium; *fuge quaerere* et *fuge suspicari* apud Horat., ut et plura huiusce notae. Virg. IX, 199:

Mene igitur socium summis adiungere rebus,
Nise, fugis!

Alii *pudet*; quod minus elegans. H.

76. *Imposuisse*] *Implicuisse*, codex Dousae.

77. *Crassaque* etc. *Crassa* recte dicit, ut *solocem* lanam intelligat, quae, ut imperito illi fila deducendi, dabatur; mollis vero, peritissimis ancillis. BURM.

78. *Aequaque formosae*) *Famosae* Lovaniensis. Sic *famosus Hymen* infra, ubi male turbant libri veteres, et lib. I Amor. El. 5: *Famosa Semiramis*; ut illic agnoscit optimus liber. *Famosus* pro infami, illo aevo dicebant. Cicero de Orat. lib. II, 68: *Non pol, inquit, audeo; nam me ad famosas vetuit mater accedere.* Plaut. Asin: *Qui etiam me miserum famosum facit flagitiis suis.* Plura exempla habes apud Non. Marcell. in *fama*. HEINS. *Aequa* rectum est; idem enim pondus, quod domina in lana appendebat, in filis rependere debebat ancilla. Sic *graviora pensa* Propert. IV, 7, 37:

Et graviora rependit iniquis pensa quasillis.

Ita *grandia* mox Ep. X, 90; et in Propertio habes etiam *rependere*, ut et in alia re apud Stat. IV Theb. 763:

Dircaeos tibi, Dive, greges, numerumque rependam
Plebis; at hic magno lucus signabitur ara.
BURM.

82. *Procubuisse tuae*. Sic feliciter; ex codice regio, versum restituit Burmann. cuius in locum male irrepserat putida haec v. 74 repetitio:

Ante pedes dominae *pertimuisse minas*.

Eximias pompas, praeconia summa triumphi,
  Factaque narrabas dissimulanda tibi.
Scilicet immanes, elisis faucibus, hydros
  Infantem nodis involuisse manum?
Vt Tegeaeus aper cupressifero Erymantho
  Incubet, et vasto pondere laedat humum?

83. *Eximias pompas* etc. Ironice omnia capienda: tu ita instructus lanificae ancillae habitu narrabas *eximias pompas* (per quas *triumphos* intelligit), quae semina laudum tuarum sunt, et facta, quae revera tibi nunc erant *dissimulanda*.

85. *Elisis*. Sic meliores. H. Recte; et ita codex Dousae XIV Met. 378:

Atque onus infelix *elisa* fauce pependit.

Senec. VI Natur. Quaest. 28: *Non aliter, quam per vim elisae fauces tument*. Senec. Herc. Fur. 221:

Et tumida tenera guttura *elidens* manu. Bvrm.

86. *Infantem nodis* etc. Locus mendosissimus. Puteaneus optimus cum caeteris plerisque praestantioris notae: *Infantem caudis involuisse manum*. Quae scriptura proxima est verae, uti mox videbimus. Alii, prout quisque interpolatorum licentiam magis magisque sunt experti, a vestigiis Nasonianae manus longius recedunt. Nonnulli ex minime contemnendis: *Infantem cunis involuisse manum*; quidam: *Infantem nuda dilacerasse manu*. Alter Mentelianus: *Infantem viduum dilacerasse manu*. Alii aliter. Scribendum: *Infantem nodis involuisse manum*. Nihil verius: in qua correctione nihil a membranis deflexi castigatioribus, nihilque permisi mihi, nisi quod *nodis* reposui pro *caudis*; nimirum *codis* pro *nodis* antiqua librarii dederat manus. *Codas* enim et *caudas* promiscue confundebant. H. — Non nego ita fieri potuisse, nec apposite in hac fabula anguium memorari *nodos*; sed hoc dico, non satis Heinsio causae fuisse, cur h. l. a praestantissimorum codd. lectione recederet, quae et ipsa probabilis, nec minus ad locum apposita. Nos igitur *caudis involuisse* non damnamus; in contextu tamen cum Burm., probatam prius ab Heinsio lectionem *cunis*, relinquendam putavimus. Lennep.

87. *Vt Tegaeus*. Ita editi multi: *utque Tegeus* Puteaneus et novem aliis sed legendum, ut Micylli et Heinsii editio, *ut Tegeaeus*. — *Cupressifero*. *In cypressifero*, fere omnes scripti, et editio princeps, sed perperam. Virgilius vero V Aeneid. 448, pinum nasci in Erymantho indicat. Nescio an et ob cupressum Horatius lib. I, Od. 21, *Nigras Erymanthi silvas* dixerit, quamvis et pro densis cum veteri Scholiaste accipere liceat. *Cyllenen* etiam *cypressiferam* vocat Noster V Fast. v. 87. Bvrm.

88. *Incubet et vasto pondere laedat humum*. Sic Puteaneus: optime, ut per interrogationem haec dicantur. Sciolus tamen aliquis deleverat postea utrumque. *Laedat* etiam Moreti liber. Gronovianus, *pulset*: non male Scriverianus:

Incumbens vasto pondere laedat humum!

Sequentia etiam per interrogationem sunt legenda usque ad v. 103. H.

Non tibi Threiciis adfixa penatibus ora,
  Non hominum pingues caede tacentur equae?
Prodigiumque triplex, armenti dives Iberi,
  Geryones, quamvis in tribus unus erat?
Inque canes totidem trunco digestus ab uno
  Cerberos, implicitis angue minante comis.
Quaeque redundabat fecundo vulnere serpens
  Fertilis, et damnis dives ab ipsa suis?
Quique inter laevumque latus, laevumque lacertum
  Praegrave compressa fauce pependit onus?
Et male confisum pedibus, formaque bimembri,
  Pulsum Thessalicis agmen equestre iugis?
Haec tu Sidonio potes insignitus amictu
  Dicere? non cultu lingua retenta silet?
Se quoque Nympha tuis ornavit Iardanis armis,

89. *Adfixa penatibus.* Ex Virgilio sumptum VIII, 196:

> ... Foribusque adfixa superbis
> Ora virum.

Vbi male quidam legunt *foribus suspensa superbis*, quos hic locus refellit. HEINS.

95. *Redundabat.* Puteaneus a manu prima, *elulabat;* forte pro *resultabat.* HEINS. Sed *redundabat* elegans et probum, metaphora a fluctibus desumpta. Cic. pro Murena, c. 39: *Sed quid tandem fiet? si haec elapsa de manibus nostris, in eum annum, qui consequitur, redundarint?* Vbi v. Camerarii notas; et ita passim optimi quique. BVRM.

96. *Fertilis, et damnis dives ab ipsa suis.* Quam magnifice haec Horat. IV, Od. 4, v. 57!

> Duris ut ilex tonsa bipennibus
> Nigrae feraci frondis in Algido,
>   Per damna, per caedes, ab ipso
>   Ducit opes, animumque ferro.

97. *Quique inter laevumque latus, laevumque lacertum.* Sic vetus lectio, Atque in his versibus Antaei et Herculis lucta ab Ovidio describitur; ut sublatum laevo brachio, Antaeum Hercules sustineat, ne mater vires subministret; dextra autem manu fauces comprimens eum necet: aliter id *compressa fauce*, nullam ad rem accommodari poterit. Sunt tamen qui de Nemeaeo leone hic agi credant, ac *dextrumque lacertum* legant. NAVGER. — Herculaneus liber habet *dextrumque latus dextrumque lacertum;* et ita Antaeum quoque ab Hercule compressum docet nummus, quem Gronovius in Diatr. Statiana, c. XXV, exhibet, ubi pendet Antaeus compressus dextra manu ad dextrum latus Herculis. Vtraque manu constrictum, ventre pectori Herculis admoto, exhibet *de Wilde* in Signis pag. 37; ita ut poëtae et fictores variaverint. BVRM.

99. *Et male confisum pedibus* etc. Centaurorum pernicitatem intelligit, quos *agmen equestre* ingeniose vocat.

103. *Se quoque* etc. Cave audias

Et tulit e capto nota tropaea viro.
I nunc, tolle animos, et fortia gesta recense!
Quod tu non esses iure, vir illa fuit.
Qua tanto minor es, quanto te, maxime rerum,
Quam quos vicisti, vincere maius erat.
Illi procedit rerum mensura tuarum:
Cede bonis; heres laudis amica tuae.
Pro pudor! hirsuti costas exuta leonis
Aspera texerunt vellera molle latus.

vetustos codices, qui *oneravit* exhibent: praestantiores stant pro altera lectione. HEINS. Mihi *ornavit* ita satisfacit, ut aliam quaerere lectionem otio abutentis esse putem. Sic lib. XII Metam. 462, ex Basileensi codice rescriberem:

... Emathii spoliis *ornatus* Halesi.

Vbi vulgo *armatus*; et lib. XIII, 122:

Arma viri fortis medios mittantur in hostes.
Inde iubete peti, et referentem *ornate* relatis.

Vbi perperam quidam codices *armate*. *Ornare* et *onerare* solemniter permutarunt librarii. Vid. Heins. ad Valer. Flacc. lib. III, 9. — *Iardanis*. Patronymicōs dictum accipe, ab *Iardano*, patre Omphales.

104. *Et tulit e capto nota tropaea viro*] *Bina tropaea*, unus Vaticanus, et Basileensis, et Gronovianus pro diversa lectione exhibent; quod placet: quomodo et Erfurtanus, et excerpta Vossii. Alterum enim tropaeum de amore eius: alterum de spoliis hisce tulit. HEINS.

105. *I nunc, tolle animos* etc. Ironice, ut monuimus, quae fortiter et praeclare gesserit, recenset et extollit, quo maior inde in Herculem invidia concitetur, qui tam honorandam vitam turpi adeo macula inficere non dubitet.

106. *Quod tu non*] *Quem* Puteaneus. Forte *quam*; vel ut alter Mentelianus: *Quo tu non esses iure vir, illa foret*. HEINS. Ego nihil muto: illa fuit vir, quod tu iure et merito non poteras esse; sed femina debebas dici propter mollitiem. BVRM.

109. *Procedit*. Hoc est, illi accrescit, ac velut in maius augetur. *Procedat*, unus Vaticanus. Simili modo apud Sallustium: *Quippe benefacta mea reipublicae procedunt*. *Proh cedit*, Puteaneus, a manu secunda: tum sequenti versu τὸ *est* tollit, ut et alii non pauci. HEINS.

111. *Pro pudor! hirsuti costis exuta leonis Vellera*] *Costas exuta*, eleganti graecismo Puteaneus et Francofurtensis, et alter Mentelianus, qui et *pro pudor*! sic *exutus senium*, Silio Italico lib. VI, 100: et lib. XIII, 120: *exuta feram*, de cerva. Stat. IX, Theb. 103:

Exutus canos lacero diademate crines.

Et praecipue lib. X, 643, de hoc ipso Hercule:

... Sic Lydia coniux
Amphitryoniaden exutum horrentia terga
Perdere Sidoniis humeris ridebat amictus.
HEINS.

— Si re vera ab Ovidii manus est, valde est notabile exemplum rarioris hypallages. Nam, ut recte Forcelli-

Falleris, et nescis: non sunt spolia ista leonis,
  Sed tua; tuque feri victor es; illa, tui.
Femina tela tulit Lernaeis atra venenis,
  Ferre gravem lana vix satis apta colum;
Instruxitque manum clava domitrice ferarum;
  Vidit et in speculo coniugis arma sui.
Haec tamen audieram: licuit non credere famae;
  En venit ad sensus mollis ab aure dolor.
Ante meos oculos adducitur advena pellex:
  Nec mihi, quae patior, dissimulare licet.
Non sinis averti; mediam captiva per urbem

nius in Lexico, usitata hypallage erat, *costae exutae vellera*, ad quam etiam pertinent ipsa ab Heinsio citata hic exempla. Dubitat Lennep. an praeferat, *Hirsuti costis exuta leonis.*

115. *Lernaeis atra venenis.* In Leidensi codice erat *usta*: forte pro *uncta*, ut passim *ungere tela* poetae: duo alii, *tincta*, quod loquendi genus non minus obvium: de utroque vide huc facientia exempla apud Bentleium, in eruditissimis ad Horat. II, Od. 1, notis. BVRM. — *Tela venenis atra*, proba et elegans locutio est. Ita Met. II, 198: *Scorpion nigri madidum sudore veneni*; et passim *ater*, pro valde noxio. LENNEP.

119. *Haec tamen audieram.* Ita veteres editiones; sed Naugerius non improbat *haec tantum*, ut Lincoln. et Mediceus unus: et eadem varietas est lib. II Art. Amat. 405:

Haec tamen audierat; Priameida viderat ipsam.

Sic I Am. 4, 41:

Haec tamen aspiciam. BVRM.

121. *Adducitur.* Leidensis codex *deducitur*, quod non de nihilo: notum enim hoc verbum passim de meretricibus et pellicibus dici, ut et *perducere*. Sic illud Cicer. apud Sueton. Caes. 51: *Tertia deducta est.* Sed, quia in hoc verbo potius illa vis inest, ut secreto deducatur in thalamos adulteri vel amatoris amica, vulgatam hic servo; cuius etiam verbi in turpi commercio illo usus est, et praecipue huic loco convenit, ubi additur *ante oculos*, ut et III Fast. 483:

Ausus es ante oculos adducta pellice nostros,
  Tam bene compositum sollicitare torum.

Vbi itidem *deducta* est in codice Francof. Terent. Adel. V, 9: *Obsonare cum fide, scortum adducere, apparare de die convivium*; et Heaut. V, 4: *Non mihi per fallacias adducere ante oculos*; et Eun. IV, 7: *Qui mihi ante oculos coram amatorem adduxti tuum.* BVRM.

123. *Non sinis.* Puleaneus a manu secunda *num sinis?* Elegantius, ut puto: habent enim magnam vim in exprobrationibus illae interrogationes quae in hac epistola frequentiores. Sensus vero: An prae pudore iubes illam via secreta et aversa duci in domum, ut, me inscia, pellice uti possis? Minime; immo vero iubes eam, per mediam urbem triumphantis mo-

Invitis oculis adspicienda venit;
Nec venit incultis, captarum more, capillis,
Fortunam vultus fassa tegendo suos.
Ingreditur late lato spectabilis auro;
Qualiter in Phrygia tu quoque cultus eras.
Dat vultum populo sublime sub Hercule victo:
Oechaliam vivo stare parente putes.
Forsitan expulsa Aetolide Deïanira,
Nomine deposito pellicis, uxor erit;
Eurytidosque Ioles, atque insani Alcidae

do, per ora omnium circumduci. Sequenti versu in Scriveriano erat *conspicienda*, quod etiam puto efficacius, quia hoc verbo aptius admiratio spectatorum exprimitur, qui notabilia intentis oculis spectant, quae nunc Deianira invitis videbat. Burm.

126. *Fortunam vultus fassa tegendo suos.* Id est, *tegendo* prae pudore *vultus suos*, sicque *fortunam suam* hoc ipso *fassa:* vel ipsum corporis habitum praesentis fortunae humilitati accommodans. Quo quidem sensu nihil clarius: vix tamen credibile, quot modis locum hunc Codices antiqui, et qui emendare conati sunt interpretes, vexaverint. Maior enim pars librorum: *fortunam vultu fassa tegendo suam.* Sed quid sibi vult *fortunam vultu tegere*, et quem ex eo sensum elicias? alii: *fortunam vultum fassa tegendo suum.* Quae lectio rara admodum felicitate receptae nunc et plaudendae lectioni praeludebat:

Fortunam voltus fassa tegendo suos.

127. *Ingreditur late multo spectabilis auro.* Libri veteres, *late lato spectabilis auro;* et recte, ut iam monui. Posset nihilominus *lauto* etiam *auro* legi; sed praestat prius. Pers. Sat. IV: *Sed lato balteus auro Praetegit;* quod ex illo Maronis lib. V, v. 312, adumbratum:

... Lato quam circumplectitur auro Balteus. Heins.

129. *Dat vultum populo sublime sub Hercule victo*] *Sublime sub Hercule victo* constanter scripti: nisi quod in altero Menteliano sit, *sublimis ab Hercule;* sed *sublime sub Hercule* cur reiiciamus, nihil causae est: sic *sublime ferre*, pro *in sublime* aut *sublimiter*, passim poëtae: ita *sublime ferri* Lucretio, et *sublime volare. Sublime micare*, Germanico in Arataeis; et Avieno, *sublime erigi.* Multus est hac in voce Silius Italicus. Heins. Nescio tamen, an non rectius, *sublimis ab Hercule victo*, ex Menteliano: similis error apud Sil. XI, 246; ubi pro *victorque immane sub ira infremuit*, Heinsius rescribit *immanis ab ira.* Macrob. c. II, 4: *Sublimis ab Actinca victoria revertebatur. Ab* autem hic pro *ob*, *propter*, sumitur. Vide Gronov. ad Senec. I de Clem. 20. Livius l. III, 61: *Ferocior ab re bene gesta.* Burm.

131. *Forsitan expulsa*] *Et pulsa* Puteanens; recte: lib. II Met. 525:

Cur non et pulsa ducit Iunone!

Dousa malebat *Forsan et expulsa:*

Turpia famosus corpora iunget Hymen.
Mens fugit admonitu, frigusque perambulat artus,
Et iacet in gremio languida facta manus.
Me quoque cum multis, sed me sine crimine amasti:
Ne pigeat, pugnae bis tibi causa fui.
Cornua flens legit ripis Achelous in udis,
Truncaque limosa tempora mersit aqua.
Semivir occubuit in letifero Eveno
Nessus, et infecit sanguis equinus aquas.
Sed quid ego haec refero? scribenti nuntia venit

vide ad Epist. XII, 135. Mediceus, *Eonide*: unde forte posse legi *Oeneide* Heinsius credebat, quia Oenei filia Deianira. Melius etiam cum sequenti patronymico *Eurytidos Ioles* congrueret. Notandus quoque versus ironice spondaicus; *insani Alcidae!*

134. *Famosus.* Haec est genuina lectio. *Formosus*, quidam codices.

135. *Mens fugit admonitu.* Virgilianum illud revocat, Aen. II, 12:

... Animus meminisse horret, luctuque refugit.

139. *Ripis Achelous in udis*] *Ripis Achelous in imis* Puteaneus: sed pro *imis*, aliud quid a manu prima scriptum videbatur fuisse. Argentinensis et alius, quem a Cl. V. Iacobo Mentelio donum accepi, *ripis udis*: quo alludit et Farnesianus unus, qui *ripis undis* habet. In ripa enim fluminis Achelous, non in ipso flumine, cum Hercule est luctatus. Heins.

141. *Semivir occubuit in letifero Eveno.* Legebatur olim in nonnullis, *vi lerniferoque veneno*. Τὸ *vi* a correctoribus est, pro quo libri omnes antiqui *in* agnoscunt: sed et ridiculum *Lerniferum venenum*: quare enim *Lernaeum* non dixit? Scripti nonnulli:

Semivir occubuit Lernaei tabe veneni,

Vel *traiectus terga sagitta.* Sed et hic interpolatores agnosco: alii *in lethiferoque veneno*, idque aliquanto rectius, ut Naugerius quoque et Ciofanus observant: alter Mentelianus, *in Lernaeoque veneno*. Puteaneus a secunda manu, *in lerniferoque veneno*; sed a prima, *in letifero veneno*. Miror Scaligerum, Salmasium, aliosque viros eruditos, qui ante nos eo codice sunt usi, non vidisse veram lectionem, quae minima mutatione est in promptu, si scribas:

Semifer occubuit in lethifero Eveno
Nessus.

Semifer enim, quod est in quatuor scriptis, praestat *Semiviro*: quamvis Barthius, vasto in Claudianum commentario, pag. 500 et 827, τὸ *Semifer* Latio exturbandum censet cum Iano Dousa. De *Eveno* confirmant sequentia, *et infecit sanguis equinus aquas*. Etsi alii Nessum in Eveno non occubuisse dicant, sed vulneratum solummodo fuisse; quos inter et Noster, Met. IX; et in Trachiniis Sophocles. Vibius Sequester: *Evenus Calydoniae, ubi Hercules sagittis Nessum Centaurum interfecit.* Heins.

143. *Sed quid ego haec refero? scribenti nuntia venit Fama* etc. Ab iro-

Fama, virum tunicae tabe perire meae.
Hei mihi! quid feci? quo me furor egit amantem?
Impia quid dubitas Deïanira mori?
An tuus in media coniux lacerabitur Oeta?
Tu, sceleris tanti causa, superstes eris?
Si quid adhuc habeo facti, cur Herculis uxor
Credar: coniugii mors mihi pignus erit.
Tu quoque cognosces in me, Meleagre, sororem.
Impia quid dubitas Deïanira mori?
Heu devota domus! solio sedet Agrios alto:
Oenea desertum nuda senecta premit:

nia ad luctus transit et desperationem; et votis damnata, ipsam se diris vovet et execratur. In Sophocle vero, Trachin. 826, ne unum quidem verbum Deianira Hyllo obiicit, matri obiurganti quid evenerit e fatali quod Herculi miserat dono: sed exit e scena tacite; nec ita multo post, 916 et sqq., nuntius adfertur gladio ictam et propria manu concidisse. Quis dubitet quin eloquens adeo silentium animos multo potentius commoveat, quam qui in verbis totus effunditur dolor?

144. *Virum tunicae labe perire meae*] *Tabe* reponatur ex melioribus libris: quomodo et peccatum Cydippes epistola vers. 60. Seneca de Herc. Med. 640:

Praebuit saevis sua membra flammis
Tabe consumptus gemina prioris
Munere nuptae.

Ita liber etruscus: *gemina tabe*, tunica venenata et rogo Oetaeo; *prior nupta* Deianira, respectu Ioles, idem, Hercule Oetaeo 716:

Vt missa palla est, tabe Nessea illita. H.

145. *Quo me furor.* Regius codex, *quis me furor*, elegantius multo, ut puto. BVRM.

148. *Tu sceleris tanti causa superstes eris*] *Viva superstes* Puteaneus et multi alii. Forte:

Tu sceleri tanto viva superstes eris! H.

153. *Solio sedet acrior alto.* Ita vulgo quidem legitur, nulla certe sententia: mihi vero legendum videtur, *solio sedet Agrios alto.* Vt intelligamus Agrium, post dispersam Oenei domum, Aetoliae regnum occupasse, eamque rem Deianiram inter cetera mala et infortunia generis ac patriae suae recensere: fuerunt autem fratres Agrius, Melas et Oeneus; ut ex Homero patet, Iliad. Ξ, 115. MICYLL. — Felix et certa emendatio. Thersitae patrem facit Tzetz. Chiliad. VIII, c. 151 et 153. Agrius eiecit Oenea regno, quem deinde, interfecto Agrio, Diomedes eius nepos restituit. Ant. Liberal. 37; et Hyginus CLXXV, Agrium eiecisse Oenea dicit, quum videret orbum; sed Agrium se ipsum interfecisse addit, quod et repetit Fabul. CCXLII. BVRM.

154. *Longa senecta premit*] *Nuda* libri veteres, et recte: sic *inopem* alibi et *egenam* vocat senectam, Iuvenalis Satir. VII, 35:

Exulat ignotis Tydeus germanus in oris:
Alter fatali vivus in igne fuit:
Exegit ferrum sua per praecordia mater.
Impia quid dubitas Deïanira mori?
Deprecor hoc unum, per iura sacerrima lecti,
Ne videar fatis insidiata tuis.
Nessus, ut est avidum percussus arundine pectus,
Hic, dixit, vires sanguis amoris habet.
Illita Nesseo misi tibi texta veneno.
Impia quid dubitas Deïanira mori?
Iamque vale, seniorque pater germanaque Gorge,

.... Tunc aequa suamque
Terpsichoren odit fecunda et nuda senectus.
HEINS.

155. *Exulat — Tydeus germanus* etc. Quum enim Menalippum fratrem Tydeus imprudens occidisset, patria sponte exulavit, et Argos confugit, ad Adrastum regem, qui benigne fugientem excepit, et suam ei filiam Deiphilen uxorem dedit. Stat. Theb. I. — *Ignotis in oris.* Quaerit Heinsius, cur *ignotas oras* Argos Deianira vocat, et malit *Inachiis in oris:* sed respondet Burm. fieri posse, ut ignoraret illa quo se Tydeus recepisset. Non ea sane lis, quae tantos viros in varias opiniones distraheret. *Ignotis*, constanter apud edd. prim.

156. *Alter.* Germanus; Meleager scilicet, de quo Noster Met. VIII, 451 et sqq. *Vivus in igne fuit.* Ita parum video ubi lateat *mendum*, quod hic subesse suspicantur critici, ut contra amovendam prorsus indicem Francii lectionem, qui *tostus in igne* legendum coniiciebat. Quid enim vero poëticum magis, magisve historiae Meleagri consentaneum, modo quis illam sibi in animum revocet, quam dicere *vivum in igne fuisse*, quum, licet absens, sensim ipse combureretur, prout fatalem stipitem flamma *fatalis* consumeret?

Inscius atque absens flamma Meleagros in illa
Uritur; et caecis torreri viscera sentit
Ignibus. Met. lib. cit. 515.

157. *Exegit ferrum sua per praecordia mater.* Althea, ut notum, Meleagri mater, audita filii morte, gladio se ipsam interfecit; vel, teste Diod. Sicul. laqueo vitam finivit. Rem paulo aliter narrat Apollod. I, cap. 8.

160. *Ne videar fatis* etc. *Thalamis* edd. princ. Aliae aliter, ut *titulis tuis*, *tuis toris* etc. Prisca quaedam, *totis* insidiata *toris.*

164. *Impia quid dubitas* etc. De versu hoc *intercalari*, quater intervallo breviori repetito, dicam id unum, non frequenter adeo secum, an moriatur, *dubitare*, cui stat in animo fixum immotumque *mori;* nec plurimum lectorem movere istius modi luctus. *Si vis me flere*, *dolendum* est primum tibi; non autem proprio sic dolori illudendum.

165. *Germanaque Gorge.* Deianirae soror, quae nupsit Andremoni, ex quo Oxylum suscepit, quo duce He-

Et patria, et patriae frater ademte tuae.
Et tu, lux oculis hodierna novissima nostris:
Virque, sed o possis! et puer Hylle, vale.

raclidae Peloponnesum recuperare tentaverunt. Pausan. III, 5; VII, 1. Apollod. II, 8.

166. *Patriae frater ademte tuae!* De Tydeo intelligendum; non de Meleagro, qui iam perierat.

167. *Tu quoque, lux oculis* etc. Vel qui ultro animam proiiciunt, non sine quodam desiderii sensu novissime salutant (Eurip. Alcest.) φίλον τὸ φέγγος τοῦτο τοῦ θεοῦ φίλου.
Sic moriens Dido, Aen. IV, 692:
Quaesivit coelo *lucem*, ingemuitque reperta!

168. *Virque, sed o possis!* O utinam vivas adhuc, et possis ultimum hoc *vale* excipere! — *Et puer Hylle, vale!* Herculis ex Deianira filius Hyllus, Iolen patris iussu uxorem duxit; sed quum e Peloponneso emigrare coactus fuisset, Athenas confugit, ibique conscripto exercitu, bellum Eurystheo indixit, quem propria manu interfecit. Sed ipse postea ab Echemo Arcadiae rege interfectus est, quum in eo iam esset, ut Peloponnesum recuperaret. Herodot. VII, c. 204. — Apollod. II, 8; et Cl. Heyn. ad hunc loc. Obss. p. 204.

EPISTOLAE DECIMAE

ARGVMENTVM

Minos Iovis et Europae filius, Cretensis rex, ob Androgeum filium ab Atheniensibus dolose occisum, illos tandem post acria bella coëgit, ut sibi poenas penderent, et quidem quotannis pueros septem et totidem virgines Minotauro mitterent devorandos. Quum vero Theseus, civium suorum infortunio motus, sorti se obiecisset, et in Cretam cum fatalibus pueris devenisset, docuit Ariadne illius amore capta, qua arte et Minotaurum interficeret, et e labyrintho tutus excederet,

Errabunda regens tenui vestigia filo (CATVL.)

Theseus autem Creta cum Ariadne et Phaedra sorore discedens, in Naxon insulam delatus est; ubi a Baccho monitus, altissimo somno sopitam Ariadnen dereliquit. Quae expergefacta Epistolam hanc scribit, in qua Thesei beneficiorum immemoris perfidiam et crudelitatem incusat. Multum questa, diuque, rogat simpliciter, ut, conversa nave, ad illam redeat.

Plutarch. in Thes. -- Catul. Carm. LXIV. -- Hygin. 14, 43, 270. -- Apollod. III, 1.

EPISTOLA X*

ARIADNE THESEO

Mitius inveni, quam te, genus omne ferarum;
Credita non ulli, quam tibi, peius eram.
Quae legis, ex illo, Theseu, tibi litore mitto,
Vnde tuam sine me vela tulere ratem;
In quo me somnusque meus male prodidit, et tu,
Per facinus somnis insidiate meis.
Tempus erat, vitreà quo primum terra pruina
Spargitur, et tectae fronde queruntur aves.
Incertum vigilans, a somno languida, movi

* Priscae editiones et codices nonnulli etiam hic copiosiores sunt vulgatis, quum hanc epistolam sic exordiantur:

Illa relicta feris etiam nunc, improbe Theseu,
Vivit; et haec aequa mente tulisse velis.

Einsdem nempe farinae cum iis, quae hic illic iam ante dedimus. H.

1. *Mitius inveni.* Francio etiam hoc distichon suspectum videbatur, et epistolam a sequenti *Quae legis* etc. inchoabat.

3. *Ex illo, Theseu, tibi littore mitto, Vnde tuam sine me vela tulere ratem.* Diam insulam significat, ubi Ariadnam reliquerat Theseus. Apollonius lib. IV, 433 Argon. de ipsa Ariadna:

. . . . . ἥν ποτε Θησεὺς
Κνωσσόθεν ἑσπομένην Δίῃ ἔνι κάλλιπε νήσῳ.

— Alii eam in Naxo relictam scribunt; sed unam eamdemque esse insulam constat, quae vicissim Strongyle, deinde Dia, et Naxos tandem denominata est, a Naxo Cretensi, quo duce, Cares insulam occuparunt; vel potius ab urbe eiusdem nominis in insula Crete, de qua mentio apud Scholiast. Pindar. ad Isth. VI, v.106. Vid. *Raoul-Rochette*, *Colon. Grecq.* tom. II, p. 154.

9. *Incertum vigilans an somno languida.* Scripti omnes, *a somno*, praeter alterum Mentelianum, in quo *e somno*. Lego, *ac somno languida. Incertum vigilans*, dubie vigilans. Sic Stat. Theb. V, qui haec videtur respexisse:

Turbidus, incertumque oculis vigilantibus hostem
Occupat. HEINS.

Thesea pressuras semisupina manus.
Nullus erat; referoque manus, iterumque retento,
Perque torum moveo brachia: nullus erat.
Excussere metus somnum: conterrita surgo;
Membraque sunt viduo praecipitata toro.
Protinus adductis sonuerunt pectora palmis:
Vtque erat e somno turbida, rapta coma est.
Luna fuit: specto, si quid, nisi litora, cernam:
Quod videant oculi, nil, nisi litus, habent.
Nunc huc, nunc illuc, et utroque sine ordine curro:
Alta puellares tardat arena pedes.
Interea toto clamanti litore, Theseu!

10. *Semisupina.* Codices omnes *semisopita* prae se ferunt, reclamante tamen syllaba: nam *sopire* semper primam producit, ut apud hunc ipsum infra in epist. Medeae:

Quae me non possum, potui sopire Draconem.

Et Hypermnestrae:

Dum petis amplexus, sopitaque brachia iactas.

Tametsi sopor corripiat; quare *semisepulta* libentius eodem sensu legerim. Egnat.

11 12. *Nullus erat — nullus erat.* Ita frequens in repetitis Ovidius, ut nihil mirum, si quando male cesserint, et in frigidulam verborum oppositionem desinant: sed hic multum laudanda repetitio haec, *nullus erat*; seu affectum loquentis, seu locum ipsum respexeris, quem occupant verba tam ingeniose disposita. — *Retento.* Satis aptum verbum: ut *tentare*, *pertentare*, in simili re; sed in Moreti et Ambrosiano erat *retendo*, quod Heinsio non displicebat: sed *retento* est, iterum iterumque tactu exploro, an in parte tori Theseus meus esset. Mox pro *moveo*, Farnesianus *iacto brachia;* quod non displicet, quia praecesserat *movi manus.* Burm.

16. *Vtque erat e somno* etc. Animo simul, et totius corporis habitu perturbatam, inordinatamque Ariadnen, ubi primum abesse Thesea intellexit, sic describit Catullus in egregio illo Carmine *de Nupt. Thet. et Pel.* 60, sqq.

Quem procul ex alga moestis Minois ocellis
Saxea ut effigies bacchantis prospicit Evoë;
Prospicit, et magnis curarum fluctuat undis,
Non flavo retinens subtilem vertice mitram,
Non contecta levi velatum pectus amictu,
Non tereti strophio luctantes vincta papillas;
Omnia quae toto delapsa e corpore passim
Ipsius ante pedes fluctus salis alludebant.

Vbi nescias profecto, utrum magis, vividosne et nativos colores poetae-pictoris, an vim et quasi penicilli calorem mireris. — *Rapta.* *Rupta* margo Bersm.: rectius. Ep. III, 15:

At lacrymas sine fine dedi, *rupique* capillos.

Vero, hic *turbida* est *turbata*; ut recte Dousa etiam cepit. Burm.

18. *Litus habent*] *Erat* tres scripti, ut Epist. Laodam.:

Et quod spectarem, nil, nisi pontus, erat.
Heins.

Reddebant nomen concava saxa tuum:
Et quoties ego te, toties locus ipse vocabat;
Ipse locus miserae ferre volebat opem.
Mons fuit; adparent frutices in vertice rari;
Hinc scopulus raucis pendet adesus aquis.
Adscendo; vires animus dabat, atque ita late
Aequora prospectu metior alta meo.
Inde ego, nam ventis quoque sum crudelibus usa,
Vidi praecipiti carbasa tensa Noto:
Aut vidi; aut etiam, quum me vidisse putarem,
Frigidior glacie, semanimisque fui.
Nec languere diu patitur dolor: excitor illo,
Excitor; et summa Thesea voce voco.
Quo fugis? exclamo: scelerate, revertere, Theseu!

25. *Mons fuit*. Dryon significat, in quem delata a Baccho Ariadne. Sic et apud Catull. Carm. LXIV, 126:

Ac tum praeruptos tristem conscendere montes,
Vnde aciem in pelagi vastos protenderet aestus.

26. *Hinc scopulus*. Quidam *nunc*; nos recepimus *hinc scopulus*; non enim Ariadne mutatam ab eo tempore montis conditionem vult innuere; sed ex monte partem, instar scopuli, eminuisse in mare, ut V Fast. 150, *pars bona montis* saxum dicitur. *Pendet* vero, eleganter, quia inferiori parte adesus aquis, super aequor *pendere* videbatur. *Hic* probabat Dousa. B.

29. *Crudelibus*. Ita mox *crudeles somnos* et *ventos*, et *saevos* vocat, vers. 111 et 113; sed in Moreti uno, et margine Bersmann. est *crudelius*, quod non repudiandum temere.

30. *Carbasa tensa noto*] *Tenta*, Puteaneus et alii nonnulli: sic Metam. XIII, 417, ex veteri codice:

Iamque viam suadet Boreas, flatuque secundo
Carbasa *tenta* sonant. HEINS.

31. *Aut vidi*, *aut etiam*, *quum me vidisse putarem* etc. Mire turbant hic denuo prisca exemplaria: alter Mentelii, *dum me vidisse putarem*. Puteaneus, hiatu relicto in illis, quae legi non poterant:

Aut vidi a... iam quae me vidisse putarem.

Putabat Heinsius rescribendum:

Aut vidi, aut quod erant quae me vidisse putarem.

Sed ipsum mox *pigebat* in talibus immorari. Magnum sane eruditis documentum! Amantis est, quae vel ipsos oculos conatur ludere, et certissima quaeque in dubium revocat, ut quam possit longissime spem foveat, quae miseros omnium ultima deserit. Mire ad misericordiam commovendam compositum hoc dubitationis genus.

33 34. *Excitor illo*, *Excitor* etc. Dolore scil. qui *languere* diutius non passus est. Catull. Carm. citat. 55:

Nec dum etiam sese, quae visit, visere credit;
Vtpote fallaci quae tum primum excita somno.

35. *Quo fugis*, *exclamo* etc. In lau-

Flecte ratem; numerum non habet illa suum.
Haec ego: quod voci deerat, plangore replebam:
Verbera cum verbis mixta fuere meis.
Si non audires, ut saltem cernere posses,
Iactatae late signa dedere manus;
Candidaque imposui longae velamina virgae;
Scilicet oblitos admonitura mei.
Iamque oculis ereptus eras: tum denique flevi;
Torpuerant molles ante dolore genae.
Quid potius facerent, quam me mea lumina flerent,
Postquam desierant vela videre tua?
Aut ego diffusis erravi sola capillis,
Qualis ab Ogygio concita Baccha Deo:

dato iam carmine Catullus desperatam Ariadnen, et fugientem Theseum sic alloquentem induit, v. 132 sqq.

Siccine me patriis avectam, perfide, ab oris,
Perfide, deserto liquisti in litore, Theseu!
Siccine discedens, neglecto numine Divum,
Immemor ah! devota domum periuria portas!
Nullane res potuit crudelis flectere mentis
Consilium! Tibi nulla fuit clementia praesto,
Immite ut nostri vellet mitescere pectus!
At non haec quondam nobis promissa dedisti!

et quae sequuntur.

36. *Numerum.* Locutio haec quidem in alia re saepius occurrit, ut II Pont. 8, 31

Vtque suum munus *numerum*, quem debet, haberet.

Sed hic maxime proprie posita videtur: nam sic et Cic. V, in Verr. 51: «Tuus testis, tuus imperator, tuus hospes Cleomenes, hoc dicit, se in terram esse egressum, uti Pachyno e terrestri praesidio milites colligeret, quos in navibus collocaret, quod certe non fecisset, si suum *numerum* naves haberent». Burm.

39. *Vt saltem.* Iunii, *haec saltem*: forte, *at saltem ut*. Idem.

40. *Iactatae.* Codex Dousae *Iactantes*; certe *iactatae late* non placet. — *Iactatae late* etc. Scriptum fuisse olim *alte*, secunda litera praeposita, et hinc *iactatae ex alto*, veram esse lectionem coniiciebat Burmann. secund. ad Propert. I, Eleg. 8, 16. Lenn.

45. *Quid potius facerent, quam me mea lumina flerent!* Ita friget oratio, ut fuerint, qui *te*, pro *me*, legendum proposuerint. Vitium vitiosius emendatum. Quam dissimilis Ariadne haec a Catulliana, quae

... Toto ex te pectore, Theseu,
Toto animo, tota pendebat perdita mente!

46. *Desierant*] *Desieram*, Puteaneus et quinque alii. Heins. Nos antiquam lectionem reduximus; quam magis poëticam credimus, et poscit praecedens *facerent*. Burm.

48. *Qualis ab Ogygio.* Ogygium Deum Bacchum accipe, ab Ogyge antiquissimo Boeotorum rege, quem Pausanias αὐτόχθονα fuisse, Boeotiaeque imperasse scribit, populumque

Aut mare prospiciens in saxo frigida sedi;
  Quamque lapis sedes, tam lapis ipsa fui.
Saepe torum repeto, qui nos acceperat ambos;
  Sed non acceptos exhibiturus erat.
Et tua, qua possum, pro te vestigia tango;
  Strataque, quae membris intepuere tuis:
Incumbo; lacrymisque toro manante profusis,
  Pressimus, exclamo, te duo: redde duos.
Venimus huc ambo: cur non discedimus ambo?
  Perfide, pars nostri, lectule, maior ubi est?
Quid faciam? quo sola ferar? vacat insula cultu.
  Non hominum video, non ego facta boum.
Omne latus terrae cingit mare: navita nusquam;
  Nulla per ambiguas puppis itura vias.
Finge dari comitesque mihi, ventosque ratemque;

eius fuisse Hectenes; quibus peste absumtis, successisse Hyantes et Aonas usque ad Cadmi tempora, a quo Thebae conditae, ubi postea Bacchus natus: quem hic Ogygium vocat poëta, ut Phoroneos et Inachios, Argivos alibi. MICYL.

50. *Quamque lapis sedes, tam lapis ipsa fui.* Expressisse videtur Catulli locum, ubi ita est:

Saxea ut effigies Bacchantis prospicit Evoe.

53. *Et tua quae possum*] *Qua possum*, rectius Argentinus, cum Iureti Excerptis.

56. *Pressimus* (*exclamo*) *te duo*: *redde duos.* Legerem *duo*, ut esset figura plenior: nam et *duo* legitur in casu accusandi. Virg. XI. Aeneid.:

Si *duo* praeterea tales Idaea tulisset terra
  viros. BURM.

— *Redde duos.* Dubii nihil quin *duo* pro *duos* in accusandi casu recte dicatur: sed sensit poëta numerosissimus, et qui auri potissimum inservit, quid grave et lectori molestum redundaret, e viciniori tot verborum in *o* desinentium congerie:

... Exclamo, te duo: redde *duo*.
Venimus huc ambo; cur non discedimus
  ambo?

Quod Burmannum fugisse miror, qui poëta ipse, et quidem non ita contemnendus.

59. *Quo sola ferar.* Sic meliores. Et *culto* pro *cultu*, Puteaneus. Fast. L. I, 683:

Neve graves cultis Cerealia dona, cavete,
  Agmine laesuro depopulentur aves. HEINS.

Non tamen puto *cultum* recte dici in singulari, sed novi saepe occurrere in plurali *culta*: et praeterea, si iam *culto* admitti posset, non recte tamen diceretur, *insula vacare culto*, pro cultis agris; sed *cultu* probe, id est, colentium manu et opera. BURM.

60. *Non hominum video, non ego facta boum.* Ex Homeri Odyss. K, 98, de Laestrigonum regione:

Ἔνθα μὲν οὔτε βοῶν, οὔτ' ἀνδρῶν φαίνετο
  ἔργα. . .

Quid sequar? accessus terra paterna negat.
Vt rate felici pacata per aequora labar;
Temperet ut ventos Aeolus; exul ero.
Non ego te, Crete, centum digesta per urbes,
Adspiciam, puero cognita terra Iovi.
Nam pater, et tellus iusto regnata parenti,
Prodita sunt facto, nomina cara, meo:
Quum tibi, ne victor tecto morerere recurvo,
Quae regerent passus, pro duce, fila dedi:
Quum mihi dicebas, per ego ipsa pericula iuro,

64. *Accessus terra paterna negat.* Eadem sibi obiicit, apud Catullum, Ariadne, 180:

An patris auxilium sperem, quemne ipsa reliqui,
Respersum iuvenem fraterna caede secuta!

65. *Pacata*] *Placata* Lovaniensis, solemni permutatione: vid. XIII Met. 440; et XV, 723, ubi similis diversitas. *Labi* vero eleganter pro *navigare* poni, docuit Broukhusius ad Prop. II, Eleg. 20, 18. BVRM.

66. *Temperet ut ventos Aeolus* etc. Fac, pone ventos Aeolus emittat secundos, et pacatum nihil turbet mare; non ideo minus exsul, cui nullus iam recessus in terram paternam.

67. *Digesta*] *Disiecta*, Iunii liber; unde fuit, ut *dissepta* legerem; sed vulgata recte se habet. Ep. IX, 93:

Inque canes totidem trunco *digestus* ab uno Cerberus. HEINS.

69. *Nam pater et tellus*. Puteaneus ac alter Moreti, *at pater*: vetustior eiusdem *Et pater*. probe. HEINS. *Parente* etiam Puteaneus a manu secunda et quinque alii: nil muto. Horat. II, Od. 6, 11:

... Et regnata petam Laconi
Rura Phalanto. BVRM.

Et Virgil. Aen. III, 13, 14: *Terra ... asri regnata Lycurgo.*

70. *Facto*] *Pacto* Vossianus: forte recte; pacto, sive nuptiis cum Theseo initis: vid. infr. vs. 92. *Nomina bina*, etiam Francofurtensis. BVRM.

71. *Ne victor tecto morerere recurvo.* Labyrinthum indicat. Quatuor huiuscemodi aedificia apud veteres celebrantur: Aegyptiacum, Cretense, Lemniacum et Italicum. Agitur hic de Cretensi labyrintho, qui nihil aliud, quam antrum nativum prope Cnossum, et meatus subterranei, mox manu humana elaborati, religioni forte consecrati.... Nulla eius vestigia supererant, iam Diodori Siculi aetate I, 61; seu hominum opera, seu terrae motibus et ruinis; etsi meatus et canaliculos subterraneos in Creta superesse testantur recentiores, ut *Tournefort*. De situ tamen dubites, si inspectus fuerit tibi *Savary; Lettres sur l'Egypte et sur la Grèce*, tom. III. Heyn. ad Apollod. III, cap. 1.

73. *Quum mihi dicebas* etc. Codex Dousae hic et disticho superiore habet *tunc*. Forte:

Tunc mihi dicebas, per ego ista pericula iuro.

— *Ista* habet Gronovianus. Scio, l. I Metam. 353, legi, *nunc ipsa pericula iungunt:* sed hic malim *ista*

Te fore, dum nostrum vivet uterque, meam.
Vivimus: et non sum, Theseu, tua: si modo vivit
    Femina, periuri fraude sepulta viri.
Me quoque, qua fratrem, mactasses, improbe, clava;
    Esset, quam dederas, morte soluta fides.
Nunc ego non tantum, quae sum passura, recordor;
    Sed quaecumque potest ulla relicta pati.
Occurrunt animo pereundi mille figurae;
    Morsque minus poenae, quam mora mortis, habet.
Iam iam venturos aut hac, aut suspicor illac,

BVRM. — Ipsum quod adfert exemplum, contra Burmann. facil. Quis enim vim multo maiorem inesse in *ipsa*, quam in *ista*, non senserit?

75. *Si modo vivit femina*] *Vivis*, codices magno numero; ut se ipsam alloquatur, quod ἰμφατικώτερον ad affectus concitandos. Ipsa Ariadne, Fast. III, 463:

Sorte tori gaudens, quid flebas, rustica, dixit!
Vtiliter nobis perfidus ille fuit.

Non *flebam*, ut est in vulgatis.

76. *Fraude sepulta viri.* Turbant admodum manu exarati codices, quorum Palatinus, et quidam alii hic habent *soluta*; et sequenti pentametro, *Sepulta fides*. Solvi enim pro *mori*, noster saepe ponit. II Amor. 10, 36:

Medium *solvar* et inter opus

In Ibin. 146:

Sive manu facta morte *solutus* ero.

Sepulta vero fides elegantissime dicitur, ita abolita et obscurata, ut nulla eius vestigia post caedem Ariadnes exstarent, nec quisquam eam Theseo exprobrare posset, si Ariadnen, antequam ex patria abduxisset, quod ipsum Atheniensibus fidem pacti facere poterat, *mactasset clava*; tunc enim nullum fidei Ariadnae datae argumentum adversus Thesea produci potuisset; sed simul cum funere condidisset fidem. BVRM.

77. *Me quoque qua fratrem* etc. Asterionem, qui a Theseo occisus, et quem eumdem fuisse, ac ipsum Minotaurum, censet Apollod. Bibl. III, p. 1. — *Fratrem* hic intelligit Minotaurum Ariadne.

79. *Quae sum passura recordor.* Nihil variant codices: posset tamen videri alicui scribendum, *quae sum modo passa recordor*, quia praeteritorum *recordamur*; sed et de futuris ita utitur Iustinus lib. V, cap. 7: « Sibi quisque ante oculos obsidionem, famem et superbiam, victoremque hostem proponentes; iam ruinam urbis et incendia, iam omnium captivitatem et miserrimam servitutem *recordantes* ». Et idem eo sensu utitur verbo *meminisse*, lib. XI, 5: *Nec belli periculorumque, sed divitiarum meminerant.* BVRM.

82. *Morsque minus poenae, quam mora mortis habet.* Caesar apud Sallust. in Cat. 52: « In luctu atque miseriis mortem aerumnarum requiem, non cruciatum asse; eam cuncta mortalium mala dissolvere etc. »

83. *Iam iam venturos — suspicor — lupos.* Tot ferarum monstris terreri

Qui lanient avido viscera dente, lupos.
Forsitan et fulvos tellus alat ista leones:
Quis scit, an haec saevas tigridas insula habet?
Et freta dicuntur magnas expellere phocas.
Quis vetat et gladios per latus ire meum?
Tantum ne religer dura captiva catena;
Neve traham serva grandia pensa manu;
Cui pater est Minos, cui mater filia Phoebi,
Quodque magis memini, quae tibi pacta fui.
Si mare, si terras, porrectaque litora vidi;
Multa mihi terrae, multa minantur aquae:
Coelum restabat: timeo simulacra Deorum.

puellam non saue repugnat; sed istius modi lerroribus Ariadnen occupari, qnum furor, iraque et deceptus amor diversarum adeo curarum aestu exagitant, vix admittendum. Quanto verius haec eadem apud Catul. 152:

Pro qua dilanianda feris dabor, alitibusque
Praeda, neque iniecta tumulabor mortua terra!

86. *Quis scit an haec saevas insula tigres habet.* Sic euim edd. veteres; in quo versu, ut recte Heinsius, duo statim offendunt: primo, quod contra Latinorum morem dicitur, quis scit *an habet*, pro *habeat.* Deinde, quod posteriorem in *tigrides* corripit, quae sine dubio *longa* syllaba est. Prius tamen exemplis e Terentio et Plauto petitis defendi possit: posterius autem metri vitium patronum invenire, difficilius est. Hinc illa variantium lectionum seges, quas inler haud scio an non longe praefereuda ait Wakkeri coniectura, locum sic emendare tentantis, hac verborum transpositione:

Forsitan et fulvos tellus habet ista leones;
Quis scit, an et saevas tigridas insula alat!

Valde quidem ingeuiose, inquit Lennep; minus tamen suavi clausula pentametri. E codd. vestigiis auctor Elector. Eton.:

Quis scit an et saevam tigrida Dia *ferat*!

Caeterum, cum Lennepio concludendum, frigere adeo longam hanc ferarum enumerationem, ut totum hoc distichon, si abesset, minime desiderandum.

88. *Quis vetat et gladios.* Leve est quod dicam, dicendum tamen, repoui nimirum debere, vel contra codices vetustos, *Quid vetat.* Heins. — *Leve* quidem, et quod non indigeat quatuordecim locorum interpositione, ut fidem obtineat.

90. *Grandia.* Recte, quae duritiam dominae, cui servituram se metuit, arguunt: ita *iniqua pensa:* de quibus iam Ep. IX, 78. Burm.

92. *Quodque magis memini.* Rectius legeretur *Quoque magis merui:* maius meritum dicit Theseo se pactam fuisse, quam esse Minois et Pasiphaës filiam. In prima editione erat: *Quoque magis memini ..... nupta fui.* Cod. Dousae. Idem.

95. *Deorum*] *Ferarum* in Gronoviano: quod qui supposuit, praeter-

Destituor rabidis praeda cibusque feris.
Sive colunt habitantque viri, diffidimus illis:
Externos didici laesa timere viros.
Viveret Androgeos utinam! nec facta luisses
Impia funeribus, Cecropi terra, tuis!
Nec tua mactasset nodoso stipite, Theseu,
Ardua parte virum dextera, parte bovem!
Nec tibi, quae reditus monstrarent, fila dedissem,
Fila per adductas saepe recepta manus!

quam quod astra sub figuris Serpentis, Centauri etc. fingi noverat, in animo habuit alterum Ovidii locum, Met. II, 78 sqq. ubi omnia fere illa simulacra enarrat: sed nescio quid spurii et non Ovidiani sonet hic versus, qui forte a sciolo quodam ex centonibus aliunde consutus est, et, ut saepe alibi, confictus. Quare puto eiectum et loco motum genuinum versum, qui sequenti pentametro aptius cohaereat; continuisse vero hunc sensum: sive deserta est et incolis vacua, *destituor praeda feris*; sive colunt viri, *diffidimus illis*. Burm. — Nullum quidem versum loco motum censet Lennep; sed potius duo temere invectos fuisse arbitratur; Ovidium autem sic dedisse:

Si mare, si terras, porrectaque litora vidi,
Destituor rapidis praeda cibusque feris:
Sive colunt, habitantque viri, diffidimus illis;
Externos didici laesa timere viros.

Vt sit sensus quem Burmann. voluit. Quam Ovidii mentem haud satis forte in legendo quidam assecutus, ad secundum versum, pro varia lectione, sui nobis hunc ingenii foetum,

Multa mihi terras, multa minantur aquas,

margini adscripsit; unde quum in textum irrepsisset, sicque alter esset pentameter sine hexametro, excidisse hunc ratus librariorum aliquis, pro Ovidiano, quem repraesentare non poterat, suum nobis illum venditavit:

Coelum restabat, timeo simulacra Deorum.

Vt hunc, ita sequentem eiiciendum censebat auctor Elect. Eton. Haec Lennep.

96. *Rapidis praeda cibusque feris*] *Rabidis* Argentinensis: sic idem codex sequenti epistola, *rabidarum praeda ferarum*: ubi pari modo variant codices MSS. *Rapidae* tamen ferae pro rapacibus dictae videntur. Heins.

99. *Viveret Androgeos!* Longius repetita, more muliebri, dolorum causa. Si enim Androgeona Athenienses per invidiam non occidissent, non coëgisset Minos, ut

... Septena quotannis
Corpora natorum (Aen. VI, 21)

Minotauro praedam mitterent; et sic Theseus nunquam in Cretam venisset etc. Longius, inquam, petitum; nec ita verbosus, qui verus, dolor: *stupet*; *loquitur* levis. — *Nec facta luisses*. *Fata tulisset* Puteaneus; alii, *fata luisses*, vel *tulisses*: sed nil muto. Heins.

102. *Parte virum — parte bovem*. Minotaurum, monumentum istud *nefandae Veneris*.

104. *Fila per adductas saepe recepta*

Non equidem miror, si stat victoria tecum,
Strataque Cretaeam bellua stravit humum.
Non poterant figi praecordia ferrea cornu:
Vt te non tegeres, pectore tutus eras.
Illic tu silices, illic adamanta tulisti:
Illic, qui silices, Thesea, vincat, habes.
Crudeles somni, quid me tenuistis inertem?
At semel aeterna nocte premenda fui.
Vos quoque, crudeles venti, nimiumque parati,
Flammaque in lacrymas officiosa meas;
Dextera crudelis, quae me fratremque necavit;
Et data poscenti, nomen inane, fides:

manus. Non damno hanc lectionem. Vide tamen, ne scripserit Ovidius *fila relecta.* Auget suspicionem de mendo, quod in nonnullis exemplaribus membraneis, pro glossa, adscriptum est *collecta.* Met. VIII, 173, de eadem re:

Ianua difficilis *filo* est inventa *relecto.*

Vbi *relicto* perperam scribebatur. H.

106. *Stravit humum.* Sic boni libri. Quamquam in MSS. notet Gruterus legi:

Strataque Cretaeam bellua tinxit humum.

Nobis tamen nondum displicet haec lectio. Quid sit pondere, aut mole, aut cadendo, *sternere humum*, norunt, qui poëtas viderunt. Dan. Heins. — *Tinxit humum* multis ex scriptis: non male, ut Schottus in suis invenit lib. II obs. c. 53. Retinuit vulgatam Burm. tum quia plane Ovidianum est *strata stravit*; ut *perdita ne perdam timeo*, et similia; tum quia *sternere terram* satis eleganter et proprie dici puto. Virgil. VIII Aeneid. 719:

Ante aras *terram* caesi *stravere* iuvenci.

Quamquam ibi paulum alio sensu capiatur; sed accommodatior Horatius, lib. IV, Od. 14, 29, ex emendatioribus membranis:

Vt barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
Primosque et extremos metendo
Stravit humum, sine clade victor. B.

107. *Cornu.* De Minotauri cornu accipitur recte. Stat. XII Theb. 670:

Alternasque manus circum et nodosa ligantem
Brachia, et abducta vitantem cornua vultu.

Cornu pro arcu habuimus, Epist. IV, 39. Idem.

108. *Vt te non tegeres.* Dousae codex et tres alii, ut *tua non tegeres pectora*; quod ille probat. — *Vt te non tegeres, pectore tutus eras.* Munierat te satis adversus Minotaurum ferrei pectoris durities, quamvis nihil aliunde in pugna protegeret.

109. *Illic tu silices, illic.* Sic ex castigatioribus repone utroque loco: proximo versu *silicem* nonnulli, et placet. Heins.

111. *Quid me.* Naugerius malebat *qui*: quod Gronovii, Moreti, et excerpta gallicana confirmant: unus Palatinus, *cur.*

112. *Premenda*] *Tenenda* unus Mo-

In me iurarunt somnus, ventusque fidesque;
  Prodita sum causis una puella tribus.
Ergo ego nec lacrymas matris moritura videbo;
  Nec, mea qui digitis lumina condat, erit?
Spiritus infelix peregrinas ibit in auras;
  Nec positos artus unget amica manus?
Ossa superstabunt volucres inhumata marinae?
  Haec sunt officiis digna sepulcra meis.
Ibis Cecropios portus; patriaque receptus
  Quum steteris urbis celsus in arce tuae,
Et bene narraris letum taurique virique,
  Sectaque per dubias saxea tecta vias;
Me quoque narrato sola tellure relictam:
  Non ego sum titulis subripienda tuis.
Nec pater est Aegeus; nec tu Pittheidos Aethrae
  Filius; auctores saxa fretumque tui.

reti; ut sit repetitio: sed efficacius *premenda*, quia *aeterna nocte*, id est morte, praecedit. Horat. I, Od. 4:

Iam te *premet* nox, fabulaeque manes. B.

120. *Digitis*] *Digitus* Scriverii et Palatinus. — Idque retinendum, tum ex auctoritate trium edd. ant. tum quia poëticum magis et elegantius. Sunt qui *digitis*; nec male.

126. *Cum steteris urbis celsus in arce tuae*] *Turbae celsus in arce* Puteaneus; et emendatum postea *urbis in arce*; quomodo et septem alii. Lovaniensis: *urbis celsus in ore*. Octo, *turbae celsus in arce*: totidem, *turbae celsus in ore*: vere. Livius lib. XXI, cap. 24: *Porta ea velut in ore urbis posita*. Florus II, cap. 15: *Classem sub ipso ore urbis incendit*: quinque, *in orbe*; et hoc bene: unus, *turbae in urbe*. Heins.

127. *Tauri* et *viri*, i. e. Minotauri.

129. *Me quoque narrato sola tellure relictam*. Elegantior multo, quam vulgata lectio *solam*. De hac nostra Catullus, Carm. laud. 57:

Desertam in sola miseram se cernit arena.

130. *Non ego sum titulis* etc. Non ea laudis tuae pars omittenda; Ariadne scilicet derelicta. — *Excipienda*, Vatican. quod Heinsio non displicebat.

131. *Nec pater est Aegeus*. Apta exprobratio, quia Theseus Neptuni filius credebatur; Neptuni vero filii semper feroces et saevi a poëtis inducuntur. Aegea vero abiudicat ipsi patrem, quia ille pronus in amores, et veneream voluptatem. Burm.

132. *Auctores saxa fretumque tui*. Catullum simul et Virgilium aemulatur, quorum prior, 154:

Quaenam te genuit saeva sub rupe leaena!
Quod mare conceptum spumantibus exspuit undis!

Posterior vero multo vehementius:

Di facerent, ut me summa de puppe videres!
  Movisset vultus moesta figura tuos.
Nunc quoque non oculis, sed, qua potes, adspice mente,
  Haerentem scopulo, quem vaga pulsat aqua.
Adspice demissos lugentis in ore capillos;
  Et tunicas lacrymis, sicut ab imbre, graves.
Corpus, ut impulsae segetes Aquilonibus, horret;
  Literaque articulo pressa tremente labat.
Non te per meritum, quoniam male cessit, adoro:
  Debita sit facto gratia nulla meo;
Sed nec poena quidem: si non ego causa salutis,

Nec tibi Diva parens, generis nec Dardanus auctor!
Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus. Aeneid. IV, 365.

Ex Homero uterque: Γλαυκὴ δέ σε τίκτε θάλασσα. Il. Π, 34.

133. *Di facerent* etc. Tentat denuo Theseum miserando conditionis suae aspectu movere: nec dubitat quin, si videat, mentem mutet et consilium. Sed *ignaris* nequicquam *auris conqueritur* (Catull. ibid. 165):

... Quae nullis sensibus auctae,
Nec missas audire queunt, nec reddere voces.

— *Summa de puppe. De rupe*, Iunianus; quae si vera lectio est, sensus esset: me videres, de rupe spectantem, vel sedentem in rupe. Heinsius corrigebat e *rupibus*; sed nihil hic movendum. BVRM.

137. *Demissos lugentis in ore capillos.* Sic quatuor libri: at Leidensis *lugentum more*; ut Virg. III, 65:

... Iliades, crinem de more solutae.

Propert. lib. II, Eleg. 3:

Nec de more comae per levia colla fluentes. HEINS.

Ita confundi *more* et *in ore* patet e Quinctil. XI Inst. Orat. 3.

139. *Corpus, ut impulsae segetes* etc. Hac eadem comparatione iterum Noster, et de ipsa Ariadne, usus est, Art. Amat. I, 553:

Horruit, ut steriles agitat quas ventus, aristas;
Ut levis in madida canna palude tremit.

140. *Literaque articulo pressa tremente labat.* Et quam mitto tibi, epistola tremulis e manibus elabitur, ut est incomposita, inordinata, et adposito vix sigillo.

141. *Adoro.* Regius *adortor*, quod est pro *adhortor*; sed nihil muto; posset enim aliter legi *id oro:* sed *adoro* est positum pro simplici *oro*. Nec aliter accipiendum, apud Propert. I, Eleg. 4, 27: *Maneat sic semper, adoro.* Aut apud Virg. Aen. X, 677:

In rupes, in saxa, volens vos Turnus adoro,
Ferte rates, saevisque vadis immittite Syrtis.

Scriverii quoque codex *male cessat*: quae eadem varietas apud Statium lib. XII Theb. 713: *Cessit fiducia valli;* ubi codices *cessat*. Dousa volebat, *quod iam male cessit*. BVRM.

143. *Sed nec poena quidem!* Non iam postulat ut *gratiam* ullam, licet *debitam* sane, pro beneficiis Ariadnes

Non tamen est, cur sis tu mihi causa necis.
Has tibi, plangendo lugubria pectora, lassas
Infelix tendo trans freta longa manus:
Hos tibi, qui superant, ostendo moesta capillos:
Per lacrymas oro, quas tua facta movent;
Flecte ratem, Theseu; versoque relabere vento:
Si prius occidero; tu tamen ossa leges.

rependat Theseus: precatur hoc unum, ne in *poenam* sibi vertat, quod tam bene de illo meruit. — *Si non ego causa salutis;* etiamsi non te leto, et quidem certissimo eripuissem, sicque *salutis* tuae *causa* extitissem, non est unde tu mihi necis horrendae causa.

147. *Ostendo moesta capillos.* Quomodo abseuti tam longe Theseo ostendere poterat capillos? Puto *obtendo;* enim, ut modo *tendere*, positum pro *porrigere*, *praetendere*, ut solebant supplices.

149. *Versoque relabere velo.* Sic legendum cum Basileensi codice; vel, ut Gronovianus pro varia lectione habet, *versoque relabere cursu.* Sic supra dixerat vs. 36: *Flecte ratem;* et hic unus Moreti *flexoque* habebat; et Ep. XIII, 134:

Dum licet, Inachiae vertite vela rates.

Ita *ventus* et *velum* confusa apud Tibul. III, Eleg. 11. BURM.

150. *Tu tamen ossa feres.* Alter Mentelianus et praeterea tres membranae, *leges:* quo et unus alludit Mediceus, in quo *lege.* Noster Am. III, Eleg. 6, 73:

O utinam mea *lecta* forent, patrioque sepulcro
Condita, dum poterant virginis ossa *legi.*

Perperam ibi vulgo *tecta* et *tegi.* Propert. IV, Eleg. 1, 127:

Ossaque legisti non illa aetate legenda
Patris, et in tenues cogeris ipse Lares. H.

— *Ossa feres.* Efferes, in sepulcro componenda. Tradit Pocon quidam Amathusius, Theseum, quum Ariadnen, navigatione defessam in insula reliquisset, eo reversum extinctam invenisse, et pecuniae summam reliquisse, ut rite et cum pompa tumulo conderetur. Sed poëticus magis, ideoque praeferendus, qui invaluit de Ariadne rumor, a Baccho adamata, et corona ab eo donata, quae post ipsius mortem locum inter signa coelestia obtinuit. Narrat vero Plutarch. in Thes. Ariadnen, post Thesei discessum, Onaro cuidam, qui Bacchi sacris addictus erat, nupsisse; et Ion, poëta Chius, filios e Theseo suscepisse, Oenopion et Staphylum.

EPISTOLAE VNDECIMAE

ARGVMENTVM

Canace et Macareus, Aeoli ventorum regis filii, quum nefando amori turpius indulsissent, filium Canace peperit, quem, quum e regia, nutricis ope, emitteret, ut clam aleretur, vagitu suo se prodidit; et filiorum scelere incensus pater infantem canibus iussit exponi, et gladium Canacae misit, quo pro meritis uteretur. Sed priusquam moriatur, Macareo, qui iam in templum Apollinis Delphici confugerat, casus suos hac Epistola narrat; rogatque ut matris simul et pueri cineres colligat, et eadem urna curet componendos.

Vidend. Apollod. I, 7; Hygin. Fab. 238-242; Aristophan. Schol. ad *Nubes*, 1374; ad *Ranas*, 874; et Fragment. Euripid. apud Barnes., p. 444 Ed. Cantabrig. 1694.

EPISTOLA XI

CANACE MACAREO*

Si qua tamen caecis errabunt scripta lituris,
 Oblitus a dominae caede libellus erit.
Dextra tenet calamum; strictum tenet altera ferrum,
 Et iacet in gremio charta soluta meo.
Haec est Aeolidos fratri scribentis imago;

* Aeolis Aeolidae, quam non habet ipsa, salutem
Mittit, et armata verba notate manu.

Priscae editiones, cum excerptis Puteani, et libri ex nostris multi, ita ordiuntur hanc epistolam, vulgatis auctiorem, sed interpolatoris beneficio: nam versu quarto huius epistolae pro *charta soluta*, nonnulli *notata* denuo exhibent; quibus si auscultamus, *notanda* rectius omnino erit: sed *soluta* bene se habet, ut apud Iuvenalem Sat. XIII, 116. Heins.

1. *Si qua tamen caecis* etc. Verbatim fere ex illis Propert. IV, Eleg. 3, 3:

Si qua tamen tibi lecturo pars oblita deerit,
Haec erit a lacrymis facta litura meis.

Sed inest abruptum aliquid, incompositum et inordinatum in Ovidiana, quod animum scribendo perturbatum mire arguit. Hoc tamen ita parum intellexerunt quidam interpretes, ut deesse non nihil exordienti epistolae nasute praesumpserint. — Praeterea, nullum hic verbum, quod non adnotandum videatur: si quae partes, quam mitto tibi, epistolae, *errabunt*, non suum ordinem servabunt, nec ita facile legentur, propter *caecas lituras*, causam senties: *libellus oblitus* erit, foedatus, maculatus, a dominae *caede*; quia quae scribit, vitam simul et opus absolvet.

3. *Dextra tenet calamum* etc. Vidimus iam in Didone, 186:

Scribimus, et gremio Troicus ensis adest.

Ita sui semper similis Ovidius, ut merito de operibus dicas, quod ipse de Doride et natis:

... Facies non omnibus una,
Nec diversa tamen. Met II, 13.

5. *Haec est Aeolidos fratri scribentis imago.* Servius ad Aeneid I, 75, scribit, Macareum et Canacen non huius Aeoli, qui ventorum rex fuisse perhibetur, sed alterius Aeoli, Etruriae regis, filios fuisse. ed hanc Servii opinionem quam facile in hac epistola Ovidius evincat, nemo non videt. Hygin. CCXXXVIII: *Aeolus Canacen, propter incestum cum fratre Macareo admissum, interfecit.* Cioz.

Sic videor duro posse placere patri.
Ipse necis cuperem nostrae spectator adesset,
Auctorisque oculis exigeretur opus.
Vt ferus est, multoque suis truculentior Euris,
Spectasset siccis vulnera nostra genis.
Scilicet est aliquid, cum saevis vivere ventis:
Ingenio populi convenit ille sui.
Ille Noto, Zephyroque, et Sithonio Aquiloni
Imperat, et pennis, Eure proterve, tuis.
Imperat, heu! ventis; tumidae non imperat irae:
Possidet et vitiis regna minora suis.
Quid iuvat, admotam per avorum nomina coelo,
Inter cognatos posse referre Iovem?
Num minus infestum, funebria munera, ferrum
Feminea teneo, non mea tela, manu?
O utinam, Macareu, quae nos commisit in unum,

7. *Ipse necis*] *Neci* alter Mentelianus: et deinde quinque libri *adesses*; sed tunc lege sequenti versu, *auctorisve*. Imitatus autem est Virgilium X, 443:

... Cuperem ipse parens spectator adesset.
HEINS.

8. *Auctorisque oculis exigeretur opus*. Quod imperavit opus, ipso praesente, perficerem: id est, gladio me, quem misit, interimerem.

10. *Spectaret*] *Spectasset* libri. Puteaneus, *spectat sed*. HEINS.

12. *Populi sui*. Ventos intelligit, quorum imperium Aeolo Homerus Virgiliusque adsignant:

... Tenet ille immania saxa,
Vestras, Eure, domos; illa se iactet in aula
Aeolus. Aeneid. I, 145.

16. *Possidet et vitiis regna minora suis*. Nihil aliud, quam glossema quoddam versus praecedentis:

Imperat heu! ventis: tumidae non imperat irae.

17. *Quid iuvat admotam* etc. Primus enim Aeolus Hellenis filius fuit; Hellen, Iovis. Quare per seriem avorum, et ipsa ad Iovem genus suum referebat. — *Quid iuvat admotam* etc. Est et hic manifesta Propert. imitatio, IV, Eleg. 11, 11:

Quid mihi coniugium Paulli! quid currus avorum
Profuit, aut famae pignora tanta meae!

Et quod sequitur:

Num minus immites habui Cornelia Parcas!

19. *Num minus*] *Non minus*, scripti plerique, praeter Puteaneum, qui recte *num minus*. HEINS.

21. *O utinam, Macareu* etc. Facti, sed serius, poenitet Canacen, et scelus detestatur, quod frustra infectum velit. *Commisit in unum*. Nefando vinculo coniunxit. Edd. Aldi, Bersmanni et aliorum, *coniunxit*; contra MSS.

Venisset leto serior hora meo!
Cur unquam plus me, frater, quam frater amasti?
Et tibi, non debet quod soror esse, fui?
Ipsa quoque incalui; qualemque audire solebam,
Nescio quem sensi corde tepente Deum.
Fugerat ore color; macies adduxerat artus;
Sumebant minimos ora coacta cibos:
Nec somni faciles, et nox erat annua nobis;
Et gemitum nullo laesa dolore dabam.
Nec cur haec facerem, poteram mihi reddere causam;
Nec noram, quid amans esset: at illud eram.
Prima malum nutrix animo praesensit anili:
Prima mihi nutrix, Aeoli, dixit, amas.
Erubui, gremioque pudor deiecit ocellos;
Haec satis in tacita signa fatentis erant.

26. *Nescio quem sensi* etc. Ingenuus hic candor fatentis invitam se amori cessisse, et quasi ignoto morbo correptam, facti horrorem quodammodo imminuit; efficitque ut illius nos misereat, quam primum, et merito quidem, cohorruimus. — *Corde tepente Deum*. Nimis languidum visum est viro doct. Observ. Miscell. vol. VI, tom. III, p. 532; qui inde *tremente*, vel *repente* emendandum censebat. Sed amoris sui primordia describit Canace; nec aliter loquitur Hor. I, Od. 4, in fine:

Nec tenerum Lycidan mirabere, quo calet iuventus
Nunc omnis, et mox virgines *tepebunt*.
LENNEP.

27. *Adduxerat*. Vera lectio: frustra codices *abduxerat*, et editiones quaedam *obduxerat*. Virgilius III Georg. 483:

.... Vbi ignea venis
Omnibus acta sitis miseros *adduxerat* artus.
HEINS.

28. *Ora coacta*. Haec probant, *adduxerat* legendum esse in praecedenti versu; idem enim nolat: nam male Hubertinus exponit *compulsa*; Crispinus *invita*; est enim idem quod *contracta*, minora per maciem et aegritudinem facta. Sic *virus coactum* Lucan. VI, 548; *coacta tempestas* Lucretio lib. I, 762; ubi recte Gifanius *densam* explicat, et observatione dignam phrasin notat. BVRM.

31. *Nec cur haec facerem, poteram mihi reddere causam*. Nulli secundus Noster, nec ipsi Virgilio, in secretioribus animi, praesertim foeminei, motibus exprimendis. Nihil hic quod non decenter, pudice, et exquisita verborum elegantia efferatur. *Prima malum nutrix praesensit; prima, dixit, amas!* Quam multa ad excusandam, si excusanda Canace!

33. *Praesensit*. Dousa legebat *persensit*.

36. *Haec satis in tacita* etc. Hoc ipso fatebar, quod non negarem.

Iamque tumescebant vitiati pondera ventris,
  Aegraque furtivum membra gravabat onus.
Quas mihi non herbas, quae non medicamina nutrix
  Attulit, audaci supposuitque manu,
Vt penitus nostris, hoc te celavimus unum,
  Visceribus crescens excuteretur onus?
Ah! nimium vivax admotis restitit infans
  Artibus, et tecto tutus ab hoste fuit.
Iam novies erat orta soror pulcherrima Phoebi;
  Denaque luciferos Luna movebat equos.

37. *Pondera*] *Pondere* Moreti; ut forte sit legendum: *Iamque tumescebam vitiati pondere ventris.*

38. *Aegraque furtivum* etc. Recte *aegra*, non *pigra*, ut censebat Burm. Secund. Propert. loco fretus, IV, El. 1, 96, qui sic se habet:

Idem ego, quum Cinarae traheret Lucina dolores,
Et facerent uteri pondera *lenta* moram.

Sed loci non sunt similes, ut recte monet Lennep; illic enim de muliere sermo est iam iam paritura: hic vero de ea, cui primum *tumescere* incipiebant *pondera*.

40. *Audaci supposuitque manu*] *Supponere* hic, quasi furtim *ponere*, *admovere*: unde paulo inferius, *admotis restitit infans artibus*.

42. *Visceribus crescens*. Palatinus et Leidensis, *Visceribus nostris*; et Francof. *exueretur*: frustra; eodem enim modo I Fast. 623:

... Ictu temeraria caeco
Visceribus crescens excutiebat onus. BVRM.

43. *Ah! nimium*] *At nimium* vere legendum docti viri coniecerunt. G. — Inest contra in hac exclamatione affectus vere maternos. *At* quippe, frigide ratiocinantis est: sed *ah! nimium* etc. matris, animo revocantis fatum lamentabile, quod vix natum infantem excepit!

44. *Tectus tutus*. Lego, *tecto tutus ab hoste*, cum Puteaneo, ut vitetur eiusdem soni in iunctis vocabulis odiosa repetitio, et sensui consulatur. *Tectus* enim *hostis* est ipsa mater vel nutrix, quae non aperta vi, sed clam herbis et medicaminibus excutere foetum tentabat: vel *hostis* sit ipsum medicamen noxium, ut vult Micyllus, quod clam per membra serpebat; ut *ictum caecum* in loco Fastorum modo adducto dixit. BVRM.

46. *Denaque luciferos Luna movebat equos*. Sic libri veteres uno consensu: et recte. Epist. IV, 160:

Quod sit avus radiis frontem vallatus acutis,
Purpureo tepidum qui *movet* axe diem.

Sic et ibi codices antiqui: non *decimo mense*, ut est in vulgatis: quem locum receptam scripturam tueri in his Canaces contendit Burmannus, et evincere, pro *Dena Luna* non esse reponendum *Plena*, uti doctissimo Gronovio in Observationibus lib. IV, c. 15, videbatur. Nec cum Puteaneo libro et aliis nonnullis, *Nona*, quod magnus Scaliger probavit. Nota illa:

Matri longa *decem* tulerunt fastidia menses.

Noster in Fastis II, 175:

Nescia quae faceret subitos mihi causa dolores,
  Et rudis ad partus, et nova miles eram.
Nec tenui vocem: quid, ait, tua crimina prodis?
  Oraque clamantis conscia pressit anus.
Quid faciam infelix? gemitus dolor edere cogit;
  Sed timor, et nutrix, et pudor ipse vetant.
Continuo gemitus, elapsaque verba reprendo,
  Et cogor lacrymas combibere ipsa meas.
Mors erat ante oculos: et opem Lucina negabat:
  Et grave, si morerer, mors quoque crimen erat.
Quum superincumbens, scissa tunicaque comaque,
  Pressa refovisti pectora nostra tuis.
Et mihi: vive soror, soror o carissima, dixti,
  Vive; nec unius corpore perde duos.
Spes bona det vires: fratri nam nupta futura es:
  Illius, es de quo mater, et uxor eris.
Mortua, crede mihi, tamen ad tua verba revixi;
  Et positum est uteri crimen onusque mei.

Luna novum *decies* implerat cornbus orbem:
  Quae fuerat virgo credita, mater erat.

47. *Nescia quae faceret* etc. Supra iam laudata ingenuitate instantis partus dolores, qui sibi, ut *rudi ad partus*, erant ignoti, et partum ipsum enarrat. Quae omnia, ex ipsa re, ad veritatem expressa.

50. *Conscia pressit anus.* Hanc quippe crimen meum non latebat, nec quod inde mox esset sequuturum: partus scilicet. — *Pressit.* *Clausit* Gronovii; non opus: idem enim notat ex Art. Amat. II, 92.

54. *Et cogor lacrymas combibere ipsa meas.* Notanda vis huius verbi: non *cohibere* dixit, sed *combibere*, ita premere, ut nullum sui in ore vestigium relinquant.

56. *Si morerer*] *Si moriar*, multi. Puteaneus, et unus meus, *si morior.* HEINS.

59. *Et mihi* etc. Plenus hic affectus sermo, et ad commiserationem excitandam aptissime compositus.

61. *Fratri nam nupta futura es.* Vetus lectio erasa erat in Puteaneo, cuius nullum appareret vestigium, eiusque loco repositum:

... Fratri es nam nupta futura,

Quidam ex nostris:

.... Germano nupta futura es.

62. *Illius* etc. Mei scilicet, ex quo filium suscepisti.

64. *Et positum est.* Balliolensis, *depositumque uteri*: quod non displicet. Phaedr. I, 18:

Onus naturae melius *quo deponeret.*

Vbi vide quae notavimus; et ita

Quid tibi grataris? media sedet Aeolus aula:
  Crimina sunt oculis subripienda patris.
Frondibus infantem, ramisque albentis olivae,
  Et levibus vittis sedula celat anus:
Fictaque sacra facit, dicitque precantia verba.
  Dat populus sacris, dat pater ipse, viam.
Iam prope limen erat: patrias vagitus ad aures
  Venit, et indicio proditur ille suo.
Eripit infantem, mentitaque sacra revelat
  Aeolus: insana regia voce sonat.
Vt mare fit tremulum, tenui quum stringitur aura;
  Vt quatitur tepido fraxina virga Noto;
Sic mea vibrari pallentia membra videres;
  Quassus ab imposito corpore lectus erat.
Irruit; et nostrum vulgat clamore pudorem:

Graecos uti verbo ἀνατίθημι docuit H. Stephan. ad Callim. Hymn. in Iov. 15; et Dian. 25. BURM. — *Et positum est uteri crimen onusque mei.* Verba haec duo Noster libens consociat; sed raro felicius; nam vere hic *crimen* onus, et quidem omnium maxime horrendum.

67. *Frondibus infantem.* Scaliger e codice suo annotaverat: *Frugibus infantem, ramisque albentis olivoe* etc. DAN. HEINS. *Frugibus*, Puteaneus; optime. Molam salsam intellige, quam sacra facturae in promptu esse oportebat. Quod ex sequentibus firmatur: *Dot populus* SACRIS, *dat pater ipse viam.* Et paulo post: *Mentitaque* SACRA *revelat.*

70. *Dot populus. Dant populi* Lovaniensis: forte *dant populus:* quod postea confirmavit alter Mentelianus et Francofurtensis. HEINS.

72. *Proditur ille.* Melius cum MSS. *ipse.* II Fast. 172:

Proditur indicio ponderis *ipsa* sui.

Epist. XVI, 8:

Lumine qui semper proditur *ipse* suo. H.

74. *Sonat.* Codex Basileensis, *tonat;* hoc melius irae regiae convenit: vid. Heins. ad Claud. II Rapt. 173. B.

77. *Sic mea vibrari membra* etc. Id est, *tremere, moveri;* quod fusius indicat, quum addit lectum ipsum *quati*, imposito trementis corpore. — *Pallentia membra. Pallentis* scribendum videatur: at unus regius, *sic mihi vibrari;* etiam non male.

78. *Quassus ob imposito corpore* etc. Burmann. Secund. ad hunc Propert. locum II, Eleg. 22, 35:

Adparent non ulla toro vestigia presso,

sententiae istius loci aptius fore putabat, si legeretur:

Quassus *ab attonito pectore* lectus erat.

Nam, inquit, *ob imposito corpore* lectus *premitur;* sed ab *attonito pectore* corpus etiam, et cum illo lectus *quatitur* etc. Cur vero a vulgata recedamus, causam non videt Lennep.,

Et vix a misero continet ore manus.
Ipsa nihil, praeter lacrymas, pudibunda profudi:
Torpuerat gelido lingua retenta metu.
Iamque dari parvum canibusque avibusque nepotem
Iusserat; in solis destituique locis.
Vagitus dedit ille miser; sensisse putares:
Quaque suum poterat voce rogabat avum.
Quid mihi tunc animi credas, germane, fuisse;
Nam potes ex animo colligere ipse tuo;
Quum mea me coram silvas inimicus in altas
Viscera montanis ferret edenda lupis?
Exierat thalamo: tunc demum pectora plangi
Contigit, inque meas unguibus ire genas.
Interea patrius, vultu moerente, satelles
Venit, et indignos edidit ore sonos:
Aeolus hunc ensem mittit tibi: tradidit ensem,
Et iubet ex merito scire, quid iste velit.
Scimus; et utemur violento fortiter ense:
Pectoribus condam dona paterna meis.

at iure quidem censet retinendam. Nos quoque retinuimus.

80. *A misero.* Francius malebat *a miserae.*

88. *Nam potes*] *Tu*, Bersmannus, qui emphasin esse notat. *Concipere*, Farnesianus.

91. *Tum demum pectora planxi*] *Plangi* iidem libri cum Erfurtano: probe. Strozzae *plango*: *denique* etiam nonnulli. Epistola Sapphus, 133:

... Nec pectora *plangi*,
Nec puduit scissis exululare comis. H.

92. *Genas*] *Comas*, excerpta gallicana, et plurimi alii: utrumque defendi potest: ipse Noster III Am. 4:

Vngue notata *comas*, ungue notata *genas*.

93. *Interea patrius*, *vultu moerente*, *satelles* etc. Nullus dubito quin omnia haec Ovidius depromserit e Tragoedia, quam Euripides, Ερωτικὸς ἀνὴρ, ut vocat Plutarch. apud Stob. *Aeolum* inscripserat; cuius fragmenta ad nos usque pervenerunt, apud Barness. p. 444; et amplissime illustrata a Cl. Viro Lud. Casp. Valckenar. Bis meminit Comicus, ad Nub. 1374, et Ran. 874. — *Patrius satelles. Patruus* Puteaneus. Sequenti versu, *prodidit ore* pro *edidit*, unus Mediceus: placet. H. Illud *prodidit* elegans, quod et in Helmaestaadiensi exstat. Multi codices, *prode notam generis*: et alibi quoque haec verba a librariis permutata fuerunt. BVRM.

95. *Aeolus hunc* etc. In Leidensi codice exstabat:

Aeolus hunc, dixit, per me tibi tradidit ensem. BVRM.

His mea muneribus, genitor, connubia donas?
  Hac tua dote, pater, filia dives erit?
Tolle procul decepte faces, Hymenaee, maritas:
  Et fuge turbato tecta nefanda pede.
Ferte faces in me, quas fertis, Erinnyes atrae;
  Vt meus ex isto luceat igne rogus.
Nubite felices, Parca meliore, sorores:
  Admissi memores sed tamen este mei.
Quid puer admisit, tam paucis editus horis?
  Quo laesit facto, vix bene natus, avum?
Si potuit meruisse necem, meruisse putetur.
  Ah! miser admisso plectitur ille meo!
Nate, dolor matris, rapidarum praeda ferarum,
  Hei mihi! natali dilacerate tuo:

99. *His mea muneribus* etc. Apostrophe, et exclamatio dolentis simul et indignantis. — *Connubia donare muneribus*, dubito valde, an latine dicatur, aut sit pro Ovidiana elegantia: forte legendum *dotas*; quod sequentia confirmant:

Hac tua dote, pater, filia dives erit?

101. *Tolle procul decepte.* Hoc est, abi hinc, Hymenaee decepte: id est, qui tanquam ad felices nuptias veneras cum tuis, hoc est, nuptialibus et felicibus taedis; et succedant Erinnyes cum atris et feralibus facibus, quoniam hic circa mortem et funus laboramus, non circa nuptias, aut res felices. MICYL.

103. *Atrae.* Mallem *atras*, ut *infaustas* dixit Ep. VI, 46, et *Stygias* Valer. Flacc. II, 173; et Stat. IV Theb. 133: *Furiarum lampade nigra*; et *facem atram* Virgilius quoque dixit X Aeneid. 77; Lucan. II, 301. Furias tamen ipsas μελαινὰς vocat Aeschyl. Agamemn. 470; quo alludit Cicero in Vatin. 13. BVRM.

106. *Admissi mei*] *Amissae mei* Puteaneus, et etiam in aliis quibusdam exstat codicibus, et videtur probare ad Senecae Medeam Gronov. vs. 555. — Fatendum est a lectione *admissi mei* prorsus pendere sequentem illam, tenerrimi affectus plenam, exclamationem, *quid puer admisit* etc.; et hinc vulgatam etiam tuitus est V. D. Ohs. Miscell. vol. VI, tom. III, pag. 534. LENNEP.

107. *Quid puer admisit — quo laesit facto* etc. Hi versus, et qui postea, ad v. usque 124, ex animo vere materno effluunt, nullo apparatu, ambitione nulla infucati; et, quod apud Nasonem rarissimum, nullus hic poëtae locus; totum mater occupat; quibus exagitatur sensus, in legentium animos sensim infundit, et lacrymas vel ab illis elicit, qui in nocentem acerrime erant invecturi. Eodem animi affectu senex ille, apud Luc. Phars. II, 108, Marianas caedes renarrans:

Crimine quo parvi caedem potuere mereri?

Nate, parum fausti miserabile pignus amoris;
Haec tibi prima dies, haec tibi summa fuit.
Non mihi te licuit lacrymis perfundere iustis:
In tua non tonsas ferre sepulcra comas.
Non super incubui: non oscula frigida carpsi.
Diripiunt avidae viscera nostra ferae.
Ipsa quoque infantis cum vulnere prosequar umbras:
Nec mater fuero dicta, nec orba diu.
Tu tamen, o frustra miserae sperate sorori,
Sparsa, precor, nati collige membra tui:
Et refer ad matrem, socioque impone sepulcro:
Vrnaque nos habeat, quamlibet arta, duos.
Vive memor nostri, lacrymasque in funere funde;
Neve reformida corpus amantis amans.
Tu, rogo, proiectae nimium mandata sororis
Perfer: mandatis perfruar ipsa patris.

115. *Non mihi te licuit lacrymis perfundere iustis* etc. Quis hic non exclamet cum Euripide, in fragmentis Dram. iam memorati, 67:

Τίς ἂν κλύων τῶν δ', οὐκ ἂν ἐκβάλοι δάκρυ:

117. *Oscula frigida carpsi.* Magna codicum hic varietas: Argentinensis *fixi*, alii *sumsi*, alii *iunxi*; et omnium exempla competunt. Forte et *finxi.* Heins.

119. *Ipsa quoque infantis cum vulnere persequar umbras*] *Prosequar*, Puteaneus et alii meliores: est autem verbum exequiale; sic *funus prosequi.* Apulei. IV Met.: *Toto* prosequente *populo*, *vivum producitur funus*; et lib. VIII: *Funus vero*, *toto feralem pompam* prosequente *populo*, *deducitur ad sepulcrum*; et lib. IX: *Peractisque feralibus officiis, frequentique prosequente comitatu*, *tradunt sepulturae.* Silius II: *Ipsaque laudatas ad manes prosequar umbras. Infantes* praeterea *umbras* scribendum monet Heinsius. *Infaustas*, Codex Dousae.

124. *Vrnaque nos habeat*, *quamlibet arta*, *duos!* Quam vellem poëtam hic substitisse! sed hoc omnium minime novit Ovidius; et illum dicas Horat. praenotasse, quum diceret:

Omne supervacuum pleno de pectore manat.

125. *Lacrymasque in funere funde*] *In vulnere*, Puteaneus et multi alii ex castigatioribus. *Vulnera*, in excerptis Dousae. Heins.

127. *Tu*, *rogo* etc. Totum hoc distichon vix latinum Heinsio videbatur, nec adsurgens ad Ovidianam elegantiam. Offendebat in primis virum doctissimum *mandata perferre:* sed tuetur P. Burmann. exemplo e Plinio XVIII, 3, petito. Videant, quibus res minoris, quam verba.

EPISTOLAE DVODECIMAE

ARGVMENTVM

Iason, quum primum Colchon attigit, a Medea, Aeetae regis filia, receptus est et amatus; pactaque coniugii sponsione, illum edocuit, qua arte iussam auferret praedam. Aureo igitur vellere potitus, clam Iason cum Medea fugam arripuit. Quos quum insequeretur Aeeta, Absyrti fratris, quem secum abduxerat, membra dispersit Medea, ut patrem, ossa filii legentem, sic moraretur. Incolumes igitur in Thessaliam pervenerunt, ubi Aesonem, Iasonis patrem, annis iam confectum, ad viridem aetatem reduxit. Sed Iason, Creusae amore captus, Medeam repudiavit, ut uxorem duceret Creontis filiam. Ira igitur et furore amens Epistolam hanc ad eum scribit, qua ingratum eius animum graviter incusat, et ultionem, ni protinus recipiat, interminatur.

Apolod. I, 9 - Hygin. Fab. 21, 22, 23 - Euripid. et Senec. in Med. - Diodor. Sicul. IV - Ael. V. H. V, 21 - Apollon. et Valer. Flacc. Argonaut.

EPISTOLA XII

MEDEA IASONI

At tibi Colchorum, memini, regina vacavi,
  Ars mea, quum peteres, ut tibi ferret opem.
Tunc, quae dispensant mortalia fila, Sorores
  Debuerant fusos evoluisse meos.
Tunc potui Medea mori bene: quidquid ab illo
  Produxi vitae tempore, poena fuit.
Hei mihi! cur unquam iuvenilibus acta lacertis
  Phryxeam petiit Pelias arbor ovem?
Cur unquam Colchi Magnetida vidimus Argo;
  Turbaque Phasiacam Graia bibistis aquam?

1. *At tibi* etc. Initio huius epistolae rursus audiamus ingenia correctorum. Sic igitur illi:

Exul, inops, contempta novo Medea marito
  Dicit: an e regnis tempora nulla vacant!

Et hactenus quidem utcunque erant ferendi, nunc nimis impudenter ineptiunt. Praeterea *At tibi* Puteanens cum aliis nonnullis: optime. Ita enim indignantes aut mirantes exordiebantur plerumque. H. — *Regina vacavi.* Etsi Colchorum regina fuerim, et regis filia, meam tibi operam praestiti, quasi curis omnibus *vacua*, et tota in servando Iasone.

3. *Dispensant mortalia fila sorores*] *Facta* Puteanens et alii nonnulli; frustra: at Scaligeri excerpta cum multis nostris, *fila*, quod verum est.

7. *Hei mihi!* etc. Ex Euripide, in ipso fabulae exordio:

Εἴθ' ὤφελ' Ἀργοῦς μὴ διαπτάσθαι σκάφος,
  κ. τ. λ.

Quod verbatim Ennius in suam transtulit:

Vtinam ne in nemore Pelio securibus
Caesae cecidissent abiegnae ad terram
  trabes;
Neve inde navis inchoandae exordium
Coepisset, quae nunc nominatur nomine
Argo, qua vecti Argivi delecti viri
Petebant illam pellem inauratam arietis,
Colchis imperio regis Peliae per dolum!

Multo antem elegantius haec eadem Phaedrus IV, 6:

Vtinam nec unquam Pelii nemoris iugo
Pinus bipenni concidisset Thessala,
Nec ad professae mortis audacem viam
Fabricasset Argus opere Palladio ratem!
  etc.

9. *Magnetida vidimus Argo?* Thessalicam navem: Magnesia enim Thessaliae contermina regio, cuius populi *Magnetes* dicebantur.

Cur mihi plus aequo flavi placuere capilli;
  Et decor, et linguae gratia ficta tuae?
Aut, semel in nostras quoniam nova puppis arenas
  Venerat, audaces attuleratque viros,
Isset anhelatos non praemedicatus in ignes
  Immemor Aesonides, oraque adunca boum.
Semina iecisset; totidem sensisset et hostes:
  Vt caderet cultu cultor ab ipse suo.
Quantum perfidiae tecum, scelerate, perisset!
  Demta forent capiti quam mala multa meo!
Est aliqua ingrato meritum exprobrare voluptas:
  Hac fruar: haec de te gaudia sola feram.
Iussus inexpertam Colchos advertere puppim,
  Intrasti patriae regna beata meae.
Hoc illic Medea fui, nova nupta quod hic est.
  Quam pater est illi, tam mihi dives erat.
Hic Ephyren bimarem: Scythia tenus ille nivosa

14. *Audaces.* Perpetuum hoc nautis epitheton, ut eleganter ostendit Torrentius ad Horat. I, Od. 1, 14; sed praecipue Argonautis, qui primi finguntur aequora tentasse, aptum: ita Phaedr. loco citato, *ad audacem mortis professae viam*, fabricatam ratem dicit. Senec. Medea, 301:

Audax nimium, qui freta primus
Rate tam fragili perfida rupit. BVRM.

15. *Isset anhelatos non praemedicatus in ignes Aesonides*] *Isset* Iason in ignes, quos naribus tauri efflabant, non praemunitus ope et *medicamentis* Medeae, certam sic mortem inventurus! Inepte, qui *praemeditatus*: illa enim infra:

Ipsa ego, quae dederam *medicamina*, pallida sedi.

17. *Totidem sensisset et hostes.* Mendose quondam, *sumsisset et hostes.* Sed MSS. ope, et variis fretus lectionibus Cl. Heinsius, ad eam, quae nunc exstat, et nihil habet quod non congruat, lectionem gradatim pervenit, probante et in suam editionem admittente P. Burmanno.

18. *Vt caderet cultu cultor ab ipse suo!* Id est, ut periret Iason, a viris armatis interemtus, qui ex ipsis, quos iecerat, draconis dentibus repentini extitissent!

25. *Hoc illic Medea fui* etc. *Illic*, in Colchis: quod *nova nupta*, Creusam intelligit, *hic est*, Corinthi, ubi regnabat Creon, et tunc degebat Iason, amore Creusae irretitus. — *Medea fui. Fuit*, Puteanens cum aliis quibusdam: sed male. HEINS.

27. *Hic Ephyren bimarem.* Apposite faciunt huc Velleii Paterculi verba, ex lib. I: *Paullo ante Haletes*

Omne tenet, Ponti qua plaga laeva iacet.
Accipit hospitio iuvenes Aeeta Pelasgos,
Et premitis pictos corpora Graia toros.
Tunc ego te vidi: tunc coepi scire quid esses.
Illa fuit mentis prima ruina meae.
Vt vidi, ut perii; nec notis ignibus arsi,
Ardet ut ad magnos pinea taeda Deos.
Et formosus eras, et me mea fata trahebant:
Abstulerant oculi lumina nostra tui.
Perfide, sensisti: quis enim bene celat amorem?
Eminet indicio prodita flamma suo.
Dicitur interea tibi lex, ut dura ferorum

sextus ab Hercule, Hippotis filius Corinthum, quae antea fuerat Ephyre, claustra Peloponnesi continentem, in Isthmo condidit. Aliter sentit Hyginus, CCLXXV: *Ephyre Nympha, Oceani filia, Ephyren, quam postea Corinthum* (a *Corintho*, Orestis, vel Iovis filio) *appellarunt, condidit.* C. — *Scythia tenus ille nivosa Omne tenet. Scythiam tenet ille nivosam*, quidam; vel, *Scythiae nivosae.* Scriverianus, *Scythia tenus ille nivosa Omne latus:* quid si sil: *Scythiae tenet ille nivosae Omne latus?* vel

Hic Ephyrae bimaris: Scythiae tenet ille nivosae
Omne latus. HEINS.

28. *Qua.* Id est *ubi.* Pro *iacet*, coniecerat Heinsius *patet;* sed nihil opus.

29. *Accipit*] *Excipit*, quod in antiquis editionibus, sed in nullis Heinsii codicibus exstat, probabat Francius ex Ep. XVI, 127. *Excepti hospitio* etiam apud Liv. lib. I, 22; ubi *hospitio*, auctore Codice Palatino, exturbari placet Gebhardo, non mihi: hic vero nihil muto. Livius XXIX, 11: *Tum curarent, ut eam, qui vir optimus Romae esset, hospitio acciperet.* Plaut. Amph. I, 1, 8: *Ita peregre adveniens hospitio publicitus accipiar;* et vers. 140: *Certe advenientem me hic hospitio pugnae accepturus est.*

30. *Corpora Graia.* Variant codices. *Pectora Graia*, Gottorph. *Graia turba*, Vaticanus. *Graia iuventa*, unus Moreti: sed elegantior vulgata lectio. BVRM.

31. *Tunc coepi scire quis esses*] *Quid esses* codices magna ex parte: quod sequor. Pont. I, Eleg. 7:

Certe ego quum primum potui sentire quid essem:

Epistola Hermiones:

Tu mihi quod matri pater es;

quomodo noster atque alii auctores passim. HEINS.

34. *Pinea taeda.* Quinque scripti *punica:* forte pro *prunea.* H. Ita XII Met. 272, *Prunitius torrens* ex MSS.: nihil tamen temere mutandum putem: ex pinu enim faces confectas quis nescit? BVRM.

38. *Eminet*] *Enitet*, quaedam editiones: quod magis poëticum puto.

39. *Dicitur interea tibi lex* etc. Quidam olim: *Dixerat interea tibi rex.*

Insolito premeres vomere colla boum.
Martis erant; tauri plus, quam per cornua, saevi:
Quorum terribilis spiritus ignis erat.
Aere pedes solidi, praetentaque naribus aera:
Nigra per adflatus haec quoque facta suos.
Semina praeterea, populos genitura, iuberis
Spargere devota lata per arva manu,
Qui peterent secum natis tua corpora telis.
Illa est agricolae messis iniqua suo.
Lumina custodis, succumbere nescia somno,
Vltimus est aliqua decipere arte labor.

Dicitur, Puteaneus; unde legendum omnino censuit Heinsius:

Dicitur interea tibi lex.

Initio libri VII Met. in hac eadem narratione, v. 8:

Lexque datur numeris magnorum horrenda laborum.

Ita enim optime veterrimi libri. *Legem dicere*, elegans et latinum est.

40. *Vomere*] *Pondere* Barberinus; quod nescio an rectius: *Vomer* enim et aratrum *premi* centies a poëtis dicitur, non *premere*. Vid. ad Val. Flac. VII, 63: sed *pondus* est hic iugum; ut alibi: *pressique iugo gemuere iuvenci*. BVRM.

41. *Martis erant, tauri* etc. Hoc distichon iure Heinsius Ovidianae parum elegantiae pronuntiat.

43. *Praetentaque naribus aera*] *Ora* Scriverii et Palatinus; ut supra *adunca ora* dixit: sed vulgata, ex illis Apollonii lib. III, 230, defenditur:

Καὶ οἱ χαλκόποδας ταύρους κάμε' χάλκεα δέ σφίων
Ἦν ςόματ', ἐκ δὲ πυρὸς δεινὸν σέλας ἀμπνείεσκον.

HEINS. *Praetextaque* mallet Francius: male; est a geographicae et militaris rei scriptoribus sumtum verbum. B.

46. *Lata*. Male editiones quaedam priscae et codices, *laeta*: campus enim ille *longis annis horridus* dicitur Valerio Flacco lib. VII, 62. Horatio etiam *latos campos* contra temeritatem Dacerii vindicavit eruditissimus Bentleius ad librum III, Od. 2, v. 9. *Larga* hic habet unus Regius et alter Heinsii. BVRM.

48. *Illa est agricolae messis iniqua suo*. Vidimus iam v. 18, *ut caderet cultu cultor ab ipse suo*. Frequentes adeo recurrunt apud Nostrum eaedem sententiae, totidem saepius verbis expressae, non modo in una epistolarum quaque, sed et in eadem, ut non raro ubertatem hanc tantopere laudatam, *divitias miseras* dicere vix dubites. Circumspecto tamen indicio de tanto poëta nobis pronuntiandum est; et miranda potius, quam incusanda felicitas, qua res fere semper easdem novis adumbrat coloribus.

50. *Vltimus est aliqua decipere arte labor*. Summa haec orationis quam habet Aeetes ad Iasonem, apud Apollon. Rhod. III, 401; et Valer Flacc. VII, 35 et seqq.

Orbe satos alio etc.

Dixerat Aeetes: moesti consurgitis omnes;
Mensaque purpureos deserit alta toros.
Quam tibi nunc longe regnum dotale Creusae,
Et socer, et magni nata Creontis erant!
Tristis abis: oculis abeuntem prosequor udis:
Et dixit tenui murmure lingua, Vale.
Vt positum tetigi thalamo male saucia lectum;
Acta est per lacrymas nox mihi, quanta fuit.
Ante oculos taurique truces, segetesque nefandae;
Ante meos oculos pervigil anguis erat.
Hinc amor, hinc timor est; ipsum timor auget amorem.
Mane erat; et thalamo cara recepta soror,
Disiectamque comas, aversaque in ora iacentem

52. *Deserit alta.* Durior locutio, ut mensa dicatur *deserere toros*, quae removetur: an dictum, ut *deserit hasta virum?* Stat. X Theb. 742. *Desinit* erat in Moreti codice; sed neque hoc placet; neque etiam quod *mensa alta* dicatur, quum supra toros non multum eminere solerent mensae, si non inferiores saepe, et tori rectius *alti* dicantur; unde *sublimem iacere* dixit infra: latere puto ulcus. BVRM. — Nullum hic *ulcus*, ut suspicatur vir eruditissimus; nec video cur non poëtice dicatur *mensa*, quum removetur, *toros deserere*. Nihil in hac locutione durum; mendosum in versu nihil.

53. *Regnum dotale Creusae.* Corinthum intelligas. — *Creusae. Glaucen* vocant Apollodorus et Diodorus. C.

57. *Vt positum tetigi thalamo male saucia lectum* etc. Desumta haec omnia ex Apollon. III. 673 et sqq. Qui quidem locus praeclarissime exornatus, nec ipsi Virgilio visus indignus, ex quo plura in Didonem suam transferret. Adeas quoque Valerium VII, 103. Nec mediocris utilitas voluptatem hic commendabit, quae ex accurata tantorum scriptorum collatione enascatur necesse est.

58. *Acta est per lacrymas*] *In lacrimis* Basileensis; venuste, proximo autem versu, *ante oculos taurique truces*; duo Medicei, *ante oculos taurique meos.* HEINS. Posset et legi, *acta inter lacrymas*; ut Virg. VI Aeneid. 513:

Namque ut supremam falsa *inter* gaudia noctem
Egerimus, nosti. BVRM.

62. *Thalamo cara recepta soror.* Chalciope, quae furentem iam Medeam sororem, precibus consiliisque adduxit, ut ope sua Iasonem iuvaret. Apollon. III, 717. Illius formam Iuno induit, apud Valer. VI, 477 sqq., ut alia via finem eumdem assequatur.

63. *Aversaque.* Multi codices *adversa*, ut II Fast. 845: *Illa iacens adversa*; ut Heinsius volebat: sed pronam, et in faciem iacuisse puto, prae pudore et moestitia; ut solent in hac animi affectione saepe mutare corporis statum crebris iactationibus. BVRM.

Invenit, et lacrymis omnia plena meis.
Orat opem Minyis: petit altera; et altera habebit.
Aesonio iuveni, quod rogat illa, damus.
Est nemus, et piceis et frondibus ilicis atrum:
Vix illuc radiis solis adire licet.
Sunt in eo, fuerantque diu, delubra Dianae:
Aurea barbarica stat Dea facta manu.
Nescio an exciderint mecum loca? venimus illuc;
Orsus es infido sic prior ore loqui:
Ius tibi et arbitrium nostrae fortuna salutis
Tradidit; inque tua vitaque morsque manu.
Perdere posse sat est, si quem iuvet ista potestas;
Sed tibi servatus gloria maior ero.

65. *Petit altera; et altera habebit.* Salmasius ad Capitol. Maximin. c. 1; *Alter petit, alter habebit* ex Puteaneo, quomodo et Gottorphianus. Nonnulli: *Petit altera, et alter habebit.* Si quid mutandum sit, ita rescripserim:

Orat opem Minyis soror altera, at altera flevit:
Aesonio iuveni, quod rogat illa, damus.

Tò *soror* exciderat; pro quo male feriati correctores *petit* supposuerunt: *altera flevit*, vel *flebat*, facilis mutatio ex *alter habebit* aut *habebat*, quod in multis scriptis est, ut iam monui. Caeterum cur Chalciope Argonautis faverit, in promtu causa est, quod filii eius quatuor ex Phrixo geniti in illorum essent numero. Vid. Hygin. Fab. III. Heins. — Sensus est: quam opem petit *altera* (soror mea) *Aesonio iuveni*, *altera* (Creusa) *habebit*: non mihi, sed Creusae Iasonem instantibus eximam periculis. Quod satis liquet e sequenti versu; unde non video, cur tantopere doctissimi viri desudarint in explicando, quod per se satis explicatur.

67. *Est nemus.* Locum adeas in Metam. VII, 75.

68. *Illuc*] *Illud* Moreti; et ita volebat Francius.

69. *Sunt in eo, fuerant certe*] *Fuerantque diu* multi codices: quod admittendum videtur. Delubra enim a vetustate venerationem praecipue mutuabantur. Noster Fast. IV, 649:

Silva vetus, nullaque diu violata securi,
Stabat, Moenalio sacra relicta Deo. H.

71. *Nescio an exciderint mecum loca.* In Puteaneo, *Nostin'*, a manu prima fuisse videtur, et *exciderunt*. Vnus Mediceus *Nostis:* alii quinque *Noscis... Noscis, an exciderant*, Helmaestadiensis: nam quod multi ex vulgatis habent, *Nescis an*, repugnat metro. *Nostin?* eleganter. Sic *viden*, *scin*, *vin*, et similia pro *videsne*, *scisne*, *visne* apud veteres: *censen'* apud Persium. Heins.

73. *Ius tibi* etc. Ex Apollon. III, v. 1007; sic quoque V. Facl. VII, 418.

74. *Inque tua est.* Tollunt *est* quinque libri. Heins.

75. *Ista potestas*] *Ipsa* Puteaneus

Per mala nostra precor, quorum potes esse levamen;
  Per genus et numen cuncta videntis avi;
Per triplicis vultus arcanaque sacra Dianae;
  Et si forte alios gens habet ista Deos.
O virgo, miserere mei; miserere meorum!
  Effice me meritis tempus in omne tuum.
Quod si forte virum non dedignare Pelasgum,
  (Sed mihi tam faciles unde meosque Deos?)
Spiritus ante meus tenues vanescat in auras,
  Quam thalamo, nisi tu, nupta sit ulla meo.
Conscia sit Iuno, sacris praefecta maritis;
  Et Dea, marmorea cuius in aede sumus.
Haec animum, et quota pars haec sunt? movere puellae
  Simplicis; et dextrae dextera iuncta meae.

at alii plerique. Idem *iuvet* cum Lovaniensi. Amor. III, Eleg. 4, 9:

> ... ipsa potestas
> Semina nequitiae languidiora facit. H.

78. *Per genus et numen*] *Nomen* Puteaneus; nil temere tamen muto. Heins. *Per lumen* volebat Francius ex versu 191.

79. *Per triplices vultus*] *Triplicis* concinnius Puteaneus et duo Ambrosiani. Fast. I, 387:

> Quod semel est triplici pro virgine caesa Dianae. Heins.

80. *Et si forte alios.* Male quidam *aliquos:* supervacaneum enim erat dubitare, si quos Deos haberent Colchi, quum iam Dianae mentionem fecisset, et infra addat, *Et Dea, marmorea cuius in aede sumus.* Illud antem procedit, si roget, ecquos alios praeter Dianam habeant. Micyl.

82. *Effice me meritis* etc. Totum me tibi et in perpetuum devoveris, si, quam rogo, opem praestes.

83. *Quod si forte virum non dedignare Pelasgum* etc. Si me hominem Graecum non indignum censes, quem tuum virum habeas, prius moriar, quam tuo matrimonio aliam mulierem praeponam. Apollonius quoque III, 1128:

> Ημέτερον δὲ λέχος θαλάμοις ἐνὶ κουριδίοισι
> Πορσανέεις· οὐδ' ἄμμι διακρινέει φιλότητος
> Ἄλλο, πάρος θάνατόν γε μεμορμένον ἀμφικαλύψει.

84. *Sed mihi tam faciles* etc. Vnde sperem Deos ita *faciles*, ita *meos*; id est, votis *meis* obsequentes, ut coniugem me, licet *Pelasgum*, non repuas? — *Sed mihi tam faciles unde, Deosque meos. Meosque Deos* Puteaneus et alii multi: quod Salmasio ad Historiam Augustam probatum: libri multi, *unde putabo Deos?* vel, *unde Deos habeam?* et similia: quae interpolatorum figmenta. Heins.

85. *Tenues vanescat in auras.* In epistola Penelopae:

> ... Et hoc crimen tenues vanescat in auras. Cior.

87. *Conscia sit*] *Scit Iuno*, non male Argentinensis. Heins. Elegantissime: ita Stat. II Theb. 108: *Scit fama.*

Vidi etiam lacrymas: an et est pars fraudis in illis?
  Sic cito sum verbis capta puella tuis.
Iungis et aeripedes inadusto corpore tauros,
  Et solidam iusso vomere findis humum.
Arva venenatis, pro semine, dentibus imples:
  Nascitur, et gladios scutaque miles habet.
Ipsa ego, quae dederam medicamina, pallida sedi,
  Quum vidi subitos arma tenere viros;
Donec terrigenae, facinus miserabile! fratres
  Inter se strictas conseruere manus.
Pervigil ecce draco, squamis crepitantibus horrens,
  Sibilat, et torto pectore verrit humum.
Dotis opes ubi tunc? ubi tunc tibi regia coniux?

91. *An et est pars fraudis in illis*] *An pars est* scripti omnes et primae editiones. Lega, *an pars et fraudis in illis?* Ita Lincolniensis; aut quod malim, Nasoniano more, *an pars sua fraudis in illis.* Metam. XIII, 350:

Desine Tydiden, vultuque et murmure nobis
Ostentare meum; pars est sua laudis in illo. HEINS.

92. *Sic cito*] *Sic ego*, Regius: et ita Francius coniecerat.

93. *Inadusto corpore.* Sunt qui ad tauros referant; qui ad Iasonem, quod ego praetulerim. *Praemedicatus* enim ope Medeae, tauros incolumis subegit, nec quid ab eis mali habebat formidandum.

94. *Et solidam*] *Insolitam* Gronovianus. HEINS. Vt supr. 40: *Insolito premeres vomere colla boum:* erat enim ille ager, ut vidimus, *longis annis* incultus et *horridus.* Pro *iusso vomere*, Leidensis *presso*, ut passim. BVRM.

97. *Ipsa ego.* Lucan. IV, 555:

Ipseque, inexpertis quod primum fecerat herbis,
Expavit Medea nefas.

98. *Arma tenere*] *Movere*, Vatican.

101. *Pervigil ecce draco.* Ita et in lib. Met. VII, vs. 149, idem epitheton:

Pervigilem superest herbis sopire *draconem.*

Scripti tamen tres, *Serpens ecce vigil*: unus Vatic. *Insomnis serpens.* At Puteaneus, *Insopor ecce vigil.* Scribe, *Insuper ecce vigil. Vigil* pro *vigili dracone.* HEINS.

102. *Verrit*] *Vertit*, Puteaneus, Oxoniensis et tres alii. *Versat*, excerpta Puteani et unus Heinsii; ut Ep. XIII, 98: *Versare aquas;* unus Heinsii, *vastat humum:* quod immani belluae quidem accommodatum: sed vulgatam retineo. BVRM.

103. *Dotis opes ubi erant? ubi erat tua regia coniux.* Supra iam, 53:

Quam tibi nunc longe regnum dotale Creusae,
Et socer et magni nata Creontis erant!

Idem fere iisdem. — *Tibi regia coniux* scripti plerique: *ubi tunc et regia* unus Palatinus: duo praeterea Medicei, *Dotis opes ubi tunc.* Puto scribendum:

Dotis opes ubi tunc! ubi tunc tibi regia coniux!

Quique maris gemini distinet Isthmos aquas?
Illa ego, quae tibi sum nunc denique barbara facta,
Nunc tibi sum pauper, nunc tibi visa nocens!
Flammea subduxi medicato lumina somno:
Et tibi, quae raperes, vellera tuta dedi.
Proditus est genitor: regnum patriamque reliqui:
Munus in exilio quolibet esse tuli.
Virginitas facta est peregrini praeda latronis;
Optima, cum cara matre, relicta soror.
At non te fugiēns sine me, germane, reliqui.
Deficit hoc uno litera nostra loco.
Quod facere ausa mea est, non audet scribere dextra:
Sic ego, sed tecum, dilaceranda fui.
Nec tamen extimui, quid enim post illa timerem?
Credere me pelago femina, iamque nocens.
Numen ubi est? ubi Di? meritas subeamus in alto,
Tu fraudis poenas, credulitatis ego.

Vel *ubi nunc* Tibull. II, Eleg. 3, 27:

Delos ubi nunc, Phoebe, tua est! ubi Delphica Pytho! HEINS.

108. *Raperes.* Non moveo hanc lectionem, sed admodum tamen blanditur Heinsiani unius codicis scriptura, *quae referas*: quia iussus erat Iason vellus domum *referre*. Vid. Val. Flac. VII, 100. *Vellera fulva*, quod malebat Francius, est in Mediceo uno; sed *tuta* praestat, ut incolumis, *inadusto corpore*, et sine noxa ea rapere posset. BVRM.

110. *Munus in exilio quolibet esse tuli.* Puto rescribendum:

Et minus exilio quidlibet esse tuli.

Hoc est, omnibus rebus exilium praetuli. — Vix video, qualis sensus ex emendatione Heinsii emergat, nec quo adducta exempla faciant: ego puto legendum:

Munus in exilio quolibet esse tuli.

Credidi me felicem etiam, si relicta patria et regnis quae prodideram, exul modo essem; licet exilium esset miserum et infelix, beneficium tamen erat, quia tecum fore me semper fingebam. *Quo licet* erat in duobus scriptis et editione prima, et in margine Gryphii. BVRM.

114. *Deficit hoc uno litera nostra loco.* Quam vellet et Absyrtum fratrem, cuius, ut insequentem patrem moraretur, lacerata membra huc et illuc dispersit, reliquisse, ut sororem et matrem dereliqui! Quod scelus ita horret meminisse, ut hoc unum sua in Iasonem merita referentem *deficiat*. Orph. Arg. 1028.

117. *Quid ènim post illa timerem? Illa* scilicet quae in parentes et in fratrem admiseram.

118. *Iamque nocens*] *Tamque* est in Francof. quod elegantius, quia nus-

Complexos utinam Symplegades elisissent,
  Nostraque adhaererent ossibus ossa tuis!
Aut nos Scylla rapax canibus misisset edendos!
  Debuit ingratis Scylla nocere viris.
Quaeque vomit fluctus totidem, totidemque resorbet,
  Nos quoque Trinacriae supposuisset aquae!
Sospes ad Haemonias victorque reverteris urbes,
  Ponitur ad patrios aurea lana Deos.
Quid referam Peliae natas, pietate nocentes,
  Caesaque virginea membra paterna manu?
Vt culpent alii, tibi me laudare necesse est,
  Pro quo sum toties esse coacta nocens.
Ausus es o, iusto desunt sua verba dolori,

quam praesentiorem vindictam divinam credebant veteres, quam in mari et aqua, si scelerati se illis crederent. Vid. Hor. III, Od. 2, 28. Burm.

121. *Vtinam Symplegades elisissent!* Errantes scopuli, qui et *Cyaneae insulae* dicti, quorum egregia in Apollon. II, 317, et in Val. Flac. IV, 561, adeunda descriptio.

123. *Aut nos Scylla rapax.* Scyllae et Symplegadum hic mentionem facit, vel quia, ut Orph. Arg. 1246 tradit, Argo illa loca penetravit; vel quia Ovidius finxit Medeam voventem, ut loca illa transisset, quo locus ipsi esset devotionum et dirarum horrorem augendi. Burm. — Haec de Scylla Phorci filia, in scopulum conversa, quam sic describit Virgil.:

Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo,
Pube tenus; postrema immani corpore pistris,
Delphinum caudas utero commissa luporum.

Sed et illam hic Ovidius confundit cum Nisi filia, de qua Georg. I, 406: quae quum a Minoë, quem perdite deamabat, cuiusque in gratiam patrem, cives et urbem prodiderat, spreta, desertaque fuisset, merito dicitur *ingratis nocere viris.*

125. *Quaeque vomit fluctus* etc. Charybdem designat, quae

... imo barathri per gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, et sidera verberat unda.
Virg. Aeneid. III, 421.

127. *Vrbes*] *Arces* Hafniensis; solemni permutatione. Mox pro *aurea lana*, *aurea praeda* quinque: tres, cum excerptis Dousae, *Barbara praeda.* Argentinensis, *barbara lana:* efficta haec omnia ex Epist. I, 129:

Ponitur ad patrios barbara praeda Deos.
Burm.

132. *Esse coacta nocens.* Francius coniiciebat:

Pro quo sum toties facta nocente nocens.

Nos nihil mutamus: *coactam* enim se ad scelus decentius dicit, quam si sponte nocens esset facta. Expressit Ovidium Seneca, Medea 280:

Toties nocens sum facta, sed nunquam mihi.

Ausus es, *Aesonia*, dicere, *cede domo.*
Iussa domo cessi, natis comitata duobus,
Et, qui me sequitur semper, amore tui.
Vt subito nostras Hymen cantatus ad aures
Venit, et accenso lampades igne micant,
Tibiaque effundit socialia carmina vobis,
At mihi funerea flebiliora tuba;
Pertimui; nec adhuc tantum scelus esse putabam:
Sed tamen in toto pectore frigus erat.
Turba ruunt; et, Hymen, clamant; Hymenaee, frequen-
Quo propior vox est, hoc mihi peius erat. (tant.

134. *Cede domo.* Formula repudii apud Romanos: talis et illa abdicationis apud Quinctilianum, Declam. CCLVIII, ubi pater ad filium: *discede de domo mea.* HEINS.

135. *Iussa domo.* Non damno; sed vehementer puto, *pulsa domo cessi.* III Fast. 559: *Pellitur Anna domo.* — *Comitata duobus.* Mermero et Pherete; quibus Thessalum et Thessandrum addunt. Quatuor enim filios e Iasone Medea susceperat.

136. *Et qui me sequitur* etc. Amore scilicet, qui tui causa, quantumvis ingrati et perfidi, invitam me sequitur. *Haeret lateri letalis arundo!*

137. *Vt subito* etc. Sic et Catullus, producta syllaba prima, *Hymen* pronuntiavit eo versu, *Hymen o Hymenaee*, quod imitatus Graecos fecit: nam et Theocritus in Helenes epithalamio, 56:

Ὑμὰν ὦ Ὑμέναιε γάμῳ ἐπὶ τῷδε χαρείης.

Ego tamen libentius correpta legerem; sed nusquam aliter inveni, neque quidquam ex me addere audeo. NAVG.

138. *Lampades.* Faces nuptiales explicant: posset tamen et capi de pensilibus lychnis, quibus domus festa illuminabatur. Terent. Adel. V, 5, 9:

Missa haec face: Hymenaeum, turbas, *lampadas.*

Et sic infr. Epist. XIV, 25:

Vndique collucent praecinctae *lampades* auro.

Etsi probe sciam, *lampadas* de facibus, et quidem nuptialibus dici. B.

139. *Effudit*] *Effundit* Puteaneus et sex alii; puto *offundit:* idem sequenti versu, *et mihi funesta.* H.

141. *Nec adhuc tantum scelus esse putabam.* Senec. in Med. 116 et sqq.:

Occidimus! aures pepulit Hymenaeus meas!
Vix ipsa tantum, vix adhuc credo malum.
Haec facere Iason potuit! etc.

143. *Turba ruunt; et, Hymen, clamant; Hymenaee, frequentant.* Duplex huius versus lectio est: vulgaris habet, *Hymenaea frequentant.* Quam qui defendunt, *Hymenaea* alii pluralem casum faciunt, a neutro in *um*, ut sit adiective positum, pro *Hymenaea sacra*, sive solemnia; perinde, ut nuptialia sacra dicuntur. Alii autem metaplasmum faciunt, ut sit *Hymenaea* pro *Hymenaeon* positum, singulari casu: quae tamen figura Graecis familiarior, quam Latinis est. Altera autem lectio eorum est, qui *Hymenaee* vocativo casu legunt, ut

Diversi flebant servi, lacrymasque tegebant.
  Quis vellet tanti nuntius esse mali?
Me quoque, quidquid erat, potius nescire iuvabat:
  Sed tanquam scirem, mens mihi tristis erat.
Quum minor e pueris iussus studioque videndi,
  Constitit ad geminae limina prima foris.
Hic mihi: Mater, abi; pompam pater, inquit, Iason
  Ducet; et adiunctos aureus urget equos.
Protinus abscissa planxi mea pectora veste;
  Tuta nec a digitis ora fuere meis.
Ire animus mediae suadebat in agmina turbae,
  Sertaque compositis demere rapta comis.

sil ellipticōs dictum *Hymenaee*, pro, te, *Hymenaee* etc.; aut etiam citra figuram, pro *frequentant* hanc vocem *Hymenaee*. Neque facile dixerim utra lectio potior sit; quando (ut nunc quidem in vulgatis editionibus habetur) utriusque exempla reperiuntur. Nisi quod posterior lectio grammatice defendi melius potest: eoque et doctis quibusdam magis probatur: sed tamen et illud non obscurum, poëtas veteres plus auribus aliquando, quam Grammaticorum praeceptis ac regulis dedisse. MICYL.

145. *Diversi flebant*] *Divisi* vel *dispersi* malebat Francius: sed nihil opus. *Diversi* enim hic est ab oculis meis se removentes; ut ita passim *diversus* orbis, *diversae* terrae, et similia poëtis dicuntur. Virg. XI, 855:

Cur, inquit, *diversus* abis?

Livius IX, 2: *Diversi*, *alius alio*, *abiere*. Et sic ille saepe, et alii, ubi in diversas partes abire aliquos inducunt. BVRM.

148. *Mens mea*. Basileensis, *mens mihi*, quod Ovidianum magis et poëticum. Vid. sup. Epist. III, 124; et XI, 77; et alibi. IDEM.

149. *Quum minor e pueris iussu studioque videndi*. Lege *iussus*, non *iussu*. Non semel testatus sum, quam saepe librarii veteres in literis aut frustra geminandis, quum similes occurrerent, aut omittendis peccaverint: aliquot exempla notavi in meis ad Metamorphos. observationibus. CIOF. — *Iussu*, multi ex libris scriptis et priscae editiones. Tres *visus*: duo *visu*: totidem *lusu*: unus *missus*: Gronovian. *cursu*. H. — Ego praeferrem *iussus*, *studione videndi*: incertum an iussus fuerit, an vero studio, quale esse puerorum solet, videndi, sponte eo iverit. BVRM.

150. *Constitit ad geminae* etc. Hafniensis, *ad dominae*.

151. *Hinc mihi*] *Huic* prima editio. Scribe, *Hic mihi*, ut est in quatuor calamo exaratis. Vnus Vaticanus, *Qui mihi*: sequenti versu *ducet* pro *ducit*, bene Puteaneus. HEINS.

152. *Adiunctos*] *Adductos* Regius, et tres alii: duo etiam, *auratos*: sed nihil mutandum. I Am. Eleg. 2, 26:

... *Adiunctas* arte movebis aves. BVRM.

Ibid. *Aureus*. Explicat Crispinus,

Vix me continui, quin sic laniata capillos
  Clamarem: Meus est! iniiceremque manus.
Laese pater, gaude; Colchi gaudete relicti;
  Inferias, umbrae fratris, habete mei.
Deseror, amissis regno, patriaque domoque,
  Coniuge, qui nobis omnia solus erat.
Serpentes igitur potui, taurosque furentes,
  Vnum non potui perdomuisse virum?
Quaeque feros pepuli doctis medicatibus ignes,
  Non valeo flammas effugere ipsa meas?
Ipsi me cantus, herbaeque artesque relinquunt?
  Nil Dea, nil Hecates sacra potentis agunt?
Non mihi grata dies: noctes vigilantur amarae:
  Nec tener in misero pectore somnus adest.

aureis vestibus ornatus: ego de curru aurato malim capere, ut I Art. 214:

Quatuor in niveis aureus ibis equis. ID.

157. *Quin sic laniata capillos.* Puto, *quin dilaniata.* Amor. lib. III, Eleg. 9, 52, de sorore Tibulli:

Venit inornatas *dilaniata* comas. H.

Vulgat. multo praeferendam censeo.

158. *Clamarem: Meus est! iniiceremque manus.* Manus in ipsum Iasonem immitterem, ut, qui *meus est*, novae coniugi praeriperem.

159. *Laese pater, gaude* etc. Sermonem animumque convertit ad patrem quem prodidit, ad patriam quam deseruit, et ad miserum fratrem quem non dubitavit interficere, ut illum sequeretur, a quo nunc deserta gemit. Sic et apud Euripidem, 797:

Τί μοι ζῆν κέρδος; οὔτ' ἐμοὶ πατρίς,
Οὔτ' οἶκος ἔστιν, οὔτ' ἀποστροφὴ κακῶν.
Ἡμάρτανον τόθ', ἡνίκ' ἐξελίμπανον
Δόμους πατρῴους, ἀνδρὸς Ἕλληνος λόγοις
Πεισθεῖσ', ὃς ἡμῖν σὺν θεῷ τίσει δίκην.

164. *Vnum non potui perdomuisse virum.* Alludere videtur Ovidius ad carmen illud celebre, quod in sua Medea cecinerat:

Servare potui, perdere an possim rogas! C.

165. *Quaeque feros repuli*] *Pepuli* bene duo Medicei, et pro diversa lectione Sarravianus; quomodo et Scaliger in ora codicis sui castigarat, et ego in vetusta editione Lugdunens. ita offendi. Excerpta Puteani et Iureti cum aliis nonnullis, *rapui:* tres *domui.* Sic Claudianus lib. III, de Raptu:

Scilicet haec caris *pepulit* te Delia silvis. H.

166. *Non valeo flammas* etc. Quanto vehementius apud Senec. 27 sqq.:

Non ibo in hostes! manibus excutiam faces,
Coeloque lucem! Spectat hoc nostri sator
Sol generis! et spectatur etc.

169. *Non mihi grata dies.* Virgil. de Didone, Aeneid. IV, 451:

... Taedet coeli convexa tueri.

170. *Nec tener in misero pectore somnus adest*] *Nec teneram misero pectore somnus habet*, Puteaneus et

Quae me non possum, potui sopire draconem!
  Vtilior cuivis, quam mihi, cura mea est.
Quos ego servavi, pellex amplectitur artus;
  Et nostri fructus illa laboris habet.
Forsitan et, stultae dum te iactare maritae
  Quaeris, et iniustis auribus apta loqui,
In faciem moresque meos nova crimina fingis.
  Rideat, et vitiis laeta sit illa meis;
Rideat, et Tyrio iaceat sublimis in ostro;
  Flebit, et ardores vincet adusta meos.
Dum ferrum flammaeque aderunt, succusque veneni,
  Hostis Medeae nullus inultus erit.
Quod si forte preces praecordia ferrea tangunt;
  Nunc animis audi verba minora meis.
Tam tibi sum supplex, quam tu mihi saepe fuisti:
  Nec moror ante tuos procubuisse pedes.
Si tibi sum vilis, communes respice natos:
  Saeviet in partus dira noverca meos.
Et nimium similes tibi sunt, et imagine tangor;
  Et, quoties video, lumina nostra madent.

celeri castigatiores magno numero. Quinque:

Nec tenero miseram pectore.

Vnus Ambrosianus:

Nec tenerem misero pectare somnus elit. HEINS.

171. *Quae me non possum, potui.* Duo libri, *Quae me non potui, potui.* Sic sequenti epistola, 19:

Vt te non poteram, poterem tua vele videre. HEINS.

177. *Fingis.* Bene *fingas* Puteaneus: sequentia confirmant. HEINS. Vid. ad Epist. IV, 53.

179. *Iaceat.* Variant MSS. Leidensis *niteat;* Scriverii membranae *sedeat;* sed vulgata non sollicitanda. Senec. Agam. 877:

... Ostro lectus Iliaco *nitet*,
Merumque in auro veteris Assaraci trahunt,
Et ipse picta veste sublimis *iacet*. HEINS.

Recte: nam inepte hic Crispinus explicat in solio sedens: agitur enim de epulis: quis enim iacet in solio? B.

183. *Quod si forte.* Francius volebat, *At si forte.*

184. *Animis verba minora.* Hoc est verba humilia, et qualia supplices facere solent, quaeque animum generosum et regalem dedeceant.

188. *Dira noverca meos*] *Noverca manus*, Puteaneus: forte scriptum fuerat primo:

Saeviet in partus dira noverca manus. H.

189. *Et nimium.* Francius volebat:

Vt nimium similes tibi sunt, ut imagine tangor.

Per superos oro, per avitae lumina flammae,
Per meritum, et natos, pignora nostra, duos:
Redde torum, pro quo tot res insana reliqui.
Adde fidem dictis, auxiliumque refer.
Non ego te imploro contra taurosque virosque;
Vtque tua serpens victa quiescat ope.
Te peto, quem merui, quem nobis ipse dedisti;
Cum quo sum pariter facta parente parens.
Dos ubi sit, quaeris? campo numeravimus illo,
Qui tibi, laturo vellus, arandus erat.
Aureus ille aries, villo spectabilis aureo,
Dos mea: quam, dicam si tibi, redde; neges.
Dos mea, tu sospes: dos est mea, Graia iuventus.
I nunc, Sisyphias, improbe, confer opes.
Quod vivis, quod habes nuptam soceruinque potentem,

In imagine tangor, Lovaniens.; sed illud *et* eleganter repetitur. Supr. vers. 35:

Et formosus eras, et me mea fata trahebant.

191. *Lumina.* Modo praecessit *lumina:* quare forte a Nasone scriptum fuerit, quod in Venetis, Aldina priore et Bersmanni editionibus, et in uno Regio est, *numina.*

192. *Et natos, pignora nostra, duos*] *Pignora cara*, duo scripti. Sed Ausonius videtur imitatus in Parentalibus, IX, 26:

Liquisti natos, pignora nostra, duos.

In aliis *tuos*, quod τῷ *nostra pignora* videtur opponi; et profecto Seneca, in Medea, 478, *Tuorum* agnoscere videtur:

Per spes tuorum liberum, et certum larem.

Nisi *duorum* illic legendum. Heins.

194. *Fidem dictis*] *Pactis* malebat olim Heinsius; sed perperam. Ter. Adel. V, 1, 10: *Dictum inter nos fuit;* et ita Noster saepe. Vid. IV Met. 95. Male etiam Regius, *exiliumque refer.* Senec. Med. 482: *Redde supplici felix vicem.* Burm.

199. *Dos ubi sit, quaeris.* Forte, *Dos ubi si quaeras. Quaeras* enim Moreti. Epist. VII, 83:

Si quaeras, ubi sit formosi mater Iuli. B.

— *Campo numeravimus illo. Numeramus in illo* scripti plerique, quod Gronovio lib. IV. Observ. 20, arridebat. Quatuor, *numeremus in illo*, etiam recte: sed tum sequenti versu scripserim:

Qui tibi laturo vellus arandus *erit*. H.

203. *Dos est mea Graia iuventus.* Socii tui, quos omnes ab imminente et certa pernicie servavi. — Incalescit tandem et fervet oratio, quae paullo adhuc frigidior, seu rei, seu personae respectu: sed Medeam hic agnoscas, quae totam se explicat in ultimo ep. versu: *Nescio quid* etc.

204. *I nunc, Sisyphias* etc. Enumeratis quae Iasoni praestiterat officiis, quae *dotem* suam haud immer-

Hoc ipsum, ingratus quod potes esse, meum est.
Quos equidem actutum..... sed quid praedicere poenam
  Attinet? ingentes parturit ira minas.
Quo feret ira, sequar. Facti fortasse pigebit.....?
  Et piget infido consuluisse viro.
Viderit ista Deus, qui nunc mea pectora versat:
  Nescio quid certe mens mea maius agit. *

rito iactat, hortatur ironice, ut quas opes Creon, Sisyphi filius, natae in dotem confert, cum Medeae *opibus* comparet.

207. *Quos equidem actutum* —. Indignantis est, nec raro contemnentis, verba praecidere, modo nihil inde sensus detrimenti capiat. Sic Medea, dum ultionem animo parat, et quidem horrendam, ne verbum quidem *ulcisci* profert; sed dat satis intelligendum, quum addit: *Quo feret ira, sequar.* Quo tulerit, notum omnibus.

208. *Parturit.* Eleganter: ita apud Senec. Med. 25: *Parta iam, parta ultio est. Peperi;* ubi Glossa codicis Traiectensis: *Peperi scilicet ultionem, quod per filios, quos peperi, me vindicavi.* BVRM.

209. *Quo feret ira sequar.* Ex Euripide:

Καὶ μανθάνω μὲν οἷα δρᾶν μέλλω κακά·
Θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων.

Vnde sane Gallicus poëta:

Le destin de Médée est d'être criminelle;
Mais son coeur était fait pour aimer la vertu.
(QVINAVLT. *Thés.*)

211. *Viderit ista Deus*] *Videris*, Puteaneus: et tunc in sequentibus rescribe: *Qui nunc mea pectora versas.* HEINS.

212. *Nescio quid certe* etc. Haud ingratum legentibus fore existimavi, si quid huc adducerem e scena quam instituit Seneca Medeam inter et Nutricem, quae hortatur, ut saluti suae consulat; v. 168 et sqq.:

Nut. Rex est timendus. *Med.* Rex meus fuerat pater.
Nut. Moriere. *Med.* Cupio. *Nut.* Profuge...
Med. Medea fugiam! *Nut.* Profugere dubitas!
Med. Fugiam; at ulciscar prius.
Nut. Vindex sequetur. *Med.* Forsan inveniam moras!

Quae verba eo maiori terrore implent animos, quo notum magis spectantibus, qua iam arte insequentem patrem *morata* fuerit; nec oblitus lector, quae supra dixerit, not. 208:

... Parta iam, parta ultio est:
Peperi.

— *Agit. Alit* rescribebat Francius, ut respiciat τὸ *parturit.* Sic Terent. Andr, I, 5: *Aliquid monstri alunt;* sed nihil opus. Senec. Med. 46:

Tremenda coelo pariter ac terris mala
Mens intus agitat. BVRM.

* Quae deinde evenerunt, eo nota minus, quo rara magis inter se Mythographorum concordia. Si quosdam enim audierimus, is fuit exitus rei, quod, quum Iasonem Medea precibus et minis frustra tentasset a Creusa ad se ipsam revocare, et contra Corintho statim discedere iussa fuisset, a Creonte efflagitavit unius diei dilationem; quo quidem facile impetrato, totam nocte sequenti regiam incendit, radicis cuiusdam ope quam Circe

invenerat, et cuius ea vis erat, ut, quem accenderat, ignis nequaquam posset exstingui. In hac conflagratione periisse Creontem et natam ferunt; Iasonem vero incolumem evasisse, qui postea, iisdem testibus, Medeae pepercit, nupsitque in Colchide. Haec quidam. Narrant vero alii Medeae filios vestes quasdam venenis imbutas, iubente matre, ad Creusam dono detulisse; quibus vix indutis, tota conflagravit, ipseque parens, qui ad opem ferendam advolaverat. Neque satis haec Medeae maius aliquid animo moventi: quos e Iasone susceperat filios trucidavit, quo patrem miserum acriori doloris sensu torqueret; deindeque Athenas, ad Aegeum Thesei patrem confugit, cui nupsisse dicitur, atque Medum ex eo suscepisse, qui suum Mediae regioni, cui imperavit, nomen postea dedit. Sed quum non ita multo post viam tentaret Theseus, qua a patre agnosceretur, ipsum veneno tollere Medea decrevit; quo, antequam patraretur, comperto scelere, Athenas rursus fugere coacta est, ut instanti sceleris poenae sese eriperet; et in Phoeniciam delata, unde superioris Asiae partes fertur peragrasse. Si tamen Solino fides, Buthroti a Iasone fuit sepulta: si Iustino, in patria sua obiit, in gratiam cum patre suisque omnibus postquam rediisset. Illam a parricidii crimine purgat omnino Aelianus, et parum abest, quin optimam effingat mulierum. Tradit quippe Iasonis filios a Corinthiis ipsis, non a Medea trucidatos fuisse, quibus nec profuerat quidem in Iunonis aedem confugisse. Quam labem Corinthii ut diluerent, quum accepissent Euripidem poëtam argumentum hoc τραγικώτατον tractandum suscepisse, quinque ipsi talenta obtulerunt, ut ficta res rei veritatem exciperet, et suos ipsa filios Medea in fabula iugularet. Nec certior de Iasone scriptorum inter se consensus. Dicitur illi praedixisse Medea, fore quondam, ut omni calamitatum genere vexatus fractusque, ipsius navis, quae ad Phasin Argonautas devexerat, ruina periret; sicque evenit. Quum enim forte in maris litore iacens obdormiret, e dicta nave trabs forte elapsa, in dormientis caput incidit, illiusque ruina oppressus periit. Sunt autem qui in Colchida Iasonem reducant, ubi, postquam diu feliciterque regnum obtinuisset, honoribus post mortem cumulatus est, qui heroibus solent persolvi. Tot denique fere sensus, quot scripta et scriptores. — Adeas, quos adeundos in argumento auctores indicavimus.

EPISTOLAE DECIMAE TERTIAE

ARGVMENTVM

Quum, ventis adversantibus, Protesilaus in Aulide cum caeteris ducibus detineretur, exterrita somniis Laodamia illius uxor, scribit, ut oraculi memor a bellis abstineat. Responsum quippe ab oraculo fuerat, eum qui primus e classe in Troianum litus exiluisset, periturum. Nec suus oraculum eventus fefellit.

Vid. Iliad. B, 698 sqq. - Hygin. Fab. CIII.

EPISTOLA XIII

LAODAMIA PROTESILAO

Mittit, et optat amans, quo mittitur, ire salutem,
  Aemonis Aemonio Laodamia viro.
Aulide te fama est, vento retinente, morari:
  Ah! me quum fugeres, hic ubi ventus erat.
Tum freta debuerant vestris obsistere remis:
  Illud erat saevis utile tempus aquis.
Oscula plura viro, mandataque plura dedissem;
  Et sunt quae volui dicere multa tibi.
Raptus es hinc praeceps; et, qui tua vela vocaret,

1. *Mittit et optat amans.* Ordo verborum est: amans Aemonis Laodamia mittit salutem viro Aemonio; et optat eo ire, quo mittitur, salutem; hoc est *Epistolam.* Versus sunt satis intricatae constructionis; et qui, nisi recepti ab omnibus forent, similes superioribus quibusdam censeri poterant, quoniam inter subdititios referuntur. Micyl.

2. *Aemonis Aemonio* etc. Quod est, Thessala, Thessalo; ut in Epist. Hermiones Orestae, 122:

... Tantalidae Tantalis uxor ero.

Aemonia autem dicebatur Thessalia, ab Aemonia, una e Deucalionis filiabus, quae nomen suum parti cuidam regionis huius indiderat.

3. *Aulide te fama est* etc. Aulis, Boeotiae portus et oppidum, ubi, propter cervam Dianae sacram ab imprudente Agamemnone interfectam, Graeci in Troiam navigaturi, vento morante, detenti sunt, donec ad placandum Deae numen, filiam Iphigeniam regum rex immolaverit. Vid. Eurip. drama, quod *Iphig. in Aulid.* inscribitur. Lucret. I, 84 et sqq.; Virgil. Aen. II, 116; et Nostrum Met. XII, 27 et sqq.

4. *Ah! me*] *A me* Puleaneus et octo alii: forte recte. Sup. Ep. VIII, 110:

Quaque licet fugio, sicut ab hoste, virum.

Heinsius malebat, *at me.* Burm.

7. *Plura viro*] *Meo*, Aprosianus; ut saepe *meus*, *tuus*, et *suus* Nostro.

8. *Dicere multa*] *Plura*, magna libror. pars: quod arridet, ut superiorum sit repetitio. H. — *Arrident* multa, quae non ideo temere accipienda.

Quem cuperent nautae, non ego, ventus erat.
Ventus erat nautis aptus, non aptus amanti.
Solvor ab amplexu, Protesilaë, tuo;
Linguaque mandantis verba imperfecta relinquit;
Vix illud potuit dicere triste, Vale !
Incubuit Boreas, abreptaque vela tetendit;
Iamque meus longe Protesilaus erat.
Dum potui spectare virum, spectare iuvabat:
Sumque tuos oculos usque secuta meis.
Vt te non poteram, poteram tua vela videre:
Vela diu vultus detinuere meos.
At postquam nec te, nec vela fugacia vidi;
Et quod spectarem, nil, nisi pontus, erat;
Lux quoque tecum abiit; tenebris exsanguis obortis
Succiduo dicor procubuisse genu.
Vix socer Iphiclus, vix me grandaevus Acastus,

13. *Linguaque mandantis* etc. Sic emenda, quum hactenus *mandatis* legeretur. Egnat. Melius, quod in margine codicis a se collati adscripserat Gruterus: *Linguaque mandantis verba imperfecta reliquit.* Et quae fuerint mandata, postea exprimit:

Et facito ut dicas, quoties pugnare parabis,
Parcere me iussit Laudamia sibi.

Caeteraque, quae ibidem partim praecedunt, partim sequuntur. D. H.

14. *Potuit.* Sic ex quatuor scriptis; non *potui.*

15. *Incubuit Boreas.* Pro quolibet vento propitio euntibus e Graecia in Phrygiam. Alioqui *Boreas* contrarius est. Ciof. — *Arreptaque. Abreptaque* Puteaneus et alii praestantiores. Heins. Nihil muta. *Arrepta*, scilicet a vento. — *Ereptaque*, Iunii, Dousae et Palat. *Adflataque*, Basil. Burm. — Male: non enim *in Phrygiam* statim Protesilaus, sed e portu quodam Thessaliae, in Boeotiae portum Aulidem, ubi conventus indictus erat Graecorum classi, navigabat. Boreas igitur omnino *secundus* erat ventus. Lennep.

17. *Dum potui spectare* etc. Similis prope locus est in Epist. Oenones 55:
Prosequor infelix oculis abeuntia vela. C.

19. *Poteram tua vela videre.* Francius volebat, *Poteram dum vela videdere, Vela diu* etc.

23. *Lux quoque tecum abiit, tenebrisque exanguis obortis Succiduo dicor procubuisse genu.* Plautus in Curculione II, 3, 30: *Tenebrae oboriuntur; genua inedia succidunt.* Id.

25. *Vix me grandaevus Acastus.* Dubitat Burmann. in catalogo Argonaut. quem Valerii Flacci editioni praemisit, utrum hic idem sit Acastus cum Acasto Peliae filio et Iasonis socio; an sit ab eo diversus reputandus. Vix enim iam Vopisco visus ille vitae tempus ad Troiana usque tem-

Vix mater gelida moesta refecit aqua;
Officium fecere pium, sed inutile nobis:
Indignor miserae non licuisse mori.
Vt rediit animus, pariter rediere dolores;
Pectora legitimus casta momordit amor.
Nec mihi pectendos cura est praebere capillos:
Nec libet aurata corpora veste tegi.
Vt quas pampinea tetigisse Bicorniger hasta
Creditur, huc illuc, quo furor egit, eo.
Conveniunt matres Phylaceides, et mihi clamant:
Indue regales, Laodamia, sinus.
Scilicet ipsa geram saturatas murice vestes:
Bella sub Iliacis moenibus ille gerat?

pora perducere potuisse; sed patet ex Euripidis loco in Troad. Acastum Peliae filium ultra etiam Troiani belli tempora vixisse. Adde quod et hic patria Thessalus; et Thessalus quoque Laodamiae pater. — *Vix socer Iphiclus.* Iphicli plures; hic Phylaci filius, Deionis ex Clymene nepos: interfuit Argonautis, pedum velocitate clarus. Apoll. I, 45.

26. *Moesta refecit*] *Membra*, Moreti et tres alii: sed nihil opus. B. — *Vix mater.* Astydamia, quae Laodamiae mater.

29. *Vtque animus rediit.* Alii aliter: sed veram puto lectionem, quam Puteaneus praefert, cum septem aliis. *Vt rediit animus*, dictum iam Epist. VI, vs. 31. Heins.

33. *Bicorniger.* Bacchus, qui cornuta fronte depingebatur, seu quia fortis et potens, seu quia inter obeundum hircina pelle induebatur. Dictus quoque ab Euripide, Ταυρόκερως.

34. *Qua furor egit, eo*] *Quo furor egit*, priscae editiones et multi ex scriptis codices. Sic Epist. IX, 145:

... Quo me furor egit amantem!

Et Epist. XII, 209:

Quo feret ira, sequar. Heins.

35. *Conveniunt matres Phylleides*] *Phylleides* cupidius ab Heinsio, admiratione vocabuli, huc intrusum, quam verius, censet Hemsterhusius ad Lucianum Dialog. Mort. XXIII. Causam autem Heinsius reiectae ab se vulgatae, hanc attulit, quod primam in derivatis a φυλάκη Ovidius alibi plerumque producat, geminato *l*. Sed non fugiebat virum in Ovidio versatissimum locus Trist. V, Eleg. 14, 39: *Vt vivat fama coniux* Phylaceia. Nimirum a φυλάκη, quam urbem Phylacus condiderat, gentile est φυλακίος, Ionice φυλακήϊος, unde femininum, *Phylaceia*; et alterum gentile φυλακεύς, unde femin. φυλακηΐς, quo usi Apollon. I, 47; et Statius Silv. V, Carm. 3, 272. Lennep.

37. *Murice vestes.* Basileensis *lanas*, et ita Gronovianus pro diversa lectione. Forte *lanas*: nam mox *vestes* sequitur iterum. Burm.

Ipsa comas pectar: galea caput ille prematur?
  Ipsa novas vestes; dura vir arma ferat?
Qua possum, squalore tuos imitata labores
  Dicar; et haec belli tempora tristis agam.
Dux Pari Priamide, damno formose tuorum,
  Tam sis hostis iners, quam malus hospes eras.
Aut te Taenariae faciem culpasse maritae,
  Aut illi vellem displicuisse tuam.
Tu, qui pro rapta nimium, Menelaë, laboras,
  Hei mihi! quam multis flebilis ultor eris!
Di, precor, a nobis omen removete sinistrum:
  Et sua det reduci vir meus arma Iovi.

39. *Ipsa comas pectar, galea caput ille premetur? Ipsa novas vestes, dura vir arma feret?* Antitheta quam pulcherrima ad summum dolorem excitandum. Cior. Alter membranaceus Moreti codex, *pectar*; eleganti graecismo. Superiora confirmant:

Nec mihi pectendos cura est praebere capillos.

Hoc enim ancillarum officium, quae *ornatrices* hinc dictae. Heins.

43. *Dux Pari.* Male legitur hic textus, *Dux Pari:* neque enim convenit, ut irata et turbata *ducem* appellet Paridem. Et ex verbis Homeri Iliad. Γ, 39, apparet legendum esse *Dyspari.* Dicit enim: Δύσπαρι εἶδος ἄριστε etc.; id est, o *male et infelix Pari, formam optime.* Alludens igitur poëta Ovidius ad illa verba Homeri, facit iratam Laodamiam loqui de Paride contumeliose, sic: *O Dyspari!* id est, o male et infelix Pari! nam δύς apud Graecos in compositione *malum* aliquod significat, vel difficultatem, vel impossibilitatem, ut notum satis, vel ipsis literarum graecarum tironibus. Hubert. — Sic et in uno regio pro varia lectiona, et in duabus editionibus Venetis deprehendi; et ita etiam Martinus Crusius, in Germano-Graecia, lib. I, p. 17, corrigebat; et hodie esse scio, quibus non displiceat: sed ego tam docte Ovidium vix scripsisse puto; et quum *Duces* passim a poëtis dici heroas et reges sciam, retineo vulgatam. — *Tuorum.* In Gronoviano erat pro varia lectione, *virorum*; ut ad suum quoque virum, in quem Paridis noxa redundaverit, respiciat, et qui non solum Troianis damna, sed et Graecis intulerit. B. — Et ea quoque Lennepii sententia est, qui, licet non motus mediocriter rationibus quas afferunt Hubertinus, Egnat. et Micyll. in textum tamen recipere non ausus est; et vulgatam, Burmanno duce, retinendam censuit.

48. *Hei mihi! quam multis flebilis ultor eris!* Sic Vlixis desiderio confectus Eumaeus apud Hom. Odyss. Ξ, 68, in Helenam, quae toti Graeciae adeo *flebilis*, invehitur:

Ὡς ὤφελλ' Ἑλένης ἀπὸ φῦλον ὀλέσθαι
Πρόχνυ, ἐπεὶ πολλῶν ἀνδρῶν ὑπὸ γούνατ' ἔλυσεν.

50. *Et sua det reduci vir meus arma*

Sed timeo; quotiesque subit miserabile bellum,
More nivis lacrymae sole madentis, eunt.
Ilion et Tenedos, Simoisque et Xanthus et Ide,
Nomina sunt ipso paene timenda sono.
Nec rapere ausurus, nisi se defendere posset,
Hospes erat: vires noverat ille suas.
Venerat, ut fama est, multo spectabilis auro,
Quique suo Phrygias corpore ferret opes;
Classe virisque potens, per quae fera bella geruntur;
Et sequitur regni pars quotacunque sui.
His ego te victam, consors Ledaea gemellis,
Suspicor: haec Danais posse nocere puto.

Iovi. Homerus Iliad. H, 82, de Hectore, qui Aiacem interficere cupiebat:

Τεύχεα συλήσας, οἴσω προτὶ Ἴλιον ἱρήν,
Καὶ κρεμόω προτὶ νηὸν Ἀπόλλωνος ἑκάτοιο.

Et infra in hac ipsa epistola:

... Ref ras ista face arma Iovi.

Vide et Horatium Epist. I, lib. 1. Solebant milites, confecto bello, quae gesserant arma ad Deos suspendere. Ovid. lib. IV Trist. El. 8, v. 22:

Miles ubi emeritis non est satis utilis annis,
Ponit ad antiquos quae tulit arma lares.
Cios.

Vt sua det, Dousae excerpta.

51. *Sed timeo, quotiesque subit miserabile bellum.* Libri veteres praeter unum Vaticanum, constanter: *Sed timeo quoties subiit.* Existimo scribendum: *Sed timidae quoties subiit*, vel *timidam*; ut Fast. II, 753:

... Quoties pugnantis imago
Me subit. Heins.

Sed simpliciter *subire* etiam dixit inf. vers. 123: quare nihil muto.

54. *Timenda*] *Tremenda* mallet Francius.

58. *Quique suo Phrygias corpore ferret opes.* Notum omnibus et vulgatum quam sui curiosus et ostentator esset Paris: quam muliebriter cutem et ornamenta curaret. Vide quibus eum verbis indignans Hector increpitet, Iliad. I, 58 et sqq.

59. *Per quae.* Malim *per quos:* ut milites intelligantur: sed vide Vossii opus grammaticum, libro de Constructione cap. IV. Heins.

60. *Et sequitur regni pars quota quemque sui.* Recte *quotacunque* Puteaneo, pro diversa lectione. Sarravianus *quotaquaeque*, vel *quotaquamque: quotaquaeque* etiam multi alii ex scriptis. Heins. — *Quem sequitur* etiam Francius coniiciebat: *quotaquaeque* vero recte; et legendum per interrogationem. Ita Quinctil. Decl. cccxxxv: *Dum membra sufficiunt, dum in officio vires sunt; quotam quamque partem habeo viventis?* B.

61. *Consors Ledaea gemellis*] *Ledaei* censeo castigandum, ut et initio epistolae Paridis. Graecis enim patronymicis impense delectatur Noster. Sic lib. I Met. 504:

Nympha, precor, Penei mane.

Pro quo *Penea* in vulgatis libris le-

Hectora nescio quem timeo: Paris Hectora dixit
   Ferrea sanguinea bella movere manu.
Hectora, quisquis is est, si sum tibi cara, caveto.
   Signatum memori pectore nomen habe.
Hunc ubi vitaris, alios vitare memento;
   Et multos illic Hectoras esse puta.
Et facito dicas, quoties pugnare parabis,
   Parcere me iussit Laodamia sibi.
Si cadere Argolico fas et sub milite Troiam;
   Te quoque non ullum vulnus habente cadat.
Pugnet, et adversos tendat Menelaus in hostes,
   Vt rapiat Paridi, quam Paris ante sibi.
Irruat; et causa quem vincit, vincat et armis.
   Hostibus e mediis nupta petenda viro est.
Causa tua est dispar; tu tantum vivere pugna,

gebatur, et similia passim: ita *Sesti puella*, Epist. XVIII, ut ibi scribimus.

65. *Hectora — caveto.* Et recte quidem monebat; nam ab Hectore Protesilaus, sub ipsum e navibus escensum, oppressus est. Dictys Cret. II, ab Aenea; alii ab aliis occisum ferunt. Vid. Schol. ad Hom. Il. B, 698.

69. *Et facito dicas.* Si haec praedicaret publice Protesilaus, ut ignavus et segnis ab aliis iure argueretur. Forte scripserit: et *tacito*, vel *tacite*, *dicas*: ita *secum loqui*, et similia obvia. Proferunt quidem Lexicographi, ex Cicer. pro Quinct. 15: *Huic ne perire quidem tacito obscureque conceditur*: sed alii ediderunt *tacite*; et II Verr. 73: *Vos iam, me tacito, intelligetis*: sed ibi est ablativus, a *tacitus*. BVRM.

72. *Te quoque* etc. Lovaniensis, *te quoque, sed nullum vulnus habente*: non ineleganter, vid. Epist. XII, 116. Francius coniiciebat, *Te voveo nullum*, vel *te modo non ullum*. BVRM.

73. *Pugnet, et adversos* etc. Videas apud Homer. Iliad. Γ, 97 et sqq. singulare certamen Menelaum inter et Paridem.

74. *Vt rapiat.* Hic versus cum sequenti absunt a Puteaneo et Lovaniensi: sunt tamen Ovidiani; si quid video, offendit fortasse delicatas aures τὸ *sibi* pro *illi* positum. Atqui sic solent optimae latinitatis auctores. Cicer. apud Non. in verb. *Apud*: *Cuias etiam focum Cato ille noster, quum venerat ad se in Sabinos, visere solebat.* Fast. III, 656:

Et celebrent largo seque diemque mero. H.

75. *Et causa quem vincit, vincat et armis*] *Causa* enim meliore *vincit* Menelaus, ut qui graviter offensus, iniquum aggressorem insequatur. Optat igitur merito Laodamia, ut *armis* quoque *vincat*; sed velit, ut non ad vincendum Protesilai caeterorumque auxilio indigeat.

77. *Causa tua est dispar.* Scripserat,

Inque pios dominae posse redire sinus.
Parcite, Dardanidae, de tot, precor, hostibus uni:
Ne meus ex illo corpore sanguis eat.
Non est, quem deceat nudo concurrere ferro,
Saevaque in oppositos pectora ferre viros.
Fortius ille potest multo, qui pugnat amore.
Bella gerant alii; Protesilaus amet.
Nunc, fateor, volui revocare; animusque ferebat:
Substitit auspicii lingua timore mali.
Quum foribus velles ad Troiam exire paternis,
Pes tuus offenso limine signa dedit:
Vt vidi, ingemui; tacitoque in pectore dixi:
Signa reversuri sint, precor, ista viri!
Haec tibi nunc refero, ne sis animosus in armis:
Fac meus in ventos hic timor omnis eat.

puto, Ovidius, *Causa tuae dispar:* nam τὸ *est* abest a duobus scriptis. Epistola Acontii 156:

Non erit idcirco par tue causa meae. H.

Nihil muto; alibi enim:

Causa mea est melior. Trist. II, 51.

83. *Fortius ille potest, multo qui pugnat amore*] *Cui pugnat* unus Vaticanus. *Quum pugnat amare* Puteaneus. Scribe, *quum pugnat amore.* Pergit de Protesilao loqui. Sequenti versu, *Protesilaos*, Puteaneus. HEINS. Recte Heinsius; nisi forte legendum sit:

Fortius ille facit multo, quum pugnat amore. BURM.

— Nescit Lennep. an non praeferenda lectio codicis Puteanei, *Fortius ille potest multo, quam pugnat, amare;* quae quidem probatur etiam viro docto in Miscell. Obs. vol. II, t. 1, p. 23. Sed quamcumque sententiam aut lectionem amplectaris, detrimenti nihil sensus capiet, qui per se satis, ex antecedentibus et pone sequentibus, apertus elucet. Omnis in hoc Laodamiae mens et sententia: *Bella gerant alii: Protesilaus amet.*

85. *Hunc fateor volui*] *Nunc* scripti omnes. Met. XIII, 189:

Nunc equidem fateor, fassoque ignoscat Atrides,
Difficilem tenui sub iniquo iudice causam. HEINS.

89. *Vt vidi, ingemui.* Sex scripti, *Vt vidi gemui:* unus Patavinus. *Et vidi et gemui.* Lege *Vt vidi, ut gemui.* HEINS.

90. *Reversuri.* Palatinus unus, *recursuri;* quod probavit Gebhardus ad Tibul. I, 3, 20, et non immerito: de navigantibus enim hoc verbum proprie et eleganter dicitur; et *reversuri* a glossatoris manu profectum est. Ep. VI, 19:

Abstrahar Hypsipyle; sed, dent modo fata recursus,
Vir tuus hinc abeo, vir tibi semper ero. BURM.

92. *Fac meus.* In Vossii excerptis erat:

Irritus in ventos fac timor omnis eat.

Sors quoque nescio quem fato designat iniquo,
Qui primus Danaum Troada tangat humum.
Infelix, quae prima virum lugebit ademtum!
Di faciant, ne tu strenuus esse velis!
Inter mille rates tua sit millesima puppis;
Iamque fatigatas ultima verset aquas.
Hoc quoque praemoneo: de nave novissimus exi.
Non est, quo properes, terra paterna tibi.
Quum venies, remoque move, veloque carinam;
Inque tuo celerem litore siste gradum.
Sive latet Phoebus, seu terris altior extat,
Tu mihi luce dolor, tu mihi nocte, venis:
Nocte tamen, quam luce, magis. Nox grata puellis,
Quarum suppositus colla lacertus habet.
Aucupor in lecto mendaces caelibe somnos:
Dum careo veris, gaudia falsa iuvant.
Sed tua cur nobis pallens occurrit imago?
Cur venit a verbis multa querela tuis.

93. *Sors quoque nescio quem* etc. Hygin. Fab. CIII: «Achivis fuit responsum, eum, qui primus litora Troianorum attigisset, periturum. Quum Achivi classes applicuissent, caeteris cunctantibus, Iolaus, Iphicli et Diomedeae filius, primus e nave prosiluit, qui ab Hectore confestim est interfectus, quem cuncti appellarunt *Protesilaum*, quoniam primus ex omnibus perierat. Quod uxor Laodamia Acasti filia quum audisset eum periisse, petiit a Diis, ut sibi cum eo tres horas colloqui liceret: quo impetrato a Mercurio reductus tres horas cum eo collocuta est: quod, iterum quum obiisset Protesilaus, dolorem pati non potuit Laodamia».

98. *Iamque fatigatas ultima verset aquas*. Optat Laodamia ut Graecorum *ultimus* coniux Troianum litus tangat, ut oraculum effugiat, quod mortem illi minatur:

Qui *primus* Danaum Troada tangat humum.

105 106. *Nox grata puellis, quarum suppositus colla lacertus habet.* Suavis est admodum pictura haec dormientis minus, quam somniantis puellae, et meditanti similis, capite *in lacertum* molliter reclinato. — Nescio quis *mariti lacertum* intelligendum contendebat! Qui vero sic interpretatur, poëtam se occidisse merito iactaverit. Notandus in sequenti, *lectus caelebs*.

109. *Sed tua cur nobis pallens* etc. Nescio quid mali praesagit; praesagit tamen, et valde turbatur. Expressum vere e genio amantium.

Excutior somno; simulacraque noctis adoro:
  Nulla caret fumo Thessalis ara meo;
Tura damus, lacrymamque super; qua sparsa relucet,
  Vt solet adfuso surgere flamma mero.
Quando ego, te reducem cupidis amplexa lacertis,
  Languida laetitia solvar ab ipsa mea?
Quando erit, ut, lecto mecum bene iunctus in uno,
  Militiae referas splendida facta tuae?
Quae mihi dum referes, quamvis audire iuvabit,
  Multa tamen rapies oscula, multa dabis.

111-112. *Simulacraque noctis adoro.* Somnia intelligit, quae suum illi Protesilaum inter dormiendum saepius offerebant. — *Nulla caret* etc. Nulla est ara, quae non adolescat ture meo pro reditu Protesilai.

113. *Tura damus, lacrymasque super: quae sparsa relucent.* Videtur esse ἀσύντακτον, quamvis ferri possit, ut ad tus cum lacrymis referatur. Scaliger e suo codice annotarat: *Tura damus, lacrymamque super, qui ora relucet.* E quo fortasse veram lectionem feceris:

Tura damus, lacrymasque super, queis ara relucet,
  Vt solet effuso surgere flamma mero.

Dan. Heins. *Lacrymamque* iidem. Sic δάκρυ pro δάκρυα, saepe apud poetas graecos. Deinde *quae sparsa relucet*, veteres omnes, praeter Puteaneum, in quo *quaesa relucet*, et emendatum *quis ara.* Lego, *qua sparsa relucet*, flamma nimirum, quod sequitur: *qua* subintellige lacryma. Apud Lucanum lib. II, 30: et *lacrymis sparsere Deos.* Heins. — *Adfuso. A fuso* Dousae excerpta, et multi editi et scripti.

114. *Sparsa relucet (ara), Vt solet* etc. *Relucet;* iterum lucet atque iterum, nec sine crepitu, *ut solet* fieri, quum liquor quilibet in ignem infunditur. Sic Aristaei mater, apud Virg. Georg. IV, 384:

Ter *liquido* ardentem perfudit *nectare* Vestam:
Ter *flamma* ad summum tecti subiecta *reluxit.*

116. *Languida laetitia solvar ab ipsa mea.* Male *tristitia* quidam: quamquam apud Virg. Aen. l. II, 26.

Ergo omnis longo *solvit* se Teucria *luctu.*

Et apud Tibull. lib. I Eleg. 8, 39:

Bacchus et agricolae, magno confecta labore
  Pectora *tristitiae dissoluenda* dedit.

Vbi tamen *laetitiae* legi omnino malim, neque aliter Muretus, et vetus exemplar Angeli Colotii apud Achillem Statium. Sic *mero solvi*, et *solvi gaudio:* contra, *adstricta dolore pectora* apud Nostrum, Artis Amatoriae lib. I, 361. Heins. — Recte dicitur aliquis, ut *languore*, sic *laetitia* solvi. Conf. Burmann. ad Petronium c. 131; ubi magis est audiendus, quam in adnotatis ad hunc locum. Lennep.

120. *Multa tamen rapies oscula, multa dabis.* Libri septem veteres, *capies:* optime, hoc est, accipies, quod respondet τῷ *dabis.* Oscula non rapiuntur, nisi ab invitis. Art. Amat. I, 667:

Semper in his apte narrantia verba resistunt:
  Promtior est dulci lingua referre mora.
Sed quum Troia subit, subeunt ventique fretumque;
  Spes bona sollicito victa timore cadit.
Hoc quoque, quod venti prohibent exire carinas,
  Me movet: invitis ire paratis aquis.
Quis velit in patriam, vento prohibente, reverti?
  A patria pelago vela vetante datis.
Ipse suam non praebet iter Neptunus ad urbem.
  Quo ruitis? vestras quisque redite domos.
Quo ruitis, Danai? ventos audite vetantes:
  Non subiti casus, numinis ista mora est.
Quid petitur tanto, nisi turpis adultera, bello?
  Dum licet, Inachiae vertite vela rates.
Sed quid ego revoco haec? omen revocantis abesto,

Tantum ne noceant teneris male *rapta* labellis:
Neve queri possit dura fuisse, cave. H.

122. *Promtior est dulci* etc. *Promtior*, paratior est *lingua* ad illuc redeundum, unde diverterat, quum *dulci mora*; osculis scil. datis invicem et exceptis, aliquandiu fuit detenta. — *Lingua referre mora.* Margo Micylli, cum tribus nostris codicibus, *lingua retenta mora.* Vid. sup. v. 86. Heins. I Amat. 7, 20: *Pavido lingua retenta metu.* Francius malebat, *refecta mora.*

129. *Ipse suam non praebet iter* etc. Negat iter ad Troiam Neptunus ipse, quam *suam* merito dicit, cuius muros, socia Apollinis ope, exstruxerat.

131. *Vetantes*) *Sonantes*, Sarravii: quatuor alii *tonantes:* quod elegans, ut Epist. XIX, 81, ubi vide; et modo praecessit *pelago vetante.* Burm. — Hoc ipso servandum *vetantes:* nec inconsulte Laodamia verbum ingeminat, quo facile magis, tot reipsa *vetantibus*, Protesilaum a proposito deterreat.

133. *Turpis adultera.* Famosa Helena: *Turpis* enim hoc loco ad mores, non ad faciem semper refertur, ut iam monuimus. Cnop. — Bellum hoc Cyclops Euripid. v. 282, *αἰσχρὸν στράτευμα* vocat.

134. *Vertite*) *Flectite*, ut superius.

135. *Sed quid ego revoco haec.* Vulgo sic editur; sed nusquam producit ultimam in ego Noster. Ex elegia in Drusum v. 193, haec producuntur: *Quid ego iam credulus, inquit;* sed aliter ibi scripti. Putavit id sibi licere Ausonius non uno loco, atque illum secuti; de quibus Voss. Art. Gram. lib. II, cap. 27. — *Omen revocantis abesto.* Irritum cadat, quidquid mali et infausti ominis in *revocatione.* Caeterum, infinita prope lectionum hic varietas, quas omnes Heinsius diligenter, suo more, collegit; non omissis, quae ipsi, dum colligeret, coniicienda sagaciter obvenerant.

Blandaque compositas aura secundet aquas.
Troasin invideo; quae si lacrymosa suorum
Funera conspicient, nec procul hostis erit.
Ipsa suis manibus forti nova nupta marito
Imponet galeam, barbaraque arma dabit.
Arma dabit: dumque arma dabit, simul oscula sumet:
Hoc genus officii dulce duobus erit;
Producetque virum; dabit et mandata reverti:
Et dicet: Referas ista, face, arma Iovi.
Ille, ferens dominae mandata recentia secum,
Pugnabit caute, respicietque domum.
Exuet et reduci clypeum, galeamque resolvet,

137. *Troasin invideo.* Σολοικίζει vulgata lectio *Troadas*; nam nihil ad rem facit, quod ex Tacito adduxit Ciofanus, lib. I: *Ne hostes quidem sepulturam invident*; ubi *hostibus* subintelligendum: multo minus Plauti loca a Gebhardo annotata: Bacch. Act. IV, sc. 4, 32: *Bacchidem atque hunc suspicabar* etc.; et Mostell. Act. I, sc. 3, 34: *Vnum inservire amantem.* Neque magis faciunt omnes illae locutiones, *ignoscere aliquem*; *male loqui aliquem*; *nocere aliquem* etc. et similia. Haec enim non in Nasonem conveniunt: Acciano aut Pacuviano aevo valuisset haec locutio, *Troadas invideo*: ex Accii enim Menalippe citat hunc versum Cicero, libri III Tusc. Quaest. 9: *Quis nam florem liberum invidit meum?* Sed addit: *Male latine videtur, sed praeclare Accius: ut enim videre, sic invidere florem rectius, quam flori; nos consuetudine prohibemur. Poeta ius suum tenuit, et dixit audacius.* Frustra ergo grammatici recentiores tuentur hanc scripturam, nunc videamus codices manuscriptos. *Troas invideo* Puteaneus: unde Salmasius, τῷ *in* geminato, feliciter, teste Gronovio in Observationibus lib. III, c. 3, reponebat, *Troasin invideo*: tertio casu graeco plurali. Sic et in Tristibus idem, lib. V, Eleg. 5, 43:

Edidit haec mores illis *heroisin* aequos.

Emendabat etiam vere: nam perperam vulgo *heroibus* legitur. HEINS.

139. *Ipsa suis manibus* etc. Simile quid apud nostratem VOLTAIRE (*Henriade*, in medio lib. VIII,) ubi *nova nupta* maritum armis induit, in pugnam prorumpentem, neque heu! reversurum!

Ce jour, sa jeune épouse etc.

143. *Producetque.* Crispinus explicat, *longa mora detinebit; retardabit*: quod quin *producere* aliquando notet, nullum est dubium; sed tunc fraudis fere significationem habet: hic est, honoris causa comitabitur, et prosequetur extra domum; ut recte Hubertinus. BVRM.

147. *Exuet et reduci*) *Haec reduci* Puteaneus: mox *pectora lassa*, non *corpora*, quatuor scripti. HEINS. — *Clypeum galeamque.* Multi codices et editiones quaedam, *galeam cly-*

Excipietque suo pectora lassa sinu.
Nos sumus incertae: nos anxius omnia cogit,
Quae possunt fieri, facta putare, timor.
Dum tamen arma geres diverso miles in orbe,
Quae referat vultus est mihi cera tuos.
Illi blanditias, illi tibi debita verba
Dicimus: amplexus accipit illa meos.
Crede mihi; plus est, quam quod videatur, imago.
Adde sonum cerae: Protesilaus erit.
Hanc specto, teneoque sinu, pro coniuge vero:
Et, tanquam possit verba referre, queror.
Per reditus, corpusque tuum, mea numina, iuro;
Perque pares animi coniugiique faces;
Perque, quod ut videam canis albere capillis,

peunque: sed rectius *galeam* cum τῷ *resolvet* proximo loco iungunt: illa enim aperiebatur et claudebatur. Stat. VIII, 163:

... Qui fletus galeis cecidere *solutis*.

Hinc Antigone fratri suo armato apud eumdem, lib. XI, 372:

... Saltem ora trucesque
Solve genas, liceat vultus fortasse supremum
Noscere dilectos. DUKER.

151. *Dum tamen arma geres* etc. Videatur haec Ovidius, inprimisque, *amplexus accipit illa meos*, ex Euripidis loco, Alcest. 349, desumsisse, ubi tam vere Admetus coniux ad Alcesten:

Σοφῇ δὲ χειρὶ τεκτόνων δέμας τὸ σὸν
Εἰκασθὲν ἐν λέκτροισιν ἐκταθήσεται,
Ὧι προσπεσοῦμαι, καὶ περιπτύσσων χέρας,
Ὄνομα καλῶν σὸν, τὴν φίλην ἐν ἀγκάλαις
Δόξω γυναῖκα, καίπερ οὐκ ἔχων, ἔχειν.

Tales erant, cereae scilicet, maiorum imagines, quas, ut ait Val. Maximus lib. V, cap. 8, §. 3: «cum titulis suis idcirco in prima aedium parte ponere solebant, ut eorum virtutes posteri non solum legerent, sed etiam imitarentur.» Describit Plinius XXXV, 2.

155. *Crede mihi: plus est, quam quod videatur, imago.* Amantium certe oculis, quibus non vultus modo absentis, et expressa referunt delineamenta; sed et ipsum animum mentemque; ita ut vox una desit, quae errorem compleat dulcissimum.

156. *Adde sonum cerae.* Fac ut colloquatur. — *Protesilaus erit.* Quam venuste, quam vivide Anacreon, in lepidissimo carmine, de dominae effigie, Od. XXVIII, 33, artificem alloquens:

Ἀπέχει· βλέπω γὰρ αὐτήν·
Τάχα, κηρὲ, καὶ λαλήσεις.

158. *Et tanquam possit.* Malo rescribi:

Huic, tanquam possit verba referre, queror. HEINS.

161. *Perque quod ut.* Excerpta gallicana: *perque quod videam:* forte, *perque o videam.* Ep. Deianirae:

Virque, sed o possis! et puer Hylle, vale.

Vid. ad Epist. I, 101. HEINS.

Quod tecum possis ipse referre, caput:
Me tibi venturam comitem, quocunque vocaris;
Sive, quod heu timeo! sive superstes eris.
Vltima mandato claudetur epistola parvo:
Si tibi cura mei, sit tibi cura tui.

162. *Quod tecum possis.* Lego, *O tecum possis*, vel *Huc*. Nam Vossianus, *Vt tecum*. H. Tò *ipse* non vacat hic; quia virorum, qui bello ceciderant, cadavera in patriam ab aliis solebant referri, ut notissimum. Laodamia vero vovet, ut ipse salvus referat caput. B.

164. *Sive, quod heu timeo!*) *Morieris*, subaudit; sed reticet aptissime, ne ex ipsa *mortis* mentione, infaustum omen fiat. BVRM.

166. *Sit tibi cura tui.* Sed Diis aliter visum. Audita vero coniugis morte, Laodamia in amplexu cereae imaginis dicitur dolore oppressa expiravisse. Rem paullo aliter Servius ad VI Aen. Ibique narrat optasse Laodam., ut exstincti Protesilai umbram sibi liceret intueri; quod quum a Diis impetrasset, in amplexibus animam efflavit. Comitem hanc Virgilius Phaedrae et aliis addit, Aen. loc. dict. v. 447.

EPISTOLAE DECIMAE QVARTAE

ARGVMENTVM

Quinquaginta filias Danaus pluribus e coniugibus susceperat, quas Aegyptus illius frater, cui totidem obtigerant filii, in nurus postulavit. Danaus vero, quum ex oraculi responso compertum habuisset, manibus se generi periturum, filias primum petenti Aegypto denegavit. Quod quum ille impatienter ferret, filios cum exercitu misit, qui Danaum obsidione premerent, cogerentque, ut filias daret. Dedit quidem; sed accepto a patre unaquaeque gladio, suum unaquaeque, prima nocte, coniugem immaniter iugulavit. Sola Hypermnestra Lynceo pepercit, unde iratus pater in vincula miseram coniecit, mortem comminatus. Hac ergo Epistola maritum rogat, qui ad Aegyptum patrem confugerat, ut opem ferat quam primum, et veniat uxorem carcere liberaturus.

' Pausan. II, 19 – Apollod. II, 1.

EPISTOLA XIV

HYPERMNESTRA LYNCEO

Mittit Hypermnestra de tot modo fratribus uni:
  Caetera nuptarum crimine turba iacet.
Clausa domo teneor, gravibusque coërcita vinclis:
  Est mihi supplicii causa, fuisse piam.
Quod manus extimuit iugulo demittere ferrum,
  Sum rea: laudarer, si scelus ausa forem.

1. *De tot — fratribus uni.* Qui solus e quinquaginta fratribus superstes exstitit. — *Caetera turba.* Hae voces, *turba* et *populus* frequenter usurpantur, quum agitur de quadam multitudine. Sic in Deianirae ad Herculem epist. supra vidimus v. 51. — Codex Strozzae, *Hypermnestre*, ut et infra vers. 53. Sed et similia nomina licet in *a* exeant, ultimam saepe producunt apud Nostrum; ut *Leda*, *Phaedra*, *Hybla* etc., quarum multa utroque modo efferuntur. *Electra*, apud Propert. II, 11, 5. Burm.

2. *Nuptarum crimine.* Sororum Hypermnestrae, quae Lyncei fratribus nupserant, et Danao patri male obsequentes, suum quaeque coniugem occiderant. Cuius quidem rei meminit Horatius III, Od. 6, v. 30, his verbis:

> Impiae sponsos potuere duro
>   Perdere ferro.
> Una de multis face nuptiali
>   Digna, periurum fuit in parentem
> Splendide mendax, et in omne virgo
>   Nobilis aevum.

3. *Domo*] *Domi* meus chartac. H. *Durisque coërcita vinclis* etiam Gronovianus et tres alii. Sic *durae catenae* I Amor. 6, 47.

4. *Est mihi supplicii causa fuisse piam.* Si elegantias capio Nasonianas, scripserat ille, *fuisse piae*. Sic alibi:

> ... Vobis immunibus huius
> Esse mali dabitur. Heins.

5. *Demittere ferrum.* Scripti *dimittere*. H. — Sed, mea sententia, rectius est *demittere*; ferrum enim in iugulum descendens, et vulnus inferens, rectius *demitti*, quam *dimitti* dicitur. Si ex manibus mitteretur, *dimitti* dicendum foret; eadem vero varietas in omnibus fere locis poëtarum, ubi haec locutio occurrit, deprehenditur. Burm.

Esse ream praestat, quam sic placuisse parenti:
  Non piget immunes caedis habere manus.
Me pater igne licet, quem non violavimus, urat;
  Quaeque aderant sacris, tendat in ora faces;
Aut illo iugulet, quem non bene tradidit, ense;
  Vt, qua non cecidit vir nece, nupta cadam:
Non tamen, ut dicant morientia, *Poenitet*, ora,
  Efficiet: non es, quam piget esse piam.
Poeniteat sceleris Danaum, saevasque sorores:
  Hic solet eventus facta nefanda sequi.
Cor pavet admonitu temeratae sanguine noctis;
  Et subitus dextrae praepedit orsa tremor.

7. *Esse ream praestat.* Ex Aeschyli Prometh. 866, adumbratum:

... Δυοῖν δὲ θάτερον βουλήσεται,
Κλύειν ἄναλκις μᾶλλον, ἢ μιαιφόνος. B.

9. *Me pater igne* etc. Hunc locum longius quidam referunt, videlicet, ut de eo igne accipiatur, quem nova nupta cum aqua, ex more nuptiali, tangere solebat: de qua re Plutarchus in problematibus meminit. Sed ego haec non ita anxie perquirenda existimo; ignemque nuptialem simpliciter intelligo, ut sint παραλλήλως dicta, *ignis* et *faces*, de quibus in sequenti versu dicitur. Quae figura poëtis familiarissima. M.

13. *Vt dicant morientia, Poenitet, ora.* Qui e nostris poëta argumentum hoc vere tragicum, haud invita Melpomene, tractavit (*Le Mierre*), Hypermnestram inducit ipsi Danao respondentem:

Moi! mériter qu'un jour, avec mes soeurs cruelles
L'univers me confonde en son horreur pour elles;
Et maudissant mon nom sans cesse avec le leur,
Dise: Hypermnestre aux fers a souillé son malheur;
Par un lâche retour elle s'est démentie;
Elle a sauvé Lyncée, et s'en est repentie!
[Act. IV. Sc. 2].

14. *Non es, quam piget esse piam.* Elliptice et eleganter. Si sensus ad Lynceum referatur: is es sane, cuius in gratiam non me pigeat fuisse piam. Si vero ad Hypermnestram, ipsam se alloquentem: *Non es ea, quam* etc. Sed ambitiosius credo, quam quod dicentem deceat.

16. *Hic solet eventus* etc. Scilicet *poenitendi* locus, et causa, quae *nefanda* licet non semper sequatur, *sequi* tamen debet, et *solet* plerumque.

17. *Admonitu.* Codex Iunii, *attonitu*, ut sup. epist. IX, 135. Idem codex, *mens fugit attonitu.*

18. *Praepedit orsa tremor*] *Ossa* nostri constanter. Naugerius *orsa* malit ex suis: quod et Christiano Daumio se probabat; perperam *concutit*, quatuor libri. Male etiam Gebhardus conatur mutare *praepedit* in *praecipit.* Sic et Plaut. Casin. III, 5, 27: *Timor praepedit dicta linguae*; et 62: *Timor praepedit verba.* HEINS. — Si *ossa* retinendum, intelligenda certe digitorum ossa et articuli, quibus calamum

Quam tu caede putes fungi potuisse mariti,
  Scribere de facta non sibi caede timet.
Sed tamen experiar: modo facta crepuscula terris;
  Vltima pars noctis, primaque lucis erat:
Ducimur Inachides magni sub tecta Tyranni;
  Et socer armatas accipit aede nurus.
Vndique collucent praecinctae lampades auro:
  Dantur in invitos impia tura focos.

enebat; sed an recte hoc dicatur, dubito; et melius puto *orsa dextrae*, id est cogitata, nunc scribenda per dextram; quae modo inceperat chartae committere: ut in Plauti loco, *dicta praepedire*. Burm.

19. *Caede — mariti*] *Caede marita* magis Heinsio arridebat, innumera, pro more, exempla referenti, quae opinionem tuerentur. Sed quia contra scriptos, vulgatam Burmannus censuit retinendam, et nos quoque retinuimus.

22. *Vltima pars noctis* etc. Puteaneus et sex alii: recte. In multam enim noctem protracta coena, sub exortum lucis sponsos cum novis nuptis in thalamum vult ductos. Haec post coenam facta hic describuntur. *Crepusculum* etiam de matutino tempore dixit Avienus in Prognost.:

At decadentis postrema crepuscula noctis. Heins.

Protractum convivium ad instantem auroram, apparet ex vers. 71: sed haec narratio a vespera inchoatas nuptias potest continere, et perducere ad auroram: vid. vers. 33; et hoc, *modo facta crepuscula* volunt, quae de vespertino crepusculo debent capi: nam deductionem in domum incipit narrare, quae sub vesperum fiebat; ideo praetuli Ciofani lectionem:

Vltima pars lucis, primaque noctis erat. B.

23. *Tyranni*] *Pelasgi* quidam; quis vero ille *magnus Pelasgus?* Danaum vel Aegyptum certe Pelasgos fuisse non legi: et Danaum non recte Pelasgum dici posse puto, licet ita Heinsius ad lib. II Art. 421; sed ex Aegypto venisse narratur, et quum populi illi antea Pelasgi vocarentur, *Danaos* postea a suo nomine dictos habuisse; quare non absurda Regii et quatuor aliorum codicum lectio, qui *Tyranni* habent, ut passim Noster ita reges vocat. Sic I Metam. 218:

Arcados hinc sedes, et inhospita tecta Tyranni
  Ingredior, traherent quum sera crepuscula noctem.

Alii capiunt de domo antiqui regis, qui olim Argis imperaverat; vel ipsius Inachi, vel Pelasgi eius filii. Burm.

24. *Et socer armatas* etc. Et Aegyptus nurus *accipit* gladiis instructas, quos iam Danaus illis tradiderat. — *Ille*, complures; rectius *aede*, unus Ambrosianus, quem sequuti Heins. et Burm.

26. *Invitos*. Quidam codices *antiquos focos* exhibent: hic vero, sequentia de Iunone quae fugiebat, confirmant *invitos focos*: nisi quis iterum *antiquos focos*, regis prisci Pelasgi capiat, vel ipsius olim Inachi. Nam Ovidius Argis hanc caedem accidisse tradit, ut mox videbimus. Burm.

Vulgus, Hymen, Hymenaee, vocant: fugit ille vocantes.
  Ipsa Iovis coniux cessit ab urbe sua.
Ecce mero dubii, comitum clamore frequentes,
  Flore novo madidas impediente comas,
In thalamos laeti, thalamos, sua busta, feruntur;
  Strataque corporibus, funere digna, premunt.
Iamque cibo vinoque graves somnoque iacebant;

27. *Vulgus, Hymen, Hymenaee, vocat* etc. Non abs re mentio hic *Hymenaei*, qui cantus his nuptiis primum iuventus est, Hygino teste, Fab. CCLXXIII. — *Fugit ille vocantes.* Sic et in Metamorph. X, 3:

... Orpheia nequicquam voce vocatur.
Adfuit ille quidem, sed nec solennia verba,
Nec laetos vultus, nec felix adtulit omen
etc.

28. *Ipsa Iovis coniux cessit ab urbe sua.* Ab Argis scilicet, ubi nuptiae celebrantur Danaidum cum Aegypti filiis; quo quidem loco *Iovis coniux* inprimis delectabatur, quia ibi nata ferebatur, ideoque *suam urbem* poëta vocavit. — *Vrbe sua.* Sequitur illos auctores Naso, qui hoc Argis factum esse narrant: vid. Hygin. Fab. 168; et Scholiast. Aeschyli Prom. 852. Sed Libanius, in narrationibus ab Allatio editis, cap. XXII, dicit Danaum post hoc perpetratum facinus fugisse, et in Peloponnesum advectum, politum Argivo regno. BVRM.

29. *Clamore frequentes.* Nescio an sana haec sint, et an latine dicatur, *frequentes clamore comitum.* Hubertinus exponit, densati et circumdati: sed exempla talis locutionis desidero: nam quod legitur VI Metam. 165: *Comitum Niobe celeberrima turba*, hoc recte posset explicari. Vlitium hic quoque haesisse apparet, quia illum voluisse refingere, *comitum clamore frequenti*, notavit Heinsius: in Groviano erat *clamore frementes*: in uno Heinsii *comiti*; forte *comitum clamore sequente*, vel *fremente*: sed et *frequenti*, ut Vlitius volebat, admitti potest, ut repetitionem Hymenaei indicet. BVRM. — *Ecce mero dubii* etc. Mente scilicet et corpore, et utriusque iam non satis compotes: inter ebrietatem et ebriositatem medii. — *Comitum clamore frequentes*, pro, non sine multo *comitum clamore*; etsi paulo dictum audacius Lennepio videatur, praeferendum tamen existimat eruditorum virorum coniecturis quas affert Burmannus.

31. *In thalamos laeti, thalamos* etc. Non sine causa vérbo huic instat poëta, quia longe alia, quam solet, Lynceum et fratres in *thalamis* sors exspectabat. — Cur autem ea Lynceo narret Hypermnestra, quae ipsum certe non fugerent, poëtae concedas uberrimo, qui describendi occasionem nactus, elabi non voluit.

32. *Strataque corporibus.* In uno Moreti, *funera*: in Basileensi, *funeribus corpore digna.* Forte:

Strataque funeribus corpore dicta premunt.

Premunt corpore strata, quae dicta et destinata erant eorum funeribus. B.

33. *Iamque cibo vinoque graves*, Dicitur enim Danaus pocula soporifero medicamine infecisse, quo graviori somno oppressos coniuges filiae facilius aggrederentur. Legendum ita-

Securumque quies alta per Argos erat:
Circum me gemitus morientum audire videbar;
Et tamen audibam; quodque verebar, erat.
Sanguis abit; mentemque calor corpusque relinquit;
Inque novo iacui frigida facta toro.
Vtque levi Zephyro fragiles vibrantur aristae;
Frigida populeas ut quatit aura comas;
Aut sic, aut etiam tremui magis: ipse iacebas;
Quaeque tibi dederant vina, soporis erant.
Excussere metum violenti iussa parentis:
Erigor; et capio tela tremente manu.
Non ego falsa loquar; ter acutum sustulit ensem,

que paulo infr. 42, cum antiquior. edd.:

Quaeque tibi *dederant* vina, soporis erant.

De hac autem locutione *vina soporis*, pro *quae soporem facerent*, viderint docti, an non paulo sit insolentior, quam ferat hoc scribendi genus.

36. *Et tamen audieram*] *Audibam* Puteaneus: et sequenti versu *relinquit*, quomodo et alii nonnulli: lego praeterea, *quodque vererer, erat*: infra, *quod metuas non est.* Heins.

39. *Vtque levi Zephyro graciles vibrantur aristae*] *Vt leni Zephyro*, Puteaneus, cum septem aliis. Comparationem autem mutuatus est ab Homero Iliad. Β, 147:

Ὡς δ' ὅτε κινήσει Ζέφυρος βαθὺ λήϊον ἐλθὼν,
Λάβρος ἐπαιγίζων, ἐπί τ' ἠμύει ἀσταχύεσσιν.

Nisi quod λάβρον hic Zephyrum; Noster *lenem* vocat: nisi melius *tenui*, ut alibi *tenues ventos* dixit. Hoc primum. Deinde *fragiles aristae* Iunianus et meus Mentelii: quae lectio etiam arridet, etsi locus Ovidii ex Amoribus iam adductus alteram scripturam tueri videatur: sed et illic *fragilis arundo*, forte ponendum. H. — *Agitantur*, multo mihi magis arridet. Horat. I, Od. 9: *Nec cupressi, nec veteres agitantur orni.* II Od. 10: *Saepius ventis agitatur ingens Pinus.* B.

42. *Quaeque tibi dederant.* Non damnarem hanc lectionem, nisi libri meliores magno numero *dederam* agnoscerent. Heins. In prima editione est:

Vineque quee dederant, signe soporis erant

Forte:

Vineque quae dederant, vina soporis erant.
Burm.

45. *Per acutum sustulit ensem, Ter male* etc. Videtur hoc observasse, hoc *ter* positum, ubi frustra aliquid tentatum est. In Epist. ad Hippolytum *Ter tecum conata loqui, ter inutilis haesit Lingua; ter in primo destitit ore sonus.* Virgil. l II Aeneid. 792:

Ter conatus ibi collo dare brachia circum,
Ter frustra comprensa manus effugit imago.

Et Homerus Iliad. Σ, non longe ab initio v. 155, de Hectore, qui ter tentavit Patrocli cadaver arripere raptandum: Τρὶς μέν μιν μετόπισθε ποδῶν λάβε φαίδιμος Ἕκτωρ. Ciof. — *Male sublato*: quem invita sustuleram.

Ter male sublato decidit ense manus.
Admovi iugulo; sine me tibi vera fateri;
Admovi iugulo tela paterna tuo.
Sed timor et pietas crudelibus obstitit ausis;
Castaque mandatum dextra refugit opus.
Purpureos laniata sinus, laniata capillos,
Exiguo dixi talia verba sono:
Saevus, Hypermnestra, pater est tibi: iussa parentis
Effice; germanis sit comes iste suis.
Femina sum, et virgo, natura mitis, et annis:
Non faciunt molles ad fera tela manus.
Quin age, dumque iacet, fortes imitare sorores:
Credibile est caesos omnibus esse viros.
Si manus haec aliquam posset committere caedem,
Morte foret dominae sanguinolenta suae.
Quid meruere necem, patruelia regna tenendo,
Quae tamen externis danda forent generis?

76. *Decidit ense manus*] *Concidit* ex scriptis non pauci: unus Patavinus *cecidit*. Puteaneus mendose *tetendit*. Emenda *recidit*. Est enim ambigua prima syllaba, ut Giphanius in Indice Lucretiano iam monuit. HEINS.

47. *Admovi iugulo* etc. Sic Puteaneus et quidam alii; dum antea editi:

At rursus monitis iussuque coacta parentis,
Admovi etc.

Lincoln. locum sic exhibebat:

Admovi iugulo, sine me tibi vera fateri;
Mente sequi dira iussa paterna volens.
Tandem victa mei saeva formidine patris,
Audea per iugulum tela movare tuum.

Quod vix tolerandum; unde putabat Cl. Heinsius totum hoc distichon esse expungendum, utpote confictum a sciolo, qui superiora cum sequentibus arbitrabatur non cohaerere. — At mihi quidem in recepto disticho nihil tantopere displicet, ut potius ad correctionem recurrere, quam illud admittere malim. Ipsa enim illa *tautologia*, *non ego falsa loquar*. — *Sine me tibi vera fateri*, ex Hypermnestrae persona veritatem habet. Nam et *falsa* loqui nolebat, et tamen etiam timebat, ne fatendum *vera*, animum a se mariti alienaret. LENNEP.

60. *Dominae.* Moreti, *domini sui*; et posset de Danao capi, qui tradiderat ensem: sup. vers. 11.

61. *Quid meruere necem*] *Quo* Puteaneus: bene. Alii codices, *Haud*, *An* et *Non*. Valer. Flacc. I, 519:

Qua Minyae meruere qu ri! HEINS.

62. *Quae tamen externis danda forent generis.* Praeter morem Ovidianum est, ut in trisyllabum exeat pentameter, cuius exempla aliquot sunt in ultimo eius poëmatum tomo: sed nulla, quod sciam, in hoc primo, nisi hoc; et epist. XIX, 204: quae

Finge viros meruisse mori: quid fecimus ipsae?
Quo mihi commisso non licet esse piae?
Quid mihi cum ferro? quid bellica tela puellae?
Aptior est digitis lana colusque meis.
Haec ego; dumque queror, lacrymae sua verba sequuntur,
Deque meis oculis in tua membra cadunt.
Dum petis amplexus, sopitaque brachia iactas;
Paene manus telo saucia facta tua est.
Iamque patrem, famulosque patris, lucemque timebam.
Expulerunt somnos haec mea dicta tuos:
Surge age, Belide, de tot modo fratribus unus;
Nox tibi, ni properas, ista perennis erit.
Territus exsurgis: fugit omnis inertia somni:

Ovidio a multis abiudicatur: sed corruptum esse ostendunt variae lectiones. In Puteaneo erasus totus, qui prius legebatur, versus, et ille suppositus, qui nunc legitur. In Gronoviano est: *Quae tamen externis regna tenenda forent*. In Moreti et duobus oliis: *Quae tamen externis excipienda forent*. Quod non displicet, et vocem *generis* a glossatore adscriptam esse puto, qui illud Virgilii in animo habebat, lib. VII, 98:

Externi veniunt generi.

Fraucius volebat, *externis danda fuere viris*; vel *Externis generis quae modo danda forent*. Burm.

64. *Quo mihi commisso non licet esse piam*] *Esse piae* Puteaneus, optime: alterum minus elegans, et quo perquam rari optimae latinitatis scriptores usi sint. Caesar lib. VI Bell. Gall. 35: *Quid vos hanc miseram, ac tenuem sectamini praedam, quibus licet esse fortunatissimis*. Initio lib. III Bell. Civil. quoque scribendum videtur: *Is enim erat annus, quo illi per leges consuli esse licebat*, non *consulem*. Auctor Belli Hispanici: *Petiit ab oppidanis, ut ei liceret legato ad Caesarem proficisci*. Horatius Sat. II, lib. 1, ut in veterrimis libris legitur, *Munifico esse licet*; et Sat. I:

... Atqui licet esse beatis. Heins.

65. *Quid bellica tela puellae*] *Quo* Puteaneus et Argentinus: recte. H.

69. *Dum petis amplexum*. Puto *amplexu*, ut Metam. VI, 604:

Oraque develat miserae pudibunda sororis;
Amplexuque petit.

Ita enim illic vetusti codices. Epistola Leandri: *Excipis amplexu*. Heins.

72. *Expulerant somnos*] *Expulerunt* Puteaneus: probe. Vide Notas ad Epist. VII, vers. 166. Heins.

73. *De tot modo fratribus unus*. Hoc fere hemistichium infra positurus est. Ciof.

74. *Nox tibi, ni properas, ista perennis erit*. Simile illi Catullino, Carm. V, 6:

Nox est perpetua una dormienda.

— *Ni properes*. *Ni properas*, meliores. Heins.

Adspicis in timida fortia tela manu.
Quaerenti causam: Dum nox sinit, effuge, dixi:
Dum nox atra sinit, tu fugis: ipsa moror.
Mane erat: et Danaus generos ex caede iacentes
Dinumerat: summae criminis unus abes.
Fert male cognatae iacturam mortis in uno;
Et queritur facti sanguinis esse parum.
Abstrahor a patriis pedibus; raptamque capillis,
Haec meruit pietas praemia, carcer habet.
Scilicet ex illo Iunonia permanet ira,
Quo bos ex homine est, ex bove facta Dea.

76. *In timida*] *In tremula*, Gron.

78. *Tu fugis : ipsa moror.* Res ipsa ocidis subiicitur: vividus adeo narrantis impetus!

79. *Mane erat : et Danaus.* Malim, *at Danaus.* Pro *in caede*, scripti fere omnes, *ex caede.* Heins.

80. *Summae criminis unus habes.* Vnus deeras, qui, si fratribus interemtis *additus*, criminis *summam* cumulasses. Ductum a computantibus.

82. *Et queritur factum sanguinis esse parum*] *Facti*, praestantiores omnes. *Facere sanguinem*, ut *facere caedem* apud Livium. Cicero lib. I, Episl. 14, ad Atticum: *Nihil a domesticis vulneris factum sit.* Seneca, ex optimis membranis, Medea vs. 993: *Nil adhuc facti reor*, non *factum.* Heins. Ita et Graeci πράσσειν αἷμα. Euripid. in Oreste:

Κακῆς γυναικὸς, οὕνεχ αἷμ' ἐπραξάμην.

83. *A patriis manibus*] *Pedibus* iidem. Fast. II, 832:

Et cadit in patrios sanguinolenta pedes.

Sed Scriverianus et Hafniensis, cum Erfurtano, *laribus.* Sic Remediis Am. 237:

Nec te lar patrios, sed amor revocabit amicae.

85. *Scilicet ex illo Iunonia permanet ira* etc. Non tam intempestiva mihi videtur narratio haec, quam visa quondam magno Scaligero, qui alienam prorsus argumento huius epistolae iudicabat. Dolenti enim praesentis fati acerbitatem, vel invitae recurrit praeteritarum recordatio calamitatum, quae, quamquam amara, habet tamen nescio quid quod animos tum ipsius narrantis, tum audientium *tristitia solvit*, quae non sine voluptate. Iudicent, qui aliquando experti. Non ego tamen negaverim Ovidium forte libentius ingenio indulsisse, in enarranda Ius fabula; sed versus adeo sunt lepidi, ita molles et delicati, ut durior mihi, ne dicam omnino barbarus, qui exulare faciat, videatur.

86. *Ex bove facta Dea.* Regius *de bove.* Ita Iust. VII, 2: *Captivum de rege facturi videbantur.* Flor. II, 6: *Libertate donati fecerant de servitute Romanos.* Et mox, *mediam iam de Italia Africam facerent:*

Si fortuna volet, fies de Rhetore Consul;
Si volet haec eadem, fies de consule Rhetor.

Iuvan. Sat. VII, 197.

At satis est poenae teneram mugisse puellam:
  Nec, modo formosam, posse placere Iovi.
Adstitit in ripa liquidi nova vacca parentis,
  Cornuaque in patriis non sua vidit aquis;
Conatoque queri mugitus edidit ore,
  Territaque est forma, territa voce sua.
Quid fugis, infelix? quid te miraris in unda?
  Quid numeras factos ad nova membra pedes?
Illa Iovis magni pellex, metuenda sorori,
  Fronde levas nimiam cespitibusque famem.
Fonte bibis, spectasque tuam stupefacta figuram;
  Et, te ne feriant, quae geris, arma, times.
Quaeque modo, ut posses etiam Iove digna videri,
  Dives eras; nuda nuda recumbis humo.

87. *Mugisse*] *Mugire*, Gronovianus, quod non displicet, quia sequitur *posse*. Burm.

89. *Adstitit*] *Constitit*, Gronov.

91. *Conatoque queri*] *Et conata queri*, Putean. *Conata eloqui*: unus Regius, *Conatoque queri*, quod verum est: sic et Met. I, 637, in hac eadem fabula est peccatum, ubi similiter ex antiquis libris scribendum:

Conatoque queri mugitus edidit ore.

Oscitantia librariorum loco corrumpendo utrique causam haud dubie dedit, qui τὸ *que* geminare neglexerant, ut saepe alibi. Heins.

93. *Quid fugis, infelix? — Quid furis?* libri plerique: quo verbo designat οἰστρηλασίαν Ius, a poëtis tantopere decantatam: de fuga mox agitur. *In umbra* etiam Puteaneus cum altero Moreti; recte. Nam de unda iam dixerat. Heins.

95. *Ipsa Iovis magni pellex*) *Illa* Puteaneus et quinque alii; venuste.

96. *Fronde levas.* Huc pertinet versus Calvi antiqui poëtae in Io, quem citat Servius ad Virgil. VI Ecl. 47:

Ah! virgo infelix herbis pasceris amaris.

Ex quo eodem poëmate Servius, ad Eclog. VIII, 4, citat:

Sol quoque perpetuos meminit requiescere cursus. Burm.

97. *Spectasque tuam.* Cod. Dousae, *Spectasque novam*, quod illi non displicebat, propter illa lib. I Metam.:

... Novaque ut conspexit in unda
Cornua, pertimuit.

Sed praecessit modo, *nova membra*.

98. *Et ne te feriant*) *Te ne* meliores; ut in illo Virgilii X Eclog. 48:

... Ah! te ne frigora laedant!

Et sequenti versu pro *posses*, iidem *possis*. Heins.

100. *Nuda nuda recumbis humo*) *Dura humo*, aut *uda*, aut *gelida*, aut *solida* quidam scripti: nil muta; lib. IV Metam. 261:

... Et sub Iove nocte dieque
Sedit humo nuda, nudis incomta capillis.
Heins.

Per mare, per terras, cognataque flumina curris;
Dat mare, dant amnes, dat tibi terra viam.
Quae tibi causa fugae? quid, Io, freta longa pererras?
Non poteris vultus effugere ipsa tuos.
Inachi, quo properas? eadem sequerisque fugisque;
Tu tibi dux comiti; tu comes ipsa duci.
Per septem Nilus portus emissus in aequor
Exuit insanae pellicis ora bovi.
Vltima quid referam, quorum mihi cana senectus
Auctor? dant anni quod querar, ecce, mei.
Bella pater patruusque gerunt; regnoque domoque
Pellimur: eiectas ultimus orbis habet.

103. *Quid, Io, freta longa pererras?* An hic, ut in Ibin, primam huius dictionis corripuit? an vero vox est exclamantis? EGNAT. Lovan. *vel quid freta longa.* Moreti, *quae, dic, freta longa pererras?*

107. *Portus*) *Portas*, Lovaniensis: sed nihil muta. II Amor. 13, 10:

Per septem portus in maris exit aquas.

Ita citat etiam Scholiastes Statii ad lib. III Theb. 383, loco mutilo. B. — *Demissus in aequor. Emissus* praestantiores: sed versum nimius spondaeorum concursus languidiorem facit, idque praeter Nasonis morem. Opinor a Nasonis manu esse:

Ostia per septem Nilus dimissus in aequor.

Portibus non video quis hic sit locus. HEINS. — Nihil mutari debere, et de voce *portus* videbimus ad lib. II Am. 13. 10. *Diffusus in aequor*, Gronov. pro varia lectione. BURM.

108. *Exuit insanae pellicis ora bovi, Nilus:* latebant ora *pellicis* sub bove; operta erant, superinducta bovis forma; sed ea tandem *exuit*, exseruit, tegmine liberata rursus in conspectum protulit *Nilus. Exuit* autem ea *bovi insanae*, id est filiae Inachi sub figura bovis insanienti. LENNEP.

109. *Vltima quid referam* etc. Sensus est: cur a prima origine stirpis meae casus revolvam, quum ipsa quam degeo aetas, amplam satis questibus meis materiem suppeditet? — Imo *refero* censeo reponendum, vel contra librorum auctoritatem. Quid, inquit, calamitatem domus nostrae ultima ab origine recenseo, e senibus intellectam, quum ne nunc quidem desit, quod lugeamus? Sic auctor elegiae in obitum Drusi:

Prisca quid huc repeto! Marcellum Octavia flevit.

Quamquam, ne quid dissimulem, distichoo hoc mihi suspectum est non uno nomine, nec Nasonem omni ex parte refert. HEINS. — Nescio an malae notae sit distichon; certe *anni* recte pro temporibus possunt sumi, ut II Fast. 537:

Talibus ut *nostros* dictis descendit in *annos*. BURM.

112. *Eiectas ultimus orbis habet. Eiectos* scripti ferme omnes, ut etiam de patre intelligatur. HEINS. — *Vltimum orbem.* Aegyptum hic intelligit,

Ille ferox solus solio sceptroque potitur:
  Cum sene nos inopi turba vagamur inops.
De fratrum populo pars exiguissima restas;
  Quique dati leto, quaeque dedere, fleo.
Nam mihi quot fratres, totidem periere sorores!
  Accipiat lacrymas utraque turba meas.
En ego, quod vivis, poenae crucianda reservor:
  Quid fiet sonti, quum rea laudis agar?
Et, consangüineae quondam centesima turbae,
  Infelix, uno fratre manente, cadam.
At tu, si qua piae, Lynceu, tibi cura sororis,

ex veterum sententia Broukhusius ad Propert. II, 13, 40; et ita *extremum Nilum* Claudianus I in Eutr. 36, dicit: sed ex Aegypto profugus Danaus, et eius filiae Argos venere, quos *ultimum orbem*, id est remotissimum a patria iure vocat Hypermnestra; ut ita aliae partes orbis *ultimae* et *extremae* dici soleut, ex affectu scribentis qui patria pulsus in peregrinas et longe diversas defertur terras. BVRM.

113. *Ille ferox* etc. Aegyptum designat, qui, pulso primum fratre Danao, quocum in Aegypto regnum tenuerat, solio solus potitus est. — *Cum sene inopi*; cum Danao patre, qui, °quum navem, comitantibus natis, ascendisset, Rhodum primum, Peloponnesum deinde devenit, ubi a Gelanore, qui Argis imperabat, honorifice exceptus est: sed illum mox e solio deturbasse, seque illius in locum suffecisse dicitur. Apollod. II, 1.

115. *Pars exiguissima.* In hanc formam dixit Cicero in Bruto: *Assiduissime mecum fuit Dionysius Magnes.* CIOF.

116. *Quaeque dedere, fleo.* Sorores scilicet quae tanto se in posterum crimine commaculaverunt. Quo sensu vere Hypermnestrae *perierant.*

119-120. *En ego, quod vivis* etc. Quia scilicet tibi peperci, ideoque *vivis*, supplicio reservor! quaenam igitur sors *sontem* maneat, quum id insonti mihi in crimen vertatur, quod iñ laudem sane verti debeat! — *Quid fiet sonti. Fieret*, septem libri; duo *fiat*: utrumque bene. H. — *Quum rea laudis agar?* Notanda vis locutionis simul et sententiae. Simile quiddam apud Terentium in Andria Act. I, Sc. 1, 115.

121. *Quondam centesima turbae.* Quinquagesima quidem, si Danai filias spectaveris; *centesima* vero, si quinquaginta Aegypti natos numero addideris.

122. *Vno fratre manente, cadam.* Vno Lynceo superstite: quasi dicat, centum numero utrinque complebamus; nec quisquam tanto e populo mox supererit, nisi unus Lynceus, quum ego sim certae morti iam devota.

123. *At tu, si qua piae remanet tibi cura sororis.* Pro *remanet*, primae editiones et scriptorum plurimi, *Line est.* Scribe *Lynceu*; et ita Herculan. Codex; Lynceus enim Hypermnestrae maritus dictus, non Linus. Ita eum Pindarus appellat, et Pausanias, et

Quaeque tibi tribui munera, dignus habes;
Vel fer opem, vel dede neci; defunctaque vita
Corpora furtivis insuper adde rogis;
Et sepeli lacrymis perfusa fidelibus ossa;
Scriptaque sint titulo nostra sepulcra brevi:
Exsul Hypermnestra, pretium pietatis iniquum,
Quam mortem fratri depulit, ipsa tulit.
Scribere plura libet: sed pondere lassa catenae
Est manus; et vires subtrahit ipse timor. (*)

Apollodorus, et Hyginus, Servius et Scholiastes Statii non uno loco. Apud Scholiastem Germanici tamen et Horatii, Statii quoque uno in loco, *Linus* mendose appellatur. Heins.

124. *Quaeque tibi tribui munera, dignus habes.* Si *dignum* te praestiteris, quem, meo ipsius vitae periculo, instanti fato eripuerim.

125. *Vel fer opem, vel dede neci.* Neutrum evenit: iratus quippe Danaus, quod una inter sorores coniugi suo Hypermnestra pepercisset, in iudicium vocavit apud populum, a quo quum fuisset omni crimine liberata, ligneam statuam Veneri νικηφόρῳ dicavit, quam vidisse se Pausanias testatur, Corinthiac. c. 19. — In gratiam deinde Lynceus fertur cum Danao rediisse, et Hypermnestrae suae nupsisse, ex qua filium Abanta suscepit, qui pater Praeti et Acrisii. Apollodor. II, 1, 2.

126. *Corpora furtivis insuper adde rogis.* Duplici sensu accipiendos censeo *furtivos* rogos: nam intumulatam sane iratus pater velit; quam si tumulantem Lyncea deprehenderit Danaus, quis eum furenti eripiet? *Furtivi* vero illi rogi non admodum placent. *Finitimis* erat in Leidensi. Forte, *fraternis;* ut velit se addi rogis fratrum eius. Francius pro *adde*, vellet *abde* vel *ure*. Burm.

128. *Scriptaque sint titulo*] *Sculptaque* scripti nostri omnes cum primis editionibus. Heins. — *Scripta* probat Burm. et exemplis tuetur e Suet. in Caes. 86; in Aug. 7 etc.

129. *Exsul Hypermnestra* etc. Ipsa sunt verba, quae suo tumulo Hypermnestra inscribi velit. — *Pretium pietatis iniquum tulit.* Mortem nimirum, quae *iniquum* sane *pietatis* in coniugem *pretium!*

131. *Scribere plura libet, sed* etc. Causas adfert geminas, cur non plura scribat, quamquam velit. Quia scilicet *catenae*, quibus constringuntur manus, scribendi facultatem; *timor* vero ne scribens deprehendatur, eloquentiam *subtrahunt*.

(*) Non a proposito nostro alienum unquam reputavimus, si quid, inter adnotandum, nobis occurreret haud infeliciter a nostris imitatum, adponere, non modo ad illustrationem rei, sed ad ornamentum etiam operis, quod a Gallis institutum, Gallicum quiddam sapere decuit; sicque interdum natalis soli genium et indolem referre. Quum igitur mentio iam facta fuerit de gallico

dramate *Hypermnestra*, quod dum scriberet, auctorem certe ad Ovidium adtendisse nemo non crediderit, insignem adferemus locum, qui ad versus potissimum Ovidianae Epist. 21 et sqq. spectare videtur.

EROX A LYNCÉE.

Le lit de l'hyménée est l'autel de la mort.
. . . .
Je frémis, et j'accours : dans son sang chacun nage :
L'un pousse un cri plaintif ; l'autre, un soupir de rage.
Celui-ci se relève, et retombe expirant :
Cet autre est étendu, le poignard dans le flanc.
Un seul, presque échappé de ce carnage impie,
Traînait d'un pas tremblant les restes de sa vie;
Je vole a son secours ; mais sa femme en fureur
L'entend, court, me devance, et lui perce le coeur.
Il tombe ; il reconnaît son épouse homicide,
Pleure, et d'un oeil mourant suit encore la perfide.
Toutes courent en foule à leur père inhumain,
L'entourent; le poignard fume encore dans leur main!
Le tyran les embrasse, applaudit à leurs crimes :
Lui-même, impatient de compter ses victimes,
Il accourt ; il repaît ses yeux étincelans
Du spectacle cruel de tant de corps sanglans....
Venez; suivez mes pas : trompez sa perfidie.
(Act. III, Sc. 2)

EPISTOLAE DECIMAE QVINTAE

ARGVMENTVM

Duas olim feminas Sappho nomine, et utramque laude poëseos insignem exstitisse narrant Suidas, Aelianus et alii; nec ulla ea de re disputatio est. Sed multum doctos inter ambigitur, an illa Sappho, cuius fragmenta merito adhuc celebrantur, ea sit quae, quum Phaonem quemdam perdite adamasset, seque ab illo sensisset negligi, *saltus ingressa viriles*, ut cum Papinio loquar, Silv. V, Carm. 3, vs. 155, sese in mare, ex Leucate, Epiri promontorio, immisit praecipitem. Ex utraque unam eamdemque videtur fecisse Ovidius in hac Epistola, quam ad absentem amicum scripsisse fingitur, quum iam certa mori, Leucadios saltus meditaretur. Ob oculos carmen Ovidium habuisse quidam existimant, quo navigantem in Siciliam Phaonem ipsa Sappho prosecuta fuerat.

Herodot. II, 165. – Plin. XXII, 8 – Palaephat. de Incredibil. Histor. – Athenaeus XIII, 7.

EPISTOLA XV

SAPPHO PHAONI*

Ecquid, ut inspecta est studiosae litera dextrae,
Protinus est oculis cognita nostra tuis?
An, nisi legisses auctoris nomina Sapphus,
Hoc breve nescires unde moveret opus?

* Sapphvs ad Phaonem Epistola in nullis Heroidum Ovidianarum exemplaribus, nisi recentissimis, apparet, neque hoc loco, sed ut plurimum reiecta in calcem operis. In qua tamen emendanda usi sumus libro Bodleiano, tribus Lincolniensibus, Scriveriano, Palatino, Regio, Sarraviano, Mazariniano, quinque Mediceis, totidem meis, Patavino, Vaticano, Farnesiano, Arundeliano, quorum omnium pars maior non in membranis, sed charta, fuit exarata. Huius Epistolae optimo exemplari usus est Naugerius, cuius ope instructus multa feliciter castigavit. Heins.

1. *Ecquid ut* etc. Sic emendarunt: sed ipsi viderint; mihi vetus lectio *Numquid* non immutanda est visa: ubi praesertim auribus illa obsequatur magis, et consensu etiam probetur eruditorum. Egnat. — *Studiosae.* Explicant doctae, literis eruditae, quae tam docte et accurate scribit: sed vellem simili exemplo hoc probari. Ego simpliciter capio te amantis, tibi studentis et faventis, ut millies. Ita III Art. Am 421: *Studiosa placendi;* et 663. *Quae praebet lectum studiosa locumque.* Sic in alia re, III Am. 2: *Non ego nobilium sedeo studiosus equorum;* et passim. Bvrm.

3. *An, nisi legisses auctoris nomina* etc. Ironice, et ita se a Phaone despectam existimantis, ut dubitet, nisi inscriptum Sapphus *nomen* praeferret Epistola, dubium baesitasse *unde veniret.*

4. *Unde moveret.* Ego latiniorem puto lectionem Sarraviani et Francofurtensis codicis, *unde veniret:* quod et Francius coniecerat, qui tamen *moveret* praeferebat. Bvrm. — Ad haec vir Cl. Iacob. Frider. Eusinger. in excerptis e codd. Guelpherbytanis: « Quum priores edidissent *unde moveret opus*, Burmannus *veniret* reposuit: de quo vix dubito quin alterius scripturae sit interpretamentum. Mihi satis placet, quod in utroque Gudiano et in Scriv. codice, etiam in vetustis impressis reperio, *unde movetur.*

Forsitan et quare mea sint alterna requiras
  Carmina, quum lyricis sim magis apta modis.
Flendus amor meus est: Elegeia flebile carmen.
  Non facit ad lacrymas barbitos ulla meas.
Vror, ut, indomitis ignem exercentibus Euris,
  Fertilis accensis messibus ardet ager.
Arva Phaon celebrat diversa Typhoïdos Aetnae:
  Me calor Aetnaeo non minor igne coquit.
Nec mihi, dispositis quae iungam carmina nervis,
  Proveniunt; vacuae carmina mentis opus.

opus. Verbum *movere* saepe significat *parare*, *incipere*, *machinari*, *moliri*. Ipsa formula *opus movere* Ovidius frequenter usus est. Modi indicativi in oratione indefinita usurpati tam crebra, tam certa exempla apud optimos, non poetas solum, sed apud oratores etiam, occurrunt, ut frustra sint critici, qui constructionem illam, tanquam parum latinam, exagitant.

5. *Forsitan et quare mea* etc. Obvis respondet quaerenti cur a lyricis ad elegos versus transierit; quia nihil non flendum scriptura, *flebile* carminis genus, Elegeiam scilicet, debuit usitato praeponere.

8. *Non facit ad lacrymas barbitos.* Instrumenti quoddam genus, *πολύχορδον*, ut vocat Theocr. ad cytharam, vel ad ipsam lyram proxime accedens. *Lesboum* dicit Horat. I, Od. 1, 34, propter Sappho et Alcaeum, qui ex insula Lesbo. Ad vocem Βάρβιτος, Etymol. Magn. Εἶδος *μουσικοῦ ὀργάνου, ψαλτήριον, ἢ κιθάρα. Εἴρηται δὲ οἱονεὶ βαρύμιτός τις ὤν, ὁ βαρεῖαν τὴν φωνὴν καὶ τὸν φθόγγον ἀφιείς· μίτους γὰρ τὰς νευρὰς ἔλεγον· ἐπειδὴ πρὸ τῆς χρήσεως τῆς νευρᾶς, λινοῖς μίτοισιν ἐκέχρηντο· ὅθεν καὶ οἱ* Αἰολεῖς Βάρμιτον *αὐτό, διὰ τοῦ μ, φασί.*

11. *Celebrat.* Frequentat, incolit, et diu immoratur. Ab Aetna autem monte *Aetnaeus* deducitur: ab Enna vero, quae urbs est, et umbilicus Siciliae, *Ennensis*, et *Ennaeus*, in prima syllaba per *e*, et duplex *n n*, ut alibi docui. Atque hoc dicendum fuit, ne quem Domitius hic fallat, qui id nominis uno eodemque modo scribit. C. *Celebret* Scriverii codex.

12. *Igne tenet*] *Coquit* alii ex suis notant: quod damnare Ciofanus non debuit: ego certe amplector. Noster de Hercule Octaeo, l. IX Met.:

... Coquiturque ardente veneno.

Apposite Seneca, et ad imitationem Nostri satis manifeste, *Hercule furente*, 105:

... Acrior mentem excoquit,
Quam qui caminis ignis Aetnaeis furit.

14. *Proveniunt.* Lib. et Elegia I Trist.: *Carmina proveniunt animo deducta sereno.* — *Vacuae carmina mentis opus.* Ostendit se ad pangenda carmina aptam non esse, quum ea tranquillitatem vel inprimis requirant: ipsa autem amore correpta huc atque illuc, mentis inops, agitabatur. Cior.

Nec me Pyrrhiades Methymniadesve puellae,
  Nec me Lesbiadum cetera turba iuvant.
Vilis Anactorie, vilis mihi candida Cydno:
  Non oculis grata est Atthis, ut ante, meis;
Atque aliae centum, quas non sine crimine amavi.

15. *Nec me Pyrrhiades* etc. Quaerit Egnat. quomodo a *Pyrrhaeus*, ac *Methymnaeus*, quae sunt possessiva a *Pyrrha* ac *Methymna* deduci potuerint? Qua ratione ab ἀχαιὸς patronymica ducuntur feminini generis, primo ἀχαιὶς, deinde ἀχαιιάς: a πελασγὸς, πελασγὶς, πελασγιάς. Nam certe nihil obstat, quo minus a πύῤῥα, duae formae fuerint patronymicae, πυῤῥαῖος, et πύῤῥιος, nec mirum si a Μήθυμνα, tam Μηθύμνιος in usu fuerit, quam Μηθυμναῖος, quum a Κάλυδνα, teste Stephano, in voce, ὁ πολίτης Καλυδναῖος καὶ Καλύδνιος; unde Καλυδνὶς, Καλυδνιάς, ut a *Methymnius, Methymnias, Methymnis.* Lennep.

16. *Turba iuvat*] *Iuvant*, optimi codices et editiones.

17. *Vilis Anactorie.* Cur *Anactorie* non male in quibusdam codicibus legatur, docuit Bersmannus: quod nimirum inter caeteras a Maximo Tyrio, a Sapphone amatas, ponatur. Dan. Heins. *Vilis Amythone, vilis mihi candida Cydno*, Naugerius: at primae editiones cum scriptis quibusdam, *Vilis Amatorie*; alii *Amintorie*, vel *Ametorie.* Pro *Cydno*, scripti, *Cydro*, *Credo*, *Clio*, et similia: in loco tamen Maximi Tyrii pro Γύριννα, opinor scribendum Ἤριννα. Erinna enim et coaeva Sapphus, et ab illa amata quoque. Sic Suidas in Ἤριννα: sed et Eustathius in Iliad. B. de Erinna, Ἡ δὲ ἐτεχθη Σαπφοῖ, καὶ ἐτελεύτησε παρθένος. Suidas ex puellis a Sappho adamatis tres recenset, Atthidem, Telesippam, Megaram, nulla Gyrinnae mentione facta. Erinnae tamen mirum a Nasone mentionem non fieri: sed multa ad Eretriam Sappho pertinentia, ad hanc Mitylenaeam referuntur. At de Alcaeo Sapphus aemulo inter scriptores convenit: sed quum Erinnam Olympiade CVI claruisse Eusebius in Chronicis contendat, non potuit eam novisse Sappho; nisi duas fuisse Erinnas concedimus. De eius certe patria varias opiniones Suidas recenset, quum tamen Teniam plerique faciant, ut et Stephanus Byzantius in Τῆνος. H.

18. *Non oculis grata est Atthis, ut ante, meis.* De hac Atthide amica, sic ipsa Sappho apud Hephaestion.:

Ἔρως δ' αὖτε μ' ὁ λυσιμελὴς δονεῖ,
Γλυκύπικρον, ἀμάχανον ὄρπετον·
Ἀτθὶς, σοὶ δ' ἐμέθεν μὲν ἀπήχθετο,
Φροντὶς δ' ἦν ἐπὶ δ' Ἀνδρομέδαν ποτῆ.

Γλυκύπικρον feliciter satis aemulatus est Catullus, Eleg. ad Mall. 18, ubi de Venere:

Quae *dulcem* curis miscet *amaritiem.*

19. *Quas hic sine crimine*] *Quas non sine crimine amavi;* sic vetus lectio, ac mea sententia recte; et inferius etiam, *Lesbides infamem quae me fecistis amatae.* Et nemo nescit quid de Sapphus in puellas amoribus dicatur. Nauger. *Quas hic sine crimine* fere omnes scripti: sed recte *nec* repositum, sic Met. II, 433: *Nec se sine crimine prodit.* Stat. IX Theb. 757: *Male dilectum miserae Cydona sorori* dixit; ubi vide Scholiasten. Burm.

Improbe, multarum quod fuit, unus habes.
Est in te facies, sunt apti lusibus anni.
O facies oculis insidiosa meis!
Sume fidem et pharetram; fies manifestus Apollo.
Accedant capiti cornua; Bacchus eris.
Et Phoebus Daphnen, et Gnosida Bacchus amavit.
Nec norat lyricos illa, vel illa modos;
At mihi Pegasides blandissima carmina dictant:
Iam canitur toto nomen in orbe meum.
Nec plus Alcaeus, consors patriaeque lyraeque,
Laudis habet, quamvis grandius ille sonet.
Si mihi difficilis formam natura negavit;
Ingenio formae damna rependo meae.
Sum brevis; at nomen, quod terras impleat omnes,

20. *Improbe* etc. *Improbus* hic intelligendus, cui sua numquam satis *probantur*; qui licet *unus* habeat *quod multarum fuit*, nondum satiatur. Eo ferme sensu *laborem improbum* Virgilius vocat, qui *indefessus* et *continuus*.

23. *Et pharetram*] *Et pharetras*, *ut eris* Scriverii codex. Recte vero Bersmannus esse imitationem Propert. ex lib. IV, Eleg. 2, 31, notavit:

Cinge caput mitra, speciem furabor Iacchi;
Furabor Phoebi, si modo plectra dabis.

26. *Nec norat*] *Norant* malo. H.

29. *Nec plus Alcaeus..... quamvis grandius ille sonet.* Hunc ipsa sic notat in fragmentis:

Πέῤῥοχος ὡς ὅτ' ἀοιδὸς ὁ λέσβιος ἀλλοδαποῖσιν.

Illum *aureo plectro* donat Quintil. X, 1; *Plurimumque Homero similem* dicit. — *Grandius sonet.* Eam Alcaei operum partem intelligit, quae ad domesticas seditiones et tyrannos praecipue pertinebant; et quae Horatius in mente habebat, quum ipse plene caneret, lib. II, Od. 13, 26:

Et te *sonantem plenius aureo*,
Alcaee, plectro, etc.

Citat Aristotel. Rhet. I, 9, percelebre Sapphus responsum ad eumdem Alcaeum, qui ipsi dixerat:

Θέλω τι τ' εἰπῆν· ἀλλά με κωλύει αἰδώς.

Cui statim Sappho:

Αἰ δ' εἶχες ἐσθλῶν ἵμερον, ἢ καλῶν,
Καὶ μήτ' εἰπῆν γλῶσσ' ἐκύκα κακὸν,
Αἰδώς κέν σ' οὐκ εἶχεν ὄμματα.
Ἀλλ' ἔλεγες περὶ τῶ δικαίω.

30. *Ille sonet*] *Ille sonat* Regius et unus Heinsii. V. sup. ad Ep. VII, 29.

32. *Ingenio formae damna rependo meae.* Καλὴν eamdem Sappho dixit Socrates, διὰ τὴν ὥραν τῶν μελῶν, καίτοι μικρὰν οὖσαν καὶ μέλαιναν. Max. Tyr. Dissert. 24, Sect. 7. Iure igitur, quum *illam legeret* Phaon, *formosa* ipsi videbatur; nec merito minus exclamat unus e Comicis nostris:

Les personnes d'esprit sont-elles iamais laides!

— *Damna rependo meae.* Malim *malae*; toties enim *mea* et *mala* confusa.

33. *Sum brevis* etc. *Nec me despicias, si sum tibi corpore parva*; *Men-*

Est mihi: mensuram nominis ipsa fero.
Candida si non sum, placuit Cepheia Perseo
Andromede, patriae fusca colore suae.
Et variis albae iunguntur saepe columbae.
Et niger a viridi turtur amatur ave.
Si, nisi quae facie poterit te digna videri,
Nulla futura tua est; nulla futura tua est.
At, me quum legeres, etiam formosa videbar:
Vnam iurabas usque decere loqui.
Cantabam; memini; meminerunt omnia amantes,
Oscula cantanti tu mihi rapta dabas.
Haec quoque laudabas; omnique a parte placebam;

surumque brevis nominis ipsa fero. Hanc habent lectionem Vaticanus et Maffeianus libri. Alii viri docti legunt, ex aliis antiquis: *Sum brevis; at nomen, quod terras impleat omnes, Est mihi: mensuram nominis ipsa fero.* Qui versus sunt plane elegantiores. Atque ita se Sappho pulchram non esse fatetur, quum sit parvo corpore. Mulieres, quae eiusmodi sunt, non pulchrae, sed venustae dicuntur. Pulchritudo enim, ut sentit Aristoteles, consistit in magno corpore; quae, ut ait M. Tullius lib. IV Tuscul. Disput., est apta membrorum figura cum corporis suavitate. Cior.

34. *Fero*] *Gero*, Scriverian. *Mensuram parvi nominis ipsa fero.* Trag.

36. *Andromede.* Apud Fulv. Vrsin. pag. 4 Illustr. Femin. Poëmat. Philodemi Epigramma est:

Εἰ δ' ὀλιγὴ, καὶ φλωρὰ καὶ οὐκ ᾄδουσα τὰ Σαπφοῦς,
Καὶ Περσεὺς Ἰνδῆς ἠράσατ' Ἀνδρομέδης.

Sic et Athenaeus lib. I, cap. 18, Aodromeden a Sappho versibus notatam scribit: inter autem puellas a Sappho amatas etiam Maximus Tyrius *Andromeden* quandam recenset; ut et ipsa Sappho in fragmento quod supr. not. 18. — *Fusca colore. Calore* malebat Francius, ut et erat in Lincoln. solemni permutatione harum vocum.

37. *Et variis albae.* Vossius ad Catul. Epigr. LXIX ad Mallium, notat columbas diversi coloris improbiora decerpere oscula, quam faciunt eiusdem coloris.

38. *A viridi.* Psittacum intelligebat post Bersmannum Francius, ex Amor. II, 6, 21:

Tu poteras virides pennis hebetare smaragdos.

39. *Quae facie*] *Quae facies*, Mazar. et Palatin.

45. *Haec quoque laudabas etc.* Spirant hic vere, et *vivunt* adhuc *fidibus commissi calores* puellae Lesbiae. Habuit certe ob oculos, quom haec et alia eiusmodi in hac ipsa Epist. scriberet Ovidius, luculentissimum et tantopere decantatum Sapphus carmen:

Φαίνεταί μοι κῆνος ἴσος θεοῖσιν etc.

Quod non luculenter minus vertit Catullus, carm. 57:

Ille mi par esse Deo videtur,

Sed tum praecipue, quum fit Amoris opus.
Tunc te plus solito lascivia nostra iuvabat,
Crebraque mobilitas, aptaque verba ioco;
Quique, ubi iam amborum fuerat consumta voluptas,
Plurimus in lasso corpore languor erat.
Nunc tibi Sicelides veniunt, nova praeda, puellae.
Quid mihi cum Lesbo? Sicelis esse volo.
At vos erronem tellure remittite nostrum,
Nisiades matres, Nisiadesque nurus.

Ille, si fas est, superare Divos,
Qui sedens adversus, identidem te
Spectat et audit
Dulce ridentem etc.

Quam Odeo suavissimam cum ipso textu conferre nec inutile, nec iniucundum erit conferenti. Viderit quid de suo addendum, quid graeco detrahendum censuerit imitator elegantissimus. Vid. Longin. de Subl. Sect. X, 2, et quae ibi de hoc carmine rhetor peritissimus. — *Omnique a parte. Omnique in parte*, Mazar. *Omni tibi parte*, Francof.

47. *Iuvabat*] *Iuvabant* Vaticanus, Regius et duo ex meis: bene. H.

48. *Verba ioco.* Quidam, *membra ioco:* alii codices, *verba loco:* quod damnat Gronov. III Obs. 21, contra Salmasium; *verba iocis*, Sarrav. et Lincolo. *verba sono*, Francof.; sed nihil movendum: *iocus* est opus amoris: Am. Art. II, 724:

Et dulces gemitus, *aptaque verba ioco.*

IV Fast. 868:

Poscite blanditias, dignaque verba *ioco.*
Burm.

49. *Atque ubi iam amborum.* Scripti nonnulli, *At simul*, vel *Ac:* maiori tamen ex parte, *Atque ubi iam:* lego *Quique, ubi iam* etc. Librarius *que* expresserat solummodo pro *quique*, solemni errore: hinc *Atque* postea natum. Heins.

51. *Sicelides.* Regius codex *Sicilides*, et mox *Sicilis:* quod non temere repudiandum: quum ita et in novem codicibus apud Virgil. IV Ecl. *Sicilides Musae*, quod Heinsius vidit, exstet, et Pierius testetur in plerisque antiquis reperiri, licet repudiet. Non autem *voluisse* modo esse *Siculidem* Sappho, sed etiam sibi exsilium indixisse, et relicta patria abiisse in Siciliam, ut Phaone suo frui posset, Archonte Aristocle, docet nos Marmor Arundelianum in Epocha 37, a Seldeno editum; quod nescio an quisquam praeterea memoriae prodiderit. Burm.

52. *Sicelis esse volo.* Fingit Phaonem ita loquentem.

54. *Nisiades matres* etc. *Nisiades* dictae Megarenses, et universae Siculae, propter conditam urbem Megara Siciliae, ab incolis Atticae urbis Megarorum, quae et *Nisea* dicta antiquitus ab rege *Niso*. *Nesiades* olim, vel a *Neside* insula Campaniae, vel a *Nesia* regione circa Aetnam. Aliquanto tamen probabilius *I. Ph. d'Orville*, ad Charitonem, p. 541, *Nesiades* apud Nostrum dictas Siculas existimavit, quod Sicilia ipsa per excellentiam vocata νῆσος et νᾶσος. H.

Neu vos decipiant blandae mendacia linguae:
  Quae dicit vobis, dixerat ante mihi.
Tu quoque, quae montes celebras, Erycina, Sicanos,
  Nam tua sum, vati consule, Diva, tuae.
An gravis inceptum peragit Fortuna tenorem,
  Et manet in cursu semper acerba suo?
Sex mihi natales ierant, quum lecta parentis
  Ante diem lacrymas ossa bibere meas.
Arsit inops frater, victus meretricis amore;
  Mixtaque cum turpi damna pudore tulit.

55. *Neu vos decipiant blandae mendacia linguae.* Causa, cur Phaon a Siculis mulieribus recipiendus non sit. CIOF.

57. *Tu quoque, quae montes.* Haec a Naugerio: nam nostri omnes, *immites Sicanos*, ut ad Palicos respiciat, qui humanis hostiis placabantur. Sed praestat Naugeriana lectio, ut Eryx subintelligatur, a quo *Erycina* haec Dea dicta est poëtis. H. — Recte emendatum *montes*: ut et habet Francof. codex: templum enim Veneris Erycinae in monte positum; ut exhibent nummi veteres, quos vide apud Illustr. Spanhem. Dissert. VI, p. 577, de praestantia et usu Numism. BURM.

58. *Nam tua sum, vati consule, Diva, tuae.* Iure *suam* iterum iterumque praedicare poterat, quae totam se Veneri ita quasi addixerat, ut qui amandi, et vivendi finis ipsi fuerit. Veneris quoque *vates* dici debuit, quae Deam toties et tam digne carminibus celebraverit. Vt enim omittam Oden celeberrimam *in Venerem*, ut quae lectori erudito nota satis, quid suavius, quid Anacreonticum magis, aut Catullianum, quam quae sequuntur:

Ελθὲ Κύπρι χρυσίαισιν
Εν κυλίκεσσιν ἁβροῖς
Συμμεμιγμένον θαλίαισι
Νέκταρ οἰνοχοοῦσα,
Τούτοισι τοῖς ἑταίροις
Εμοῖς γε καὶ σοῖς.

59. *Tenorem.* Lincolniensis *laborem*; sed male. Epist. III, 43:

An miseros tristis fortuna *tenaciter* urget.

Vt Epist. VII, 112: *Fati tenor.* B.

61. *Sex mihi natales ierant* etc. Septimum vix aetatis annum attigeram, quum patrem amisi. Hanc vero sentent. quam eleganter περιφράζει.

63. *Victus meretricis amore*] *Vinctus*, codex Wittianus, non male; sed Lincoln. Francof. et quatuor alii, *captus*: quod verius puto, et meretriciis fallaciis, et illecebris convenientius. Meretrix vero illa *Rhodopis* dicebatur, teste Herodoto II, 135; conserva Aesopi, et a Charaxo magna pecunia redemta: unde possumus intelligere, cur fratrem ad *inopiam* delapsum Sappho hic dicit. Athenaeus vero lib. XIII, cap. 7, *Doricam* vocatam ait; sed Dorica a patria potuit dici. — Francius malebat, *arsit amans frater*; sed male, ut ex dictis apparet. Melius Broukhusius, *arsit egens*, quia mox *inops* sequitur. BURM.

Factus inops agili peragit freta caerula remo;
Quasque male amisit, nunc male quaerit opes.
Me quoque, quod monui bene multa fideliter, odit:
Hoc mihi libertas, hoc pia lingua dedit.
Et tanquam desint, quae me sine fine fatigent,
Accumulat curas filia parva meas.
Vltima tu nostris accedis causa querelis.
Non agitur vento nostra carina suo.
Ecce iacent collo positi sine lege capilli:
Nec premit articulos lucida gemma meos.
Veste tegor vili: nullum est in crinibus aurum:
Non Arabo noster rore capillus olet.
Cui colar infelix, aut cui placuisse laborem?
Ille mei cultus unicus auctor abest.
Molle meum levibus cor est violabile telis:

65. *Peragit freta.* Innuit vero piratam factum. Piratae enim ἀπὸ τοῦ περᾷν, a *peragendo* et pervagando maria dicti: et hinc addit *male quaerit opes*, turpi quaestu, non, ut Domitius, multis incommodis et labore; nisi statuere velimus illum remigem factum. BVRM.

70. *Filia parva.* Cleis filia.

72. *Non vento suo.* Adverso.

73. *Ecce iacent collo positi sine lege capilli.* Lib. veteres, *sparsi*, non *positi* habent: quomodo legisse videtur Domitius. CIOF. *Passi*, Regius. HEINS.

76. *Non Arabo noster* etc. *Non Arabum noster dona capillus olet.* Naugerius: nostri omnes, *Arabo rore*: quod temere mutare nolim. Nam et lib. V Metam. 405, *olere* cum sexto casu coniunxit: ubi habes *olentia sulphure stagna Palicorum*; quo nomine a Diomede grammatico notatur, tanquam improprie locutus: at Valerius Flaccus lib. VIII, *olentes sulphure crines* quoque dixit. Martial.: *Atque oluere lares comessatore Lyaeo.* Propert. l. IV, Eleg. 7:

Cur nardo flammae non oluere meae?
BVRM.

78. *Auctor abest*] *Abes* malim. H.

79. *Molle meum levibus cor est violabile telis.* Τὸ cor producitur, contra quam solet. Certe Noster, Trist. libro V, Eleg. 8, 28:

Molle cor ad timidas sic habet ille preces.

Nam in illa eiusdem libri Elegia prima, anceps est scriptura, v. 63:

Strangulat inclusus dolor, atque cor aestuat intus.

Quum in potioribus membranis sit, *atque exaestuat intus*: sed corripitur quoque Pont. lib. I, Eleg. 4, ad Rufinum; et libro V Met. Fab. 6. Ciceroni etiam in versione loci Homerici: *Ipse suum cor edens.* Martiali etiam libro X, Ep. 15: et Ausonio in epigrammatis. Quare a Nasonis manu opinor esse:

Et semper causa est, cur ego semper amem.
Sive ita nascenti legem dixere Sorores;
Nec data sunt vitae fila severa meae;
Sive abeunt studia in mores; artisque magistra,
Ingenium nobis molle Thalia facit.
Quid mirum, primae si me lanuginis aetas
Abstulit, atque anni, quos vir amare potest?
Hunc ne pro Cephalo raperes, Aurora, timebam;
Et faceres: sed te prima rapina tenet.
Hunc si conspicias, quae conspicis omnia, Phoebe;
Iussus erit somnos continuare Phaon.
Hunc Venus in coelum curru vexisset eburno;
Sed videt et Marti posse placere suo.

Molle mihi, levibusque cor est violabile telis.

Nisi quis mavult accedere Micyllo castiganti:

Molle meum levibusque cor est violabile telis. H.

— Vbi Micyllus ita castiget, nescio; sed in Francof. codice erat:

Molle meum levibusque cor est violabile telis. B.

82. *Et data sunt vitae.* Imo, *Nec data*, quidquid obnituntur libri veteres: olim reponi placebat, *Nec data sunt.* Nunc contendo castigari oportere, *Nec rata sunt. Ratum opus Parcarum* in Ibide dicet. HEINS. — Rectissime ab Heinsio restituta haec lectio est. Nam *severa fila* haec dicuntur, quae alienam ab amore vitam eius facerent, ut saepenumero *severus* opponitur *molli*, voluptatibus et amoribus dedito. Sic Ep. XVIII, 83: *Non sinat Endymion te pectoris esse severi.* Fluctuavit tamen ipse Heinsius, pro *data*, postea legendum arbitratus *rata*. Sed in Advers. quidem, III, 17, *et rata*; in notis vero, *nec rata*: quorum neutrum supra laudatae correctioni anteponam. LENNEP.

83. *Sive abeunt studia in mores* etc. Ante Heinsium edd.:

Sive abeunt studia in mores, *artesque magistrae:*
Ingenium nobis molle Thalia facit.

Nullo prorsus sensu, vel certe non satis idoneo. Dedit inde Heinsius,

Sive abeunt etc... *artesque magistrae.*

Melius aliquanto, necdum satis probabiliter. Durius enim dicuntur *artes magistrae in mores abire.* Quod si cum Burmanno *sunt* (*artes magistrae*) subaudias, ea quidem multo etiam durior erit ratio. Sed rectissime ipse Heinsius posse tamen et legi ait, *artisque magistra*, ut ad *Thaliam* referatur; quam unice veram lectionem ex Art. Am. III, 540: *Et facit ad mores ars quoque nostra suos*; aliisque locis recte confirmavit Burmannus; neque tamen, quod mireris, in textum recepit. Probavit quoque vir doct. Miscell. Observ. vol. V, tom. 3, p. 74. LENNEP.

O nec adhuc iuvenis, nec iam puer; utilis aetas!
  O decus, atque aevi gloria magna tui!
Huc ades: inque sinus, formose, relabere nostros;
  Non ut ames, oro, verum ut amare sinas!
Scribimus, et lacrymis oculi rorantur obortis.
  Adspice, quam sit in hoc multa litura loco.
Si tam certus eras hinc ire, modestius isses;
  Et modo dixisses: Lesbi puella, vale.
Non tecum lacrymas, non oscula summa tulisti;
  Denique non timui, quod dolitura fui.
Nil de te mecum est, nisi tantum iniuria: nec tu,
  Admoneat quod te, pignus amantis habes.
Non mandata dedi: neque enim mandata dedissem
  Vlla, nisi ut nolles immemor esse mei.

93. *Nec adhuc iuvenis.* Ita quoque, sed alio sensu Seneca Epist. XII: *Est alter, qui annos adolescentiae excludit, est qui totam pueritiam ambitu suo adstringit.*

96. *Non ut ames, oro, verum ut amare sinas.* In libro Maffeiano, *sed ut amare sinas*: in quo τὸ *te* a librario omissum esse putaverim, hoc videlicet modo: *sed te ut amare sinas.* Vaticanus perspicue habet, *Non quod ames oro, sed quod amare sinas;* fortasse non male. Non desunt tamen, qui legant e bonis libris, *verum ut amare sinas.* C. — Scripti plerique, *sed quod amare sinas*: *sed te ut amare*, ex veteri libro notarat Politianus: alii, *sed ut amare.* Forte:

Non ut ames, oro: me sed amare sinas. H.

99. *Modestius isses.* Non ita durus, ut ne *vale* quidem dixeris; nec *amanti*, sed *puellae!*

101. *Oscula nostra tulisti*] *Oscula summa* plerique veteres. Sic *extrema oscula*, *suprema oscula*, *ultima oscula*, et *oscula prima*, passim apud poëtas. Trist. lib. I, Eleg. 3:

Saepe vale dicto rursus sum multa locutus,
  Et quasi discedens *oscula summa* dedi.

Mox malo, *quae dolitura fui.* Heins.

104. *Admoneat quod te.* Dousa volebat *iniuria, quae me admoneat.* Bersmannus edidit: *Admonuit, quamvis pignus amantis habes.* Contrario, ac Poëta voluit, sensu: nobis *Admoneat* placet, et distinctione esse iuvandum locum credimus:

... Nec tu,
Admoneat quod te, pignus amantis habes.

Nullum tecum pignus habes, quod et admoneat mei amantis. In alia lectione sensum nullum video: si oscula, si lacrymas discedens a me tulisses, ea tibi pignus essent, quod te admonere, et in memoriam Sappho revocare posset: nunc tu nullum *pignus* habes, *quod te admoneat*: et recte Gronovius vim verbi *admonere* illustravit, quod τῷ *oblivisci* opponitur. Burm.

Per tibi, qui nunquam longe discedat, Amorem,
  Perque novem iuro, numina nostra, Deas;
Quum mihi nescio quis, fugiunt tua gaudia, dixit;
  Nec me flere diu, nec potuisse loqui.
Et lacrymae deerant oculis, et lingua palato:
  Adstrictum gelido frigore pectus erat.
Postquam se dolor invenit; nec pectora plangi,
  Nec puduit scissis exululare comis.
Non aliter, quam si nati pia mater ademti
  Portet ad exstructos corpus inane rogos.
Gaudet, et e nostro crescit moerore Charaxus
  Frater; et ante oculos itque reditque meos.

107. *Discedat.* Alii omnes *discedit.* Nos ex affectu optantis foeminae illum modum substituimus; ac si dicat, qui ut *numquam discedat* et abeat a me, opto. EGNAT.

108. *Numina nostra.* Liber Maff. *sancta*: est autem appositio.

113. *Postquam se dolor* etc. Alii, *nec pectora plangi:* ubique tamen Ovidius priore verborum forma hanc sententiam contexuit, ut Canace:

Exieram thalamo, tum demum pectora planxi.

Et Medea:

Protinus abscissa planxi mea pectora veste.

Adde quod vix dicatur, nec *puduit plangi pectora*, sed *plangere*, ut *exululare.* EGNAT. — *Postquam se dolor invenit.* Optime, ut Observationum libro secundo, cap. 21, iam monuit praestantissimus Gronovius. Petronius: *diu vocem neuter invenit:* et de *Bello Civili:*

... Quaerit se natura, nec invenit. H.

114. *Scissis.* Libri quidam *raptis.*

116. *Portet.* Quidam codices *ferret:* sed rectum est prius. Catull. Epithal. 64, v. 83:

Funera Cecropiae ne-funera portarentur

Iuven. Satyr. III, 32:

... Portandum ad busta cadaver. HEINS.

Portet in exstructos, cod. Meriani. Duo alii: *ad extremos.* Lincoln. *ad exstinctos.*

117. *E nostro crescit moerore.* Eleganter Seneca in Med. 990:

Quid misera feci? misera, poeniteat licet,
Feci: voluptas magna me invitam subit:
Vt, ecce, cres, it!

Sic emendo: nisi malis, *Et e caede crescit*, vel *ex scelere.* Vulgati, *Et ecce crescit.* Glossarium MS. Vossianae Bibliothecae, *Ovare*, *crescere*, *gaudere.* Est autem gaudio exultare, et invidorum proprium est. H. — Cicero saepius hac eleganti locutione usus, et aliquando paulo alia significatione, pro gloria, fama, opibus, honoribus augeri: pro Cluentio, cap. 28: *Oblatam sibi occasionem putavit, ut ex invidia Senatoria posset crescere.* Verrin. V, 67: *Denique si videor hic, id quod ego non quaesivi, de uno illo voluisse crescere, isto absoluto, quod sine multorum scelere fieri non potest, de multis mihi crescere licebit.* Livius XXXV, 19: *Itaque si quibus tuorum meis criminibus*

At quum se Titan ostendit, et omnia secum,
Tam cito me somnos destituisse queror.
Antra nemusque peto; tanquam nemus antraque prosint!
Conscia deliciis illa fuere tuis.
Illuc mentis inops, ut quam furialis Erichtho
Impulit, in collo crine iacente, feror.
Antra vident oculi scabro pendentia topho,
Quae mihi Mygdonii marmoris instar erant.

amatore suo puellas, quam primum tactae sunt, posse, notum est; et illa locutio *sine te*, nihil nisi praesentiam amatoris, quam desiderare videtur, indicare potest. Ita lib. III Am. 11, quum dixisset:

Nequitiam fugio, fugientem forma reducet.

Mox addit, vers. 39:

Sic ego nec sine te, nec tecum vivere possum.

Quae quum ita sint, quanti non faciendus codex ille Francof., qui solus servavit veterem, et reliquis librariis non intellectam scripturam:

Et iuvat, et sicco non licet esse mihi.

Legendum nimirum, minima mutatione, *siccae*. Burm. — Audacius certe, quam castius! Praeferam equidem Hoeufftii, viri elegantissimi, coniecturam, in *periculis criticis*, p. 278, legendum censentis:

Et iuvat et sine te sic libet esse mihi.

Sed forte nihil mutandum: potest enim hic vulgatae sensus esse: et *iuvat*, et fert libido, ut quocumque tandem modo tecum sim; nam *sine te* esse non *libet*. Lennep.

138. *Fuere tuis*] *Meis* Editiones plurimae, et codices Francof. et sex alii.

139. *Furialis Erichto.* Erichto Thessalica venefica, sive maga fuit, cuius opera Sextus Pompeius quoque usus fuit: de qua prolixe Lucan. lib. VI; sed hic Ovidius pro generali nomine veneficarum posuisse videtur; speciem pro genere usurpando. Micyl.

140. *Impulit.* Scripti multi cum primis editionibus *Attulit*; unde *Attonat* olim fingebam. Nunc *Abstulit* repono, propius insistens vestigiis scriptae lectionis. Similis diversitas scripturae in Stat. Theb. IV, 256:

Quae non ille doces nemorum fluviisque dicata
Numina, quae magno non *abstulit* igne Napaeas.

Ita enim veteres membranae. Noster supra:

Quid mirum, si me primae lanuginis aetas
Abstulit? Heins.

— Ego coniecturae huic Heinsii minime assentiri possum, ut qui *impulit*, multo gravioris significationis verbum putem, quam *abstulit*; et hic de furore, vel ei certe simili affectione agitur. Sequentia, *in collo crine iacente*, ut vaticinanti et furiosae respondent, et praecipue ita verbum *feror*, egregie congruit. *Ferri* enim impulsi furiis, et gravissima perturbatione mentis, proprie dicuntur. Horat. I, Sat. 4, 30:

... Quin per mala praeceps
Fert r. Burm.

141. *Scabro pendentia topho.* *Tophus* lapis scaber et pumicosus, fa-

Invenio silvam, quae saepe cubilia nobis
  Praebuit, et multa texit opaca coma:
At non invenio dominum silvaeque meumque:
  Vile solum locus est: dos erat ille loci.
Agnovi pressas noti mihi cespitis herbas:
  De nostro curvum pondere gramen erat.
Incubui; tetigique locum, qua parte fuisti:
  Grata prius lacrymas combibit herba meas.
Quin etiam rami positis lugere videntur
  Frondibus; et nullae dulce queruntur aves.
Sola virum non ulta pie moestissima mater
  Concinit Ismarium Daulias ales Ityn:
Ales Ityn, Sappho desertos cantat amores.
  Hactenus; ut media cetera nocte silent.
Est nitidus, vitreoque magis perlucidus amne,
  Fons sacer: hunc multi numen habere putant:

miliaris specubus et antris montium est. *Pendentia* autem, quod Domitius exponit sublimia, pro arcuata et suspensa magis accipiendum. M. — Sic Virgil. Georg. IV, 374:

Postquam est in thalami *pendentia* pumice tecta
Perventum.

Quo loco *pendentia tecta* interpretatur Cl. Heyne, antrum pumiceum, ad camerae morem, curvum et fornicatum.

145. *Sed non*] *At non* scripti: mox *agnovi* pro *cognovi* quidam. HEINS.

147. *Agnovi*. Vnus Heinsii, *agnovi pressas*, *vestigia corporis*, *herbas*: non invenuste. *Modo vivi* in uno Regio; *modo noti*, Merani.

153. *Non ulta pie*] *Sola virum non ulta prius moestissima mater*, Domitius legit: ut sit sensus: Sola mater, quae ob id moestissima est, quod non prius occiderit virum, quam filium etc. Sed alii pro *prius*, *pie* legunt, hac sententia: Sola mater, quae *impie* ulta est virum. *Impie* scilicet, quod in eo ulciscendo filium interfectum epulandum apposuit.

154. *Daulias ales*. Philomela, sic a poëtis cognominata, a *Daulide*, urbe vel regione Phocidis, ubi in avem conversam fingunt Philomelam.

157. *Est nitidus, vitreoque magis perlucidus amne*. Alii aliter:

Est nitidus, vitroque magis perlucidus amnis.

Est nitidus, vitroque magis perlucidus amnis: haec Naogeriana lectio; sed ridicule fontem et amnem eundem facit. Primae editiones et scripti plerique, *vitreoque amne*. Mazarinianus, *vitreoque amni*. Scribe, *vitroque magis perlucidus omni*. Sic *O Fons Blandusiae splendidior vitro* apud Horatium lib. III, Od. 13. Ita poëtae passim. HEINS. — Nescio an verior

Quem supra ramos expandit aquatica lotos,
Vna nemus; tenero cespite terra viret.
Hic ego quum lassos posuissem flebilis artus,
Constitit ante oculos Naias una meos;
Constitit, et dixit: « quoniam non ignibus aequis
Vreris, Ambracias terra petenda tibi.
Phoebus ab excelso, quantum patet, adspicit aequor:

haec Heinsii correctio. Neque enim id quaeritur, an recte amnes *vitrei* dicantur, de quo controversia esse non potest: sed hoc potius, num ad nitidum fontis splendorem declarandum satis magnam vim habeat eius cum amne comparatio. Sunt enim amnes fere minus limpidi ac pellucidi, quam fontes. L.

159. *Expandit.* In nonnullis *extendit* in aliis, *expendit*: recte omnia. NAVGER. Libri veteres, *expandit*: placet. Virgil. VI, 282:

In medio ramos annosaque brachia *pandit*
Vlmus opaca, ingens.

Idem tamen II Georg. 296:

Tum fortes lata ramos et brachia *tendens*.

160. *Vna nemus.* Quid enim sibi velit vetus lectio non video, *unda nemus*, quando et Domitius iam ante id agnovit, et sensus *una* exposcit. EGNAT. Sic et Met. lib. VIII, 744:

Stabat in his ingens annoso robore quercus,
Vna nemus.

161. *Posuissem flebilis artus*] *Flentibus* quatuor scripti: placet. HEINS.

162. *Constitit ante oculos Naias una meos*, est in veteribus; et profecto recte: inferius enim, *Ibimus, o Nymphe!* Quidam aliter legunt; mihi, quum sequatur *constitit et dixit*, repetitum id *constitit*, et Ovidianum maxime et perelegans videtur. NAVG. — Nostri cum vulgatis, inepte:

Formosus puer est visus adesse mihi.

Repone in Nauger. lectione *Naias uda* et refer ad Naiada huius fontis. Sic *uda Thetis*, lib. XI Met.; et *Tyberinides udae*, lib. II Fast. vs. 597, ex antiquis codicibus; ubi Naiadas Tyberinas innuit. HEINS. — Sui cuique sensus! ad meos, *uda*, illis quidem locis, non modo molestum, sed fere ridiculum est epitheton. Vulgatam tuentur Burm. et vir doct. Miscell. Observ. vol. VII, tom. II, pag. 289. LENNEP.

163. *Quoniam non ignibus*] *Quid nunc non* Bersm. Edit. sed editiones vetustiores et omnes Heinsii codices, *quae nunc non.*

164. *Ambracia est terra petenda tibi.* Libri veteres *Ambrachus*, *Ambrachae*, *Ambruchus.* Optime Vaticanus unus, *Ambracias*, graeco more. Horatius I Od. 22:

Quale portentum neque militaris
Daunias latis alit esculetis.

Ita in duobus veterrimis libris inveni scriptum: egregie. Vulgati *Daunia in latis.* Seneca Hercule Oetaeo:

... Te Rhodopê tulit,
Te praeruptus Athos, te fera Caspias,
Quae virgata tibi praebuit ubera.

Sic et ibi optimus Mediceus. Ita *Appias via* pro *Appia* non uno loco apud Nostrum, et apud Ciceronem. *Cephesias ora*, lib. VII Metam. H.

165. *Phoebus.* Ille ab Ambraciotis

Actiacum populi Leucadiumque vocant.
Hinc se Deucalion, Pyrrhae succensus amore,
Misit, et illaeso corpore pressit aquas.
Nec mora: iussus amans tetigit laetissima Pyrrhae
Pectora; Deucalion igne levatus erat.
Hanc legem locus ille tenet: pete protinus altam
Leucada; nec saxo desiluisse time. »
Vt monuit, cum voce abiit. Ego frigida surgo;
Nec gravidae lacrymas continuere genae.
Ibimus, o Nymphe! monstrataque saxa petemus:
Sit procul insano victus amore timor.
Quidquid erit, melius quam nunc erit. Aura, subito;

magna veneratione colebatur. Vid. Antonin. Liberalis Fabul. IV.

166. *Actaeum populi Leucadiumque vocant*] *Actaeum* vocant populi, inquit, *Leucadiumque*. Hoc a vulgato nomine insulae scilicet; illud ab antiquo. Nam et Strabo tradit lib. X, Leucadem antiquitus Chersonesum, sive peninsulam fuisse, Acarnaniae connexam, quam Homerus vocarit Ἀκτὴν ἠπείροιο. Od. Ω, 375. Eam terram, quae e regione Ithacae ac Cephaleniae est, id est, ipsam Acarnaniam, Epirum appellando. Quare *Actaeum* hoc loco gentiliter ac proprie accipiendum: non appellative, ut Domitius exponit, pro litorali. MICYL. *Actiacum*, Scaliger, ut et Sarravianus.

169. *Nec mora: iussus amans tetigit laetissima Pyrrhae pectora* etc. Ita vulgaris lectio habet. In Aldinis autem legitur hic versus hoc modo: *Nec mora; versus amor fugit lentissima mersi Pectora*. Scripti nostri: *Iussus amor tetigit laetissima Pyrrhae*, vel *iustus amor*, vel *iussus amans*. *Pyrrhae* tamen omnes. Scribo:

Nec mora: versus amor tetigit lentissima Pyrrhae
Pectora.

Versus amor, ut Epistola Briseïdis:

Aut si versus amor tuus est in taedia nostri.

Lentus proprie, qui tarde se promovet, sed et pro flexibili sumitur, et pro securo atque otioso, etiam pro frigido et remisso, quemadmodum hic loci. HEINS.

171. *Hanc legem locus ille tenet.* De hoc scopulo, qui saltus amantium dicebatur, vid. Serv. ad Virgil. Eclog. IX, 57; et Voss. ad Catull. carm. 67; Ptolem. Hephaest. lib. VII, apud Photium, Canone CXC; qui plures, qui se inde praecipitarunt, enumerat; Sapphus tamen, quod mirere, nulla ibi fit mentio; et Athenaeus, lib. XIV, cap. 3, narrat Calycen amore Euathli captam se praecipitio ex hoc scopulo interemisse. Menander apud Strab. lib. X, primam desiluisse ex Leucade Sappho tradit. BURM.

173. *Ego frigida*] *Territa*, alii. *Frigida*, scripti nostri: unus, *Pallida*. HEINS. Francofurtensis pentametrum ita exhibet. *Nec lacrymas oculi continuere mei.*

Et mea non magnum corpora pondus habent.
Tu quoque, mollis Amor, pennas suppone cadenti,
Ne sim Leucadiae mortua crimen aquae.
Inde chelyn Phoebo, communia munera, ponam:
Et sub ea versus unus et alter erunt:
Grata lyram posui tibi, Phoebe, poëtria Sappho;
Convenit illa mihi, convenit illa tibi.
Cur tamen Actiacas miseram me mittis ad oras,
Quum profugum possis ipse referre pedem?
Tu mihi Leucadia potes esse salubrior unda:
Et forma et meritis tu mihi Phoebus eris.
An potes, o scopulis undaque ferocior illa,
Si moriar, titulum mortis habere meae?
At quanto melius iungi mea pectora tecum,

178. *Et mea.* Scriverianus, *haec mea;* ἀττικῶς: eleganter. — Elegantiam quidem concedo; sententia vero, quam futilis et frigida!

182. *Erint*] *Erunt* bene Sarravianus. H. Consentit Francofurtensis.

183. *Posui.* Propert. II, Eleg. 14:

Haec pono ante tuas tibi, diva, Propertius aedes.

— *Poëtria Sappho.* Naugerius notat in omnibus suis legi *Poëtica*, atque ita etiam edidit: *Poëtria* recte. Sappho enim per excellentiam *Poëtria* dicta, ut Homerus *Poëta*. Galenus, libro: *animi affectus consectaneos esse temperaturae*: Πάντας γὰρ ἀνεύρομεν Ὅμηρον μὲν λέγεσθαι ποιητήν, Σαπφὼ δὲ ποιήτριαν. Sic et Aeliano dicta lib. XII, 19 H. Var.; Athenaeo lib. XV, et Pausaniae in Arcadicis. Heins. — Apud Persium, in Prooemio, habes, *Corvos Poëtas et Poëtrias picas*, ubi etiam male turbant nonnulli codices: neque etiam *Poëtris*, multo minus *Poetis*, quod Claverio arridebat, ignota veteribus vocabula, in civitatem Romanam adsciscenda. Burm.

185. *Cur tamen Actiacas.* Ita et Scaliger manu sua emendarat, quum in codice Gryphiano *Actaeas* legeretur. Dan. Heins.

186. *Quum profugum possis ipse referre pedem.* Sic legendum ex antiquis libris. Est autem apostrophe ad Phaonem. *Iude* nullo modo mihi probatur, nec, ut puto, cuiquam alii probabitur. C. *Ipse* scripti, et recte. Non enim in Leucadiam Phaon, sed in Siciliam profugerat. Heins.

189. *Ferocior illa*] *Ferocior omni*, Francofurt.; *ulla*, Mazar. et Wittianus. Francius malebat, *undisque ferocior illis.*

191. *At quanto.* Micylli editio et aliae veteres *ah quanto*, et quatuor scripti: alii, *o quanto!* nihil muta. Epist. XVIII, 21:

At quanto mallem, quam scriberet, illa nataret.

Francofurtensis ita exhibet versum hunc:

Quam poterant saxis praecipitanda dari!
Haec sunt illa, Phaon, quae tu laudare solebas;
Visaque sunt toties ingeniosa tibi.
Nunc vellem facunda forent: dolor artibus obstat;
Ingeniumque meis substitit omne malis.
Non mihi respondent veteres in carmina vires:
Plectra dolore tacent; muta dolore lyra est.
Lesbides aequoreae, nupturaque nuptaque proles;
Lesbides, Aeolia nomina dicta lyra;
Lesbides, infamem quae me fecistis amatae;
Desinite ad citharas turba venire meas.
Abstulit omne Phaon, quod vobis ante placebat:
Me miseram! dixi quam modo paene, meus!
Efficite ut redeat: vates quoque vestra redibit;
Ingenio vires ille dat, ille rapit.
Ecquid ago precibus? pectusne agreste movetur?
An riget? et Zephyri verba caduca ferunt?
Qui mea verba ferunt, vellem tua vela referrent:
Hoc te, si saperes, lente, decebat opus.
Sive redis, puppique tuae votiva parantur

At quanto melius mecum tua pectora iungi.
BURM.

195. *Dolor artibus obstat.* Praeclarum exemplum apud hunc nostrum, Metam., ubi ita de Hecuba, quum Polydorum, quem Polymnestori cum ingenti auri copia crediderat, interfectum vidisset:

Troades exclamant: obmutuit illa dolore.
Et pariter vocem, lacrymasque introrsus obortas
Devorat ipse dolor; duroque simillima saxo
Torpet. (Vide lib. XIII, 538)

198. *Tacent*] *Silent*, unus Mediceus: bene. HEINS. *Lucent*, Bersm. in marg.

201. *Lesbides, infamem quae me fecistis.* Huc respicit Horat. II, Od. 13, 24:

Aeoliis fidibus querentem
Sappho puellis de popularibus.

203. *Quod vobis*] *Quod nobis*, Wittlan. Oxon. Lincol. et Mazarin.

207. *Ecquid ago precibus.* Scripti nostri magna ex parte: *Haec quid ego*; vel *Ecquid ego*. *Haec quid ego an*, tres. *Haec ego quid*, unus. Lego:

Sed quid ego haec? precibus pectusne agreste movetur?

Noster Epist. XIII, 135, quomodo illic legendum Heinsius monuerat:

Sed quid ego haec! laevum revocaminis omen abesto.

211. *Parantur.* In nonnullis *paramus*. Quis non videt, etiam reclamante codicum fide, legendum *paramus*, non *parantur* ex amantis affectu?

Munera; quid laceras pectora nostra mora?
Solve ratem. Venus, orta mari, mare praestat eunti:
Aura dabit cursum; tu modo solve ratem.
Ipse gubernabit residens in puppe Cupido;
Ipse dabit tenera vela legetque manu.
Sive iuvat longe fugisse Pelasgida Sappho;
Non tamen invenies, cur ego digna fuga;
Hoc saltem miserae crudelis epistola dicat;

Significare enim voluit nuncupata a se ipsa vota pro Phaonis reditu. EGNAT. Locus videtur mendosus; nisi post hoc distichon sequatur illud, *sive iuvat longe:* et tunc constabit sensus. HEINS. Et in Lincoln. quatuor medii versus desiderabantur: nisi ergo in parenthesi ponantur, et hic, *sive redis, puppi ecce tuae votiva paramus*, legatur, sensum vix video. BVRM. — *Sive redis* etc. Aestuasse circa loci huius sensum et Heinsium et Burmannum videmus, qui tamen facile sic explicari potuit. Sive redire cogitas, et iam iam *parasti* munera, quibus pro salvo tuae navis reditu Diis ex voto facias, cur non maturas illud coeptum? *Solve ratem*. Non opus est multa diu advocare numina: Venus, utpote *mari orta*, sola id *praestare* amanti potest; Venus et Cupido navigationi tuae favebunt. *Sive* etc. Versum autem hunc:

... Venus orta mari, mare praestat eunti;

haud dubium est, quin ante oculos Musaeus habuerit vers. 249:

Ἀγνώσσεις ὅτι Κύπρις ἀπόσπορός ἐστι θαλάσσης,
Καὶ κρατέει πόντοιο.

212. *Quid laceras*] *Quid crucias pectora nostra tuis*. Francof.

215. *Ipse gubernabit* etc. Suavissime depictum quidem: sed forsan non his locus.

216. *Legetque*] *Regetque*, nonnulli scripti; sed perperam: opponuntur enim *dare vela* et *legere*. *Dare* ad cursum instituendum; *legere*, quum portum attigerit navis, et cessarit a navigatione. Valer. Flac. II, 13:

... Flumineo cuius redeuntia vento
Vela legunt.

Ita *legere funem*, idem I, 314. *Dare vela*, obvium est. BVRM.

218. *Non tamen invenies*. Bene, qui hunc versum parenthesi includunt. Hoc nimirum modo:

Sive iuvat longe fugisse Pelasgida Sappho
[Non tamen invenies cur ego digna fuga]
Hoc saltem miserae crudelis epistola dicat
etc.

219. *Hoc saltem miserae*] *O saltem* cum scriptis, ut dictum ad Epistolam primam. Ceterum distichon hoc postremum pro legitimo Nasonis vix est ut agnoscam: nec satis assequor quid sibi velit. HEINS. Nihil Ovidio indignum video: sensus est: hoc, scilicet iuvare te fugam, saltem dicat Epistola; ut certa propositi tui perire possim praecipitio. *Saxa petantur*, Regius etiam; quod non absurdum. BVRM. — *Hoc saltem miserae* etc. Sententiam ita Graevius exposuit (Syllog. Epist. Burmanni, t. IV, p. 599) « Sive abhorres a meo complexu et longe hinc tibi fugiendi

Vt mihi Leucadiae fata petantur aquae.

animus sit, quamvis nihil invenias in me *dignum fuga; hoc saltem* mihi tua nunciet Epistola, te scilicet fugere meum conspectum, et nolle unquam ad me redire, ut me conferam Leucaten, in *montem*, situm in *aquis Leucadiis*, et inde praecipitem me dem, ut amore lever. »

220. *Leucadiae fata petantur aquae.* Dedit Ioseph. Scaliger (ad Cupid. Crucifix., Auson.) ex Ptolemaeo Hephaest. Catalogum ex Leucade se praecipitantium; in qua duae foeminae comparent: *Artemisia*, Mausoli regis uxor, et *Rhodope* quaedam: quibus ex Athenaeo XIV, 3, *Calycen* quamdam addit Tollius.

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLA XVI

PARIS HELENAE

EPISTOLAE DECIMAE SEXTAE

ARGVMENTVM

Honorifice a Menelao exceptus Paris, qui ea mente Spartam devenerat, ut Helenam secum abduceret, hospitis absentia, aut potius, ut ait, *simplicitate* utitur, ut suam illi uxorem surripiat. Cui quidem, ut quo velit adducat facilius, hanc mittit Epistolam, in qua nihil ex iis omnibus, quae animum labantem primum impellere, Menelaum sensim abolere, vel etiam incriminari, tandemque illius in locum Paridem ipsum substituere possint, non summa cum arte tentatum lector animadvertat. Quo autem successu, res ipsa declaravit. Dubitarunt tamen nonnulli, an haec, et quae sequuntur Epistolae, verae sint Ovidianae, eo praesertim argumento freti, quod dum Heroidum Epistolas Noster recenset (Am. II, El. xviii, 21, sqq.) ne unam quidem memorat a viro conscriptam. Sed quemadmodum nonnullas ex illis quas puellae scripserunt, illic conticuit; ita et quas Heroës silentio potuit praeterire. Satis igitur sit nobis, enitere hic quam maxime peculiare poëtae ingenium, cui parem nullum invenias, in arte quam ipse dixit *amatoria*, non autem *amandi*, quae longe alia est, nec ipsi Ovidio, ut apparet, usu bene cognita.

EPISTOLA XVI

PARIS HELENAE

Hanc tibi Priamides mitto, Ledaea, salutem,
Quae tribui sola te mihi dante potest.
Eloquar? an flammae non est opus indice notae;
Et plus, quam vellem, iam meus exstat amor?
Ille quidem malim lateat; dum tempora dentur
Laetitiae mixtos non habitura metus.
Sed male dissimulo: quis enim celaverit ignem,
Lumine qui semper proditur ipse suo?
Si tamen exspectas vocem quoque rebus ut addam,
Vror: habes animi nuntia verba mei.
Parce, precor, fasso: nec vultu cetera duro
Perlege, sed formae conveniente tuae.
Iamdudum gratum est, quod epistola nostra recepta

1. *Hanc.* Forte rectius, *hac tibi:* scilicet Epistola (ut Epist. XIX, *verbis mittere salutem*) mitto tibi salutem: sed vulgata defendi potest ex V Trist. 13, 1:

Hanc tuus e Getico mittit tibi Naso salutem.

Pro *Ledaea* malebat Heinsius *Ledaei*. Burm.

7. *Quis enim celaverit ignem* etc. Hinc forte noster Racine:

Et les feux mal couverts n'en éclatent que mieux.

9. *Si tamen expectas*] *Expectes*, Iunianus et quatuor alii. *Sed tamen expectas* Leid. et duo praeterea alii.

12. *Perlege*] *Respice*, Lovaniensis unus: non male.

13. *Recepta est.* Dousa notat apud idoneos oratores non esse in usu, *recepi Epistolam tuam*, sed *accepi*: at Nasonem fecisse necessitate metri: sed ita excusare poëtas, est accusare; non enim metri necessitas efficere debet, ut minus eleganter et latine poëta loquatur: quare potius auctorem huius Epistolae (dubitatur enim an Ovidius sit) lusisse puto in ambigua significatione verbi *recipere:* quo noster utitur etiam Naso de amantibus et puellis in toro *receptis*. Burm.

Spem facit, hoc recipi me quoque posse modo.
Quae rata sint, nec te frustra promiserit, opto,
　Hoc mihi quae suasit mater Amoris iter.
Namque ego divino monitu, ne nescia pecces,
　Advehor; et coepto non leve numen adest.
Praemia magna quidem, sed non indebita, posco;
　Pollicita est thalamo te Cytherea meo.
Hac duce, Sigeo dubias a litore feci
　Longa Phereclea per freta puppe vias.
Illa dedit faciles auras, ventosque secundos:
　In mare nimirum ius habet orta mari.
Perstet: et, ut pelagi, sic pectoris adiuvet aestum:
　Deferat in portus et mea vota suos.
Attulimus flammas, non hic invenimus, illas:
　Hae mihi tam longae causa fuere viae.
Nam neque tristis hiems, neque nos huc adpulit error:
　Taenaris est classi terra petita meae.

— *Epistola recepta* opponitur protinus cum contemtu repudiatae aut remissae. *Accepta*, quod latinitatis rationem postulare Dousa existimavit, hoc loco minus commodum fuisset. LENNEP.

17. *Divino monitu*. Venere scilicet monente.

21. *Dubias*. Incertas, ignotas, nondum peragratas.

22. *Longa Phereclea per freta puppe vias*) *Puppe Phereclea*: cui struendae dux Phereclus praefuerat, qui Paridem deinde ad bellum Troianum sequutus, a Merione caesus est; debitum industriae praemium, quae tot Troianis Graecisque mala intulerit.

Μηριόνης δὲ Φέρεκλον ἐνήρατο τέκτονος υἱὸν,
Ἁρμονίδεω, ὃς χερσὶν ἐπίστατο δαίδαλα πάντα
Τεύχειν· ἔξοχα γάρ μιν ἐφίλατο Παλλὰς Ἀθήνη.
Ὃς καὶ Ἀλεξάνδρῳ τεκτήνατο νῆας ἐΐσας,
Ἀρχεκάκους, αἳ πᾶσι κακὸν Τρώεσσι γίνοντο,
Οἷ τ' αὐτῷ· ἐπεὶ οὔτε θεῶν ἐκθέσφατα ᾔδη.
Il. E, 59 sqq.

Fuit autem hoc vaticinium, quo Troiani iussi sunt omni re maritima abstinere.

24. *Nimirum*. Aldus, Veneti, Micyllus et Bersmannus ediderunt *nil mirum*; et ita Puteaneus et septem alii: nec displicet Naugerio. *Nec mirum*, Iunianus. BVRM.

27. *Attulimus*. Proprio usus verbo, de iis, qui cum re quadam adveniunt, ut ad illa Propertii III, 5, 14,

Attulimus longas in freta vasta manus,

notavit diligentissimus Passeratius;

Nec me crede fretum merces portante carina
  Findere: quas habeo, Di tueantur, opes!
Nec venio Graias veluti spectator ad urbes:
  Oppida sunt regni divitiora mei.
Te peto, quam lecto pepigit Venus aurea nostro;
  Te prius optavi, quam mihi nota fores:
Ante tuos animo vidi; quam lumine, vultus;
  Prima fuit vultus nuntia fama tui.
Nec tamen est mirum, si, sicut oporteat, arcu
  Missilibus telis eminus ictus, amo.
Sic placuit fatis: quae ne convellere tentes,
  Accipe cum vera dicta relata fide.
Matris adhuc utero, partu remorante, tenebar:
  Iam gravidus iusto pondere venter erat.

et ita contra *invenimus* illa, in quae casu quodam incidimus. BURM.

31. *Nec me crede fretum .... Findere.* Id est, *secare*, *scindere*. Sic et Graeci; Homerus passim et Apoll. Argon. IV, 770, de Iride:

Αὐτίκα δ' Ἶρις ἀπ' Οὐλύμποιο θοροῦσα,
..., τανυσσαμένη κοῦφα πτερά.

33. *Nec venio* etc. Τὸ *veluti* suspectum est de mendo. HEINS. Et merito: omittere enim solent illas particulas, *veluti*, *tanquam*, poëtae: vide Servium ad Virgil. I Aeneid. 384. Forte scripsit:

Nec venio, ut multi, Graias spectator ad urbes. BURM.

39. *Nec tamen est mirum, si, sicut oporteat* etc. Locum varie tentarunt docti. Micylli coniectura, *sicut oportuit*, quamvis lenitate sua se commendans, ideo probari non potest, quia sic idem bis dixisse deprehendatur Ovidius. Sequitur enim, *sic placuit fatis*. Ingeniose Dousa nomen hic latere putabat amatoris fabulosi, qui ita, ut Paris, nunquam visae puellae amore flagrasset. Heinsius triplici ratione emendabat: *si sicut oportuit actum*; vel *sicut oportuit ictum*: vel *sicut oportet ab arcu*. Postremum maxime arridet. Posses etiam hoc modo legere ac distinguere:

... Si, sicut Amoris ab arcu
Missilibus telis eminus ictus, amo.

Caeterum vers. 39 et sqq. ad 143, veteres Edd. non agnoscunt. Sed praeterquam quod Ovidianus in iis color est, nec ullo modo verisimile videtur, ut tam bellam iudicium Paridis describendi occasionem Naso praetermiserit, sane illa insunt in Epistola insequente, quae dictorum versuum nonnullis unice respondere videantur. LENNEP.

40. *Telis arcu missilibus.* Hoc est, arcu emissis: et per consequens a longe. Est autem sententia: nec mirum est, si, quemadmodum qui arcu feriuntur a longe, ita ego quoque a longe *ictus amo*. Sic enim *oportuit*, et *sic placuit fatis*. MICYL. — Paulo excussum altius.

Illa sibi ingentem visa est sub imagine somni
  Flammiferam pleno reddere ventre facem.
Territa consurgit; metuendaque noctis opacae
  Visa seni Priamo, vatibus ille, refert.
Arsuram Paridis vates canit Ilion igni.
  Pectoris, ut nunc est, fax fuit illa mei.
Forma vigorque animi, quamvis de plebe videbar,
  Indicium tectae nobilitatis erant.
Est locus in mediae nemorosis vallibus Idae
  Devius, et piceis ilicibusque frequens;
Qui nec ovis placidae, nec amantis saxa capellae,
  Nec patulo tardae carpitur ore bovis.
Hinc ego Dardaniae muros, excelsaque tecta,
  Et freta prospiciens, arbore nixus eram.

45. *Illa sibi ingentem visa est sub imagine somni* etc. Meminit huius quoque rei Tryphiodorus, his verbis:

Αἱ δέ που ἤδη
Ἰάπτουσιν μογερῆς Ἑκάβης ὠδῖνες ὀνείρων.

Et Apollodorus III, 12. Cior.

47. *Metuendaque noctis opacae Visa.* Hoc est, visionem sive somnium, quod per noctem opacam, hoc est obscuram, viderat. Micyl.

48. *Vatibus ille refert*] *Vatibus*, id est interpretibus et coniectoribus somniorum, qui etiam *vates* dicuntur.

49. *Arsuram Paridis vates canit.* Id est, vates canunt, sive praedicant, Paridis igni Troiam conflagraturam: hoc est, facem, de qua somniarat Hecuba, significare incendium atque exitium patriae. Est autem prolepsis: nondum enim de Paridis nomine, aut amore, quem hic per ignem intelligo, quidquam constabat: ut qui nondum natus esset. Micyl. *Arsurum* est in editione Aldi. Burm.

51. *Forma vigorque animi,* Distichon hoc loco alienum Heinsio videtur, et in sequentem paginam reiiciendum aptius, post illa:

Regius agnoscor per rata signa puer.

Cur autem loco moveatur, nullus video. — Scaliger hic desiderari aliquot putat versus, quibus declararetur, quomodo pastoribus ad alendum traditus, fatum vitaverit. Bersm. — Mihi videtur Paris illa tantum ex historia sua memorare voluisse, quae aliquo modo cum fatali isto amore suo aut essent, aut ipsi esse viderentur coniuncta. Lennep.

53. *Nemorosis.* Francius malebat, *mediis nemorosae vallibus Idae*, ut lib. I Artis Amat. 289.

57. *Hinc ego Dardaniae muros.* Dardaniae muros impropriè dixit, pro Troia: alia enim Dardania, alia Troia fuit. Ceterum multa huiusmodi sunt in his versibus notata, ex quibus facile apparet, non esse γνησίους Poëtae. Micyl. Forte, *Dardanios muros.*

Ecce pedum pulsu visa est mihi terra moveri:
Vera loquar, veri vix habitura fidem.
Constitit ante oculos, actus velocibus alis,
Atlantis magni Pleionesque nepos.
Fas vidisse fuit; fas sit mihi visa referre:
Inque Dei digitis aurea virga fuit.
Tresque simul Divae, Venus, et cum Pallade Iuno,
Graminibus teneros imposuere pedes.
Obstupui, gelidusque comas erexerat horror;
Quum mihi: « Pone metum, nuntius ales ait.
Arbiter es formae: certamina siste Dearum;
Vincere quae forma digna sit una duas. »
Neve recusarem, verbis Iovis imperat: et se

59. *Ecce pedum pulsu.* Ex signo adventum deorum colligit.

60. *Vera loquar, veri vix habitura.* Scribendum *veram fidem*, aut *veri fidem*, ut supra:

Accipe cum vera dicta relata fide.

Apud Maronem quoque Aeneid. III 316, in codicibus nonnullis vetustis:

Ne dubita, nam vera fides. Heins.

61. *Constitit ante oculos.* Cum his et sequentibus mire conspirare Coluthum, *de Raptu Helenae*, vers. 119 et sqq. notavit iamdodum vir in literis graecis versatissimus Ioan. Dan. Lennep, in praeclara quam adornavit carminis huius editione. Rem quoque Lucianus lepide admodum, et festivo, quo solet, more exposuit, in Θεῶν Κρίσει.

62. *Atlantis magni, Pleionesque nepos.* Haec lectio melior, quam, ut quidam habent, *Atlantisque nepos, Pleionesque nepos.* Tametsi enim figuram captarunt, qui sic legunt: est tamen inepta affectatio. Intelligit autem Mercurium, cuius mater Maia fuit, filia Atlantis et Pleiones.

63. *Fas vidisse.* Hunc vers. Slichtenhorstius et Francius parenthesi includendum censebant: solemnem vero hanc in occursu Deorum precationem illustravit Lipsius, ad illa Senec. Epist. CXV: *Vt fas sit vidisse tacitus precatur.* Burm.

64. *Inque Dei digitis aurea virga fuit.* Alludit ad descriptionem Virgilii Aen. IV, 242, qui virgam hanc Mercurio tribuit.

68. *Pone metum..... arbiter es formae* etc. Verbatim fere ex Ovidio Coluthus, vel qui sub eius nomine carmen haud illepidum *de Raptu Helenae* scripsit, vs. 125:

Τάρβος ἀπορρίψας, καὶ πώεα καλὰ μεθήσας,
Δεῦρο θεμιστεύσειας ἐπουρανίῃσι δικάζων.
Δεῦρο διακρίνων προφερέστερον εἶδος ὀπωπῆς,
Φαιδροτέρῃ τόδε μῆλον, ἐπήρατον ἔρνος, ὀπάσσαις.

69. *Certamina siste Dearum*] *Siste* dixit, pro compone et fini. *Certamina* autem pluraliter, pro certamen, κατ' ἐναλλαγήν. Micyl.

Protinus aetherea tollit in astra via.
Mens mea convaluit, subitoque audacia venit;
Nec timui vultu quamque notare meo.
Vincere erant omnes dignae; iudexque verebar,
Non omnes causam vincere posse suam.
Sed tamen ex illis iam tunc magis una placebat:
Hanc esse ut scires, unde movetur amor.
Tantaque vincendi cura est! ingentibus ardent
Iudicium donis sollicitare meum.
Regna Iovis coniux; virtutem filia iactat;

75. *Iudexque verebar.* Vere et eleganter Heinsius, *querebar.* Quum enim, ipso iudice, *vincere erant omnes dignae*, huius peragendi a se iudicii conditionem Paris *querebatur.* Vnde apud Lucianum Dial. citat: δέδιω δ' ἂν μοι καλῶς δικάσαι, πάσαις ἀποδοὺς τὸ μῆλον. — πῶς οὖν οὐ χαλεπή. — ἡ κρίσις.

76. *Non omnes causam vincere posse suam.* Versus otiosus; nam si omnes dignae erant, quae vincerent, cur metuebat, aliquas causam suam obtinere non posse? MICYL. Scribe *causa sua. Vincere* enim *causa* latinum est, et *tenere causam*, non *vincere causam.* Noster in Amoribus lib. III, El. 14:

Et si non causa, iudice vince tuo. HEINS.

— Non tamen audeo adhuc damnare locutionem illam, *causam vincere* quum et *bellum vincere*, aeque ac *bello* et *armis* dicatur: vide ad Vellei. Paterc. II, 55. Francius volebat, *causam posse tenere suam;* sed hoc est pro arbitrio emendare. Caeterum cavillatio est Micylli: si enim non omnes dignae fuissent vincere, minime dubius et sollicitus fuisset Paris; sed inter pares forma unam praeferre, hoc timidum et incertum faciebat. BVRM.

78. *Hanc esse ut scires, unde movetur amor.* Sensus est: Vna me praeter caeteras movebat: ex quo facile posses scire, eam esse, quae amori praeesset, hoc est Venerem: neque enim tam facile alias *movisset.* MIC.

79. *Ingentibus ardent Iudicium donis sollicitare*] *Ardent*: hoc est, vehementer cupiunt et student. *Sollicitare*, id est labefactare et corrumpere iudicem.

81. *Regna Iovis coniux* etc. Sic Iuno ipsa apud Coluth. 145 sqq.:

Εἴ με διακρίνων προφερεστέρην ἔργνος ὀπάσσῃς,
Πάσης ἡμετέρης Ἀσίης ὑγήτορα θήσω.
Ἔργα μόθων ἀθέριζε· τί γὰρ πολέμων βασιλῆϊ;
Κοίρανος εὐθύμοισι καὶ ἀπτολέμοισι κελεύει.
Οὐκ αἰεὶ θεράποντες ἀριστεύουσιν Ἀθήνης.
Ὠκύμοροι θνήσκουσιν ὑποδρηστῆρες Ἐνυοῦς.

— *Virtutem filia iactat.* Id est Minerva, quae Iovis filia, virtutem bellicam prae caeteris iactat: his scilicet apud eumdem verbis; 136:

Δεῦρο τέκος Πριάμοιο, Διὸς παράκοιτιν ἐάσας,
Καὶ θαλάμων βασίλειαν ἀτιμήσας Ἀφροδίτην,
Ἠνορέης ἐπίκουρον ἐπαινήσειας Ἀθήνην.
Φασί σε κοιρανέειν, καὶ Τρώϊον ἄστυ φυλάσσειν·

Ipse potens dubito fortis an esse velim.
Dulce Venus risit: « Nec te, Pari, munera tangant
Vtraque suspensi plena timoris, ait.
Nos dabimus quod ames: et pulchrae filia Ledae
Ibit in amplexus, pulchrior ipsa, tuos. »
Dixit: et ex aequo donis formaque probata,
Victorem coelo rettulit illa pedem.
Interea, credo, versis ad prospera fatis,
Regius agnoscor per rata signa puer.
Laeta domus, nato per tempora longa recepto;
Addit et ad festos hunc quoque Troia diem.

Δεῦρό σε τειρομένοισι σαόπτολιν ἀνδράσι θήσω,
Μήποτέ σοι βαρύμηνις ἐπιβρίσειεν Ἐνυώ.

83. *Nec te, Pari, munera tangant utraque.* Vtraque munera, hoc est regna, quae Iuno promittit, et virtus bellica, quae a Pallade proponitur. MICYL. — Ibid. 157 sqq.:

Δέξο, καὶ πολέμων ἐπιλήθεο· δέχνυσο μορφὴν
Ἡμετέρην, καὶ σκῆπτρα, καὶ Ἀσίδα κάλλιπε γαῖαν.
Ἔργα μόθων οὐκ οἶδα· τί γὰρ σακέων Ἀφροδίτῃ;
Ἀγλαΐῃ πολὺ μᾶλλον ἀριστεύουσι γυναῖκες.
Ἀντὶ μὲν ἠνορέης ἐρατεινὴν παρακοίτιν ὀπάσσω.
Ἀντὶ δὲ κοιρανίης, Ἑλένης ἐπιβήσεο λέκτρων.

86. *Pulchrior ipsa.* Male Micyllus et Bersm. ediderunt *pulchrior illa*, ut et Aldus in priore editione; et perperam Dousa probat, ex illis Propertii II, Eleg. 6, 12:

Tibia funesta tristior illa tuba.

Concinnior erit lectio, si *probatis* reponas. Sic infra 203:

... Collatis forma Menelaus et armis. H.

87. *Ex aequo donis* etc. *Donis*, Helena, quae dono promissa; *formaque*, Veneris scil. pulchritudine.

88. *Victorem coelo rettulit illa pedem.* Hoc est, rediit in coelum victrix, parta victoria. *Rettulit inde pedem*, volebat Francius: vid. ad Epist. XIV, 24.

89. *Versis ad prospera fatis.* Diis iam meliora de me statuentibus. M. — *Sero versis ad prospera fatis.* Haud inelegans coniectura est Medenbachii Wakkeri.

90. *Per rata signa.* Hic Dousa volebat inserere distichon illud, quod supra vs. 51: *Forma vigorque* etc. Quid vero ad rem perturbatio haec?

91. *Per tempora longa.* Lege, *post tempora longa recepto.* HEINS. Ita et Dousa et Francius: sed *per tempora* recte. BURM.

92. *Addit et ad festos.* Hoc est, eumque diem, quo agnitus fui, pro festo celebrant. *Addidit ad* margo Micyll. et Bersm. *festas* Palat.: et tunc *hanc* legendum esset. Elegans vero locutio *addere ad*, qua et usus Sueton. Caes. 24: *Ad legiones, quas a Repub. acceperat, alias addidit.* Calig. 40: *Additumque ad caput legis*; ubi frustra Heinsius volebat, *additumque*

Vtque ego te cupio, sic me cupiere puellae;
  Multarum votum sola tenere potes.
Nec tantum regum natae petiere ducumque;
  Sed Nymphis etiam curaque amorque fui.
At mihi cunctarum subeunt fastidia, postquam
  Coniugii spes est, Tyndari, facta tui.
Te vigilans oculis, animo te nocte videbam;

id capiti. Plaut. Cistel. II, 3, 45: *Suas ad meas miserias addet;* et ita frequenter etiam Iulius Caesar. BVRM.

94. *Multarum votum sola tenere potes.* Hoc est, me, quem tam multae aliae cupierunt et *optarunt*, tu sola frui potes. MICYL.

96. *Sed Nymphis etiam* etc. Nam ab Oenone amatus est, ut vidimus, dum in sylvis et inter pastores adhuc degeret. Facit autem procorum more, qui dum ambiunt puellas, omnia sua praedicant et extollunt. Ita hic quoque pluraliter *natas ducum et regum*, et *nymphas* nominat, a quibus expetitus fuerit: quum alias de sola Oenone ex nymphis, et de Arisba Meropis filia Lesbia, de qua Stephanus meminit, legatur. IDEM. — *Curaque amorque fui.* Post hunc versum Palatinus et veteres editiones addunt:

Quae super Oenonen facies mutarer in orbem;
  Nec Priamo est ad te dignior ulla nurus.

Quos Ovidianos esse versus non dubito: sed prior est mendosissimus, ac proinde uterque a nuperis editionibus iussus exulare, ni fallor: idque pessimo exemplo. Posteriori legendum *a te.* HEINS. — Coniiciebat Vir Cl. Lennep.:

Quae super (Nymph.) Oenone (facies nec talis in orbe)
Nec Priamo etc.

Locum hunc corruptissimum, ideoque ab initio saeculi decimi sexti constanter ab editoribus repudiatum, ita quoque tentabat sanare doctiss. Vir Eusinger: « Consentaneum, inquit, erat Oenones mentionem a Paride, in Epistola ad Helenam scripta, ita fieri, ut eam a se desertam esse non simpliciter confiteretur; sed ut perfidiae crimen causae probabilis aliquo commento dilueret. Et tale quid hic scriptum fuisse declarant respondentis Helenae verba, Epist. sqq. vs. 195:

Tu quoque, dilectam multos, infide, per annos,
  Diceris Oenonen destituisse tuam.
Nec tamen ipse negas etc.

Inde coniiciebam sic versum, aut non multum dissimili modo, posse restitui:

Quas super Oenonae faciens, mutabar in urbem.

Haec ita composita significant, Paridem, quum prae caeteris Nymphis Oenonae faveret, vitam urbanam cum pastoritia; aulam cum rure permutasse; ideoque vitae genus relictum, relinquendae coniugis causam fuisse.» Sic Eusinger, cuius ad coniecturam facere videntur quae prius: *Regius agnoscor .... puer* etc., et quae ipsi Paridi Oenone Epist. V, 79:

At quum pauper eras, armentaque pastor agebas etc.

Nec deerunt tamen, qui ingeniosiorem Lennepii emendationem sane praetulerint.

Lumina cum placido victa sopore iacent.
Quid facies praesens, quae nondum visa placebas?
Ardebam, quamvis hinc procul ignis erat.
Nec potui debere mihi spem longius istam,
Caerulea peterem quin mea vota via.
Troia caeduntur Phrygia pineta securi,
Quaeque erat aequoreis utilis arbor aquis:
Ardua proceris spoliantur Gargara silvis,
Innumerasque mihi longa dat Ida trabes.
Fundatura citas flectuntur robora naves:

100. *Victa.* Francius malebat *vincta.* Vid. ad XI Metam. 238.

101. *Facies.* Scribe, *quid faceres?* iam enim viderat Helenam; vel *facias*, ut saepe Noster. HEINS.

102. *Ardebam, quamvis hinc procul* etc. Puto *hinc procul*, hoc est, procul a me, et *eras;* ut per *ignem*, Helenam, amores suos, intelligat. Am. II, Eleg. 16, 11:

At *meus ignis* abest: verbo peccavimus uno.
Quae movet ardores est procul, ardor adest.

Virgilius III Eclog. 66:

At mihi sese offert ultro *meus ignis* Amyntas. H.

103. *Nec potui debere mihi spem longius istam.* Nec potui spem istam, amoris potiundi, longius differre. M.

105. *Troia pineta.* In hoc scelus erat, quia illa sacra Deûm matri Cybelae. Statius V Achill. 60:

Ille Phrygas lucos, Matris penetralia, caedit
Turrigerae, vetitasque solo procumbere pinus
Praecipitat, terrasque freto delatus Achaeas
Hospitis Atridae spoliat thalamos. BURM.

107. *Ardua Gargara.* Gargara generaliter τὰ ἄκρα, hoc est, summitates montium, sive vertices dicuntur. Sed hoc loco de parte Idae montis australi accipiendum, quae proprie hoc nomine appellatur: in cuius radicibus et oppidum eiusdem nominis fuit, cuius ager frugibus fertilis fuit: de quo idem Poëta lib. I Art. Am. 57:

Gargara quot segetes, quot habet Methymne racemos.

Dicta autem Gargara, a Gargaro Iovis et Larissae filio. — *Spoliantur.* Eleganter, unde *nudi montes* saepe dicuntur.

108. *Longa dat Ida trabes.* Id est arbores, ex quibus *trabes* navium fiunt. Idam autem *longam* vocat a positu: longa enim per totam Phrygiam extenditur: aliis atque aliis nominibus passim appellatur. Vel si mavis, accipe improprie *longam*, pro alta: tanta autem altitudo huius montis, ut eodem tempore vestigia orientis solis, et eius, qui modo occiderit, in vertice videre liceat, ut quidem Mela auctor est. MICYL. — Non hoc Mela I, 18; sed a media iam nocte spargi ignes passimque micare; et ut lux appropinquat, ita coire ac se coniungere videri, donec magis magisque collecti pauciores subinde, et una ad postremum flamma ardeant. etc. — Frustra haec omnia; transmisso etenim a trabibus *longis* ad ipsum montem epitheto, venia utitur Naso, quam poëtis libenter concedimus.

Texitur et costis panda carina suis.
Addimus antennas, et vela sequentia malos:
Accipit et pictos puppis adunca Deos.
Qua tamen ipse vehor, comitata Cupidine parvo,
Sponsor coniugii stat Dea picta sui.
Imposita est factae postquam manus ultima classi,
Protinus Aegaeis ire iubebar aquis;
Et pater et genitrix inhibent mea vota rogando,
Propositumque viae voce morantur iter.
Et soror effusis, ut erat, Cassandra capillis,
Quum vellent nostrae iam dare vela rates:
Quo ruis? exclamat; referes incendia tecum:
Quanta per has, nescis, flamma petatur aquas.
Vera fuit vates; dictos invenimus ignes:
Et ferus in molli pectore flagrat amor.

111. *Vela sequentia malos.* De malis pendentia.

113. *Qua tamen ipse vehor.* Ita quidem vulgo legitur: ego vero malim, *Qua tunc ipse vehor*: quid enim faciat hoc loco adversativa *tamen?* MICYL. Nihil muta: reliquae naves suos quaeque Deos accipiunt; sed mea Venerem et Cupidinem. Est ergo *tamen* pro *sed* positum: et excipit suam navem a reliquis. BURM.

114. *Sponsor coniugii sui.* Sententia est: Dea, quae mihi coniugium tuum spopondit, stat picta cum Cupidine parvo: ac nota *sponsorem* feminino genere poni de Venere, quemadmodum V Fast. 192, de eadem Dea idem Poëta dixit:

Optima tu proprii nominis *auctor* eris. M.

— *Tui*, Naugerius. Sed nihil temere muto: *suum coniugium*, quod illa (Venus) promiserat. HEINS. — *Comitata* vero *Cupidine parvo* etiam occurrit lib. II Fastor. 463. BURM.

116. *Ægaeis ire iubebar aquis.* Priscae editiones *iubebat.* Scribe *ludebat* vel *iuvabat*: nam haec duo verba saepe confunduntur in libris vetustis. HEINS. Ego nihil muto. *Iubebar* scilicet a *Venere sponsore*, qua duce et auspice, ingressum se mare ait. *Iubebat* erat in Veneta una editione. BURM.

118. *Propositum viae iter.* Pleonasmus: nam satis fuerat dicere, *propositum iter.* MICYL. Repone meo periculo, *pia voce.* H. Periculosius.

119. *Et soror effusis, ut erat, Cassandra capillis* etc. De Cassandra satis superque superioribus Epist.

120. *Cum vellent nostrae iam dare vela rates.* Illud *nostrae* friget hoc loco. Rectius legatur *properae.* Vel:

Quum vellem nostrae iam dare vela rati. H.

123. *Dictos ignes*] *Dictos*, id est praedictos a vate.

124. *Et ferus.* Puto *en ferus*; vel *efferus.* HEINS.

Portubus egredior; ventisque ferentibus usus
Applicor in terras, Oebali Nympha, tuas.
Excipit hospitio vir me tuus: hoc quoque factum
Non sine consilio numinibusque Deûm.
Ille quidem ostendit, quidquid Lacedaemone tota
Ostendi dignum, conspicuumque fuit.
Sed mihi laudatam cupienti cernere formam,
Lumina nil aliud quo caperentur erat.
Vt vidi, obstupui; praecordiaque intima sensi
Attonitus curis intumuisse novis.
His similes vultus, quantum reminiscor, habebat,
Venit in arbitrium quum Cytherea meum.
Si tu venisses pariter certamen in illud,
In dubium Veneris palma futura fuit.

125. *Ventis ferentibus.* Hoc est secundis, et a tergo sequentibus.

126. *Applicor in terras.* Francius malebat *ad terras.* — *Oebali Nympha.* De Helena et Laconica dictum accipio; ac Nympham pro puella generaliter poni puto. *Oebalidem* autem vocat, ab Oebalo, Argali vel Cynortae filio, qui uxorem duxit Gorgophonem Persei filiam, ex qua Hippocoonta, Tyndarum et alius suscepit.

127. *Hoc quoque factum* etc. Coniecerat Heinsius, *concilio*: sed nihil mutandum: *consilium* enim hic voluntatem et mentem Deorum notat.

131. *Laudatam.* Potest explicari, a Venere mihi laudatam et commendatam; sed magis est, ut in genere notet pulcherrimam. Burm.

133. *Vt vidi, obstupui.* Francius volebat, *ut vidi, ut stupui.* Vid. ad Epist. XII, 133; et XIII, 89.

134. *Curis intumuisse novis.* Forte *indoluisse*, vel *intepuisse.* Nam Micylli illud *intumuisse* parum placet. Heins. Neque in Micylli notis, neque textu illud *intumuisse* repperi: quod tamen impense placet, prae reliquis: in affectionibus enim vehementioribus *tumere* pectus, praecordia etc. passim poëtae fingunt. Vide ipsum Heinsium ad Valer. Flac. II, 108. Sic Noster II Metam. 508:

Intumuit Iuno.

Et IV Pont. 14, 34:

Intumuit vati nec tamen Ascra suo. Burm.

— Recte hic Burmann. contra Heinsium tuetur locutionem hanc elegantissimam; et quae affert exemplis, Ciceronis locum poterat addere, sic Tuscul. Quaest. III, 31: « Nos omnia in consolationem unam coniecimus; erat enim *in tumore animus* ».

136. *Venit in arbitrium* etc. Hoc est, ipsa Venus, quum stetit ante me iudicem nuda: ita enim fabula traditur. *Cytherea* autem Venus dicitur a Cytheris, apud quam insulam primum e mari emersit, ut Hesiodus auctor est, Theog. 192. Micyl.

158. *In dubium*] *In dubio* malit Micyllus. Ego ἀρχέτυπον hunc non

Magna quidem de te rumor praeconia fecit,
  Nullaque de facie nescia terra tua est,
Nec tibi par usquam Phrygiae, nec solis ab ortu
  Inter formosas altera nomen habet.
Credis et hoc nobis? minor est tua gloria vero:
  Famaque de forma paene maligna tua est.
Plus hic invenio, quam quod promiserat illa:
  Et tua materia gloria victa sua est.
Ergo arsít merito, qui noverat omnia, Theseus:
  Et visa es tanto digna rapina viro:
More tuae gentis nitida dum nuda palaestra
  Ludis, et es nudis femina mixta viris.
Quod rapuit, laudo: miror, quod reddidit unquam;

temere loco moveam, minime ignarus elegantiae studiosos auctores *in* cum casu quarto frequenter coniunxisse, loco sexti. Exempla passim obvia. Heins.

141. *Nec tibi par usquam Phrygiae.* Lego *Phrygia*, hoc est in Phrygia. Ante *Phrygiam* legebatur. Quod imperitissime defendit ad Silium Dausqueius, p. 231. *Usquam Phrygiae* Naugerii coniectura est. Sed vix persuadet, *usquam Phrygiae*, ut *usquam locorum*, latine posse dici: forte etiam melius, *primo nec solis ab ortu*. Heins. Francius coniecerat: *Par omni in Phrygia*; ego, *usquam Phrygia*, recte legi hic puto; debet enim praepositio *a* repeti a sequentibus. Burm. — *Nec tibi par usquam Phrygiae, nec solis ab ortu* etc. Non possum quin lepidissimos huc Theocriti versus adferam, ex Idyllio XVIII, v. 26, quod *Helenae Epithalamium* inscribitur:

Ἀῶς ἀντέλλοισα καλὸν διέφαινε πρόσωπον,
Πότνια νὺξ ἅτε, λευκὸν ἔαρ χειμῶνος ἀνέντος.
Ὧδε καὶ ἁ χρυσέα Ἑλένα διεφαίνετ' ἐν ὑμῖν,
Πίειρα μεγάλα. κ. τ. λ.

143. *Credis et hoc nobis?* Magis arridet, quod ex veteribus codicibus adfertur, *crede sed hoc nobis.* Dan. Heins. Nunc denuo veterum librorum opem advocemus, qui ab hoc versu denuo nobis adsunt. *Credis et haec* tres scripti. Barberin. *Credis ad haec.* Lego *crede sed hoc*, Heins.

145. *Plus hic invenio*] *Inveniat*, Codex Leidensis; forte *invenias*: amat enim Noster secunda persona loqui. Vid. infr. 174. *Promiserit*, etiam tres libri. Idem.

149. *More tuae gentis nitida dum nuda palaestra Ludis*] *Madida* Scriverii, quae est glossa; sed *nitidam* proprie dixit, quia luctatores oleo nitebant. Lib. V Fast 667:

Laete lyrae pulsu, *nitida* quoque laete palaestra.

Et Horat. II, Od. 12, *Nitidas puellas* vocat oleo perfusas. Burm.

Tam bona constanter praeda tenenda fuit.
Ante recessisset caput hoc cervice cruenta,
Quam tu de thalamis abstraherere meis.
Tene manus unquam nostrae dimittere vellent?
Tene meo paterer vivus abire sinu?
Si reddenda fores, aliquid tamen ante tulissem:
Nec Venus ex toto nostra fuisset iners.
Vel mihi virginitas esset libata; vel illud,
Quod poterat salva virginitate rapi.
Da modo te; Paridi quae sit constantia nosces.
Flamma rogi flammas finiet una meas.
Praeposui regnis ego te, quae maxima quondam
Pollicita est nobis nupta sororque Iovis;
Dumque tuo possem circumdare brachia collo,

153. *Recessisset.* Imitationem esse illius Propertiani II, 6, 7 notavit Dousa:

Nam citius paterer caput hoc discedere collo.

155. *Tene manus unquam nostrae dimittere vellent*] *Dimittere ferrent*, scribam libenter, si per codices antiquos detur. Metam. XIII, vers. 460, ex optimis codicibus:

Scilicet aut ulli servire Polyxena *ferrem*.

Pro quo similiter *vellem* vulgo legebatur. Heins.

157. *Ante tulissem*] *Inde* Oxon.: venuste. — Indice quidem Burm.

160. *Rapi*] *Dari*, Hafniensis; quae vox venerea nostro passim. In Dousae codice erat, *quo potui salva virginitate frui*: non male, si *poteram* legatur. Burm.

161. *Da modo te, quae sit Paridis constantia* etc. Lege et distingue:

Da modo te, Paridi quae sit constantia nosces.

Sic infra, *Da modo te facilem*; neque aliter Slichtenhorstius legebat ex Terentii Adel. V, 3, 52: *Da te hodie mihi*; et Heaut. IV, 3, 10: *Age, da te mihu vicissim.* — *Paridi* est in Barberiniano. Heins. *Paridi* etiam Bersmann.

163. *Praeposui regnis ego te.* Ex hoc quoque et sequentibus versibus colligunt, illos supra notatos adscititios aliunde esse. Nam quorsum attinebat, inquiunt, hic denuo eorum munerum, quae a Iunone et Pallade proposita fuerant, meminisse, quum supra eadem res tot versibus fuerit tractata? Proinde si hic locus poëtae γνήσιος est, ut quidem nemo dubitat, necesse est, superiorem illum supervacaneum, et aliunde insertum esse. Micyl.

164. *Pollicita est nobis.* Francius illud, *nobis nupta*, παρέργως censebat: et ideo coniiciebat, *magni nupta sororque Iovis.* — Quid non, ea lege, apud poëtas immutandum?

165. *Dumque tuo*] *Vtque tuo*, Dousa.

Contemta est virtus, Pallade dante, mihi.
Nec piget; aut unquam stulte elegisse videbor;
Permanet in voto mens mea firma suo.
Spem modo ne nostram fieri patiare caducam,
Te precor, o tanto digna labore peti.
Non ego coniugium generosae degener opto:
Nec mea, crede mihi, turpiter uxor eris.
Pleiada, si quaeras, in nostra gente, Iovemque

166. *Contemta est virtus, Pallade dante, mihi.* Post hunc versum in scriptis quibusdam ac veteribus editis nonnullis, hoc sequitur distichon:

Quum Venus et Iuno, Pallasque in vallibus Idae
Corpora iudicio supposuere meo.

Sed a Puteaneo, melioribusque aliis codd. abesse notavit Heinsius. «Tollendum est, inquit; quum enim iudicium suum luculentis versibus paulo ante copiose exposuerit, quid opus eiusdem rei denuo meminisse?» Sentias idem necesse est de altero hoc disticho, quod in codice Dousae legebatur:

Primaque quum regnum, belli daret altera laudem;
Tertia, coniugii laude frueris, ait.

167. *Stulte elegisse videbor*] *Legisse* Puteaneus, et quinque alii; quod versum utique molliorem praestat. *Legere*, pro eligere. Ex Moreti et duobus aliis mallem *fatebor*; quod cum sequentibus melius cohaeret: eadem varietas observatur in codicibus lib. VII Met. 33:

Tum ferrum et scopulos gestare in corde fatebor.

168. *Mens mea firma*] *Et manet in voto mens mea certa*, Lovaniensis, ut Epist. XVIII, 38:

Quid mecum certa proelia mente geris!

Posset et, *mens mihi*. Vide Epist. XIII, 148. Burm.

170. *Te precor, o tanto digna labore peti.* Ita editur ex libro Vaticano. Nostri cum reliquis *deprecor*. Heinsii coniecturam *ne precor*, refellit Gesnerus ad Claud. XV, 287. Ersing. — *Deprecor.* Nisi illud *te* magis efflagitare sequentia viderentur, equidem verbo simplici praeferrem. Est enim frequens apud Nostrum *deprecor*, sequente particula *ne*. Quamvis enim Forcellinius aliique verbum hoc propria et primaria significatione idem valere censeant ac *valde precor*, ita ut praepositio *de* tantummodo significationem precandi augeat; ex ipsis quidem accuratius inspectis collatisque inter se veterum auctorum locis potius hoc efficitur, cum verbo *deprecor* necessario coniunctam esse, nisi mentionem, certe cogitationem mali alicuius, quod *precando* demere, sive amoliri quis cupiat. Sed interdum quoque, quod Forcellino aliisque fraudi fuit, mali mentio post verbum *deprecor* omittitur; contra sequitur diserta mentio boni alicuius; ut sunt frequentissima, *deprecari vitam*, *pacem*, *fortunam incolumem*. Tum vero semper subest tamen cogitatio mali, seu discriminis, in quod bonum illud, quod quis *deprecari* dicitur, adductum est. Lennep.

173. *Pleiada si quaeras.* Electram designat, unam e septem Pleiadibus,

Invenies, medios ut taceamus avos.
Sceptra parens Asiae, qua nulla beatior ora,
Finibus immensis vix obeunda, tenet.
Innumeras urbes, atque aurea tecta videbis:
Quaeque suos dicas templa decere Deos.
Ilion adspicies, firmataque turribus altis
Moenia, Phoebeae structa canore lyrae.
Quid tibi de turba narrem numeroque virorum?
Vix populum tellus sustinet illa suum.
Occurrent denso tibi Troades agmine matres:
Nec capient Phrygias atria nostra nurus.
O quoties dices: quam pauper Achaia nostra est!
Vna domus quaevis urbis habebit opes.
Nec mihi fas fuerit Sparten contemnere vestram.
In qua tu nata es, terra beata mihi est.
Parca sed est Sparte: tu cultu divite digna.
Ad talem formam non facit iste locus.
Hanc faciem largis sine fine paratibus uti,
Deliciisque decet luxuriare novis.
Quum videas cultum nostra de gente virorum;
Qualem Dardanidas credis habere nurus?
Da modo te facilem: nec dedignare maritum,

ex qua Dardanum Iupiter suscepit, a quo originem Troiani et ipsum nomen ducebant.

174. *Medios avos.* Erichthonium scilicet, Troëm, Isum, Assaracum, Capyn, et reliquos, qui *medii*, ab Iove, ad ipsum Pariden.

180. *Structa*] *Facta*, Oxon. et Reg.

181. *De turba*] *De turbis*, Francof.

183. *Denso tibi Troades agmine.* Leid. et Scriverii, *ordine*; quae perpetua fere librariorum est aberratio.

186. *Vna domus quaevis*] *Quasvis* Gottorph. bene; nisi *quamvis* malis: forte etiam *orbis* pro *urbis*. HEINS. *Quamvis* est in Francof. quod malebat etiam Francius; est vero imitatio Euripidis ex Oreste 1120:

Ὥσθ' Ἑλλὰς αὐτῇ σμικρὸν οἰκητήριον.

194. *Quales Dardanias credis habere nurus*] *Qualem*, meliores cum primis editionibus; quare et superiori versu *cultum* lege, cum tribus scriptis. Deinde *Dardanidas* multae membranae. *Dardanidum matres*, Maroni V Aeneid., et *Dardanides rates*, Remed. Amor. 58 ex optimis membranis. HEINS.

195. *Da modo te facilem: nec de-*

Rure Therapnaeo nata puella, Phrygem.
Phryx erat, et nostro genitus de sanguine, qui nunc
Cum Dis potando nectare miscet aquas.
Phryx erat Aurorae coniux: tamen abstulit illum
Extremum noctis quae Dea finit iter.
Phryx etiam Anchises, volucrum cui mater Amorum
Gaudet in Idaeis concubuisse iugis.
Nec, puto, collatis forma Menelaus et annis,
Iudice te, nobis anteferendus erit.
Non dabimus certe socerum tibi clara fugantem
Lumina, qui trepidos a dape vertat equos.
Nec pater est Priamo soceri de caede cruentus;
Et qui Myrtoas crimine signet aquas.
Nec proavo Stygia nostro captantur in unda

dignare maritum etc. Sic quoque Paris Coluthaeus 289:

Δεῦρο γάμον κεράσωμεν, ἐπεὶ Κυθέρεια κελεύει.
Μή με καταισχύνειας, ἐμὴν καὶ Κύπριν ἐλέγξῃς·

196. *Rure Therapnaeo nata.* Dicta sic Helena, a Therapne, Laconiae urbe, Spartae vicina, in Eurotae sinistra ripa. Mela II, 3; Pausan. in Lacon. XIV, 20. — *Phrygem.* Hanc invidiam deprecari debebat, ne obstaret amori suo gentis vilitas: maxime enim Graeci Phrygas despiciebant, ut ex proverbiis pluribus constat. Codices vero quidam, *Theramnaeo* habent, ut et apud Statium III Theb. 422, et VII, 793; variat scriptura. Sic et *Pollucem* Apollon. lib. II, 163 vocat κλεῖον Θεραπναῖον Διὸς υἷα.

198. *Cum Dis potando.* Lege ex decem codicibus:

Cum Dis potandas nectare miscet aquas. HEINS.

Francius coniiciebat, *Potandas divis* (vel *superis*) *nectare miscet aquas.*

203. *Collatis forma Menelaus et annis.* Francofurtensis, Lovanienses duo, Dousae et aliquot alii, *collatus*, ut et editiones quaedam veteres, quod nesciu au temere repudiandum. Certe II Am. 17, 13 dixit:

Collatam idcirco tibi me contemnere debes.

Stat. VII, 734, quamvis paulum alia significatione:

... Fas et mihi spernere Phoebum,
Si tibi collatus Divum sator.

Vbi notat, tibi comparatus certavit: *in annis* vero, multi codices. B.

205. *Non dabimus certe socerum tibi* etc. Atreum tangit, Menelai patrem, qui Solem retro fugere coëgit, ne coenae interesset, cui Thyestae natos adposuerat comedendos. Nota fabula.

208. *Et qui Myrtoas crimine signet aquas.* Pelopen signat, qui Myrtilum, Hippodamiae aurigam, cuius ope Oenomaum vicerat, in mare dedit praecipitem, quia perfidiae pretium ab eo postulaverat.

209. *Stygia captantur in unda.*

Poma, nec in mediis quaeritur humor aquis.
Quid tamen hoc refert, si te tenet ortus ab illis?
  Cogitur huic domui Iupiter esse socer.
Heu facinus! totis indignus noctibus ille
  Te tenet; amplexu perfruiturque tuo.
At mihi conspiceris, posita vix denique mensa;
  Multaque, quae laedant, hoc quoque tempus habet.
Hostibus eveniant convivia talia nostris,
  Experior posito qualia saepe mero.
Poenitet hospitii, quum, me spectante, lacertos
  Imposuit collo rusticus iste tuo.
Rumpor, et invideo, quid enim tamen omnia narrem?
  Membra superiecta quum tua veste fovet.
Oscula quum vero coram non dura daretis;
  Ante oculos posui pocula sumta meos.
Lumina demitto, quum te tenet arctius ille:
  Crescit et invito lentus in ore cibus.
Saepe dedi gemitus: et te, lasciva, notavi
  In gemitu risum non tenuisse meo.
Saepe mero volui flammam compescere; at illa
  Crevit; et ebrietas ignis in igne fuit.

Stygias in undas, Moreti. *Captentur*, Francof. — Capienda certe, quae sic caperetur.

211. *Quid tamen hoc refert.* Frustra codices multi, *haec refero* vel *referam*.

220. *Imponit collo*] *Imposuit* scripti quidam et primae editiones: praeterea *rusticus iste*, Puteaneus: probe; nam τὸ iste contemtum prae se fert. Sic Aiax XIII Met. quoties loquitur de Vlysse, fere semper subiungit *Iste*. Heins.

221. *Quid nunc tamen omnia narrem.* Prima editio, cum Puteaneo et aliis tribus, *quid nam tamen.* In Puteaneo tamen vetus lectio penitus abrasa: reliqui maxima ex parte, *quid non tamen*: quatuor, *quid tamen omnia narrem*, omisso τοῦ *nunc*. Mentelianus et unus Vossii, *quid enim non.* Argentinensis, *quid n. tamen*; hoc est *quid enim tamen*. Sequor. Stat. IV Achill. 60:

... Metuam quid enim tibi cuncta fateri?

Nisi malis, *quid ni tamen.* Nam Iureti excerpta *quid ne.* Idem.

226. *Crescit et invito lentus in ore cibus.* Iuvenalis Sat. XIII, 212:

... Interque molares
Difficili crescente cibo. Heins.

Multaque ne videam, versa cervice recumbo;
  Sed revocas oculos protinus ipsa meos.
Quid faciam, dubito: dolor est meus illa videre;
  Sed dolor a facie maior abesse tua.
Qua licet et possum, luctor celare furorem:
  Sed tamen apparet dissimulatus amor.
Nec tibi verba damus: sentis mea vulnera, sentis;
  Atque utinam soli sint ea nota tibi!
Ah! quoties, lacrymis venientibus, ora reflexi,
  Ne causam fletus quaereret ille mei!
Ah! quoties iuvenum narravi potus amores,
  Ad vultus referens singula verba tuos!
Indiciumque mei ficto sub nomine feci;
  Ille ego, si nescis, verus amator eram.
Quin etiam, ut possem verbis petulantibus uti,
  Non semel ebrietas est simulata mihi.
Prodita sunt, memini, tunica tua pectora laxa,
  Atque oculis aditum nuda dedere meis;
Pectora vel puris nivibus, vel lacte, tuamque
  Complexo matrem candidiora Iove.

Senec. Ep. LXXXII, *non in ore crevit cibus, non haesit in faucibus.*

231. *Versa.* Liber Leidensis, *flexa;* ut statim 239, *ora reflexi.*

235. *Qua licet et possum.* Helmaestadiensis, *ut possum*, noo male, id est, quantum possum. HEINS. Pro *luctor*, quidam editi et scripti, *nitor.*

239. *Lacrymis venientibus.* Francius volebat, *orientibus* vel *manantibus;* perperam: lib. I Art. 661:

Si lacrymae, nec enim *veniunt* in tempore semper,
  Deficiunt. BURM.

241. *Ah! quoties iuvenum* etc. Legere vir doctus malebat, Miscell. Observ. vol. VII, tom. 2, p. 291:
O quoties *iuvenis* narravi potus amores!
Ex versu 244, certum quemdam iuveoem iotelligens, sub cuius persona Paris latuerit. Guelph. prim. secund. et quart.: *Ah! quotiens aliquem narravi potus amorem!* — Quia versus qui proximi sequuntur, singularem numerum vocabuli *amorem* requirere videntur, amplectitur Eusinger scripturam Guelph. tert.: *Ah! quoties iuvenum narravi potus amorem!*

245. *Verbis petulantibus uti*] *Petulantius*, Puteaneus et reliqui plerique. HEINS.

249. *Tuamque.* Francius omnioo *tuamve* legeodum esse ceuset.

250. *Iove.* Vossianus, *Cygno.* Sic et Horatius primam io *Cygno* corri-

Dum stupeo visis, nam pocula forte tenebam,
  Tortilis e digitis excidit ansa meis.
Oscula si natae dederas, ego protinus illa
  Hermiones tenero laetus ab ore tuli.
Et modo cantabam veteres resupinus amores:
  Et modo per nutum signa tegenda dabam.
Et comitum primas Clymenen Aethramque tuarum
  Ausus sum blandis nuper adire sonis.
Quae mihi non aliud, quam formidare, locutae,
  Orantis medias deseruere preces.
Di facerent, magni pretium certaminis esses;
  Teque suo victor posset habere toro!
Vt tulit Hippomenes Schoeneida, praemia cursus,
  Venit ut in Phrygios Hippodamia sinus;
Vt ferus Alcides Acheloia cornua fregit,

pit. Lucianus in *Iudicio Dearum*, de Helena: Λευκὴ μὲν, οἵαν εἰκὸς ἐκ Κύκνου γεγενημένην. Burm. — *Iove* vera est lectio; *Cycno*, quod habet Vossius, est e glossa. Lennep.

252. *E digitis excidit ansa meis.* Manifesta hic imitatio Propertii IV, 4, 19 et 20:

Obstupit regis facie et regalibus armis;
  Interque oblitas excidit urna manus.

Vnde confirmatur lectio huius loci *excidit ansa.*

257. *Clymenen, Aethramque.* Menelai affines fuisse testatur Dictys Cretensis, unaque a Paride cum Helena avectas; et post captum Ilium, sorte ducta, Demophoonti atque Acamanti Thesidis obtigisse, praemium militiae diuturnae; sed Mnestheo Athenas remeanti cessisse tamen, Thesidis inde exclusis atque exulare iussis. Idem Dictys, initio libri VI, Clymenen Aethrae filiam fuisse innuit. Heins.

262. *Deseruere preces*] *Destituere*, Barberinus et Vossianus. Heins.

264. *Venit ut*] *Venerat in*, Schott. II Observ. cap. 53. Alii libri hunc versum sic habent: *Quae propero cursu vicerat ante procos:* sed frustra. H. In quibusdam interiectus erat etiam alius:

Sic et tu Phrygias venies regina per urbes,
  Venit ut in Phrygios Hippodamia sinus,

quem utrumque Bersmannus expressit; sed subdititios videri notavit. — *Venit ut in Phrygios Hippodamia sinus.* Pelopem intelligit, qui quum e Phrygia in Peloponnesum navigaret, Hippodamiam, Oenomai filiam, uxorem duxit, victoriae praemium. — *Acheloia cornua.* Flumen ipsum Achelous, Oceani et Thetidis filius, qui, assumptis vicissim serpentis et tauri formis, cum Hercule decertavit, Deianirae amore captus; victusque ab Alcide fuit. Illorum exempla Paris adducit, qui pro amore certarunt;

Dum petit amplexus, Deïanira, tuos;
Nostra per has leges audacia fortiter isset:
Teque mei scires esse laboris opus.
Nunc mihi nil superest, nisi te, formosa, precari;
Amplectique tuos, si patiare, pedes.
O decus, o praesens geminorum gloria fratrum;
O Iove digna viro, ni Iove nata fores!
Aut ego Sigeos repetam te coniuge portus:
Aut ego Taenaria contegar exsul humo.
Non mea sunt summa leviter destricta sagitta
Pectora: descendit vulnus ad ossa meum.
Hoc mihi, nam repeto, fore ut a coeleste sagitta
Figar, erat verax vaticinata soror.
Parce datum fatis, Helene, contemnere amorem:
Sic habeas faciles in tua vota Deos.
Multa quidem subeunt: sed coram ut plura loquamur,

quos imitaturum se dicit, si Helena forte *magni pretium certaminis*. Mera haec amatoris ostentatio.

267. *Audacia fortiter isset.* Alii, *victoria.* Vossianus, *audacia fortior:* placet. H. Ita Ep. XVIII, 84, quidam:

Fortior in summas erigor altus aquas.

Vbi etiam *fortiter* vulgo. *Victoria* etiam, quod multi libri pro *audacia* habent, non temere repudiandum: ita *ire triumphus* dicitur Epist. VII, 154 et alibi.

275. *Destricta.* Sic legendum; non *districta.* Vide amplissimi Cuperi Observ. lib. IV, obs. 5; Stat. I Silv. 2, 79:

Ast illam summa leviter, sic namque iubebas,
Lampade, parcentes et inermi *striximus* arcu.

Et VIII Theb. 532:

Qualis setigeram Lucene cuspide frontem
Strictus oper.

Adscripsit Dousa locum Senec. Contror. VII: *Vt* destricta *levi vulnere est cutis, non credas factum manu privigni; credas amatoris.* BVRMANN.

277. *Nam repeto*] *Recolo* multi ex scriptis. Mox forte legendum:

... Fore ut e coeleste sagitta
Figerer, est verax vaticinata soror. HEINS.

— *A coeleste sagitta*] *Coeleste* dixit, more veterum, qui nomina, quae auferendi casu enunciantur, in *e* efferebant, ut *mari* et *mare*. Varro Atacinus, in Argonauticis:

Cingitur Oceano, Libyco *mare*, flumine Nilo.

279. *Parce datum fatis.* Lego, *ratum fatis.* Sic Cicero VII Epist. Famil. Gallo: *Quae emisse te rescribis, non solum mihi* rata *erunt, sed etiam grata.* H. — Multum dubito, an ubique fas sit illud *ratum*, quod Heinsio in deliciis fuit, invitis etiam membranis, intrudere: quum altera locutio sit optima et frequens:

Fatisque *datas* non respicit urbes! VIRG....

Excipe me lecto, nocte silente, tuo.
An pudet, et metuis Venerem temerare maritam,
Castaque legitimi fallere iura tori?
Ah! nimium simplex, Helene, ne rustica dicam,
Hanc faciem culpa posse carere putas!
Aut faciem mutes, aut sis non dura, necesse est:
Lis est cum forma magna pudicitiae.
Iupiter his gaudet, gaudet Venus aurea furtis.
Haec tibi nempe patrem furta dedere Iovem.
Vix fieri, si sunt vires in semine avorum,
Et Iovis et Ledae filia, casta potes.
Casta tamen tum sis, quum te mea Troia tenebit:
Et tua sim, quaeso, crimina solus ego.
Nunc ea peccemus, quae corrigat hora iugalis:
Si modo promisit non mihi vana Venus.
Sed tibi et hoc suadet rebus, non voce, maritus:
Neve sui furtis hospitis obstet, abest.
Non habuit tempus, quo Cressia regna videret,
Aptius. O mira calliditate virum!
Ivit, et, Idaei mando tibi, dixit iturus,
Curam pro nobis hospitis uxor agas.

284. *Fallere iura*] Elegantior mihi lectio Moreti codicis videtur, *solvere*; cuius glossam *fallere* credo. *Fallere* enim *fidem* recte dicitur; vid. ad Epist. VII, 18: sed *iura* melius *solvere* dicimur: ita *solvere legem*. Valer. Max. VI; Virg. II Aen. 157:

Fas mihi Graiorum sacrata *resolvere* iura.

Pro *tori* multi etiam *viri*. Burm.

288. *Lis est cum forma magna pudicitiae.* Ex Ovidio Iuv. Sat. X, 297:

.... Rara est adeo concordia formae,
Atque pudicitiae!

291. *Vix fieri, si sint vires in semine avorum*] *Si sunt* Puteaneus, aliique tres: pro *amorum*, decem libri, *avorum*, quod praeponendum.

292. *Et Iovis et Ledae* etc. An ille, qui modo *rusticitatis* Menelaum incusabat? v. 220. Quid hoc vero, nisi *rusticus* admodum sermo est?

295. *Nunc ea peccemus, quae corrigat hora iugalis.* Ea committamus, quae postea matrimonium emendabit. — *Corrigit*, multi ex scriptis. Scriver. et Moreti, *corrigat*. Bene.

299. *Cressia*] *Cretica*, Dousae cod.

302. *Curam agas.* Quinque libri *habe*: sed male. Trist. V, El. 7:

... Curamque futuri
Nominis, utilius quod latuisset, ago.
Heins.

Negligis absentis, testor, mandata mariti:
  Cura tibi non est hospitis ulla tui.
Hunccine tu speres, hominem sine pectore, dotes
  Posse satis formae, Tyndari, nosse tuae?
Falleris; ignorat: nec, si bona magna putaret,
  Quae tenet, externo crederet illa viro.
Vt te nec mea vox, nec te meus incitet ardor,
  Cogimur ipsius commoditate frui.
Aut erimus stulti, sic ut superemus et ipsum,
  Si tam securum tempus abibit iners.
Paene suis ad te manibus deducit amantem:
  Vtere mandantis simplicitate viri.
Sola iaces viduo tam longa nocte cubili:

303. *Mariti*] *Tyranni*, id est regis, Bersm. in margine; et ita plurimi scripti.

307. *Nam si*] *Nec si*, veteres. H. *Num si* etc. *viro?* Francius. — *Bona summa*, excerpta Gallicana et editio Colinaei: quod convenientius Paridi, se insinuanti in amorem Helenes; et qui non *magna*, sed *summa* bona putaret, tenere Helenam. Pentametrum ita exhibent Bernensis et Lovaniensis, *Crederet externo*, *quae tenet ille*, *viro*. *Quod tenet* alter Bersm.: *ille* vero plurimi habent. B.

309. *Nec te meus incitet ardor*. Argutius putabat Dousa, si legamus, *Nec me tuus*, id est, amor tui; ut Propert. dixit, *desiderium meum*, pro *mei*. *Excitet*, plures libri.

310. *Cogimur ipsius commoditate frui*. Malim, *commoditate viri*; *absentis commoditate viri*, Gronovianus: probe etiam. HEINS. Sed mox vers. 314 repetitur; ut et infr. Ep. XVII, 176; et II Art. 372, quae loca in animo habuit librarius. Nobis *frui* minime movendum videtur.

313. *Paene suis manibus ad te deduxit amantem*. Scribe cum antiquis et melioribus:

Paene suis ad te manibus deducit amantem.

HEINS. Locutio videtur vulgi usu tritissima, etiam in aliis rebus. Val. Max. I, 8 extr. 18: *Non magis quam quod ita silvestres capreas*, *Cretae genitas*, *tantopere dilexerit* (Natura), *quas sagittis confixas ad salutare auxilium herbae dictamni*, *tantum non suis manibus deducit*. *Deducere* vero nuptiale verbum, et aptum etiam conciliaturae.

314. *Mandantis simplicitate viri*] *Non vafri*, Mentelianus; et sic pro diversa lectione Puteaneus. Sed vulgata confirmant ista Helenae 160:

Et tibi sit curae Troicus hospes, ait.

Apulei. Met. IX: *Nec quidquam moratus ac suspicatus vafer et egregius ille maritus*, *accensa lucerna*: *discede*, *inquit*, *frater*, *et otiosus*, *donec probe perpurgatum istud tibi repraesentem*. Ita scribendum, ἀφωνητώς: vulgo insulse, *acer et egregius maritus*, et *probe procuratum*. *Vafri* vox Horatio et Persio familiaris. HEINS.

In viduo iaceo solus et ipse toro.
Te mihi, meque tibi communia gaudia iungant.
Candidior medio nox erit illa die.
Tunc ego iurabo quaevis tibi numina; meque
Adstringam verbis in sacra iura tuis.
Tunc ego, si non est fallax fiducia nostri,
Efficiam praesens, ut mea regna petas.
Si pudet, et metuis, ne me videare secuta,
Ipse reus sine te criminis huius ero:
Nam sequar Aegidae factum, fratrumque tuorum;
Exemplo tangi non propiore potes.
Te rapuit Theseus; geminas Leucippidas illi:
Quartus in exemplis adnumerabor ego.

320. *Adstringam verbis in sacra iura meis.* Scripti plerique, *tua iura*, *tua iussa* vel *tua verba*. In Puteaneo vetus lectio erat erasa. *Verbis in rata iura tuis* videtur scribendum: certe in quinque scriptis legebatur *verbis tuis: tuis verbis*, quia tu mihi praescribes iurisiurandi formulam, qua tibi addicar: hinc *iurare in alicuius verba*, sacramentum alicui dicere. Par huic iurisiurandi formula, Am. III, Eleg. 2, 61:

Per Superos iuro testes, pompamque Deorum,
Te dominam nobis tempus in omne peti.
HEINS.

— *Meque adstringam verbis in sacra iura tuis.* Id est, obligabo tibi fidem meam sacramento, sive iureiurando, cuius formulam ipsa conceperis: *tuis* scil. *verbis*. LENNEP.

323. *Secuta.* Quod infame; unde *mulieres secutuleiae*.

324. *Reus sine te criminis huius ero*] *Agar*, Vossianus cum uno Mediceo.

325. *Nam sequar Aegidae factum.* Thesei scil. qui te vel puellam rapuit.

326. *Non propiore.* Puto legendum *num*; ut saepe alibi, et infra 363 videbis.

327. *Geminas Leucippidas illi.* Eilariam et Phoeben, Leucippi filias, quas rapuerunt Castor et Pollux, quum iamiam essent a Lynceo et Ida uxores ducendae.

328. *In exemplis adnumerabor ego*] *Adnumerari exemplis* latinum est: alterum latinitas vix admittit: subscribo igitur sex exemplaribus, quae *enumerabor* praeferunt; nisi malis:

Quartus ut exemplis adnumerarer ego.

Sic Elegia de Nuce 177: *Adnumerare fructus colono.* Vel *iam numerabor*; aut *en numerabor*. HEINS. — Ego nihil muto; quum latinitatis ratio salva sit, ipso Ovidio sponsore, qui lib. V, Trist. Eleg. 4, 20:

... Cuius
Se quoque in exemplis adnumerare solet.

Cicero accedit, pro Rosc. Amer. 32: *Verum ego forsitan propter multitudinem patronorum in grege adnumerer.* Immo *enumerare in exemplis*, minime latine dici, auctor est locupletissimus Cl. Graevius ad Cicer. Paradox. I. BVRM.

Troia classis adest, armis instructa virisque:
  Iam facient celeres remus et aura vias.
Ibis Dardanias ingens regina per urbes:
  Teque novam credet vulgus adesse Deam.
Quaque feres gressus, adolebunt cinnama flammae,
  Caesaque sanguineam victima planget humum:
Dona pater fratresque, et cum genitrice sorores,
  Iliadesque omnes, totaque Troia, dabunt.
Hei mihi! pars a me vix dicitur ulla futuri:
  Plura feres, quam quae litera nostra refert.
Nec tu rapta time, ne nos fera bella sequantur,
  Concitet et vires Graecia magna suas.
Tot prius abductis, ecquae repetita per arma est?
  Crede mihi: vanos res habet ista metus.
Nomine ceperunt Aquilonis Erechthida Thraces:

330. *Iam facient*] *Faciant* Regius et Gronov. *faciunt* unus Bernensis.

332. *Teque novam credet vulgus adesse Deam.* Hunc titulum sumsere quaedam eximia vanitate mulieres: ita Cleopatra θεὰ νεωτέρα et καινὴ in nummis; et apud Plutarchum in vita Antonii, Ἶσις νέα. Exemplo nimirum Dearum: ita enim Proserpina νέα Δηώ, de qua vid. Spanhem. ad Call. Hym. in Cerer. vs. 133; ubi alia exempla habes de Imperatorum uxoribus: et ita passim *novi Dei* et *Deae* occurrunt.

334. *Planget humum*] *Tinget*, Moreti et duo alii. Vid. Epist. X, 106.

340. *Graecia magna*] *Tota* Gronovii, Bernensis, et quinque alii; *moesta*, idem Gronovii pro varia lectione: certe illud *magna* suspectum est: quae vox et cum *moesta* est confusa lib. I Am. 10, 33. *Tota* placeret magis, nisi praecessisset modo *totaque Troia*. An *Graecia mota?* Burm. — Mihi non displicet vulgatum *magna*; sequitur enim 353:

Nec minor est Asiae, quam vestrae copia terrae. L.

341. *Dic quae repetita per arma est?*] *Ecqua est*, volebat Francius. *Et quae est*, Bernensis. *Quaenam est*, Bersmanni editio: omnes, ut puto, frustra: nam unice arridet elegantissima lectio codicis alterius Bernensis: *Dic quae repetita per arma est?* Varie enim illo vocabulo *Dic* utuntur poëtae; aut in exprobrationibus, de quo vid. Broukh. ad Propert. IV, 3, 23; et IV, 8, 17; aut in superba adlocutione: vid. Serv. ad Virgil. VII Aen. 546: praecipuus vero eius usus in provocatione, quasi ut probaret et exemplis adfirmaret aliquid ille cum quo agimus. Burm.

343. *Erechthida* etc. Orithyam, Erechthei filiam, Thraces, duce Borea, rapuerunt.

Et tuta a bello Bistonis ora fuit.
Phasida puppe nova vexit Pagasaeus Iason;
Laesa nec est Colcha Thessala terra manu.
Te quoque qui rapuit, rapuit Minoïda Theseus:
Nulla tamen Minos Cretas ad arma vocat.
Terror in his ipso maior solet esse periclo:
Quaeque timere libet, pertimuisse pudet.
Finge tamen, si vis, ingens consurgere bellum:
Et mihi sunt vires, et mea tela nocent.
Nec minor est Asiae, quam vestrae copia terrae:
Illa viris dives, dives abundat equis.
Nec plus Atrides animi Menelaus habebit,
Quam Paris; aut armis anteferendus erit.
Paene puer caesis abducta armenta recepi
Hostibus; et causam nominis inde tuli.

344. *Et tuta.* Francio mollius videbatur, *tuta sed a bello.*

346. *Thessala terra*] *Thessalis ora*, Basil., quod placeret, nisi praecessisset *Bistonis ora;* ubi editio Micyl. et Colinaei, *tuta tamen bello.* BURM.

350. *Pertimuisse.* Mallem *praemetuisse*, vel:

Quamque timere libet, tam timuisse pudet. H.

Francius, *post timuisse. Quamque* est in uno Moreti: *quaque* in Puteaneo et uno Heinsii.

351. *Consurgere*] *Concurrere*, Basileensis.

352. *Tela nocent*) *Tela valent*, duo libri.

355. *Nec plus Atrides animi* etc. Alludit ingeniose poëta ad certamen singulare Paridis cum Menelao, cuius vel ipso aspectu (*non hoc pollicitus suae*) adeo conterritus fuit, ut repente suos inter refugerit, ut viator, qui in anguem improvisus inciderit. Iliad. Γ, 30 sqq.

Τὸν δ' ὡς οὖν ἐνόησεν Ἀλέξανδρος θεοειδὴς
Ἐν προμάχοισι φανέντα, κατεπλήγη φίλον ἦτορ.
Ἂψ δ' ἑτάρων εἰς ἔθνος ἐχάζετο κῆρ' ἀλεείνων.

Quod Paridi in congressu cum Diomede eventurum fingit, sed falso Horatius, in celeberrimo Nerei vaticinio, I Od. 15, 27:

... Ecce furit, te reperire atrox
Tydides, melior patre.
Quem tu, cervus uti vallis in altera
Visum parte lupum, graminis immemor,
Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuae.

Vulneravit quidem Diomeden Paris, Λ, 370 sqq.; sed dolo, ut mos imbellibus, et στήλῃ κεκλιμένος.

358. *Et causam nominis inde tuli.* Γενόμενος δὲ νεανίσκος, καὶ πολλῶν διαφέρων κάλλει τε καὶ ῥώμῃ. αὖθις Ἀλέξανδρος προσωνομάσθη, τοῖς ποιμνίοις ἀλεξήσας, ὅπερ ἐστὶ βοηθήσας. Apollod. III, 12.

Paene puer vario iuvenes certamine vici:
In quibus Ilioneus, Deiphobusque fuit.
Neve putes, non me, nisi cominus, esse timendum:
Figitur in iusso nostra sagitta loco.
Num potes haec illi primae dare facta iuventae?
Instruere Atriden num potes arte mea?
Omnia si dederis, numquid dabis Hectora fratrem?

359. *Vario*] *Valido*, Leidensis: sed intelligit κἰνηθλον. Iustin. VII, 2: *Alexandro tanta omnium virtutum natura ornamenta exstitere, ut etiam Olympico certamine*, vario *ludicrorum genere, contenderit*; ubi nihil est illud *natura*; legerim, *omnium virtutum tam mature*, ut idem dicat, quod Noster, *paene puer*: ita lib. VI, cap. 5: *Numquam ante eum Athenienses inter tot tantosque duces, aut spei maioris, aut indolis maturioris imperatorem habuerunt. Vario* legendum quoque ostendit imitatio Pindari nescio cuius, in Epit. Il. 260:

... Vbi nunc vires, ubi cognita nobis
Ludorum quondam *vario* certamine vis est!
BVRM.

360. *In quibus Ilioneus, Deiphobusque fuit.* Agitur hic de Ilioneo Phorbantis πολυμήλου filio, qui a Peneleo, dum Troiam Graeci obsiderent, occisus fuit; Il. Ξ, 489 sqq. Fuit et alter Ilioneus, Troianus idem, qui socium se Aeneae addiderat, nec eloquentiae minus, quam bellicae virtutis laude clarus; Aen. I, 525; VII, 212; IX, 569. — *Deiphobus* Priami ex Hecuba filius, qui Helenam, extincto Paride, duxit uxorem: quum vero Troiam Danai dolo occupassent, ipsum *egregia* ut vocat, *coniux*, Menelao tradidit, curis confectum et gravatum somno, emotis prius armis, et subducto, qui dormientis capiti supponi solebat, ense; Aen. VI, 526:

Scilicet id magnum sperans fore munus amanti,
Et famam extingui veterum sic posse malorum!

Videt hunc, et vix agnoscit apud Inferos Aeneas. Ibid. 495:

... Lacerum crudeliter ora;
Ora, manusque ambas, populataque tempora raptis
Auribus et truncas inhonesto vulnere nares.

Fortem se bello et strenuum Deiphobus gesserat: Iliad. M, 94 — N, 159 — 402 — 455.

362. *In iusso.* Claudian. IV Cons. Hon. 529:

... Certique petitor
Vulneris, et *iussum* mentiri nescius ictum.

Qui locus male a Delrio tentatur. Francius legebat, *in iussum locum*. B.

363. *Num potes haec illi* etc. Dicesne Menelaum sic a prima iuventa inclaruisse? poteris-ne tu illum arte donare qua ego praecellebam, cominus eminusve iaculum dato loco figendi? Quae tamen omnia si sponso concesseris, non dabis certe fratrem Hectora; Hectora, qui unus instar exercitus, et quidem innumeri. — *Numquam dabis Hectora fratrem!* — *Numquid*, Puteaneus et tres alii. Epist. XVI, 1: *Numqud ut inspecta est* etc. Elegia de Nuce 33:

Non equidem invideo: numquid tamen ulla feratur!

Fast. IV initio 7:

Sancius an sanus, numquid tua signa reliqui!

Vnus is innumeri militis instar habet.
Quid valeam, nescis: et te mea robora fallunt.
Ignoras, cui sis nupta futura viro.
Aut igitur nullo belli repetere tumultu:
Aut cedent Marti Dorica castra meo.
Nec tamen indigner pro tanta sumere ferrum
Coniuge: certamen praemia magna movent.
Tu quoque, si de te totus contenderit orbis,
Nomen ab aeterna posteritate feres.
Spe modo non timida, Dis hinc egressa secundis,
Exige cum plena munera pacta fide.

Ita enim utroque loco ex optimis libris reponendum. HEINS. Ita et Bernensis codex.

366. *Vnus is innumeri militis instar erit.* Longe elegantius in sex codicibus, *instar habet.* Ep. Phyllidis:

Sed scelus hoc meriti pondus et instar habet.

371. *Nec tamen indigner pro tanta sumere bellum Coniuge*] *Sumere ferrum*, Puteaneus et multi alii: nec vulgatum *sumere bellum* temere tamen damnandum. Silius I, 272:

Bellaque *sumta* viro, belli maioris amore.

Trebel. Poll. Claudio: *Dum haec aguntur, Palmyreni contra Aegyptios bellum sumunt.* Claud. III de Laud. Stil. 184:

... Quoties hic proelia *sumsit* pro sociis!

Scribe praeterea, *Nec tamen indigner:* ne indigner pro te pugnare facit nomen, quod tanquam praemium a posteritate relaturus sum. H.

374. *Nomen ab aeterna posteritate feres.* Et tulit quidem; unde merito dicitur ab Aenea II, 573:

... Troiae et patriae *communis* Erynnis!

375. *Spe modo non timida* etc. Profusis omnibus, quae Helenam quo vellet Paris adducerent, argumentis, hortatur ut totam se ipsi credat; metum omnem abiiciat, nec dubitet quidquid promiserit, *plena fide* ab eo reposcere.

EPISTOLAE DECIMAE SEPTIMAE

ARGVMENTVM

Si non accipiet scriptum, illectumque remittet,
Lecturam spera, propositumque tene.
Legerit, et nolit rescribere.... Cogere noli:
Tu modo blanditias fac legat ipsa tuas.
Quae voluit legisse, volet rescribere lectis:
Per numeros veniunt ista gradusque suos.
Forsitan et primo veniet tibi litera tristis,
Quaeque roget, ne se sollicitare velis....
Quod rogat illa, timet: quod non rogat, optat ut instes.
Insequere; et voti postmodo compos erit.

(Art. Amat. I, 469 sqq.)

Summa haec est totius Epistolae huius, in qua, quidquid artis in animo muliebri inest, ut amantis impetum modo supprimat, incitet modo, spem metumque vicibus alternis ita temperet, ut propositum finem miser nunquam tangat propior, quam quum longius repulsum se existimat, mirabiliter adeo depromptum est, ut Ovidium Heroidum omnino nullam, quam non hanc Epistolam, scripsisse potius crediderim.

EPISTOLA XVII

HELENA PARIDI*

Nunc oculos tua quum violarit epistola nostros;
Non rescribendi gloria visa levis.
Ausus es, hospitii temeratis, advena, sacris,
Legitimam nuptae sollicitare fidem!
Scilicet idcirco ventosa per aequora vectum
Excepit portu Taenaris ora suo?
Nec tibi, diversa quamvis e gente venires,
Oppositas habuit regia nostra fores;
Esset ut officii merces iniuria tanti,

* Puteaneus margini adscriptos habet hos versus initio Epistolae:

Si mihi quae legi, Pari, non legisse liceret,
Servarem numeros, sicut et ante, probae. H.

1. *Nunc oculos tua quum violarit epistola nostros* etc. Exordium ab indignante, quod eo Paris audaciae devenerit, ut hospes ad hospitem, Epistolam, et eam quidem amatoriam, scripserit, quae non oculos *laesit* modo, vel *offendit*, sed *violavit*, ut qui tale nihil adhuc perlegerint. Ideoque *non levis* gloria *rescribendi* (Paridi scilicet; quod non videntur intellexisse interpretes, qui, quasi in bivio, male hic dubii haeserunt). Exquisitissimum certe lenocinium!

2. *Non rescribendi gloria visa levis.* Vilis et parva; vel certe sic verius: Gloria rescribendi est mihi visa non levis, hoc est non parva; id est, putavi mihi magnam gloriam fore rescribere tibi, quia affecisti me magna iniuria. Ita commentator Hubertinus et Dousa; sed prior sensus verior. Quidam codices, *Non mihi scribendi*: alii, *Non rescribenti*. *Nunc rescribendi*, Bernensis.

6. *Taenaris*] *Tyndaris*, Gottorph. *Trinacris*, Bernensis.

8. *Oppositas*. Male Vlitius *oppansas* volebat. Horat. III, Od. 26, *Oppositis foribus minaces*. Vid. et Senec. IV Nat. Quaest. Praef. Recte autem ex Thucydide notavit Dousa, respici legem Spartanam, qua vetabantur peregrini in urbe recipi. Burm.

Qui sic intrabas, hospes, an hostis eras?
Nec dubito, quin haec, quum sit tam iusta, vocetur
Rustica iudicio nostra querela tuo.
Rustica sim sane, dum non oblita pudoris;
Dumque tenor vitae sit sine labe meae!
Si non est ficto vultus mihi tristis in ore;
Nec sedeo duris torva superciliis;
Fama tamen clara est: et adhuc sine crimine vixi:
Et laudem de me nullus adulter habet.
Quo magis admiror, quae sit fiducia coepti;
Spemque tori dederit quae tibi causa mei.
An, quia vim nobis Neptunius attulit heros,
Rapta semel, videor bis quoque digna rapi.

13. *Rustica sim sane* etc. Ineptam se, et quasi tironem fingit in arte, cuius magistram se, et quidem expertissimam, mox profitebitur. Nec innotatum transeat quod addit, *dum non oblita pudoris!*

16. *Nec sedeo*] *Videor*, Putesneus, pro diversa lectione, et sex alii; quod magis placet: nam *sedere* quem hic locum habeat non video, nisi fortasse scripserit Naso: *nec rigeo, duris torva superciliis:* idque opinor verum esse. *Rideo* pro *rigeo* scripserat librarii manus aberrans; hinc *sedeo* ab aliis criticis, ab aliis *videor* factum. Heins. — Nulli harum emendationum calculum adiicere possum. Nam constans librorum plurimorum et optimorum lectio, et simul ratio τὸ *sedeo* tuetur: aptissimum enim castitatem iactanti, et matronis pudicis se accenseuti Helenae, est verbum. Propert. II, Eleg. 11, 13:

Nec mihi iam fastus opponere quaerit iniquos,
Nec mihi ploranti lenta *sedere* potest.
Burm.

18. *Et laudem de me nullus adulter habet.* A castitatis laude primum se commendat, non ignara scilicet, quam potens inde apud Paridem irritamentum, qui primus illaesum adhuc pudoris florem delibaret.

19. *Fiducia coepto*] *Coepti* maxima pars codicum: sed *coepto* firmari posset, quod videatur hic auctor Epistolae imitatus Maronem, qui lib. II Aeneid. 75: *Quae sit fiducia capto*, ut quidam illo loco legunt: sed melius est *coepti;* et *fiduciam* cum genitivo construit Noster passim; et idem Virgil. I, 132:

Tantane vos generis tenuit *fiducia* vestri. B.

21. *Neptunius heros.* Theseus, qui Neptuni se filium praedicabat, Helenam quidem rapuerat, prima vix aetate florentem, sed ne quid inde mali Paris suspicetur, se *rediisse*, *nihil, excepto timore, passam*, addit protinus: fama quippe fratres eius *intactam* Lacedaemona reduxisse; testibus Diodor. et Plutarch. in Thes. Non defuerunt tamen, qui Iphigeniam ex Helena et Theseo prognatam asseveraverint. Vid. Ant.

Crimen erat nostrum, si delenita fuissem.
  Quum sim rapta, meum quid, nisi nolle, fuit?
Non tamen e facto fructum tulit ille petitum:
  Excepto redii passa timore nihil.
Oscula luctanti tantummodo pauca protervus
  Abstulit: ulterius nil habet ille mei.
Quae tua nequitia est, non his contenta fuisset.
  Di melius! similis non fuit ille tui.
Reddidit intactam; minuitque modestia crimen:
  Et iuvenem facti poenituisse patet.
Thesea poenituit, Paris ut succederet illi;
  Ne quando nomen non sit in ore meum?
Nec tamen irascor, quis enim succenset amanti?
  Si modo, quem praefers, non simulatur amor.
Hoc quoque enim dubito; non quod fiducia desit,
  Aut mea sit facies non bene nota mihi:

Liberal. Metam. XXVII; Pausan. in Corinth. c. 22 et Tzetz. ad Lycophr. 103 et 143.

29. *Quae tua nequitia est* etc. Petulantiorem te iudico, quam qui osculis tantum, et *paucis* quidem, et *luctanti* raptis, contentus fuisses: neque modestiam hanc promittunt quae scripsisti (Epist. praeced. 157):

Si reddenda fores, aliquid tamen ante tulissem.

31. *Minuitque modestia crimen.* Tam parce, tam modeste rapta usus est, *quum* nihil, pauca praeter oscula, *mei habuerit*, ut rapuisse libens concedam.

33. *Patet*] *Liquet* Bernensis.

34. *Ne quando nomen non sit in ore meum.* Ideo igitur raptae pepercit Theseus, eumque rapuisse *poenituit*, ut raptor illi Paris succederet; sicque semper Helenae nomen in ore hominum infame volitaret! — *Non sit in ore*; scilicet populi. HEINS.

35. *Nec tamen irascor* etc. Erumpit iam, vel invitae, metus ne *irascatur* ille ad quem scribit, et more muliebri ad sensus festinat redire molliores; nec *irascitur* amari se a Paride, modo *non simuletur*, quem profitetur, *amor.*

37. *Hoc quoque enim.* Quidam, *hoc etenim*: alii *hoc etiom*: nonnulli *hoc quoque nam*: omnes frustra. Ep. sqq. 98, *Hoc quoque enim vidi.* BURM. — *Non quod.* In Mediceo et Argentinensi erat *quo*, quod latinius et elegantius censeo: ita enim Cicero et alii uti solent pro *quia*, sequente etiam in altero orationis membro, *quia* vel *quod*, eadem significatione: lib. II de Orat. 75: *In quo ego, non quo libenter male audiam, sed quia ego causam non libenter relinquo, nimium patiens et lentus existimor.* IV.

Sed quia credulitas damno solet esse puellis;
  Verbaque dicuntur vestra carere fide.
At peccant aliae; matronaque rara pudica est.
  Quid prohibet raris nomen inesse meum?
Nam mea quod visa est tibi mater idonea, cuius
  Exemplo flecti me quoque posse putes:
Matris in admisso, falsa sub imagine lusae,
  Error inest: pluma tectus adulter erat.
Nil ego, si peccem, possim nescisse; nec ullus
  Error, qui facti crimen obumbret, erit.
Illa bene erravit, vitiumque auctore redemit.
  Felix in culpa quo Iove dicar ego?
Et genus, et proavos, et regia nomina iactas;
  Clara satis domus haec nobilitate sua est.
Iupiter ut soceri proavus taceatur, et omne
  Tantalidae Pelopis Tyndareique genus;
Dat mihi Leda Iovem, Cycno decepta, parentem;
  Quae falsam gremio credula fovit avem.
I nunc, et Phrygiae late primordia gentis,

ad Fam. 4: *Non quo ego certe sciam, sed quod haud difficilis erat coniectura.* Apud Terentium quoque Adelph. V, Sc. 1, 39, codices emendatiores exhibent:

Non quo dissimilis res sit; sed quod is,
  qui fecit.

44. *Flecti*] *Tangi* Patricii, Iunii, et Leidensis codex; ut Epist. praecedenti v. 326:

Exemplo tangi non proplora potes?

Infra v. 127, quidam codices etiam, *tanger quoque laudibus istis.* Heins.

49. *Illa bene erravit.* Non sine quadam laude *erravit* Leda mater, quia Iupiter auctor culpae. Ego vero, si peccem, *quo* me *Iove* possim excusare? Paride scilicet! — *Vitiumque auctore redemit. Levavit*, margo Micylli et Colinaei, ut II Metam. v. 281: *clademque auctore levare;* et III, 338: *poenamque levavit honore:* nisi forte *rependit.* Heins. Ego nihil muto. *Redimere* enim eleganter ponitur pro *pensare*, *rependere.* Burm.

50. *Felix in culpa quo Iove dicar ego?*) *Felicem in culpa vocat*, quae culpam suam defendere possit. M. Ita *felix in numero* Epist. VI, 121.

51. *Et genus et proavos*] *Quod genus* scribe ex codicibus sex aut septem, quo alii plures alludunt, in quibus *quid genas.*

54. *Tyndareique genus*] *Decus*, Puteaneus, pro diversa lectione; quod probum est: nam *genus* paulo ante praecesserat. Heins. *Tyndaridisque decus*, Bernensis.

57. *Late primordia.* Aldus, Veneti,

Cumque suo Priamum Laomedonte refer.
Quos ego suspicio: sed, qui tibi gloria magna est
Quintus, is a nostro sanguine primus erit.
Sceptra tuae quamvis rear esse potentia Troiae,
Non tamen haec illis esse minora puto.
Si iam divitiis locus hic numeroque virorum
Vincitur; at certe barbara terra tua est.
Munera tanta quidem promittit epistola dives,
Vt possint ipsas illa movere Deas.
Sed si iam fines vellem transire pudoris;
Tu melior culpae causa futurus eras.
Aut ego perpetuo famam sine labe tenebo;

Micyllus et Colinaeus, *clarae primordia gentis.* Forte:

I nunc, et Phrygibus clarae primordia gentis etc.

Iacta te Phrygibus tuis, non mihi, qui genere nobiliore me efferre possum: multi etiam scripti *praecordia*; forte pro *praeconia.* BVRM. Servandum *late*; id est fuse, magnifice, multis verbis. Ita Cicer. de Finib. II, 6: « *Latius* loquuntur rhetores; dialectici compressius. » Et Noster Art. Amat. III, 535:

Nos facimus placitae *late* praeconia formae. LENNEP.

60. *A nostro sanguine primus erit.* *Nomine* Puteaneus et multi alii; quod verum est: *nomen* pro gente; qua de re nonnihil iam dictum est ad Epist. II, 50. Sic apud Virg. lib. III Georg. 35:

... Demissaeque ab Iove gentis
Nomina, Trosque parens et Troiae Cynthius auctor. HEINS.

— *A nostro nomine*, hic explicarem *a me ipsa*; nam si tu numerando quintum Iovem invenias, ego a me *primum* habeo. Sic Epist. II, 112: *Nomine femineo non satis apta regi*; id est *a femina*. Sic Iustinus, *nomina Philippi et Alexandri*, pro Philippo et Alexandro posuit. Sic *nomen agelli* pro agro et centum alia.

63. *Si iam divitiis* etc. Ad ea respondet, quae ambitiose nimium Paris praedicaverat de Phrygiis opibus:

Vna domus quaevis urbis habebit opes.

Nec minori iactatione, ad ipsam Helenam, Epist. XVI, 185:

O quoties dices: *quam pauper Achaia nostra est!*

Sed verborum hanc ostentationem uno tantum verbo refellit Helena: *At certe barbara terra tua est!* qua lege, divitiis *vinci*, et *virorum numero* Achaia non respuit.

67. *Sed si iam vellem fines transire pudoris* etc. Quanto praeclarius Homerica Penelope, Od. Ξ, 254, de suo Vlixe, quem absentem expectat!

Εἰ κεῖνός γ' ἐλθὼν τὸν ἐμὸν βίον ἀμφιπολεύοι,
Μεῖζόν κε κλέος εἴη ἐμὸν, καὶ κάλλιον οὕτω.

Caeterum, praescriptos pudori fines illa iam *transiit*, cui excidit: *si vellem transire!*

69. *Perpetuo*] *Perpetuum* Bernen-

Aut ego te potius, quam tua dona, sequar.
Vtque ea non sperno, sic acceptissima semper
  Munera sunt, auctor quae pretiosa facit.
Plus multo est, quod amas; quod sum tibi causa laboris;
  Quod per tam longas spes tua venit aquas.
Illa quoque, adposita quae nunc facis, improbe, mensa;
  Quamvis experiar dissimulare, noto.
Quum modo me spectas oculis, lascive, protervis;
  Quos vix instantes lumina nostra ferunt:
Et modo suspiras: modo pocula proxima nobis
  Sumis; quaque bibi, tu quoque parte bibis.
Ah! quoties digitis, quoties ego tecta notavi
  Signa supercilio paene loquente dari!
Et saepe extimui, ne vir meus illa videret:
  Non satis occultis erubuique notis.
Saepe vel exiguo, vel nullo murmure, dixi:

sis et plurimi alii. Heinsius olim volebat *perpetua*; ut cum *labe* construeretur.

70. *Aut ego te potius* etc. Suspicionem amovet, se duci posse muneribus, quae promittit *dives* Epistola Paridis; et ipsum potius, quam dona, esse *sequuturam*, si quem sequi vellet; sicque bonam sui opinionem amanti iniicit, spemque simul, fieri posse ut *sequatur*.

71. *Sic acceptissima semper munera sunt*] *Acceptissima quondam*, Gottorphianus: eleganter mehercules, pro quandoque, aliquando, nonnunquam: ut in illis Maronis II Aeneid. 367:

Quondam etiam victis redit in praecordia virtus.

72. *Auctor quae pretiosa facit.* Hoc vult, munera ista non tam per se pretiosa esse, quam donatoris nomine, quod eum magni aestimet. Quod unice haec illustrat Epigr. 99, lib. IX apud Martialem:

Vilis eras, fateor, si nunc te mitteret emtor,
  Grande tui pretium muneris auctor erit.
HEINS.

74. *Spes tua*] *Tibi* Francof.

75-76. *Illa quoque* etc. *Quamvis experiar dissimulare, noto.* Nullum mihi excidit, quamvis tentanti non intelligere, e furtivis amoris tui signis: et probat quidem, *notata* fideliter recensendo. — *Adposita.* Forte, *ad positam quae tu facis improbe mensam.* HEINS.

76. *Experiar.* Forte *expediat.* ID.

81. *Tecta notavi signa.* Imitatio Propertiana III, Eleg. 6, 23:

Tecta superciliis si quando verba remittis,
  Aut tua cum digitis scripta silenda notas.

83. *Et saepe.* Malo *Vt saepe extimui.* HEINS.

85. *Vel longo murmure dixi*) *Vel nullo*, Puteaneus; sed nihil accedo.

Nil pudet hunc: nec vox haec mea falsa fuit.
Orbe quoque in mensae legi sub nomine nostro,
  Quod deducta mero litera fecit, AMO.
Credere me tamen hoc oculo renuente negavi.
  Hei mihi! iam didici, sic quoque posse loqui.
His ego blanditiis, si peccatura fuissem,
  Flecterer: his poterant pectora nostra capi.
Est quoque, confiteor, facies tibi rara; potestque
  Velle sub amplexus ire puella tuos.
Altera vel potius felix sine crimine fiat,
  Quam cadat externo noster amore pudor.
Disce meo exemplo, formosis posse carere:
  Est virtus placitis abstinuisse bonis.
Quam multos credas iuvenes optare, quod optas,
  Qui sapiant? oculos an Paris unus habes?
Non tu plus cernis: sed plus temerarius audes;
  Nec tibi plus cordis, sed magis oris, inest.

— Ego *nullo murmure* retineo; si enim *longum* fuisset, periculum foret, ne vir sentiret: elegans praeterea oppositio τοῦ *exigui* et *nullius*. In Bernensi erat, *vel parvo murmure*; sed male. BURM.

89. *Credere me.* Dousae codex:

Crede mihi, tamen hoc oculo renuente notavi.

Et, *crede mihi tamen hoc*, multi cod.

90. *Sic quoque posse loqui.* Atqui ipsa Helena artem micandi invenisse dicitur a Ptolem. Hephaest. IV. An, magistro Paride quae didicit, alios docuit? BURM.

93. *Est quoque confiteor, facies tibi rara.* Alludit ad ea quae nimia fatuitate de se ipso Paris ineptierat:

Nec, puto, collatus forma Menelaus et annis,
Iudice te, nobis anteferendus erit.

96. *Externo*] *Extremo* edidit Bersm.

98. *Est virtus placitis abstinuisse bonis.* An non mireris quantum ponderis habeat sententiae talis, tali in ore, gravitas! Quam bene suadet Paridi, ut *bonis* abstineat, quae tot iuvenes, *sapiant* modo, et *oculos habeant*, censeant exoptanda!

99. *Quam multos credis iuvenes optasse, quod optas*] *Credas* duo libri: bene: deinde *optare* est in scriptis plerisque melioribus. HEINS.

100. *Oculos an Paris unus habes?*] *An, Pari, solus habes*, unus Vaticanus. HEINS. Francius volebat, *an Paris unus habet*; et ita nonnulli codices; sed vulgata non movenda, et nominativus centies pro vocativo sumitur vel vocativo coniungitur. Vid. I Fast. 319, 559: IV, 731; XI Met. 114. *Qui sapiunt*, etiam quidam scripti.

102. *Sed magis oris adest*] *Magis*

Tunc ego te vellem celeri venisse carina,
Quum mea virginitas mille petita procis:
Si te vidissem, primus de mille fuisses:
Iudicio veniam vir dabit ipse meo.
Ad possessa venis praereptaque gaudia serus;
Spes tua lenta fuit: quod petis, alter habet.
Vt tamen optarem fieri tibi Troia coniux,
Invitam sic me nec Menelaus habet.
Desine molle, precor, verbis convellere pectus:
Neve mihi, quam te dicis amare, noce.
Sed sine, quam tribuit sortem Fortuna, tueri:

oris, non pnnci ex scriptis. Sic Trist. I, 1, 113:

... Vel, si satis oris habebis,
Oedipodas facito Telegonosque voces.

Sed *os* pro pndore hic sumitur, diverso nnmnihil sensu: ita *duritia oris* pro impudentia, Senec. de Consl. Sapient. cap. XXII. Vulgata tamen lectio servari potest. Vide elegans Catonis dictum apud Senec. III de Ira, cap. 38: *Affirmabo*, *inquit*, *omnibus*, *Lentule*, *falli eos*, *qui te negant os habere*. *Inest* etiam duo codices: quatuor alii, *habes*. Heins. — *Os* si pro *pudore* bic sumendum sit, nt censet Heinsius, et probat notissimo Catonis dicto, certe cum antiquis edd. legendum est, *minus oris*. Contra *os*, pro *impudentia* sumendum, ut apud Cicer. ad Div. IX, 8: « Misi ad te quatuor admonitores non nimis verecundos. Nosti enim profecto *os* adolescentioris academine. » Lennep.

104. *Quum mea virginitas mille petita procis*. Procorum, qui Helenam sibi uxorem petierunt, nomina et numerus exstant apud Apollodorum III, 10; et numero quidem novem et viginti; quos inter Vlixes, Diomedes Tydeus, Aiax uterque, Philoctetes, etc.

105. *Primus de mille fuisses*. Iohanni Georgio Graevio rectius videbatur, si reponeretur, *primas de mille tulisses*. Heins. Quod quidem possit confirmari illo Moschi, Idyll. III, 57: Μὴ δεύτερα τὺ φέρεσθαι. Sed dubitandum, an sit vulgatae lectioni anteferenda, quamvis elegantissima, coniectura doctissimi viri.

107. *Ad possessa venis praereptaque*. Forte elegantius, quod Gruterus codici suo adscripserat: *Ad possessa venis praeceptaque gaudia serus*. Dan. Heins. — Nescio an non, *praereptaque* praestet: ita enim sibi invitae gaudia a Menelao, quem nunquam valide amasse non obscure indicat, *erepta*, significaret, quae maluisset Paridi dare, si *primus* advenisset. Burm.

111. *Desine molle*, *precor* etc. Recte *molle* pectus, muliebre; quod facile in partes quaslibet recumbat inclinatum. — *Convellere*. Varie hic turbant codices: hi *divellere*, alii *compescere*; quidam *corrumpere*, nonnulli *contundere*; *compellere* tres etiam; sed nihil muto: magna enim

Nec spolium nostri turpe pudoris habe.
At Venus hoc pacta est: et in altae vallibus Idae
Tres tibi se nudas exhibuere Deae:
Vnaque quum regnum, belli daret altera laudem,
Tyndaridos coniux, tertia dixit, eris.
Credere vix equidem coelestia corpora possum
Arbitrio formam supposuisse tuo.
Vtque sit hoc verum, certe pars altera ficta est,
Iudicii pretium qua data dicor ego.
Non est tanta mihi fiducia corporis, ut me
Maxima, teste Dea, dona fuisse putem.
Contenta est oculis hominum mea forma probari.
Laudatrix Venus est invidiosa mihi.
Sed nihil infirmo: faveo quoque laudibus istis;

in hoc verbo vis, et maior, quam in *labefactare*. Vid. Manut. ad Cic. V ad Famil. 13. BVRM.

115. *Et in altae.* Forte, *ut*. HEINS. *Altis*, Lovan. et Bernens. unus.

116. *Exhibuere Deae*] *Exposuere* non minus eleganter Moreti alter. Mox, *Tyndaridos* prior Moreti. Sic *Aeolidos* et similia, graeco more. H. In verbo *exponere* subesset aliquid obscoeni sensus. Quinctil. Decl. XIV, c. 3: *Mulier omnibus exposita mortalibus.* Et cap. 7: *exposita ebrietatibus, addicta petulantiis*, et passim. Quare retineo *exhibuisse*; nam idem notat quod ostendere, publice monstrare. Epist. XIX, 34: *Exhibuit pulso sidera clara die.* BVRM.

119. *Coelestia corpora*] *Numina* quidam: *corpora* scripti plerique, et primae editiones. Noster Met. XV, 662:

... Tantusque videbor,
In quantum verti coelestia *corpora* debent.

Excerpta Vossiana, *pectora*; etiam bene. Sic lib. II Trist. de Aug.

Fas ergo est aliqua coelestia *pectora* falli.

Vbi etiam perperam in quibusdam MSS. est *numina*. HEINS.

121. *Vtque sit hoc verum.* Sic. I Pont. 7, 19: *Vtque sit id verum*, Senec. Epist. LXX: *Vt sit hoc verum, non omni pretio vita emenda est.* B.

123. *Non est tanta mihi* etc. Francius malebat: *Non mihi tanta mei fiducia corporis.*

126. *Laudatrix Venus* etc. Me laedit dum laudat, Venus; vel fraudem parat et insidias. Quidam enim *insidiosa* legunt, quod non ita respuerim. — *Invidiosa. Insidiosa* in uno Vaticano et in ora alterius: placet. CIOF. Multi codices, *insidiosa. Insidiata*, Bernens. unus.

127. *Sed nihil infirmo.* In altero eorumdem librorum, *infirmor*; in margine vero, et in altero est *inficior*. Glossa Puteanei libri, *id est*, *vitupero*; libri multi, *infirmor*: quomodo et Iureti Excerpta. *Insinuo*, Palatinus: an *insimulo* scribendum? Duo alii, *offendo*: forte pro *offendor*. Vnus

Nam mea vox quare, quod cupit, esse neget?
Nec tu succense, nimium mihi creditus aegre;
  Tarda solet magnis rebus inesse fides.
Prima mea est igitur Veneri placuisse voluptas:
  Proxima, me visam praemia summa tibi;
Nec te Palladios, nec te Iunonis honores
  Auditis Helenae praeposuisse bonis.
Ergo ego sum virtus? ego sum tibi nobile regnum?
  Ferrea sim, si non hoc ego pectus amem.
Ferrea, crede mihi, non sum; sed amare recuso
  Illum, quem fieri vix puto posse meum.
Quid bibulum curvo proscindere litus aratro,
  Spemque sequi coner, quam locus ipse negat?

Lovaniensis et Vaticanus cum Hafniensi, *inficior*: etiam concinne. H. *Sed non irascor*, Dousae codex. Sed nihil immutari praestiterit. Cicer. Divin. cap. IX: *Nec ea dico, quae si dicam, tamen infirmare non possis.* Vell. Paterc. II, cap. 2: *Tiberius Gracchus graviter ferens aliquid a se factum infirmari*; hoc est, *convelli*, *infringi*. B.

135. *Ergo ego sum virtus?* etc. Vix credit se a Paride, ut dicit, praelatam regno, quod ipsi Iuno; et virtuti, quam Pallas offerebat. Credit tamen, et *ferream* se fatetur, si non eum *amet*, qui tantopere prior adamavit.

136. *Ferrea sim*] *Sum*, multi scripti et editi; sed male: ex Cicerone expressum videtur, qui lib. XV ad Famil. Epist. ult.: *Ferreus essem, si te non amarem.* Tibull. I, 1, 67:

Ferreus ille fuit, qui te quum possit habere,
  Maluerit praedas stultus et arma sequi.

Amo habet Bernensis. Burm.

137. *Sed amare recuso.* Puteaneus et reliqui maiori ex parte, *repugno.* Spartianus in Caracalla: *Severus dicitur animo volutasse ut et hanc occideret, nisi repugnassent praefecti eius et viri graves.* Epist. XX, 121:

Hostibus e si quis, ne fias nostra, repugnat.

Similis diversitas codicum est. Met. III, 376:

... Natura repugnat,
Nec sinit incipiat.

Sic contra, *Vivere pugna*, Epistola Laodamiae. Fast. II, 648:

Et solida ramos figere pugnat humo. H.

138. *Quem fieri vix puto posse meum.* Iam non a se ipsa, seu a dignitate conditionis rationes petit, cur diutius repugnet; sed externa obiicit: omnium *oculos*, et *vulgi murmura*; quin immo *voces quasdam*, quas Aethra *retulit* etc. Sicque Paridi vicissim spem dat, adimitque; et frangit animum, quo certius mox relevet.

139. *Proscindere.* MSS. Oxoniensis et plures alii, *profindere*, recte. Sic Statius Theb. X, 512 ex MSS. Behotii, qui *profundunt* habent:

Profindunt inarata diu Pangaea iuvenci. H.

140. *Quam locus ipse negat?*] *Bibulum* scil. litus et sterile.

Sum rudis ad Veneris furtum; nullaque fidelem,
  Di mihi sint testes! lusimus arte virum.
Nunc quoque, quod tacito mando mea verba libello,
  Fungitur officio litera nostra novo.
Felices, quibus usus adest! ego, nescia rerum,
  Difficilem culpae suspicor esse viam.
Ipse malo metus est: iam nunc confundor; et omnes
  In nostris oculos vultibus esse reor.
Nec reor hoc falso; sensi mala murmura vulgi;
  Et quasdam voces rettulit Aethra mihi.
At tu dissimula, nisi si desistere mavis.
  Sed cur desistas? dissimulare potes.
Lude, sed occulte: major, non maxima, nobis
  Est data libertas, quod Menelaus abest.
Ille quidem procul est, ita re cogente profectus;
  Magna fuit subitae iustaque causa viae;
Aut mihi sic visum est: ego, quum dubitaret, an iret,

143. *Nunc quoque, quod tacito* etc. Quae puellae nostrae ingenuitas!

145. *Felices, quibus usus adest.* Solemnis formula. X Metam. 32:

Felices, quibus ista licent. Burm.

147. *Ipse malo metus est*] *Ipsa virum metuo*, Bernensis.

149. *Mala murmura.* Francius coniiciebat: *sensi modo murmura.*

152. *Dissimulare potes*] *Licet*, unus Moreti et editiones Bersm. et Colinaei.

153. *Lude, sed occulte* etc. Et quae sequuntur. Vt breviter edocta, quae paulo ante 141, *rudem se ad Veneris furtum* ingenue adeo profitebatur!

154. *Est data libertas, quod Menelaus abest.* Aberat enim, in Cretam profectus Menelaus, quum rapta fugit Helena cum Paride. Hinc illa Hermiones apud Coluthum 374 sqq. exclamatio:

Ἠερίης ὄρνιθες ὑπέρτερα τέκνα γενέθλης,
Ἔσπετε νηήσαντες ἐπὶ Κρήτην Μενελάῳ·
Χθιζὸν ἐπὶ Σπάρτην τις ἀνὴρ ἀθέμιστος ἐλθὼν,
Ἀγλαΐην σύμπασαν ἐμῶν ἀλάπαξε μελάθρων.

156. *Causa viae.* Ioannes Antioc. inter excerpt. Valesii pag. 785 dicit eum ad sacra facienda profectum. Heins. Dictys Cretensis de Bello Troiano, I, 1: « In Cretam, inquit, profectus est Menelaus, ut hereditatem avi materni *Cratei*, qui filius erat Minois, et Cretae regnum obtinuerat, cum reliquis cognatis ex Cratei filiabus divideret ac cerneret. » Crateum hunc filius occidit in insula Rhodo, inscius.

157. *Aut mihi sic visum est.* Vere, quod et Dousae 157 arridebat. Eadem varietas superiori Epistola, vers. 164:

Quamprimum, dixi, fac rediturus eas.
Omine laetatus dedit oscula: « Resque domusque,
Et tibi sit curae Troicus hospes, ait. »
Vix tenui risum; quem dum compescere luctor,
Nil illi potui dicere praeter: erit.
Vela quidem Creten ventis dedit ille secundis:
Sed tu non ideo cuncta licere puta.
Sic meus hinc vir abest, ut me custodiat absens.
An nescis longas regibus esse manus?
Fama quoque est oneri: nam quo constantius ore
Laudamur vestro, iustius ille timet.
Quae iuvat, ut nunc est, eadem mihi gloria damno est;
Et melius famae verba dedisse fuit.

Figitur in *iusso* nostra sagitta loco.

Vbi *viso* quidam codices: simile mendum insedit codices Val. Flacci I, 103: quod miror viris eruditis non animadversum:

At quibus arvorum studium atque insontis aratri,
Hos stimulant, magnaque rotem per lustra, viasque
Visi laude canunt manifesto in lumine Fauni.

Sic scribe. Perperam *iussi* nunc circumfertur. Virgiliana illa respexit ex lib. Aeneidos IV:

... Ipse Deum manifesto in lumine vidi.
Heins.

159. *Resque, domusque.* Formula solemnis. Tibul. I, Eleg. 10:

Devovet pro quo remque domomque tuam.

Vbi dubito, an recte hoc sollicitent viri docti. Burm.

166. *An nescis longas regibus esse manus?* Παροιμία graeca, Μακραὶ τυράννων χεῖρες. Vide Apostolium. H. Hoc de ministris regiis quosdam interpretari ait Brunner. ad Palaephat, cap. 32; et ita *dextera Caesaris* capienda in Elegia in obitum Maecenatis 14. Simili ratione Lucianus in *Mercede conductis* dicit, *Regibus esse plures oculos*, quia et per ministros, qui apud Persas *oculi* et *aures* regis dicebantur, omnia illis explorata sunt. Burm.

168. *Iustius.* Quidam codices *fortius.* Prius est praeferendum.

169. *Quae iuvat*] *Quod iuvat*, Bernensis.

170. *Dedisse fuit*] *Foret*, nonnulli. Sensus est: impedimento est, et nocet mihi gloria, quae obstat, ne victas tibi manus dem: et melius fuisset me iam olim furtivis amoribus operatam fuisse, et decepisse rumores, quos de mea pudicitia homines differebant, fidelemque virum lusisse. Heins. — Quare *foret* retineo: ita *seculo verba dare*, Senec. Epist. LXXXVIII. Burm. *Verba dare*, primum quidem est *verba* pro *rebus* dare; promissis fallere: deinde universe *fallere*, tam *rebus* et factis, quam *verbis*; eximie latendo fallere. Lennep.

Nec, quod abest, hic me tecum mirare relictam:
  Moribus et vitae credidit ille meae.
De facie metuit, vitae confidit; et illum
  Securum probitas, forma timere facit.
Tempora ne pereant ultro data, praecipis; utque
  Simplicis utamur commoditate viri.
Et libet, et timeo; nec adhuc exacta voluntas
  Est satis: in dubio pectora nostra labant.
Et vir abest nobis; et tu sine coniuge dormis;
  Inque vicem tua me, te mea forma capit:
Et longae noctes; et iam sermone coimus:
  Et tu, me miseram! blandus, et una domus!
Et peream, si non invitent omnia culpam:

171. *Nec, quod abest, hic me tecum mirare relictam* etc. Expeditior multo apud Coluth. haec eadem, quae conspecti vix Paridis forma et colloquiis capta, non modo rapturo dat manus, sed ut rapiat, ipsa invitat; nec longius, quam in crastinum fugam differri sinit. Is amor videndae Troiae, aut potius Pariden sequendi libido! 305 sqq:

Ἄγρει νῦν Σπάρτηθεν ἐπὶ Τροίην με κομίζων.
Ἕψομαι, ὡς Κυθέρεια γάμων βασίλεια κελεύει.
Οὐ τρομέω Μενέλαον, ὅτε Τροίῃ με νοήσῃ.

— *Mirare relictam*] *Mirere*, Scriverianus: *relicta*, duo Bersm. libri.

174. *Forma timere facit.* Locutio a poëtis frequentissime usurpata: *Qui nati coram me cernere letum Fecisti*, Virg. Aeneid. II, 538. In prosa diceretur *facit, ut timeat.* CIOF.

177. *Exacta voluntas.* Puteanens et omnes fere scripti, *voluptas*: sed *voluntas* legendum iam Hubertinus vidit: mens enim et voluntas Helenae dubia erat, nec satis adhuc deliberata. Gratius 259: *Tamen haec exacta voluntas*: nam *exacta* propria in hac re vox, quando quid perpenditur, ut exsequamur. III Amor. 7, 16:

Nec satis *exactum* est, corpus an umbra forem.

Sic *exacta ratio* Horatio II, Sat. 4, 36; et hinc *examen*, quasi *exagimen*, quo trutina regitur. BVRM.

178. *In dubio pectora nostra labant*] *In bivio* scripserat, ni fallor, Naso. Τὸ *bivium* frequenter corruptum est, apud scriptores antiquos, culpa librariorum, qui pro *bivio*, *vivium*, et *vivum* plerumque exararunt. Remed. Amoris:

Vt tuus in *bivio* distineatur Amor. HEINS.

— Mihi contra libros nihil hic mutandum videtur. Epist. XIX, 174:

Quid sequor in dubio est.

Et illud *bivium*, quomodo cum τῷ *labant* consistere possit, non video. Terent. Andr. I, 5, 32: *Dum animus in dubio est, paullo momento huc vel illuc impellitur.* Vbi *impelli* idem, quod hic *labare.* BVRM.

183. *Et peream, si non invitent*]

Nescio quo tardor sed tamen ipsa metu.
Quam male persuades, utinam bene cogere possis!
Sic mea rusticitas excutienda foret.
Vtilis interdum est ipsis iniuria passis:
Sic certe felix esse coacta velim.
Dum novus est, coepto potius pugnemus amori:
Flamma recens parva sparsa resedit aqua.
Certus in hospitibus non est amor; errat, ut ipsi;
Quumque nihil speres firmius esse, fugit.
Hypsipyle testis, testis Minoia virgo est;
In non exhibitis utraque iuncta toris.

Invitant scripti: praeterea Gronovianus, *Vt peream*. Fraucius malebat *dispeream*: et mox, *sed tamen usque metu*.

185. *Quod male persuades*. Dousae codex, Regius unus, et Balliolensis a manu prima, *quam male persuades*; quod ab Ovidio ipso profectum existimo: ita enim decebat, sensim et pedetentim in crimen abeuntem mulierem, et quae *cogi* velle prae se ferebat, loqui. Burm.

186. *Sic mea rusticitas excutienda foret*. Puteaneus, *Vt mea*, et *fuit*. Barberinianus et Argentin., *Vt fuit*. Scripti plerique, *Vt foret*. Adde unam literam Puteaneae lectioni, et habebis veram scripturam hoc modo:

Vi mea rusticitas excutienda fuit.

Simile mendum ablatum est mea opera ex lib. VI Metam. 690; ubi Boreas:

Apta mihi vis est, vi tristia nubila pello,
Vi freta concutio, nodosaque robora verto,
Induroque nives, et terras grandine pulso.

Ita enim iste locus constituendus, qui vulgo mendosissimus circumfertur. Heins.

190. *Sparsa resedit aqua*] *Residit* pulo. Sic apud Lucanum IX, 75, in veteri codice Rottendorphiano, *iam flamma residit*. Apud Columellam quoque scribendum VI, 15: *Quum iam ignis in favillam residit*: non ut circumfertur, *recidit*. *Considere ignis* etiam Nasoni dicitur Met. XIII, 408. Heins. — Non visum sic Oudendorp. ad locum Lucan. citat. qui, ut illic, ita apud Nostrum, *resedit* servandum esse statuit: dispar tamen utriusque loci ratio. Lectorem penes iudicium.

192. *Quumque nihil speres firmius esse, fugit*] *Fuit* Puteaneus argute; ut *fuit* τῷ *esse* opponatur, praeteritum praesenti. Plautus simili prorsus modo Captivis III, 3, 1: *Nunc illud est, quum me fuisse, quam esse nimio mavelim*. Heins.

194. *In non exhibitis utraque iuncta toris*. Excerpta Scaligeri et quatuor ex nostris, *utraque pacta*: nonnulli, *victa*; vel *iuxta*, *lusa*, *iucta*, *pucta*. Puteaneus, Argentinus et quatuor alii: *utraque iusta*: proxime ad verum. Scribendum nempe *utraque questa*. Heins. Sed an latine satis dicatur, *questa in toris*, vehementer dubito: ergo *lusa* praetuli, ex optimis libris, quod obvium apud Nostrum est alibi, pro *decepta*: dicen-

Tu quoque dilectam multos, infide, per annos
  Diceris Oenonen deseruisse tuam.
Nec tamen ipse negas; et nobis omnia de te
  Quaerere, si nescis, maxima cura fuit.
Adde quod, ut cupias constans in amore manere,
  Non potes; expedient iam tua vela Phryges.
Dum loqueris mecum, dum nox sperata paratur,
  Qui ferat in patriam, iam tibi ventus erit.
Cursibus in mediis novitatis plena relinques
  Gaudia; cum ventis noster abibit amor.
An sequar, ut suades; laudataque Pergama visam,
  Pronurus et magni Laomedontis ero?
Non ita contemno volucris praeconia Famae,
  Vt probris terras impleat illa meis.
Quid de me poterit Sparte, quid Achaia tota,
  Quid gentes Asiae, quid tua Troia loqui?
Quid Priamus de me? Priami quid sentiet uxor;
  Totque tui fratres, Dardaniaeque nurus?
Tu quoque, qui poteris fore me sperare fidelem,
  Et non exemplis anxius esse tuis?
Quicunque Iliacos intraverit advena portus,

dum quoque esset, *de non exhibitis toris questa*, ut Francius legere malebat. Sic Epist. III, 5; et V, 4. Idem Francius *explicitis toris* coniiciebat. BVRM.

198. *Quaerere*; pro *inquirere*, ut solent amantes. — *Maxima cura*. *Plurima* malebat Francius.

200. *Expedient iam tua vela Phryges*] *Expediunt*, primae editiones et scripti plerique. Lege :

... Expediunt iam sua vela Phryges.

Quod postea confirmatum deprehendi in codice Helmaestadiensi. H.

204. *Cum ventis*] *Cum velis*, Francius coniiciebat.

208. *Illa meis*] *Illa meas*, Bernens.

209. *Quid de me poterit loqui*. Elegans hoc loquendi genus, pro *quid loquetur*. Non male etiam, *quid de me poterunt Sparta*, Bernens. B.

211. *Priami quid sentiet uxor*] *Sentiat* rectius sex libri. At Mentelianus cum excerptis Dousae, *censeat*. H.

212. *Dardaniaeque nurus*] *Dardanidesque*, meliores. Fast. I :

Et iam *Dardanides* tangent haec litora puppes.

Sic veteres libri. HEINS.

213. *Tibi me sperare*] *Fore me*

Is tibi solliciti causa timoris erit.
Ipse mihi quoties iratus, Adultera, dices,
Oblitus nostro crimen inesse tuum!
Delicti fies idem reprehensor et auctor.
Terra, precor, vultus obruat ante meos.
At fruar Iliacis opibus, cultuque beato;
Donaque promissis uberiora feram.
Purpura nempe mihi pretiosaque texta dabuntur;
Congestoque auri pondere dives ero.
Da veniam fassae; non sunt tua munera tanti:
Nescio quo tellus me tenet ista modo.
Quis mihi, si laedar, Phrygiis succurrat in oris?
Vnde petam fratres? unde parentis opem?
Omnia Medeae fallax promisit Iason;
Pulsa est Aesonia num minus illa domo?
Non erat Aeetes, ad quem despecta rediret:

aliae editiones: *quid poteris*, Bernensis et tres alii: *quo poteris*, septem.

219. *Delicti fies idem*) *Fies tu idem*, Intimelianus codex. Eriges sensum, si scripseris:

Delicti ut fias idem reprehensor et auctor!

Tanquam sit cum indignatione quaerentis. Heins. *Fias idem reprehensor ut auctor*, legebat Francius.

224. *Congestoque auri pondere.* Quatuor codices, *congesti:* male. Est Virgiliana imitatio, I, 359: *Ignotum argenti pondus et auri*; ubi *ingens* alii codices. Burm.

226. *Me tenet ista modo*] *Ipsa* Puteaneus, aliique haud pauci. Heins. — *Haec terra* dicendum fuisset, iudice Francio, qui ideo legebat:

Nescio quo terrae tangor amore meae.

Sed hoc est carmina sua pro Ovidianis obtrudere. *Ista* est, quam tu contemnis et barbaram dicis. B. Nescio an paulo durius. Forte praeferendum, quod in Puteaneo et aliis haud paucis legitur, *ipsa*. L.

228. *Vnde petam fratris*] *Fratres*, meliora exemplaria: alterum tamen latinius et iam a Lyncaeo interfectus erat Castor: sed offendit vocalis ultimam excipiens syllabam in *fratris*, quod alibi hac pentametri sede a Nasone factum non recordor. H. — Dubitat nullus Cl. Lennep. quin Ovidio hic obversatus occurrerit nobilissimus Homeri locus, Iliad. Γ, 236, ubi inter Achivorum principes, quos notat et recenset e moenibus Troiae, fratres suos Helena desiderat.

Δοιὼ δ' οὐ δύναμαι ἰδέειν κοσμήτορε λαῶν,
Κάστορά θ' ἱππόδαμον, καὶ πὺξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα,
Αὐτοκασιγνήτω, τώ μοι μία γείνατο μήτηρ.

231. *Despecta*] *Depulsa*, Lovaniensis. *Deiecta*, Moreti: quod verum puto. Ita Cicero et Livius saepe

Non Idya parens, Chalciopeque soror.
Tale nil timeo; sed nec Medea timebat:
Fallitur augurio spes bona saepe suo.
Omnibus invenies, quae nunc iactantur in alto,
Navibus a portu lene fuisse fretum.
Fax quoque me terret, quam se peperisse cruentam
Ante diem partus est tua visa parens:
Et vatum timeo monitus, quos igne Pelasgo
Ilion arsuram praemonuisse ferunt.
Vtque favet Cytherea tibi, quia vicit, habetque
Parta per arbitrium bina tropaea tuum:
Sic illas vereor, quae, si tua gloria vera est,
Indice te, causam non tenuere duae.
Nec dubito, quin, te si prosequar, arma parentur:
Ibit per gladios, hei mihi! noster amor.
An fera Centauris indicere bella coëgit
Atracis Haemonios Hippodamia viros?

utuntur de iis, qui deiiciuntur honoribus. BVRM.

232. *Non Idya parens.* Scaliger, *Non Hypsaea parens*, legebat. D. H. Nemo, quod sciam, veterum dat *Hypsaeam* Medeae matrem. Omnino scribendum est *Idya.* Hesiodus, Theogonia 958:

Αἰήτης δ' υἱὸς φαεσιμβρότου Ἠελίοιο,
Κούρην Ὠκεανοῖο, τελήεντος ποταμοῖο,
Γῆμε, θεῶν βουλῇσιν, Ἰδυῖαν καλλιπάρηον.

Ita Apollonius quoque Rhodius, Argonaut. III, 243; ubi Absyrto Asterodiam dat matrem:

Τὸν μὲν Καυκασίη νύμφη τέκεν Ἀστερόδεια,
Πρίν περ κουριδίην θέσθαι Εἰδυῖαν ἄκοιτιν,
Τηθύος Ὠκεανοῦ τε πανυστατάτην γεγαυῖαν.

Adeas quoque Apollod. I, 9; Cic. de Nat. Deor. III, 19; et Hygin. Fab. xxv. Caeterum, alii aliam Medeae matrem affingunt: *Hecaten* vocat auctor Naupacticorum; *Eurylyten* Sophocles, vel *Neaerano*; *Clytiam* Hygin. etc.

236. *A portu*] *E portu* Bernensis. *Ad portum* Vossian. sed vide mox Epist. XVIII, 10.

237. *Fax quoque me terret* etc. Respicit ad versus 45 et 50 Epistolae superioris.

238. *Est tuo visa*] *Tibi* Patavinus. Forte *sibi.* HEINS.

243. *Si tua gloria vera est.* In uno codice Heinsiano erat *victa*; forte scriptum fuit, *Ni tua gloria ficta est.*

248. *Atracis Aemonios Hippodamia viros*] *Atrax* et *Atracia*, urbs Thessaliae, eius partis, quae Pelasgiotes dicta fuit; ab *Atrace*, filio Penei et Burae, condita ac nominata, auctore Stephano. Hinc *Atracis* Hip-

Tu fore tam iusta lentum Menelaon in ira,
Et geminos fratres, Tyndareumque putas?
Quod bene te iactas, et fortia facta recenses,
A verbis facies dissidet ista suis.
Apta magis Veneri, quam sunt tua corpora Marti:
Bella gerant fortes; tu, Pari, semper ama.
Hectora, quem laudas, pro te pugnare iubeto;
Militia est operis altera digna tuis.

podamia, pro Thessalica; sive quod ex ea urbe nata fuerit, sive generaliter accepto nomine. Alii autem *Atracem*, fluvium Thessaliae faciunt, eiusque filiam *Hippodamiam*: sed hactenus dissimulato auctore. MICYL. — *Atracis ...... Hippodamia*. Adrasti regis filia, quam Deidamiam Plutarchus; Propert. vero Ischomachen vocat. Dicta autem *Atracis* patronymice, ab *Atrace*, quae urbs Thessaliae. — *Haemonios viros;* Lapithas, quorum pugnam cum Centauris obiter tangit.

251. *Quod bene te iactes, et fortia facta loquaris*] *Iactas*, scripti fere omnes: deinde quidam etiam *recenses*, pro *loquaris*; recte. HEINS. Ego non puto veterem et vulgatam lectionem repudiandam, quam Puteaneus et optimus quisque codex confirmat; et *loqui* proprium esse magniloquentiae verbum ad Petron. II, cap. 117, olim probavi; et ad Quintil. Decl. XV, 3. BURM.

252. *A verbis facies dissidet ista suis.* Sic, non *tuis* Puteaneus, cum prima editione et aliis nonnullis scriptis. Epistola Hypermnestrae:

Haec ego: dumque queror, lacrymae *sua* verba sequuntur.

Frequentissimus in hac locutione Noster. HEINS.

254. *Bella gerunt fortes; tu, Pari, semper ama.* Virum sane noverat Helena, quem postea reducem e certamine cum Menelao, sic non vere minus quam egregie adloquitur, Iliad. Γ, 428:

Ἤλυθες ἐκ πολέμου· ὡς ὤφελες αὐτόθ' ὀλέσθαι,
Ἀνδρὶ δαμεὶς κρατερῷ, ὃς ἐμὸς πρότερος πόσις ἦεν
Ἦ μὲν δὴ πρίν γ' εὔχε' ἀρηϊφίλου Μενελάου,
Σῇ τε βίῃ, καὶ χερσὶ, καὶ ἔγχεϊ, φέρτερος εἶναι·
Ἀλλ' ἴθι νῦν, κ. τ. λ.

Et vehementius multo ad Hectorem Z, 349, praesente ipso Paride:

Αὐτὰρ ἐπεὶ τάδε γ' ὧδε θεοὶ κακὰ τεκμήραντο,
Ἀνδρὸς ἔπειτ' ὤφελλον ἀμείνονος εἶναι ἄκοιτις,
Ὃς ῥ' ᾔδη νέμεσίν τε καὶ αἴσχεα πόλλ' ἀνθρώπων.
Τούτῳ δ' οὔτ' ἂρ νῦν φρένες ἔμπεδοι, οὔτ' ἄρ' ὀπίσσω
Ἔσσονται. κ. τ. λ.

— *Bella gerant*] *Arma*, Scriverii, ut Claudian. I in Eutr. 281: *Arma gerant fortes*. Sed et Regius et Mureti, *bella gerant alii*, quod ex Epist. XIII, 84, expressum. BURM.

256. *Operis digna tuis*. Primae editiones et Aldina, *tui*: quod et in triginta codicibus est: neque facile repudiarem, etsi syllabae *is* productio

His ego, si saperem, pauloque audacior essem,
  Vterer: utetur, si qua puella sapit.
Aut ego deposito faciam fortasse pudore;
  Et dabo coniunctas tempore victa manus.
Quod petis, ut furtim praesentes plura loquamur;
  Scimus quid captes, colloquiumque voces.
Sed nimium properas; et adhuc tua messis in herba est.
  Haec mora sit voto forsan amica tuo.
Hactenus arcanum furtivae conscia mentis
  Litera, iam lasso pollice, sistat opus.
Cetera per socias Clymenen Aethramque loquemur,
  Quae mihi sunt comites consiliumque duae.

videatur id vetare: nam et ita supra 228: *Vnde petam fratris, unde parentis opem;* ut optimi codices. *Opus* enim hic magis accommodatum, quam *opera.* Sic supr. Epist. VIII, 52: *Non lecta est operi, sed data causa tuo.* III Met. 728: *Opus hoc victoria nostrum.* BVRM.

260. *Dabo coniunctas.* Venetae quaedam editiones, Aldi, Gryphii et Micylli, *convictas*, quod et in uno Regio et septem aliis: sex alii, *convinctas;* ut Bersmannus edidit: in Puteaneo, *cunctas*: et correctum *coniunctas:* in uno Lovaniensi, *aut dabo et victas*: puto legendum: *aut dabo mox victas tempore victa manus.* BVRM.

262. *Scimus quid captes, colloquiumque voces.* Quod caste minus Paris exposuerat, decentius Helena; sed ita tamen, ut non ignoret, eam, *quid captet*, perfecte intellexisse.

263. *Sed nimium properas* etc. Sic ad spem a metu, et vicibus conversis, ad metum a spe Paridem Helena ducit reducitque; ita tamen ut spei plus quam timoris in animo eius relinquat. Summum denique artis meretriciae opus haec Epistola. — *Et adhuc tua messis in herba est. Herba* in segete est, priusquam in aristas surgat. Idque proverbii vicem obtinet de iis, qui vita et spe praecipitant. Persius Satira sexta: *Quid metuas? occa et seges altera in herba est.* In Oratione M. Catonis Censorii de Aedilibus vitio creatis, Noctibus Atticis A. Gellii XIII: *Nunc ita aiunt, in segetibus, in herbis bona frumenta esse: nolite ibi nimiam spem habere: saepe audivi inter os et offam multa intervenire posse; verum vero inter offam atque herbam ibi verum longum intervallum est.* HEINS.

267. *Clymenen Aethramque.* Priorem aliter vocat Hyginus XCII de iudicio Paridis: « Alexander Veneris impulsu Helenam a Lacedaemone ab hospite Menelao Troiam abduxit, eamque in coniugio habuit cum ancillis duabus *Aethra* et *Thisaide*, quas Castor et Pollux captivas ei assignaverant, aliquando reginas. » *Loquamur. Loquemur*, margo Bersmanni.

EPISTOLAE DECIMAE OCTAVAE

ARGVMENTVM

Quum puellam Sestiam Hero Leander Abydenus misere deperiret, qui interfluebat, Hellespontum transnatare consueverat, ut clam, et noctu quidem ad amicam properaret, quae ducem itineris ardentem facem e summa turre praetendebat. Exorta vero tempestate tam aspera, ut undis Leander non auderet sese committere, per audaciorem nautam hanc Heroni Epistolam mittit, qua pelagi et ventorum saevitiam incusat, rogatque, ut ponant tandem, vel spatium saltem concedant fretum traiiciendi, quod non amplius stadiorum 7 intervallo Europam ab Asia discriminabat, ideoque *Hepstadium* vocabatur. – Virgil. Georg. III, 258 sqq. – Stat. Theb. VI, 542 – Musaei Grammat. Carmen de Herone et Leandro.

EPISTOLA XVIII

LEANDER HERONI

Mittit Abydenus, quam mallet ferre, salutem,
Si cadat ira maris, Sesta puella, tibi.
Si mihi Di faciles, et sunt in amore secundi,
Invitis oculis haec mea verba leges.
Sed non sunt faciles; nam cur mea vota morantur,

1. *Mittit Abydenus* etc. Leander, qui ex Abydo, oppido quod olim in extrema Asiae parte, ad oram sinus Hellespontiaci, conditum erat a Milesiis, annuente et concedente Gyge, Lydorum rege, qui tunc regionem hanc omnem, sicut et Troada, sub imperio suo tenebat. Strab. XIII, cap. 1. Sesto Abydos obiacebat, a quo mille passuum traiectu distabat: sed ibi fretum rapidum adeo et intractabile, ut si qui ex Asia in Europam essent transituri, oram, teste eodem Strabone, 109 stad. spatio legere cogerentur, ne undarum vi praecipites auferrentur. — Exstant adhuc Abydi vestigia, haud procul a loco, qui *Nagara* dicitur; supersunt quoque in adversa ora Sesti ruinae, quas *Zéménic* vocant. Gossel. ad Straboném Gall. tom IV, p. 138.

2. *Si cadat ira maris.* Omnes omnino scripti habent *unda*, ut et Aldina prior editio; sed posterior, quam Gryph. et reliqui secuti sunt, *ira*. Burm. — *Sesta puella tibi.* Malim *Sesti*, si per libros antiquos liceat. Sic in Epistola Sapphus, *Lesbi puella*. *Sestias* certe Hero Statio vocatur, Theb. VI, 545:

... Sedet anxia turre suprema
Sestias in speculis. Heins.

— Σηστός. ὁ πολίτης, Σήστιος· Hinc feminina Σηστὶς, Σηστιάς; ut a Λέσβος, Λέσβιος; Λεσβὶς, Λεσβιάς. Steph. in voc. Sed a *Sestos*, non magis patronymica formari possunt, masculinum *Sestus*, femininum *Sesta*, quam a *Lesbos*, *Lesbas* et *Lesba*. Missa igitur, quae V. Cl. tenuit, verecundia, *Sesti* in textum recipere non dubitaverim. Lennep.

3. *Si mihi Di faciles*, *et sunt* etc. Libri quinque, *Sint mihi:* tum alii multi, *et sint in amore*, quidam, *vel sint*, aut *vel sunt* vel *ut sunt*, vel *qui sunt*. Barberinianus, *Sic mihi Di faciles*: probe; dummodo sequenti versu *ut mea verba* rescribas, pro *haec mea*:

Sic mihi Di faciles, sic sint in amore secundi,
Invitis oculis ut mea verba leges. Heins.

5. *Cur mea vota morantur*] Mo-

Currere me nota nec patiuntur aqua?
Ipsa vides coelum pice nigrius; et freta ventis
Turbida, perque cavas vix obeunda rates.
Vnus, et hic audax, a quo tibi litera nostra
Redditur, a portu navita movit iter.

rentur, quatuor codices non contemnendae notae: et tum sequenti versu *patiantur* quinque sit scribendum, quomodo unus Regius. Ex Scriverii quoque membranis legi posset, *nam cur mea vela moventur*. Patavianus, *nec patiantur*. *Mota aqua* pro *nota* Moreti codex: *dubia* prima editio. Heins. — *Mota aqua* non facile quidem repudiandum; frequens enim illa vox poëtis, et confusa cum *nota*. Burm.

7. *Ipsa vides coelum pice nigrius* etc. Tempestatem sic Musaeus describit, in qua periit Leander, 309 seqq.:

Νὺξ ἦν, εὖτε μάλιστα βαρυπνείοντες ἀῆται,
Χειμερίῃς πνοιῇσιν ἀκοντίζοντες ἀῆται,
Ἀθρόον ἐμπίπτουσιν ἐπὶ ῥηγμῖνι θαλάσσης·
Δὴ τότε Λείανδρός περ, ἐθήμονος ἐλπίδι νύμφης,
Δυσκελάδων πεφόρητο θαλασσαίων ἐπὶ νώτων.
Ἤδη κύματι κῦμα κυλίνδετο, σύνθετο δ' ὕδωρ,
Αἰθέρι μίσγετο πόντος· ἀνέγρετο πάντοθεν ἠχὴ
Μαρναμένων ἀνέμων. Ζεφύρῳ δ' ἀντέπνεεν Εὖρος,
Καὶ Νότος ἐς Βορέην μεγάλας ἐφέηκεν ἀπειλάς·
Καὶ κτύπος ἦν ἀλίαστος ἐρισμαράγοιο θαλάσσης.

Qui quidem versus, quum non ita procul ab Homero recedant, ut numerum in illis et quamdam verborum granditatem desideres, non hi sunt tamen, meo quidem iudicio, unde cum Iul. Caes. Scaligero (Poëtic. V, 2) colligas Musaei stylum esse Homerico *longe politiorem atque comptiorem*. Verum sibi persuaserat vir doctissimus, sed idem quandoque παραδοξότατος, non alium de Herus et Leandri amoribus scripsisse, quam antiquum hunc Musaeum, quem Virgilius *fecit principem Elysiacarum cantionum*. Id. ibid. Si quis vero in opinionem hanc descenderit, huic ego sum auctor, ut cum Harduino Aeneida, et Flacci lyrica, veluti totidem spurios foetus et adulterinos, ex utriusque poëtae operibus iubeat exulare. Vid. *Heinrich.* Praefat. ad Musaeum.

8. *Perque cavas vix obeunda rates.* *Adeunda*, quinque scripti: tres *obeunda*: quod verum est. Sic Ep. XVI, 175:

Sceptra parens Asiae, qua nulla beatior ora est,
Finibus immensis vix obeunda tenet. H.

10. *A portu navita fecit iter*] *E portu* potiores; ut et *movit iter*: quos secutus sum: quamquam Propertii ista succurrunt I, Eleg. 17:

Primus et invito gurgite fecit iter.

Alter Mentelianus, *solvit iter*. H. Posset firmari ex illis Flor. III, 10: « Quum tertia vigilia Morino solvisset a portu. » Et praeterea his Ciceronis pro Murena 11: « Quod si portu solventibus, si qui iam in portu ex alto invehuntur, praecipere solent. » *Fecit iter*, non placet; quia quum Epistolam traderet, nauta *movebat*, id est, incipiebat iter; ut *movere castra*, et simpliciter *movere* dici notum est: *facere* vero iter, plus notat. Sic saepe apud Nostrum *viam facere*. Burm.

Adscensurus eram, nisi quod, quum vincula prorae
  Solveret, in speculis omnis Abydos erat.
Non poteram celare meos, velut ante, parentes:
  Quemque tegi volumus, non latuisset amor.
Protinus haec scribens, « felix, i, litera, dixi:
  Iam tibi formosam porriget illa manum.
Forsitan admotis etiam tangere labellis,
  Rumpere dum niveo vincula dente volet. »
Talibus exiguo dictis mihi murmure verbis,
  Cetera cum charta dextra locuta mea est.
Ah! quanto mallem, quam scriberet, illa nataret,
  Meque per adsuetas sedula ferret aquas!
Aptior illa quidem placido dare verbera ponto:
  Est tamen et sensus apta ministra mei.
Septima nox agitur, spatium mihi longius anno,
  Sollicitum raucis ut mare fervet aquis.
His ego si vidi mulcentem pectora somnum
  Noctibus, insani sit mora longa freti.
Rupe sedens aliqua specto tua litora tristis;
  Et quo non possum corpore, mente feror.
Lumina quin etiam summa vigilantia turre,
  Aut videt, aut acies nostra videre putat.
Ter mihi deposita est in sicca vestis arena;
  Ter grave tentavi carpere nudus iter.
Obstitit inceptis tumidum iuvenilibus aequor,
  Mersit et adversis ora natantis aquis.
At tu de rapidis immansuetissime ventis,

13. *Non poteram celare meos .... parentes.* Fit aliquoties apud Musaeum mentio parentum Herus; nulla Leandri. Vnde non sine veri specie suspicetur aliquis hic quoque legendum esse *tuos*. LENNEP.

17. *Amotis etiam.* Lege cum Moreti et Mentelii libris, *admotus dominae*, ut τὸ *volet* habeat, quo referatur. Dousa etiam malebat, *Forsan et admotis dominae*, non male. ID.

26. *Vt mare fervet aquis.* Sic meliores libri. Frustra Arundelianus, *quo mare*: alii, *quod mare*. HEINS.

27. *Mulcentem pectora.* Francius malebat *tempora*.

Quid mecum certa proelia mente geris?
In me, si nescis, Borea, non aequora, saevis.
Quid faceres, esset ni tibi notus amor?
Tam gelidus quum sis, non te tamen, improbe, quondam
Ignibus Actaeis incaluisse negas.
Gaudia rapturo si quis tibi claudere vellet
Aërios aditus, quo paterere modo?
Parce, precor; facilemque move moderatius auram.
Imperet Hippotades sic tibi triste nihil!
Vana peto, precibusque meis obmurmurat ipse;
Quasque quatit, nulla parte coërcet aquas.
Nunc daret audaces utinam mihi Daedalus alas!
Icarium quamvis hic prope litus adest.
Quidquid erit, patiar; liceat modo corpus in auras

39. *In me si nescis, Borea* etc. Musaeus 320:
Πολλάκι μὲν λιτάνευσι θαλασσαίην Ἀφροδίτην·
Πολλάκι δ' αὐτὸν ἄνακτα Ποσειδάωνα θαλάσσης·
Ατθίδος οὐ Βορέην ἀμνήμονα κάλλιπε νύμφης.
Αλλά οἱ οὔτις ἄρηγεν, Ερως δ' οὐκ ἤρκεσε μοίρας.

Nota fabula Orithyae, Erechtei Atheniarum regis antiquissimi filiae, raptae a Borea; ex Apollod. III, 15; ubi vid. Heynii, Not. Part. II, p. 334. — *Non aequora saevis.* Vetus lectio deleta penitus in Puteaneo. Opinor, *nec in aequora*, fuisse; quomodo quinque scripti. Heins.

41. *Tam gelidus quum sis* etc. Ipso Borea *gelidior*, qui talia in tali re Leandro in mentem obvenire potuisse credidit. — *Actaeis ignibus.* Quia, ut modo diximus, ex Athenis Orithya.

42. *Negas.* Francius, *neges*; ut Epist. III, 112: qui et priori versu *num te tamen* probabat.

43. *Gaudia rapturo*] *Laturo*, Gron.

44. *Aërios aditus.* Farnesianus, *Aërios portus.*

46. *Hippotades.* Δύο Αἴολοι· οὗτος μὲν Ἱππότου τοῦ Μίμαντος, ἕτερος δὲ Ἕλληνος, ὃς ἦν Διός, οὗ καὶ Ἡσίοδος μέμνηται. Schol. in Odyss. K, 2. — Priorem ergo intellige eum, ad quem Vlysses venit inter navigandum, qui ventis imperabat: de quo eodem et hic dicitur. Alterum autem patrem Salmonei, Crethei, Sisyphi, Athamantis et ceterorum, de quibus passim in fabulis mentio.

47. *Vana peto.* Regius et duo alii, *precor*; ut sit repetitio Ovidiana: *precor, precibusque meis obmurmurat.* Burm.

50. *Hic prope.* Francius, *haud procul aequor abest*: *hoc prope litus abest* Bersmanni codex. Eadem varietas lib. II Art. 10: *Et longe, quem peto, portus abest*; et apud Cicer. pro L. Manilia cap. 6: *Quum hostium copiae non longe absunt*; ubi MSS. *prope adsunt* vel *absint.* Burm.

Tollere, quod dubia saepe pependit aqua.
Interea, dum cuncta negant ventique fretumque,
Mente agito furti tempora prima mei.
Nox erat incipiens, namque est meminisse voluptas,
Quum foribus patriis egrediebar amans.
Nec mora: deposito pariter cum veste timore,
Iactabam liquido brachia lenta mari.
Luna mihi tremulum praebebat lumen eunti,
Vt comes in nostras officiosa vias.
Hanc ego suspiciens: « faveas, Dea candida, dixi;
Et subeant animo Latmia saxa tuo.
Non sinat Endymion te pectoris esse severi:
Flecte, precor, vultus ad mea furta tuos.
Tu, Dea, mortalem coelo delapsa petebas.
Vera loqui liceat; quam sequor, ipsa Dea est.

53. *Cuncta negant*] *Vota negant*, Vossianus. HEINS.

57. *Timore*] *Pudore*, Basileensis. Scriverii, *posito cum mente pudore*: vid. ad Epist. praeced. 259. Librarii corruperunt hunc locum, quia vulgo iactabatur illud Pythagoricum, Laërt. VIII, 43, cum vestibus esse verecundiam ponendam, cumque illis resumendam. BVRM.

59. *Luna mihi tremulum lumen praebebat eunti*] *Luna fere*, Puteaneus et alii multi: quomodo saepe Ovidius. Infra Epistola Herus, *Annuit illa fere. Luna freto*, Schott. II Observ. 55.

61. *Faveas O candida*] *Dea candida*, meliores libri, cum primis editionibus. HEINS.

62. *Animo*. Lovaniensis et tres alii, *animos tuos* quamvis enim utrumque recte dicatur, usitatius tamen cum accusativo dicit Serv. ad Virgil. VIII Aeneid. 125. Sic Virgil. X, 824:

... Mentem subiit pietatis imago.

Noster VII, 170:

Dissimilemque animum subiit Aeeta relictus.

Liv. XL, 8: *Sed interdum spes animum subibat*. Sic et in alia significatione pro succedere, intrare, passim veteres. BVRM. — *Latmia saxa*. « Latmium montem designat, Endymionis a Luna, ut ferunt, adamati, fabula nobilem. » Met. I, 17.

63. *Non sinit Endymion*] *Sinat*, prima editio, et duo scripti: bene; et mox, *non cadat* unus Patav. H.

66. *Quam sequor, ipsa Dea est.* Illam sic Musaeus depingit, 55 sqq.:

Ἡ δὲ θεῆς ἀνὰ νηὸν ἐπῴχετο παρθένος Ἡρώ,
Μαρμαρυγὴν χαρίεντος ἀπαστράπτουσα προσώπου.
Οἷά τε λευκοπάρῃος ἐπαντέλλουσα σελήνη.
Ἄκρα δὲ χιονέων φοινίσσετο κύκλα παρειῶν,
Ὡς ῥόδον ἐκ καλύκων διδυμόχροον· ἦ τάχα φαίης

Neu referam mores coelesti pectore dignos;
  Forma nisi in veras non cadit illa Deas.
A Veneris facie non est prior ulla, tuaque.
  Neve meis credas vocibus: ipsa vides.
Quantum, quum fulges radiis argentea puris,
  Concedunt flammis sidera cuncta tuis;
Tanto formosis formosior omnibus illa est:
  Si dubitas, caecum, Cynthia, lumen habes. »
Haec ego, vel certe non his diversa, locutus,
  Per mihi cedentes nocte ferebar aquas.
Vnda repercussae radiabat imagine Lunae,
  Et nitor in tacita nocte diurnus erat:
Nullaque vox nostras, nullum veniebat ad aures,
  Praeter dimotae corpore murmur aquae.
Alcyones solae, memores Ceycis amati,
  Nescio quid visae sunt mihi dulce queri.

Ἡροῦς ἐν μελέεσσι ῥόδων λειμῶνα φανῆναι.
Χροιὴν γὰρ μελέων ἐρυθαίνετο· νισσομένης δὲ
Καὶ ῥόδα λευκοχίτωνος ὑπὸ σφυρὰ λάμπετο κούρης·
Πολλαὶ δ' ἐκ μελέων χάριτες ῥέον· οἱ δὲ παλαιοὶ
Τρεῖς χάριτας ψεύσαντο πεφυκέναι. εἷς δέ τις Ἡροῦς
Ὀφθαλμὸς γελόων ἑκατὸν χαρίτεσσι τεθήλει.

Qui locus praesertim, inter plurimos in hoc poëmatio locos, probat illum, qui scripsit, ex Homero, Hymn. in Veuer. 89; Theocrit. Idyll. II, 79, ingeniose quae ad rem suam facerent, depromsisse; et non modo poëtas principes non antevenisse, sed subsequntum, et longiori quidem intervallo, fuisse.

71. *Quantum quum radiis fulges argentea puris.* Praestantiores, *fulges radiis.* Praeterea *Quanto* scribendum, quod τὸ *Tanto* sequens requiril; atque ita Iunianus liber cum Scriveriano altero. Est autem ea vox saepius corrupta apud Nostrum. H. Recte *quanto*: sed licet ita fere semper loquantur veteres, aliter tamen Livius, qui lib. V, 10, *quantum* praemittit sequenti *tanto*: « *Quantum* autem augebatur militum numerus, *tanto* maiore pecunia in stipendium opus erat. » Sic et apud Lucan. II, 517:

... Heu! *quantum* melius vel caede peracta
Imperat.

multi codices, pro *quanto*: quibus adde Nostri locum V Trist. 11, 7; ubi in codicibus quibusdam *multum graviora tulisti.* Burm.

76. *Cedentes nocte.* Quia sequenti disticho iterum *nocte* sequitur, Francius legebat *cedentes sponte*, ut opponantur *adversis aquis*, vers. 36, et *invitis*, 144.

82. *Dulce queri.* Coniiciebat Fran-

Iamque fatigatis humero sub utroque lacertis,
  Fortiter in summas erigor altus aquas.
Vt procul adspexi lumen : « meus ignis in illo est;
  Illa meum, dixi, litora numen habent. »
Et subito lassis vires rediere lacertis;
  Visaque, quam fuerat, mollior unda mihi.
Frigora ne possim gelidi sentire profundi,
  Qui calet in cupido pectore, praestat amor.
Quo magis accedo, propioraque litora fiunt,
  Quoque minus restat, plus libet ire mihi.
Quum vero possum cerni quoque, protinus addis
  Spectatrix animos, ut valeamque facis.
Tunc etiam nando dominae placuisse laboro,
  Atque oculis iacto brachia nostra tuis.

cius, *triste queri*; nil opus. Vid. Ep. XV, 152. *Dulce loqui*, nonnulli codices.

86. *Lumen habent.* Meliores et plurimi, *numen*; ne bis idem dicat: *ignis* enim praecessit; et a *numine* rectius vires rediisse dicuntur: et ita duae editiones quoque Venetae. B.

89. *Frigora ne possim gelidi sentire profundi* etc. Sic quoque Leander apud Musaeum 245:

Δεινὸς Ἔρως, καὶ πόντος ἀμείλιχος· ἀλλὰ θαλάσσης
  Ἐστὶν ὕδωρ, τὸ δ' Ἔρωτος ἐμὲ φλέγει ἐνδόμυχον πῦρ.

Vbi *acumen* in malo loco *positum* iure reprehendit doctus *Heinric.* Quis enim sibi persuadeat, inquit, iuvenem maris concitati timore simul, et summo amoris affectu discruciatum, et utri cederet dubium, in argutias incidere potuisse, quas qui proferat, profecto paulo lentior ac tranquillior sit, necesse est?

90. *Qui calet*] *Qua* Puleaneus, et a manu secunda, *Quo.* Barberinianus, *Quod.* Heins. *In tepido* etiam malebat Francius.

95. *Tunc etiam*] *Nunc etiam* Puleaneus. Heins. Ita et duo alii codices. Vid. Epist. XII, 53; et ita saepe peccatum, quia librarii, non aeque ut poëtae, tempus praeteritum sibi praesens fingere potuerunt. Burm. — *Nando dominae placuisse laboro.* Quo longius in recensenda hac Epistola procedo, eo magis Barthio adsentior, qui illam vix ausit Ovidio adscribere. Quamvis enim raro Noster vitium effugiat luxuriantis supra modum ingenii, nunquam tamen eo venit licentiae, ut totidem facetias et istius modi cavillationes in re solemni et fere tragica, excidere sibi patiatur. Quis enim Leandrum ferat scribentem se, vel in natando, motus suos ideo composuisse, ut *placeret* amicae quae ipsum observabat? Quis ferat addentem paulo infra 132, se fretum saepe adeo iam traiecisse, ut non *ignotum se piscibus* existimet? Omnia

Te tua vix prohibet nutrix descendere in altum:
  Hoc quoque enim vidi; nec mihi verba dabas.
Nec tamen effecit, quamvis retinebat euntem,
  Ne fieret prima pes tuus udus aqua.
Excipis amplexu, feliciaque oscula iungis;
  Oscula Dis magnis trans mare digna peti.
Eque tuis demtos humeris mihi tradis amictus;
  Et madidam siccas aequoris imbre comam.
Cetera nox, et nos, et turris conscia novit,
  Quodque mihi lumen per vada monstrat iter.
Nec magis illius numerari gaudia noctis,
  Hellespontiaci quam maris alga potest.
Quo brevius spatium nobis ad furta dabatur,

haec, ut quod sentio dicam, corrupti generis corruptio pessima.

98. *Hoc quoque enim vidi.* Turbant codices: sed nihil mutandum. Vid. Epist. XVII, 37: *Hoc quoque enim dubito.* Francius malebat *hoc quoque nam vidi*, vel *hoc etenim*; ut Bersmanni liber et editio Micylli. BURM.

101. *Excipis amplexu* etc. Musaeus 260 sqq.

... Ἐκ δὲ θυράων
Νυμφίον ἀσθμαίνοντα περιπτύξασα σιωπῇ,
Ἀφροκόμους ῥαθάμιγγας ἔτι στάζοντα θαλάσσης,
Ἤγαγε νυμφοκόμοιο μυχοὺς ἐπὶ παρθενεῶνος,
Καὶ χρόα πάντα κάθηρε, δέμας δ' ἔχρισεν ἐλαίῳ
Εὐόδμῳ, ῥοδέῳ, καὶ ἁλίπνοον ἔσβεσεν ὀδμήν·
Εἰσέτι δ' ἀσθμαίνοντα βαθυστρώτοις ἐνὶ λέκτροις
Νυμφίον ἀμφιχυθεῖσα. κ. τ. λ.

Notanda quoque hic Homerica imitatio, Iliad. Ψ, 186, de Hectore mortuo, quem ipsa Venus, ῥοδόεντι δὲ χρῖεν ἐλαίῳ; et Odyss. Δ, 406, ubi de monstris marinis, quae

Πικρὸν ἀποπνείουσαι ἁλὸς πολυβενθέος ὀδμήν.

102. *Oscula Dis magnis trans mare digna peti.* Scribe cum Puteaneo et Sarraviano, *Di magni.* Amor. lib. II, Eleg. ult., vers. 17:

Quas mihi blanditias, quam dulcia verba parabat!
  Oscula, Di magni! qualia quotque dabat!
HEINS.

103. *Deque tuis demtos*] *Eque tuis* scripti. HEINS. Mihi *de* placet: geminare enim praepositiones magis amabant veteres: I Am. 4, 50:

Conscia de gremio pallia deme meo.
BURM.

105. *Turris conscia*] *Nutrix*, Iunianus, Bernensis et Dousae excerpta; sed frustra: ita *ignis conscius* Statio VI Theb. 547: alter Mentelianus quoque, *norunt.* B.

106. *Per vnda*] *Lumen per freta monstrat* Bernensis.

108. *Alga.* Francius malebat *unda*, ut Micylli et Bersman. margo habet,

Hoc magis est cautum, ne foret illud iners.
Iamque, fugatura Tithoni coniuge noctem,
Praevius Aurorae Lucifer ortus erat.
Oscula congerimus properata, sine ordine, raptim,
Et querimur parvas noctibus esse moras.
Atque ita cunctatus, monitu nutricis amaro
Frigida deserta litora turre peto.
Digredimur flentes; repetoque ego Virginis aequor,
Respiciens dominam, dum licet, usque meam.
Si qua fides vero est, veniens huc esse natator;
Quum redeo, videor naufragus esse mihi.
Hoc quoque si credas, ad te via prona videtur:
A te quum redeo, clivus inertis aquae.

110. *Est cautum*] *Captum*, Sarravii, Lincoln. et Scriverii: forte non male; ut *captum tempus* saepe apud Livium, Maronem et alios. B.

105. *Atque ita cunctatus*. Eleganter MSS. Palatinus:

Atque ita, contactus monitu nutricis amaro.
Frigida deserta litora turre peto. DAN. H.

— *Cunctatus* scripti plerique. *Cunctatus monitum*, Puteaneus; quidam *amarae*. Scribo, *cunctatus monitus nutricis amaros*; ut Val. Fl. III, 385:

Haud secus Aesonides monitis accensus amaris.

Vel, *monitum nutricis amarae*. H. Nos ex codicibus veteribus, *cunctatus, monitu nutricis amaro* etc. retinuimus; sed distinctione sensum adiuvimus, ut sit sensus, *amaro monitu* nutricis, póst longam *cunctationem*, *litora peto*. BURM.

119. *Si qua fides vero est* etc. Sanus est locus, quem perverse priuś acceptum, et frustra inde, tanquam vitiosum, ut sua, ita Cuperi coniectura sollicitatum dedit, atque interpretatus est Burmannus: *Si qua fides mihi verum, sed cui fidem multi non* habeant, dicenti. Versum 121 et sequentem imitatus videtur Claudian. de VI consul. Honor. 143:

... Et quae venientibus ante
Prona fuit, iam difficilis, iam dura reversis. L.

120. *Naufragus esse mihi*. Robertus Titius lib. V Locor. Controv. cap. 4. haec explicat, quasi Leander rediens natasset supinus, more naufragorum; quum Hero petens, pronus nataret, unde et in praecedentibus dixit: *Respiciens dominam, dum licet, usque meam:* quod alia ratione consequi non poterat, quam si supinus nataret. Sed nos nihil hic tam arguti latere credimus, et simplicem esse sensum, se videri natatorem, id est, voluptatis causa se exercere, ostentare artem dominae, et aquam esse pronam et facilem; sed dum redit, se laborare et difficulter natare, tanquam contra clivum aquae, quae nihil adiuvet natantem; sed ut in tempestatibus solet, quum naufragium factum est, se luctari cum aqua, ut naufragis evenire consuevit, qui quocumque modo *natare* dicuntur. BURM.

Invitus patriam repeto; quis credere possit?
  Invitus certe nunc moror urbe mea.
Hei mihi! cur animo iuncti secernimur undis?
  Vnaque mens, tellus non habet una duos?
Vel tua me Sestos, vel te mea sumat Abydos:
  Tam tua terra mihi, quam tibi nostra, placet.
Cur ego confundor, quoties confunditur aequor?
  Cur mihi causa levis ventus obesse potest?
Iam nostros curvi norunt delphines amores:
  Ignotum nec me piscibus esse reor.
Iam patet attritus solitarum limes aquarum;
  Non aliter, multa quam via pressa rota.
Quod mihi non esset, nisi sic, iterare querebar:
  At nunc per ventos hoc quoque deesse queror.
Fluctibus immodicis Athamantidos aequora canent,
  Vixque manet portu tuta carina suo.
Hoc mare, quum primum de virgine nomina mersa,
  Quae tenet, est nactum, tale fuisse puto.
Et satis amissa locus hic infamis ab Helle est:
  Vtque mihi parcat, crimine nomen habet.

126. *Vnaque mens.* Elegans locutio, ubi compendioso sermone defunguntur, pro *una mens habet duos*; sed non *una tellus* habet. BVRM.

134. *Via pressa rota*] *Trita* Iunianus; ut:

Nec magis est curvis Appia trita rotis. H.

135. *Quod mihi non esset, nisi sic, iterare querebar*] *Itera* vetus liber Puteaneus, reliquis eius verbi literis deletis, et recentiori manu superscriptum, *re*: *iter ante* prius fuisse suspicor, quomodo codex Moreti: idque verum esse existimo. Quatuor *intrare*: alter Moreti, *iterata*: *iter a te* Patavinus. Regius, *ita rare*. *Quid* (vel *Qui*) *nisi sic ita rare mihi non esse querebar.* Posset et legi, *iter ire*; ut Art. Amat. III, 37:

Quaere novem cur una vices iter irit, et audi.

si sana illa scriptura. HEINS. Illud tamen *iterare*, quod in optimis codicibus exstat, vix ausim reiicere, propter illud Horatii I, Od. 7: *Cras ingens iterabimus aequor*; et I, Od. 34: *Iterare cursus cogor relictos.* BVRM.

141. *Et satis amissa*] *At satis*, in uno Mediceo, ut Ep. XIV, 87: videtur autem respicere ad τάφος Ἕλλης, ut dictus fuit Hellespontus. Herodot. VII, 58. BVRM.

142. *Vtque mihi parcat.* Lovaniensis unus, *utque mihi pateat.* — *Nomine crimen habet*] *Crimine nomen*,

Invideo Phrixo, quem per freta tristia tutum
 Aurea lanigero vellere vexit ovis.
Nec tamen officium pecoris navisve requiro;
 Dummodo, quas findam corpore, dentur aquae.
Arte egeo nulla: detur modo copia nandi,
 Idem navigium, navita, vector, ero.
Nec sequar, aut Helicen, aut, qua Tyros utitur, Arcton:
 Publica non curat sidera noster amor.
Andromedan alius spectet, claramve Coronam,
 Quaeque micat gelido Parrhasis Vrsa polo.

quinque scripti cum prima editione, quod magis arridet, ut Epist. XVI, 208:

Et qui Myrtoas crimine signet aquas.

Sic Amor. I, 3, vers. 21:

Carmine nomen habent etc. H.

146. *Dummodo quas findam*] *Dummodo quassandae*, unus Ambrosian.

147. *Arte egeo nulla*] *Pax sit nulla maris*, quatuor libri: totidem, *Parte querar nulla*: nonnulli; *queror*: duo, *Parte moror nulla*: prima editio, *Arce queror nulla*: septem, *Parte egeo nulla*. Forte, *Pace egeo nulla*. Noster II Pont. 9:

Si pacem nullam pontus mihi praestet eunti,
 Irrita Neptuno cur ego dona feram! H.

— Mihi caeteris praeferenda videtur vulgata, *arte egeo nulla*. Nautae artem hic significari satis manifestum e sequentibus. Hoc vult Leander: si navigio uterer, etiam *arte* nautae indigerem; iam vero, *modo nandi fiat copia*, *arte nulla egeo*, quum,

Idem navigium, navita, vector, ero. L.

Illud *pace*, huc quadrare non videtur, et obstant sequentia; quum Leander maxime *pacem* maris, ut copia nandi fiat, precetur: mihi non displicet, *parte querar nulla*. Burm. — *Fiat modo*] *Detur modo* Regius, et multi alii cum prima editione. *Detur mihi* alter Regius et Bern.

148. *Idem navigium*. Verbatim ex Ovidio Musaeus 255:

Αὐτὸς ἐὼν ἐρέτης, αὐτόστολος, αὐτόματος νηῦς.

149. *Nec sequar, aut Helicen* etc. Sic ad amantem Leander, apud Musaeum, 210 sqq.:

Μοῦνον ἐμοὶ ἕνα λύχνον ἀπ' ἠλιβάτου σέο πύργου
Ἐκ περάτης ἀνάφαινε κατὰ κνέφας· ὄφρα νοήσας
Ἔσσομαι ὁλκὰς Ἔρωτος, ἔχων σέθεν ἀστέρα λύχνον.
Καί μιν ὀπιπτεύων οὐκ ὄψομαι δύντα Βοώτην,
Οὐ θρασὺν Ὠρίωνα, καὶ ἄβροχον ὁλκὸν Ἀμάξης·
Πατρίδος ἀντιπόροιο ποτὶ γλυκὺν ὅρμον ἱκοίμην.

— *Nec sequar*] *Sequor*, Puteaneus cum multis aliis: idem *Tyros* pro *Tyrus*. Mox *Andromedan*, ut et tres alii: quomodo variis apud Nostrum locis optimi codices: nam *Andromeden* vix dicebant. Heins.

152. *Quaeque micat gelido Parrhasis Vrsa polo*. Patronymica non tantum ab hominibus, sed ab aliis quoque rebus deducuntur, ut *Cy*-

At mihi, quod Perseus et cum Iove Liber amarunt,
  Indicium dubiae non placet esse viae.
Est aliud lumen, multo mihi certius istis;
  Non erit in tenebris quo duce noster amor.
Hoc ego dum spectem, Colchos, et in ultima Ponti,
  Quaque viam fecit Thessala puppis, eam:
Et iuvenem possim superare Palaemona nando,
  Miraque quem subito reddidit herba Deum.
Saepe per assiduos languent mea brachia motus;
  Vixque per immensas fessa trahuntur aquas.
His ego quum dixi: pretium non vile laboris,
  Iam dominae vobis colla tenenda dabo.
Protinus illa valent, atque ad sua praemia tendunt;

pris, *Calydonis*, *Pegasis*, *Asis*, de quibus alibi. CIOF.

153. *At mihi quod*] *Quam* quatuor scripti. Lege *quas:* quod confirmavit postea alter Menlelii. HEINS. Nihil muta: millies ita Noster loquitur: mox 179:

Paene manu quod amo, tanta est vicinia, tango.

Epist. XIX, 179:

Te quam saepe petis quod amas, tam saepe relinquis.

Epist. XX, 168:

Idque ego iam, quod tu forsan amabis, amo. B.

155. *Est aliud lumen*] *Alium* Aldus. *Numen* etiam quidam codices, ut supra 86: sed hic alia ratio est: nam τὸ *certius* exigit, ut legatur *lumen*, ut ita *sidera*, ad quae navigatio instituitur, *certa* nautis dicuntur fulgere Horatio et aliis. B.

156. *Non erit in tenebris*] *Non erat in tenebris*, Puteaneus. Forte, *Non eat in tenebris*. *Non errat tenebris*, alter Moreti. HEINS.

157. *Colchos atque ultima Ponti*] *Et in ultima Ponti*, Puteanus; *et ad ultima*, quinque alii. HEINS.

158. *Thessala puppis.* Puteaneus et alii meliores magno numero, *Thessala pinus:* bene.

160. *Miraque, quem subito reddidit herba Deum.* Ingeniosa est doct. viri coniectura (Miscell. Observ. vol. II, tom. 1, p. 195) legendum hic rati: *Morsaque quem subito* etc. Glaucus enim apud Nostrum Metamorphos. XIII, 942:

... Manuque
Pabula decerpsi, decerptaque dente momordi.

Potest tamen et vulgata ferri. *Subitum Deum* Heinsius malebat; quod certe non improbandum: haud tamen vulgato praestare adeo putem, ut, vel reclamantibus codd. in textum velim recipere. LENNEP.

163. *His ego quum* etc. Desunt verba, quibus notentur istiusmodi nugae.

165. *Ad sua praemia*] *Ad sua gaudia*, Excerpta Dousae et Balliolensis; *munera*, Sarravii.

Vt celer Eleo carcere missus equus.
Ipse meos igitur servo, quibus uror, amores:
Teque, magis coelo digna puella, sequor.
Digna quidem coelo, sed adhuc tellure morare:
Aut dic, ad Superos hinc mihi qua sit iter.
Hic es, et exiguum misero contingis amanti:
Cumque mea fiunt turbida mente freta.
Quid mihi, quod lato non separor aequore, prodest?
Num minus hoc nobis tam brevis obstat aqua?
An malim dubito toto procul orbe remotus
Cum domina longe spem quoque habere mea.

166. *Vt celer Eleo carcere missus equus.* Sic Am. III, Eleg. 2, v. 9:

Hoc mihi contingat, sacro de *carcere* missis
Insistam forti mente vehendus equis.

Vid. Tibull. I, Eleg. 4, vers. 31:

Quam iacet, infirmae venere ubi fata senectae,
Qui prior Eleo *carcere* missus equus.

Contra haec ita scriptum reliquit Caper: « *Carcer* masculini generis, non nisi singulariter dicitur, in quo homines coërcentur: pluraliter vero *carceres*, unde currus effunduntur. » Eruditus lector, perpetuone vera haec differentia sit, iudicabit. C.

168. *Teque magis.* Forte:

Teque mari, coelo digna puella, sequor. HEINS.

Perperam: te *magis* dignam inter stellas recipi et Deam fieri, quam Andromeda, Ariadna et aliae.

169. *Tellure morare.* Ita in Aldinis habetur, itaque legendum potius existimo; ut sit imperativi modi, quam *morari* infinitivo, aut *moraris* indicativo modo. Nam et sequens verbum eiusdem modi est, quum ait:

Aut dic, ad Superos hinc mihi qua sit iter. M.

Moraris, Puteaneus et alii multi: tres *moreris*: unus *morari*. HEINS.

170. *Hinc mihi qua sit iter*] *Et mihi*, Puteaneus cum tribus aliis: bene. Lego autem:

Aut duc, ad Superos et mihi qua sit iter. H.

Aut hinc ad Superos dic mihi qua sit iter, Excerpta Dousae.

171. *Hic es* etc. *Hinc est quod raro misero contingis amanti.* Sic in quibusdam legitur; estque illatio absque antecedente: cui enim inferas, *Hinc est quod raro?* An ei quod proximo antecedit, *Aut dic, ad Superos?* At interrogationi huic non potest, et ulterioribus inconveniens est. Lego ergo cum Aldinis: *Hic es, et exiguum misero contingis amanti*; quod est: Non es in coelis, aut tam longe remota, et tamen exiguum contingis: hoc est, raro ac modice: posito adiectivo neutri generis pro adverbio. MICYL. — *Et exiguum misero contingis amanti*, omnino legendum e bonis exemplaribus et ratione. Id est, et perraro eam capimus voluptatem, quam frequentissime capere deberemus. CIOF.

174. *Non minus haec*] *Num* Puteaneus. Vide Notas Epist. XI, v. 152

Quo propius nunc es, flamma propiore calesco:
  Et res non semper, spes mihi semper adest.
Paene manu, quod amo, tanta est vicinia, tango:
  Saepe sed, heu! lacrymas hoc mihi paene movet.
Velle quid est aliud fugientia prendere poma,
  Spemque suo refugi fluminis ore sequi?
Ergo ego te nunquam, nisi quum volet unda, tenebo;
  Et me felicem nulla videbit hiems?
Quumque minus firmum nil sit, quam ventus et unda,
  In ventis et aqua spes mea semper erit?
Aestus adhuc tamen est: quid, quum mihi laeserit aequor,
  Plias, et Arctophylax, Oleniumque pecus?
Aut ego non novi, quam sit temerarius; aut me
  In freta non cautum tum quoque mittet Amor.

unus Mediceus et fragmentum Farnesianum, *Non minus hoc.* Lego *Num minus hoc;* et pro *Num malim* sequenti versu, *An malim;* elegantius certe, ut cum *propiore* colludat, more Ovidiano. Heins.

177. *Quo propius*] *Quo propior*, Excerpta Dousae, Sarravii et multi alii.

178. *Et res non semper*] *Vt res* Lovaniensis: familiaris vero illa agnominatio scriptorib. Aus. Parent. XI:

Pastor chara nepos, *spes* cuius certa fuit *res*.

Et Profes. carm. VI:

O Flos Iuvenum
Spes laeta Patris,
Nec certa tuae
Data *res* Patriae.

180. *Saepe sed (heu!) lacrymas hoc mihi paene movet.* Hoc *paene*, inquit, facit mihi saepe lacrymas: id est, quod *paene* manu nos tangimus, et tamen contingere non possumus. Allusio autem est ad priorem versum, in quo idem adverbium *paene* ponitur. Micyl.

182. *Refugi*] *Profugi* Lovaniensis et duo alii. *Reflui* Francof. quae solemnis est permutatio librariorum.

186. *In ventis et aqua.* Francius malebat, *in vento atque unda*, ut esset repetitio solemnis.

187. *Quum mihi laeserit*] *Quum modo laeserit* volebat Francius: illud *mihi laeserit aequor*, mihi suspectum est: forte *cluserit* pro *clauserit*. *Clausum aequor* quid sit, notum. Florus III, 6: *Piratae mare bello, quasi tempestate*, praecluserant. Apposite Manil. I, 365:

Tunc subeunt haedi, *claudentes* sidere pontum
Nubibus. Burm.

189. *Aut ego non novi, quam sim temerarius*] *Quam sit* cum Scriveriano et uno Farnesii legendum: de Amore sermo est Amor. I, El. 2 ad Cupidinem vers. 43:

Tum quoque non paucos, si te bene novimus, ures.

Sequenti etiam versu, *non cautum* tres libri: bene. Heins. Legerem

Neve putes id me, quod abest, promittere tempus:
  Pignora polliciti non tibi tarda dabo.
Sit tumidum paucis etiam nunc noctibus aequor;
  Ire per invitas experiemur aquas.
Aut mihi continget felix audacia salvo;
  Aut mors solliciti finis amoris erit.
Optabo tamen, ut partes expellar in illas,
  Et teneant portus naufraga membra tuos.
Flebis enim, tactuque meum dignabere corpus:
  Et, mortis, dices, huic ego causa fui!
Scilicet interitus offenderis omine nostri:
  Literaque invisa est hac mea parte tibi.
Desino; parce queri: sed et, ut mare finiat iram,
  Accedant, quaeso, fac tua vota meis.
Pace brevi nobis opus est, dum transferor istuc;

etiam, *non cautum tunc*, vel quia in Iuniano est, *captus iam*, non *cautum iam*; infr. 210:

Tunc piger ad nandum, tunc ego cautus ero.

In Moreti erat, *In freta non cautum turbida mittet amor*: eleganter. B.

195. *Continget*] *Contigerit* alter Moreti. Heins.

197. *Optabo tamen, ut partes*] *Et tamen optabo ut partes*, unus Patavinus: recte, si τὸ *ut* tollatur. Tres alii, *Optabo tantum partes expellar in illas*. Vel lege, *Sed tamen optabo, partes expellar in illas*. Heins.

199. *Tactuque*. Francius coniiciebat *iactuque*, scil. arenae, qua cadavera eiecta tegere solebant; sed ita *iactu* absolute ponere durum est et insolens.

200. *Mortis*] *Morti* Moreti, quod mollius obsequens *dices*.

203. *Desino; parce queri*. Prima editio et tres scripti; *Desine, parce queri*. Puteaneus, *desino parte*. Scribe *Desino; parce queri*: quod et Dousae in mentem venerat. Tibull. II, El. ult., v. 41:

Desino, ne dominae luctus renoventur acerbi.

Deinde, *sed et ut mare finiat* cum eodem Puteaneo et decem aliis repone: alter Menteliamus, *Sed et ut mare desinat iram*. Heins. *Sed quod* Moreti et unus Heinsii: forte, *Sed quo mare finiat iram*: ita et Epist. XX, 23 vulgo:

Fraus mea quid petiit, nisi uti tibi iungerer uni.

Sed editiones primae et scripti, *quod*, et Bersmanni, *nisi quo*, quod rectius, et probat Heinsius. Vide ibi, et alibi: *sed ut hoc*, Edit. prima, et nonnulli codices: *sed ut hanc*, Bernensis unus. Burm.

205. *Pace brevi nobis opus est* etc. Hinc sane enatum lepidissimum hoc Martialis Epigramma, Libell. de Spectac. Epigr. XXV:

Quum peteret dulces audax Leandrus amores,

Quum tua contigero litora, perstet hiems.
Illic est aptum nostrae navale carinae,
Et melius nulla stat mea puppis aqua.
Illic me claudat Boreas, ubi dulce morari:
Tunc piger ad nandum, tunc ego cautus ero.
Nec faciam surdis convicia fluctibus ulla:
Triste nataturo nec querar esse fretum.
Me pariter venti teneant, pariterque lacerti;
Per causas istic impediarque duas.
Quum patietur hiems, remis ego corporis utar:
Lumen in adspectu tu modo semper habe.
Interea pro me pernoctet epistola tecum;
Quam precor ut minima prosequar ipse mora.

Et fessas tumidis iam premeretur aquis,
Sic miser instantes affatus dicitur undas:
Parcite, dum propero; mergite, dum redeo.

In quo quidem ita sibi ipse complacuit poeta, ut iterum, sed multo feliciter minus, lib. XIV, Ep. 181, de Leandro quodam marmoreo:

Clamabat tumidis audax Leander in undis:
Mergite me, fluctus, quum rediturus ero.

Elegantior haec et venustior sententia, quam quae gallicos poëtas fugeret; illamque sic expressit *Voltaire:*

Léandre, conduit par l'Amour,
En nageant disait aux orages:
Laissez-moi gagner les rivages;
Ne me noyez qu'à mon retour.

— *Istuc.* Seculo Ovidii non admodum usitatum verbum hoc existimo. *Isto* vero probamus, nam et Francofurtensis habet. BURM.

206. *Perstet.* In uno Heinsiano erat *perflet*; sed nihil temere mutem. Epist. XVI, 25:

Perstet, et ut pelagi, sic pectoris adiuvet aestum.

Perflare aliam habet significationem, ut in illo Virgilii I Aeneid. 813:

... Et terras turbine perflant. BURM.

208. *Stat mea puppis aqua.* Et his verbis obscoenum sensum subesse putabat Dousa; iniurius certe poëtae nostro. IDEM.

211. *Fluctibus.* Novi multos esse poëtas in illa locutione, *surdior mari*, vel *freto*; sed hic bis idem diceret, si vera est lectio, *fluctibus: triste* enim *fretum* est idem, ac fluctibus agitatum et tumidum. Quare mallem hic *flatibus* legere, quibus iam sequentia optime respondent: *Me pariter venti teneant.* BURM.

213. *Me pariter venti teneant, tenerique lacerti.* Quatuor libri, *pariterque lacerti.* Forte, *teneantque lacerti.* Vid. Notas Epistolae VI, 29.

214. *Impediarque*] *Detinearque*, unus Lovaniensis.

216. *Lumen in aspectu* etc. Apud Musaeum idem, 216:

Ἀλλά, φίλη, πεφύλαξο βαρυπνείοντας ἀήτας,
Μή μιν (λύχνον) ἀποσβέσσωσι.

218. *Persequar ipse mora*] *Prosequar*, Puteaneus et alii ex melioribus. HEINS. Francius malebat *subsequar.*

EPISTOLA XIX

HERO LEANDRO

Quam mihi misisti verbis, Leandre, salutem,
  Vt possim missam rebus habere, veni.
Longa mora est nobis omnis, quae gaudia differt;
  Da veniam fassae; non patienter amo.
Vrimur igne pari; sed sum tibi viribus impar:
  Fortius ingenium suspicor esse viris.
Vt corpus, teneris sic mens infirma puellis;
  Deficiam; parvi temporis adde moram.
Vos, modo venando, modo rus geniale colendo,
  Ponitis in varia tempora longa mora.
Aut fora vos retinent, aut unctae dona palaestrae:

1. *Leandre.* Dubitat Egnatius an non, prima syllaba producta, Graecorum more *Leiandre* sit scribendum. Non puto; nam nec *Cythereia* scribitur, aut *Medeia* aut *Aeneias*. Graecis porro tam Λέανδρος in usu, quam Λείανδρος, aut Λειάνδρος fuisse, probat Alex. Severi nummus, apud Morellium in specimine Rei numariae p. 188. LENNEP.

7. *Sic mens*] *Ita mens* Puteaneus et ex melioribus alii nonnulli: sequenti versu, *deficiar* puto legendum, pro *deficiam*. HEINS. Ego *deficiam* non muto; nam quibus animus et vires cadunt, *deficere* eleganter dicuntur. BVRM.

9. *Rus geniale colendo.* Rus ornando, excolendo, ubi *genio*, id est, voluptatibus indulgeatis.

10. *In varia*] *In varias moras*, unus Heinsii.

11. *Aut unctae dona palestrae.* Τὸ *dona* non satisfacit: quod ex officina interpolatorum censeo prodiisse, quum in exemplaribus esset *unctae palaestrae*, omissa videlicet unica voce, quam cognatio literarum τοῦ *unctae* absorpserat; cuiusmodi mendas propemodum infinitas, tum in Nasone, tum in aliis scriptoribus deprehendimus. Videtur ergo a Nasonis manu fuisse:

... Aut unctae lucta palaestrae. HEINS.

Flectitis aut freno colla sequacis equi.
Nunc volucrem laqueo, nunc piscem ducitis hamo:
Diluitur posito serior hora mero.
His mihi submotae, vel si minus acriter urar,
Quid faciam, superest, praeter amare, nihil.
Quod superest, facio: teque, o mea sola voluptas,
Plus quoque, quam reddi quod mihi possit, amo.
Aut ego cum cara de te nutrice susurro;
Quaeque tuum, miror, causa moretur iter;

— Nihil mihi videtur opus hoc commento, ad quod nec Heinsius, ut puto, confugisset, nisi *palaestrae dona* perperam cum vulgo interpretum *palmas*, aliaque victorum in palaestris *praemia* intellexisset, quum hoc quidem optime vir egregius videret, ad prolatam hic ab Herone sententiam non tam *praemiorum*, quam *luctae* et quorumvis exercitiorum in palaestra, commemorationem requiri; at vero iucundissima haec adolescentibus quotidiana exercitia *palaestrae*, *dona* eius quidni dixerit Ovidius, quum sic etiam alibi *donum* et *munus* alicuius rei dictum illud reperiatur, quod vel ex re ipsa, vel ex eius sive ope sive occasione, commodi aut beneficii aut iucunditatis aliquis percepit? Hor. III, 8, 27:

Dona praesentis cape laetus horae.

Virgil. Aen. VIII, 657:

Galli per dumos aderant, arcemque tenebant,
Defensi tenebris, et *dono* noctis opacae. L.

14. *Diluitur posito* etc. Mos olim erat Graecis, dein et Romanis, ut,

Postquam exemta fames epulis, mensaeque remotae, VIRG.

tempus viri ludo vel confabulationibus producerent; decederent vero mulieres, ne si quid dicentibus excideret liberius, pudicas aures offenderet. Qui mos etiam nunc apud quasdam hodiernae Europae gentes invaluit.

15. *His mihi submotae* etc. Quae mihi quum desint, nihil, quod faciam, superest, *praeter amare*, etiamsi non acriter adeo *urar*.

17. *Mea sola voluptas.* Prima editio et tres scripti, *mi sola*: ἀρχαϊσμῶς; pro *mea*, aut pro *mihi*, ut sit graecismus. Sic apud Tragicos, ὦ τέκνον μοι, ὦ γύναι μοι, et similia. Tibullus I, El. 6, 63:

Vive diu *mihi* dulcis anus: proprios ego tecum,
Sit modo fas, annos contribuisse velim.

Sic scribe: inepte vulgo, *contribuisse*. H. — Illud *mi sola* non placet, et Apuleio convenire magis rancidam antiquitatem credo, quam Ovidio: neque Tibullo decoram credidit Broukhusius, ad laudata eius poëtae verba. BVRM. Quin et τὸ *mi* si recipiatur, aliter accipi nolim, quam pro *mihi*. HEYN. ad loc. Tibull.

18. *Plus quoque quam credi*] *Quam reddi*, Puteaneus et Basileensis: venuste. Sic I Art. Amat. 370:

Vt puto non poteris ipsa *referre* vicem.

Hoc est, non poteris paria facere amando. HEINS.

19. *Cum cara*] Franc. mallet *cana*: ut mox 26, *anus* dicitur: et 46, *movens ante caput*. — Male: *cara* enim, quae herae amoribus ita inserviret

Aut mare prospiciens, odioso concita vento
Corripio verbis aequora paene tuis:
Aut ubi saevitiae paulum gravis unda remisit,
Posse quidem, sed te nolle venire, queror.
Dumque queror, lacrymae per amantia lumina manant,
Pollice quas tremulo conscia siccat anus.
Saepe tui specto si sint in litore passus;
Impositas tanquam servet arena notas.
Vtque rogem de te, et scribam tibi, si quis Abydo
Venerit, aut, quaero, si quis Abydon eat.
Quid referam, quoties dem vestibus oscula, quas tu
Hellespontiaca ponis iturus aqua?

21. *Aut mare*] *Aut freta* Dousae excerpta et novem codices.

22. *Aequora paene tuis.* Male alii, *saepe meis*, Respicit enim ad expostulationem Leandri, quam supra vidimus; nisi *aequora saeva* placet reponi. HEINS. *Nempe meis*, Bernensis: *saeva* etiam Francius coniecerat: et hoc probum puto, ob repetitionem *saevitiae* sqq. vers. Sic apud Horat. II, Od. 10, 9, *saevius* pro *saepius* reponendum puto. BVRM.

23. *Saevitiae paulum.* Potest capi ut apud Terent. Aud. V, 3, v. 32: *Paulum supplicii.* In editionibus antiquis Venetis et Bersmanni, et quatuordecim scriptis reperi *saevitiam. Saevitiem* etiam in Moreti et quinque aliis: ut dictum esset, quomodo *parum fidem habere* apud Plautum et Terentium. BVRM.

26. *Conscia siccat anus.* Hafniensis et Lovaniensis, *Cretica*; cum glossa, *id est de Creta.* Sed legendum puto, *Trecia.* Sic lib. II Art. Amat. pro *Mars Trecen occupat*, male *Creten* scribebatur ante. Apud Horatium III, Od, 9, quae in vulgatis codicibus, *Chloe Cressa* est, hanc vetusta exemplaria *Thressam* faciunt: apud Maronem, pro *Cressa genus Pholoe*, Scholiastes Horatii antiquus agnoscit *Thressam*. HEINS.

27. *Si sint*] *Quasi sint*, unus Moreti.

29. *Vtque rogem de te et scribam tibi.* Versus paulo durior. Libri sex τὸ *et* non agnoscunt: unus Ambrosianus, *ut scribam.* Puto legendum hoc modo totum distichon:

Vtque rogem de te quaeramque, hue si quis Abydo
Venerit: aut scribam, si quis Abydon eat. H.

— Nihil puto movendum: sed sensus et ordo ita constituendus; ut rogem de te, et scribam tibi, quaero, *si* (id est *an*) quis Abydo venerit, aut si quis Abydon eat. illud *aut* male cum *quaero* coniunctum confudit sensum. BVRM.

31. *Quoties do vestibus oscula*] *De vestibus* Puleaneus. Lege *dem*: atque ita ex scripti. Sic apud Valer. Flaccum simili errore legitur, *Desinite amplexus*, quum reponendum sit *Dem sinite*, lib IV, 634. HEINS.

32. *Hellespontiaca.* Farnesianus et

Sic ubi lux acta est, et noctis amicior hora
  Exhibuit pulso sidera clara die;
Protinus in summa vigilantia lumina turre
  Ponimus, adsuetae signa notamque viae;
Tortaque versato ducentes stamina fuso,
  Feminea tardas fallimus arte moras.
Quid loquar interea tam longo tempore, quaeris?
  Nil, nisi Leandri nomen, in ore meum est.
Iamne putas exisse domo mea gaudia, nutrix?
  An vigilant omnes? et timet ille suos?
Iamne suas humeris illum deponere vestes:
  Pallade iam pingui tingere membra putas?
Adnuit illa fere: non nostra quod oscula curet;

Oxoniensis a manu prima, *Hellespontiacas aquas.* BVRM.

33. *Sic ubi lux acta est*] *Facta est* Puteaneus et novem alii: nil muto. Sed et hic posset *tracta* legi.

35. *In summa turre*] *In summo tecto*, Puteaneus et Moreti codex. H. Non probo. *Turris* enim etiam in praecedenti Epistola meminit.

36. *Signa notamque*] *Signa notanda*, Leidensis: similis diversitas III Fast. 650:

... Apparent signa notaeque pedum.

Vbi *signa notata* Heinsius mavult, cum undecim scriptis: editio prima habet *signaque nota.* Lincol. *notaque signa*; duae editiones Venetae et margo Micylli et Bersmanni, *signa notasque.* BVRM.

42. *Timet ille suos.* In quibusdam, *patrem*, non *suos* legitur: utrumque recte. NAVGER.

44. *Pallade iam pingui tingere membra putes.* Vel contra codicum fidem, *fingere* reponendum contendo. Sic in Catalectis Pithoei Avienus, Epigrammate, quod Martiali ab aliis tribuitur, et in eius est vetustis exemplaribus lib. IV, Epigr. 90, in aliis 89:

Tunc oleo corpus *fingo* mollique palaestra;

quomodo meliores scripti, non *corpusque frico*: atque ita apud Martialem quoque libro I Epigr. 79 scribendum videtur:

Fingit autem Charinus, et tamen pallet. HEINS.

Pon puto hic locum posse habere *fingere*, ut alibi; et tamen offendit illa soni eiusdem iteratio, *pingui tinguere*: quare ego mallem, *Vngere iam pingui pallade membra putes*; nam in antiquis omnibus editis est, *Tingere iam pingui pallade membra putes*: voces autem *tinguere* et *unguere* ubique fere commutatae a librariis. *Tangere* erat in uno Moreti, et excerptis Dousae: etiam eleganter: nam *oleo tangere* Catonem et Varronem dixisse docuit Scriver. ad Martial. VI, Epigr. 74. BVRM.

45. *Annuit illa fere*] *Fere* pro *plerumque*, et *fere semper*, posuit. Sic et Cicero: *Pater meus hic fere agit aetatem in literis.* MICYL.

Sed movet obrepens somnus anile caput.
Postque morae minimum: iam certe navigat, inquam;
Lentaque dimotis brachia iactat aquis;
Paucaque quum tacta perfeci stamina tela,
An medio possis, quaerimus, esse freto.
Et modo prospicimus: timida modo voce precamur,
Vt tibi det faciles utilis aura vias.
Auribus interdum voces captamus; et omnem
Adventus strepitum credimus esse tui.
Sic ubi deceptae pars est mihi maxima noctis
Acta, subit furtim lumina fessa sopor.
Forsitan invitus, mecum tamen, improbe, dormis;
Et, quamquam non vis ipse venire, venis.
Nam modo te videor prope iam spectare natantem:
Brachia nunc humeris humida ferre meis.
Nunc dare, quae soleo, madidis velamina membris:
Pectora nunc iuncto nostra fovere sinu.
Multaque praeterea, linguae reticenda modestae;

46. *Obrepens*] *Obrepans* Ambros. Forte, *obreptans*. HEINS. *Obserpens* volebat Dousa.

47. *Morae minimum*] *Nimium* Puteaneus et alii plurimi codices; et Bersmanni editio, quod accommodatius non patienter amanti: notandum vero, *navigat* hic dici pro *natat*.

49. *Paucaque quum tacta perfeci stamina tela*] *Tracta* pro *tacta* videtur reponendum: hinc et *tractum* neutro, et *tracta* feminino genere, voces substantivae, de quibus Scaliger ad lib. I, Eleg. 7 Tibulli. *Vos lanam trahitis*, apud Iuvenalem Sat. II, 54. *Trahere telam*, ut *trahere lanam*, et *trahere pensa*; posset et *facta tela*: ut *facere stamen* Iuven. Sat. II, vs. 57: et *facere pensa* Propert. IV, v. 9. HEINS. Ego *tacta* retinui, id est, leviter, negligenter tacta, quia meus, alibi occupata, non attendebat lanificio. BVRM. *Tacta terra*, Crispinus.

53. *Interdum*] *Incertas voces* Puteaneus; ut Deianira, Epist. IX, 41:

Aucupor infelix *incertae* murmura *famae*. H.

58. *Et quamquam non vis ipse venire, venis*. Fieri potest, ut non *ipse* velis venire; *venis* tamen: somnianti quippe non potes quin adstes, vel invitus. Nugatur hic more suo Ovid. Narrat deinde somnium.

59. *Prope iam*. Tres libri, *prope me*: alii duo, *te*; sed *prope me* praestat. Sic ex MSS. IV Trist. 3, 41:

Spiritus hic prope te patrias exisset in auras. H.

60. *Humida*] *Vvida* mallet Franc.

63. *Lingua reticenda modesta*] *Modeste*, Puteaneus et Menteliaus: *linguae modestae* duo alii; quod verum

Quae fecisse iuvat, facta referre pudet.
Me miseram! brevis est haec, et non vera voluptas;
Nam tu cum somno semper abire soles.
Firmius o cupidi tandem coëamus amantes;
Nec careant vera gaudia nostra fide.
Cur ego tot viduas exegi frigida noctes?
Cur toties a me, lente natator, abes?
Est mare, confiteor, nondum tractabile nanti:
Nocte sed hesterna lenior aura fuit.
Cur ea praeterita est? cur non ventura timebas?
Tam bona cur periit, nec tibi rapta via est?
Protinus ut similis detur tibi copia cursus:
Hoc melior certe, quo prior, illa fuit.
At cito mutata est iactati forma profundi;

est. H. Posset etiam, *multaque praetereo linguae reticenda modestae.*

65. *Me miseram.* Distichon hoc suspectum est: legerem etiam:

Me miseram! brevis haec, et non sincera voluptas!

Vt lib. VIII Metam. 455:

... Vsque adeo nulla est sincera voluptas. H.

Probae notae distichon: et *vera voluptas* opponitur isti vanae et imaginariae, quae in somnis capi videtur. B.

70. *Lente natator*] *Morator* vel *natator*, Puteaneus. Moreti codex, *viator: toties abes*, ut apud Propertium IV, 3, 2:

Quum toties absis, si potes esse meus. H.

71. *Tractabile*] *Tranabile*, Lovaniensis: sed *non tractabile coelum* Virgil. IV Aeneid. 53. *Penetrabile*, Basileensis: etiam non invenuste; ita *penetrabile tempus* Claud. Bell. Get. 278. BURM.

72. *Lenior aura*] *Mollior* duo libri.

74. *Nec tibi capta via est*] *Rapta*, Puteaneus et undecim alii cum prima editione. Optime. Seneca Agamemn. 154:

Rapienda rebus in malis praeceps via est.

Rapere tempus, Lucano et Silio. *Rapere fortunam*, Statio Theb. V, 131. Apud Pers. Sat. V:

... Nihil obstat, quin trabe vasta Aegaeum *rapias.* H.

75. *Copia cursus.* Navigandi facultas. CIOF. *Nandi* liber Leidensis et Excerpta Dousae: ex Epist praeced. 147. HEINS.

76. *Hoc melior certe, quo prior illa fuit*] *Fuit* pro *fuerit* dixit. Estque sensus: si detur tibi copia similis cursus, hoc est, similis facultas natandi, eo quo prior sive citior fuerit, eo melior eadem fuerit. M. — Non est hic *fuit* pro *fuerit*, neque sensus ille, quem Micyllus putat; sed hoc dicit Hero: quamvis protinus tibi *similis* hesternae *copia cursus detur*, hoc ipso tamen illa hesterna *melior*, *quo prior fuit.*

77. *Mutata est.* Non negligendum

Tempore, quum properas, saepe minore venis.
Hic, puto, deprensus, nil quod querereris haberes;
  Meque tibi amplexo nulla noceret hiems.
Certe ego tum ventos audirem laeta sonantes,
  Et nunquam placidas esse precarer aquas.
Quid tamen evenit, cur sis metuentior undae?
  Contemtumque prius, nunc vereare fretum?
Nam memini, quum te saevum veniente minaxque
  Non minus, aut multo non minus, aequor erat.
Quum tibi clamabam: sic tu temerarius esto,
  Ne miserae virtus sit tua flenda mihi.
Vnde novus timor hic? quoque illa audacia fugit?
  Magnus ubi est spretis ille natator aquis?

quod in Leidensi codice erat, *mutarit*. Solebant enim hac forma uti veteres hoc verbo, ut Liv. III, 10.

79. *Hic, puto, deprensus* etc. A tempestate scilicet, quae ne Abydum redires vetaret, non haberes ideo unde *querereris*, quum solito longius apud amicam, et illius in amplexibus immorari te cogeret hiems.

81. *Ventos audirem laeta sonantes.* Puteaneus et Leidensis, *lenta*: recte. *Sonantes*. Scriverii codex, *tonantes*: quod verum puto. Mox mallem *placidas ire precarer aquas*. *Ire* enim proprie aquas dici docuit egregie Broukhusius ad Tibul. I, Eleg. 10, 38, ubi simile mendum sustulit. Adde et quae Barthius ad Statii IV Theb. 778 adnotavit. BVRM. — Minus recte ut opinor: nam quod *ire* proprie dici *aquas* scribit Burman. idque egregie docuisse Broukh. ad Tibull., verum est quidem de aquis fluminum, ab editis locis versus inferiora semper decurrentibus; at non verum est de aquis modo huc modo illuc agitati maris. LENNEP.

83. *Cur sis metuentior.* Ita Tacitus XIII Ann. 25: *Nero metuentior in posterum*; quod cur in *metu intentior* mutandum censeant viri eruditi, ipsi viderint. Ipse Ovidius I Metam. 323:

... Aut illa *metuentior* ulla Deorum. H.

88. *Tua virtus.* Propertius III, Eleg. 10, 9:

Illa quidem interea fama tabescet inani,
  Haec *tua* ne *virtus* fiat amara tibi.

Vbi Heinsius mallet *sibi*, ut in ora codicis notavit. Eodem fere sensu Terent. Phorm. III, 1, v. 11: *Vereor ne isthaec fortitudo in nervum erumpat*: ubi *fortitudo* etiam in malam partem, pro confidentia, audacia, ut hic *virtus*. BVRM.

89. *Vnde novus timor hic.* In Scriverii codice erat, *unde timor nothus hic*: quae lectio, si vera, pro *degeneri* sumenda est. Eo verbo et utitur in Epistola IV, 122:

Scilicet ut caperes regna paterna *nothus*.

Ex Virgilio posset illustrari, qui libro IV, 13:

Degeneres animos timor arguit.

Sis tamen hoc potius, quam quod prius esse solebas:
  Et facias placidum per mare tutus iter.
Dum modo sis idem: dum sic, ut scribis, amemur;
  Flammaque non fiat frigidus illa cinis.
Non ego tam ventos timeo, mea vota morantes,
  Quam, similis vento, ne tuus erret amor:
Ne non sim tanti, superentque pericula causam;
  Et videar merces esse labore minor.
Interdum metuo, patria ne laedar, et impar
  Ducar Abydeno Sesta puella toro.
Ferre tamen possum patientius omnia, quam si
  Otia, nescio qua pellice captus, agas;
In tua si veniant alieni colla lacerti;
  Sitque novus nostri finis amoris amor.
Ah! potius peream, quam crimine vulnerer isto;
  Fataque sint culpa nostra priora tua!
Nec, quia venturi dederis mihi signa doloris,
  Haec loquor, aut fama sollicitata nova.
Omnia sed vereor: quis enim securus amavit?
  Cogit et absentes plura timere locus.
Felices illas, sua quas praesentia nosse
  Crimina vera iuvat, falsa timere vetat!

Sed non puto Ovidium *timorem nothum* dixisse, quamvis *nothum lumen Lunae* Catullus et Lucret. tribuant. B.

91. *Hoc potius, quam quod*] *Hic potius, quam qui*, Leidensis: sed frustra; mox *cautus iter* volebat Franc.

100. *Ducar Abydeno Sesta puella toro*] *Pro Sesta*, unus Mediceus, *Cresa*. Argentinus et Basileensis, *Cressa*: unus Moreti *Festa*. Puteaneus *Thressa*; optime. Certe Thressae despectae, ut ex Graecorum patet commentariis. Atque ita Themistocli obiectum, quod e *Thressa* prognatus esset, ut liquet ex Aemilio Probo. Citantur ab Athenaeo in Deipnosophistis et ab aliis Grammaticis, Θρᾶτται, comoedia Cratini, in qua Thressas feminas fuisse exagitatas nullum mihi dubium fit. Hinc et apud Valerium Flaccum III, 706, Zethes et Calais, *Thracia proles* per contemptum ab Iasone vocantur, quod ex Borea nati essent. Heins.

103. *Si veniant*] *Quam veniant*, Moreti.

105. *Crimine*, Francius coniiciebat *nomine*.

111. *Sua quas praesentiá nosse Crimina vera iuvat.* Quae quum cuncta

Nos tam vana movet, quam facta iniuria fallit:
  Incitat et morsus error uterque pares.
O utinam venias! aut ut, ventusve paterve,
  Causaque sit certe femina nulla morae!
Quod si quam sciero, moriar, mihi crede, dolendo.
  Iamdudum peccas, si mea fata petis.
Sed neque peccabis, frustraque ego terreor istis:
  Quoque minus venias, invida pugnat hiems.
Me miseram! quanto planguntur litora fluctu!
  Et latet obscura condita nube dies!
Forsitan ad pontum mater pia venerit Helles,
  Mersaque roratis nata fleatur aquis:
An mare, ab inviso privignae nomine dictum,
  Vexat in aequoream versa noverca Deam?

per se videant, quia *procsentes*, falli nullo modo possunt. Emendabat Scaliger *iubet*; sicque *legendum* imperat Heinsius, ex auctoritate, inquit, decem librorum.

113. *Vana movet.* Admodum variant scripti: multi, *vera movet*: alii, *falsa movet*, *quam ficta*: sed vulgata proba est: *vana* enim iniuria est, quae incertis et levibus auctoribus, et rumore ad nos perfertur; et ita recte opponitur *factae* iniuriae: vana enim temere iactatur, nec unquam admissa est. BVRM.

114. *Incitot et morsus* etc. Pariter me sollicitat *error uterque*, meus scil. ob vanam suspicionem; et tuus propter mutuum amorem.

116. *Causaque sit certae.* Lege *causaque sit tontae.* CIOF. *Certae morae* plerique veteres cum Puteaneo; bene. Remed. Amor. vs. 112 dictum. Sic contra *certa fuga*, Rem. Am. 266:

Ille dedit certae lintea plena fugae. H.

Omnino scribendum *certe*.

118. *Iamdudum peccas.* Versus suspectus. HEINS. Forte scribendum: *iam durus pecca.* Vel *actutum pecca, si mea fata petis.* LENNEP.

123. *Forsitan ad pontum mater pia venerit.* Nephelen intelligit, matrem scilicet Helles, quae, dum, Phryxo fratre comite, novercae Inus iram fugeret, aureo velleri arietis insidens, in eam partem maris incidit, quae deinde ab eius nomine *Hellespontus* vocata est. Fingit Hero tempestatem hanc a Nephele suscitatam, in memoriam, et fieri si possit, in vindictam natae suae casus. — *Pontum.* Sex scripti codices *portum* habent: forte non male; nisi malis *Porthmum* legere: nam hoc fretum Πορθμὸς dictum fuit. HEINS. Sed et Πόντος apud Homer. et alios saepe eximie vocatur Hellespontus.

124. *Mersaque roratis.* Haec est genuina lectio. CIOF. Sic saepe Ovid. sed ferri etiam potest *turbatis*, quod plures codices habent. HEINS.

125-126. *An mare...... vexat in aequoream versa noverca Deam?* Et

Non favet, ut nunc est, teneris locus iste puellis.
  Hac Helle periit; hac ego laedor aqua.
At tibi flammarum memori, Neptune, tuarum
  Nullus erat ventis impediendus amor:
Si neque Amymone, nec laudatissima forma
  Criminis est Tyro fabula vana tui;
Lucidaque Alcyone, Calyceque Hecataeone nata,
  Et nondum nexis angue Medusa comis;
Flavaque Laodice, coeloque recepta Celaeno:
  Et quarum memini nomina lecta mihi.

ita quidem se res habent. Ino quippe, quum in mare se praecipitem cum Melicerta filio dedisset, in Deam *aequoream* conversa est, quae Graecis Λευκοθέη; Latinis, *Matuta* nomine celebratur. — *Vexat. Vexet* scribendum postulant superiora: nisi pro *Aut*, praecedenti versu, *An* legas cum Puteaneo: idque praestat.

127. *Non favet, ut nunc est* etc. Similiter Thessaloniensis Antipater, Epig. LII, Anal. Brunck. t. II, p. 102:
Αἰεὶ θηλυτέρῃσιν ὕδωρ κακὸν Ἑλλήσποντος.
Navigaverat etiam ipse Hellespontum; certe appositam ei Sestum et servata ibi Herus ac Leandri amorum monumenta, turrim illius et commune amborum sepulcrum oculis lustraverat; unde Epigr. LIV, ibid. 123:
Οὗτος ὁ Λειάνδροιο διάπλοος, οὗτος ὁ πόντου
  Πορθμὸς, ὁ μὴ μούνῳ τῷ φιλέοντι βαρύς.
Ταῦθ' Ἡροῦς τὰ πάροιθεν ἐπαύλια· τοῦτο τὸ πύργον
  Λείψανον, ὁ προδότης ὧδ' ἐπέκειτο λύχνος.
Κοινὸς δ' ἀμφοτέρους ὅδ' ἔχει τάφος, εἰσέτι καὶ νῦν
  Κείνῳ τῷ φθονερῷ μεμφομένους ἀνέμῳ.
Turrim, τὸ τῆς Ἡροῦς πύργον, memorat etiam Strabo XIII; nec spernenda Lucan. auctoritas Phars. IX, 954; nec Statii Silv. I, 3, 27.

132. *Criminis est Tyro* etc. Eadem, quae *Salmonis* apud Nostrum, Amor. III, Eleg. 6, 43, a Salmoneo patre, dicitur.

133. *Circeque et Alymone nata.* Non expediunt se ex hoc loco interpretes, qui haud dubie mendosissimus est. Monstra lectionum in vetustis codicibus apparent: pro *Circe* plerique *Ceyce*, *Ceiceque*, *Ceyceque*: pro *Alymmone*, scripti *Avenone*, *Aveone*, *Arreone*, *Aneone* etc., et quid non? sed ita ut plerique *Aveone* aut *Aneone* agnoscant. Helmaestadiensis, *Ceyceque et Neone nata*. Puteaneus, *Ceyceque et Aveone nata.* Scribo *Calyceque Ecatheone nata.* Hyginus Fab. CLVII, ubi Neptuni filios recenset, *Cygnus ex Calyce Hecatonis filia*: ubi *Hecataeonis* videtur rescribendum. Scholiastes Theocriti, Idyll. XVI. Κύκνον λέγει τὸν Ποσειδῶνος καὶ Κάλυκος. Vel ut aliae editiones habent, Καύκος. Lego Καλύκης: addit autem *Hecataeone nata*, ut ab altera Calyce Endymionis matre, filia Aeoli, distinguat. H. — Quum autem, ipso Heinsio teste, pro *Circe* codd. hic plerique *Ceyce*, *Ceiceque*, *Ceyceque* exhibeant, certe non minore aliquis

Has certe pluresque canunt, Neptune, poëtae
Molle latus lateri conseruisse tuo.
Cur igitur, toties vires expertus amoris,
Adsuetum nobis turbine claudis iter?
Parce, ferox; latoque mari tua proelia misce.
Seducit terras haec brevis unda duas.
Te decet aut magnas magnum iactare carinas;
Aut etiam totis classibus esse trucem.
Turpe Deo pelagi, iuvenem terrere natantem:
Gloriaque est stagno quolibet ista minor.
Nobilis ille quidem est, et clarus origine; sed non
A tibi suspecto ducit Vlixe genus.
Da veniam, servaque duos: natat ille; sed isdem
Corpus Leandri, spes mea, pendet aquis.
Interea lumen, posito nam scribimus illo,

veri specie pro Κήϋκος in illis scholiis legendum Κηΰκης, hicque *Ceyceque* veram esse lectionem, contendat. LEN.

137. *Has certe*] *Has etenim* corrigebat Francius.

138. *Latus lateri conseruisse tuo*] *Composuisse*, Puteaneus, et alii maiori ex parte cum prima editione: et recte; quidam *supposuisse*, et *continuasse*. HEINS.

140. *Turbine claudis iter*] *Turbide* duo scripti. Sed rectum est *turbine*: si enim *tempestate praecludere maria* potuerit dixisse Florus III, 6, cur non iter possit turbine claudi? *Turbo* autem poëtis vox familiaris pro procella. BURM.

141. *Tua proelia*. Francius volebat *fera proelia*.

145. *Terrere*. Moreli unus, *turbare*.

148. *A tibi suspecto*. Ad Polyphemum referenda sunt haec, cuius gratia Neptunus Vlixi infensus erat. Excaecaverat enim illum Vlixes, cum exprobratione ea, ut diceret, neque patrem Neptunum auxiliaturum illi esse, aut oculum restituturum: Odyss. I, 525. MYCIL. — *Ducit Vlixe genus*. Quum multis e locis, in ipsa hac epistola, tum ex hac potissimum Vlixis mentione, patet Hero Leandrumque, opinione certe Ovidii, Troianis temporibus longe recentiores exstitisse. Statius tamen Thebano bello facit antiquiores, quum illorum meminerit in pallio, quo donatur Admetes victor in ludis ad tumulum Archemori celebratis. Theb. VI, 542.

151. *Interea lumen* etc. Sternutationem sive crepitum lucernae faustum in amoribus omen praebuisse docet Anthol. Gr. VII, Epigr. 177:

Ἤδη, φίλτατε λύχνε, τρὶς ἔπταρες· ἦ τάχα τερπνὴν
Ἐς θαλάμους ἥξειν Ἀντιγόνην προλέγεις;
Εἰ γὰρ ἄναξ εἴη τοῦτ' ἐτήτυμον, οἷος Ἀπόλλων,

Sternuit, et nobis prospera signa dedit.
Ecce merum nutrix faustos instillat in ignes:
Cras erimus plures, inquit; et ipsa bibit.
Effice nos plures, evicta per aequora lapsus,
O penitus toto corde recepte mihi!
In tua castra redi, socii desertor Amoris.
Ponuntur medio cur mea membra toro?
Quod timeas, non est: auso Venus ipsa favebit;
Sternet et aequoreas, aequore nata, vias.
Ire libet medias ipsi mihi saepe per undas:
Sed solet hoc maribus tutius esse fretum.
Nam cur, hoc vectis Phryxo Phryxique sorore,
Sola dedit vastis femina nomen aquis?
Forsitan ad reditum metuas ne robora desint;

Θνητοῖς μάντις ἴσῃ, καὶ σὺ παρὰ τρίποδι.

152. *Et nobis.* Francius malebat *et nutu.*

153. *Instillat.* Ita meliores codices. Micyllus et Bersmanous ediderunt, *distillat;* aliae editiones, *destillat;* et quidam codices utramque lectionem agnoscunt. Sed oihil muta: oam Cicero de Senect. XI, dixit, *Oleum lumini* instillare: et Horatius II Sat. 2, 62:

... Cornu Ipse bilibri
Caulibus *instillat*, veteris non parcus aceti.
Bvrm.

154. *Cras erimus*] *Crasque* meliores. Heins.

155. *Evicta per aequora*] *Erupta*, Lincolniensis, *evecta* alius. *Errata* Ambrosianus. *Pacata*, Farnesianus. *Extrema*, Lovaniensis. *Invita*, Bernensis: alii aliter. Francius malebat, *devicta:* sed omnes frustra: nam *evicta* est, oataodo superata. B. Inde iofra 181: *tumidarum* victor *aquarum.* Quod sic Virgilius explicat, Aeneid. lib. V, 21:

Nec nos obniti contra, nec tendere tantum
Sufficimus.

Quod idem paulo magnificentius alibi, Aeneid. lib. I, 248:

... Fontem superare Timavi.

156. *Recepte mihi*] *Recepte meo*, Lincolo. Leid. et Bernensis.

158. *Ponuntur medio cur mea membra toro?* Execrabile erat hoc amaotibus: itaque Ovidius ipse lib. II Am. Eleg. 10, quum malum hostibus imprecatur, optat eos dormire io vacuo lecto, et io medio toro membra ponere: eius versus suot:

Hostibus eveniat vacuo dormire cubili,
Et *medio* lata *ponere membra toro.* C.

161. *Ire libet medias.* Praecessit modo *medio toro;* et mox sequitur *medium aequor:* quare cum uno Regio hic *tumidas* praeferrem: ut mox vers. 181, et millies alibi. Bvrm.

162. *Tutius esse.* Franc. volebat *mitius.*

165. *Forsitan ad reditum metuis ne robora desint*] *Metuas* hcoe Putean. et Regius. Deinde *tempora desint* idem

Aut gemini nequeas ferre laboris onus.
At nos diversi medium coëamus in aequor,
Obviaque in summis oscula demus aquis;
Atque ita quisque suas iterum redeamus ad urbes.
Exiguum! sed plus quam nihil illud erit.
Vel pudor hic utinam, qui nos clam cogit amare,
Vel timidus famae cedere vellet amor!
Nunc male res iunctae, calor et reverentia, pugnant.
Quid sequar, in dubio est: haec decet; ille iuvat.
Vt semel intravit Colchos Pagasaeus Iason,
Impositam celeri Phasida puppe tulit.
Vt semel Idaeus Lacedaemona venit adulter,
Cum praeda rediit protinus ille sua.
Tu, quam saepe petis quod amas, tam saepe relinquis;
Et quoties grave fit puppibus ire, natas.
Sic tamen, o iuvenis, tumidarum victor aquarum,
Sic facito spernas, ut vereare, fretum.

Puteaneus cum multis aliis. HEINS. *Metuas ut tempora desint*, Regius codex: quod si mox *queas* posset legi, vel pro eo, *possis*, placeret: maiorem enim in complexibus amicae moram trahere coactus, metuere poterat non ardens amator, sibi tempus defuturum ad redeundum; et sarcasmus elegantior inesset. *Metuas* tamen recte. BVRM.

166. *Et nequeas gemini*] *Aut gemini nequeas* plerique codices, etiam meliores. HEINS. — Alii, *ac nequeas*. Longe vero alius sensus in una et altera lectione: si enim *et* legas, vel *ac*, de *reditu* laborem *geminum* sane intelligit Hero; sin autem *aut* respicere videatur ad *laborem*, qui potissimum viae finis simul et praemium.

169. *Atque ita quisque suas iterum redeamus ad urbes*. Notandum hic verbum *quisque* de duobus dici. C. Ita et Sueton. Aug. 26: *Vt Caium et Lucium filios, suo quemque tyrocinio deduceret in forum.* Quintil. III Instit. Orat. 6: *Sed in hoc propria quisque eorum quaestione nitetur. In urbes* etiam alii: *ad arces* duo: *ad oras*, Barberinianus. BVRM.

171. *Clam cogit.* Sic legendum. Aliae editiones, *tam cogit.*

173. *Calor* etc. Excerpta Dousae, *Venus et rev.* Gronovii codex, *pudor et reverentia.*

174. *In dubio est*] *Quod sequitur dubium est*, Puteanens, an, *quod sequar in dubium est*; vid. ad Epist. XVII, 138. *In pugna est.* Regius.

175. *Pagasaeus Iason*] *Pagaseos*, Puteaneus; quod est *Pagaseos* graeca enuntiatione, ut saepe alibi. HEINS.

180. *Grave sit*] *Grave fit* ex scriptis multi: ut lib. I Amor. 2:

... Leve fit, quod bene fertur, onus. H.

Arte laboratae vincuntur ab aequore puppes:
Tu tua plus remis brachia posse putes?
Quod cupis, hoc nautae metuunt, Leandre, natare:
Exitus hic fractis puppibus esse solet.
Me miseram! cupio non persuadere, quod hortor;
Sisque, precor, monitis fortior ipse meis.
Dummodo pervenias, excussaque saepe per undas
Iniicias humeris brachia lassa meis.
Sed mihi, caeruleas quoties obvertor ad undas,
Nescio quae pavidum frigora pectus habent;
Nec minus hesternae confundor imagine noctis,
Quamvis est sacris illa piata meis.

Francius volebat, *et quamvis grave fit.*

183. *Arte laboratae vincuntur ab aequore puppes.* Melior lectio: in aliis, *arte laboratae merguntur ab aequore puppes.* Ciof. Sed ego illud *merguntur*, glossam esse librarii adfirmare ausim: ut et *franguntur*, quod in Menteliano erat: elegantius enim, et a vulgi usu remotius *vincuntur*. Virgil. IX, 91:

Ne cursu quassatae ullo, neu turbine venti
Vincantur. Burm.

— Adludere hic poëtam ad tutelam navis, sive affabre *laboratam* numinis imaginem in puppi, minus recte censuit Burmannus. Lennep.

184. *Posse putas*] *Putes* duo scripti.

186. *Puppibus*] *Navibus*, Regius: quod placet, quia *puppes* praecedit. Dousa hic *natare* pro navigare positum accipit: et legit, *exitus hic*, id est, hoc loco solet venire exitus, id est submersio et perditio navigii. Verum quidem est *natare* poni pro navigare, ut docuit Cerda ad Virg. IV Aeneid. 398; et ita Noster VIII Met. 104; sed *natare* hic de naufragis capiendum, qui *fracta nave natant.* B.

187. *Quod hortor*] *Opto* alii. H. Nihil muta, nam aeque latine dici, *hortor aliquid*, atque *ad aliquid*, docuit, hoc etiam loco producto, summus Gronovius ad Sen. Ep. 121, et Tacit. XI Annal. 3; et Graevius ad Cicer. VII ad Att. 14. Burm.

191. *Sed mihi caeruleas quoties obvertor ad undas.* Ita legendum est: non ut Commentator, qui legit *obversor.* Est autem sensus: Quoties obvertor ad undas; hoc est, quoties cogito, vel respicio ad undas, *Nescio quod pavidum pectora frigus habent.* Nam et hunc versum magis probo, quam ut vulgo legitur, *Nescio quid pavidum frigore pectus habet.*

192. *Nescio quod pavidum pectora frigus habet.* Putabam aliquando *hebet.* Nunc accedo duodecim scriptis codicibus, qui legunt:

Nescio quae pavidum frigora pectus habent

Sic quoque Mentelianus alter. Argentinus:

... Pavidum pectore frigus habet.

Forte: pro *pavidam pectore*, vel *pavidae pectora.* Heins.

Namque sub Aurora, iam dormitante lucerna,
  Somnia quo cerni tempore vera solent,
Stamina de digitis cecidere sopore remissis;
  Collaque pulvino nostra ferenda dedi.
Hic ego ventosas nantem delphina per undas
  Cernere non dubia sum mihi visa fide.
Quem, postquam bibulis illisit fluctus arenis,
  Vnda simul miserum vitaque deseruit.
Quidquid id est, timeo; nec tu mea somnia ride:
  Nec nisi tranquillo brachia crede mari.
Si tibi non parcis, dilectae parce puellae,
  Quae nunquam, nisi te sospite, sospes erit.

195. *Sub Aurora.* Ita edit. priores, et scripti omnes: malebat tamen Heinsius, *sub Auroram:* ut *sub noctem*, IV Met. 79. *Sub prima crepuscula*, V Fast. 455, et alibi: sed quum utrumque recte dicatur, (vide ad Vellei. Paterc. II, 24) hic *Aurora*, ob sequentem voculam similis soni *iam*, est praeferendum. Eadem varietas lib. II Art. 315, ubi *sub autumnum* et *autumno* varie in MSS. exhibetur. Burm. — *Dormitante lucerna.* Eleganter dictum, pro *deficiente*. Similiter prorsus Meleager, Analect. t. I, Epigr. 102:

Εἴ τις ὑπὸ χλαίνῃ βεβλημένος Ἡλιοδώρας
  Θάλπεται ὑπνοπάτῃ χρωτὶ χλιαινόμενος,
Κοιμάσθω μὲν ὁ λύχνος· ὁ δ' ἐν κόλποισιν ἐκείνης
  Ῥιπτασθεὶς κείσθω δεύτερος Ἐνδυμίων.

198. *Quo cerni somnia vera solent.* Post mediam noctem somnia vera esse dicuntur. Seneca, apud quem Andromacha loquitur, quum ei suus Hector, qui moneret Astyanacta a Graecis, ut eum praecipitarent, quaesitum iri, in somnis sibi apparuisset, iubens illum abscondere, ita ait in Troadibus:

Partes fere nox alma transierat duas,
  Clarumque septem verterant stellae iugum,

Et Horatius lib. I Serm. Satyra 10:

... Vetuit tali me voce Quirinus,
Post mediam noctem visus, quum somnia vera.

Vera esse somnia, quae post mediam noctem fiunt, adfirmat et Theocritus, qui quum dixisset:

Νυκτὸς ὅτι τρίτατον λάχος ἵσταται, ἐγγὺς δ' ἠώς.

Addit paulo post:

Εὖτε καὶ ἀτρεκέων ποιμαίνεται ἔθνος ὀνείρων· Cior.

204. *Brachia crede mari*] *Tende mari*, Dousae codex et Barberinianus, qui pro varia lectione habebat *redde*, etiam non male.

206. *Quae nunquam, sine te sospite, sospes erit.* Nec sua verbis fides defuit. Vix enim Leandri corpus iactatum undis, scopulisque illisum summa de turre despexit Hero, quum:

Δαιδάλεον ῥήξασα περὶ στήθεσσι χιτῶνα,
Ῥοιζηδὸν προκάρηνος ἀπ' ἠλιβάτου πέσε πύργου.
Κὰδ δ' Ἡρὼ τέθνηκεν ἐπ' ὀλλυμένῳ παρακοίτῃ,

Spes tamen est fractis vicinae pacis in undis:
Tum placidas tuto pectore finde vias.
Interea, nanti quoniam freta pervia non sunt,
Leniat invisas litera missa moras. *

Ἀλλήλων δ' ἀπόναντο καὶ ἐν κυμάτεσσι περ ἐλίθρων. (Mus. 338). — *Sospes erit. Ero* Puteaneus, et tres alii ex melioribus. HEINS.

207. *Spes tamen est fractis — undis:* in *undis* vel ipso, qui nunc agitat, furore *fractis*, id est, pacatis, quod sequens statim indicat versus, *tum placidas* etc.

208. *Tu placidas toto pectore finde vias*] *Tunc* quatuor scripti: totidem *Tum:* utrumque bene; sex *tuto pectore;* vid. supra vs. 92, et hoc probe. Scriverianus, *placitas vias:* quod etiam arridet. Sic *placita bona* Epist. Helenae: *placita puella* lib. I Art. Am.37, ex antiquis libris. HEINS.

209. *Nanti freta pervia non sunt.* Subaud. *tibi;* et dictum quidem ironice putabis, modo te referas ad vs. 83 et sqq. huius epistolae.

210. *Leniat invisas litera missa moras.* Haec est veterum librorum lectio. *Missa* a te mihi. *Invisas moras*, quod odi longum tempus. CIOF. *Litera nostra* alii. *Litera visa* Regius. *Leniat immensas* etiam Sarravianus a manu prima.

* Exquisivit, scrutator diligentissimus vir de Musaeo quam optime meritus, nec indignus sane qui clarissimi se Heynii discipulum profiteretur, Carol. Franc. *Heinrich*, (Praefat. ad Mus.) in quanam aetate fabulae huius de Herone et Leandro quaerenda sint incunabula; utrum ea vetustatis auctoritatem habeat, an serius demum sit inventa. Quod quidem indaganti petendum est praesidium partim ex re veterum numaria; partim ex variis mentionibus apud scriptores antiquos investigandis. Hos inter principes Virgilius, qui in loco celeberrimo, lib. Georg. III, 258 et sqq. ubi vim amoris in omne hominum ferarumque genus exemplis illustrat, inter alia Leandri audaciam attingit, sed leviter, nec nominato quidem iuvene, ut rem satis notam, et lectori cuilibet obviam. Illius exemplo Ovidius argumentum hoc tractandum suscepit, utpote quod ipsi arriserit, quia amatorium, nec ingratum fore lectoribus suis crediderit. Nulla igitur Virgiliana certior auctoritas, nec antiquior: unde vero fabulam ille hauserit, incertum omnino. Pro nihilo enim faciendum, quod affert Domitius ad Stat. Silv. I, Carm. 2, 87, historiam hanc Leandri Apellem pictura nobili celebrasse; quum unde hoc petiverit, et quibus argumentis confirmet, non proferat, nec tabulam inter Apellis opera Plinius recenseat, Natur. Hist. XXXV, c. 10. Non caliges minus, si a latinis ad scriptores graecos transieris. Fecerent quidem, quae indicavimus, Antipatri Epigrammata. Quis vero, quum plures exstiterint huius nominis poëtae, ea potius Macedonio Antipatro adscripserit qui in Philippi aetatem incidit, quam Thessalonicensi, iuxta Brunckii sententiam, qui multo serius aetate Augusti Caesaris, Tiberii et Caii Caligulae impp. vixit? Non dubia minus rei numariae auctoritas. Supersunt quidem Abydenorum numi, in quibus Heronem manu lucernam protendentem, Leandrumque cum fluctibus col-

luctantem, conspicias: sed quum ad aetatem Caracallae et Alexandri Severi manifeste pertineant, quid inde speres auxilii ad rem nostram illustrandam?

Restat igitur unus auctor carminis de Leandri et Heronis amoribus, cuius quidem aetas, patria et vita pariter ignorantur. Fuerunt enim, qui Ovidio longe antiquiorem praedicaverint, dum alii ad seculum XIII vel XIV aetatis reparatae, pertinere hunc scriptorem contenderint. Hos inter medius, idemque iudex gravissimus, Heyn. Musaeum nostrum ad sec. IV, vel V refert, et aequalem Synesio, Nonno et Proclo vixisse affirmat, Opusc. Acad. vol. I, p. 101. Quis ergo primus de Herone et Leandro scripserit, *grammatici*, credo, diu multumque in posterum *certabunt*, neque res forsan inde clarior.

EPISTOLAE VIGESIMAE

ARGVMENTVM

Iuvenis quidam Acontius nomine, quum in insula Delo Dianae sacris interesset, quae frequenti virginum concursu celebrabantur, in amorem Cydippes, puellae nobilis, subitus exarsit: quam quum nec opibus nec genere clarus, in uxorem a parentibus non auderet sollicitare, in pulcherrimo pomo inscripsit:

> Iuro tibi sane, per mystica sacra Dianae,
> Me tibi venturam comitem, sponsamque futuram;

proiectumque malum fraudis inscia Cydippe sustulit, legitque imprudens quod in ipso fuerat inscriptum; sicque se religione sacramenti Acontio obligavit: nam quae ante Deos in templo Deliae Dianae dicerentur, rata esse, lex erat. Facti nescius pater aliquanto post filiam petenti cuidam despondit; sed cam subita febris correpsit: quod statim ut Acontius rescivisset, Cydippae scribit, ut persuadeat morbum hunc a Diana immissum, quia quae, ipsa praesente, promiserat, non adimpleret. – Aristaenet. I, Epist. 10.

EPISTOLA XX

ACONTIVS CYDIPPAE *

Pone metum: nihil hic iterum iurabis amanti;
Promissam satis est te semel esse mihi.
Perlege: discedat sic corpore languor ab isto,

* Carmen scripsisse Callimachum de Cydippes et Acontii amoribus, constat e fragmentis quae passim disiecta apud Scholiastas et Grammaticos collegit, collectaque, qua praestat solertia, illustravit Cl. Rich. Bentleius (ad Callimachum, tom. I, p. 305 sqq., edit. Spanheim); unde facile coniicias, Ovidium, qui multis in locis Callimachum aemulari tentavit, hoc quoque ab eo argumentum depromsisse, quod mire poëtae nostri ingenio videbatur accommodatum; sed ita tamen tractasse, ut quae poëta graecus leviter attigerit, diligentius elaboranda susciperet; ea vero negligeret, quae prior optime tractaverit. Quod quidem dubitandi locum iis non relinquet, qui non nescierunt Aristaenetum, qui eroticam hanc historiunculam (Epistol. I, 10, pag. 22, edit. Abresch.) tam venuste descripsit, Callimachi vestigiis ita protinus institisse, ut poëtae Elegos Sophista ingeniosissimus in pedestrem sermonem tantummodo solverit. Docuerunt pridem eruditissimi viri Mercer. ad Aristaenet. Hemsterhus. ad Propert. et Ruhnken. ad fragm. Bentleiana. Loca igitur conferenti cuilibet, ubi cum Ovidio consentit Aristaenetus, patebit utrumque ex uno eodemque fonte argumentum idem hausisse, quod pro sua quisque lubidine tractandum existimavit.

1. *Pone metum: nihil hic iterum iurabis amanti.* Priscae editiones et codices nonnulli manu exarati hoc distichon in fronte huius epistolae exhibent:

Accipe, Cydippe, despecti nomen Aconti,
Illius in pomo qui tibi verba dedit.

Est autem haec epistola foede depravata plurimis in locis. Heins. Et ipsum illud distichon varie exhibetur in MSS. *Excipe*, Leidens. *Suspecti* pro *despecti*, Vossianus: ut epistola praeced. 148: *A tibi suspecto ducit Vlixe genus. Carmen Aconti*, Gottorphianus. *Istius*, etiam Moreti. Caeterum hae duae epistolae mihi ab Ovidiana vena non fluxisse videntur. B. — Durior iusto Henr. Stephani sententia, qui eas vel ipsi Sabino vix tribuendas iudicabat, in Diatr. ad Horat. p. 78.

3. *Languor ab isto.* Francius volebat, *languidus isto*, ut cum *dolore* coniungeretur.

Qui meus est, ulla parte dolente, dolor.
Quid pudor ora subit? nam, sicut in aede Dianae,
Suspicor ingenuas erubuisse genas.
Coniugium pactamque fidem, non crimina posco:
Debitus ut coniux, non ut adulter, amo.
Verba licet repetas, quae demtus ab arbore foetus
Pertulit ad castas, me iaciente, manus;
Invenies illic id te iurasse, quod opto
Te potius, virgo, quam meminisse Deam.
Nunc quoque idem timeo; sed idem tamen acrius illud
Adsumsit vires, auctaque flamma mora est.
Quique fuit nunquam parvus, nunc tempore longo,
Et spe, quam dederas tu mihi, crevit amor.

4. *Qui meus est, ulla parte dolente, dolor*] *Dolore*, Puteaneus et alii nonnulli; tres libri, *dolente*: quomodo et alter Menlelianus pro diversa lectione. — Sit sensus: dolor iste *meus* est, me tangit, qui vel minimam *tui* partem. Si quid tibi doleat, id quoque mihi aegre sit necesse est. Is animorum consensus!

5. *Ora subit.* Occupat faciem; atque haec est vera lectio. Cior. *Ante subit*, Puteaneus aliique codices magno numero. Scribe: *Quid? pudor anne subit?* ut apud Claudianum, Praefat. lib. II in Entrop. 41:

Quid soror! audebit tecum conscendere classem!

Vulgatam tamen lectionem non sollicitem temere: nam ita IV Trist. 3, 50:

Avertis vultus, et subit ora rubor. Heins.

6. *Ingenuas*] *Ambiguas*, Bern.

11. *Invenies illic id te spondere, quod opto!* etc. Acontius ad Cydippen, apud Aristaenet. dicta Epist.: Εἴθε μὲν οὖν, ὡς ἀρτίως ηὐχόμην, εὔορκος εἴης. εἴθε γάρ σε δεῖ ἀποδείξῃ, ὅπερ μαθὲ λέγειν καλὸν, ὦ Ἄρτεμις ἔσαι σοι παρθένος κρατεῖν. — *Invenies illic id te spondisse.* Libentius lego, ut est in aliis lib. *iurasse.* Infra: *Haec adiuravit amanti*: et, *sed haec metuit periura vocari*: et initio, *iterum iurabis amanti.* C. — *Quod opto. Optem* malo. Heins.

13. *Nunc quoque idem timeo* etc. Ne scil. Diana promissi tui plus aequo meminerit; ideoque *adsumpsit vires* illud quod *timeo.*

14. *Mora est*] *Metu*, Moreli.

15. *Vel tempore longo*] *Nec tempore* Puteaneus, aliique plurimi: quinque, *tam tempore*; lege, *iam tempore longo*: nisi malis, *nunc tempore*, quomodo Moreti codex cum uno Ambrosiano. IV Metam. 60: *Tempore crevit amor.* Unus, *nec tempore parvo*: unus itidem, *ne tempore longo*: alius, *non tempore longo.* Heins.

16. *Ex spe.* Puteaneus et decem alii, *Et spe*: quidam cum prima editione, *Et spem*: plures, *Et spes.* Leidensis, *Is spe. Crevit* etiam pro *crescit*, Puteaneus, et decem alii. In

Spem mihi tu dederas: meus hic tibi credidit ardor.
  Non potes hoc factum teste negare Dea.
Adfuit, et praesens, ut erant, tua verba notavit:
  Et visa est mota dicta probasse coma.
Deceptam dicas nostra te fraude licebit,
  Dum fraudis nostrae causa feratur amor.
Fraus mea quid petiit, nisi quo tibi iungerer uni?
  Id me, quod quereris, conciliare potest.
Non ego natura, nec sum tam callidus usu:
  Solertem tu me, crede puella, facis.
Te mihi compositis, si quid tamen egimus arte,
  Adstrinxit verbis ingeniosus Amor.
Dictatis ab eo feci sponsalia verbis;

18. *Non potes hoc factum teste negare Dea.* Forte *pactum*: ut et paulo post:

Sit fraus huic nomen *pacto.*

Supra *pactam fidem* appellat.

20. *Mota dicta tulisse coma*] *Notasse* multi ex scriptis. Gronovianus, Oxoniensis et Leidensis, *probasse*: quod verum est. IDEM.

23. *Nisi uti tibi iungerer uni*] *Quo tibi iungerer* etiam Dousa legebat: sed forte totum distichon ita constituendum:

Fraus mea quid petiit, nisi quo tibi iungerer? unum
  Id me, quod quereris, conciliare potest.

Hoc unicum, *quod quereris* (ita enim veteres locuti, pro *de quo quereris*) meriti locum habet, et me tibi conciliare potest. BVRM. Ingeniosa, sed non necessaria correctio. LENNEP.

24. *Id me, quod quereris, conciliare* etc. Malebat hic legi Heinsius:

Me tibi, quod quereris etc.

Vtpote qui valde suspectam habuerit vulgatam, quod verbo *conciliare* nullum adiunctum viderat dativum personae. Sed, omissis, et quidem plurimis ex ipso Ovidio, quae possim adferre, liceat et satis sit ad partes hic Quintil. advocare, qui Instit. Orat. IX, 1: « Plurimum tamen ad commendationem facit, sive in *conciliandis* agentis moribus, sive ad promerendum actioni favorem ».

25. *Callidus usu*] *Arte* quidam. Argentinus *astu*.

27. *Si quid tamen egimus arte*] *Egimus ante*, duo libri: *egimus a me* Puteaneus; hoc est, a me compositis: pro *compositis*, *conspicis*, Vossianus: forte *conceptis*. HEINS.

29. *Dictatis ab eo* etc. Totum hoc distichon longe remotum mihi videtur a Nasonis elegantia. Nihil etiam sequens continet, nisi ieiunam eorum repetitionem quae iam vs. 21 et sqq. melius longe dixerat. Versus item 33 haud sententia minus, quam dictione frigidus: nec satis intelligo, quomodo vers. 34, *fraudem* vocet Acontius, quod Cydippae verba mittat rogantia; aut quomodo *fraudis* haec confessio cum exordio epistolae conveniat. LEN. — *Feci*. *Misi* Bernensis.

Consultoque fui iuris amore vafer.
Sit fraus huic nomen facto, dicarque dolosus;
Si tamen est, quod ames velle tenere, dolus.
En iterum scribo, mittoque rogantia verba:
Altera fraus haec est; quodque queraris, habes.
Si noceo, quod amo; fateor, sine fine nocebo;
Teque petam, caveas tu licet ipsa peti.
Per gladios alii placitas rapuere puellas:
Scripta mihi caute litera crimen erit?
Di faciant, possim plures imponere nodos!
Vt tua sit nulla libera parte fides.
Mille doli restant: clivo sudamus in imo:
Ardor inexpertum nil sinet esse meus.
Sit dubium, possisne capi; captabere certe.

30. *Consultoque.* Dousa tmesim vult esse, *consulto iuris*, pro *Iurisconsulto*, amore: sed ego puto sensum esse, *consulto amore fui vafer iuris:* nam et *vafer* proprie de Iurisconsulto, et in bonam partem sumitur. Vide Acron. ad Horat. I Sat. 3, 130. BVRM.

34. *Fraus haec est*] *Fraus hoc est*, Leidensis et Lovaniensis. Vide ad Epist. II, 156.

36. *Teque petam caveas tu licet, ipse petam.* Inconcinna hoc loco repetitio: *usque petam* duo libri; quatuor alii, *ipsa peti;* recte: posset et legi, *Teque, peti caveas, tu licet usque petam.* Nam Argentinus, *Teque peto.* HEINS. Non video satis quid significet hic *τὸ caveas*, nisi ex iure velis explicare cum Bersmanno et aliis. In Lovaniensi erat, *nolis tu licet ipsa peti;* quod planius esse puto. BVRM. Quum, ipso teste Heinsio, in duobus libris sit *usque petam*, malim quidem:

Teque petam, caveas tu licet *usque* peti.

Sequentia quin Ovidii sint, nullus dubito. LENNEP.

37. *Per gladios.* Curtius IV, 1: *Quod alii per ignes ferrumque peterent.* Ep. XVII, 246, diverso paullum sensu ducit Ovidius:

Ibit per gladios [hei mihi!] noster amor.

Rigidas rapuere, Bersmann. in margine, ex codice suo. BVRM.

39. *Di faciant, possim plures imponere nodos*] *Plures possim tibi ponere nodos* Moreti codex: venuste. Epist. IV, 135, tamen:

Imposuit nodos cui Venus ipsa suos. H.

41. *Clivo sudamus in imo.* In quibusdam, *clivo sudamus in isto.* NAVG. Proverbii speciem haec verba praeferre apparet ex Petronio c. XLVII: *Nec adhuc sciebamus, nos in medio lautitiarum, quod aiunt, clivo laborare.* Alludunt ad hanc sententiam illa Propertii I, Eleg. 13, 7:

Perditus in quadam tardis pallescere curis
Incipis, at primo lapsus abire gradu.

Vbi cum Heinsio malim *lassus. Imo clivo* vero recte vindicat Heinsius. Ita Flor. II, 3: *Ligures imis Alpium iu-*

Exitus in Dîs est; sed capiere tamen.
Vt partem effugias, non omnia retia falles:
Quae tibi, quam credis, plura tetendit Amor.
Si non proficiant artes, veniemus ad arma;
Inque mei cupido rapta ferere sinu.
Non sum, qui soleam Paridis reprehendere factum;
Nec quemquam, qui, vir possit ut esse, fuit.
Nos quoque; sed taceo: mors huius poena rapinae
Vt sit, erit, quam te non habuisse, minor.
Aut esses formosa minus, peterere modeste:
Audaces facie cogimur esse tua.
Tu facis hoc, oculique tui, quibus ignea cedunt
Sidera; qui flammae causa fuere meae.
Hoc flavi faciunt crines, et eburnea cervix;

gis adhaerentes; et III, 20: *Ad imas Vesuvii descendere radices*. Livius IX, 35: *Imi montes*. XL, 22: *Imi colles Aenii*. Bvrm.

44. *Exitus in Dis*] *In dubio est*, Gottorphianus: nil muta; Pindarus:

Νῦν δ' ἔλπομαι μέν· ἐν θεῷ γε μὰν τέλος.

46. *Quam credis, plura*] *Credas* scribe. Sic Epist. XIX, 18:

Plus quoque, quam credi quod mihi posset, amo.

Mox *proficiant*, multi exscriptis. H.

47. *Ad arma*] *Ad enses* Regius et unus Heinsii.

48. *Cupida sinu*] *Inque tui cupidus*, vel, *Inque meo cupido*, Puteaneus. Lege, *Inque meo cupidi sinu*, *meo cupido*, etiam prima editio, et ex melioribus scriptis decem. Alii complures, *mei cupido:* alter Mentelianus, *mei cupidi*. Heins. *Inque tui cupidos rapta ferere sinus*, malebat Francius. *Ferere*, pro *auferere*, ut Ep. XII, 200, *laturo* pro *ablaturo*.

49. *Non sum qui soleam*. Plena locutio esset, *non is sum*, *qui soleam*; lib. I Amor. 12, 29: *Non est*, *qui debeat uri*: plenam locutionem habes apud Ciceronem IV ad Fam. 2: *Si ii essemus*, *qui debemus*; et Lucan. I, 171: *Non erat is populus*, *quem pax tranquilla iuvaret*: et ita alii. Bvrm.

53. *Aut esses*] *Si esses tu*, olim fuisse lectum testatur Lipsius lib. I Ant. Lect. 20: qui fecit, *aut esses*. Francius, *Quod si esses*: in Oxon. et Lincoln. erat, *Aut si esses*: in Moreti, *O esses*: non male. Bvrm.

57. *Hoc flavi faciunt* etc. Sic de Cydippe Aristaenetus: Τὴν μὲν ἅπασι τοῖς ἐκ τῆς φιλοτιμίας κεκόσμηκεν Ἀφροδίτη, μόνου τοῦ κεστοῦ φεισαμένη· καὶ τοῦτον πρὸς τὴν καρδίαν εἶχεν ἐξαίρετον ὁ θεός· καὶ τοῖς ὄμμασι Χάριτες οὐ τρεῖς καθ' Ἡσίοδον, ἀλλὰ δεκάδων περιεχόρευεν δεκάς. Et paullo infra, ubi quod pomo inscripserat Acontius perlegit: τοσοῦτον ἐξερυθριάσασα τὸ πρόσωπον, ὡς δοκεῖν ὅτι τῶν παρειῶν ἔνδον εἶχέ τινα ῥόδων λειμῶνα. Totus hic locus ita Ovidia-

Ante tuos flentem liceat consistere vultus,
Et liceat lacrymis addere verba suis;
Vtque solent famuli, quum verbera saeva verentur,
Tendere submissas ad tua crura manus.
Ignoras tua iura; voca: cur arguor absens?
Iamdudum dominae more venire iube.
Ipsa meos scindas licet imperiosa capillos,
Oraque sint digitis livida facta tuis,
Omnia perpetiar: tantum fortasse timebo,
Corpore laedatur ne manus ista meo.
Sed neque compedibus, nec me compesce catenis:
Servabor firmo vinctus amore tui.
Quum bene se, quantumque volet, satiaverit ira;
Ipsa tibi dices: quam patienter amat!
Ipsa tibi dices, ubi videris omnia ferre:
Tam bene qui servit, serviat iste mihi.
Nunc reus infelix absens agor; et mea, quum sit
Optima, non ullo causa tuente perit.

Puteaneo, *placandi:* recte. Alterum latine vix dicitur. HEINS. Sanctius lib. III Minerv. cap. 8, *placandi tui* defendit; sed Cl. Periz. n. 18, utrumque dici posse docet: et ad lib. I, c. 2, n. 7, praefert *placandae*.

75. *Ante tuos flentem*. Lovaniensis, *Ante tuos vultus liceat consistere flenti*. Berneusis, *Ante tuos oculos liceat consistere flentem*.

76. *Et liceat lacrymis addere verba meis*] *Suis*, Puteaneus, cum Lovaniensi et altero Moreti: probe. *Sed liceat*, quoque Lovaniensis. HEINS.

78. *Tendere submissas in tua crura manus*] *Ad tua* meliores: quidam etiam, *sub tua iura*. Amor. l. I, El. 2:

Porrigimus victas *ad* tua crura manus.

Vt quidem vetus illic membrana exhibet. IDEM.

80. *Dominae more*. Francius malebat, *iure*: ex Epist. III, 154.

82. *Oraque sint digitis livida nostra tuis*] *Livida facta* probe libri duodecim: *aspera facta* duo alii. Epistol. Oenones:

Oraque sint digitis aspera *facta* meis.

Sic *frigida facta*, et *saucia facta*, Ep. Hypermnestrae. Amor. I, El. 6, 18:

Vda sit ut lacrymis ianua *facta* meis.

Quare l. III Fast. forte scribendum:

Factaque quum fuerit rore bis uda seges.

quum *Tactaque* illic legatur. HEINS.

83. *Tantum fortasse timebo*. Francius coniecerat, *tantum, formosa, timebo*.

86. *Amore tui*] *Amore tibi*, codex Dousae. *Amore tuo*, Iunianus.

87. *Quum bene se, quantumque volet*. Malo *voles*. HEINS.

Hoc quoque, quod ius est, sit scriptum iniuria nostrum:
  Quod de me solo nempe queraris, habes.
Non meruit falli mecum quoque Delia: si non
  Vis mihi promissum reddere, redde Deae.
Adfuit, et vidit, quum tu decepta rubebas;
  Et vocem memori condidit aure tuam.
Omina re careant: nihil est violentius illa,
  Quum sua, quod nolim, numina laesa videt.
Testis erit Calydonis aper: nam scimus, ut illo
  Sit magis in natum saeva reperta parens.
Testis et Actaeon, quondam fera creditus illis,
  Ipse dedit leto cum quibus ante feras;

93. *Hoc quoque* etc. *Hoc quod amor iussit, scriptum est iniuria nostra. Hoc quoque quod.... iussit, scriptum iniuria nostrum*, Puteaneus. *Hoc quoque quod iussit scriptum est iniuria nostri*, vel *nostra*, vel *nostrum* plerique. *Hoc quoque quod vis sit*, prima editio et quatuor scripti. Lovaniensis, *Hoc quod opus iussit*. Puto:

Hoc quoque, quum ius sit, sit scriptum iniuria nostrum.

Vel quid simile. Sed totum distichon opinor esse adulterinum. Heins. — Facile acquiesco in recepta semel huius versus lectione, quum sensum praebeat huic loco vel inprimis accommodatum. Etiamsi concedam, inquit, scriptum illud in pomo insiurandum, in quo tamen nihil nisi *ius est*, contra ius, sive *iniuria*, scriptum fuisse. Lenn.

95. *Non meruit*. Malo *num*. Heins. *Nec meruit* Francof. Lovan. et excerpta Dousae.

100. *Quum sua, quod nolim*. Formula usitatissima in avertendo omine; Propertius lib. I, 7:

Quod nolim nostros evoluisse Deos.

Cicer. Ep. VIII ad Fam. 2, et 6: *Si quod nolim, adversi quid evenerit. Quod nollem*, Moreti; et hac formula usus est Martial. I, 72:

Hesterna factum narratur, Postume, coena,
  Quod nollem.

Et alii. Contraria formula, *quod mallem* utitur Noster ep. sqq. vers. 35.

101. *Testis erit Calydonis aper: nam scimus ut illo* etc. Mihi et hoc distichon adulterinum videtur. Scholiastes aliquis exemplum apri Calydonii reliquis duobus de Actaeone et Niobe addiderat: ex eo scholio distichon postea est conflatum, barbarum sane et insulsum. Heins. — Quamvis variare circa lectionem huius distichi codices videam, non ideo minus optimam hic vulgatam habeam. Locus enim, qualis circumfertur, egregie facit ad ostendendam laesae Dianae violentiam, quae, non contenta immisso in agrum Calydonis apro saevissimo, ipsam quoque domum Oenei furiali ista ac superante belluae saevitiam matris in filium immanitate misere funestari voluisset, Meleagri demum et sororum eius poenis satianda. Lennep.

Quaeque superba parens, saxo per corpus oborto,
  Nunc quoque Mygdonia flebilis adstat humo.
Hei mihi, Cydippe! timeo tibi dicere verum;
  Ne videar causa falsa monere mea!
Dicendum tamen est: hoc est, mihi crede, quod aegra
  Ipso nubendi tempore saepe iaces.
Consulit ipsa tibi: neu sis periura, laborat;
  Et salvam salva te cupit esse fide.
Inde fit, ut, quoties exsistere perfida tentas,
  Peccatum toties corrigat illa tuum.
Parce movere feros animosae Virginis arcus:
  Mitis adhuc fieri, si patiare, potest.
Parce, precor, teneros corrumpere febribus artus:
  Servetur facies ista fruenda mihi.
Serventur vultus, ad nostra incendia nati;
  Quique subest niveo laetus in ore rubor.
Hostibus e si quis, ne fias nostra, repugnat;
  Sic sit, ut invalida te solet esse mihi.
Torqueor ex aequo, vel te nubente, vel aegra:

105. *Quaeque superba parens* etc. Nioben designat, quae, licet

... intra quoque viscera saxum est,
Flet tamen, et validi circumdata turbine venti
In patriam rapta est; ibi fixa cacumine montis
Liquitur, et lacrymas etiamnum marmora manant. (Metam. VI, 309 sqq.)

106. *Adstat.* Oxon. Lovaniensis et excerpta Dousae, *exstat:* quod verum puto: nam Pausanias lib. I, Attic. c. 21, dicit quidem marmor in monte Sipylo prominere, quod procul intuentibus praebet speciem mulieris lugentis. Burm.

108. *Monere*] *Movere mea* Bernensis, Oxoniensis et quindecim alii.

110. *Saepe iaces.* Mallem *nempe*, qua vocula Noster delectatur. Burm.

113. *Inde fit*] *Unde fit*, Francof. et Lovan. — *Exsistere.* In nonnullis *obsistere*, in aliis *insistere*. N. *Obsistere* legendum puto. Ciof. Puteaneus, *exi...re:* quatuor scripti, *obsistere*, sed *consistere* Vossianus; unus Farnesianus, *resistere*. Iureti excerpta *hanc fallere*. Heins. Forte, *persistere*. *Exsistere* probum est. Respicit enim hic Acontius ad tentatam a Cydippe celebrationem nuptiarum cum ipsius rivali, cui nubens demum *exstitisset* perfida.

120. *Laetus in ore rubor.* In quibusdam *levis*. Sed *laetus*, quatuor scripti. Sic apud Silium lib. XV:

... Stans vultus et ore
Incessuque viro propior, *laetique* pudoris.
Heins.

Dicere nec possum, quid minus ipse velim.
Maceror interdum, quod sim tibi causa dolendi;
Teque mea laedi calliditate puto.
In caput haec nostrum dominae periuria, quaeso,
Eveniant: poena tuta sit illa mea.
Ne tamen ignorem, quid agas, ad limina crebro
Anxius huc illuc dissimulanter eo.
Subsequor ancillam furtim famulumve, requirens
Profuerint somni quid tibi, quidve cibi.
Me miserum! quod non medicorum iussa ministro,
Effingoque manus, insideoque toro!

124. *Dicere nec possum quod minus esse velim*] *Quid minus ipse velim*, Puteaneus et alii ex melioribus: *possim* praeterea legendum. Heins.

125. *Maceror interdum* etc. Et hic Noster Callimachum sequitur, cuius fragm. inter Bentleian. CCXXIX:

Αἰνὸς ἐγώ, τί δέ σοι τόνδ' ἐπέθηκα φόβον;

quem verbatim expressit Aristaenetus: *Ὦ δυστυχὴς ἐγώ· τί δή σοι τοῦτον ἐπῆγον τὸν φόβον;* — *Maceror interdum* Grammatici quidam, dum *macerari* verbum prima correpta pronuntiari posse contendunt, versiculum hunc ingeniosissimi vatis contaminaverunt, non advertentes inversum esse verborum ordinem, et sic restituendum, ut nos emendavimus. Egnat.

127. *Inque caput nostrum*] *In caput nostrum*, Puteaneus. Alii multi, *in caput et nostrum:* alter Mentelianus, *et caput est nostrum*. Lego, *in caput o nostrum:* nam in uno Farnesiano, *hoc nostrum*; Gottorphianus, *haec nostrum*, in quas voces τὸ o saepe degeneravit, ut ad epistolam primam, vs. 101, *v. d. s.* — Graeca imprecatio, apud quos frequenter occurrit, Aristophanem praesertim, *εἰς κεφαλὴν σοι.* Sic, *Transferre pericula in caput suum*, apud Valer. Maximum lib. II, c. 4. Posset et restitui, *Di capit. nostro*, quod malo. Heins.

130. *Dissimulanter.* Ita et primo libro Art. Am. 488:

Lecticam dominae dissimulanter adi.

Huc illuc vero notat deambulationem, quae non ad certum locum instituitur, sed quum saepe eadem spatia facimus, et animi causa tantum ambulamus, ut ambulemus: ut apud Terent. Heaut. III, 3: *Abi deambulatum sane istac, istorsum, quovis.* Burm.

131. *Requirens.* Alii, *requiro.* H.

132. *Quidve cibi*] *Sive cibi*, Bern.

134. *Astringoque manus*] *Effingoque*, Puteaneus et alii magno numero, cum prima editione: eleganter: et sic paullo post, *ille manus istas effingit:* cum iisdem codicibus. Est autem *effingere*, demulcere, leviter tergere; ut apud Caton. de R. R. CLXVII: *Fiscinas spongia effingat*; quod aemulatus Cicero, oratione pro Sextio cap. 35: quomodo et *plaudere* pro *palpare* dicebant. Afranius

Accedo ad te, ut tibi cerviccm *fingam* linteo.

Atque ita legendum ex codicibus scriptis. Eleg. in mortem Drusi 137:

Et rursus miserum ! quod, me procul inde remoto,
Quem minime vellem, forsitan alter adest.
Ille manus istas effingit, et adsidet aegrae,
Invisus Superis, cum Superisque mihi.
Dumque suo tentat salientem pollice venam,
Candida per causam brachia saepe tenet;
Contrectatque sinus; et forsitan oscula iungit.
Officio merces plenior ista suo est.
Quis tibi permisit nostras praecidere messes?
Ad sepem alterius quis tibi fecit iter?
Iste sinus meus est; mea turpiter oscula sumis;

Nunc ego te infelix summum teneoque tuorque,
Effingoque manus, oraque ad ora fero.
HEINS.

135. *Quod me procul inde removi*] *Remoto*, Puteaneus cum tribus aliis; recte: malim etiam, *Ter rursus miserum!* HEINS.

140. *Candida per causam brachia saepe tenet*. Trist. I, 7:

Per causam meminit se tetigisse manum.

Illustrarunt bellam hanc et optimis scriptoribus perfamiliarem locutionem Bronkh. ad Tibull. et Tennul. ad Fronton. lib. III, Strateg. cap. 3, §. 6. BVRM.

142. *Plenior illa suo est*] *Plenior* hic est maior, amplior; proprium de divitiis vocabulum. Ita Martialis VII, 45:

Divitibus poteras Musas Elegosque sonantes
Mittere pauperibus munera *plena* dato.

Vt legendum recte Vossius ad Catulli carmen XIII esse censet, et explicat. Ita apud Horat. II, Od. 12: *Plenas Arabum domos*, Scholiastes *divites* reddit. Cicer. VII ad Fam. 9: *Serius potius ad nos, dum plenior*. BVRM.

143. *Nostras praecidere messes*] *Nostras praecernere messes*; sic Puteaneus cum aliis nonnullis, ut et primae editiones. Vulgati, *decerpere*: tres scripti, *praecipere*; multi, *percipere*. Strozzae codex, *percidere*. Lege *praecidere*, cum altero Moreti: quod verbum Columellae, praesertim autem de ramis arborum, frequenti in usu. HEINS. *Praecidere* usus et Lucanus Phars. VI, 340: *Et maturato praecidit vespere lucem*.

144. *Ad spes alterius quis tibi fecit iter?*] *Ad sepem alterius* codex unus Mediceus cum prima editione; optime: persistit enim in metaphora, et *sepem* dixit, pro agro sepibus munito. Sic lib. III Art. Amat. 562:

Te semper norit, tibi semper inhaereat uni:
Cingenda est altis *sepibus* ista *seges*.

Hinc et apud Virg. in Georgicis, lib. I, 270: *Segeti praetendere sepem*. *Et sepire segetem* Columell. lib. II, cap. 22. *Ad spem alterius*, Palavinus, et Arondelianus: proxime ad verum. H.

145. *Iste sinus meus est* etc. Versum hunc, et qui sequuntur ad 166, quem non exceperim, ita parum Ovidio dignos censeo, ut nihilo libens notassem, sineret nominis auctoritas. Quamvis enim poëtae nostri lenta admodum et ductilis facilitas formas se se in omnes

A mihi promisso corpore tolle manus.
Improbe, tolle manus: quam tangis, nostra futura est.
Postmodo si facias istud, adulter eris.
Elige de vacuis, quam non sibi vindicet alter;
Si nescis, dominum res habet ista suum.
Nec mihi credideris: recitetur formula pacti;
Neu falsam dicas esse, face ipsa legat.
Alterius thalamo, tibi nos, tibi dicimus, exi:
Quid facis hic? exi: non vacat iste torus.
Nam quod habes et tu thalami verba altera pacti;
Non erit idcirco par tua causa meae.
Haec mihi se pepigit; pater hanc tibi, primus ab illa;
Sed propior certe, quam pater, ipsa sibi est.
Promisit pater hanc; haec adiuravit amanti.

flectat versatilis, ea tamen est, quam semper eamdem deprehendas, qualecumque sit quod tractat argumentum, vel persona quam inducit loquentem. Quis enim vero Medeam, Ariadnen, Didonem etc., eiusdem familiae sorores fuisse non arbitretur, aut potius mulierculas Ovidianae aetati coaequales? Raro tamen, ne nunquam dixerim, in illas excurrit argutias, quao ingenium, quo mirifice abundabat sophistarum aetas, arguerent, et poëtam simul Ovidio longe posteriorem. Vnde non ita vero absimile iudicem, Nostro quidem argumentum hoc arrisisse, sed quaedam tantum praelusisse, quae, quum ad posteros imperfecta pervenissent, perficere quisque, pro suo ingenio, et ea, qua vivebat, aetate, conatus est. Inde illa dicendi sentiendique varietas, quae vel imprudentes offendat necesse est, et peritis bilem moveat.

151. *Nec mihi credideris*. Malo, *Ne mihi*: uam in uno Regio erat, *Ni*. H.

153. *Tibi nos, tibi dicimus*. Elegans et solemnis increpationis gravissimae formula, IX Metam. 122:

... Tibi, Nesse biformis,
Dicimus: exaudi, nec res intercipe nostras.

Male hic Iunianus: *vel nos tibi dicimus exi*. Sequenti versu multi editi et scripti, *quid facis? hinc exi*.

155. *Et tu thalami verba altera pacti*. Sic Franc.: alii, *et tu humani*. — Sensus, credo: thalamum *habes*, quem propriis ipsa *verbis* alii promisit. Sic enim capio *altera verba*.

156. *Non erit idcirco*. Eleganter Francof., *Non venit*: ut saepe Ovid.

158. *Sed propior*] *Et propior*, malebat Francius. *Sed prior est certe*, Moreti liber.

159. *Haec et iuravit amanti*. Regius, *sed et haec*: praestat tamen, quod editiones nonnullas occupat, *adiuravit*. Noster Metam. III 659:

Per tibi nunc ipsum, neque enim praesentior illo
Est Deus, *adiuro*, tam me tibi vera referre,
Quam veri maiora fide.

Ille homines, haec est testificata Deam.
Hic metuit mendax, timet haec periura vocari:
Num dubites, hic sit maior, an ille metus?
Denique, ut amborum conferre pericula possis,
Respice ad eventus; haec cubat: ille valet.
Nos quoque dissimili certamina mente subimus;
Nec spes par nobis, nec timor aequus adest.
Tu petis ex tuto: gravior mihi morte repulsa est.
Idque ego iam, quod tu forsan amabis, amo.
Si tibi iustitiae, si recti cura fuisset,
Cedere debueras ignibus ipse meis.
Nunc quoniam ferus hic pro causa pugnat iniqua,
Ad quid, Cydippe, litera nostra redit?
Hic facit ut iaceas, et sis suspecta Dianae:
Hunc tu, si sapias, limen adire vetes.
Hoc faciente, subis tam saeva pericula vitae:
Atque utinam pro te, qui movet illa, cadat!
Quem si repputeris, nec, quem Dea damnat, amaris;
Et tu continuo, certe ego salvus ero.

Terentius Andria IV, 2: *Per omnes tibi* adiuro *Deos*. Servius ad illa Virg. XII, 816:

Adiuro Stygii caput implacabile fontis:

pro *iuro*: nam prothesis est. Quidam tamen volunt *iuro* dici tunc debere, quum confirmamus aliquid, aut promittimus: ut, iuro me facturum: *Adiuro* vero, quum negamus. *Adiuro* me non posse, *adiuro* me non fecisse. Terentius: « *Adiurat* se non posse apud vos, Pamphilo absente, perdurare ». Potest tamen et *ad* significare *valde*; ut sit, *adiuro*, *valde iuro*. H.

164. *Haec cubat*. Nempe in morbo: pro *decumbere* enim hac voce veteres usos eleganter Dousa in Succid. Append. ad Horat. c. 4, ostendit. BVRM.

165. *Mente subimus*] *Marte*, praestiterit. HEINS.

171. *Nunc quoniam ferus hic*] *Nunc ferus hic quoniam* concinnius legatur.

172. *Ad quid*. In quem usum? BVRM. Ex notis Hubertini patet legisse eum, *ad quod*; sed non satis capio haec verba. *Ad te, Cydippe*, editio princeps.

176. *Qui movet ille cadat*. Sic videtur legendum; quum sequatur, *Quem si reppuleris*. C. *Ista*, Dousae codex: sed *illa* iam Aldus et alii receperunt. *Qui movet arma*, Leidensis. *Qui movet illa, ferat*, legebat Francius. — Optat ut moriatur, qui mortem sic intentat Cydippae.

177. *Reppuleris*] *Respueris*, Moreli codex.

178. *Et tu continuo*. Malim, *At tu*.

Siste metum, virgo: stabili potiere salute:
  Fac modo polliciti conscia templa colas.
Nec bove mactato coelestia numina gaudent;
  Sed, quae praestanda est et sine teste, fide.
Vt valeant aliae, ferrum patiuntur et ignes:
  Fert aliis tristem succus amarus opem.
Nil opus est istis: tantum periuria vita;
  Teque simul serva, meque datamque fidem.
Praeteritae veniam dabit ignorantia culpae:
  Exciderint animo foedera lecta tuo.
Admonita es modo voce mea, modo cassibus istis;
  Quos, quoties tentas fallere, ferre soles.
His quoque vitatis, in partu nempe rogabis,

HEINS. *Tu, puto, continuo*, coniiciebat Francius. Elegans et ingeniosa coniectura est Nodellii, Obs. Crit. cap. 2, p. 18:

Et tu, continuo; *per te ego salvus ero.*

179. *Siste metum.* Sex codices, *pone metum*: ut initio Epistolae, et millies alibi.

180. *Polliciti*] *Solliciti*, Moreti.

182. *Et sine teste.* Francius putabat, *vel sine teste.*

183. *Ferrum patiuntur et ignes.* Tres libri, *patientur.* Iunian. et Strozza, *patiantur*; recte. HEINS. Praeferenda lectio prior, *patiuntur*, ob sequens *fert.* LENNEP.

184. *Fert aliis tristem succus amarus opem*] *Medicam opem*, Ambrosianus unus et Gottorphianus: ut Am. II, El. 9, 8:

Confossum *medica* postmodo iuvit *ope.*

188. *Exciderant animo foedera nostra tuo*] *Foedera lecta*, scripti fere omnes, et recte; ita *litera lecta*, Ep. XXI, 238; et mox v. 214: *Verba lecta.* Deinde, *Exciderint*, quod in tribus inveni, etiam amplector: nisi *Exciderunt* quis malit.

189. *Modo cassibus istis*] *Cassibus* scribendum: quod Regius et Moretanus meliores confirmant. *Tendere retia* hoc vocabit Cyd. paullo post:

... Tu nostra iustius ira,
Qui mihi *tendebas*, *retia* dignus eras. ID.

— Veterem lectionem *casibus* reduxit Lennep. aegre ferens *cassibus* praetulisse Heinsium ac Burmannum; et intelligit de morbis, quibus tentabatur Cydippe, quoties *perfida exsistere tentabat.* Quod lucide satis illustrat, quod sequitur, *quoties tentas fallere.* Quid rursus *casses*, *retia*, aut *nodos ferre?* *Casus* autem *ferre* Latinorum usu tritum est. Recte Ciofanus intellexerat: morbo quo *nunc laboras.*

191. *In partu nempe vocabis*] *Rogabis* cum scriptis. HEINS. Quod praestat: proprium enim de iis, qui implorant auxilium Deorum. Eadem diversitas lib. X Met. 300:

... Orpheus nequicquam voce *rogatur.*

Ita legendum ex MSS. quum vulgo

Vt tibi luciferas adferat illa manus.
Audiet; et repetens quae sunt audita, requiret
Ipsa, tibi de quo coniuge partus eat.
Promittes votum; scit te promittere falso.
Iurabis; scit te fallere posse Deos.
Non agitur de me: cura maiore laboro;
Anxia sunt vitae pectora nostra tuae.
Cur modo te dubiam pavidi flevere parentes,
Ignaros culpae quos facis esse tuae?
Et cur ignorent? matri licet omnia narres;
Nil tua, Cydippe, facta ruboris habent:
Ordine fac referas, ut sis mihi cognita primum,
Sacra pharetratae dum facis ipsa Deae;

ingratissima soni repetitione, *voce vocatur* circumferatur. BVRM.

192. *Luciferas adferat illa manus*] *Offerat* libri meliores: quidam *efferat*, proxime ad verum. *Luciferas* autem *manus* hic dixit, ut *equos luciferos*, Epist. Canaces. Numus apud me argenteus Iuliae Piae. DIANAE LVCIFERAE inscriptum habet, cum emblemate Dianae taedam gerentis. Item alius eiusdem Iuliae, LVNA LVCIFERA. Luna biga bonm vecta. Sic et Diana φώσφορος apud Graecos dicta. HEINS.

193. *Audiet haec repetens quae sunt audita*] *Quae sint*, scripti: *et repetens* etiam bene prima editio. *Recolens*, Barberinus.

195. *Promittere falso*] *Falsum*, Iunianus. *Falsa*, novem alii: mox *posse Deos*, Moreti et Lovaniensis.

197. *Non agitur de me*] *Nil agitur*, tres libri.

198. *Anxia sunt vitae.* Francius corrigebat, *Anxia pro vita pectora nostra tua. Sunt vita pectora nostra tua*, Leidensis et Bernensis; sed *anxia vitae* eleganter dicitur. Ita Plinius lib. XIV, 18: *Cato perniciali odio Carthaginis flagrans nepotumque securitatis anxius.* BVRM.

199. *Te dubiam*] *Te dubii*, editiones priscae, et Regius, cum novem codicibus: male tamen: *dubius* aeger dicitur, quia eius salus *in dubio* est: ut Ep. seq. 31, *incerta salutis.* Et ita *dubiae rates*, Nostro libro II Art. 514. *Et dubiis Malea vitata carinis*, Stat. IV Theb. 224: ubi Barth. *De salute sua: locus enim est valde periculosus.* IDEM.

200. *Ignaros culpae quos facis esse tuae*] *Cur licet*, Ioreti Excerpta, cum Menteliano et uno Mediceo: duo alii, *quos licet.* Scribe *quos liquet.* Sequenti versu, *ignorent* pro *ignorant* meliores. HEINS. *Quos sinis* malebat Francius.

202. *Facta ruboris habent.* In aliis *pudoris*: probo. CIOF. *Ruboris* ex iisdem reponendum.

204. *Sacra pharetratae dum facis ipsa Deae.* Tò *ipsa* otiosum quum sit hoc loco, vix dubitem Ovidium scripsisse, *Aede Deae:* cognatio nimirum literarum in utraque voce effecit, ut alterutram oscitantes librarii omise-

Vt, te conspecta, subito, si forte notasti,
  Restiterim fixis in tua membra genis:
Vt, te dum nimium miror, nota certa furoris!
  Deciderint humero pallia lapsa meo.
Postmodo nescio qua venisse volubile malum,
  Verba ferens doctis insidiosa notis;
Quod quia sit lectum, sancta praesente Diana,
  Esse tuam vinctam, numine teste, fidem.
Ne tamen ignoret quae sit sententia scripto,
  Lecta tibi quondam nunc quoque verba refer.

rint; quod et alibi factum. Heins. Coniectura haec dubia mihi videtur: mallem: *dum facit ipsa:* dum mater sacra facit, conspexit Cydippen Acontius etc.: confer Epist. seq. vers. 93, unde apparet Cydippen, dum mater sacrificat, cum nutrice obambulasse loca sacra, et tunc visam ab Acontio; postmodo demum quum reversa fuisset in aedem Dianae, *venisse* pomum. Burm.

207. *Et te dum nimium miror*] *Vt te*, recte Mentelianus, Arondelianus, et Basileensis: pro *nota certa furoris*, malim quoque *stuporis*. Epistola Paridis:

Dum *stupeo* visis [nam pocula forte tenebam]
  Tortilis e digitis excidit ansa meis. H.

208. *Deciderint humero pallia lapsa meo*] *Reciderint* excerpta Iureti: probe; et sic videtur legendum lib. III Fast. 30:

Ignibus Iliacis aderam; cum lapsa capillis
  Recidit ante sacros lanea vitta focos.

Nam *Deficit* inveni in quibusdam libris. Heins. *Deciderint* mihi praeferendum videtur; ad pedes enim *decidisse* docet vox addita *lapsa*, pro quo male quidam codices *laxa*. *Recidere* puto vestem, quum in tergum retro cadit; *decidere*, quum ad pedes labitur. Eadem differentia inter *deiicere vestes* et *reiicere*, quae verba confuderunt saepe librarii, observanda est. Burm.

210. *Verba ferens doctis insidiosa notis.* Sic et membranae, quotquot a me inspectae sunt. Scribe nihilominus, *ductis notis*. Heins. Mihi *doctae notae* movendae non videntur: nullis enim *notis* epistola scribi potest, nisi *ductis:* vide ad Quint. I Instit. 1, qui *ductus* literarum dicit; sed *doctas notas* amor dictaverat Acontio, id est callidas, quibus peritus et vafer amator deciperet puellam. Sic *docta* illa *vox* Caesaris, apud Flor. IV, 2. B.

212. *Esse tuam vinctam* etc. Id urget potissimum, quod maioris ipsi momenti; scilicet non sui iam iuris esse, nec parentum suorum Cydippen, quae tam solemni iureiurando, et Diana quidem teste, Acontio se se devinxerat.

214. *Verba refer.* Editio princeps et unus Mediceus:

Lecta tibi quondam nunc quoque verba lege.

Non invenusta repetitione; et ita etiam Francius coniecerat. Idem.

Nube, precor, dicet, cui te bona numina iungunt:
Quem fore iurasti, sit gener ille mihi.
Quisquis is est, placeat, quoniam placet ante Dianae.
Talis erit mater, si modo mater erit.
Sic tamen et quaerat, qui sim quantusque, iubeto:
Inveniet vobis consuluisse Deam.
Insula, Coryciis quondam celeberrima Nymphis,
Cingitur Aegaeo, nomine Cea, mari:
Illa mihi patria est: nec, si generosa probaris
Nomina, despectis arguor ortus avis.
Sunt et opes nobis: sunt et sine crimine mores:
Amplius utque nihil, me tibi iungit amor.
Appeteres talem vel non iurata maritum;

219. *Si tamen et quaerat quis sim qualisque, videto.* Scripti nonnulli, *sed tamen inquirat.* Argentinensis, *Si tamen et quaerit qui sim: iubeto* etiam est in nonnullis. Scribe:

Sed tamen inquirat qui sim qualisque iubeto;
Inveniet etc.

Nam *inveniet* pro *invenies* quoque exstat in nonnullis. Posset etiam, *Sic tamen inquirat*, quod tres codices praeferunt: et, *qui sim quantusque* cum Iureti excerptis. HEINS. *Quaerat*, ne muta: vide ad Epist. XVII, 198; deinde *sic tamen* praetulimus; XIII Metam. 243:

Sic tamen et spreto noctisque hostisque periclo.

Eadem elegantia, qua *sic quoque*, saepe occurrit. IDEM.

222. *Nomine Cea*] *Cea* non est adiectivum hoc loco, ut Egn. Hubertinus putat: sed proprium. Nam et Plinius IV, 12: *Ceos*, inquit, *quam nostri quidem Ceam, Graeci Hydrusam vocant.* Et Virgil. I Georg. 15:

... Et cultor nemorum, cui pinguia Ceae
Ter centum nivei tondent dumeta iuvenci.

Nymphas autem, quas hic *Corycias* dicit, idem poëta Metam. X simpliciter *Nymphas Carthaeas* vocat, a *Carthaea*, una ex quatuor urbibus Ceae. MICYL. — Lege *Cea*, tam hic, quam Met. X. Κέως enim est Graecis, vel Κῖος. Insula *Cea* etiam Columellae dicta, lib. IX, cap. 11. *Ceam* simpliciter Virg. I Georg. 14; ubi, teste Servio, regnavit Aristaeus Cyrenes filius. Pro *Coryciis Nymphis* male, et invito metro *Carystiis* reponit Ortelius, Thesauro Geographico, in *Ceos*: sunt enim, quas Noster *Corycidas* lib. I Met. vocat; et Parnassi incolas facit Apollonius II, 711, ubi de Parnasso agit et Apolline:

Πολλὰ δὲ Κωρύκιαι Νύμφαι, Πλείστοιο θύγατρες,
Θαρσύνεσκον ἔπεσσιν, Ἰήϊε κεκληγυῖαι.

223. *Nec si generosa probaris* etc. Nodellio, V. Cl. Obs. Crit. p. 23, legendum videtur *probavit*; mater scilicet, de cuius iudicio agitur. LENNEP.

224. *Arguor.* Francius malebat, *Arguar.* Cui libenter assentiar.

Iuratae vel non talis habendus erat.
Haec tibi me in somnis iaculatrix scribere Phoebe,
Haec tibi me vigilem scribere iussit Amor.
E quibus alterius mihi iam nocuere sagittae:
Alterius noceant ne tibi tela, cave.
Iuncta salus nostra est: miserere meique tuique.
Quid dubitas unam ferre duobus opem?
Quod si contigerit, quum iam data signa sonabunt,
Tinctaque votivo sanguine Delos erit;
Aurea ponetur mali felicis imago,
Causaque versiculis scripta duobus erit:
Effigie pomi testatur Acontius huius,
Quae fuerint in eo scripta, fuisse rata.
Longior infirmum ne lasset epistola corpus,
Clausaque consueto sit tibi fine: vale.

228. *Iuratae vel non talis habendus erat.* Forte:

Vel non iuratae talis amendus erat.

In Amoribus I, Eleg. 8, v. 34:

Si te non emptam vellet, emendus erat.

Propertius lib. III, Eleg. 16:

Talis uxor pretio vel sit emenda mihi.

Possit et *amandus* legi. H. Eadem varietas I Trist. 8, 44; sed hic *habendus* mihi praeferendum videtur. Ep. VII, 17:

Alter habendus amor tibi restat, et altera Dido.

Vid. et lib. III Amor. El. 12, 6, ubi etiam *amandus* et *habendus* confunduntur in MSS. Burm.

235. *Quum iam data signa sonabunt.* Variant scripti; tres, *tibi quum data*; Lovaniensis, *tibi cognita signa.* Barberinus, *tibi quum data tura fumabunt.* Forte ex vestigiis codicum, *Quod si contigerit, tuba quum data signa sonabit.* H. E glossa margini adscripta, *tuba*, factum est *tibi*, unde variae codd. lectiones, quarum posterior etiam in metrum peccat. Lennep.

240. *Quae fuerint*] *Fuerant*, septem codices. Lege *fuerunt.* Art. Am. III, 405, ex veteri libro:

Cura ducum fuerunt olim regumque poëtae.

241. *Longior.* Monuisse quid opus?

242. *Clausaque consueto sit tibi fine, vale.* Barberinus et Lincoln. *clausula consueto*: forte non male, si legas:

Clausula consueto sit tibi fine; vale;

Cicer. lib. II, Ep. 4 ad Fam. *Vtar ea clausula, qua soleo.* Senec. Epist. XI: *Iam clausulam Epistola poscit*: ubi Lipsii liber, *clausum.* Epist. XXVII: *Finire iam volebam, et manus spectabat ad clausulam.* Ita *clausula Histrionum*, de qua vide Casaubon. ad Suet. Aug. 100. Burm.

EPISTOLA XXI

CYDIPPE ACONTIO

Pertimui, scriptumque tuum sine murmure legi,
 Iuraret ne quos inscia lingua Deos.
Et, puto, captasses iterum, nisi, ut ipse fateris,
 Promissam scires me satis esse semel.
Nec lectura fui; sed, si tibi dura fuissem,
 Aucta foret saevae forsitan ira Deae.
Omnia quum faciam, quum dem pia tura Dianae;
 Illa tamen iusta plus tibi parte favet.
Vtque cupis credi, memori te vindicat ira.
 Talis in Hippolyto vix fuit illa suo.
At melius Virgo favisset virginis annis;
 Quos vereor paucos ne velit esse mihi.
Languor enim, causis non apparentibus, haeret;
 Adiuvor et nulla fessa medentis ope.

1. *Sine murmure legi.* Nec molis quidem labris, ne quid *insciae* excideret, ut prius.

3. *Et, puto, captasses* etc. Et hoc tibi credo propositum, scilicet ut iurarem *iterum*; nisi scires satis esse *semel* iurasse.

10. *In Hippolyto* etc. Male, qui *in Hippolytum*:

At non ille, satum quo te mentiris, Achilles
Talis *in hoste* fuit *Priamo*. (Aen. II, 540).

11. *Virginis.* Male haec de Hippolyto capit Dousa; ad ipsam Cydippen referenda.

12. *Quos vereor.* Codices omnes post hunc versum deficiunt, praeter Sarravianum, Mediceum, et unum ex meis recentiorem, quem a Luca Langermanno donum habui. Arondelianus quoque reliquos huius epistolae versus maiori ex parte in calcem voluminis, post Sapphus Epistolam reiecerat. HEINS. — *Quos vereor* etc. Non ultra procedit editio prisca ann. 1470, neque interpres graecus Planudes. Quod videatur confirmare quae diximus ad v. 145 epistolae praecedentis.

Quam tibi nunc gracilem vix haec rescribere, quamque
  Pallida vix cubito membra levare putas?
Huc timor accedit, ne quis, nisi conscia nutrix,
  Colloquii nobis sentiat esse vices.
Ante fores sedet haec; quid agamque rogantibus intus,
  Vt possim tuto scribere, dormit, ait.
Mox ubi, secreti longi causa optima, somnus
  Credibilis tarda desinit esse mora,
Iamque venire videt, quos non admittere durum est,
  Exscreat; et ficta dat mihi signa nota.
Sicut eram, properans verba imperfecta relinquo,
  Et tegitur trepido litera cauta sinu.

17. *Nunc timor.* Malim *Huc;* ut lib. III Amor. Eleg. 7, 37: *Huc pudor accessit.* HEINS.

19. *Quid agamque rogantibus inter.* Hic versus praecipue ex iis unus est, unde colligitur, hos non esse poëtae proprios ac γνησίους. Neque enim hanc figuram apud Ovidium facile alibi reperias. Est enim *rogantibus inter* dictum pro *interrogantibus;* quod haud scio, an apud ullum alium poëtam reperias: nedum apud Ovidium, qui ubique orationi aequabili ac planae studuit. Sed tamen fieri potest, ut vel insititius versus hic idem sit, vel alias corruptus; poteratque nullo incommodo legi:

... Quid agamque rogantibus, ipsa,
Vt possim tuto scribere, dormit, ait.

Nisi quod nobis nihil immutare, quod ab aliis intactum hactenus manserit, constitutum est. MICYL. Scribo *intus.* Columella Praefatione Rei Rusticae: *Neque enim roganti quid agatur intus, servi respondere dignantur.* H. Mala Dousa et alii capiebant *rogantibus inter,* pro *interrogantibus:* certa Heinsii, est emendatio. BVRM.

21. *Mox ubi secreti longe*] *Longi,* Mediceus cum prisca editione; bene.

23. *Quos non admittere durum est.* Cave *tutum est* reponas. Tib. I, El. 6:

Illa quidem tam multa negat, sed credere durum est.
Sic etiam de me pernegat usque viro. H.

24. *Ficta dat mihi signa nota.* Malim *tecta,* ut Epist. XVII, 81:

... Quoties ego tecta notavi
Signa supercilio paene loquenta dari!

Furtivas notas dixit Amor. lib. I, El. 4. Propert. III, Eleg. 7:

Tecta superciliis si quando verba remittis.

Forte, *dicta nota,* quae inter nos convenit: vid. ad IV Metam. 95, et supra ad Epist. XII, 194. BVRM. — Equidem vulgatam retinere malim. *Fictus screatus,* optime dici mihi videtur ille, qui non ex vera tussi, sed ad *notam* alieni dandam, de industria profertur. Eum autem ad notam Cydippae dandam fictum a nutrice screatum brevius hic poëta *fictam notam* dixit. LENNEP.

26. *Trepido.* Forte *tepido,* ut III Art. 622;

Quos tegit in *tepido* fascia lata sinu. H.

Recte *trepido:* ea enim Cydippae conditio, ut nihil non reformidet.

Inde meos digitos iterum repetita fatigat.
  Quantus sit nobis, adspicis ipse, labor!
Quo, peream, si dignus eras, ut vera loquamur:
  Sed melior iusto, quamque mereris, ego.
Ergo te propter toties incerta salutis
  Commentis poenas doque dedique tuis?
Haec nobis, formae te laudatore superbae,
  Contingit merces! et placuisse nocet!
Si tibi deformis, quod mallem, visa fuissem,
  Culpatum nulla corpus egeret ope.
Nunc laudata gemo: nunc me certamine vestro
  Proditis, et proprio vulneror ipsa bono.
Dum neque tu cedis, nec se putat ille secundum;
  Tu votis obstas illius; ille tuis.
Ipsa, velut navis, iactor, quam certus in altum
  Propellit Boreas; aestus et unda refert.
Quumque dies caris optata parentibus instat,
  Immodicus pariter corporis ardor inest:
Et mihi coniugii tempus crudelis ad ipsum
  Persephone nostras pulsat acerba fores.
Iam pudet; et timeo, quamvis mihi conscia non sim,

28. *Quantus sis nobis*] *Sit* recte meus codex et Arondelianus. Heins. Habet vero vetus lectio *sis*, ut ad Acontium referas, qui *labor* ipse sit Cydippae, et quidem gravissimus.

30. *Sed melior iusto* etc. *Melior* hic est mitior, benignior. Ego sum mitior *iusto*, id est quam aequum est, et tu mereris. Ita infr. v. 170 *gravius iusto*: vid. ad Vell. Paterc. II, 25. Dousa exponebat, *Quae*, (scil. praecedentia, quae a me indicata sunt) ut vere tibi praedicem, peream si dignus eram. Ego tamen, non quia tu dignus, sed quia ego verax tibi mendacia obtrudere nolui, quae longe absunt a mente poëtae.

39. *Tu cedis*] *Credis* unus Mediceus: *forte te credis*. Heins.

42. *Aestus et unda*. Id est, *recursus undae*: is enim *aestus* dicitur: videturque usus figura poëta, quam Graeci vocent ἓν διὰ δυο. Qua de re Virgilii illud quoque est, *Chalybem frenosque momordit*: pro frenum ferreum, sive ex chalybe factum.

45. *Pulsat acerba fores*. Imitatio est Horatiana, I, Od. 4:

Pallida mors aequo *pulsat* pede etc.

47. *Iam pudet*. Francius legebat, *Et pudet*: ita Epist. XVII, 177: *Et libet, et timeo*.

Offensos videar ne meruisse Deos.
Accidere hoc aliquis casu contendit; et alter
Acceptum Superis hunc negat esse virum.
Neve nihil credas in te quoque dicere famam,
Facta veneficiis pars putat ista tuis.
Causa latet; mala nostra patent: vos pace movetis
Aspera subnota proelia: plector ego.
Dicam nunc, solitoque tibi me decipe more:
Quid facies odio, sic ubi amore noces?
Si laedis quod amas, hostem sapienter amabis.
Me, precor, ut serves, perdere velle velis.
Aut tibi iam nulla est speratae cura puellae,
Quam ferus indigna tabe perire sinis;
Aut Dea si frustra pro me tibi saeva rogatur,

48. *Offensos videar ne meruisse Deos.* Non sat commode dictum. Sententia tamen est: ne videar Deos offendisse, aut *meruisse*, ut essent mihi *offensi*, pro *infensi.*

51. *Neve mihi credas.* Omnino scribendum:

Neve nihil credas in te quoque dicere famam.

55. *Dicam nunc, solitoque tibi me decipe more*] *Dic iam nunc* Crispinus corrigebat, quod si admittimus, ita distinguendum esset:

Dic iam, nunc solitoque tibi me decipe more,
Quid facias odio, sic ubi amore noces!

Sed Dousa notavit Petronium sic quoque initium sententiae et periodi auspicatum esse, cap. 129: *Dicam*, vel, *narrabo tibi*, *adolescens*, *paralysin cave.* Et in Declamationibus, quas non male hae ultimae epistolae referunt, saepe illa formula occurrit. Sic Quintil. Decl. 329: *Dicam nunc ego: Qui pulsaverit aliquem, iniuriarum tenentur.* Decl. 338: *Dicam nunc ego illa, quae leviora sunt.* Et passim. B.

56. *Facies.* Mallem *facias*; ut saepe alibi.

57. *Hostem sapienter amabis.* Feceris sapienter, si *hostem* amaveris, quum *laedas* ita quod *amas.*

58. *Me precor ut serves, perdere velle, velis.* Locus manifeste corruptus. Τὸ *velle* perperam ex *velis* proxime sequenti inculcatum, quum ultimas duas syllabas in *perdere* librarius geminare neglexisset:

Me, precor, ut serves, perdere, *dare*, velis.

Christianus Daumius opinabatur dictum vulgatum; ut *negat negare* apud Catullum. Heins. Non est, ut putat Heinsius, τὸ *velle* perperam e *velis* proxime sequenti inculcatum etc. Esse enim hic nihil minus quam otiosum, aut redundans; contra in huiusmodi formulis, *perdere velis*, *facere velis*, *dare velis* etc., ipsum hoc *velis* haud ineleganter redundare; certe nullam praecipuam voluntatis significationem

Quid mihi te iactas? gratia nulla tua est.
Elige quid fingas: non vis placare Dianam?
Immemor es nostri: non potes? illa tui est.
Vel nunquam mallem, vel non mihi tempore in illo
Esset in Aegaeis cognita Delos aquis.
Tunc mea difficili deducta est aequore navis,
Et fuit ad coeptas hora sinistra vias.
Quo pede processi! quo me pede limine movi!
Picta citae tetigi quo pede texta ratis!
Bis tamen adverso redierunt carbasa vento....
Mentior ah demens! ille secundus erat.
Ille secundus erat, qui me referebat euntem;
Quique parum felix impediebat iter.
Atque utinam constans contra mea vela fuisset!
Sed stultum est venti de levitate queri.
Mota loci fama properabam visere Delon;
Et facere ignava puppe videbar iter.

in se continere certum habeam. Sensus igitur: voluntatem, quaeso, suscipere *velis* me perdendi. LENNEP.

62. *Gratia.* Forte, *Gloria nulla tui est.* HEINS. Male. — *Gratia*, qua valere, et potens esse apud Dianam vis videri. Ovid. IV Met. v. 653: *At quoniam parvi tibi gratia nostra est.* Et hoc exigit praecedens *te iactas*, ut solent gratia potentes; et etiam sequens verbum *potes. Posse* enim, et *valere potentes* dicuntur, qui *gratia* valent. BVRM.

67. *Tunc mea difficili.* Et haec locutio durior: *deducuntur* litore naves in aequor; sed subducuntur ex aequore in litus. Si mei res arbitrii esset, legerem, *difficili deducta est litore puppis. Litus difficile*, quod mala omina daret, et aegre quasi dimitteret navem *subductam*. Potest tamen et *difficili aequore* absolute positum intelligi, pro, quum aequor esset *difficile*; id est turbatum. BVRM.

71. *Bis tamen.* Vide, ne legendum sit, *bis* ut significet Cydippe, non semel *ventum* adversum fuisse. EG. — Quid non *bis* legamus? an non formula haec *bis*, *terve* in praesagiendo usitatissima?

76. *Sed stultum est.* Versus suspectus. HEINS. Quinimo locus hic omnis declamantis est, et curiosi potius verborum ostentatoris, quam poëtae, nedum personae loquentis, quae quum ex ipso, quo febre affixa languet, lecto haec scribat, non ea sane corporis et animi tranquillitate fruitur, quae in isto dicendi genere tantopere, tamque diu sibi complacent. Citius evanescit, si quid Ovidianum aliquando eluceat in quatuor posterioribus Epistolis.

Quam saepe, ut tardis, feci convicia remis;
  Questaque sum vento lintea parca dari!
Et iam transieram Myconon, iam Tenon, et Andron;
  Inque meis oculis candida Delos erat.
Quam procul ut vidi: quid me fugis, insula, dixi?
  Laberis in magno numquid, ut ante, mari?
Institeram terrae, quum iam prope luce peracta,
  Demere purpureis Sol iuga vellet equis:
Quos idem solitos postquam revocavit ad ortus,
  Comuntur nostrae, matre iubente, comae.
Ipsa dedit gemmas digitis, et crinibus aurum;
  Et vestes humeris induit ipsa meis.

79. *Quam saepe ut tardis*] *Heu tardis*, malo. HEINS. *Vt* est hic tanquam, licet celerrime navis progrederetur.

81. *Et iam transieram Myconen.* Scribe *Myconon* cum prima editione. *Myconos* enim, non *Mycone* dicta haec insula. Statius in Achilleide, manifeste; et Theb. I, 205:

... Placet ire per altas
Cycladas: hine spretae Myconos humilisque Seriphos.

82. *Candida Delos.* In prima editione, et Mediceo, et Herculan. codice erat, *candida Phosphor erat:* forte aliquid latet. Adludi vero ad etymon Deli, ut Micyllus et alii credunt, potest quidem statui; sed simul illam facile nautis conspici, aut etiam praeclaram et nobilem notari hoc epitheto: ut Horat. I, Od. 14: *Nitentes Cycladas*; non, ut Cerda ad Virgil. III Aen. 126, a marmore.

84. *Laberis in magno numquid, ut ante, mari? Magno* proprie, ut solent Aegaeum saepe poëtae vocare. Stat. III Theb. 433:

... Magnoque volantes
Iniicit Aegaeo.

Laberis vero est *natas*, ut insula *natans* proprie dicitur. Ita XIV Met. 8: *Tyrrhena per aequora lapsus*: et ita, quemadmodum et *labi*, pro navigare, poni vidimus ad Epist. X, 65: sic et *nare* pro navigare; et labi, et *navigare* pro natare. Sic etiam Callim. Hym. in Del. 36, de Delo, Ἄφετος πελάγεσσιν ἐπέπλεες. BVRM.

89. *Et crinibus aurum.* Mediceus et Sarravianus et Langermannianus, *cruribus*; cum quibus editiones Venetae consentiunt: nisi quod in una operarum errore sit *auribus*, et de *crinibus* comendis iam praecesserat; intelligit ergo periscelidas, quas *genualia* vocat X Metam. 593:

Poplitibus suberant picto *genualia* limbo.

Heinsius ad oram codicis coniecerat legendum *cruribus:* quia nimis operose toties de *crinibus* ageret poëta. Confusas vero has voces, docet etiam locus V Fast. 37:

Mille manus illis dedit, et pro crinibus angues.

Vbi codices meliores, *pro cruribus angues.* BVRM. — Quid vetat, quo minus mater ornandae filiae curiosior,

Protinus egressae, Superis, quibus insula sacra est,
  Flava salutatis tura merumque damus;
Dumque parens aras votivo sanguine tingit,
  Festaque fumosis ingerit exta focis;
Sedula me nutrix alias quoque ducit in aedes,
  Erramusque vago per loca sacra pede;
Et modo porticibus spatior, modo munera regum
  Miror; et in cunctis stantia signa locis.
Miror et innumeris structam de cornibus aram,
  Et de qua pariens arbore nixa Dea est;
Et quae praeterea (neque enim meminive, libetve,
  Quidquid ibi vidi, dicere) Delos habet.
Forsitan haec spectans, a te spectabar, Aconti;
  Visaque simplicitas est mea posse capi.
In templum redeo gradibus sublime Dianae:
  Tutior hoc ecquis debuit esse locus?
Mittitur ante pedes malum, cum carmine tali.

comtis iam capillis aurea ornamenta addiderit?

91. *Sacra*] *Grata* Mediceus et Sarravii, pro varia lectione: et certe mox *loca sacra* sequitur. Eadem varietas alibi observatur. Vid. I Pont. 3, 80.

94. *Festaque fumosis ingerit exta focis*] *Sectaque* scribendum, ni fallor. Fast. IV, 638:

Sectaque fumosis exta dedere focis. H.

99. *De cornibus.* Non ego hoc loco plura, quam quae Politianus de ara Delii Apollinis ex cornibus facta frequentibus, addam; ad illum diligentem lectorem relegamus. Egnat. Vide Callimach. Hymn. Apol. 68 et seqq. et in Del. 319, et ibi interpretes.

100. *Et de qua pariens* etc. Callimach. Hymn. in Delum, 209 sqq.:

Λύσατο δὲ ζώνην, ἀπὸ δ' ἐκλίθη ἔμπαλιν ὤμοις
Φοίνικος ποτὶ πρέμνον, ἀμηχανίης ὑπὸ λυγρῆς
Τειρομένη· νότιος δὲ διὰ χροὸς ἔῤῥεεν ἱδρώς.

— *Arbore.* Olivae palmaeque arborem, cui Latona pariens innixa est, innuit ipse lib. VI Metam. 335:

Illic incumbens cum Palladis arbore palmae,
Edidit invita geminos Latona noverca.

103. *Forsitan haec spectans* etc. Non Ovidii, sed Ovidium operose studentis referre versum hunc esse crediderim. Videant, qui nasutiores.

104. *Est mea posse capi.* Francius legebat, *Est mea digna capi.*

107. *Mittitur ante pedes malum* etc. Rem sic venuste exponit Aristaenetus: Αὐτίκα γοῦν κατὰ τὸ Ἀρτεμίσιον, ὡς ἰδιάσω προκαθημένην τὴν κόρην, τοῦ κήπου τῆς Ἀφροδίτης κυδώνιον ἀναλεξάμενος μῆλον, ἀπάτης αὐτῷ περιγεγράφηκας

Hei mihi! iuravi nunc quoque paene tibi.
Sustulit hoc nutrix, mirataque: Perlege, dixit.
Insidias legi, magne poëta, tuas!
Nomine coniugii dicto, confusa pudore
Sensi me totis erubuisse genis;
Luminaque in gremio, veluti defixa, tenebam;
Lumina propositi facta ministra tui.
Improbe, quid gaudes? aut quae tibi gloria parta est?
Quidve vir, elusa virgine, laudis habes?
Non ego constiteram sumta peltata securi,
Qualis in Iliaco Penthesilea solo:
Nullus Amazonio caelatus balteus auro,
Sicut ab Hippolyte, praeda relata tibi est.
Verba, quid exsultas, tua si mihi verba dederunt;
Sumque parum prudens capta puella dolis?

λόγον. καὶ λάθρα διακύλισας πρὸ τῶν τῆς θεραπαίνης ποδῶν· ἡ δὲ τό μέγεθος καὶ τὴν χροιὰν καταπλαγεῖσα, ἀνήρπασεν ἅμα διαπορεῦσα κ. τ. λ. - *Cum carmine tali.* Graecum fuisse apparet carmen illud; sed quale, hactenus nemo tradidit, quia ipsa fabula alias nusquam clare aut plene tractata exstat. Sic refert Aristaenet. Μὰ τὴν Ἄρτεμιν Ἀκοντίῳ γαμοῦμαι. Vnde forsan Hubertinus:

Iuro tibi sane per mystica sacra Dianae,
Me tibi venturam comitem, sponsamque futuram.

109. *Sustulit hoc nutrix* etc. Quae hic nutrix, eadem θεράπαινα apud Aristaenetum.

110. *Insidias legi.* Versus suspectus. H. Francius malebat, *docte poëta.*

111. *Nomine coniugii dicto* etc. Ου (ut ait Aristaen.) σεμνὴ παρθένος, ἀλλ' ἔργον λέγοντες, ἠρυθρίασε.

113. *Veluti.* Lege, *vel humi.* H. Ego nihil muto. *Veluti defixa*, est tanquam stupens et attonita. BVRM.

115. *Improbe, quid gaudes? aut quae tibi gloria parta est?* Francius legebat: *Quaenam tibi gloria parta est?*

117. *Non ego constiteram* etc. *Constiteram* eleganter, ut miles paratus ad pugnam proprie dicitur. Valer. Flacc. VIII, 133: *Rapta victor constitit in hasta.* BVRM.

118. *Qualis in Iliaco* etc. De *Penthesilea*, Amazonum regina, vidend. Dictys Cret. 3 et 4: Pausan. X, 31; Virg. Aen. I, 495. De *Hippolyte*, Plutarch. in Thes. Propert. IV, El. 3.

121. *Si verba tua dederunt mihi verba.* Schema est, ἀντίςασιν vocant, quum idem nomen repetitur diversa significatione. Priore enim loco, *Verba* proprie sumuntur: altero, pro deceptione. MICYL. Putidum hoc, et minime Nasonianum.

122. *Sumque parum prudens capta puella dolis.* Rectius opinor fore, *doli: parum prudens doli*, ut paulo post, *prudens animi sententia.* Epist.

Cydippen pomum, pomum Schoeneïda cepit.
  Tu nunc Hippomenes scilicet alter eris.
At fuerat melius (si te puer iste tenebat,
  Quem tu nescio quas dicis habere faces)
More bonis solito, spem non corrumpere fraude:
  Exoranda tibi, non capienda fui.
Cur, me quum peteres, ea non profitenda putabas,
  Propter quae nobis ipse petendus eras?
Cogere cur potius, quam persuadere, volebas,
  Si poteram, audita conditione, capi?
Quid tibi nunc prodest iurandi formula iuris,
  Linguaque praesentem testificata Deam?
Quae iurat, mens est; nil coniuravimus illa.
  Illa fidem dictis addere sola potest.
Consilium prudensque animi sententia iurat,
  Et, nisi iudicii, vincula nulla valent.
Si tibi coniugium volui promittere nostrum;
  Exige polliciti debita iura tori:
Sed si nil dedimus, praeter sine pectore vocem,
  Verba suis frustra viribus orba tenes.
Non ego iuravi: legi iurantia verba.

Oenones, *prudens artis.* H. Francius refingebat: *Sumque tuo imprudens capta puella dolo.*

123. *Pomum Schoeneida cepit.* Vide Metam. X, 666, et Apollodorum III.

127. *More bonis*] *More boni*, Mediceus et Sarravii, cum primis editionibus.

133. *Quid tibi nunc prodest iurandi formula iuris* etc. Respondet ad id, quod dixerat Acontius:

Nec mihi credideris: recitetur formula pacti.

Mox:

... Haec est testificata Deam. CIOF.

135. *Quae iurat, mens est.* Adludit ad vulgatum versum Euripidis Hippol. 612: Ἡ γλῶσσ' ὀμώμοχ'· ἡ δὲ φρὴν ἀνώμοτος. MICYL.

141. *Sed si nil.* Francio placebat, *Si tibi nil.* — *Sine pectore vocem.* Sic Virgilius Aeneid. X, 640: *Dat sine mente sonum.*

144. *Vir mihi non isto more legendus eras.* Puto *petendus*: quia *volui* praecesserat. HEINS. Ego nihil quoque hic moveo: millies enim *legere* pro eligere occurrit: adludere quoque videtur ad notam phrasin, qua *vir virum legit.* *Legendus eris*, erat in antiquis editis, et in Sarraviano

Vir mihi non isto more legendus eras.
Decipe sic alias: succedat epistola pomo.
Si valet hoc, magnas divitis aufer opes.
Fac, iurent reges sua se tibi regna daturos;
Sitque tuum, toto quidquid in orbe placet.
Maior es hac ipsa multo, mihi crede, Diana,
Si tua tam praesens litera numen habet.
Quum tamen haec dixi, quum me tibi firma negavi,
Quum bene promissi causa peracta mei est;
Confiteor, timeo saevae Latoïdos iram,
Et corpus laedi suspicor inde meum.
Nam quare, quoties socialia sacra parantur,
Nupturae toties languida membra cadunt?
Ter mihi iam veniens positas Hymenaeus ad aras
Fugit, et e thalami limine terga dedit.
Vixque manu pigra toties infusa resurgunt
Lumina: vix moto corripit igne faces.

qui hic desinit, ut et Editio Veneta anni 1474. BVRM.

145. Huc usque editio Romana ann. 1474. Ad finem vero pergit Veneta anni 1492.

146. *Divitis aufer opes.* Malim, *ditibus aufer.* HEINS.

148. *Orbe placet.* Francius, *patet.*

157. *Positas Hymenaeus ad aras.* Francius malebat, *positis Hymenaeus ab aris.* Dousa etiam *auras* faciebat.

159. *Infusa.* Vix latinum est; et loqui de facibus videtur: forte, *incussa.* HEINS. Forte, *totiens incensa resumit lumina*; ut ad Hymenaeum referantur. Sic I Amor. 1, 8:

Ventilat accensas flava Minerva faces.

Francius volebat *perfusa*: si *infusa* esset retinendum, subintelligi debet *oleo*: ut dicimus *perfundi vino*, de ebrio; sed *infundi vino* labentis iam latinitatis, et corrupti sermonis esse locutionem censuit Ianus Broukhusius ad Tibul. I, 2, 3. BVRM. — *Infusa resurgunt lumina. Lumina* hic commemorari putem lampadum seu lychnorum, quibus, quoties accendi debebant, toties *infundendum* erat oleum. Ita sane mirum non sit, Hymenaeum, ter iam frustra functum hoc officio, qui se oleum et operam perdere videret, in his nuptiis, quartum *infundendis luminibus* solito *pigriorem* manum adtulisse. Vulgatam tamen, nec uno quidem nomine, suspectam habuerunt viri docti: primum, quod fax, aut taedae Hymenaeo magis, quam lampas soleat tribui: deinde quia, iudice Heinsio, *infusa oleo* vix eo sensu *latinum est.* Quis vero ignorat, praeter facem ab Hymenaeo gestatam, innumera in nuptiarum celebratione *lumina* accendi lampadum, lychnorum etc.? — Quod

Saepe coronatis stillant unguenta capillis,
 Et trahitur multo splendida palla croco.
Quum tetigit limen, lacrymas mortisque timorem
 Cernit, et a cultu multa remota suo.
Proiicit ipse sua deductas fronte coronas,
 Spissaque de nitidis tergit amoma comis;
Et pudet in tristi laetum consurgere turba:
 Quique erat in palla, transit in ora rubor.
At mihi, vae miserae! torrentur febribus artus;
 Et gravius iusto pallia pondus habent.
Nostraque plorantes video super ora parentes:
 Et, face pro thalami, fax mihi mortis adest.
Parce laboranti, picta Dea laeta pharetra;
 Daque salutiferam iam mihi fratris opem!
Turpe tibi est, illum causas depellere leti;
 Te contra titulum mortis habere meae.
Numquid, in umbroso quum velles fonte lavari,
 Imprudens vultus ad tua labra tuli?
Praeteriine tuas de tot coelestibus aras?

spectat ad latinitatem, non video, si Columella de Re Rust. XLVII, 6, et LIV, 3, 4, recte dixit *olivas*, *napos aceto infundere*, cur non recte Noster *lumina oleo infusa*. Lennep.

162. *Splendida palla croco.* Puto *flammeum* intelligi, quod novae nuptae gerebant: id enim crocei coloris erat. Lucanus *luteum* vocat: ut lib. II, 261:

Lutea demissos velarunt *flammea* vultus.
 Micyl.

165. *Proiicit ipse suas deducta fronte coronas.* Legebam, *adducta fronte*; hoc est contracta et rugosa fronte, quod moestitiae signum est, et a sequenti proxime hexametro confirmatur: quamquam et *deducta frons*, quo modo *deducta vox*: de qua Macrob. lib. VI Saturnal. cap. 4. Seneca, Epist. LVIII: *Itaque et vultum adducet ad tristitiam, et inhorrescet ad subita, et caligabit, si vastam altitudinem despexerit.* Suet. Tiber. 68: *Incedebat cervice rigida, et obstipa, adducto fere vultu. Adducere* et *ducere frontem* modus loquendi elegans; quod aliis *contrahere frontem*, apud Iuvenalem *obducere frontem*, Sat. IX, 1. Heins. Ego mallem cum Francio, *deductas fronte coronas*, vel *detractas*; et ita cum sequenti versu melius cohaererent.

172. *Et, face pro thalami* etc. Verbatim fere Aristaenetus: Καὶ πρὸς ἑσπέραν, ἀντὶ νυμφαγωγίας, οἱ τεκόντες ᾤμωζον.

174. *Fratris.* Apollinis scilicet;

Ovid. *Oper.* Tom. I.

Atque tua est nostra spreta parente parens?
Nil ego peccavi, nisi quod periuria legi;
  Inque parum fausto carmine docta fui.
Tu quoque pro nobis, si non mentiris amorem,
  Tura feras: prosint, quae nocuere, manus.
Cur, quae succenset, quod adhuc tibi pacta puella
  Non tua fit, fieri ne tua possit, agis?
Omnia de viva tibi sunt speranda: quid aufert
  Saeva mihi vitam, spem tibi Diva mei?
Nec tu credideris illum, cui destinor uxor,
  Aegra superposita membra fovere manu:
Adsidet ille quidem, quantum permittitur ipsi;
  Sed meminit nostrum virginis esse torum.
Iam quoque nescio quid de me sensisse videtur:
  Nam lacrymae causa saepe latente cadunt.
Et minus audacter blanditur; et oscula rara
  Accipit, et timido me vocat ore suam.
Nec miror sensisse, notis quum prodar apertis:
  In dextrum versor, quum venit ille, latus;
Nec loquor, et tecto simulatur lumine somnus;
  Captantem tactus reiicioque manum.
Ingemit; et tacito suspirat pectore; meque

qui ipse, de se ipso, Metam. II, 52:

... *Opiferque* per orbem
Dicor, et herbarum subiecta potentia nobis.

179. *Praeteriine*] *Praeteriive*, edit. Parm.

182. *Inque parum fausto carmine docta fui*] *Capta fui* videtur restituendum, ut haec ipsa Cydippe paulo ante 104:

Visaque simplicitas est mea posse *capi*.

Et 122:

Sumque parum prudens *capta* puella dolis.
HEINS.

— Ego vero ob hoc ipsum servandum *docta* existimem: non modo vitandi causa vitiosam repetitionem, sed quia postulat sensus. *Doctam* enim se dicit, prae nutrice, quae, quum inscriptum pomo carmen legere non posset, legendum dominae tradiderat.

186. *Non tua sit.* Scribe *fit:* quod τὸ *fieri* proxime subsequens requirit: ea repetitio arguta prorsus καὶ ἐλεγειακή. HEINS.

198. *In dextrum versor* etc. *Vertor* malebat Francius: *avertor* olim correxerat Heinsius. BURM.

201. *Meque offensum.* Immo *me quod*, vel *me qui.* HEINS.

Offensam, quamvis non mereatur, habet.
Hei mihi, quod gaudes, et te invat ista voluptas!
Hei mihi, quod sensus sum tibi fassa meos!
Si mihi lingua foret, tu nostra iustius ira,
Qui mihi tendebas retia, dignus eras.
Scribis, ut invalidum liceat tibi visere corpus...
Es procul a nobis; et tamen inde noces!
Mirabar, quare tibi nomen Acontius esset:
Quod faciat longe vulnus, acumen habes.
Certe ego convalui nondum de vulnere tali;
Vt iaculo, scriptis eminus icta tuis.
Quid tamen huc venias? sane ut miserabile corpus,
Ingenii videas bina tropaea tui.

203. *Si mihi*] *Hei, mihi*, tam hoc, quam proxime sequenti versu, pro *si mihi*, Gronovius probe reponit. Sed nondum integer, aut sanus est locus. Corrigit igitur Heinsius:

Hei mihi quod gaudes, at te iuvat ista simultas!

— Equidem leni mutatione malim *voluntas*. Lennep.

205. *Si mihi lingua foret*. Repetitio quidem haec, schema rhetoricum est. Sed ipsa oratio obscura, sive defectuosa, et Ovidianae dissimilis. M. Locus corruptus. *Si me digna forem*, argute idem elegantissimus Gronovius. Parmensis editio, *At mihi lingua foret*. Heins. *Si me digna forem* etc. Paulo magnificentius dictum, quam pro Cydippes persona.

207. *Scribis ut invalidum*. Respondet ad id, quod Acontius optaverat, aegram coram invisere posse:

Me miserum! quod non medicarum iussa ministro,
Effingoque manus, assideoque toro!

209. *Nomen Acontius esset*. Ego haec duo disticha inepta et Ovidiana elegantia et iudicio plane indigna, et sine ullo acumine esse iudico. Sanctioresque et integriores poetas religiose ab inficetis illis adlusionibus ad nomina propria abstinuisse compertum est. Exempla tamen quorumdam Graecorum et Latinorum adduxit Columna, ad Ennii Andromachen pag. 240; sed aut ridiculi, aut opprobrii causa fere usurpata videbis: in gravi enim et serio poëmate nullus his ineptiis locus esse potest, nec debet. Burm.

213. *Quid tamen huc venias*. Est autem remotio, sive extenuatio causae. Id enim dicit: Non est causa, cur me tantopere cupias invisere. Tu pulchritudinem et formam meam, ut scribis, expetis: ego hic iaceo, *corpus miserabile*, et morbo deformatum, et quale tu fecisti. Nam hoc quoque illi imputat. Micyl. — *Sane miserabile corpus*. Scribe, *Anne ut miserabile corpus*. Sic ap. Martialem lib. V, Epigr. ult. *Sane*, pro *At ne* nunc legitur: qui naevus totum ferme epigrammati acumen interverterat. Restituamus igitur lepidissimum carmen.

Concidimus macie: color est sine sanguine; qualem
In pomo refero mente fuisse tuo.
Candida nec mixto sublucent ora rubore;
Forma novi talis marmoris esse solet.
Argenti color est inter convivia talis,
Quod tactum gelidae frigore pallet aquae.
Si me nunc videas, visam prius esse negabis:
Arte nec est, dices, ista petenda mea:
Promissique fidem, ne sim tibi iuncta, remittes;
Et cupies illud non meminisse Deam.
Forsitan et facies, iurem ut contraria rursus;
Quaeque legam, mittes altera verba mihi.
Sed tamen adspiceres vellem, prout ipse rogabas,
Et discas sponsae languida membra tuae.
Durius et ferro quum sit tibi pectus, Aconti,
Tu veniam nostris vocibus ipse petas.

el Gallam Martialis Nasonianis Heroidin addamus:

Saturnalia transiere tota;
Nec munuscula parva, nec minora
Misisti mihi, Galla, quam solebas.
At, ne sic abeat meus December,
Scis certe, puto, vestra iam venire
Saturnalia, Martias Kalendas.
Tunc reddam tibi, Galla, quod dedisti.
HEINS.

— Francius legebat, *ut me et miserabile corpus:* sed vix audeo illud *sane* movere, quum eleganter inserviat ironiae, vel sit concedentis quasi et permittentis. Vide ad Phaedr. III, Fab. 15, ubi etiam Heinsius pro *sane*, *en* reponebat. BVRM.

223. *Ne sim tibi victa remittes.* Lege *vincta*: ut supra XX, 22:

Esse tuam *vinctam* numine teste fidem.

Codex etiam Medic., *iuncta:* bene.

224. *Et cupies illud.* Francius malebat, *Et cupies ipsam.*

227. *Prout ipse rogabas.* Celeberrimus Bentleius ad Horat. II, Sat. 6, v. 67, apud nullum poëtam, ne comicum quidem, hoc verbum se legisse meminit; nec in Horatio patitur in unam syllabam coalescere. Ex Plauto in Bacch. IV, 9, 5, Lexicographi laudant; sed ibi *praeut* emendatiores editiones recte exhibent: et sane vix tolerari hic posse videtur, quum nulla sit ratio, quae suadeat, aut primam syllabam corripi, aut duas in unam coire. Francius *velut* supposuit, sed hoc est pro arbitrio emendare; ideoque malo poëtae ignobili hanc striligimem adscribere. *Discas* etiam *membra* durius dictum videtur: si *noscas* posset legi, mollius esset. B.

229. *Durius et ferro* etc. Nihil dubitat, quin si eam Acontius aspiceret, vota pro salute faciat, et ipsa cupiat non meminisse Deam iurisiurandi quo se Acontio Cydippe sponsam obligaverat. Sicque pectus, licet

Ne tamen ignores, ope qua revalescere possim,
Quaeritur a Delphis fata canente Deo.
Is quoque nescio quam nunc, ut vaga fama susurrat,
Neglectam querilur testis habere fidem.
Hoc Deus et vates, hoc et mea carmina dicunt: 236
At desunt voto carmina nulla tuo.
Vnde tibi favor hic? nisi quod nova forte reperta est,

ferro durius, tentat emollire, sibique amantem exorare.

231. *Ope qua revalescere possim, Quaeritur a Delphis fata canente Deo.* Consulitur Phoebus, qui Delphis dat responsa, qua medicina possim convalescere, et vires recuperare. C.

234. *Neglectam queritur testis habere fidem.* Iure *inexplicabilia* haec, ut tunc legebantur, pronuntiavit Micyllus; sed, ut aliquis sensus appareat, ita constituerem:

Is quoque nescio quam, nunc ut vaga fama susurrat,
Neglectam queritur, testis, habere fidem.
Et Deus hac vates, hoc at mihi carmina dicunt.
(Ah! desunt voto carmina nulla tuo).

Is Deus, *testis* et arbiter iurisiurandi mei, *queritur nescio quam* (nominatim enim oraculum non solere aliquem designare, apparet etiam ex Epist. XIII, 93:

Sors quoque *nescio quem* fato designat iniquo).

habere neglectam fidem: testis est ipse Deus. Nam millies ita in hac re dicitur. Sufficiat Cic. III de Off. 29: *Iusiurandum est affirmatio religiosa: quod autem affirmate, quasi Deo teste, promiseris, id tenendum est.* Et infinita talia adduci possent. *Neglectam fidem habere* recte Crispinus explicat pro negligere, ut Terent. Eun. II, 3, 92: *Despicatam adolescentiam habere.* Si legamus vero *Deus* et *vates*, intelligendus sacerdos et antistes templi: ut *vates* pro augure, aruspice et quovis, qui sanctius Deos colit, sumatur: sed malim, *Et Deus hoc vates*, ut Apollo ipse intelligatur, quem *vatem* dici videbimus, Am. I, El. 8, 59. Deinde *mea carmina* possent quidem explicari mihi per oraculum edita; sed quum *mea* et *mihi*, *tua* et *tibi* centies apud Ovidium a librariis commutari soleant, malim *mihi dicunt*; ut quod antea *famam*, quae mendax esse potest, *susurrare* dixerit, nunc sibi quoque constare ex ipso Dei responso, carminibus edito, affirmet. Haec omnia suspirio quodam concludit. *Ah!* (ita recte etiam Crispinus coniecit) nulla carmina, neque tua, quibus me decepisti, neque Apollinis, tibi desunt, ut voto potiaris tuo. Qui meliora attulerit, libentes ei assurgemus. BVRM. — Exstat et in hunc locum doct. V. Medenb. Waker. (Amoenitat. Lit. XIII, p. 117) coniectura:

Is quoque, nescia quam, nunc it vaga fama, sororis
Neglectam etc.

Sed nobis omnino acquiescendum videtur in vulgata lectione, quam eximie quum adstruxit, tum explicuit Burmannus. LENNEP.

236. *At desunt voto* etc. Sensus est: hoc *Deus*, et ille quidem *vates*; hoc Apollinis *carmina*, hoc et *mea mihi* carmina obiiciunt, ea scilicet, quibus

Quae capiat magnos litera lecta Deos.
Teque tenente Deos, numen sequor ipsa Deorum;
Doque libens victas in tua vota manus.
Fassaque sum matri deceptae foedera linguae,
Lumina fixa tenens, plena pudoris, humo.
Cetera cura tua est: plus hoc quoque virgine factum,
Non timuit tecum quod mea charta loqui.
Iam satis invalidos calamo lassavimus artus;
Et manus officium longius aegra negat.
Quid, nisi, quod cupio me iam coniungere tecum,
Restat, ut adscribat litera nostra, vale?

meam tibi fidem obstrinxi. *An* igitur nulla plane *carmina voto tuo desunt?* LENNEP.

238. *Capiat.* Male Micyllus *delectet, moveat* explicat: est enim *eludat, fallat*, ut supra vers. 104, 115, 122: ut ergo *me litera* decepit, ita forte *nova Deos* decipiat. BURM.

239. *Tenente Deos.* Omnes hactenus *Deo*, nullo (nisi fallor) sensu. EGNAT. *Teque tenente Deos*: ita legendum est, non *Deo*; estque conclusio Epistolae. Quando igitur, inquit, tu Deos ita *tenes*, hoc est, propitios habes, et faventes, et quasi in manu tenes; ego quoque numen deorum tuorum sequor. MICYL. — *Numen sequar.* Vetus liber *pacis*. Puto, *partes sequor*. HEINS. *Nomen*, aliae editiones. *Partes sequi* etiam dixit lib. I Amor. 1, 36; sed hic nihil mutandum censeo.

242. *Lumina fixa tenet plena pudoris humo.* Scribe:

Lumina fixa tenens plena pudoris humi.
HEINS.

245. *Iam satis invalidos* etc. Longior quidem febricitanti!

247. *Quid, nisi quod cupio.* Puto, *quum cupiam*. HEINS.

NERONIS CLAVD. DRVSI,

COGNOMINE GERMANICI,

ἐπικήδιον

OVIDIO PROBABILITER RESTITVTVM

PRAEFATIVNCVLA.

DE AVCTORE HVIVSCE ELEGIAE

Carmen hoc *longe praestantissimum*, ut summi Viri verbis utar, et *dignum genio ac maiestate saeculi Nasoniani*, etsi non Pedoni Albinovano, ut Ios. Scaliger, Vossius, aliique, tribuendum existimet N. Heinsius, nihilominus Ovidio non ausit adscribere. « Ille tamen, eodem auctore, qui primus eruit e tenebris, *insignem thesaurum* usibus publicis est largitus! » Vossius vero, Art. Grammat. II, 27, indignum quidem non esse Ovidio censet, *ob egregia in illo ingenii lumina;* sed in verba *magni* Scaligeri iurare promptior, Ovidio non nisi *falso* tribui pronuntiat. Non defuere tamen, qui Nasoni libenter concederent; quos inter *Passerat* *, in Praefatione quam praemittendam curaverat interpretationi huius poëmatis, *quae utinam prodiisset!* exclamat ex animo Burmannus. Neque negligenda prorsus Cl. Barthii sententia, qui, quoties sese daret, occasionem non praetermisit Ovidiani iuris in pulcherrimam hanc Elegiam asserendi **. Quibuscum omnino consentit vir recentioris quidem, sed non minoris ideo

* *Jean Passerat*, qui Augustae Tricassinorum natus, A. D. 1534, Commentarios inter caetera edidit in Catull. Tibull. et Propert. quorum salva adhuc auctoritas, non sine laude unquam ab iis commemoratur, qui curas posteriores in illustrandis Elegiae latinae principibus impenderunt.

** In *Adversariis* passim, et ad Stat. Theb. II, 134; id. 345.

auctoritatis, *Dan. Beck*, in sua carminis huius *suavissimi* editione, quae Lipsiae prodiit 1783 in 8.

Quum igitur lis tantos inter viros quasi componenda nobis supersit, expendendas sine studio rationes censuimus, quibus suam quisque opinionem tueri conatur.

Ac primum quidem de Pedone inquirendum, an is exstiterit poëta, cui *praestantissimum* illud opus, et tot *ingenii luminibus* insigne tribueretur; quum illi ipsi, qui tribuunt, fateantur Elegiam *in obitum Maecenatis*, eiusdem ingenii foetum, *totam languere*, nec quidquam habere *dignum Augustaeo aevo* *. Meminit quidem Pedonis Quintilianus lib. X, 1; sed obiter, et cum Rabirio coniungens, de quibus: *non indigni*, inquit, *cognitione*; sed illis tantum, quibus *vacaret*. Quod certe non pronuntiasset iudex sagacissimus de auctore *Consolationis ad Liviam*. At, inquient forsan, perierat carmen, quum haec Quintilianus scriberet: perierat igitur quoque tempore Senecae Rhetoris, qui quum Suasor. I, fragmentum Pedonis afferat *de Navigatione Germanici per Oceanum septentrionalem*, nullam omnino de *Consolatione*, aliisve Albinovani operibus mentionem faciat. Sed ad auctoritatem confugiamus gravioris multo ponderis: illam dico Ovidii, cui vixisse Pedonem coniunctissimum constat ex Elegia X de Ponto, lib. IV, ad eum missa quo tempore *carmine Thesea laudaret*, id est *Theseida* conscriberet. *Sidereum* quoque dicit in eiusdem libri Elegia ultima v. 6. Quis porro crediderit, Nasonem, qui nulli aequalium poëseos laudem dicitur invidisse, carmen praestantissimum, in laudando Pedone, qui tam fidelem se amico praestiterat, silentio volentem praeteriisse?

* Longissime abest a carminis nostri suavitate. *Beck*, op. cit.

Faciant magis ad rem, qui, omisso Pedone Albinovano, *fabulatore egregio*, ut vocat Seneca, et *festivo*, in scenam inducant auctorem Elegiae nostrae, Celsum hunc Albinovanum, ad quem inscribit Horatius Epistolam VIII libri primi, quemque *scribam* dicit, *comitemque* Neronis (Tiberii); quo scilicet munere potuit quidem Drusi frater poëtam ad tempus remunerasse, qui non ita Drusum laudaverat, ut non in Tiberii fratris laudes copiosior exundasset. Diversum hunc a Pedone nostro, licet *Albinovanus* uterque cognomine, a patria *Alba Nova*, recte demonstravit Torrentius ad Horat. locum; sed nihil adduxit, unde constet scripsisse eum *Consolationem ad Liviam*: conspirant vero multa, quae Ovidio legitimam restituant.

Si tempora spectemus, occidit Drusus, *in campis aestivis*, eo ipso anno, quo in exilium pulsus Naso, Roma emigravit, mense novembri, A. D. IX. Tam opportunam igitur nactum occasionem flectendi Caesaris, et Liviam Tiberiumque sibi conciliandi, quis credat non arripuisse promptissimum? Sed cavisse simul probabile est, ne suus ipsi auctor Epistolae noceret; ideoque nomine non suo primum emisisse; tacitumque expectasse, quis eam successus apud Augustum exciperet; nec sibi unquam in posterum opus vindicasse, quod infeliciter adeo cessisset.

Si vero ad opus ipsum respexeris, nihil fere deprehendas, quod non Ovidium, et auream latinae linguae aetatem referat, unum si tollas alterumve locum temporum iniuria manifeste depravatum. Nec aliter videntur sensisse primi operum eius editores, qui quum e MSS. proxime exscriberent, Ovidio constanter Elegiam hanc donaverunt. Donemus igitur et nos quoque, donec eiusmodi consurgant argumenta, quae nodum exsolvant,

sicque novum poëtam, et egregium quidem, Augusti saeculo congratulentur.

Dignum erat profecto tale carmen, quod post Micyllum, Scaligerum, et alios, Heinsii et Burmanni studiosam sagacitatem exerceret; sed non ea, qua solent, felicitate. Burmannum praesertim hic ego vix agnosco, qui totus in effundendam, qua tumet, bilem, nauseabundam carminis huius commentationem ultra modum omnem ea mente produxit, ut dicteriis Clericum incesseret *, Editionis reum Albinovanae, quae Amstelaedami prodiit, *forma* quam dicunt *octava*, 1702, et iterum 1718, sub *Theodori Goralli* nomine, ** cum Scaligeri et Heinsii notis, quibus et suas adiecerat. Nec cuncta certe probanda in hac editione, quae praeproperum in edendis operibus editorem arguit; neque laus ingens Burmanno frequentes in interprete errores, aut memoriae lapsus deprehendisse; cui enim interpretum tale nihil aliquando effluxit, quum nec Scaliger quidem, nec Heinsius ipse, omnino se Burmannianae ferulae subduxerint? Sed gravius in virum, qui magistrum se in *Arte critica* profitebatur, peccaverat scriptor, qui, dum artis huius fundamenta, regulas et fines describeret, certis aliquot signis homines vere eruditos ab illis discreverat, qui vana tantum verborum ostentatione, vel

* *Jean Le Clerc*, latine Clericus, natus erat Genevae, A. D. 1657. Vir fuit doctrinae a teneris tam immodice cupidus, ut sacris simul et profanis literis operam impenderet; et quo tempore scriptores sacros illustraret, aut rebus theologicis vacaret, Graecos et Latinos auctores susciperet interpretandos, et quaestiones philologicas viros inter doctos moveret. Vnde effectum est, ut raro festinationis vitium in scribendo effugerit; et secundas tantum teneat, qui primas partes in arte critica potuisset obtinere. Obiit Amstelaedami, A. M. DCCXXXVI. Operum illius Catalogus, opus ipse, quod bibliographis relinquendum iudico.

** *Theodori Goralli*. Quae voces sunt nominis eius et praenominis interpretationes; ita ut praenomen quidem hebraicum sit graece versum; nomen vero graecum, hebraica voce expressum.

locorum apparatu hinc et illinc, prout sese offerunt, coactorum; vel emendationum licentia, fucum ignaris faciunt, mentitam inde famam doctrinae consequuti. Quorum hic causam, veluti propriam, quare amplexus fuerit Burmannus non video, nisi lacessitus prior ab ipso Clerico *, impositam sibi respondendi necessitatem censuerit.

Inde sequitur, ut nihil omnino interpretem novum vetus hic commentator iuverit; et tota fere illustrandi operis moles in unum me recubuerit. Quod quidem cui scriptoris et scripti commodo, viderit aequus Lector ac benevolus.

* Vid. vitam Clerici, ab ipso conscriptam, p. 117; et Cl. viri Spanheim, Epistol. ad calcem eiusdem libri. Amstelaed. 1711.

ARGVMENTVM

« Livia amiserat filium Drusum, magnum futurum principem, iam magnum ducem.... Accedebat ad hanc mortem, quam ille pro republica obierat, ingens civium provinciarumque, et totius Italiae desiderium; per quam effusis in officium lugubre municipiis coloniisque, usque in urbem ductum erat funus, triumpho simillimum. Non licuerat matri ultima filii oscula, gratumque extremi sermonem oris aurire. Longo itinere reliquias Drusi sui prosequuta, tot per omnem Italiam ardentibus rogis, quasi toties illum amitteret, irritata, ut primum tamen intulit tumulo, simul et illum et dolorem suum posuit; nec plus doluit, quam aut honestum erat Caesari, aut aequum matri. Non desiit itaque Drusi sui celebrare nomen, ubique illum sibi privatim publiceque repraesentare, et libentissime de illo loqui, de illo audire. » Senec. Consolat. ad Marciam, Cremutii Cordi filiam, III.

AD LIVIAM AVGVSTAM,

DE

MORTE DRVSI NERONIS

FILII EIVS,

CONSOLATIO

Visa diu felix, mater modo dicta Neronum,
  Iam tibi dimidium nominis huius abest:
Iam legis in Drusum miserabile, Livia, carmen:
  Vnum, qui dicat iam tibi, mater, habes.
Nec tua te pietas distendit amore duorum:
  Nec posito filî nomine, dicis; Vter?
Et quisquam leges audet tibi dicere flendi?
  Et quisquam lacrymas temperat ore tuas?

1. *Mater modo dicta Neronum.* Tiberii scil. et Drusi, quos ex priori coniuge Tiberio Nerone Livia susceperat.

3. 4. *Miserabile carmen.* Ad misericordiam commovendam compositum. Sic apud Virgil. Philomela *miserabile carmen integrat.* — *Vnum qui dicat* etc. E duobus filiis *unus* tantum superest, qui dulci te matris nomine compellet! Idem quod supra: *Iam tibi dimidium nominis huius* (matris) *abest;* et ad Ovidianos modos et quasi nutus aptissimus sane, qui haec, si non Ovidius ipse, scripsit.

7. 8. *Et quisquam leges audet tibi dicere flendi.* Quis in tanto tamque iusto dolore, *flendi* modum aut *leges* audeat tibi praecipere? Eodem animi affectu Horat. ad Virgil. de morte Quinctilii Vari, lib. I, Od. 24:

Quis desiderio sit pudor aut modus
Tam cari capitis!

— Notanda in sequenti locutio haec *lacrymas ore temperare*, quod idem, ac verbis consolutoriis dolorem alicuius imminuere. Hinc sane Statius Silv. libro V, Carm. 5, 60:

... Qui dicere legem
Fletibus, aut fines audet censere dolendi.

Hei mihi! quam facile est, quamvis hic contigit omnes,
  Alterius luctu fortia verba loqui!
Scilicet exiguo percussa es fulminis ictu;
  Fortior ut possis cladibus esse tuis.
Occidit exemplum iuvenis venerabile morum,
  Maximus ille armis, maximus ille toga.
Ille modo eripuit latebrosas hostibus Alpes,
  Et titulum belli dux, duce fratre, tulit.
Ille genus Suevos acre, indomitosque Sygambros·

9. 10. *Hei mihi! quam facile est, Alterius luctu fortia verba loqui!* Vulgare quippe et cuilibet obvium fortem se in alieno luctu gerere, qui vel minima calamitate adflictus, dum propria ne consilia quidem admittit, quae *fortia* adeo aliis dabat. Hinc vere et humaniter Charinus ille apud Terent. And. II, Sc. 1, 9:

Facile omnes, quum valemus, recta consilia aegrotis damus;
Tu, si hic sis, aliter sentias.

11. *Scilicet exiguo* etc. Sic enim tecum isti, de quibus modo: non ea est, quam experiris, iactura, quae animum gravioribus servatum calamitatibus usque adeo debeat affligere.

13. *Occidit exemplum iuvenis* etc. Non consentiunt inter se scriptores de mortis genere quo Drusus occubuit. Livius enim Epitom. CXL: « Ex fractura, equo super crus eius collapso, trigesimo die quam acciderat, mortuus est. » Confuse Vell. Paterc. II, 97: « Illum... *fatorum iniquitas*, consulem, agentem annum tricesimum, rapuit. » Apertius vere, et quis scit an non verius, Suet. in Claud. 1, narrat: « Nonnullos tradere ausos, suspectum eum Augusto, revocatumque ex provincia; et quia cunctaretur, *veneno interceptum*. » Cui vero ex illis, quae sentiret, profari licebat, grassante magis ac magis regnantibus assentandi libidine?

14. *Maximus ille armis* etc. « Cuius ingenium (inquit Velleius II, 97), utrum bellicis magis operibus, an civilibus suffecerit artibus, in incerto est. » Proximeque: « Morum certe dulcedo ac suavitas, et adversus amicos aequa ac par sui aestimatio inimitabilis fuisse dicitur. »

16. *Et titulum belli dux, duce fratre, tulit.* Verbo quidem Tiberius frater, ut qui natu maior, *dux* exercitus; sed vere dux ille, qui ducebat ad victoriam, sicque *titulum*, id est laudem omnem *belli* huius *tulit*. Vid. Dio. Cass. LIV, et Vell. Paterc. cuius haec sunt verba: « Adiutore operis dato fratre ipsius (Tiberii) Druso Claudio. »

17. *Ille genus Suevos acre* etc. « Ipsum Suevorum nomen unde originem ceperit, plane incertum est Est equidem immensum montium iugum in Septemtrione, Norvagiam hodie a Suedia dispescens, olim *Sevo* romanis auctoribus dictum; cui iam inde ab antiquissimis saeculis adfixa fuit *Suionum*, sive Sueonum magna gens; est praeterea amnis Ptolemaeo Συήβος, *Suevus*, in Germanicum mare, sive sinum eius Codanum sese effundens; quorum singula ex uno co-

Contudit, inque fugam barbara terga dedit;
Ignotumque tibi meruit, Romane, triumphum;
Protulit in terras imperiumque novas.
Solvere vota Iovi, fatorum ignara tuorum,
Mater, et armiferae solvere vota Deae,
Gradivumque patrem donis implere parabas;
Et quoscumque coli iusque piumque Deos.
Maternaque sacros agitabas mente triumphos:
Forsitan et curae iam tibi currus erat.
Funera pro sacris tibi sunt ducenda triumphis;
Et tumulus Drusum pro Iovis arce manet.
Fingebas reducem; praeceptaque mente fovebas
Gaudia; et ante oculos iam tibi victor erat.

demque fonte, cum universis Suevis sortita fuisse adpellationes suas, nemo temere negaverit. Nec tamen facile quisquam dixerit, cuius vocabulum primum omnium exstiterit, amnis, nationis Suenonum, an vero universae gentis Suevorum.» *Cluver.* German. Antiq. III, 24. — *Indomitosque Sygambros.* Horum populorum, qui varie apud scriptores occurrunt denominati, *Sicambri*, *Sygambri* et etiam *Sugambri*, non dubitat vir idem doctissimus *Cluver.* ibid. c. 9, quin nomen quaesitum sit a flumine *Sige*, quod accoluisse eos, antequam ab Vbiis pulsi, ad Rheni divortium descenderunt, credibile est. Hinc etiam oppidum est in Sigambrorum finibus, *Sigeburg* nomine, veteris sedis ad Sigum amnem memoriam servans. Quapropter omnium rectissime nomen eorum scribi latine putat *Sigambri*.

20. *Protulit in terras imperiumque novas.* Sed haec ad tempus. «Difficilius est enim, inquit Florus, provincias obtinere, quam facere.» Victi quippe magis Germani, quam domiti, romanos mores magis, quam arma, sub imperatore Druso susceperant; cui quum in imperio Varus successisset, superbia mox et intempestiva crudelitate irritare victorum animos, qui, correptis subito, Arminio duce, armis, Varianas legiones, tres quidem numero, profligarunt. Quae clades, ipsa Cannensi exitu foedior, tanto Augustum dolore confecit, ut per continuos menses, barba capilloque summisso, caput interdum foribus illideret, vociferans: *Quinctili Vare, legiones redde.* Suet. August. 23. — Non hic Varus, cuius de morte Virg. Horatius consolatur, Od. 24, lib. I; sed ad hunc referendum quod ipse Virg. Ecl. VI, 12:

... Nec Phoebo gratior ulla est,
Quam sibi quae Vari praescripsit pagina nomen.

24. *Et quoscumque coli* etc. Deos intelligit caeteros, quos colere aequum et pium est.

26. *Forsitan et curae* etc. Currum iam triumphalem mente exornabas.

28. *Et tumulus Drusum, pro Iovis*

Iam veniet; iam me gratantem turba videbit:
  Iam mihi pro Druso dona ferenda meo.
Obvia progrediar, felixque per oppida dicar;
  Collaque et hoc oculos illius ore premam.
Talis erit; sic occurret, sic oscula iunget:
  Hoc mihi narrabit; sic prior ipsa loquar.
Gaudia vana foves; spem pone, miserrima, falsam:
  Desine de Druso laeta referre tuo.
Caesaris illud opus, voti pars altera vestri,
  Occidit: indignas, Livia, solve comas.
Quid tibi nunc mores prosunt, actumque pudice
  Omne aevum, et tanto tam placuisse viro?
Quidque pudicitia tantum inviolata bonorum,
  Vltima sit laudes inter ut illa tuas?
Quid tenuisse animum contra sua secula rectum;
  Altius et vitiis exseruisse caput?

arce, manet. Pro Capitolio, ubi Iovi Opt. Max. templum exstructum erat, quod victorem ascensurum Livia Drusum sperabat, *ignara* scilicet *fatorum* quae ipsum oppresserant.

31. *Iam veniet* etc. Suus eam ita ludit error vere maternus, ut quae dicet, quaeque dicenti referet filius, animo iam praecipiat: *Sic occurret, sic oscula iunget; hoc mihi narrabit* etc. Quis vero non festinet *spem* adeo *falsam* abrumpere, et exclamare cum poëta: *Gaudia vana foves!*

39. *Caesaris illud opus.* Eo sensu *Caesaris opus* Drusum dicit, quod illum sibi et Tiberium fratrem in filios Augustus adscripserat. — *Voti pars altera vestri.* Sic ex ipso Ovidio corrigendum, qui Pont. IV, Eleg. 13, 47:

Sic valeant pueri, *votum commune* duorum.

Alii omnes: *Veluti pars altera vestri.*

41. *Quid tibi nunc mores* etc. Nimius hic poëta in Liviae laudibus; parciores multo, sed forsan iniquiores, Tacit. Suet. Dio. Patercul. vero lib. II, 130, per omnia Deis, quam hominibus, similiorem feminam dicere non dubitat.

43. *Quidque pudicitia tantum inviolata bonorum?* Locus certe mendosissimus, in quem tamen restituendum vicissim, sed frustra, conspirasse video viros doctissimos. Non male Pithoeus, *in tantum inviolata bonorum.* Maxima quippe *pudicitiae* laos, quae *in tanto bonorum* concursu, id est, quum tot suppeditent causae, quae possint violare, *inviolata* permanet. Sed latina minus locutio haec, quam ut admittendam putaverim. Micylli vestigiis insistens Heinsius, aliquando cogitabat:

Quidque pudicitia tantum *cumulasse* bonorum!

Vt sit sensus: quid tibi profuit *tantum bonorum* (tot virtutes) adeo pu-

Nec nocuisse ulli, et fortunam habuisse nocendi?
Nec quemquam nervos extimuisse tuos?
Nec vires errasse tuas Campoque Foroque;
Quamque libet citra continuisse domum?
Nempe per hos etiam Fortunae iniuria mores
Regnat; et incerta est hic quoque nixa rota.
Hic quoque sentitur: ne quid non improba carpat,
Saevit; et iniustum ius sibi ubique facit.
Scilicet immunis si luctus una fuisset
Livia, Fortunae regna minora forent?
Quid? si non habitu sic se gessisset in omni,
Vt sua non essent invidiosa bona?
Caesaris adde domum; quae certe, funeris expers,

dicitia *cumulasse* (*superasse*), ni sit illa (pudicitia scilicet) *ultima* (extrema, summa) tibi virtus, tot inter virtutes. Legebat Clericus (*Jean Le Clerc*): *Quidve pudicitiae* (*profuit*) *turba inviolata bonorum?*

47. *Nec nocuisse ulli, et fortunam habuisse nocendi.* Hanc quoque laudem Paterc. loc. cit. Liviae tribuit, « cuius, inquit, potentiam nemo sensit, nisi aut levatione periculi, aut accessione dignitatis. »

49. 50. *Nec vires errasse tuas* etc. Quid iuvat nec suffragia in comitiis, nec in foro iudicia corrupisse, quum utrumque tibi, pro tuis *viribus* (quae tua est potentia), facile admodum cessisset? — *Quamque libet citra constituisse domum. Vires* subintell. aut *nervos*; et sic e praecedenti 48 interpreteris: nulla domus est, quantumvis humilis (quaelibet) quae quid possis unquam *extimuerit*. Legendum igitur cum Heinsio, *continuisse*; quod ego, quantacumque sit mea in textum reverentia, inducere tamen non dubitavi. Est enim quiddam inter effrenatam quorumdam licentiam, et modestiam aliorum multo circumspectiorem.

51. *Nempe per hos mores.* Nonnihil locus hic habet difficultatis, quae tamen omnis evanuerit, modo ad sententiarum inter se ordinem et concordiam paulo respexeris. *Per hos mores* intelligendum, meo quidem iudicio, de iis principibus qui insolentiori potentiae suae usu, animos exasperant; sicque fortunae subserviunt inscii, quae brevi a miseris poenas repetit favoris sui. Vnde fit, ut miscere principatum cum publica libertate sit res omnium difficillima; statioque (in rota fortunae) maxime lubrica. Nihil aliud, credo, poëta voluit innuere.

53. *Ne quid* etc. *Neu* vel *neve* cum Heinsio legit Cl. Beck.

54. *Iniustum ius sibi ubique facit.* Hoc sibi fortuna arrogat *iniuste*, ut *ubique* dominetur.

55. *Immunis si luctus*] *Luctibus* volebat Heinsius: sed nihil mutandum.

57. *Quid? si non habitu* etc. For-

Debuit humanis altior esse malis.
Ille vigil, summa sacer ille locatus in arce,
Res hominum ex tuto cernere dignus erat.
Nec fleri ipse suis, nec quemquam flere suorum;
Nec, quae nos patimur vulgus, et ipse pati.
Vidimus erepta moerentem stirpe sororis:
Luctus, ut in Druso, publicus ille fuit.
Condidit Agrippam, quo te, Marcelle, sepulcro;
Et cepit generos iam locus ille duos.
Vix posito Agrippa tumuli bene ianua clausa est:
Perficit officium funeris ecce soror.
Ecce ter ante datis, iactura novissima, Drusus
A magno lacrymas Caesare quartus habet.
Claudite iam, Parcae, nimium reserata sepulcra;
Claudite: plus iusto iam domus ista patet.
Cedis; et incassum tua nomina, Druse, levantur.

tunae hoc laudi tribuit, quae talem se semper gesserat, quo minorem, quae largitur *bona*, invidiam sui facerent.

61. *Ille vigil, summa sacer ille* etc. Non sine *ἐμφάσει* repetitio haec. *In arce:* in coelo scilicet, ubi suam Augusto iam stationem poëta adsignat.

65. *Erepta stirpe sororis.* Marcello, Octaviae filio, qui Iuliam Augusti filiam duxerat, et tantam sui spem morum candore, et omni virtutum genere fecerat, ut *publicus* defunctum, anno quidem aetatis decimo octavo, *luctus* prosequutus fuerit. Noti nimis, quam ut hic referam, Virgilii de eo versus, Aen. VI, 883. Sed in dubium nuper revocavit Cl. *Mongez*, e Sociis Regiae Inscript. Academiae, animo Octaviam defecisse, recitante Virgilio hunc versum, *Tu Marcellus eris;* et iussisse, pro singulis huius argumenti versibus auctori dena sestertia numerari. Desiderantur, fateor, scriptorum testimonia quae factum comprobent, a Donato primum, ut videtur, confictum: legimus contra apud Senecam Consol. ad Marc. II, *carmina celebrandae Marcelli memoriae composita reiecisse;* sed ne laudem hanc Musis et tanto poëtae invideamus!

68. *Et cepit generos iam locus ille duos.* Defuncto enim Marcello, Iuliam Augustus Agrippae nuptui dederat, exorata sorore, ut sibi generum cederet. Suet. Aug. 63.

70. *Perficit officium funeris ecce soror.* Octavia, quae, *perfecto* vix Agrippae *funere*, et quum tumuli *vix bene clausa* esset *ianua*, Romae decessit, quinquagesimum et quartum agens aetatis annum.

73. 74. *Claudite iam Parcae* etc. *Plus iusto iam domus ista patet.* Ditis scilicet. Virg. Aen. VI, 127:

Noctes atque dies *patet* atri ianua Ditis.

75. 76. *Cedis; et incassum tua nomina, Druse, levantur.* Intelligit Bur-

Vltima sit fati haec summa querela tui.
Iste potest implere dolor vel secula tota,
Et magni luctus obtinuisse locum.
Multi in te amissi: nec, cui tot turba bonorum,
Omnis cui virtus contigit, unus eras.
Nec genetrice tua fecundior ulla parentum,
Tot bona per partus quae dedit una duos.
Heu! par illud ubi est, totidem virtutibus aequum?
Et concors pietas, nec dubitatus amor?
Vidimus, attonitum fraterna morte, Neronem
Pallida promissa flere per ora coma,
Dissimilemque sui, vultu profitente dolorem:
Hei mihi! quam toto luctus in ore fuit?
Tu tamen extremo moriturum tempore fratrem
Vidisti; lacrymas vidit et ille tuas;
Adfigique suis moriens tua pectora sensit,
Et tenuit vultu lumina fixa tuo;
Lumina, caerulea iam iamque natantia morte;
Lumina, fraternas iam subitura manus.

mannus de clamore supremo, quo mortuos ciebant, proprio eos nomine vocantes; unde *vocantur* legendum *forte* censebat. Micyllus vero, de titulis et nominibus magnificis quae iam sibi Drusus virtute paraverat. *Vltima sit fati haec summa querela tui.* Optat poëta, ut *querela haec de fato* Drusi sit tandem *ultima*, quum tot secum bona abstulerit. Tentaverat olim Heinsius, sed non sua, ut mihi videtur, fortuna:

Cedis, *ut* incassum tua nomina, Druse, *leguntur.*
Vltima sit *factis haecce* querela *tuis*!

77. *Iste potest implere dolor* etc. Friget admodum oratio ad vers. 83, quia longius Naso immoratur in evolvenda una eademque sententia.

79. *Cui tot turba bonorum contigit* etc. Tot cui virtutes obtigerant: ex emendatione Scaligeri; nam prius legebatur *tot* verba *bonorum*. Sed correctionem N. Heinsius in textum recipere minime dubitavit, et transtulit, ut vidimus, *Le Clerc*, ad versum 43.

83. *Heu! par illud ubi est* etc. Fratrum scilicet, Tiberii et Drusi, quos eaedem exornabant virtutes, et indubitatus amor adhuc coniunxerat.

89. *Tu tamen extremo moriturum tempore fratrem* etc. Tibullum hic agnoscas, vel ipsum Ovidium Tibulli sui deflentem interitum. Vero haec Elegia est, carmen vere flebile, quod legenti fletus parum abest quin eliciat.

94. *Lumina fraternas iam subitura*

At miseranda parens suprema neque oscula fixit,
  Frigida nec fovit membra tremente sinu.
Non animam adposito fugientem excepit hiatu;
  Nec traxit caesas per tua membra comas.
Raptus et absenti, dum te fera bella morantur,
  Vtilior patriae, quam tibi, Druse, tuae.
Liquitur; ut quondam zephyris et solibus ictae,
  Solvuntur tenerae, vere tepente, nives.
Te queritur, casusque malos, irrisaque tales,
  Accusatque annos, ut diuturna, suos.
Talis in umbrosis, mitis nunc denique, silvis
  Deflet Threïcium Daulias ales Ityn:
Halcyonum tales ventosa per aequora questus
  Ad surdas tenui voce sonantur aquas:

manus. Quae mox fraterna manus occludet.

95. *At miseranda parens* etc. Euryali mater apud Virgil. Aen. IX, 483, sed vehementius multo, ut matrem ipsam decebat:

... Nec te sub tanta pericula missum
Affari extremum miserae data copia matri!
Heu' terra ignota, canibus data praeda latinis,
Alitibusque iaces! nec te tua funera mater
Produxi, pressive oculos, aut vulnera lavi,
Veste tegens! etc.

101. *Liquitur; ut quondam* etc. Solvitur in lacrymas: propria vox eo sensu *liquitur.* Virg. Georg. I, 43:

... Gelidus canis quum montibus humor
Liquitur, et Zephyro putris se gleba *resolvit.*

103. *Te queritur, casusque malos, irrisaque tales.* Feliciter Heinsius corruptissimum locum, qui nullum omnino sensum exhibebat, nulla licet MSS. vel scriptorum emendantem auctoritas adiuvaret, sic curavit restituendum:

Te queritur etc. irrisaque *vota.*

Ea scilicet fretus ratione, quod duae postremae syllabae in *irrisaque*, priorem sequentis vocabuli (*vota*) syllabam absorbuissent; unde ex *ta* (quae syllaba tantum superfuerat) *tales* fecerint inepti exscriptores. Haec Heinsius: sed ingeniosior certe emendatio, quam coniectura!

104. *Vt diuturna.* Vt quae vitam longius protulerit.

105. *Talis in umbrosis* etc. Nullus sane hic erat locus in campum mythologicum late adeo excurrendi. Quod si forte poëtam Virgilii exemplum tentaverit, qui luctus Orphei, amissa Eurydice, cum luctu Philomelae comparat, Georg. IV, 511, debuisset attendere, Maronem fabulam narrare, quae sua peteret ornamenta ex ipso fonte, unde esset oriunda: Nasonem vero facto recentiori, et quidem crudelissimo, matris ipsius aures verberare.

106. *Daulias ales.* Vide Epistolam XV, 156.

Sic plumosa novis plangentes pectora pennis
Oeniden subitae concinuistis, aves:
Sic flevit Clymene; sic et Clymeneïdes, alte
Quum iuvenis patriis excidit ictus equis.
Congelat interdum lacrymas, duratque tenetque,
Suspensasque oculus fortior intus agit.
Erumpunt, iterumque gravant gremiumque sinusque,
Effusae gravidis uberibusque genis.
In vires abiit flendi mora: plenior unda
Defluit, exigua si qua retenta mora.
Tandem, ubi per lacrymas licuit, sic flebilis orsa est,
Singultu medios impediente sonos:
Nate, brevis fructus, duplicis sors altera partus,
Gloria confectae, nate, parentis, ubi es?
Sed neque iam duplicis, neque iam sors altera, partus,
Gloria confectae nunc quoque matris, ubi es?
Heu! modo tantus, ubi es? tumulo portaris et igni.
Haec sunt in reditus dona paranda tuos?
Siccine dignus eras oculis occurrere matris?

109. 110. *Sic plumosa novis...... Oeniden concinuistis aves.* Diomedis socios designat, qui ducem amissum tam amare defleverunt, ut illos Dii in cycnos immutaverint. Dicunt alii in aves conversos, ob iram Veneris, quam ferro Diomedes laeserat.

111. *Sic flevit Clymene: sic et Clymeneides.* Mater Phaetontis et sorores. Vid. Nostrum Met. lib. II.

113. *Congelat interdum lacrymas.* Facit premendo, ut subsistant lacrymae, aquae more, quae acriori vel inter cadendum frigore correpta, subito pendet adstricta. De oculis Hom. Odyss. Τ, 211: Ὀφθαλμοὶ δ' ὡσεὶ κέρα ἕστασαν, ἠὲ σίδηρος. Vbi recte Scholiastes κέρα τόξα interpretatur. Inde *contenti oculi* apud Suet. Tib. c. 7; et mox Noster:

Suspensasque oculus fortior intus agit.

Quod est *resorbere fletum*, ut ait Senec. Herc. Oet. 1285.

117. *In vires abiit flendi mora.* Id est, eo fluunt lacrymae uberiores, quo longior eas mora detinuit: rem comparatione illustrat.

120. *Singultu..... impediente sonos*] *Praepediente*, Noster Tristium I, Eleg. 3, 42:

Singultu medios praepediente sonos.

122. *Gloria confectae..... parentis.* Moerore scilicet; nondum enim annis. Vett. Edd. *conspectae*; quae vox in tanto dolore ambitiosior: possit tamen

Sic ego te reducem digna videre fui?
Caesaris uxori si talia dicere fas est;
Iam dubito, magnos an rear esse Deos.
Nam quid ego admisi? quae non ego numina cultu,
Quos ego non potui demeruisse Deos?
Hic pietatis honos? artus amplector inanes.
Et vorat hos ipsos flamma rogusque sinus.
Tene ego sustineo positum scelerata videre?
Tene meae poterunt unguere, nate, manus?
Nunc ego te infelix summum teneoque tuorque?
Effingoque manus? oraque ad ora fero?
Nunc primum adspiceris consul victorque parenti?
Sic mihi, sic miserae nomina tanta refers?

defendi, oppositionis respectu cum *gloria* filii, unde multo magis *conspicienda* mater. Venus quidem ad Amorem, Aen. libro I, 668:

Nate, meae vires, mea magna potentia solus.

129. *Caesaris uxori si talia dicere fas est.* Recte corrigit quae mox dictura: non enim decebat Caesaris uxorem, qui ut rebus politicis, sic et religiosis praeerat, *dubitare an Dii essent*, licet eo desperationis adductam et amentiae, ut furenti quidquid exciderit, ipsi Dii faciles ignovissent: sed occasionem nactus Ovidius suam Augusto pietatis famam gratulandi, non voluit praetermittere.

132. *Quos ego non potui* etc. Quem, inquit, Deorum neglexi, ut adversum sperare *meruerim*?

134. *Et vorat hos ipsos flamma rogusque sinus.* Libri veteres:

Evocat [*vel* et vorat] hos ipsos flamma rogusque *suus*.

Qui versus quidem, quin vera sit lectio, minime dubito; nec *sinus*, pro *suus* legentibus ullus adsentior. Agit enim de artubus, quos *inanes* amplectitur, quosque iam *vorat* rogus *suus*, id est, qui ad comburendos paratur. Fuit qui vellet *suos*, quasi illos artus iure suo rogus sibi iam vindicaret; verum hoc argutius. Quam facile autem in *evocat* abierit *et vorat*, non distincte satis exaratum, vix dicendum.

135. *Tene ego sustineo positum scelerata videre*] *Sustineo* pro possum, vulgare; et *positum*, solemne in exequiis. — *Scelerata.* Pollutam se aliquo *scelere* auspicatur, *ideoque* Diis invisam, qui tale *pietatis* praemium rependerent. Idem enim saepe *sceleratus* ac impurus, ἀνόσιος: sic *sceleratus campus* dicebatur, in quo Vestales, quae incestum fecerant, defodiebantur; et *scelerata* Porta Carmentalis, unde sex et trecenti Fabii, cum clientium millibus quinque, adversus Etruscos egressi, pugnando interfecti sunt. Vid. Tit. Liv. II, 49.

140. *Nomina tanta refers!* Consulatus quippe, et Germanici cognomen

Quos primum vidi fasces, in funere vidi:
  Et vidi eversos, indiciumque mali.
Quis credat? matri lux haec moestissima venit,
  Qua natum in summo vidit honore suum?
Iamne ego non felix? iam pars mihi rapta Neronum,
  Materni celeber nomine Drusus avi?
Iamne meus non est, nec me facit ille parentem?
  Iamne fui Drusi mater? et ipse fuit?
Nec quum victorem referetur adesse Neronem,
  Dicere iam potero, Maior, an alter, adest?
Vltima contigimus: ius matris habemus ab uno:
  Vnius est munus, quod tamen orba negor.
Me miseram! extimui, frigusque per ossa cucurrit;
  Nil ego iam possum certa vocare meum.
Hic meus ecce fuit: iubet hic de fratre vereri;
  Omnia iam metuo: fortior ante fui.
Sospite te saltem moriar, Nero! tu mea condas
  Lumina, et excipias hanc animam ore pio.
Atque utinam Drusi manus altera, et altera fratris,

Druso, eo ipso, quo periit, anno obtigerunt.

142. *Et vidi eversos.* Quidam *inversos.* Solebant enim virorum insignia, vel arma in funere *inverti*: qui mos adhuc apud nos. Sic Virgil. Aen. XI, lib. 93, in Pallantis funere:

..... Tum moesta phalanx, Teucrique sequuntur,
Tyrrhenique duces, et *versis Arcades armis.*

143. *Lux haec moestissima venit.* *Carissima* vett. omnes edd. Quod ita non improbem, ut ironice dictum, neque ideo a summo dolore alienum. Confirmant praeterea quae sequuntur 145: *Iamne ego non felix?*

146. *Materni celeber nomine Drusus avi.* Drusorum familia, Livia primum denominabatur; sed quum unus ex illis Gallorum ducem quemdam, *Drusum* nomine, occidisset, hoc sibi cognomen addidit. Hinc genus ducebat *Livia Drusilla*, de qua hic agitur. Drusos Virgil. honorifice commemorat, Aen. VI, 824; sed adulatorie magis, quam historice.

150. *Maior, an alter adest?* Nec quaerere iam potero, uter adsit victor? Natune maior, Tiberius scilicet, an Drusus frater? Ambo autem victores iam redierant e Rhaetis, Vindelicis etc., quae quidem victoriae magnifice adeo fuerunt ab Horatio decantatae, lib. IV, Od. 4 et 14.

159. *Atque utinam Drusi manus* etc. Plenus hic miserationis et quidem dulcissimae locus, qui nobis ponit ob oculos hinc et inde natos mori-

Formarent oculos comprimerentque meos
Quod licet, hoc certe tumulo ponemur in uno,
Druse; neque ad veteres conditus ibis avos.
Miscebor cinerique cinis, atque ossibus ossa.
Hanc lucem celeri turbine Parca neat!»
Haec et plura refert: lacrymae sua verba sequuntur,
Oraque nequicquam per modo questa fluunt.
Quin etiam corpus, matri vix vixque remissum,
Exsequiis caruit, Livia, pene suis.
Quippe ducem arsuris exercitus omnis in armis,
Inter quae periit, ponere certus erat.
Abstulit invitis corpus venerabile frater;
Et Drusum patriae, quod licuitque, dedit.

turae matri assidentes, excipientesque extremam animam, et oculos pia manu componentes!

161. *Quod licet, hoc certe, tumulo componemur in uno*] *O certe* legendum monebat Heinsius. — *Tumulo in uno.* In mausoleo Caesarum, non in monumentu Claudiae vel Liviae gentis; et ita factum fuisse narrat Dio Cass. LV.

163. *Miscebor cinerique cinis.* Nec voto excidit; nam in eodem tumulo, quo Drusus, Livia condita fuit, teste scriptore eodem, ineunte lib. LVIII. — Conferant, qui talibus delectantur, orationem hanc Liviae cum verbis Evandri, Aen. XI, 152, super exstinctum Pallanta procumbentis, erumpentisque in has voces:

Non haec, o Palla, dederas promissa parenti etc.

167. *Quin etiam corpus matri vix vixque remissum.* Is erat militum amor in Drusum, ut *auferendum* ipsis fuerit corpus; quod quum retinere non potuissent, duci saltem monumentum inane quidem, sed splendidum posuerunt, ad Rhenum, ipsis in locis ubi Germanorum impetum ad tempus fregerat.

171. *Frater.* Tiberius, qui, audita vix fratris valetudine, ad illum advolavit, defunctique corpus «pedibus toto itinere praegrediens, Romam usque pervexit». Ab hoc uno Tiberium omnem discas licet. — Rem fusius narrat, nec adulatorie minus Val. Maxim. V, 5. «Tantum amorem princeps, inquit, parensque noster insitum animo fratris Drusi habebat, ut quum Ticini, quo victor hostium, ad complectendos parentes venerat, gravi illum et periculosa valetudine in Germania fluctuare cognosset, proinde metu attonitus erumperet. Iter quoque quam rapidum et praeceps, vel ut uno spiritu corripuerit, eo patet, quod Alpes, Rhenumque transgressus die ac nocte, mutato subinde equo, ducenta millia passuum, per modo devictam Barbariem, Antabagio duce solo comite, evasit.» Omnes, ut videtur, ex Livio, Epit. lib. CXL.

Funera ducuntur Romana per oppida Drusi;
  Heu facinus! per quae victor iturus erat;
Per quae deletis Rhaetorum venerat armis.
  Hei mihi! quam dispar huic fuit illud iter!
Consul init fractis moerentem fascibus urbem.
  Quid faceret victus, sic ubi victor init?
Moesta domus plangore sonat, cui figere laetus
  Parta sua dominus voverat arma manu.
Vrbs gemit, et vultum miserabilis induit unum;
  Gentibus adversis forma sit illa, precor!
Incerti clauduntque domos, strepitantque per urbem;
  Hic illic pavidi clamque palamque dolent.
Iura silent, mutaeque tacent sine vindice leges:
  Adspicitur toto purpura nulla foro.
Dique latent templis; neque iniqua ad funera vultus
  Praebent; nec poscunt tura ferenda rogo.
Obscuros delubra tenent: pudet ora colentum
  Adspicere, invidiae quam meruere metu.
Atque aliquis de plebe pius pro paupere nato
  Sustulerat timidas sidera ad alta manus:
Iamque precaturus: «quid ego autem credulus, inquit,
  Suscipiam in nullos irrita vota Deos?

117. *Consul init* etc. Sic olim legebatur:

Consuluit fractis moerentem fascibus urbem.

Versum hunc corruptissimum omnium primus Micyllus restituit, legitque pro *consuluit*, *consul init*. Sequuti deinde Pithoeus, Scaliger, Heinsius etc. Sed viri modestiam animadvertas, quaeso; qui, quum plurima felicitate pari emendaverit, textum nusquam immutare ausus est; talemque omnino, qualem invenerat, fideliter exhibuit.

181. *Vrbs gemit, et vultum miserabilis induit unum.* Tristitia eadem omnium in vultu pariter insidet; quod *gentibus adversis* accidat, *precatur* poëta; scilicet, ut sic lugeant. — *Incerti clauduntque domos, strepitantque per urbem* etc. Nihil est quod addas, nihil quod velis demere picturae desolationis huius, quae magnam urbem in publica calamitate solet invadere.

190. *Invidiae, quam meruere, metu.* Non ignari quantum in ipsos invidiae tam acerba Drusi mors apud Romanos debeat incitare.

Livia, non illos pro Druso Livia movit:
Nos erimus magno maxima cura Iovi?»
Dixit: et iratus vota insuscepta reliquit;
Duravitque animum, destituitque preces.
Obvia turba ruit; lacrymisque rigantibus ora
Consulis erepti publica damna refert.
Omnibus idem oculi; par est concordia flendi.
Funeris exsequiis adsumus omnis Eques.
Omnis adest aetas: moerent iuvenesque senesque;
Ausoniae matres, Ausoniaeque nurus.
Auctorisque sui praefertur imagine moesta,
Quae victrix templis debita laurus erat.
Certat onus lecti generosa subire iuventus:
Et studet officio sedula colla dare.
Et voce et lacrymis laudasti, Caesar, alumnum;
Tristia quum medius rumperet orsa dolor.
Tu letum optasti, Dîs aversantibus omen,
Par tibi; si sinerent te tua fata mori.
Sed tibi debetur coelum: te, fulmine pollens,
Accipiet cupidi regia magna Iovis.
Quod petiit, tulit ille; tibi ut sua facta placerent:

200. *Consulis erepti publica damna refert.* Enumerat illacrymans, quot quantaque Reipublicae bona *Consulis*, id est Drusi, letum inviderit. Nec sine mente *Reipublicae* dixit: prolata enim est a Tiberio fratre Drusi Epistola, « qua secum, inquit Sueton. Tiber. 50, de cogendo *ad restituendam libertatem* Augusto agebat. » Quid mirum nunc, quod incerto mortis genere, triginta vix annos natus, e vivis excesserit!

209. *Et voce et lacrymis* etc. « Vivum tantopere dilexit Augustus, ut coheredem semper filiis instituerit, sicut quondam in senatu professus est; et defunctum ita pro concione laudavit, ut Deos precatus sit, similes ei suos Caesares facerent, sibique tam honestum quandoque exitum darent, quam ipsi dedissent. » Sueton. Claud. c. 1. Neque contentus (addit scriptor idem, loco cit.) elogium eius tumulo, versibus a se compositis insculpsisse, etiam vitae memoriam prosa oratione composuit. »

215. *Quod petiit, tulit ille.* Nihil aliud sibi Drusus in agendo proposuit, quam ut sua tibi facta probarentur; ergo vitae et mortis ipsius praemium habet, a te post mortem publice laudatus.

Magnaque laudatus praemia mortis habet.
Armataeque rogum celebrant de more cohortes,
  Et pedes exsequias reddit equesque duci.
Te clamore vocant iterumque iterumque supremo;
  At vox adversis collibus icta redit.
Ipse pater flavis Tiberinus inhorruit undis:
  Sustulit et medio nubilus amne caput.
Tum salice implexum, muscoque et arundine, crinem
  Caeruleo magna legit ab ore manu;
Vberibusque oculis lacrymarum flumina misit:
  Vix capit adiectas alveus altus aquas;
Iamque rogi flammas extinguere fluminis ictu,
  Corpus et intactum tollere, certus erat.
Sustentabat aquas, cursusque inhibebat equorum,
  Vt posset toto proluere amne rogum.
Sed Mavors templo vicinus, et accola Campi,
  Tot dixit siccis verba nec ipse genis:

221. *Ipse pater flavis Tiberinus inhorruit undis.* Quum ad Tiberim, in campo Martio, defunctorum corpora cremarentur, flumen ipsum poëta evocat, in partem communis omnium luctus; sicque institutam narrationem amplificat, quae iam protracta longius, admodum frigeat, auxiliaribus ornamentis destituta. Ornari quidem negat dolor; non respuit tamen, quae ex ipsa re enascuntur ornamenta. — *Flavis undis.* Solemne fluvii huius epitheton; neque aliter illum unquam designant Virgilius et Horatius. De origine et vero sensu vocabuli, vid. Turneb. Adv. XXII, 7.

222. *Nubilus.* Tristis, et fronte quasi nubibus obducta.

223. *Tum salice implexum* etc. Hinc forsan noster *Boileau* in celeberrima de Rheno, quem Galli, duce Ludovico XIV et auspice traiecerunt, Epistola, Rheni effigiem duxit adumbrandam,

Essuyant sa barbe limoneuse.

226. *Vix capit adiectas* etc. Nulla tunc Tiberis exundatio; sed refert poëta ad funus Drusi, quod evenisse narrat Dio LIII, quo tempore obiit Marcellus; scilicet, adauctum repente Tiberim pontem sublicium evertisse, fecisseque, ut urbs per triduum esset navibus pervia.

227. *Fluminis ictu.* Immisso undarum impetu. Sic illum fingit Hor.

Retortis... violenter undis,
Ire deiectum monumenta regis,
Templaque Vestae. (1, Od. 2)

231. *Templo vicinus, et accola campi.* Erat enim Marti templum, in campo ab ipsius nomine dicto, sacratum, quod A. V. C. DCCLIII, fulmine percussum, totum conflagravit. Dio LVI.

Quamquam amnes decet ira, tamen, Tiberine, quiescas:
Non tibi, non ullis vincere fata datur.
Iste meus periit; periit arma inter et enses,
Et dux pro patria; funere causa latet.
Quod potui tribuisse, dedi: victoria parta est.
Auctor abît operis; sed tamen exstat opus.
Quondam ego tentavi Clothoque, duasque sorores,
Pollice quae certo pensa severa trahunt,
Vt Remus Iliades, et frater conditor urbis
Effugerent aliqua stagna profunda via.
De tribus una mihi; partem accipe, quae datur, inquit,
Muneris: ex istis, quod petis, alter erit.

233. *Amnes decet ira.* Egregie Lucanus, de Nilo Καταράκτας impetu magno profluente, Phars. X, 315:

... Quis te tam lene fluentem
Moturum tantas violenti gurgitis iras,
Nile, putet! Sed quum lapsus abrupta viarum
Excepere tuos, et praecipites cataractae,
Ac nusquam vetitis ullae obsistere cautes
Indignaris aquis, spuma tunc astra lacessis;
Cuncta fremunt undis, ac multo murmure montis
Spumeus invictis canescit fluctibus amnis.

Non male certe; sed quanto maior Homerus in describendis Scamandro et Simoënte pro ripis cum Achille decertantibus! Iliad. Φ, vs. 234 seqq.

235. *Iste meus periit*] *Meus*, quem ipse ad artem bellicam informaveram, fovebamque amore paterno, *periit* quidem; sed ut alumnum meum decebat perire, *arma inter et enses, et dux pro patria!* — *Funere causa latet.* Interpretes diu multumque exercuit hoc hemistichion. Intelligebat Micyllus: cur illum Dii, seu fata, tam cito abstulerint, in obscuro est. Qui sensus non ita repugnat, quum non satis inter se constent scriptores, de causa, aut genere mortis: sed admittenda tunc durior multo ἀντίπτωσις, *funere*, pro *funeris* vel *funeri*. Quod Scaligerum, Heins. et Burman. impulit, ut legerent, primus quidem:

Et lux proh! patriae funere *clausa latet.*

Heinsius vero:

Et lux proh! patriae *lumine cassa* latet.

Servato Burmanni priori hemistichio, levi admodum immutatione, *Vt dux pro Patria*, alterum sic constituit: *funere causa patet;* id est, ipsum *funus* declarat Drusum *pro patria* occubuisse. Praeluserat iam Cuperus, Observ. IV, 3.

244. *Quod petis, alter erit.* Immortalis scilicet; qua autem via ad Superos Romulus migraverit, incertum. Poëtice quidem:

Martis equis Acheronta fugit.
[Hor. III, Od. 3]

Sed historicos audiamus: « fuisse credo, inquit Livius lib. I, cap. 16, tum quoque aliquos, qui discerptum patrum manibus taciti arguerent. » Plutarch. quoque in *Romul.*

Hic tibi; mox Veneri Caesar promissus uterque.
  Hos debet solos Martia Roma Deos.
Sic cecinere Deae; nec tu, Tiberine, repugna,
  Irrite; nec flammas amne morare tuo;
Nec iuvenis positi supremos destrue honores.
  Vade age, et admissis labere pronus aquis.
Paret, et in longum spatiosas explicat undas;
  Structaque pendenti pumice tecta subit.
Flamma diu cunctata caput contingere sanctum,
  Erravit posito lenta sub usque toro.
Tandem ubi complexa est silvas, alimentaque sumsit,
  Aethera subiectis lambit et astra comis.
Qualis in Herculeae colluxit collibus Oetae,
  Quum sunt imposito membra cremata Deo.
Vritur heu! decor ille viri, generosaque forma,
  Et faciles vultus; uritur ille vigor!

245. *Caesar uterque.* Iulius Caesar et Augustus; *promissus* uterque *Veneri* ab ipso Iove: Iulius quidem, Aen. I, 390; Augustus vero, Metam. XV, 819.

249. *Nec iuvenis positi supremos destrue honores.* Nec rogum deiicias, ut *certus* eras, in quem honorandum supremo funere *iuvenem* posuerunt.

250. *Admissis labere pronus aquis*] *Immissis*, codd. nonnulli, et vett. edd. ad unam omnes; et recte quidem. Quum enim Mars *labere pronus aquis* dicit, Fluvium monet, ut, receptis in alveo aquis, quae in rogum Drusi iam iam immittendae intumuerant, *pronus labatur;* id est, quo suus eum fert decursus, placidus sequatur. Nihil ergo mutandum: ferri tamen posset, si daretur *admissis*.

252. *Structaque pendenti pumice tecta subit.* Ita passim apud poetas saxa quaevis erosa, de quibus sacra Dearum ac Nympharum antra construxerunt, *punices* vocantur, aut *tophi*, in quibus *pendere* verbum est maxime proprium.

254. *Lenta sub usque toro.* Veteres, *sibi usque:* Scaliger, *lenta subitque.* Neutri adhaerendum, quum res ipsa sensum tam aperte declaret. Flamma enim *cunctata diu*, quasi timeret *caput sanctum* contingere, corripit primum, et lente (*usque*) ligna deposcit, quae *toro* fuerant subiecta.

256. *Subiectis lambit et astra comis.* Flammas eleganter *comas* dicit, quae, quum altius exsurrexerint, in totidem apices, capillorum more, quasi filatim dissolvuntur, et perpetuo ac volubili motu astra videntur *lambere.*

260. *Et faciles vultus: uritur ille vigor!* Quum vero *facilis* habeant Scaligeri, Ald. Pith. et aliae edd. legendum hinc coniiciebat Burmann.

Et *facilis* vultus uritur ille *rigor.*

Victricesque manus, facundaque principis ora,
  Pectoraque, ingenii magna capaxque domus!
Spes quoque multorum flammis uruntur in îsdem.
  Iste rogus miserae viscera matris habet.
Facta ducis vivent, operosaque gloria rerum:
  Haec manet; haec avidos effugit una rogos.
Pars erit historiae, totoque legetur in aevo;
  Seque opus ingeniis carminibusque dabit.
Stabis et in rostris tituli speciosus honore;
  Causaque dicemur nos tibi, Druse, necis.
At tibi ius veniae superest, Germania, nullum;
  Postmodo tu poenas, barbara, morte dabis.
Adspiciam regum liventia colla catenis;
  Duraque per saevas vincula nexa manus;
Et tandem trepidos vultus; inque illa ferocum

Vt qui *rigorem* quemdam vultu praeferret, *facilitate* et benignitate temperatum. Quod non ita repugnat de Druso, cuius *dulcedo ac suavitas* maxime a Vell. laudatur II, 97.

262. *Pectoraque, ingenii magna capaxque domus.* De eodem scriptor idem, loco citato: « Cuius ingenium, utrum bellicis magis operibus, an civilibus suffecerit artibus, in incerto est. » Fuisse autem creditur, non minus gloriosi, quam civilis animi. Suet. Claud. 1.

268. *Seque opus ingeniis carminibusque dabit.* Amplam certe materiem suppeditabit, in quam tractandam sese exserant poëtarum ingenia. Et Horatio iam, ut vidimus, suppeditaverat, et ipsi deinde Ovidio Trist. IV, Eleg. 2, 39; de Pont. II, Eleg. 2, 74; Fast. I, 597.

269. *Stabis et in rostris* etc. Statua in rostris donaberis. « Praeterea senatus, inter alia complura, marmoreum arcum cum tropaeis via Appia decrevit, et *Germanici* cognomen ipsi posterisque eius. » Suetonius, Claud. 1; Dio. LV. — *Tituli speciosus honore.* Honorifica insignis inscriptione, quae sic adhuc in numismatibus legitur: NERO CLAVDIVS DRVSVS GERMANICVS IMP. « Non per adulationem, inquit Florus IV, 12, sed ex meritis defuncto ibi (in German.) fortissimo iuvene, ipsi, quod nunquam alias, senatus cognomen ex provincia dedit. »

273. *Adspiciam regum liventia colla catenis* etc. Durior iusto imprecatio haec in Germanos, qui, communi gentium iure, suam sibi libertatem et patriam armis vindicare conabantur. Caeterum, hunc se erga illos Drusus gesserat, quem vel ipsi hostes, teste Seneca Consolat. ad Marciam III, *aegrum cum veneratione* et pace mutua *prosequerentur*; nec *optare quod expediebat* auderent.

Invitis lacrymas decidere ora genis.
Spiritus ille minax, et Drusi morte superbus,
  Carnifici in moesto carcere dandus erit.
Consistam, laetisque oculis, lentusque videbo
  Strata per obscoenas corpora nuda vias.
Hunc Aurora diem, spectacula tanta ferentem,
  Quam primum croceis roscida portet equis.
Adiice Ledaeos, concordia sidera, fratres;
  Templaque Romano conspicienda foro.
Quam parvo numeros implevit principis aevo,
  In patriam meritis occubuitque senex!
Nec sua conspiciet, miserum me! munera Drusus,
  Nec sua pro templi nomina fronte leget!
Saepe Nero, illacrymans, submissa voce loquetur:
  Cur adeo fratres, heu! sine fratre, Deos?
Certus eras nunquam, nisi victor, Druse, reverti.

280. *Strata per obscoenas corpora nuda vias.* Mos erat occisorum in carcere corpora nuda foede proiici per vias vicinas, quae ideo *obscoenae*, id est, male ominosae habebantur: memoraturque a Dione LVIII, tot inter quae Seiani mortem portenderent, quod servi eius, eo ipso die quo captus est, in viam diverterint quae ducebat ad carcerem, lapsique ceciderint per scalas Gaemonias descendentes.

283. *Adiice Ledaeos, concordia sidera, fratres.* « His (Tib. et Drus.) scio equidem nullum aliud, quam Castoris et Pollucis, specimen consanguineae charitatis convenienter adiici posse. » Val. Max. V, 5. Putida haec quidem adulatio; constat tamen Tiberium Concordiae et Ledaeorum aedes instaurasse, suoque et Drusi fratris nomine, licet defuncti, inscripsisse, ut amicitiae, quae vivos coniunxerat, mansuram apud posteros famam consecraret. De illa templi Concordiae, quod olim Furius voverat, instauratione meminit quoque Ovidius Fastorum libro I, 637 seq.

285. *Quam parvo numeros implevit principis aevo!* Eleganter admodum, pro: quam brevi annorum spatio princeps exstitit numeris omnibus absolutus! Numerum adimplevit virtutum, quae principem absolvunt.

290. *Cur adeo fratres, heu! sine fratre, Deos?* Verba sunt Tiberii, dolentis quod sine fratre, *Deos fratres* adeat, Cast. et Polluc. in aedem quam ipsis dicabat. Sensus plane obvius, et affectus quidem dulcissimus: unde non video quid Scaligerum impulerit, ut legeret:

Cur adeo, frater, heu! sine fratre tuo es!

291-292. *Certus eras nunquam, nisi victor etc.* Fixum, immotumque in animo tibi sedebat, ut Romam nunquam, *nisi victor* redires. *Victor*

Haec te debuerant tempora: victor eras.
Consule nos, duce nos, duce iam victore, caremus:
Invenit en tota moeror in urbe locum.
At comitum squalent immissis ora capillis,
Infelix, Druso sed pia turba suo.
Quorum aliquis, tendens in te sua brachia, dixit:
Cur sine me, cur sic incomitatus abis?
Quid referam de te, dignissima coniuge Druso,
Atque eadem Drusi digna parente nurus?
Par bene compositum; iuvenum fortissimus alter,
Altera tam forti mutua cura viro.
Femina tu princeps; tu filia Caesaris: illi
Nec minor es magni coniuge visa Iovis.
Tu concessus amor, tu solus et ultimus illi,
Tu requies fesso grata laboris eras.
Te moriens, per verba novissima, questus abesse;
Et mota in nomen frigida lingua tuum.
Infelix recipis, non quem promiserat ipse;
Nec qui missus erat, nec tuus ille redit;

eras: debuerant igitur incolumen te nobis *tempora* reddere.

299. *Quid referam de te* etc. Sermonem nunc convertit ad coniugem Drusi, Antoniam minorem, Antonii Triumviri ex Octavia, Augusti sorore, filiam. De ea sic Val. Max. IV, 3: « Antonia quoque femina laudibus virilem familiae suae claritatem supergressa, amorem mariti egregia fide pensavit, quae post eius decessum, forma et aetate florens, cubiculum socrus pro coniugio habuit: in eodemque toro alterius adolescentiae vigor exstinctus est; alterius viduitatis experientia consenuit. » Totam se tradidit liberis educandis, qui tres numero: Germanicus, Caligulae pater: Claudius, qui deinde imperator, et Livia, seu Livilla, morum dissolutione adeo infamis. Veneno intercepiam a Caligula dato Antoniam innuit Suet. Claud. 23.

305. *Tu concessus amor, tu solus et ultimus illi.* Laudem hanc Druso tribuit Val. Max. loco iam adlato, quod *Veneris usum intra coniugis charitatem clausum tenuerit.* Quidam, *confessus amor*, legitimus.

308. *Et mota in nomen frigida lingua tuum.* Volebat Francius *ad nomen*, quasi, audito coniugis nomine, adhuc compellaret. Sic de Orpheo suo Virgil. Georg. IV, 525:

... Eurydicen vox ipsa et frigida lingua,
Ah! miseram Eurydicen, anima fugiente,
vocabat!

Nec tibi deletos poterit narrare Sicambros,
Ensibus et Suevos terga dedisse suis.
Fluminaque et montes et nomina magna locorum;
Et si quid miri vidit in orbe novo.
Frigidus ille tibi, corpusque refertur inane;
Quemque premat sine te, sternitur ecce torus.
Quo raperis, laniata comas, similisque furenti?
Quo ruis? attonita quid petis ora manu?
Hoc fuit Andromache, quum vir religatus ad axem
Terruit admissos sanguinolentus equos.
Hoc fuit Evadne, tunc quum ferienda coruscis
Fulminibus Capaneus impavida ora dedit.
Quid mortem tibi moesta rogas; amplexaque natos,
Pignora de Druso sola relicta tenes?
Et modo per somnos agitaris imagine falsa,
Teque tuo Drusum credis habere sinu?
Et subito tentasque manu, sperasque receptum;

311. *Nec tibi deletos poterit narrare Sicambros* etc. «Inde validissimas nationes, Cheruscos, Suevos et Sicambros pariter aggressus est: qui, viginti centurionibus incrematis, hoc velut sacramento sumserant bellum, adeo certa victoriae spe, ut praedam in antecessum pactione diviserint: Cherusci equos, Suevi aurum et argentum; Sicambri captivos elegerant: sed omnia retrorsum. Victor namque Drusus equos etc.» Flor. lib. IV, 12.

314. *Et si quid miri vidit in orbe novo.* Non ita *novus* Romanis *orbis* ille, quem iam Caesar obiter descripserat, de Bell. Gall. VI, 21 seq. Fusius deinde et accuratius, ut par erat, Tacitus, in eximio illo *de moribus Germaniae* opusculo.

320. *Terruit admissos sanguinolentus equos.* Vide quae adnotavimus ad vers. 36, Epist. prim.

321-322. *Hoc fuit Evadne* etc. Tali quoque furore agitata Evadne Capanei uxor, praecipitem se in coniugis rogum immisit. Statius Theb. XII, 800. Vnde meruit, ut de illa caneret Propert. I, Eleg. 15, 21:

Occidit Argivae fama pudicitiae.

— *Quum ferienda coruscis Fulminibus Capaneus impavida ora dedit.* Merito *impavidum* dicit, qui sic ipsum Iovem increpasset, Theb. lib. X, 899:

Nunc age, nunc totis in me consistere flammis,
Iupiter! an pavidas tonitru turbare puellas
Fortior, et soceri turres exscindere Cadmi!

— *Ferienda.* Putat Heins. *feriunda*; sic *potiunda* et similia apud Ovidium.

325. *Agitaris imagine falsa.* Turbaris per somnos et inquietaris *imagine*, quae tuum amorem ludit, inanem tibi Drusum offerens, quem frustra quaeris *in vacui parte tori*.

Quaeris et in vacui parte priore tori?
Ille pio, si non temere haec creduntur, in arvo
* Inter honoratos excipietur avos;
Magnaque maternis maioribus, aequa paternis
Gloria, quadriiugis aureus ibit equis;
Regalique habitu, curruque superbus eburno,
Fronde triumphali tempora vinctus erit.
Accipient iuvenem Germanica signa ferentem
Consulis imperio conspicuumque decus;
Gaudebuntque suae merito cognomine gentis,
Quod solum domito victor ab hoste tulit.
Vix credent tantum rerum cepisse tot annos:
Magna viri latum quaerere facta locum.
Haec ipsum sublime ferent: haec, optima mater,

330. *Inter honoratos* etc. Propert. lib. IV, Eleg. 11, vers. ult.:

Cuius *honoratis* ossa vehantur *avis*.

Quae lectio Broukhusii est, quum ante omnes *equis* aut *aquis* haberent. Invenerat Heinsius, *ferantur*, non autem *fruantur*, teste ipso Broukh. ut male Burman. editio.

333. *Regalique habitu* etc. Recte: nam quem mors Druso praeripuerat triumphum, *in arvo pio* poëta concedit, fingitque ab avis honorifice exceptum, qui *gaudent*, quod unus e suis *Germanici* primus *meritum* cognomen Drusorum et Claudiorum nomini addiderit.

339. *Vix credent tantum rerum cepisse tot annos.* Vix credent tot tantasque res, tam brevi annorum spatio confici potuisse. — *Tot*, pro paucis, vulgare apud poëtas. *De tot sororibus* dixit Ovid. Met. IV, 418, quum *de tribus* modo hic agatur.

340. *Magna viri latum quaerere facta locum.* Quamvis concedat Burm. et exemplis firmat, *locum* pro temporis spatium sumi posse, negat tamen *latum locum* pro temporis spatio ampliori esse hic intelligendum; coniicitque:

Magna viri *laetum* quaerere facta *modum*.

Vt, inquit, *modus latus* temporis sit longum spatium, non certis finibus conscriptum; et locum adfert, e Statio, Theb. VII, 296:

... Pater est, natusque, sed aevi
Confudere *modos*.

Sed agitur ibi de patre et nato (Lapithaone et Alathreo) qui, *confusis* revera *aevi* ordine *modoque*, ita pares aetate et armis incedebant, ut *fratres* dicerentur. Hic vero, cur non *locum* referamus ad ipsam Germaniae partem, ubi factis Drusus inclaruerat; quem quidem *locum* velint *latiorem*, digrioremque, qui praeclaris adeo facinoribus illustraretur? Qui locus, ab ipsis militibus *Campus sceleratus* dictus est.

341. *Haec, optima mater, debuerant* etc. Feliciter admodum eo redit, unde inceperat oratio; ad Liviam scili-

Debuerant luctus attenuare tuos.
Femina digna illis, quos aurea condidit aetas,
Principibus natis, principe digna viro.
Quid deceat Drusi matrem, matremque Neronis,
Adspice: quo surgas, adspice, mane toro.
Non eadem vulgusque decent, et lumina rerum:
Est quod praecipuum debeat ista domus.
Imposuit te alto Fortuna, locumque tueri
Iussit honoratum, Livia: perfer onus.
Ad te oculos, auresque trahis: tua facta notamus;
Nec vox missa potest principis ore tegi.
Alta mane; supraque tuos exsurge dolores;
Infragilemque animum, quod potes, usque tene.
An melius per te virtutum exempla petemus,
Quam si Romanae principis edis opus?
Fata manent omnes: omnes exspectat avarus
Portitor; et turbae vix satis una ratis.
Tendimus huc omnes: metam properamus ad unam.
Omnia sub leges mors vocat atra suas.

ect, quam poëta, postquam materno dolori diu satis permisit indulgere, ad imperatoriam dignitatem revocat, hortaturque *adspiciat* quid Drusi matrem *deceat*, quid uxorem *Caesaris*.

343. *Condidit aetas*. Pro *condidit*, legit *prodidit* Ruhnk. ad Vell. Pat. I, 3.

346. *Quo surgas, adspice, mane toro*. Cuius sis uxor; cuius e thalamis mane prodeas.

347. *Et lumina rerum*. Nescit Burmann. an non praestet *culmina*; neque ego ignoro verba haec saepius a librariis confusa: cave tamen ne quid immutes. Virorum enim principum exempla quasi totidem sunt *lumina*, quae, quo imposita altius, eo certius in rectam vel pravam viam sequentia vulgi gressus inducunt. Mox ipse Noster: *ad te oculos trahis: tua facta notamus*.

352. *Nec vox missa potest principis ore tegi*. Nec si quid principi exciderit, diu latere potest. Cavendum igitur, ne quid dicat, vel faciat, quod indictum frustra, infectumve deinde velit.

356. *Quam si Romanae principis edis opus*. Quam si principem te, et *Romanam* quidem praestiteris.

358. *Turbae vix satis una ratis*. Petron. Specim. Belli civilis, 117:

... Vix squalida Porthmeus
Sufficiet simulacra virum traducere cymba:
Classe opus est.

Ecce necem intentam coelo, terraeque fretoque,
  Casurumque triplex vaticinantur opus.
I nunc, et, rebus tanta impendente ruina,
  In te solam oculos et tua damna refer.
Maximus ille quidem iuvenum, spes publica vixit;
  Et, qua natus erat, gloria summa domus.
Sed mortalis erat; nec tu secura fuisti,
  Fortia progenie bella gerente tua.
Vita data est utenda: data est sine foenore nobis
  Mutua, nec certa persoluenda die.
Fortuna arbitriis tempus dispensat ubique.

362. *Casurumque triplex vaticinantur opus.* Editio prim. *casurum triplex vaticinatur opus.* Vnde passive sumendum *vaticinatur*, coniiciebat Micyllus. Aliae omnes, ut edidimus; et accipias de Philosophis, vel Sibyllinis oraculis, quae *intentam hanc necem triplici operi*, id est, coelo, terris et freto, *vaticinabantur.* Respexit Noster ad Lucretium V, 95:

Principio, maria ac terras coelumque tuere:
Horum naturam *triplicem*, *tria* corpora, Memmi,
Tres species tam dissimiles, *tria* talia texta
Vna dies *dabit exitio.*

Neque illud non animadversione dignum, quod versus ille *casurumque* etc., totidem verbis occurrat expressus Trist. II, 426. Secundum autem hunc Trist. librum constat scripsisse Ovidium, et ad Augustum misisse, statim ut in Pontum advenerit, ineunte scilicet decimo a Christi nativitate anno. Quum vero Drusi mors in annum praecedentem inciderit, minime potuit Albinovanus, seu quivis auctor alius huius Elegiae, versum hunc Ovidio surripere; nec probabile magis carmen de morte Drusi tam cito ad Ovidium in exilio suo pervenisse. Praeterea, quis credat poëtam omnium uberrimum, eo penuriae subito devenisse, ut alienum hunc in sua reciperet? Qui se ipsum toties, cur alium hic compilasset?

364. *In te solam oculos* etc. Quae sis ipsa, et quem amiseris considera: *maximus ille quidem* etc.; sed *mortalis* erat; et quum ea sit rerum omnium conditio, ut intereant, eo minus *secura* fuisti, quo sua Drusum in certius periculum virtus immitteret. Poëtam hic rhetor male occupat, et Senecam magis, quam Nasonem agit; sed ipsa haec verborum intemperies Ovidium arguit; qui in patentem adeo adulationi campum semel exspatiatus, non erat is qui stare posset, ubi sistendum recto iudicio oportuit.

369. *Vita data est* etc. Ex Cicerone, qui Tuscul. I: « At ea quidem (natura) dedit usuram vitae, tanquam pecuniae, nulla praestituta die. » Lucret. quoque III, 984:

Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.

371. *Fortuna arbitriis tempus dispensat ubique.* Veteres nonnulli, *inique.* Legebat Heinsius *arbitriis iniquis:* ingeniosa emendatio.

Illa rapit iuvenes: sustinet illa senes.
Quaque ruit, furibunda ruit; totumque per orbem
Fulminat, et caecis caeca triumphat equis.
Regna Deae immitis parce irritare querendo:
Sollicitare animos parce potentis herae.
Quae tamen hoc uno tristis tibi tempore venit,
Saepe eadem rebus favit amica tuis.
Nata quod en alte est, quod foetibus aucta duobus;
Quodque etiam magno consociata Iovi;
Quod semper domito rediit tibi Caesar ab orbe,
Gessit et invicta prospera bella manu;
Quod spes implerunt maternaque vota Nerones;
Quod pulsus toties hostis utroque duce.
Rhenus, et Alpinae valles, et sanguine nigro
Decolor infecta testis Itargus aqua;
Danubiusque rapax, et Dacius orbe remoto
Apulus; huic hosti perbreve Pontus iter;
Armeniusque fugax, et tandem Dalmata supplex,

372. *Sustinet illa senes.* Frustra vulgatam *sustulit* tuetur Scaliger, quem non cepisse mirum est, eo sensu *sustinere* hic accipiendum, quo in Epist. I, 114:

Respice Laërtea, ut iam sua lumina condas,
Extremum fati *sustinet* ille diem.

Vbi pro in aliud tempus *differri* exoptat, sane est intelligendum.

379. *Nata quod es alte*] *Alte es* veteres plerique, ne in metrum peccetur. Edidit Heinsius: *nata quod en alte es.* Davis. vero ad Caes. de Bell. Gall. II, 25: *Nata quod ex alto es.* Sed *ex alto nasci* recte dici non putat Burmannus: nec ullus quidem, unde firmetur haec lectio, occurrit locus.

386. *Decolor infecta testis Itargus aqua.* « Vulgo varie dicti amnis vocabulum scriptum est in variis exemplaribus, *Itargus*, *Itargis* et *Iturgus*, *Iturgis*, ex quibus doctissimi etiam fecerunt *Isurgis* et *Isurgus*; eumque intelligi poëtae amnem docuerunt, qui aliis auctoribus dicitur *Visurgis*, *le Weser*. Ego vocem varie vitiatam intrepide corrigo in *Ilargus*; esseque eum amnem, qui nunc in Suevia dicitur *Iler*, audacter pronuntio. » Sic Cluver. Vindel. et Noric. c. 6, p. 747.

388. *Apulus; huic hosti perbreve Pontus iter.* Locum valde depravatum Scaliger sic emendabat:

Danubiusque rapax, et Dacius orbe remoto
Angulus: hinc hosti perbreve *pontis* iter.

Veteres scribebant *aggulus*, unde *appulus* fecerunt. Dacia tunc finis imperii romani, Danubio terminata: itaque *pons* iungens Danubium fuis-

Summaque dispersi per iuga Pannonii;
Et modo Germanus Romanis cognitus orbis:
Adspice quot meritis culpa sit una minor.
Adde quod est absens functus; nec cernere nati
Semineces oculos sustinuere tui.
Quique dolor menti lenissimus influit aegrae,
Accipere es luctus aure coacta tuos.
Praevertitque metus per longa pericula luctum;
Tu quibus auditis anxia mentis eras.
Non ex praecipiti dolor in tua pectora venit,
Sed per mollitos ante timore gradus.
Iupiter ante dedit fati mala signa cruenti,
Flammifera petiit quum tria templa manu;
Iunonisque gravi nocte, impavidaeque Minervae,
Sanctaque et immensi Caesaris icta domus.
Sidera quin etiam coelo fugisse feruntur;
Lucifer et solitas destituisse vias.
Lucifer in toto nulli comparuit orbe,
Et venit stella non praeeunte dies.
Sideris hoc obitus terris instare monebat;

set *perbreve iter* hosti ad fines imperii romani.

392. *Adspice quot meritis* etc. Tecum ipsa reputes quot quantaque in te beneficia fortuna contulerit; et *unam* quam admisit, in tollendo Druso, *culpam* minorem *meritis* invenias necesse est. Sed haec omnia subtilius, quam verius.

393. *Adde quod est absens functus* etc. Sic Heinsius e Mediceo et Cambiano, quum vulgo *foetus* legeretur, sensu nullo.

402. *Flammifera petiit quum tria templa manu.* Scilicet Iovis Capitolini, et Iunonis, et Minervae, quae ipsi proxima. In quo differt Noster a Dione, qui libri LV initio, Iovis templum indicat, et alterum σύνναον αὐτοῦ; cuius vero numinis, non dicit.

403–404. *Iunonisque gravi nocte* etc. Distichon hoc vicissim Cuper. Heins. et Burmannus tentaverunt; sed parum adeo feliciter, ut fateatur Burm. exspectandum esse *a libris melioribus auxilium*: quod quum nobis nondum obtigerit, desperatam tantis viris curationem non suscipiemus. Neque ita repugnat qui se se primum offert sensus; *domum* scilicet Iunonis, Minervae et Caesaris, *nocte gravi*, id est ominosa, exitiosa, fulmine simul a Iove *ictam* fuisse. Forsan et *tria* haec esse templa, de quibus superiori versu locutus est, credi potest.

Et mergi Stygia nobile lumen aqua.
At tu, qui superes moestae solatia matri,
Comprecor, illi ipsi conspiciare senex.
Perque annos diuturnus eas fratrisque tuosque;
Et vivat nato cum sene mater anus.
Eventura precor: Deus excusare priora
Dum volet, a Druso cetera laeta dabit.
Tu tamen ausa potes tanto indulgere dolori,
Longius ut nolis, heu male fortis, ali.
Vix etiam fueras paucas vitalis in horas,
Obtulit invitae quum tibi Caesar opem:
Admovitque preces, et ius immiscuit illis;
Aridaque adfusa guttura tinxit aqua;
Nec minor est nato servandae cura parentis:
Hic adhibet blandas, nec sine iure, preces.
Coniugis et nati meritum pervenit ad omnes:
Coniugis et nati, Livia, sospes ope es.

411. *At tu, qui superes* etc. Sermo nunc ad Tiberium conversus.

414. *Et vivat nato cum sene mater anus.* Vixit quidem anus Livia, et *cum nato* provectae iam aetatis; sed cum experta, ut multo ei praestitisset, antequam Tiberius imperaret, interiisse. Vide Sueton. Tib. cap. 50 et 51.

415. *Deus excusare priora dum volet* etc. Nec vana precor; Dii enim, ut illatam Drusi morte calamitatem imminuant, nihil non felix ac prosperum matri deinceps et fratri concedent.

417. *Tu tamen ausa potes* etc. Liviam increpat, quae ita dolori primum videtur indulsisse, ut *longius ali* noluerit; vixque *precanti* et *iubenti* etiam Augusto, cui *non minor* erat quam filio (Tiberio) cura servandae parentis, vitam suam concesserit. Haec Poëta: Seneca vero, Consolat. ad Marc. IV: Illa, inquit, in primo fervore, quum maxime impatientes ferocesque sunt miseriae, se consolandam Areo philosopho praebuit; et multum eam rem profuisse sibi confessa est: plus quam populum romanum, quem nolebat tristem tristitia sua facere: plusquam Augustum, qui, subducto altero adminiculo, titubabat; nec luctu suorum inclinandus erat etc.» Certe non *male fortis*, quae talem se mulier praestiterit.

427. *Non est revocabilis istis (lacrimis) quem semel* etc. Horat. ad Virgil. de Quinctilio I, Od. 24:

Non vanae redeat sanguis imagini,
Quam virga semel horrida
Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi.

Supprime iam lacrymas: non est revocabilis istis,
Quem semel umbrifera navita lintre tulit.
Hectora tot fratres, tot deflevere sorores;
Et pater et coniux Astianaxque puer,
Et longaeva parens: tamen ille redemtus ad ignes,
Nullaque per Stygias umbra renavit aquas.
Contigit hoc etiam Thetidi: populator Achilles
Iliaca ambustis ossibus arva premit:
Illi caeruleum Panope matertera crinem
Solvit, et immensas fletibus auxit aquas;
Consortesque Deae centum, longaevaque magni
Oceani coniux, Oceanusque pater;
Et Thetis ante omnes: sed nec Thetis ipsa, neque omnes
Mutarunt avidi tristia iura Dei.
Prisca quid huc repeto? Marcellum Octavia flevit,
Et flevit populo Caesar utrumque palam;
Sed rigidum ius est, et inevitabile mortis:
Stant rata, non ulla fila renenda manu.
Ipse tibi emissus nebulosi litore Averni,
Si liceat, forti verba tot ore sonet:
Quid numeras annos? vixi maturior annis.
Acta senem faciunt: haec numeranda tibi;

429. *Hectora tot fratres* etc. Poëtice luxuriantem quis non hic Ovidium agnoscat?

435. *Illi caeruleum Panope crinem solvit.* Id est, Panope soror Thetidis, quae Achillis mater, crines suos solvit, audita *illius* (Achillis) morte. De luctu vero Thetidis, vidend. Quint. Calab. III, 604 seq. quem locum adiisse non pigebit.

441. *Marcellum Octavia flevit.* Et immodice quidem, si fides Senecae, supradicta Consolat. cap. II: « Nullum finem, per omne vitae suae tempus, flendi gemendique fecit; nec ullas admisit voces salutare aliquid adferentes, ne avocari quidem se passa est. Intenta in unam rem, et toto animo affixa, talis per omnem vitam fuit, qualis in funere. »

445. *Ipse tibi emissus nebulosi litore Averni* etc.: *emensus nebulosum litus* volebat Roverius, qui in libris suis invenerat *emissus nebulosum* etc.; sed nihil opus emendatione proposita, quum Mediceus, Cambianus et editio prima habuerint *nebulosi in litore.*

448. *Acta senem faciunt: haec enumeranda tibi.* Martial. X, 53, de quodam Scorpo, auriga famoso Ep.

His aevum fuit implendum, non segnibus annis.
Hostibus eveniat longa senecta meis.
Hoc atavi monuere mei, proavique Nerones:
Fregerunt ambo Punica bella duces;
Hoc domus ista docet, per te mea, Caesaris alti.
Exitus hic, mater, debuit esse meus:
Nec meritis, quamquam illa iuvant magis, abfuit illis,
Mater, honos: titulis nomina plena vides.
Consul, et ignoti victor Germanicus orbis,
Cui fuit heu! mortis publica causa, legor.

Invida quem Lachesis raptum trieteride nona,
Dum numerat palmas, credidit esse senem.

449. *His aevum fuit implendum, non segnibus annis.* «Longa est vita, si plena est. Impletur autem, quum animus sibi bonum suum reddidit, et ad se potestatem sui transtulit», Senec. Epist. 93.

451. *Hoc atavi monuere mei, proavique Nerones.* Livii scilicet et Claudii. Narrat Tit. Liv. lib. XXV, 46, 49, Asdrubalem, qui cum recenti exercitu Alpes eo consilio transcenderat, ut se cum fratre Annibale coniungeret, a M. Livio Salinatore victum ac caesum esse; eamque victoriam non minore opera Claudii Neronis, alterius Consulis, esse partam, propterea quod, quum Annibali oppositus esset, relictis ita castris ut hostem lateret, lecta manu profectus, Asdrubalem circumvenit. Merito igitur Horat. in carmine iam laudato:

Quid debeas, o Roma, Neronibus
Testis Metaurum flumen, et Asdrubal
Devictus, et pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris.

453. *Ista domus, per te mea.* Ducta scilicet uxore Antonia, quae Augusti neptis, ex Octavia sorore; quod non nisi per Liviam factum, cuius filios suis adscripserat liberis Augustus, quum ipse nuberet Liviae.

455. *Nec meritis, quamquam illa iuvant magis, abfuit illis, Mater, honos.* Sic et Gronovio in suis ad Heins. Epist. quum olim legeretur:

Nec meritis quicquam illa iuvant: magis affuit illis
Mater honos.

Quod sic modeste, ut solet, corrigendum proponebat Micyllus:

Nec meritis quicquam *illa iuvat* magis; affuit illis etc.

Vt esset sensus: nec me *domus* illa Caesaris facta *mea per te*, *magis iuvat*, in posterum commendat, quam quae de patria bene *merui;* quia scilicet testis *affuit* mater, *honor* ipsa, honoribus, quos sequentibus recenset.

456. *Titulis nomina plena vides.* Forte *omnia plena*, inquit Burmann. Quid enim *nomina plena titulis?* — Indicant quae sequuntur: *Consulis* enim et *Germanici* titulis *nomina* Neronis Claudii Drusi etc., in inscriptionibus insignita *legebantur.*

458. *Cui fuit heu mortis publica causa*] *Qui*, ed. prim. et recte quidem, ut ad orbem Germanicum referas, in quo pro patria pugnando Drusus occubuit; ideoque fuit *mortis* eius *publica* causa.

Cingor Apollinea victricia tempora lauro,
  Et sensi exsequias funeris ipse mei;
Decursusque virum notos mihi, donaque regum;
  Cunctaque per titulos oppida lecta suos;
Et quo me officio portaverit illa iuventus,
  Quae fuit ante meum tam generosa torum:
Denique laudari sacrato Caesaris ore
  Emerui, lacrymas elicuique Deo.
Et cuiquam miserandus ero? iam comprime fletus:
  Hoc ego, qui flendi sum tibi causa, rogo.
Haec sentit Drusus, si quid modo sentit in umbra;
  Nec tu de tanto crede minora viro.
Est tibi, sitque precor, multorum filius instar;
  Parsque tui partus sit tibi salva prior.
Est coniux, tutela hominum; quo sospite, vestram,
  Livia, funestam dedecet esse domum.

462. *Cunctaque per titulos oppida lecta suos.* Nomina et tituli urbium quas ceperat Drusus, in pompa funebri, velut in triumpho, praeferebantur.

464. *Quae fuit ante meum tam generosa torum.* Quid sibi velit istud *ante torum* non intelligit Micyllus; et interpretatur Burmannus de iis qui torum (lectum in quo iacebat cadaver impositum) praecedebant, illorum vicem, qui deferebant, excepturi. Malit tamen legi:

Quae fuit ante meum tam generosa *rogum.*

Sed quid opus emendatione, quum difficultatem (si quae tamen) solverit interpretatio?

467. *Et cuiquam miserandus ero?* Cui sim in posterum *miserandus*, qui *laudatus* a Caesare, lacrymas ipsi (*Deo*) elicuerim? — *Iam comprime fletus.* Querelarum igitur desine, mater; et fletus comprime, quum tot sint tibi causae, unde petas solatium!

469. *Haec sentit Drusus* etc. Nihil hac prosopopoeia poterat excogitari, quod rebus ipsis, et personis accommodatiorem huic elegiae finem imponeret. Quid enim poëtae, vel alii cuivis dicendum nunc supersit, quum matrem filius ipse tam generose sit allocutus? Sed optandum forsan, ut eximius ille locus, et Ovidio vere dignus, lectori iam lasso, et paene somnianti, citius obvenisset. — *Si quid modo sentit in umbra.* Malebat Heinsius *in umbris*, quod esset *inter umbras.*

473. *Est coniux, tutela hominum* etc. — Nimius in adulando Noster, quam qui non lectori nauseam saepius moveat, modo quis pudoris sensus. Quid enim vero? *dedecet* domum Caesaris luctu *funestari*, vel si maximae spei principem amiserit, *sospite scilicet uno Caesare!* Summum hoc humilitatis, nec poëtae, etiam exulanti, et reditum imploranti, condonandum. Quid vero, si nec ipsum tam abiectae adulationis pretium tulerit!

HALIEVTICON

FRAGMENTVM

ARGVMENTVM HALIEVTICI

Vtrum terrestria aquaticis animalibus, an terrestribus aquatica praestent industria, quaerit et examinat Plutarchus, in libello, cuius ipsa quaestio titulus; et adductis utrinque, quibus suam quisque opinionem tueatur, exemplis, dubia prorsus res ab arbitro relinquitur. Id genus argumentum Noster sibi videtur proposuisse, quantum licet coniicere, e collectis adeo misere discerpti poëtae membris. – Vid. Aristot. Hist. Animal. ibique Iul. Caes. Scal. Gratii Cyneget. Oppian. Halieut. et Cyneget. ed. Schneid. Argentorati, 1776. Plin. Hist. Nat. IX et XXXII. - Quae mira referunt veteres de quorumdam piscium industria, magna ex parte infirmavit credula minus, sed diligentior recentiorum exploratio. Vid. Bloch, La Cépède, *Hist. des Poissons;* Valmont de Bomare, *Dict. d'Hist. Nat.* et Camus, *Notes de sa Trad. de l'Hist. des Animaux d'Aristote.*

P. OVIDII NASONIS

HALIEVTICON

FRAGMENTVM

. . . .

Accepit mundus legem: dedit arma per omnes,
Admonuitque sui; vitulus sic namque minatur,

* Huius tam foede ac misere corrupti et mutilati operis, bis mentio est apud Plin. Semel XXXII, 2, his verbis: «Mihi videntur mira, quae Ovidius prodidit piscium ingenia, in eo volumine, quod *Halieuticon* inscribitur». Secundo, eodem libr. cap. ult. ubi sic: «His adiiciemus *apud Ovidium* posita nomina, quae apud neminem alium reperiuntur; sed fortassis in Ponto nascuntur etc.» Illustravit hoc poëma scholiis suis Conradus Gesnerus in libellis tribus novis de Piscibus et aquatilibus, Tiguri in-8.°: quem librum ipse vocat Progymnasmata in historiam aquaticam, quam postea maiori mole edidit. Deinde Ianus Vlitius, in *Venatione Novantiqua* recensuit; quorum virorum scholia nostris adiunximus. Primum vero fuisse Paulum Manutium, Aldi fil. qui in lucem edidit, Gesnerus in Praefat. docet; attulisse vero Actium Syncerum Sanuazarium ex Galliis manu scriptum. Heins. et Bvrm.

1. *Accepit mundus legem* etc. Swartius, libro I Analect. cap. 5, legit *regem:* inepte, licet approbatorem reppererit magistrum suum Barthium, XLIV Advers. 11. *Lex* est constans ille et perpetuus naturae ordo, quem omnia creata sequi debent: quae *iura*, *foedera mundi*, passim a poëtis dicuntur. — *Dedit arma per omnes.* Certe corruptus locus: an enim *mundus* dedit arma? et quibus? forte illa, *accepit mundus legem*, cum praecedentibus, quae periere, includenda parenthesi; et *natura*, de qua antea agebat, intelligenda est, quae *dedit arma* animalibus omnibus. Per *arma* vero intelligit illa animalium membra, quibus se defendunt. Vid. lepidissim. Anacreontis Odarium II:

Φύσις κέρατα ταύροις. κ. τ. λ. Bvrm.

2. *Minatur.* Ald. ex MSS. Sannazarii: *minaci.* Forte:

... Vitulus sic namque minaci,
Quae nondum gerit, intentat iam cornua fronte.

— *Minatur*, Pithoeus ex MSS. Thuan. Sic et Ambrosian.

Qui nondum gerit in tenera iam cornua fronte:
Sic damae fugiunt, pugnant virtute leones,
Et morsu canis, et caudae sic scorpios ictu;
Concussisque levis pennis sic evolat ales.
Omnibus ignotae mortis timor, omnibus hostem,
Praesidiumque datum sentire, et noscere teli
Vimque modumque sui: sic et Scarus arte sub undis
Incidit, adsumptamque dolo tandem pavet escam.
Non audet radiis obnixa occurrere fronte;
Aversus crebro vimen sed verbere caudae
Laxans subsequitur, tutumque evadit in aequor.
Quin etiam si forte aliquis, dum pone nataret,

6. *Concussisque*] *Concursisque levis pennis* MSS. VLITIVS. *Pinnis* edit. Gesneri et Pithoei.

7. *Ignotae mortis.* Forte, *innatus mortis timor.*

9. *Sic et Scarus.* MSS. *sic Escarus*; et sic itidem vers. 38. Isidorus quoque *Escarum* pro *Scaro* posuit lib. XII, c. 6; et ab *esca* dictum finxit. Gesnerus ἴσχαρον aliud aquatile animal, a Scaro longe diversum constituit. Nam et hic σκάρος Graecis est. Nobis, *Le Scare.*

10. *Incidit.* Ita Gesner. ut supplementum iuvaret MSS. et Ald. *decidit*, quod meo insititio versui quadraret. Ante hunc versum legebatur *sin*: cetera hiatu unius versus relicto; quod ex diversa lectione τοῦ *decidit* natum puto; cui aliquis superscripserit *In*: hoc est, vel, *Incidit. Incidere escam*, ut *Incidere terras*, Met. VII, 524. H. — Swartius legebat:

Decipit, absumptamque dolo iam depavet escam.

Assumptaque. Forte, *assutamque dolo escam.*

12. *Aversus crebro veniens sub.* Plinius lib. XXXII, 2. «Mihi videntur mira, quae Ovidius prodidit, piscium ingenia, in eo volumine, quod Halieuticon inscribitur: Scarum inclusum nassis non fronte erumpere, nec infestis viminibus caput inserere, sed aversum caudae ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorsum erumpere: quem luctatum eius si forte alius Scarus extrinsecus videat, apprehensa mordicus cauda, adiuvare nixus erumpentis». — Oppian. Halieutic. IV, 44 sqq.

14. *Quin etiam si forte aliquis dampus nataret*] *Dum pone nataret*, Pantagath. et Gesn. restituerunt ex vet. lect. quae est in Al. *damptus nataret.* Pith. *dampro nat.* ex MSS. qui ita: *dam pronatureto: f. dum pronatat extra.* — *Aliquis dam pronata retro* Thuan. Ambrosian. *dam pro nata rete.* Scribe, *si forte alius*, *dum praenatat*, *arto. arto* sc. vimine, quod sequitur; *praenatat*, pro praeternatat; nisi malis, *prope*, *dum natat*: posset et *dum pone nataret*, cum Pantagatho et Gesnero legi. HEINS.

Mitís luctantem Scarus hunc in vimine vidit,
Aversam caudam morsu tenet; atque ita....
Vber servato, quem texit, in..... resultet.
  Sepia tarda fugae, tenui quum forte sub unda
Deprensa est, iam iamque manus timet illa rapaces,
Inficiens aequor nigrum vomit ore cruorem;
Avertitque vias, oculos frustrata sequentes.
  Clausus rete Lupus, quamvis immanis et acer,
Dimotis cauda submissus sidit arenis.

16. *Atque ita* etc. Sic locum hunc vere inextricabilem restituendum censebat Gesnerus:

> ... Atque trahendo
> Captivum texto socium de carcere solvit.

Heinsius vero:

> ... *Atque ita* tandem
> Victor *servato, quem texit*, cive *resultat.*

Quam ego correctionem Gesnerianae eo libentius praetulerim, quod servet ingeniosius quae fractae lectionis fragmina supersunt.

18. *Sepia tarda fugae.* Vide et Aelianum I, cap. 35 H. A.

19. *Iam iamque manus timet illa rapaces* etc. Verbum *illa* bis in hoc disticho positum otiosum plane est: lego igitur cum Ach. Statio:

> ... Vomit ore cruorem. Ciof.

MSS. *vomit illace*, quod alteri coniecturae meae adstipulatur: *nigram vomit ilicet iram*, vel *undam*. Vlit.

21. *Avertitque vices.* Et pericula effugit. Virg. lib. II Aen. 431:

> Iliaci cineres, et flamma extrema meorum,
> Testor in occasu vestro, nec tela, nec ullas
> Vitavisse *vices* Danaum etc.

Observavit Statius hoc verbum *vices*, nullum hic locum habere, et cum Ciaccono, et Mureto sentio. Ciof. Plin. IX, 29, de Sepiis: *Vbi sensere se apprehendi, effuso atramento, quod pro sanguine his est, infuscata aqua absconduntur.* Et ad verbum Oppianus, libro III, vs. 162: καὶ ἠμαύρωσε κέλευθα, *obscuratque vias.* Vlit. *Vias* scripti: opinor, *avertitque fugas*, vel *avertitque minas.* Heins. Ita *viae* et *vices* confusae lib. XV Metam. 238; et apud Valer. Flacc. I, 283, et alibi. Burm.

22. *Clausus rete Lupus.* Graecis, λάβραξ; Italis, *spigola.* Varie autem apud nostros, *Bar*, *Loubine*, *Loup*, vel *Loupasson*, *Brigue.* — *Immanis.* *Immitis* Thuan. Heins.

23. *Dimotis cauda; submissus sedet armis in austri.* Lego, *Latitat submissus arenis.* Post hunc versum inseruerim alium:

> At piscis captus, qui Graio est nomine Cestreus.

Nam hoc de Cestreo (id est Mugili, quem forte eumdem esse ignoravit Ovidius, quum inferius iterum de Mugilis astutia scribat; aut hoc nihil prohibet: nam et de Muraenae astutia denuo scribit) ostendit Oppianus lib. III, de Piscibus: ubi et alia quaedam similiter, ut hoc in loco Ovidius, describit. Lupum Plinius ex Ovidio scribit reti circumdatum, arenas arare cauda, atque ita conditum transire rete. Gesn. — *Dimotis cauda submis-*

. . . . in auras
Emicat, atque dolos saltu deludit inultus.
Et Muraena ferox, teretis sibi conscia tergi,
Ad laxata magis conversa foramina retis,
Tandem per multos evadit lubrica flexus,
Exemploque nocet, cunctis intervenit una.
At contra scopulis crinali corpore segnis
Polypus haeret, et hac eludit retia fraude,

sus cedet arenis in austri. Pantagathus legebat: *Sidit arenis.* Sed inter hunc et sequentem versum aliquot carmina deesse suspicabatur. Ciof. *Sidit arenis.* Ita ego: Pith. *sidet arenis.* MSS. *ridet arenis.* Gesn. *latitat submissus arenis*: pro eo, quod est in A. *sedet armis in austri.* Quorum ultima proximo vers. sunt, quae sequuntur: *in auras.* Ita MSS. et Pith. Quibus ego praefixi: *Atque ubi iam transire plagas persentit, in auras* etc. Praeeunte Plinio: «Lupum reti circumdatum arenas arare cauda, atque ita condi, dum transeat rete». Isidorus: «Denique rete circumdatus fertur arenas arare, atque ita conditus transire rete». Inepte. Non *conditus* plagas transit lupus, sed *conditum* lupum plagae. Hoc voluit Plinius. Vlit. Thuan. et Ambr. *ridet arenis in auras.* Lege, *sidit arenis: in auras* sequentis versus duae ultimae sunt voces. Met. lib. I, 307, ex antiquis libris:

Quaesitisque diu terris ubi *sidere* detur.

Quum *sistere* illic legeretur in vulgatis; possit et scribi, *se dat arenis.* H.

25. *Dolos saltu deludit inultus.* Lege *inultos.* Met. IV, 426:

Nil poterit Iuno nisi inultos flere dolores.

Vbi *multos* scripti plerique perperam: sic et apud Apulei. I Met., scribendum opinor, *quae quum subinde inultus nosceretur non a multis nosceretur.* — *Deludit. Diludit* edit. Gesn. Bers. Vlitii.

26. *Et Muraena.* Hunc locum adumbravit Plinius lib. XXXII, 2, ubi ita est: «Muraenam maculas appetere ipsas, consciam teretis ac lubrici tergi, tum multiplici flexu laxare, donec evadat». C.

27. *Conversa foramina*] *Connexat forma* MSS. Idem.

29. *Exemploque nocet* etc. Sic et scripti. Castigandum omnino:

Exemploque nocens cunctis iter invenit una.

Apposite Philas, de Muraena:

Η μὲν γὰρ ἐνθενδ' εὐθὺς ἀπὸ μετρίου πόρου,
Διεξιοῦσα σώζουσα καὶ τὰς συννόμους. H.

Bersm. *quod praevenit*: vel rectius, *iter invenit una.* Vlitius in MSS. esse *intervenitura* testatur.

30. *At contra scopulis crinali corpore segnis Polypus haeret* etc. Idem tradit Aelianus VII, 11; et Plinius lib. IX, cap. 29; lib. XXXII, cap. 11.

31. *Hac.* MSS. *haec.* Plinius de hac fraude nihil, nisi quod eam respexisse videri possit lib. IX, cap. 29 de Polypis «Cetero per brachia veluti acetabulis dispersis astu quodam adhaerescunt, tenentque supini, ut avelli non queant». Si bene ita coniicio. Vulgo: *haustu quodam.* De quo nihil Aristoteles lib. IV, cap. 1, unde illa desumpsit Plinius.

Et sub lege loci sumit mutatque colorem;
Semper ei similis, quem contigit: atque ubi praedam
Pendentem setis avidus rapit, hic quoque fallit
Elato calamo, quum demum emersus in auras
Brachia dissolvit, populatumque exspuit hamum.
At Mugil cauda pendentem everberat escam,
Excussamque legit. Lupus acri concitus ira,
Discursu fertur vario, fluctusque ferentes
Prosequitur, quassatque caput, dum vulnere saevus
Laxato cadat hamus, et ora patentia linquat.
Nec proprias vires nescit Muraena nocendi;

32. *Sub lege loci.* Plinius ibidem: *colorem mutat ad similitudinem loci.* — *Loci,* Ovidiana locutio III Am.

Haec *ex lege loci* commoda circus habet.
HEINS.

— *Mutatque. Mittitque* Ambros.

33. *Atque ubi praedam Pendentem retis avidus* etc. Pantagathus legendum putavit, *setis*, non *retis*: vere. Equinis enim, ut nunc quoque fit, setis albis ad suspendendos hamos captandis piscibus usos priscos, docet Plutarchus in libello *De industria animalium;* eiusque rei rationem adfert Oppianus libro III. C.

34. *Fallit.* MSS. *stillit:* et supra in fine proximi versus post *praedam* adiicitur *praedaret*, quod huc refero, ut restituam: *huic quoque adhaeret Elato calamo. Huic* sc. praedae: τὸ *adhaeret* absorptum erat in *praederet*, atque ita factum, *praeda, ret.* Coniecturae meae adstipulatur Plin. lib. XXXII, 2: « Polypum hamos appetere, brachiisque complecti, non morsu; nec prius dimittere, quam escam circumroserit; aut arundine levatum extra aquam ». Sed postrema non satis congruunt. Noster enim, etiam *elato calamo*, adhaerere praedae suae polypum dicit, donec *hamum* iam *populatum exspuat.*

35. *Quum demum*] *Tum demum* Ambros.

37. *Et Mugil.* «Scit et Mugil esse in hamo escam, insidiasque non ignorat: aviditas tamen tanta est, ut cauda verberando excutiat cibos.» Plin. XXXII, 2. Ita haec plusquam παραφράζει, qui reliqua vixdum epitomaverat. VLIT. De Mugili Plinius, eodem lib. cap. 9, §. 23, et alibi. C. *At* editiones multae. *Mugilis* Heins. malebat.

38. *Lupus acri concitus ira.* «Minus in providendo Lupus solertiae habet, sed magnum robur in poenitendo: nam ut haesit in hamo, tumultuoso discursu laxat vulnera, donec excidant insidiae». Plin. ib. c. 2.

39. *Discursu.* MSS. *Discussus*, id est *discussu.* IDEM.

42. *Muraena.* «Muraena etiam non ignorat vires proprias tum nocendi aliis, tum ad auxiliandum sibi in morsu esse sitas. Praemordet enim lineam: neque mordendi vim remittit, donec omnino debilitata se captam et victam fateatur. Muraenae amplius devorant quam hamum, ad-

Auxilioque sui, morsu nec cominus acri
Deficit, aut animos ponit captiva minaces.
Anthias his, tergo quae concutit, utitur armis,
Vim spinae novitque suae; versoque supinus
Corpore, lina secat, fixumque intercipit hamum.
. . . .
Cetera quae densas habitant animalia silvas,
Aut vani quatiunt semper lymphata timores,
Aut trahit in praeceps non sana ferocia mentis.
Ipsa sequi Natura monet, vel cominus ire.

moventque dentibus lineas, atque ita erodunt». Plinius loco cit. G.

43. *Auxilioque sibi.* Lege *sui* ex Thuaneo et deinde *cominus* pro *eo minus*, ex utroque scripto; forte:

Auxiliumque sui morsu nec comminus acri
Deficit.

Sic illa tempestate loquebantur; et *τὸ deficere* cum quarto casu coniungebant, ut alibi pluribus est demonstratum. Sequenti versu *hamos ponat captura minaces*, Thuan. Heins.

45. *Anthias his.* De hoc pisce Plinius lib. IX, c. 59. Est autem a Graecis vocatus *ἱερὸς ἰχθὺς*, ut ait Aristoteles lib. IX de hist. anim. cap. 37; quod in eo loco sit, ubi nulla reperiatur bellua. De eodem etiam Aelianus lib. I, cap. 3, et lib. VIII, cap. 27. Plutarchus in iam citato libello. — *Tergo quae non videt. Vidit* Thuan. *quem non vidit* Ambros. Lege, *quae concutit*, vel *quae continet.* Met. I, 143:

Sanguineaque manu crepitantia *concutit* arma.

47. *Corpore, lina.* Plinius IX, cap. 59: «Anthiae, quum unum hamo teneri viderint, spinis, quas in dorso serratas habent, lineam secare traduntur, eo, qui tenetur, extendente, ut praecidi possit. At inter sargos ipse qui tenetur, ad scopulos lineam terit». Imo et ipse Anthias sibi id praestat, ut Noster tradit; quem, oblitus sui, ita hic sequitur Plinius: «Anthiam tradit idem infixum hamo invertere se, quoniam sit dorso cultellato, spinaque lineam praesecare». Ita iamdudum restitui corruptissimum locum, quem aut frustra tentant, aut temere nimis prostituunt editores. Vlit. — Anthiarum capturam eleganter describit Oppian. Halieut. V, 305 sqq.

48. *Cetera.* Digreditur ad animantes terrestres, ut eas minus industriae, vel astutiae, quam plerosque pisces habere ostendat. Equos tamen et canes laudat. Idem.

49. *Aut vani.* Id est, aut nimis sunt timida, aut nimis audacia: et animi tantum affectu, non ingenio aut astutia aliqua utuntur. Gesn.

51. *Ipsa sequi natura* etc. Sequi fugientia, et cominus ire resistentibus. Idem. Hic versus est infra; unde haec omnia e suis locis convulsa, et turpissimo mendo deformata, vel etiam adulterina esse, qui indicio pollet, nullo negotio animadvertet. Cior. —

Impiger ecce Leo venantum sternere pergit
Agmina, et adversis infert sua pectora telis:
Quoque venit, fidens magis et sublatior ardet,
Concussitque toros, et viribus addidit iram;
Prodidit, atque suo properat sibi robore letum.
  Foedus Lucanis provolvitur Vrsus ab antris,
Quid nisi pondus iners, stolidaeque ferocia mentis?
Actus Aper setis iram denuntiat hirtis,
Et ruit oppositi nitens in vulnera ferri;
Pressus et emisso moritur per viscera telo.
Altera pars fidens pedibus, dat terga sequenti,
Vt pavidi Lepores, ut fulvo tergore Damae,
Et capto fugiens Cervus sine fine timore.
Ipsa sequi natura docet, vel cominus ire. *

Movet. Alii *monet*, vel *docet*. G. *Monet* MSS. et Pith. *movet*. Ald. V.

52. *Impiger et telo venantum sternere pergit Agmina.* In verbo *telo*, mendum inesse recte putavit Ciacconus; et *Leo*, quum de aliis infra feris agat, legit. Ego vero, quoniam syllaba *le* brevis est, et carmen claudicat, a veteribus editionibus parum recedens, lego: *Impiger ecce Leo* etc. *Venantum* autem emendavit idem Ciacconus, quum antea male legeretur, *Venatem*. CIOF.

54. *Quoque venit.* Sensus videtur: quo propius venit, vel quo magis vulneratur. GESN.

55. *Toros.* Id est partes corporis carnosas. IDEM.

56. *Prodidit.* Mallem *proruit*, si active acciperetur: *simul omnes foras proruunt se*, Terent. IDEM. — Thuan. *Prodedit* pro *prodidit*. Lego:

Concussitque toros, et viribus adiicit iram,
Prodigus.

Τὸ *Prodigus* a viro clarissimo, Iano Vlitio, iam occupatum video. HEINS. Ego legerem, *Procidit*; vid. ad librum IX Metamorph. 649; *addidit* vero non mutandum. Sic lib. III Met. 306:

Saevitiae, flammaeque minus, minus *addidit* irae.

58. *Ferocia mentis*] *Menti* reponit Aldus. CIOF.

59. *Actus aper*] *Actus et per retis* MSS. τὸ *agere* ita passim ponit Gratius: « *Glympice te silvis egit* etc., *stimulisque potentibus acti In furias vertere canes* ». VLIT.

60. *Et ruit.* MSS. *se ruit*. IDEM. *Se ruit*, Thuan. Forte: *iram dum nuntiat* (vel *concitat*) *hirtis*, *se ruit*. Eleganter. Sic *omnia ruere*, Germanicus, Fragmento Prognosticorum.

61. *Emisso*. Forte, *immisso*. H.

64. *Et capto fugiens cervus sine fine timore.* Capto, id est concepto, ut paulo post; *nam capiunt animus palmam*. GESN. Reposui, *cauto timore*: quod passim in vetustissimis Ovidii codicibus pro *cauto*, *capto* scribi animadverterim. HEINS.

65. * *Ipsa sequi.* Abundat hic versus, paulo ante suo loco positus.

Hic generosus honos, et gloria maior Equorum;
Nam capiunt animis palmam, gaudentque triumpho:
Seu septem spatiis Circo meruere coronam;
Nonne vides, victor quanto sublimius altum
Attollat caput, et vulgi se venditet aurae?
Celsave quum caeso decoratur terga leone,
Quam tumidus, quantoque venit spectabilis actu,
Compescatque solum generoso concita pulsu
Vngula sub spoliis graviter redeuntis opimis:
Quae laus prima Canum? quibus est audacia praeceps,

66. *Hic generosus.* Puto legendum *Hinc*; et pro *Nam*, sequenti versu, *Iam*. HEINS.

68. *Seu septem spatiis Circo.* Hinc emenda Gratium, sub finem Cynegetici, ubi legendum:

... Ille vigebit
Septem actus *spatiis.*

De numida equo: quum nunc scribatur, *Centum spatiis. Septimam orbitam* et *septimam rotam* dixit Propertius, septem Circi spatia respiciens; *septem gyros* Arnobius. Graecis *ἑπτὰ κάμπτοι* vel *καμπτῆρσι*, quorum exemplo Cassiodorus, in descriptione Circi, *septem metas*, etsi parum proprie, dixit. H. — Sensus idem, quem in Cynegetico his versibus decoravit ipse Gratius:

... Spatiis qualis permissa Lechaeis
Thessalium quadriga decus, quam gloria patrum
Excitat, et primae spes ambitiosa coronae.

Quae si comparentur inter se, et sequentia cum iis, quae de equis in fine Cynegetici sunt, eumdem genium ac auctorem referre, nemo negaverit. VLIT.

72. *Quantoque venit spectabilis actu.* MSS. *actum*: pari mendo supra *cateso* pro *caeso*: *leo* pro *leone*: unde decessit, quod hic accrevit. Luculentissima autem haec locutio et vere Gratiana. Cynegetico: *primos nequidquam offenderet actus.* VLIT. Malim, *quanto veniat*: vel, *quanto ut veniat.* HEINS.

73. *Compescatque solum.* Nihil in hoc versu desidero. Asteriscum tamen appositum reliqui. Sic et Lucanus eleganter dixit: *Vndas compescere remis.* GESN. Ita MSS. et Al. *conpiscatque* Pith. *Compescntque solum* Thuan. forte, *concutiatque solum.* HEINS.

75. *Quae laus prima Canum.* Canes, praesertim venatici, similiter ut equi, animosi generosique sunt: non timidi, non cum furore audaces. GESN. — *Audacia praeceps.* Mera Gratii phrasis, de cane hyrcano: *sed praeceps virtus* etc. Pertinet hoc ad genus bellicosum, quum *vorat extremo* (ut ibi canit) *praeceps discrimine Mavors.* Ad sagaces, quod sequitur: *Venandique sagax virtus.* Quibus *natura sagax* et *solertia naris* ab eodem attribuitur in Cyneg. Tertium genus faciunt illa: *viresque sequendi*; de quo in Cyneg. ad vs. 200 videsis. De tribus his generibus quum ita distincte hic agatur, quis auctorem non agnoscit? Nempe ipsum Gratium; qui primus inter Latinos triplex canum genus instituit. VLIT.

Venandique sagax virtus, viresque sequendi.
Quae nunc elatis rimantur naribus auras,
Et nunc demisso quaerunt vestigia rostro;
Et produnt clamore feram, dominumque vocando
Increpitant: quem si collatis effugit armis,
Insequitur tumulosque canis camposque per omnes:
Noster in arte labor positus; spes omnis in illa.
  Nec tamen in medias pelagi te pergere sedes
Admoneam, vastique maris tentare profundum.
Inter utrumque loci melius moderabere funem.
Aspera num saxis loca sint: nam talia lentos
Deposcunt calamos; at purum retia litus.
Num mons horrentes demittat celsior umbras
In mare: nam varie quidam fugiuntque petuntque.
Num vada subnatis iino viridentur ab herbis.

77. *Naribus auras.* Nosler in Cyneg. vers. 239, *celsisve adprensat naribus auras.* Vbi et hunc locum explicui, pag. 195. IDEM.

79. *Et produnt clamore feram.* Loquitur enim hic de car ibus agminatim indagantibus, qui non quidem semper ἅμα ὑλακῇ διαθέοντες indistincte et indesinenter latrant; sed tum demnm, quum ad cubile pervenerunt, *Clamore feram produnt.* Hoc est, quod expressit Maro in Georg. III, 411: *Volutabris pulsos silvestribus apros Latratu turbabis agens* etc.

80. *Effugit armis.* Si fera dominum effugerit. GESN. Locus mendosus: puto, *quae si collatis effugit armis:* ut ad feram referatur. HEINS.

82. *In arte labor.* Non quod venatio pedestris in viribus magis, quam arte consistat; sed quia initio καρικβάσεως dixerat reliqua animalia terrestria suo quodam instinctu agi, quae ipsa natura *monet*, vel sequendo, vel cominus depugnando, venari; quumque pisces iam vafritie quadam aut hac, aut illac excellere docuerit, ideo iam subiicit, *arte* adversus eos utendum, qui non natura sua, aut viribus, aut fuga, sibi semper consulunt, sed insuper ingenio et fraudibus certant. Hic sensus totius digressionis, et huius ἐκκόδου. IDEM. — *In illa.* Cane; est enim dubii generis apud Graecos pariter et Latinos. GESN.

86. *Aspera.* Deest verbum *aspice*, vel simile. IDEM.

87. *At purum retia litus.* Verbum *deposcit* hic subaudies. Describit autem qualia esse oporteat loca, in quibus homines piscentur, et quibus uti debeant instrumentis. C. — *Purum.* Sine saxis et algis MSS. *pucrum*, id est *pulchrum*, vel *curvum*. VLIT.

89. *Quidam.* Pisces scilicet.

90. *Num vada.* Post hunc deest versus talis aut similis:

In fundo, solestque illic se pascere piscis.

Ex Oppian. Hal. 102 supplevit Vlitius hoc modo:

. . . .
Obiectetque moras, et molli serviat algae.
Descripsit sedes varie Natura profundi;
Nec cunctos una voluit consistere pisces.
Nam gaudent pelago, quales Scombrique Bovesque,
Hippuri celeres, et nigro tergore Milvi;
At pretiosus Helops, nostris incognitus undis;
Ac durus Xiphias, ictu non mitior ensis;

Gurgite: limosa num quis pascetur arena.

92. *Descripsit sedes varias*] *Varie* Thuan. ut supra:

... Nam varie quidam fugiuntque petantque.

An *Dissepsit*, ut in Metam. lib. I? sed nihil temere muta: vide Gifan. Ind. Lucret. Heins.

94. *Scombrique.* Idem, *Scombrus*, latin. Σκόμβρος, graece: *Macarello*, italice. Marinus in arenosis litoribus, est. Cior. — *Bovesque. Boves* Oppianus collocat in coeno maris. G. De Bobus, Aelianus I, 20. C.

95. *Hippuri celeres*] *Hippurus* a caudae equinae similitudine nomen accepit, pinna scilicet a capite ad caudam deducta, quae caudae equinae simillima est: hieme latitat; aestate tantum capitur; carnivorus est, nostris litoribus ignotus; Hispanis cognitus, a quibus vocatur *Lampuga.* Giscaf. Cior. — *Milvi. Milvus*, latine. Ἱέραξ, graece. *Rondina*, italice. Pelagius; altius volat, quam hirundo, et ad lapidis iactum: id autem solet facere, dum timet: it gregatim; licet edentulus sit, carnivorus tamen est; linguam igneam, rubicundam et splendentem habet. Idem.

96. *At pretiosus Helops, nostris incognitus undis.* Plinius nullum ordinem sequitur, quamquam pleraque expressit; sed post alios, qui hic sequuntur, de Helope ita enotat: *Helopen quoque dicit esse nostris incognitum undis.* Quintilianus lib. V ex Nostro etiam habet: *nec Helopen nostro mari ducas.* An ergo in Ponto tantum nasci credidit Plin.? Dixerat enim: « His adiiciemus apud Ovidium posita nomina, quae apud neminem alium reperiuntur, sed fortassis in Ponto nascuntur. » Triplici errore. Non Ovidii haec sunt, sed, si quid probavi, Gratii. Nec hic tantum Helopis mentio; sed et Aristoteles et Hesiodus Scuto Herculis Ἔλλοπας ἰχθῦς indigitavit. Denique non in Ponto, sed in Pamphylio tantum mari capitur, testibus Columella et Aeliano. In eo quoque fallitur, quod lib. IX, c. 17 dicat de Acipensere: « Nullo in honore est, quod quidem miror, quum sit rarus inventu: quidam eum Elopen vocant. » Nostro contra est *pretiosus Helops*; qui et πολυτίματος Epicharmo; sed ipse sibi etiam obloquitur Plinius, ut ostendam ad vers. ult. Vlit.

97. *Xiphias.* Plinio cap. 49 libro IX, *Trygon* vocatur. De quo Aelianus IX, 40, et XIV, 22; Oppianus II. Latine *Gladius*: italice *Pesce spada.* Giscaferius. Pelagius est; ad cetaceam magnitudinem pervenit: rostro est mucronato, utramque maxillam rostratam habet: inferiorum

Et pavidi magno fugientes agmine Thunni:
Parva Echeneïs adest, mirum! mora puppibus ingens:
Tuque comes ratium, tractique per aequora sulci,
Qui semper spumas sequeris, Pompile, nitentes:
Cercyrosque ferox, scopulorum fine moratus:
Cantharus, ingratus succo: tum concolor illi
Orphas, caeruleaque rubens Erythinus in unda:
Insignis Sargusque notis, insignis et alis:
Et super aurata Sparulus cervice refulgens;

tamen brevem et triangularem: superiorem magis osseam, duriorem, longissimam, ensiformem. Ciof. *Ac durus*, bene scripti. Heins.

98. *Thunni*] *Thunnus*, latine. θύννος, graece. *Tonno*, italice. Vbi primum natus est, Latinis *Cordila*; ubi ad sex menses pervenit, *Pelamis*; ubi ad annum, *Thunnus* dicitur: a verbo graeco θύνειν, quod est cum impetu promoveri: ubi maior factus est, ὄρκυνος· in immensum auctus, κῆτος. Giscaf. Ciof.

99. *Parva Echeneïs adest, mirum! mora puppibus ingens.* Plinius IX, cap. 25: « Est parvus admodum piscis, Echeneis appellatus; hoc carinis adhaerente, naves tardius ire creduntur, inde nomine imposito etc.; ἀπὸ τοῦ τὰς νῆας ἴχειν. » Puto, *Parva Echineis*, *ut et*. Heins.

101. *Pompile.* Oppianus I, 186, penultimam corripit: Ἐν κείνοις νέμεται καὶ Πομπίλος ὃν ποτε ναῦται ἄζοντι. Gesn. De Pompili natura Aelianus II, 15, et XIV, 33; Plinius IX, 15 et alibi. Hic autem piscis Neptuno sacer est, quod navigia ad portum usque sequatur.

102. *Cercyrosque.* Κίρκουροι Oppiano circa petras degunt. Apud Plin. circa finem lib. XXXII perperam legitur, *Bobgyros*. MSS. *Cercyroesque:* Plinius; *Cercyron in scopulis viventem.* Ita dudum ego, et pridem Gesnerus. Vulgo *Bopgyron*: monstrose. Forte: *Saevum Cercyrum*; quia *ferox* hic dicitur a Nostro. Vlit. — *Cantharus.* De hoc pisce Aelianus I, 27.

103. *Tum concolor illi Orphas.* Plinius ex Ovidio nominat *Orphum rubentem*, *Rhacinumque pullum*, perperam, ut apparet; nisi *coracinum* legas *pullum*; et forte carmen unum hic desit. Scio quidem etiam Orphum rubere. Graecis Ὀρφὸς, vel Ὀρφὼς Attice. Gesn.

104. *Erythinus.* Plinius IX, 16 et 52 et alibi. Pelagius est Aristoteli: Oppiano vero litoralis: in mari tantum reperitur.

105. *Insignis Sargus.* Festus: *Sargus piscis genus, qui in Aegyptio mari fere nascitur.* Lucil.:

Quem praeclarus Elops, quem Aegypto
Sargus movebit.

De Sargu Plinius quinque in locis, et Aelianus I, 24; litoralis, marinus; Auratis et Sparis fere similis, latior, rotundior tamen est: bis parit, vere et autumno: plures habet uxores, et pro iis certamen init: caprarum est amantissimus. Mulli lutarii reliquias sequitur. Vlit.

106. *Sparulus.* Sparus Auratae si-

Et rutilus Pagur, et fulvi Synodontes, et ex se
Concipiens Channe, gemino fraudata parente.
Tum viridis squamis, parvo Saxatilis ore,
Et rarus Faber, et pictae Mormyres, et auri
Chrysophrys imitata decus: tum corporis Vmbrae
Liventis, rapidique Lupi, Percaeque Tragique.

millimus est, adeo ut etiam piscatoribus frequenter imponat. Verum rotundiore, minore, et magis compresso est corpore. Giscaf. — *Et rutilus Pagur. Pager* vel *Pagrus*, Graecis, φάγρος, quod voracissimus sit; ab Erythino diversus est, ut notat Rondeletius: distinguitur magnitudine corporis, et latitudine, et rostri figura. Fallitur Iovius, qui Pagrum eum esse existimat, qui vulgo Romani *Fravolino*, et Gallis Narbonensibus *Fragellus* vocatur, quum iis potius Erythinus sit. Cior.

107. *Et fulvi Synodontes.* Συνόδους, συνάγρις, χάραξ, et Latinis *Dentix*, eumdem piscem significant; nomen enim ab extantibus, et prominentibus dentibus impositum est. Romanis *Dentale*. Giscaf. De eodem Aelianus I, 49. Cior.

108. *Et ex se concipiens Channe gemino fraudata parente.* Idem tradit Plinius lib. IX, cap. 16, et lib. XXXII, cap. ult. Idem.

110. *Et rarus Faber*] *Faber* is est, qui χαλκεὺς Graecis, vel ζεύς. Plinio *Faber* dicitur: Romanis *pesce S. Pietro:* Gallis *Doree*. Captus grunnit suum more: Romae in foro piscario frequens est. C. — *Et pictae Mormyres.* Mormures *gazae* dicuntur: Graecis μόρμυροι vel μόρμυλοι. Quod etiam nomen hodie Romani imitari videntur, a quibus *Mormilli* vocantur. Lyncis pullis in lateribus parallelis insignis est, unde ab Ovidio pictae dicuntur. Giscaf. Cior.

111. *Chrysophorus*] *Aureique coloris Chryson:* apud Plinium non recte pro *Crysophryn*. Gesn. *Aurata*, latine: *Orata*, italice. Litoralis, marinus, et in marinis stagnis capitur; aestate mediis fervoribus, diebus circiter sexaginta, ut Glaucus et Asellus, latet; hieme etiam laborat; solum carne vescitur; timidissimus est. Cior. — *Vmbrae.* Vmbram alii saxatilem faciunt, et alios quoque ex his, quos Ovidius hic pelagios facit, ut Merulam, Scorpium: litorales vero Melanurum et Mormylum. Lupos circa ostia fluminum etc. Gesn. — Σκίαινα, graece, quod suo natatu oculos effugiens piscis umbra potius, quam verus piscis intuentibus appareat. Ausonius: *Effugiens oculos celeri levis Vmbra natatu.* Marinus piscis est, loca saxosa, et herbis virentia incolens; carnivorus est et salivagus. Cior.

112. *Percaeque.* Plinius IX, 16, et Ausonius in Mosella, ubi ita scribit v. 115:

Nec te delicias mensarum, Perca, silebo
Amnigenos inter pisces dignande marinis.

— Pergit cum Nostro Plinius: *Praeterea parvum Teragum, et placentem cauda Labrum.* In his ego invicem Gesnerum praevertam. Ille ex Plinio superiore versu legebat: *Tum viridis Teragus parvo saxatilis ore.* Ego contra monstra illa non hinc modo, sed et ex Plinio exstirpanda censeo, quem ita emendo: *Praeterea Percam, Tragum et placentem cauda Me-*

Quin laude insignis caudae Melanurus, et ardens
Auratis Muraena notis, Merulaeque virentes,
Immitisque suae Conger per vulnera gentis;
Et capitis duro nociturus Scorpios ictu,
Ac numquam aestivo conspectus sidere Glaucus.
At contra herbosa pisces laxantur arena,
Vt Scarus, epastas solus qui ruminat escas;
Fecundumque genus Maenae, Lamyrosque Smarisque,
Atque immunda Chromis, merito vilissima Salpa:
Atque avium dulces nidos imitata sub undis;

lanurum; quibus vestigiatim Nostrum expressit. Qui vero *parvum Tragum* potuit dicere, quem ne fando quidem cognoverat, ut ipse fatetur, quumque nihil tale quid hic de magnitudine eius traditum invenisset? VLIT. — *Tragique.* Oppiano Maenae et Tragi in coeno maris degunt. GESN.

113. *Laude insignis caudae Melanurus.* Aliter videtur tradere Aelianus libro I, cap. 43. CIOF.

114. *Merulaeque virentes.* Idem eodem lib. cap. 19, eius mentio est apud Plinium. — MSS. *Munera notis merelateque.* VLIT.

115. *Conger.* « Congri (inquit Gesnerus ad hunc locum) se invicem maxime vorant, auctore Aristotele. » Si id verum est, leg. *Immitisque suae c. p. v. genti.* Sed quum id apud neminem, nec quidem in Aristotelis lib. inveniam, praeplacet mihi lectio, quam Pithoeus edidit ex MSS. *cancer;* praesertim quum Scorpius sequatur. Reliqua tamen in mendo cubant. Forte: *suae per vulnera chelae.* Vel, si de Congro loquitur: *sui per vulnera dentis.* VL.

116. *Et capitis duro nociturus Scorpius ictu.* Ciacconus legit, *Et captus duro* etc., probabilis admodum coniectura: utpote quae eaedem paene literae sunt, et sensus talis requiritur; Scorpii autem non semel mentio est apud Aelianum, et apud Plinium IX, 51.

117. *Aestivo sidere.* Exorto Cane, id est, quousque in coelo Canis conspicitur. — De Glauco Aelianus cap. 17, libro I; sed ne verbum quidem de hoc, quod hic Ovidius.

119. *Vt Scarus, epastas solus qui ruminat escas.* Idem auctor libro II, cap. 54, ubi, quod poëta noster hic adfirmat, se ab aliis accepisse testatur: idem fere Plin. IX, c. 15 et alibi.

120. *Smarisque.* De hoc pisce Plin. XXXII, cap. ult. *Smyrusque*, alii legebant. *Meryxque* alius. HEINS.

121. *Salpa.* Σάλπη, graece: *Salpa*, italice. Marinus piscis est, et in marinis lacubus vivit, et herbosa arena laxatur: autumno lutum parit, sicut et Sargus; clarissime audit; erro non est, stercore et alga vescitur. CIOF.

122. *Atque avium dulces* etc. Sola Phucis est, quae in aquis nidificat. Arist. VIII, fine: Μονὴ δὲ Φυκὶς τῶν θαλαττίων ἰχθύων στιβάδας ποιεῖται etc. Quae ita vertit Plinius IX, 26: *Eadem piscium sola nidificat ex alga, atque in nido parit.* Lego itaque hoc

Et Squalus, et tenui suffusus sanguine Mullus:
Fulgentes Soleae candore, et concolor illis
Passer, et Adriaco mirandus litore Rhombus:
Tunc Epodes lati, tum molles tergore Ranae.
Extremi parent. . . . .
. . . .
. . . .
Lubricus et spina nocuus non Gobius ulla,
Et nigrum niveo portans in corpore virus
Lolligo, durique Sues, sinuosaque Caris:

loco: *Atque avium Phycis nidos imitata.* — Ingeniosissime Vlitius, qui videtur felix tam hoc, quam aliis huius poëmatii locis egregie a se illustratis: sub nomine *dulcis* latet nomen piscis. Heins. — Harduinus ad Plin. IX, 26 legit etiam: *Atque avium Phycis nidos imitata sub undas.* Perinde quasi Vlitii notas nunquam inspexisset; sed sic solet.

123. *Et squalus* etc. Ita Gesnerus et recentiores. Edd. Ald. et Pith. *et Squalus tenui.* Nam prima potius producenda est, sive ex *κίφαλος* contrahitur, quod Gesnero visum: sive, ut verisimilius, a *squaleo.* MSS. *Et squa et tenui.* Hic itaque malim: *Et squatus et tenui.* Et *squalum* supra ad vs. 118 relegare: *Squali, Scombrique, Bovesque. Squatus* autem idem, *qui squatina*, ut ostendit Gesn. Vlit. — *Mullus.* Graece *τρίγλα*: italice *Triglia.* Pelagius est Galeno: Aristoteli vero, litoralis: Oppiano autem saxatilis dicitur: parit ter in anno: Dianae sacrificabatur. Oceanus Septentrionalis, et Occidentalis hunc non gignit. Carne, alga, concha et coeno vescitur. Leporem marinum insequitur: homini nocuus, et eo vescitur. Ciof.

124. *Soleae.* Huius item piscis creberrima apud Plinium mentio. Id.

125. *Passer.* In coeno degit. Oppian. — *Rhombus.* Iuven. Sat. IV, 39:

Incidit Adriaci spatium admirabile Rhombi.

126. *Tunc Epodes lati.* Sic etiam Plinius nominat ex Ovidio. Ex aliis (quod sciam) nemo hoc nomen posuit. *Lopidae* vulgo dicuntur pisces quidam plani et lati. G. — MSS. *Lepores laeti.* Plin. excerpsit, *Epodes lati generis.* Vlit. — *Ranae.* Ranas marinas de piscium genere intelligo. Gesn.

127. *Pascunt.* Ald. *extremi pas.* * MSS. et Pith. *extremi pareuc.* * Ego reliqua ex Oppiani Hal. I initio ita supplevi:

Extremi pascunt, propter confinia ripae,
Aut fixae scopulis haerent, Pernaeque Sudesque.

Pernaeque Sudesque ex Plinio, qui hinc citaverat, in locum hunc postliminio restitui. Vlit.

128. *Gobius*] *Gobii* vel *Cobii* in petris et arenis degunt Aeliano. *Lubricus* Gobii epitheton dixerim: quamquam *Olisthos*, id est lubricus sui generis, piscis est Oppiano prope ostia fluviorum. Gesn.

130. *Lolligo.* Pelagia est Lolligo magna. Gesn. Plinius multis in locis: Aelianus in libri IX capite 52. Ex mollium genere, sicut Polypus et

Et tam deformi non dignus nomine Asellus:
Tuque peregrinis, Acipenser, nobilis undis.

. . . .

Saepia: proprium habet, inter mollia ut volet, et volitans Conchae adhaerens, et ita affixus, aut arena sese suburrans, tempestatis signum est: vivendi spatium tam Saepiae, quam Lolligini breve est. Namque paucis excerptis, himatum non complent: nunquam illi deest copia atramenti; suis promuscidibus pisces venatur. Ciof. — *Durique Sues. Dirique* passim citat Gesnerus. Vlit. — *Sinuosaque Cess.* * Praeclare, ut omnia, hoc vulnus sanavit Pantagathus; legit enim *Cestra.* Est autem Cestra, piscis, quae in capite habet duos aculeos, quibus Thynnum vel maxime infestat ac persequitur. Aldus Aldi N. reponebat *Thessa;* quo de pisce Plinius XXXII, 11. Ciof. *Caris*, libri scripti, et Pithoeus.

131. *Et tam deformi non dignus nomine Asellus.* Duo Asellorum genera: primum, ὄνος, Plinio *Bacchus* vocatur; hi in alto mari capiuntur: alterum genus, *Gallarius* dicitur: litoralis est; latet plurimum temporis. Ciof.

132. *Tuque peregrinis, Acipenser; nobilis undis.* De Acipensere Plinius IX, 17 et alibi. Italice *Storione*, Gallice *Esturgeon.* Sensit mecum clarissimus Muretus; et alii viri eruditissimi, inter quos Rondeletius cap. ult. lib. XIV, id literis consignarunt. At aliter Giscaferius, qui haec notat in hac secunda editione. De Acipensere, inquit, varia est inter scriptores sententia, quisnam sit, et quo apud nos vocetur nomine. Iovius eumdem esse vult cum Ellope; *le Lézard;* idque probare contendit nonnullis argumentis. Rondeletius diversos esse inter se existimat; Ellopenque squamosi, Acipenserem mustellini generis; eumque esse, qui apud nos Sturio vocatur: quod quidem non paucis rationibus et auctorum testimoniis confirmat. Paulus tamen Iovius Silurum Sturionem esse nostrum arbitratur. In hac tam ancipiti pugna perdifficile est nosse in utram magis partem inclinet victoria. Hoc tamen animadvertendum existimo, mirum videri Acipenserem ab Ovidio peregrinum vocari, si noster Sturio sit, quum non procul a moenibus Vrbis in Tiberi, vere et aestate Sturiones laudatissimi frequenter capiantur. Hoc autem argumento facile credi posse alium esse Acipenserem, qui e remotis maribus Romam velii solitus esset. Ciof.

ARGVMENTVM NVCIS

EX ANTHOLOG. GRAECA. L. C. 20, EPIGR. I BRVNK. ANAL. I, P. 173.

Εἰνοδίην καρύην με παρερχομένοις ἐφύτευσαν
  Παισὶ, λιθοβλήτου παίγνιον εὐστοχίης·
Πάντας δ' ἀκρέμονάς τε καὶ εὐθαλέας ὀροδάμνους
  Κέκλασμαι, πυκιναῖς χερμάσι βαλλομένη.
Δένδρεσιν εὐκάρποις οὐδὲν πλέον· ἦ γὰρ ἔγωγε
  Δυσδαίμων ἐπ' ἐμὴν ὕβριν ἐκαρποφόρουν.

Quod Epigramma, sive Platoni, sive Antipatro Sidonio tribueris (nam inter utrumque disceptatur), nullus tamen negaveris quin hinc effluxerit Elegiae subsequentis argumentum, quod iuvenili more, et primo luxuriantis ingenii impetu amplificatum, in carmen excrevit non fere minus quam ducentos versus complectens. — Graecum sic vertit Alciat. in Emblem.

Ludibrium pueris lapides iacientibus, hoc me
  In trivio posuit rustica cura Nucem:
Quae laceris ramis, perstrictoque ardua libro,
  Certatim fundis per latus omne petor.
Quid sterili posset contingere turpius? eheu!
  Infelix fructus in mea damna fero!

NVX

ELEGIA *

Nux ego iuncta viae, quum sim sine crimine vitae,
  A populo saxis praetereunte petor.
Obruere ista solet manifestos poena nocentes,
  Publica quum lentam non capit ira moram.
Nil ego peccavi; nisi si peccare vocatur,
  Annua cultori poma referre suo.
At prius arboribus, tum quum meliora fuere
  Tempora, certamen fertilitatis erat.

* Sunt qui asserant, hoc opusculum de *Nuce* falso adscribi Nasoni: ego vero, ut non negarim, Ovidium iuvenem, et adhuc tironem in Musarum militia, haec quasi sui praeexercitamenta scripsisse, meliora quidem fatura, si in provectiorem aetatem distulisset; sic ipsius, non alterius poëtae partum esse asseverarim, quod ex dicendi charactere quivis, vel mediocriter eruditus, deprehendere poterit. M.

1. *Nux* ego etc. Contigit hoc fortuna quadam huic Elegiae, ut interpretem nancisceretur virum saeculi decimisexti lumen ingens et decus, Desider. Erasmum; qui si tales in Ovidium omnem curas extendisset, vix equidem sentio, quid agendum posteris reliquisset. Iam ab hoc versu primo, leonis unguem sentias, in exponendo qua potissimum arte Noster lectorem secum in rem mediam rapiat; et, omissis quibuscumque praeludiis, id statim de quo agitur det intelligendum. — *Iuncta viae.* Proxima, contigua.

2. *Petor.* Percutior. Val. Maxim. V, 3: *Lycurgus saepe lapidibus petitus est.*

3. *Obruere.* Proprie. Dicitur enim elegantissime, saxis et lapidibus aliquem *obruere.*

5. *Nisi si peccare fatemur*] *Vocatur* praetuli: eadem varietas II Pont. 2, 19:

Vtque magis cauti possunt timidique videri.

Vbi *vocari* codd. nonnulli. *Peccare* etiam pro peccato, Terent. Andr. act. v, sc. 3, v. 55: *Si id peccare est, fateor id quoque.* Vnde hic *fatemur* posset defendi. Nec tamen *docetur* admodum displicet, ut sit pro ostenditur, probatur: ita Terent. Adel. I, 2, 45: *te plura in hac re peccare ostendam.*

6. *Referre suo*] *Meo*, Bodleianus a manu secunda.

Quum domini memores sertis ornare solebant
  Agricolas, fructu proveniente, Deos.
Saepe tuas igitur, Liber, miratus es uvas:
  Mirata est oleas saepe Minerva suas.
Pomaque laesissent matrem, ni subdita ramo
  Longa laboranti furca tulisset opem.
Quin etiam exemplo pariebat femina nostro;
  Nullaque non illo tempore mater erat.
At postquam platanis, sterilem praebentibus umbram,
  Vberior quavis arbore venit honos;
Nos quoque fructiferae, si nux modo ponor in illis,

9. *Quum domini memores sertis* etc. Memores scilicet tunc agricolae, cui Deorum arbor unaquaeque erat sacrata, Deum hunc, id est, ipsam arborem, sertis ornabant, quum fructuum proventus votis respondisset. Hinc Liber *suas* uvas, et oleas Minerva *mirabantur.*

10. *Agricolas, fructu proveniente, Deos.* Lege *Agricolas Deos*, quidquid libri veteres dissentiunt. Met. VIII, 226:

Coeptus ab agricolis superos pervenit ad omnes
  Ambitiosus honos,

Posset et *Agricolam Deum* legi; quemcumque deum agricolam. Sic Tibullus libro I, Eleg. 1, 19:

Et quodcumque mihi pomum novus educat annus,
  Libatum *agricolae* ponitur ante *Deo.*

Vbi nihil mutandum: quamquam *Agricolas ante Deos* nonnulli legunt: aut si quid mutetur, pro *libatum*, libens reponam *libandum.* — *Proveniente.* Bersmannus explicat *praecoci fructu*: sed quis ita veterum loquitur? *provenire*, *proventus* millies de fertilitate tam hominum et animalium, quam agrorum apud veteres occurrit. Burm. — *Praeveniente* est vetus lectio.

12. *Oleas.* Pro olivis dixit. Contra Maro in Bucol. *olivam* pro olea, inquiens: *Incumbens tereti Damon sic coepit olivae.* Est enim *olea* arbor, *oliva* bacca. Licet hic in proprio quoque significatu pro arbore dictum accipere possimus. Sed melior tamen prior sententia: nam supra non vites, sed uvas dixit. Mar.

13. *Matrem.* Arborem scilicet, quae poma tulit, quorum pondere oppressa fuisset, ni etc. Ita Plin. lib. XII: *Rami in excelsum emicant, sylvosa multitudine, vasto matris corpore.*

14. *Longa laboranti ramo.* Fatiscenti, prae multitudine fructuum. Sic alibi Noster, Remed. Am. 175:

Aspice pomorum curvatos pondere ramos,
  Vt sua, quod peperit, vix ferat arbor onus.

16. *Nullaque non illo tempore mater erat.* In mores aetatis suae, data occasione, erumpit; et feminas tangit, quae non modo non *fertilitatis honorem* expetebant, sed et conceptos foetus nefandis artibus in ipso saepe utero necabant.

19. *Nos quoque fructiferae*] *Frugiferae* scripti plerique; nec respuen-

Coepimus in patulas luxuriare comas.
Nunc neque continuos nascuntur poma per annos;
Vvaque laesa domum, laesaque baccha venit.
Nunc uterum vitiat, quae vult formosa videri:
Raraque in hoc aevo est, quae velit esse parens.
Certe ego, si numquam peperissem, tutior essem.
Ista Clytemnestra digna querela fuit.
Si sciat hoc vitis, nascentes supprimet uvas;
Orbaque, si sciat hoc, Palladis arbor erit.
Hoc in notitiam veniat maloque pyroque;

dum. Iurisconsulti certe tam *frugiferas* arbores, quam *fructiferas* agnoscunt. *Frugiferarum* Columella non semel meminit. Tacitus de Germania: *Satis ferax, frugiferarum arborum impatiens.* B. — *Si nux modo ponor in illis.* Modeste nimium vix se inter *fructiferas arbores* ponit recensendam. — *Ponor. Ponar* Regius et duo alii.

20. *Luxuriare.* Eleganter hoc de arboribus late crescentibus. Sic XIV Met. 629:

Qua modo *luxuriem* premit, et spatiantia passim
Brachia compescit.

21. *Nunc neque.* Maluerim *hinc neque:* causam reddit infoecunditatis. Heins.

21. 22. *Continuos per annos.* Non uno quoque anno, ut quondam. — *Vvaque laesa, laesaque bacca. Laesas* dicit, quia iam non Baccho nec Minervae soliti honores persolvuntur; neglectique Dei suas quoque arbores negligunt: unde fit ut nec *uva* nec *bacca domum*, id est apud agricolam, adferantur.

23. *Nunc uterum vitiat* etc. Varia exhibent codices hunc locum: *nunc uterus vitii est*, Regius et tres alii; *Nunc mulier vitio est*, Palatinus: *uterum servat*, Mentel. Schottus lib. II, Obs. 43 e membranis legit *nunc uterus vitis*, quod in Lovaniensi est; sed praefero receptam a viris doctis, et de abortu intelligo, qui medicamentis curatus, vitiat uterum, ne facile iterum concipiat. B.

25. *Certe ego*] *Ecce ego*, Iunii cod.

26. *Ista Clytemnestra digna querela fuit*] *Tutior* etenim, si numquam *peperisset* Clytemnestra, quae Orestem tulit, a quo postea interempta fuit. Sed iuste minus, quam Nux, questa fuisset, quum, occiso coniuge, scelus ipsa scelere provocaverit.

27. *Nascentes supprimat uvas.* Vel in ipso nascendi tempore *premat*, enasci vetet. Iam de verbo hoc *supprimere* diximus, eo sensu accipiendum.

28. *Orbaque.... Palladis arbor erit.* Ipsam se fructibus suis *orbaret.*

29. *Hoc in notitiam veniat* etc. Discant hinc (ex iis quae patior) quid ipsis servetur; et mox quos ferunt fructus, arbores suas *destituent*; quao nihil tunc aliud quam *silvae*, et *inutile lignum*, focis *destinatum.*

Destituent silvas utraque poma suas.
Quaeque sibi vario distinguit poma colore,
Audiat hoc cerasus, stipes inanis erit.
Non equidem invideo: numquid tamen ulla feritur,
Quae sterilis sola conspicienda coma est?
Cernite sinceros omnes ex ordine truncos,
Qui modo nil, quare percutiantur, habent.
At mihi saeva nocent mutilatis vulnera ramis;
Nudaque decerpto cortice ligna patent.
Non odium facit hoc, sed spes inducta rapinae.
Sustineant aliae poma; querentur idem.
Sic reus ille fere est, de quo victoria lucro
Esse potest: inopis vindice facta carent.
Sic timet insidias, qui scit se ferre viator,

30. *Vtraque poma suas.* Post hunc versum in multis codicibus adscripti erant ineptissimi quidam versus, quae Monachorum sordes facile produnt:

Audiat hoc prunus, dare desinet utile munus:
Audiat haec cerasus, stipes inanis erit.
Audiat haec ficus, ficu privabit amicum (*vel* amicos.)
Escule, ne parias! ne quoque tu pereas.
Fraxinus horroris causam quum vestit honoris ....

Et haec ipsa etiam diverso modo leguntur in codicibus, et multa etiam deesse huius poëtastri, indicium dabat Iunianus codex, ubi inter primum et secundum versum intervallum erat, unde excidisse quaedam constat. BVRM.

31. *Vario colore.* Sic *variae uvae* apud Columellam. — *Distinguit. Vestit sua poma colore*, Lovan.

35. *Sinceros.* Id est integros et illaesos. Ovid. IV Pont. 9, 10:

Et mea *sincero* curreret axe rota. DOVSA.

Male unus codex, *securos.*

37. *Saeva nocent*] *Saeva nocent nudatis vulnera*, Francof. non male.

38. *Decerpto.* Licet nonnulla ex manuscriptis exemplaribus habeant *detecto*, tamen legendum omnino est, ut in pluribus exemplaribus legitur, *decerpto:* quod participium ante oculos ponere videtur vulnera illa, quae cortice illiso et detracto a saxis carptim inferuntur arboribus. MAR.

39. *Sed spes inducta rapinae*] *Indicta* Mentelii liber: alius *illustra*; *indulta* Fabricii codex. HEINS.

40. *Querentur*] *Querantur* Regius et alius: *queruntur*, Lovan.

41. *Sic reus*] *Fit reus ille fere* ex Vaticano legebat olim Heinsius. Sic *facere reum* Suet. Tib. 8, et passim alii. — *De quo victoria lucro.* In multis legitur *victoria laeta*, etiam in MSS. unde suspicor lectionem ab alio emendatam: *laeta* autem, lucrosa, triumpho digna. FABA.

42. *Inopis vindice facta carent.* Non est qui pauperem ab iniuria vindicet, luatur.

43. *Qui scit se ferre viator, quod timeat.* Aut legendum est, *cui timeat*,

Quod timeat: tutum carpit inanis iter.
Sic ego sola petor, soli quia causa petendi est:
Frondibus intactis cetera turba virent.
Nam quod habent frutices aliquando proxima nobis
Fragmina, quae laeso vimine multa iacent;
Non istis sua facta nocent: vicinia damno est.
Excipiunt ictu saxa repulsa meo.
Idque fide careat, si non, quae longius absunt,
Nativum retinent inviolata decus.
Ergo, si sapiant, et mentem verba sequantur,
Devoveant umbras proxima quaeque meas.
Quam miserum est, odium damnis accedere nostris;
Meque ream nimiae proximitatis agi!
Sed, puto, magna mei est operoso cura colono.
Invenias, qui det nil mihi, praeter humum.

aut *quod* positum est pro quare; ut, *non est quod metuas.* Erasmvs. Maff. liber, *cur timeat.* Vere.

44. *Tutum carpit inanis iter*] *Inanis* viator, qui nihil fert secum, unde a latronibus impetatur. Eodem sensu *vacuus* apud Iuv. Sat. X, v. 22:

Cantabit *vacuus* coram latrone viator.

45. *Soli quia causa*] *Soli mihi causa*, Neapol. *quia fructus causa*, alius. — *Petendi* passive dixit: causa cur *petar.* Eras.

46. *Viret*] *Virent*, Ambrosianus.

47. *Nam quod habent frutices aliquando proxima nostro.* Pro *aliquando*, legendum *alii quoque*, cum Moreti codice. Lovaniensis ex nostris, et Fabricii codex, *alioquin.* H.

48. *Fragmina, quae, laeso* etc. Ramos intellige, qui saxis petiti, in illos ex arbore vicina resultantibus, *fracti* circa Nucem ipsam iacent. — *Laeso vimine.* In codice Moreti, *quod multo vimine laesa iacent:* unde Heinsius, *mutilo.* In Lovan. *laeso vimine iuncta:* forte, pro *laeso vimine trunca iacent:* vel *quod laesae vimina iuncta iacent; laesae* scilicet mihi. Bvrm.

53. *Ergo si sapiant* etc. *Si mens* igitur arboribus illis; si quid possent capere mente, et *mentem* hanc verba, quibus, quid sentiant exprimerent, sequerentur, sapienter faciant, fatalem hanc ipsis vicinitatem Diris devovendo.

55. *Odium damnis accedere nostris.* Eleganter in uno codice, *accrescere:* de qua voce, cum τῷ *accedere* confusa, vide Heins. ad Val. Flac. lib. I, 178.

58. *Invenias.* Vetusta editio cum Mediceo codice, *Invenies quod det nil mihi*: alia cum tribus scriptis, *Invenias dederit quid mihi*: unus, *invenies dederit quid mihi:* alius, *Inveniat:* duo, *Inveniat si quid det mihi.* Lege *Invenias, qui det nil mihi, praeter humum:* nam in uno Vaticano, *Inveniet qui det nil...* H. Recte *invenias*, Heinsius: nam ita solet Noster.

Sponte mea facilis contemto nascor in agro:
Parsque loci, qua sto, publica pene via est.
Me, sata ne laedam, quoniam sata laedere dicor,
Imus in extremo margine fundus habet.
Non mihi falx nimias Saturnia deputat umbras:
Duratam renovat non mihi fossor humum.
Sole licet siccaque siti peritura laborem,
Irriguae dabitur non mihi sulcus aquae.
At quum maturas fisso nova cortice rimas
Nux agit, ad partes pertica saeva venit:
Pertica dat plenis immitia vulnera ramis;
Ne possim lapidum verbera sola queri.
Poma cadunt, mensis non interdicta secundis:
Et condis lectas, parca colona, nuces.
Has puer aut rectus certodilaminat ictu;

61. *Quoniam sata laedere dicor.* Callide, nec inficiatur, quod manifestum est: nec agnoscit, quod erat obfuturum. Erasm.

62. *Imus*] *Imus fundus*, pro *ager postremus*; quomodo *Faber imus*, in extrema vici parte habitans, apud Horat. in Art. Poët. Sic *prima fabula*, *extrema platea*, *medius Ianus*.

63. *Non mihi falx nimias Saturnia* etc. Non hic *Saturnia falx* insigne *Temporis*, Κρόνου; sed Saturni, utpote cui vitis et frugum disciplina competeret.

66. *Sulcus aquae.* Multi libri, *succus*: nil muta. In tribus erat *rivus*.

68. *Pertica saeva*] *Longa*, duo libri: ut in istis Ovidii III Fast. 117:

Pertica suspensos portabat *longa* maniplos.
Heins.

Scaeva Palat. et mox Neapolit.

70. *Ne possim*] *Nec possim* Bers. Ed. *nec possum*, Lovan.

71. *Mensis non interdicta secundis.* Fuit tempus, quum non modo non *interdicta* nux *mensis secundis*, quae, sublatis primis, eleganti apparatu instruebantur; sed et ipsis *ornamento* erat. Horatius Serm. libro II, Satyr. 2, 121:

... Tum pensilis uva secundas
Et nux *ornabat* mensas, cum duplice ficu.

73. *Has puer* etc. Nihil addubito, quin Ovidius ita scripserit hoc carmen: *Has puer aut certo rectas dilaminat ictu.* Siquidem *dilaminare* dixit, pro in duas laminas diducere. Id fit quoties, solutis commissuris, finditur nux in duas partes. Vnde paulo post laminam vocat putamen fissile. Illud interim erat artis, *certo* ictu tangere commissuram. Nam *dilaniandi* verbum, quod in Aldinis quoque codicibus legitur, etiam carminis ratio respuit. Porro quod ait, *rectas*, opponitur illi quod mox sequitur, *pronas*, hoc est transversas. Suspicor autem hunc esse lusum, quo findimus etiam mala praedura. Imponitur index sinistrae mali pe—

Aut pronus digito bisve semelve petit.
Quatuor in nucibus, non amplius, alea tota est;
Quum sibi suppositis additur una tribus.
Per tabulae clivum labi iubet alter; et optat
Tangat ut e multis quamlibet una suam.
Est etiam, par sit numerus qui dicat, an impar:
Vt divinatas auferat augur opes.

dunculo, et in hunc pugnus dexter subito impingitur. In impetu ac celeritate sita est victoria. Etenim si leviter impingas, et digitum offendis, nec findis malum. ERASM. — *Dilaniat* multi ex scriptis. Vnde Erasmus *dilaminat*: ingeniose; quomodo et codex Mediceus, cum prisca editione: etsi verbum id sit novum, certe *Laminam* nucis infra hic idem auctor appellat. Politianus coniiciebat *delinat*; *delineat* Fabricius; *divulnerat* codex Patricii Iunii: *disseparat* duo alii, Mureti, *delaniat*. Pro *rectas* etiam in multis veteribus *lectas*. Puto scribendum *sectas dilaminat*. HEINS.

74. *Aut pronas.* Rectius *pronus*, cum Regio et Menteliano codice.

76. *Quum sibi suppositis.* Elegantissime descripsit aleae illud genus, quum pueri castellatim sibi nuces construunt, quas procul distantes si everterint nuce emissa, quotquot eversae fuerint, atque etiam quae dispositae sunt infra eversas, omnes lucrantur. Hinc quidam apud Tranquillum in Augusto cap. 83 legunt sic illud membrum: « Animi laxandi causa modo talis, aut *castellatis* nucibus ludebat cum pueris minutis. » Tranquilli tamen plura exemplaria, *Ocellatis nucibus*; id est perforatis instar ocellorum, scriptum habent.

77. *Per tabulae.* Altera ludendi species est, ut, dispositis in seriem nucibus, per tabulam declivem volvatur nux: quae si tangat quam oportet, vincit qui misit. ERASM. — *Clivum*, declivitatem et descensum. Virgil. in Bucol. IX, v. 7: *Qua se subducere colles Incipiunt, mollique iugum demittere clivo.* MAR.

79. *Est etiam, par sit.* Sic hodie quoque ludentes pueros conspicimus. Nuces enim, quotquot voluerint, manibus premunt, et tanquam problema quisque compari suo proponens interrogat, par insit numerus, an impar: quod si ille divinaverit, omnes nuces aufert: sin minus, totidem amittit. Huius ludi meminit et Flaccus in Sermonibus, dum pueriles ludos recenset, inquiens: *Ludere par impar, equitare in arundine longa.* Nec vero nucibus tantum aut castaneis ludere *par impar* soliti erant antiqui, sed etiam nummis. Legimus enim apud Tranquillum, Augustum sic ad filiam scripsisse: « Misi tibi denarios ducentos et quinquaginta, quos singulis convivis dederam, si vellent inter coenam, vel talis, vel par impar ludere. » IDEM.

80. *Vt divinatas auferat augur opes.* Vt tollat victor puer *opes*, nuces scilicet, quarum numerum *divinando* coniecerat. Totus hic plenus elegantiae locus; et varius semper poëta in describendo varios puerorum lusus, cum ipsis videtur colludere;

Fit quoque de creta, qualem coeleste figuram
  Sidus, et in Graecis litera quarta gerit.
Haec ubi distincta est gradibus, qui constitit intus,
  Quot tetigit virga, tot rapit inde nuces.
Vas quoque saepe cavum, spatio distante, locatur;
  In quod missa levi nux cadat una manu.
Felix, secreto quae nata est arbor in arvo;
  Et soli domino ferre tributa potest!
Non hominum strepitus audit, non illa rotarum;
  Non a vicina pulverulenta via est.
Illa suo, quaecumque tulit, dare dona colono,

neque ideo rerum gravitatem verbis usquam elevat.

81. *Fit quoque.* Tertium lusus genus describit. Ex creta pingitur ampla figura triangula, qualem habet apud Graecos Δέλτα maiuscula forma scriptum. Eamdem figuram apud Aegyptios cursu suo facit Nilus: unde et loco nomen inditum. Et huic similis ostenditur in coelo super caput Arietis. Hac notant tres stellae, duabus lineis aequalibus, tertia breviore: sed quae in angulo stellam clariorem habeat, graeci δελτωτὸν appellant. In lineis itaque pictis, certis intervallis, quos hic *gradus* vocat, disponuntur nuces. Puer qui stat in medio, iactu virgae quot tetigerit, tot aufert. ERASM.

84. *Quot tetigit virga, tot capit ipsa nuces*] *Ipse* nonnulli, *ille* duo. Sed vetus editio, codex Regius, et Langermanni recte, *tot capit inde:* quare et in superiori versu scribendum, *qui constitit intus*; non, *quae.* HEINS. — Legebat vero Sentlebius;

... Quae constitit intra
Quot tetigit virgas, tot *capit* inde nuces.

Et ita explicat: Delta Graecorum triangulari forma pingebatur, idque gradibus invicem distinguebatur. Colludentes ergo pueri procul stantes nuces singulas in Deltoton mittebant, et cuiuscumque nux in illo schemate consistebat, tot lucrabatur nuces, quot tangebat virgas, seu lineas; si vero nux missa Deltoto penitus emigrasset, missio ista erat irrita, et alius ex sociis admittebatur. Recte, ut quidem puto, Sentlebius, qui uberius hunc locum illustrat: nam *consistere* nux dicitur, quae e manu emissa et evoluta, quiescat et cursum finit, ut millies ea vox occurrit. B.

85. *Vas quoque.* Meminit huius lusus et Persius: *Et angustae collo non fallier orcae.* Singuli pueri deponunt nuces aliquot in orcam, id est ollae genus: deinde ex intervallo singuli per vices petunt os ollae; qui solus, aut frequentius immiserit, aufert omnes nuces. ERASM. — Quamvis Scholiastes Persii, quisque ille sit, huc referat, ad Talorum iactum est referendum.

90. *Non a vicina*] *Non est vicina via* duo libri: *non sibi vicina pulverulenta via* Regius, quod non displicebat Heinsio.

91. *Dare dona colono.* Emenda ex

Et plenos fructus adnumerare potest.
At mihi maturos numquam licet edere foetus;
Ante diemque meae decutiuntur opes.
Lamina mollis adhuc tenero dum lacte, quod intro est;
Nec mala sunt ulli nostra futura bono;
Iam tamen invenio, qui me iaculentur; et ictu
Praefestinato munus inane petant.
Si fiat rapti, fiat mensura relicti;
Maiorem domini parte, viator, habes.
Saepe aliquis, foliis ut nuda cacumina vidit,
Esse putat Boreae triste furentis opus.

lib. Maff. qui fuit Pauli Marsii: *poma colono*. Ciof.

92. *Et plenos fructus adnumerare potest.* Proprie usus est verbo *adnumerandi*. Idem.

93. *At mihi maturos.* Rursus manuscriptum, *At mihi maternos;* quod sequentia declarant non plane esse ineptum; nam ad arborea transferri modo diximus. Fab.

94. *Percutiuntur*] *Decutiuntur* est genuina lectio e veteribus exemplaribus. Ciof. — *Ante diem nostrae deiiciuntur*, editio prima et duo scripti.

95. *Lamina mollis adhuc tenero dum lacte* etc. Dum succus est adhuc lactens magis, quam nucleus. Sic de frumentis Virgil. Georg. I, 315, quum

... In viridi stipula *lactentia* turgent

Lamina corticem designat, quae *mollis* primum, et quasi *lactea*, sensim durescit, fitque maturitate lignum, et quidem durissimum.

97. *Invenio.* In quibusdam rectius, *invenias qui me iaculentur.* N. Multo rectius. — *Qui me iaculetur*, et mox *petat* Moreti codex: *iaculantur* et *petunt* Palatinus: *numen inane* etiam Moreti, quod pro *nomen inane*, ut saepe alibi, positum videbatur Heins.

99. *Si fiat rapti* etc. Vt ubique, malum hic exaggerat, ex modo rapinae. Non solum fraudatur dominus, sed plus aufert raptor; qui si dimidiam saltem, non vero *maiorem* tolleret partem!

100. *Habes.* Lego ex MSS. *habet.* Mar. Ita et editi quidam; sed omnes fere libri scripti, *habes: domino* etiam Palatinus: unde tentabat Heinsius, *domina parte.*

101. *Vbi nuda cacumina vidit*] *Vt vidit* vetus editio et scripti nonnulli; et sequenti versu eadem editio cum Mediceo, *Boreae frementis.* Heins. — *Fremere* et *furere* etiam confusa. Sic apud Virg. X, 603:

... Torrentis aquae vel turbinis atri
More *furens.*

Quidam codices, *fremens*, et apud Lucan. VI, 274:

... Cumulumque *furentem*
Vndarum non passa.

Etiam *frementem* Rottendorfianus; sed quum et saepe venti *furere* dicantur, nihil est temere mutandum.

Aestibus hic, hic me spoliatam frigore credit:
  Est quoque, qui crimen grandinis esse putet.
At mihi nec grando, duris invisa colonis,
  Nec ventus fraudi, solve geluve fuit.
Fructus obest; peperisse nocet; nocet esse feracem;
  Quaeque fuit multis, et mihi praeda malo est.
Praeda malo, Polydore, fuit tibi: praeda nefandae
  Coniugis Aonium misit in arma virum.
Hesperii regis pomaria tuta fuissent;

103. *Aestibus hic, hic me.* Odiosa repetitio et ingrata τοῦ *hic:* scribe cum Neapolitano:

> Aestibus *hic*, *alius* spoliatam frigore credit. B.

Sic Metam. libro I, 293:

> Occupat *hic* collem; cymba sedet *alter* adunca.

105. *Duris invisa*] *Magnis*, Bodl.

106. *Nec ventus fraudi*] *Fraus* verbum Iuris. Alii perperam legunt *damno:* quod glossema est. Terent. in Heautontim. act. III, sc. 1, v. 33:

> In eamdem fraudem ex hac re, atque ex illa incides.

— Septem scripti meliores cum veteri editione, *fraudi:* probe. Neque aliter ex suis Ciofanus.

107. *Fructus obest; peperisse nocet; nocet esse feracem.* Expressisse videtur ex Epigramm. graeco, unde petitum duximus totius Elegiae argumentum. Malim *feraci*, si per libros liceat. Sic lib. IX, 477 Met. *verum nocet esse sorori;* et ubique fere, ut iam notavimus.

108. *Est mihi.* Querelae magis convenit lectio manuscripti, *hei mihi praeda malo est!* Convenit etiam exemplis tristibus Polydori Troiani, Amphiarai Thebani, Atlantis Libys. Fabr.

109. *Praeda malo, Polydore* etc. Vid. Euripid. Hecub. et Virg. Aen. III, 45. — *Praeda nefandae coniugis.* Eryphiles, quae, accepto a Polynice monili, quod Hermionae olim Venus dono dederat, Amphiaraum coniugem in bellum Troianum immisit, quod ipsi fatale erat. Vid. Stat. Theb. II, 265; ibid. VII, 8. *Aonium* autem dicit, quod et Apollineum, quia vates et augur celebris.

111. *Hesperii regis.* Moreti codex, *Hesperiique ducis:* quod nobis magis placet. Sic IV Fast. 884 ex melioribus:

> ... Haec contra dux ita Tuscus ait.

In aliis *rex:* vid. ad Ep. XIII, 43. Burm. — *Hesperii regis* etc. Nota satis fabula de hortis Hesperidum. Marcus autem Varro mala aurea, capros et oves interpretatur (de Re rustica libro II), quas Hercules ex Africa in Graeciam exportavit. Ea enim sua voce Graeci *mala*, μῆλα adpellant. Hoc idem Diodor. lib. V. Draconem vero, hortorum custodiae praepositum, intellexerunt Plin. et Solin. flexuosos maris meatus, qui pomaria Atlantia circuibant. Plura ad Met. ubi limes historiam inter et fabulam contermimus recentioribus documentis adsignabitur.

Vna sed immensas arbor habebat opes.
At rubus, et sentes tantummodo laedere natae,
Spinaque vindicta cetera tuta sua est.
Me, quia nec noceo, nec obuncis vindicor hamis,
Missa petunt avida saxa proterva manu.
Quid, si non aptas solem fugientibus umbras,
Finditur Icario quum cane terra, darem?
Quid, nisi suffugium nimbos vitantibus essem,
Non exspectata quum venit imber aqua?
Omnia quum faciam, quum praestem sedula cunctis
Officium, saxis officiosa petor.
Haec mihi perpessae, domini pàtienda querela'est.

113. *At rubus, et sentes tantummodo laedere natae.* Persimile apud Terentium, in Phormione, Act. III, scena 1, 16:

... Non rete accipitri tenditur, neque milvio,
Qui mala faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur;
Quia enim in illis fructus est; in illis opera luditur.

— *At rubus et sentes laedere natae.* Pro *natae ad laedendum*. Graece potius, quam latine: πέφυκυῖαι βλάπτειν. Quamquam Graeci πέφυκεν usurpant simili modo, pro *solet*. E.

116. *Saxa proterva.* Eodem modo *impudens lapis* dicitur ab Homero, qui commendatur ab Arist. lib. III Rhetoricorum. Cior.

117. *Solem vitantibus.* Hi versus non uno modo erant depravati: pro *vitantibus*, scriptum erat *nutantibus*; et mox, pro *suffugium*, *suffragium*; reclamante etiam carminis lege. Non solum, inquit, fructifera et innoxia; verum etiam aliis modis commoda sum viatori: videlicet sub umbram meam confugit, quum non tolerat aestum solis, aut quum sub dio subito oborta pluvia occupavit. Erasm. — *Mutantibus* scripti fere omnes; quod quamvis video, quomodo explicari possit, tamen *vitantibus* reponi debere existimo. Amor. III, Eleg. 6:

Ipse sub arboreis *vitabam* frondibus aestum.

Tibullus libro primo Eleg. I, *canis aestivos ortus vitare sub umbra Arboris* pari modo dixit. Heins. Sed mox iterum sequitur *vitantibus*; quare dubitat Burmann. an non hic *fugientibus* sit retinendum, nisi sequenti versu *nimbos fugientibus* malis; quod est commodius.

118. *Finditur Icario quum cane terra* etc. Sirius, sive προκύων, quod sit in capite stellae, quae *canis* dicitur. Produnt hunc fuisse comitem Icari, qui domini corpus exstincti prodiderit: quod ipsi officium locum inter sidera meruit. Erasm.

121. *Quum praestem sedula cunctis*] *Quum cunctis sedula praestem*, Neapol. *sedula nutrix*, Iunian.

122. *Officiosa*] *Invidiosa* duo libri et Bersmanni, qui id minus belle legi censet.

Causa habeor, quare sit lapidosus ager.
Dumque repurgat humum, collectaque saxa remittit,
Semper habent in me tela parata viae.
Ergo invisa aliis, uni mihi frigora prosunt:
Illo me tutam tempore praestat hiems.
Nuda quidem tunc sum; nudam tamen expedit esse;
Nec spolium de me, quod petat, hostis habet.
At simul induimus nostris sua munera ramis,
Saxa novos fructus grandine plura petunt.
Forsitan hic aliquis dicat: quae publica tangunt,
Carpere concessum est: hoc via iuris habet.
Si licet hoc, oleas distringite: caedite messes,
Improbe! vicinum carpe, viator, olus.

124. *Causa habeor.* Tibull. lib. I, Eleg. 3, 17:

Aut ego sum *causatus*, aves dant omina dira,
Saturni aut sacram me tenuisse diem.

Francius malebat *causa feror.* — *Causa habeor quare sit lapidosus ager.* E coniectis in nucem saxis.

126. *Habent in me*] *Habent mediae* cogitabat aliquando Heinsius. — *Semper habent in me* etc. Saxa scil. quae dominus agri, dum *repurgat*, in viam remittit.

128. *Illo me tutam.* In nonnullis impressis, *illo ne metuam tempore.* Fabr. Scripti nonnulli, *Illo ut non metuam.* Forte, *Illo, ne metuam.*

131. *Sua vellera.* In omnibus adhuc impressis exemplaribus legitur aut *vellera*, aut *vulnera*; sed depravata est dictio: legendum enim est, ex manuscriptorum codicum auctoritate, *sua munera*; id est fructus, ut etiam ex sequenti pentametro cuivis constare potest. M.

132. *Grandine plura.* Hyperbolice dicit; quod Graeci χαλαζᾶν.

133. *Forsitan hic aliquis dicat.* Quod sibi obiici posset, confutat exemplis. Quae cuiusquam civitatis publica sunt, communi omnium, qui ex eadem sunt civitate, usui deserviunt. Nux igitur in publica via sita communis est, ex qua omnes eius civitatis homines fructus capere possunt. Eodem sensu sunt illa Ciceronis libro I de Offic. « Multa, *inquit*, sunt civibus inter se communia: forum, fana, porticus, viae, leges etc.» *Publica* autem et *communia* interdum apud Iurisconsultos confunduntur. Ciof.

134. *Hoc iuris.* Sic Eleg. 1 lib. I Amor., v. 5:

Quis tibi, saeve puer, dedit *hoc* in carmina iuris!

Id est, hoc ius, hanc facultatem.

135. *Si licet hoc.* Scripti plerique, *Scilicet*; et pro *hoc*, prima editio et quinque manu exarati, *has*: duo, *e*; unus, *huc*. Opinor refingendum, *Scilicet ite, oleas distringite.* Quomodo Columella libro XI, c. 2: *Tum et olea distringenda est, ex qua velis vi-*

Intret et urbanas eadem petulantia portas;
Sitque tuis muris, Romule, iuris idem.
Quilibet argentum prima de fronte tabernae
Tollat; et ad gemmas quilibet alter eat.
Auferat hic aurum: peregrinos ille lapillos;
Et quascumque potest tangere, tollat opes.
Sed neque tolluntur: nec, dum regit omnia Caesar,
Incolumis, tanto praeside, raptor erit.
At non ille Deus pacem intra moenia finit:
Auxilium toto spargit in orbe suum.
Quid tamen hoc prodest, media si luce palamque
Verberor, et tutae non licet esse mihi!
Ergo nec nidos foliis haerere, nec ullam
Sedibus in nostris stare videtis avem.
At lapis, in ramo sedit quicumque bifurco,

ride oleum efficere. H. Captiosa quidem exempla, sed ingeniosa.

137. *Intret* etc. *Intret in urbanas* Ambrosian., *violentia* Bodl. et Iunii.

138. *Sitque tuis muris* etc. Nove, inquit Erasmus, *tuis muris*, pro *in tuos muros*. Moenia sunt inviolata; nam Romulus ob violata, Remum fratrem occidit. Ad id adlusit poëta; nec gratia caret apostrophe.

139. *Prima de fronte tabernae*] *Primae* concinnius vetus editio, et quatuor scripti. Sic in Tristibus I, 6: *Primi fronte libelli.* Heins. Nihil muta: ita *prima frons* passim, etiam de aliis rebus. Vid. ad Phaedr. Prolog. lib. IV. Burm.

140. *Et ad gemmas quilibet alter eat.* Adnota hic vim verbi *ire*. Donatus in Terent. And. Act. I, sc. 5: *Itur ad me, quasi ad hostem.* Plaut. in Pseud. *itur ad me.* Virg. IX, 423:

... Simul ense recluso, Ibat in Euryalum.

Lapillos, uniones. Ciof.

142. *Potest tangere, tollat opes.* Quidam libri, *tollere, tollat.* Neapolitanus, *tangere, tangat.* Heins.

143. *Dum regit*] *Dum reget* legebat Dousa.

144. *Raptor.* Recte: quasi fur manifestus. Ciof.

148. *Et tutae non licet esse nuci.* Sic plerique scripti: sed verum est, *tutae mihi*, quod vetus editio, cum Mediceo et Erfurtano libro, agnoscit. Heins.

149. *Ergo nec nidos* etc. Ne quid omitteret argumentorum, hinc quoque colligit improbitatem viatorum, quod ob densitatem saxorum, nullae aves nidulentur in ramis ipsius: quod tamen accidere probabilius est ob nativam amaritudinem foliorum et corticis, gravemque nidorem. Erasm.

150. *Videtis*] *Videbis*, duo scripti.

151. *Bifurco*] *In ramos bifulcos* Neapolit. *Venit* unus liber: *ut lapis*, aliae editiones.

Haeret; et, ut capta victor in arce, manet.
Cetera saepe tamen potuere admissa negari,
Et crimen nox est inficiata suum.
Nostra notat fusco digitos iniuria succo,
Cortice contactas inficiente manus.
Ille cruor meus est: illo maculata cruore
Non profectura dextra lavatur aqua.
O ego, quum longae venerunt taedia vitae,
Optavi quoties arida facta mori!
Optavi quoties, aut caeco turbine verti,
Aut valido missi fulminis igne peti!
Atque utinam subitae raperent mea poma procellae;
Vel possem fructus excutere ipsa meos!
Sic, ubi detracta est a te tibi causa pericli,

153. *Cetera saepe tamen potuere admissa negari* etc. Ea dicit crimina, quorum *nox* sola conscia fuit, et quae potuit ideo negare: *inficiata est*. Quid igitur sibi voluerunt, qui sensum adeo planum et facilem lectionum incongruitate perturbarunt, libros, vel etiam MSS. adducentes, quorum alii *vox*, *nux* alii, nonnulli etiam *ut est uxor*, et alia istius modi verae et genuinae lectioni praeposuerunt? Vnde Heinsius ipse aliquando cogitaverat *noxa*; ita ut, qui vir res nonnunquam caligine densissimas improvisa luce feliciter illustraverat, repente caligaret in re omnium minime obscura; neque hic videret, quod alibi centies animadvertendum curaverat, lapsum scilicet calami in exscribendis vocibus, literarum inter se configuratione simillimis.

157. *Ille cruor*] *Ille color* Francof.

161. *Aut caeco turbine verti*] *Caecum* ideo vocat, quod insano tumultu ruat, et cuncta sine discrimine ullo perflet. Sic *caecum* amorem dicimus, et furorem *caecum*. — *Caeco turbine verti*. *Verti* pro everti capiendum esse notavit Dousa: ut apud Virg. Aeneid. I, 20:

...Tyrias olim quae verteret arces.

Quod Pierius efficacius esse docet, quam *evertere*. Sed MSS. Moreti et alius, *venti*: forte, *caeci turbine venti*, *Aut valido* etc. *Certo turbine*, duo libri: *aut rapido*, sex scripti cum prima editione; etiam bene, nam ignis proprie *rapidus*. Burm.

163. *Atque utinam subitae* etc. Ventus enim vehementior frequenter excutit mala, pyraque; sed iuglandes haerent, tenacius ligno adfixae; nec temere, nisi saxis aut pertica ex arbore excutiuntur. Rursus fructus alii ubi immaturuerunt, sponte in terram decidunt: quod non Nuci; ideoque exoptat sibi id quoque evenire. Erasm.

165. *Sic, ubi detracta est a te tibi causa pericli* etc. Fabulis receptum est, Fibrum, quum venatores, ut cum

Quod superest, tutum, Pontice castor, habes.
Quid mihi tunc animi est, quum sumit tela viator,
Atque oculis plagae destinat ante locum?
Nec vitare licet moto fera verbera trunco,
Quem sub humo radix vinclaque firma tenent.
Corpora praebemus plagis: ut saepe sagittis,
Quum populus manicas deposuisse vetat;
Vtve gravem candens ubi tolli vacca securim,
Aut stringi cultros in sua colla videt.
Saepe meas vento frondes tremuisse putastis:
Sed metus in nobis causa tremoris erat.
Si merui, videorque nocens, imponite flammae;
Nostraque fumosis urite membra focis.

capiant, insequuntur, testes sibi amputare, illisque eos abiicere, atque ita venantium insequentiumque manus effugere. Hac de re Aesopus fab. 33. Ciof. — Sextius vero apud Plin. XXXII, 3 negat id esse verum, quod hoc animal testes habeat pusillos, ac lumbis substrictos: nec posse avelli, nisi cum vita. — *Pontice.* Sic dictus Castor, vel Fiber, quia in Ponto frequentissimus:

... Virosaque Pontus
Castorea [Mittit.] Virg. Georg. I, 57.

— *Causa pericli*] *Castoreum* designat, quod frequentis apud Medicos usus, et ideo *causa periculi* est Castori. Falso credebant veteres virus illud e testibus animalis emitti, quum e loculis effluat, intestinis subsidentibus.

167. *Quid mihi tunc animi est.* Summam movet commiserationem. Virg. de Didone Aen. IV, 408:

Quis tibi tunc, Dido, cernenti talia sensus!

— *Tela.* Proprie: si *saxa* dixisset, rem non satis expressisset. Ciof.

169. *Fera verbera trunco*] *Vulnera*, novem scripti.

170. *Radix vinclaque firma*] *Vinclaque saeva*, Lovaniensis: *curvaque vincla.* Francof. et edition. veteres: sed Mediceus, et editio una vetus, *vincula curva*: recte, indice olim Heinsio, si *vincula firma* reponas, et per appositionem capias. Burm.

173. *Vtve gravem candens* etc. *Pascens* octo scripti ex nostris: alii duo cum veteri editione, *pavida est*; quod et Ciofanus ac Fabricius ex suis probarunt. Erfurtanus codex satis antiquus, *pandens*. Forte, *candens vacca.* Victimae enim albae, ut ex antiquis auctoribus est compertum, nisi quae Dis inferis caedebantur. Heins.

177. *Imponite flammae.* Forte legendum, *imponite flammam*: ut intelligatur, arborem succisam exuri. Id si non placet, intelligamus illam excisam, illic exuri, ubi nata est.

178. *Nostraque fumosis* etc. Quorum deplorata malitia est, capitis supplicio velut amputantur a corpore civium: in arboribus deploratis,

Si merui, videorque nocens, excidite ferro,
  Et liceat miserae dedecus esse semel.
Si nec cur urar, nec cur excidar, habetis,
  Parcite: sic coeptum perficiatis iter!

duplex est poena capitis: aut enim *exciduntur*, ut admoveantur focis; aut si non est tanti, *exuruntur*, iniecta flamma, ut vestigium exustae testetur fuisse noxiam. Facete vero ramos dixit *membra* — *Si merui*. Convenit affectui repetitio. ERASM.

180. *Et liceat miserae dedecus esse semel.* Ignominia quidem est affici supplicio; sed maius multo supplicium pati quotidie quod patitur; ideoque orat ut miserae liceat subire *dedecus*, quod ipsam perpetuo dedecori subducat, et ignominiae, quae sit momenti cuiusque. Quod ita parum videtur Heiusius intellexisse, ut *nihil sani* in hoc versu inesse affirmet, et sic censeat refingendum:

Et liceat miserae *dedoluisse* semel.

CL. V. RICH. BENTLEII

IN

P. OVIDII NASONIS

EPISTOLAS HEROIDVM

EMENDATIONES INEDITAE *

EPIST. I

V. 1. Vt. *Lege* tu. Ita Brinck. apud Lennep.
3. Danais invisa puellis. *Olim voluit* denos obsessa per annos.
6. Iusanis. Incanis, *vel* Aegaeis.
13. Violentos. — Glomeratos.
15. Ab Hectore. — Vulnere.
16. Timoris. — Doloris, ut MS. Voss.
27. Nymphae. — Nuptae, ut N. H. ** at sponsae Cod. Dunelmensis.
28. Victa-Troia fata. — Quisque fortia facta.
31. Atque. — Iamque cod. D.
40. Dolo. — Metu.
47. Vestris. — Lacertis. Graiis. Cf. Remed. Am. 66.
48. Quod fuit. — Qua stetit.
52. Incola. *Olim* integra: *postea* accola. cum N. H.
65. Veri. — Vestri. Cf. Trist. III, Eleg. 3, 26.
66. Habitas-abes. — Habites, agas.
82. Immensas. — Invisas.
91. Dirum. — Dicam.
95. Actor. Sic MS. D. 100. Invitis. — Ignaris.
105. Armis. — Annis, ut V.

* Desomtae e margine edit. vel Burmanni, vel Nicol. Hensii. Liber uterque servatur in Musaeo Britannico. *Classical Iournal*, NN. XXXVII, et XXXVIII, M. D. CCCXIX.

** Per literam V, intellige textum *vulgatum*; et per N. H., Nicolaum Heinsium.

V. 110. Tu citius venias. — Tu citus advenias. *Vel* spe citius venias. Cf. Fast. IV, 600.
113. Iam. — Tu.
Abiudicari videntur 37, 8; 39, 40; 83, 4; 99, 100; 111, 2.

VLIXIS AD PENELOPEN RESPONSIO

(AVLO SABINO AVCTORE)

V. 5. Mallem. — Malles.
6. Tibi dicere feram. — Te discere fero.
11. Curae est. — Curas, ut V.
37. Colchiacis herbis. — Iolciacas herbas.
44. Mea. — Mei.
49. Semper. — Nempe.
86. Ipsa reperta. — Visa repente. — Vsa repente, ut Burm.
102. Ira. — Illa.
116. Mala. — Nece.
118. Herculeam. — Tyndaream.

EPIST. II

V. 3. Quater. — Semel, ut V.
6. Sithonis. — Bistonis. Cf. 90.
10. Invita nunc et amante *nocent.* — Invitae nunc, et ut ante *nocent.*
25. Et verba et vela. — Et vela et verba.
27. Nisi. — Si.
31. Iura. — Pacta. (Si recte video.)
35. Quod totum undis. — Bistonium-auris, *vel* aestu.
37. Fictus. — Falsus.
39. Nimiumque. — Natique; *vel* Per Venerem et natum, nimium facientia tela.
62. Quaecumque. — Cuicumque, ut voluit Burm.
74. Capta. — Caesa.
75. Turba. — Serie.
90. Lavabis aqua. — Levabis humo.
121. Littora. — Vimina.
122. Aequora lata. — Littora nota. Cum MSS.
129. Minus et minus utilis adsto. — Minus est mihi mentis, ut adsunt.
144. Electum. — Electu, ut V.
148. Illa. — Ipsa, ut Vulg.
Abiudicari videntur, 17, 8.

DEMOPHOONTIS AD PHYLLIDEN RESPONSIO

(AVCTORE AVLO SABINO)

V. 19. Occurrere. — Succurrere, ut N. H.
21. Tibi. — Tuia. *Id.*
22. Quaeque. — Curre. *Id.*
47. Ignosce–et es. — Ignoscet–est. *Id.*
83. Revocaret noctis. — Revocarent noctes. *Id.*
94. Quoque currit. — Mihi credit.
101. Mihi. — Iam.
103. Excuset patrem fatis in parte relicta Gnosis. *Olim voluit*: Accusat patrem, satis est, si fama relicta Gnosside. *Postea nihil mutat, praeter* in parte, *legendo*, non sponte.

EPIST. III

V. 1. Rapta. — Capta.
11. Vultum. — Vultus, ut MSS.
12. Noster. — Vester, ut N. H.
30. Blandae preces. — Blanda prece.
36. Saepe. — Nempe.
39. Si. — *MS. Renuldi et D.* Non. *Lege* Sic.
44. Nec venit in coeptis aura. — Nec veniet votis bora. Conf. Pont. III, 3.
48. Tribus. — Quibus, ut Francius.
58. Linea vela. — Lintea vela. *MS. Harl.* 2758, Liuthea vella.
60. Animi. — Animae, ut N. H.
61. Violente. — Tu Lente.
67. Iam. — Tam, ut Gruter.
80. Et. — Sed.
95. Secessit ab. — Secesserat. Burm.
96. Negavit. — Negarat.
98. Pro nullo cadent. — Pellicito carent.
100. Saepius dominum. — Scilicet domini.
112. Facta. — Capta.
115. Et si quis quaerat. — Si quis nunc, ut Puteaneus.
124. Tua. — Tibi. Scriver.
132. Praesentisque. — Praesentesque, ut V.
Abindicari videntur 61, 2.

EPIST. IV

V. 3. Quodcumque est. MS. D. Quidquid id est.
8. Destitit. — Restitit, ut Dousa et alii.
15. Fovet. — Vorat. Cf. ad Liviam, 134.
16. Figit. — Frangat.
24. Animo. — *Vel* humero, *vel* collo.
25. Crimen. — Regimen.
43. Est mihi per. — Estque mihi in.
48. Quaeque. — Quasque.
53. Pendamus. — Reddamus.
59. Perfidus. — Tertius. Cf. Epist. XVI, 328.
67. Vobis. — Nobis, ut V.
78. Et pulvis. — Vt naevus.
79. Ferocis. — Fugacis, ut MS. 2.
81. Vastum. — Lentum, ut V.
86. Materia digna perire tua. — Materies digna vigore tuo.
101. Iam primum. — Iam pridem.
106. Vtrumque. — Vtrimque, ut Burm.
128. Fugit. — Fugat.
137. Licet illa. — Virum illo. Cf. Fast. IV, 149.
141. Dabitur. — Duri, ut V.
149. Precari. — Vocari.
150. Fastus. — Flatus, ut N. H.
156. Depuduit — Relinquit — Depudui. — Reliquit.
160. Tepidum movet. — Rapidum vehit.
170. Perdendas. — Praedandas, cum MS.
176. Perlegis: at. — Perlege: sed, ut MS. Lincoln
Abiudicari videntur, 175, 6.

EPIST. V

V. 6. Crimen. — Sidus. Cf. Ep. VIII, 88.
8. Quae. — Cui.
33. Illa dies fatum miserae mihi dixit; ab illa. — Ille dies ater miserae mihi luxit; ab illo.
41. Peracta. — Parata, ut V.
45. Vidisti. — Pressisti.
62. Illa resistit. — Ille residit.
68. Foemineas genas. — Foemineum gregem.
83. MS. *Relandi*. — Nec tamen.

V. 89. Est tibi — Est; ibi.
121. Vox erat in cursu, ut N. H.
125. Insignis. — Praesignis, ut MS.
126. Patrios–Deos. — Socios, ut MSS. toros.
141. Tamen unque. — Prius ungue. V. tamen ante.
152. A nostro. — E nostro, ut Ciofan.

PARIDIS AD OENONEN RESPONSIO

(AVCTORE AVLO SABINO)

V. 15. Reginam-nisi. — Reginae-non.
18. Laesa es. — Laederis.
65. Mavors–ultroque. — Mavult–superosque.
78. Metuenda. — Retinenda.

EPIST. VI

V. 15. Ipse ista, ut N. H.
18. Obsequium. — Officium, ut MSS.
24. Venerat; et. — Venit, et ut.
29. Mihi. — Deos.
37. Devicto serpente. — Restabat serpens. Cf. Fast. V, 361. Metamorph. I, 700; II, 655.
38. Fidem. — Vicem.
39. Cursuque. — Cursune.
40. Ingenio-facta tuo. — Indicio-nostra suo. MS. D. nra.
52. Castra. — Transtra. Cf. Virgil. Aeneid. IV, 604.
55. Vidi tectoque. — Vidua, ut N. H. lectoque.
63. Fluentibus. — Cadentibus, ut V.
66. Ventus tenet. — Vento tument, ut Franc.
76. Cor dolet. — Dedolet. Cf. Remed. Am. 294.
77. Perdo. — Perdam.
78. Concidat. — Concidet.
82. Expectata. — Expectato. Cf. Epist. XII, 182.
83. Carmine movit.— Carmina volvit.
87. Flumina. — Fulmina, ut MSS.
88. Movet. — Trahit.
93. Herbis. — Istis.
100. Favet. — Volet. MS. D.
104. Revellit. — Revexit, ut Broukh. MS. Refixit.
108. Patria. MS. Pria, pro Ripa.

V. 111. Vir. non MS. R. Cur non, ut N. H.
119. Nunc. — Quin. Cf. Epist. XV, 151.
130. Corpora. — Viscera.
133. Virgo. — Furto. Cf. supr. 43.
140. Iratis. — Infirmis. Cf. Am. I. 7, 66.
150. Suis. — Tuos, ut MS. Lincoln.
152. Ipse. — Ille, ut Burm. ad Aeneid. VII, 110.

EPIST. VII

V. 4. Adverso. — Averso, ut N. H.
11. Nova. — Mea.
12. Summa. — Byrsa.
15. Terram — Tamen.
17. Alter habendus amor. — Altera habenda uxor.
37. Innataque. — Elataque.
40. Fluctibus. — Flatibus. Cf. Epist. XVIII, 211.
53. Quid si nescieris. — Quid, quasi nescires.
55. Etiam. — Viam.
56. Tamen latus. — Etiam laetus. Hoëufft. Pericul. Crit. p. 277. Tamen laetus.
63. Precor — Procul.
89. Fluctibus. — Syrtibus.
105. Culpae. — Fassae.
113. Internas. — Hercaeas, ut N. H. *vel* heu Tyrias.
122. Portas urbis et arma. — Populos Martis ad arma.
147. Vt moveas veloque tuas remoque carinas. MS. D. Ventoque tuas. MS. Scriverino.
150. Advectas. — Avectas.
152. Sceptraque sacra. — MS. D. Sceptraque regna.
160. *Vel distingue*, Mars ferus; et damnis—tuis. *Vel lege* hactenus; et *etc.*
169. Frangentia. — Plangentia, ut N. H.
175. Laniataque. — Lacerataque. Ita H. Bolsius, Silv. Crit. p. 104.
194. Marmore — Margine.
196. Vsa. — MS. D. Icta.
Abiudicari videntur 85, 6, 7, 8; 97, 8.

EPIST. VII

V. 3. Renui. — Tenui, ut MS. Coke. MS. D. Feci, *et pro var. lect.* Tenui.
21. Sedisset. — Flevisset.
24. Numeros. — Vires. Cf. Met. VIII, 7.

V. 31. Vita. — Meritis.
34. Plus quoque qui-posset. — Plus patre-quo pollet. Cf. Ep. XIX, 76.
39. Permittet. — Concedet.
44. Eacta. — MS. D. Acta.
48. Melius. — Medios. Et sic Nodell. Observ. crit. p. 16.
52. Causa. — Nempe.
59. Obiectet. — Obiecit, ut V.
73. Rapta. MS. D. Rapta; *et pro var. lect.* Vecta.
99. Tibi. MSS. D. et R. Tua.
104. Munus et. — Muneris hoc, ut N. H.
107. Nox-Thalamis. — Mox-Thalami.

EPIST. I

V. 1. Nostris. — Vestris, ut MSS.
2. Pelasgiadas. — MS. D. Pelasgiacas.
4. Decolor. — Discolor, ut MSS.
10. Tanti. — Satis, ut MSS.
15. Tota. — Tuta, ut N. H.
19. Misero. — Vestro. Cf. Epist. XI, 79. Nostrum pudorem.
20. Macula stupri notas. — Maculas turpi nota. Ita Burm. Secund. ad Propert. I, 2, 31.
35. Votis. — Studiis, ut MS.
40. Omniaque. — MS. D. Ominaque.
45. Irae. — Aestu, si recte lego.
52. Tibi. MS. D. latet; *et pro var. lect.* tibi est.
53. Praefertur. — MS. D. narratur.
55. Toties qui terris errat. — Toties terris errator.
56. Lassas. — Lapsas, ut V.
58. Illo. — Collo. ut MS.
78. Aequaque. — Et data. MS. D. *vel* Grandia. Cf. Ep. X, 90.
83. Eximias pompas, praeconia summa triumphi. — MS. D. Eximiis pompis, immauia semina laudum. *Lege* Exuviis positis, immania semina laudum.
86. Cunis. — Nodis, ut N. H.
88. MS. D. Incubuit, vasto pondere laesit humum.
97. Laevamque. — Dextrumque, ut MSS.
104. Nota. — Bina, ut MSS.
120. Sensus mollis. — Visus omnis.
123. Captiva. — Carpenta. Cf. Fast. I, 619.
124. Venit. — Vehunt.
126. Vultus-tegendo suos. — Cultu tegens-ve suam. MS. D. suam.

V. 129. Sublime sub. — Sublimis ut.
133. Insani. — Inachii. Cf. Met. IX, 112.
134. Corpora. — Foedera.
141. Letifero Eveno. — Lotifero Eveno.
143. Scribenti. — Referenti. MS. D.
156. Fuit. — Perit.
160. Fatis. — Festis. MS. D. thoris; *et pro var. lect.* titulis *et* thalamis. *Idem* insidiosa.

Abindicari videntur 17, 8; 61, 2; 75, 5: 81, 2; 135, 6.

EPIST. X

V. 3. Quae. — Quam, ut MSS.
8. Tectae fronde. — Tactae rore, Fast. IV, 166; sed Cf. Art. Am. I, 58. Met. I, 44.
9. Vigilans a. — Vigil anne a. Cf. Epist. XX, 230.
10. Pressuras. — Prensuras, ut V.
21. Clamanti. — Clamavi. MSS. D. et R.
26. Hinc. Ita MS. D. Hic, R. *Lege* Nunc.
31. Aut-me — Ut-te.
40. Late. — Longe.
45. Me mea. — MS. D. Me mala. R. Te mea.
46. Desieram. — MS. D. Desierant.
70. Cara. — Bina.
73. Tu. — MSS. Tum, *vel* Tune.
75. Vivis. — Vivo, *vel* Vivit, ut V.
86. Saevas tigridas insula habet. — Saeva tigride sylva vacet. Partim cum N. H.
95. Rapidis. — Rabidis, ut MSS.
104. Recepta. — Relecta, ut N. H.
106. Tinxit. — Planxit. *Id.*
113. Dextera-necavit. — Dextraque-necasti.
120. Qui digitus. — Quae digitis.
126. Vrbis-arce. — Turbae-ore, ut N. H.
141. Quouiam-cessit adoro. — Quod iam-cesserit oro.
143. Nec-si — Ne (ut MSS.) sim.

Aiudicari videntur 1, 2; 45, 6; 85, 6; 95, 6; 145, 6, 7, 8.

EPIST. XI

V. 10. Spectasset. — Spectaret, ut V.
61. Fratri nam — Germani. MSS. Germano.
65. Tibi. — Mihi.

V. 77. Pallentia. — Tabentia, *vel* Languentia.
80. Misero. — Miserae, ut Franc.
89. Inimicus. — Immitis.
106. Admissi. — Amissae, ut MSS.
111. Rapidarum. — Rabidarum.
Abiudicantur 1, 2.

EPIST. XII

V. 6. Vitae. — Vitam.
16. Oraque adunca. — *Vel* Cornuaque mea, *vel* armaque adunca.
17. Sensisset. — Iecisset, cum N. H.
29. Accipit. — Accipis.
65. Altera habebit. — Alter habebat.
8?. Et si forte alios. — Per quoscumque alios.
110. Munus-quodlibet. — Nomen-quodlibet. Cf. Ep. VII. 168. *Sed lege*: Vnius auxilio quidlibet esse tuli.
137. Hymen cantatus. — Hymenaeus clarus, *vel* laetus. Cf. Lucr. I, 97.
139. Socialia. — Genialia.
141. Putabam. — Patebat, ut N. H.
149. Iussus studioque. — Casu studione. *id.*
151. Abi. — Ades, *vel* adi.
163. Serpentes. — Serpentem ne Cf. 196.
199. Dos ubi sit quaeris. MS. D. Si quaeras. Campo numeravimus illo. — *Id.* Numeramus in.

EPIST. XIII

V. 15. Arreptaque. — Abreptaque, ut MSS.
34. Quo furor. — MS. D. Qua.
39. Ipsa comas pectar. — *Id.* pectam.
43. Dux Pari. — Dyspari, ut alii ante N. H.
50. Reduci — Reducis. MS. D.
55. Se. — Si, ut N. H.
57. Multo. — Lato. Cf. Ep. IX, 127.
61. His ego-Ledaes. — Illis-Ledaei.
65. Cara. — Cura, ut Burm.
69. Facito. — Tacitus. — Tacite. N. H.
71. Fas. — Fatum.
74. Vt-quam. — MS. D. Et quod.
83. Quum amore. — Quam amare. Its Iortin. Misc. Ob. II, 1, p. 23.
87. Foribus — Laribus. C. Ep. XVIII, 56.

V. 104. Dolor-venis, *vel* memor-venia, *vel* precor-veni.
116. Laetitia. — Nequitia.
121. Verba. — Labra. Mox MS. D. Resistunt; *et pro var. lect.* resistent.
122. Retenta. — Refecta. Cf. Fast. IV, 610.
135. Omen revocantis abesto. — Revocaminis omen: ut N. H. cum Iureto facit MS. D.
137. Quae si — Quamvis.
140. Barbaraque. — Dardanaque.
162. Quod. — Tu. — MS. Vt.

EPIST. XIV

V. 4. Piam. — Piae, ut N. H.
18. Ossa. — MSS. Orsa. *Recte.*
23. Templa-tyranni. — Tecta-Pelasgi, ut V.
36. Audibam. — Audieram, ut Vulg.
42. Dederant. — MS. D. Dederam.
47. *Vtrum* At rursus monitis, iussuque coacta parentis; *An* Admovi iugulo, sine me tibi vera fateri, *exhibeat* MS. D. *parum liquet e Bentleii notis.*
83. Pedibus. — Laribus. At MS. D. Manibus.
93. Vmbra. — MS. D. Vnda.
100. MS. D. dura, *et pro var. lect.* nda.
107. Portus. — Portas.
109. Senectus. — Vetustas.
128. Scriptaque. — MSS. D. et R. Sculta que.
Abiudicari videntur 109, 110.

EPIST. XV

V. 4. Veniret. — Movetur.
8. Vlla. — illa.
11. Celebrat. — Celebras.
17. Candida Cydno. — Crede Gyrino.
32. Rependo. — Repende.
49. Consumpta. — Confusa.
53. Arsit inops-captus. Carpsit opes victus. V. victus.
66. Quasque-nunc. — Quamque-tam.
83. Artesque magistrae. — Artisque magistra. Scil. Thalia.
102. Citharas turba-meas. — Citharae verba-meae.
111. Parantur. — Paramus, ut V.

V. 212. Laceras. — Crucias, ut MS.
Abiudicari videntur 219, 220.

EPIST. XVI

V. 1. Ledea — Ledaei, ut N. H.
15. Sit. — Sint, ut MS. *Immo* rata sit; *id est*, spes.
22. Longa Phereclea. — MS. D. Feraclea.
33. Veluti. — Lentus. *Id.* Tanquam.
45. Ingentem. — In partu. Cf. Ep. XVII, 37.
53. Mediae nemorosis vallibus Idae. — Madidis nemorosae collibus.
84. Nec te. — Me. *At voluit, ni fallor*, mea.
87. Probata. — Probatis.
91. Per. — Post.
96. Curaque amorque. — Cura dolorque, *vel* laborque.
99. Oculis, animo. — Oculis animi.
133. Obstupui. — Vt stupui, ut Franc.
138. Palma futura fuit. — Palma abitura foret.
143. Credis et. — Crede sed.
153. Cervice cruenta. — MS. D. *pro var. lect.* recisa.
167. Videbor. — Fatebor, ut MSS.
205. Tibi clara. — Titana.
206. Lumina-trepidos-equos. — Numina-trepidis-equis, *vel* cum trepidos a dape vertit equos.
241. Iuvenum amores. — Aliquem amorem, ut vulg. MS. D.
256. Nutum. — Nictum. Cf. Ep. XVII, 82.
301. Ivit. — Risit. — MS. D. Esset; *et pro var. lect.* ivit. — Nando. *Id.* Cum iam.
302. Agas. — *Id.* Habe.
305. Speres. — *Id.* Credas.
309. Te nec mea. — Nec me tua.
320. Sacra-tuis. — Tua meis, ut V. *vel* stata.
336. Totaque Troia. — MS. R. Troiaque tota.
341. Dic quae. — Ecquae.
363. Vestrae. — Graiae.
371. Indigner. — Indignum est. — Ferrum. — Bellum, ut MS.

EPIST. XVII

V. 7. E gente. — De gente. D.
15. Ficto. — Acto. *Id.*
16. Duris torva. — Torvis dura. *Id.*; *et pro var. lect.* videor. *Lege* sedet in torvis cura.

V. 29. Contenta foisset. — Contentus abisses.
40. Dicuntur. — D. Creduntur.
41. Matronaque. — Formosaque.
60. Nomine. — Sanguine. MSS. D. et R.
71. Semper. — Qoondam, ut MS.
90. Qnoque. — Ego. *Id.*
102. Magis-inest. Minus. R. Adest, D. et R. Nec magis, D; *et pro var. lect* sed magis.
107. Praecerptaque gaudia. — Praecerptaque praedia. D. Praeceptaque.
109. Optarem tibi Troica. — Optarim tua, Troice. *A* MS. R. *abest hoc distichon; in* D. *post sequens ponitur.*
127. Infirmo. — Inficior; ut MS. D. Infirmor *et* offendor, *pro var. lect.*
128. Nam mea vox quare etc. *lege:* Nam cur vox, animus quod cupit etc.
157. Visum-cum. — Visa-dum.
167. Fama. — Forma.
168. Laudamur vestro — Laudatur vulgi.
185. Quam male-possis. — Quod bene, ut MS. posses.
256. Digna tui. — Daoda tuis, ut MS.
259. Faciam. — Sapiam.
261. Plura. — D. Ista.
265. Furtivae. — Captivae.
Abiudicari videntur 127, 8.

EPIST. XVIII.

V. 2. Sesta — Sesti, ut MS.
17. Dominae. — Etiam, ut V.
48. Parte. — Nave. *Si recte video.*
50. Adest. — Abest.
53. Concta. — Vera.
54. Tempora. — Gaudia.
76. Nocte. — Sponte; ut Franc.
79. Vox nostras nullum. — Vox usquam nostras.
84. Fortiter. — Nitor et D. Fortior.
119. Vero est-huc. — Videor-ad te.
135. Solitarum. — Solidarum.
144. Vellere. — Tergore, ut Franc.
147. Arte egeo. — Parte querar. D. Parte moror.
153. Quod-et. — Quam-aut. *Postea voluit* quas-et. cum N. H.
171. Hinc est quod raro. MS. R.
187. Quid cum mihi. — D. Quid erit cum.

V. 203. Sed et ut mare. — Vt hanc. MSS. D. et R. *Mox* finiat: *lege* desinat, ut MS.

213. Pariterque. — Vestrique D. Tenerique R.
Abiudicari videntur 1, 2.

EPIST. XIX

V. 11. Dona. — Mnne.

18. Reddi. — Credi, ut V.

21. Mare. — Freta, ut MSS.

32. Hellespontiaca-aqua. — R. Hellespontiacas aquas.

36. Adsuetae signa notamque viae? — MS. D. Assiduae signa notata viae.

41. Exisse. — D. Cessisse.

49. Tactis. — *Id.* Terra.

70. Natator. — Morator, ut MS.

77. Iactati. — Pacati.

105. Quam crimine vulnerer isto. — D. Vulnere mordeor.

153. Faustos instillat in ignes. — D. Faustos dum stillat.

169. Quisque. — Vterque.

171. Amare. — Amori.

180. Fit puppibus. — Sit passibus.

207. Fratris. — Stratis.
Abiudicari videntur 29, 30; 65, 6; 147, 8.

EPIST. XX

V. 4. Dolor. — Tui, ut Scal. — D. et R. Dolere dolor.

13. Idem. — MSS. D. et R. Et id. *mox* timeo: *lege* cupio.

20. Probasse. — R. Tulisse. D. Notasse.

33. Rogantia. — Precantia.

38. Caute. — Astute.

48. Tui cupido. — Meo cupidi. D. et R. Mei.

70. Victa. — D. Nempe, ut V. Virum. R. Suum.

74. Parva. — Facta.

93. Hoc quoque quod ius est. — MS. D. Hoc quod iussit amor; *et pro var. lect.* Ius sit. *Mox* Scriptum est.

101. Calydonis aper; nam scimus ut illo. — Calydon; nempe nescimus an illa. *Paulo ante* MS. D. Testis adest.

115. Existere. — Hanc fallere, ut MSS.

143. Praecerpere. — D. Abscidere: *et pro var. lect.* Decerpere.

155. Humani. — Thalami, ut Franc,

V. 159. Adiuravit. — D. Se iuravit,
162. Num dubites. — An dubitas. MS. D.
172. Quid. — Te, ut Ed. princ. D. Ad te,
183. Aliae-patiantur. — Alii patiuntur. D. Patientur.
184. Tristem. — D. Medicam.
212. Tuam. — Reor, ut MSS.
219. Sic tamen-quantusque. — Tu tamen-qualisque.
223. Probaris. — D. Probabis. R. Probatis.
228. Erat. — Eram.
230. Vigilans. — Vigilem; ut MSS.
235. Data-sonabunt. — Rata. *Mox* Salutis *si recte video.*

EPIST. XXI

V. 16. Pallida-putas. — Tabida-puta.
23. Iamque. — Cumque.
38. Proditis. — Perditis.
55. Dicam. — Dic mihi.
67. Aequore. — Tempore, *vel* sidere.
91. Sacra. — Grata, ut MSS.
113. Veluti. — Vel humo.
127. Donis — Proci.
135. Coniuravimus. — Nos iuravimus.
167. Consurgere. — Consistere, ut Burm.
180. Atque. — Aque, *vel* Ave.
199. Tecto. — Clauso, *vel* demto.
205. Si-lingua. — At-si qua.
227. Adspiceres-prout. — Adspicias-quod et.
229. Cum sit. — Nisi si.
234. Testis. — Vocis.
238. Et vates hoc et mea. — Hoc vates hoc edita.
239. Numen. — Partes, ut N. H.
240. In tua vota, *vel* in tua iura, *vel* utilitate.
Abiudicari videntur 247, 8.

VOLVMINIS PRIMI

INDEX SPECIALIS

FINIS VOLVMINIS PRIMI

FACVLTATE IMPETRATA

